LEONOV

Bursucii

84

BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI

LEONID LEONOV

Bursucii

ROMAN

1961

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Traducerea de
Al. Philippide şi Ada Steinberg

Леонид Леонов

БАРСУКИ

из

собрания сочинений в пяти томах
том первый

Государственное Издательство
Художественной Литературы
Москва. 1953

DE LA „PREISTORIE" LA ISTORIE...

„Nimic pe lume nu merită mai multă luare-aminte ca amicul și inamicul meu : omul."

Maxim Gorki

Investit cu harurile multiple de romancier, dramaturg și publicist, Leonid Leonov posedă o prodigioasă comprehensiune a procesului istoric, ceea ce definește, în esență, trăsătura fundamentală a fizionomiei sale scriitoricești. S-ar putea spune că universul uman și climatul social din marile sale romane, ca și din piesele de teatru, poartă amprenta epocii care le generează, determinîndu-le diversitatea psihologică și tendințele directoare. Și dacă am încerca să descifrăm în însăși substanța intimă a creației leonoviene, în „subtextul" ce-i este atît de caracteristic, acea forță motrice care acționează în procesul complex al relațiilor sociale, punînd în mișcare pasiunile omenești, declanșînd conflicte de un dramatism zguduitor, am identifica-o, de bună seamă, în mecanismul transformărilor structurale aduse de revoluția socialistă. *„Noi, scriitorii Rusiei de astăzi, ne-am născut cu toții sub zodia lui Octombrie. Revoluția ne-a dat călirea spirituală, voința, un țel precis în viață, experiența și un bogat material de cunoaștere a omului... chiar de pe atunci dușmanii closei muncitoare erau și dușmanii noștri...* declara scriitorul, cu prilejul celei de-a 10-a aniversări a Revoluției, în 1927. *De-aici ne vin și perspectivele viitorului : să scoatem la lumină din această încleștare, din această măreață ciocnire de idei, nașterea și plămădirea omului nou."* Iată cum punea Leonov, în fața propriei sale conștiințe și a întregii generații de mînuitori ai condeiului, crescuți în focul revoluției și al războiului civil, problema cardinală a raportului dintre literatură

și realitatea revoluționară. Mărturisind că vremurile acelea furtunoase, cînd abia împlinise 18 ani (s-a născut în 1899), au constituit *„cea de-a doua naștere"* a sa, Leonid Leonov a știut să îmbine lupta cu baioneta cu bătălia prin arma scrisului. Înrolat în rîndurile Armatei Roșii, el a luat parte la asaltul Perekopului, colaborînd ca poet-agitator în paginile ziarelor de front.

Alături de confrații din generația mai vîrstnică a făuritorilor realismului socialist pe drumul deșelenit de Gorki — în care se numără Furmanov, Vișnevski, Pavlenko și Fadeev, Treniov, Fedin, Tihonov și Vsevolod Ivanov — autorul *Bursucilor* s-a formnat în practica luptei menite să surpe definitiv temeliile lumii vechi. Și numai pe măsură ce își canaliza resursele talentului viguros spre imperativele istorice ale construcției socialiste, Leonov avea să devină un artist al cuvîntului, original și autentic, permanent ancorat în contemporaneitate.

Fie că este vorba de marile romane: *Bursucii, Hoțul, Soții, Skutarevski, Drumul spre Ocean, Pădurea rusească,* însumînd o activitate fecundă de-a lungul a trei decenii (1924—1954), sau de piese ca: *Un om obișnuit, Invazia, Caleașca de aur,* care în anii de după eliberarea patriei noastre au pătruns temeinic în conștiința cititorilor și spectatorilor, fie că este vorba de cunoscutele nuvele *Cucerirea Velikoșumskului* și *Lăcustele,* care transmit un înalt mesaj de etică cetățenească — cînd le citești ai sentimentul nestrămutat al autenticității vieții trăite la maximă tensiune.

Privită însă retrospectiv, evoluția scriitoricească a lui Leonid Leonov, departe de a fi liniară, înregistrează dimpotrivă o traiectorie cu sinuozități, de la aderențele așa-numitului „modernism" în poeziile de debut, de la tributul plătit simbolului și fantasticului livresc, cu precumpănirea elementelor ornamentale și exotice (în povestile *Tratamur, Halil, Valetul de cupă, Regina de lemn),* și pînă la înclinația, destul de pronunțată, spre psihanaliza patologicului de factură dostoievskiană, mai cu seamă în nuvela *Sfîrșitul unui om meschin,* unde dezvăluirea individualismului anarhic, propriu intelec-

tualității burgheze, nu-și găsește o contrapondere suficient de accentuată în sentimentul colectivului, în forța atotbiruitoare a colectivității, organic sudată prin năzuința spre același ideal. Numai întoarcerea spre izvorul limpede și sănătos al creației populare îl ajută pe Leonov să se dezbare de această haină străină și improprie, de toate reminiscențele apăsătoare ale unor tatonări de început, orientîndu-l spre făgașul fertil al realismului socialist. Povestiri scrise între 1921—1923, ca *Burîga, Cazul lui Iakov Pigunok* sau *Pieirea lui Egoruşka* pot fi socotite drept cei dintîi pași în atacarea temelor mari ale contemporaneității. Caracterul polemic, demascator, al nuvelelor *Spărtura de la Petușina, Însemnările lui Kovlakin* vădește cu prisosință cristalizarea noii concepții estetice față de fenomenele sociale în descompunere, ca atribute ale vechiului, ale trecutului agonizant.

Optica scriitorului, ca și instrumentele modalității de exprimare, se modifică substanțial în primul roman de reală autenticitate artistică: *Bursucii* (1924). Este momentul care marchează începutul drumului său propriu, cînd se împlinește acea „melodie" cu specific și cu intonații personale — cum a denumit Maxim Gorki nota fundamentală a creației leonoviene pe portativul atît de variat al literaturii sovietice. Această „melodie", în acordurile ei grave și reținute, cititorul o percepe cu antenele cele mai sensibile ale sufletului său, găsind în permanență sensuri și profunzimi infinite și tot atît de infinite asocieri între propria lui existență și universul uman creat de Leonov.

Atent la procesele complexe ale vieții, scriitorul se oprește cu predilecție asupra „cazurilor dificile", străine șablonului și formulelor stereotipe. Literatura lui devine în primul rînd o literatură de idei, de probleme — probleme de conștiință, de violente ciocniri între forțele sociale adverse, de evocare a momentelor istorice cruciale în destinul umanității, fără goană după senzațional, fără cea mai mică intenție de a crea, cu orice preț, caractere „excepționale" ieșite din comun.

Dimpotrivă, adîncirea universului lăuntric al personajelor îl duce pe Leonov la individualizări magistrale, de o profundă esență psihologică și socială, la o mai largă surprindere a destinelor omenești, care se împlinesc în raport cu desfășurarea evenimentelor istorice, cu mersul revoluției, afirmînd triumful principiului ineluctabil al noului în conștiința oamenilor, în viața colectivității sovietice.

Urmărind linia ascendentă a acestui proces cu implicații complexe, fiecare roman, ca și întregul ciclu al romanelor leonoviene luate în ansamblu, abordează, în ultimă analiză, problema fericirii omului, a drumului care duce spre fericirea cu adevărat umană, atunci cînd ea se acordă cu progresul istoriei, cînd este fecundată de idealul socialist, de lupta poporului pentru înfăptuirea acestui ideal. Numai o asemenea concepție, orientată spre formele de viață superioară, a putut să inspire lui Leonov o întreagă galerie de eroi pozitivi, chipuri de luptători comuniști ca: Pavel-Anton din *Bursuci*, care aduce cuvîntul partidului și organizează energia revoluționară latentă a țărănimii, ca Uvadiev din *Soți*, întruchipînd clocotul muncii constructive, voința omului nou dirijată spre realizarea măreților construcții industriale ale primului cincinal, ca vizionarul Alexei Kurilov din *Drumul spre Ocean*, care reprezintă sinteza eforturilor conștiente, antrenînd spre „oceanul" viitorului comunist pe toți cei care ajung să înțeleagă sensul perspectivei istorice. Figuri luminoase de oameni sovietici populează opera lui Leonov, simbolizînd esența însăși a patriotismului socialist: savantul-fizician Skutarevski, care, înfrîngîndu-și indiferentismul politic, se dăruiește total țelurilor înalte ale adevăratei științe puse în slujba vieții, renăscutul Feodor Talanov din *Invazia*, care se jertfește pentru doborîrea fiarei fasciste, modestul și cinstitul om de știință Ivan Vihrov din *Pădurea rusească*, acest admirabil deputat al „prietenului verde", pentru care singura rațiune a existenței este să apere bogățiile naturale ale patriei — chezășia prosperității ei viitoare.

Scriitorul, care a păşit astăzi peste pragul celor 60 de ani, urmăreşte, după propria lui expresie, „itinerariul socialist al contemporaneităţii", fiecare operă a lui fiind o interpretare filozofică a epocii respective prin prizma coordonatelor ei istorice, profilate pe trei dimensiuni : prezent, trecut şi viitor. „*Scriitorul,* spunea Leonid Leonov la Primul Congres al Scriitorilor Sovietici din 1934, *trebuie să-şi arunce privirea în viitor... să întrezărească drumul abia desluşit, dar uriaş, care ne duce dincolo de hotarele unor orizonturi vizibile, obişnuite.*"

Tocmai acest drum uriaş — drumul grandioaselor transformări de la „preistoria" societăţii omeneşti spre adevărata ei „istorie" îl putem urmări în *Bursucii,* cu care se deschide ciclul marilor romane leonoviene.

*

Considerat prin prizma *„itinerariului socialist al contemporaneităţii"*, romanul *Bursucii* reprezintă nu numai un început, un punct de plecare, dar şi o etapă de cotitură. Este etapa definitorie în ce priveşte orientarea scriitorului spre problemele majore ale realităţii sovietice în plină dezvoltare revoluţionară.

Plasînd acţiunea romanului la sfîrşitul războiului civil, autorul ridică probleme esenţiale pentru momentul acela istoric : locul ţărănimii în revoluţie, raportul dintre sat şi oraş, triumful inevitabil al noului în conştiinţa oamenilor, care va duce la cimentarea alianţei dintre clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare sub îndrumarea clarvăzătoare a Partidului. Cu mijloace artistice pregnante se reconstituie tabloul veridic al relaţiilor complicate în toiul luptei de clasă ce se declanşase deosebit de acut în mediul sătesc diferenţiat. Romanul dezvăluie contradicţiile lăuntrice ale stihiei mic-burgheze cu tendinţele ei anarhice, lipsa de perspectivă a mişcării chiabureşti, la care în mod inconştient aderă o parte a ţărănimii dominată de idealurile patriarhale. În vîrtejul evenimentelor epocale are loc procesul de selecţionare a materialului uman,

se alege „grîul" de „neghină", punînd în cumpăna istoriei raportul dintre masa neomogenă a țărănimii și tînăra Putere sovietică.

Structura arhitectonică a romanului se încheagă pe trei planuri succesive, menite să dezvăluie rădăcinile sociale ale conflictului primordial : pe de o parte — lumea veche care se zvîrcolește în chinurile agoniei, pe de altă parte — lumea nouă care se plămădește în durerile nașterii. Culminînd cu izbucnirea răzmeriței țărănești din satul Hoții împotriva reprezentanților Puterii sovietice în vara anului 1920, conflictul își are „preistoria" lui, întruchipată în drumul vieții celor doi frați, Pavel și Semion Rahleev. Satul copilăriei lor chinuite lasă o urmă neștearsă în mintea celui mai mare dintre frați, Paşka, pentru care *„creștetul capului era locul cel mai dureros... locul unde i se strîngea amărăciunea"*, iar *„lumea din jurul lui — pasărea care zbura, nourașul care plutea, mesteacănul care dădea în floare — n-o privea cu simplitate, ci după felul cum aceste frumusețe erau oglindite în întunecatul lac al lacrimilor lui înghițite și neștiute de nimeni... Paşka se uita la lume pe sub sprîncene, iar lumea îi răspundea cu tăcerea ei."*

Dar ce perspective putea să ofere celor doi băiețandri cartierul negustoreso Zariadie de la periferia Moscovei, unde-i mînase de timpuriu nevoia de a-și cîștiga existența și a-l despovăra pe tatăl lor, țăranul sărac lipit pămîntului Saveli Rahleev ? *„Pe toți cîți veneau acolo, cu viclenie sau cu cuget curat, orbi sau cu vederea ageră, nătîngi sau înțelepți, Zariadie îi primea la fel, dar de plătit nu îi plătea la fel, ci după cum era omul — sfios sau îndrăzneț."* Zugrăvind modul de viață și moravurile cartierului Zariadie în perioada prerevoluționară, Leonid Leonov redă în linii viguroase, fără cea mai mică tendință de idealizare, adevăratul chip al „vechii Rusii" cu atmosfera stagnantă, înăbușitoare a mediului mic-burghez filistin. Este mediul tipic al „împărăției întunericului", cum atît de sugestiv îl denumise pe la mijlocul veacului trecut criticul democrat-revoluționar N. A. Dobroliubov. Aici, convie-

ţuiau mizeria şi bogăţia, ignoranţa şi aspiraţia spre lumina adevărului, durerile înăbuşite ale celor mulţi şi abuzul crunt, cinstea oamenilor simpli din popor, nealteraţi în frumuseţea lor sufletească, alături de setea de înavuţire a negustorimii hrăpăreţe. Într-un cuvînt acele contradicţii izbitoare ale oraşului capitalist care-i doborau pe cei slabi şi învesteau cu o vremelnică putere a banului pe cei care ştiau să răzbească *„pe căi ocolite"*.

O întreagă galerie de tipuri, ilustrînd cele două aspecte antagonice — privilegiaţii soartei şi dezmoşteniţii ei — populează paginile primei părţi a romanului. Este un fel de preambul, o introducere în acţiunea propriu-zisă care se va desfăşura după actul istoric al Revoluţiei din 1917.

Viaţa în Zariadie se desfăşoară molcom, fără zguduiri, într-o banalitate monotonă, o viaţă apăsătoare, cu interese meschine, care pentru negustorul de mărunţişuri Egor Brîkin, cinic şi apucător din fire, se reducea la ambiţia nemăsurată de a strînge *„ban lîngă ban"* şi a se îndrepta *„cu paşi mari către bogăţie"*. Aceeaşi Zariadie făcuse din negustorul chivernisit Zosim Bîhalov *„un om cu convingeri neclintite, care privea lucrurile cu asprime, nu suferea de plictiseală sau de dor şi nu se minuna de nimic"*. În băcănia acestuia şi-au făcut prima ucenicie cei doi fraţi Rahleev. Şi mintea lor fragedă, dornică de a găsi calea unei existenţe libere, independente, nu se putea împăca cu deviza patronului, anume că *„în viaţă-i totdeauna noapte"*. De-aici se bifurcă drumul vieţii lui Pavel şi Semion. Fiecare va înţelege într-altfel sensul libertăţii şi idealul fericirii personale. Pavel, pătruns de sentimentul demnităţii umane, neputînd să suporte tot cortegiul de umilinţe şi compromisuri, va alege drumul uzinei, înrolîndu-se în marele detaşament al proletariatului revoluţionar, după cum şi Piotr — fiul negustorului Bîhalov — se va desprinde din mediul său şi, călindu-şi voinţa în închisorile ţariste, va deveni un luptător consecvent.

Cu totul diferit va fi destinul lui Semion Rahleev. Sclav al prejudecăţilor patriarhale proprii mediului rustic, el priveşte

orașul cu ochii țăranului înapoiat, în sufletul căruia se statornicise de veacuri ideea antagonismului de neîmpăcat dintre sat și oraș (după moartea bietului șepcar și poet autodidact Katușin, Semion gîndește: *„Te-a înghițit orașul, Stepan Leontici"*). Și el își pune în gînd *„să se căpătuiască"*, să răzbească cu orice preț la masa privilegiaților. Setea de parvenire, instinctul proprietății îi sînt alimentate de individualismul excesiv, care deformează această personalitate puternică, lăsîndu-l pradă unor contradicții sfîșietoare. Obiectivul investigației leonoviene se îndreaptă cu predilecție spre psihologia unui asemenea om, al cărui tragism rezultă din poziția contradictorie față de mersul istoriei, față de revoluție.

Semion se contaminează de mediul dezagregant al puterei banului, el nu vrea să împărtășească soarta umilă a smeritului meșteșugar Katușin și nici aceea a cojocarului Ermolai Dudin, neputincios în răzvrătirea lui. Îl dezgustă micimea sufletească și viclenia slugarnică a tejghetarului Karasiev. Mintea îi e frămîntată de planuri mari: să ajungă și el negustor cu stare, să ia în căsătorie pe Nastia, fiica negustorului Piotr Sekretov. Proprietar de case și patronul unui han cu camere mobilate și cîrciumă, acesta la rîndu-i ieșise din mijlocul țărănimii, iar acum, în Zariadie, uitînd de frații săi de suferință, trăia o viață de om cu suflet împietrit. *(„Sufletul lui Sekretov... nu suferea nici de dor, nici de milă, și nici dragostea nu-l chinuia.")*

Ultimul capitol din partea întîi a romanului poartă un titlu semnificativ: *Sfîrșitul Zariadiei*, simbolizînd apusul fără întoarcere al acestei vieți lipsită de sens, crudă și abrutizantă, o dată cu primele salve ale Revoluției socialiste.

*

Filonul epic al romanului *Bursucii* se amplifică intens în părțile următoare, cînd apar din nou, dar în alte condiții, cele cinci personaje principale: Semion, Pavel-Anton, Nastia, Egor

Brîkin şi Piotr Bîhalov, a căror „preistorie" am cunoscut-o în vechea Zariadie.

Acum raportul de forţe sociale se schimbă, iar conflictul evoluează vertiginos într-o gradaţie ascendentă, angajînd destinul oamenilor cu ideologii diferite, pe poziţii opuse. Într-un vălmăşag de pasiuni dezlănţuite, sărăcimea satului Hoţii, orbită de instigările contrarevoluţionare ale chiaburimii, se dedă la crime şi fărădelegi, mergînd împotriva propriilor sale interese.

Dar cum anume arată Leonid Leonov izbucnirea rebeliunii nesăbuite a „bursucilor" şi care sînt mobilele ei ? Conflictul iniţial se înnoadă cu decenii în urmă şi are mai mult sau mai puţin un caracter local : cearta dintre satele învecinate Hoţii şi Gînsacii pentru lunca Zinkăi, în ultima analiză, deci, cearta pentru pămînt. Această veche duşmănie se aţîţă, căpătînd proporţii neaşteptate, cînd parcela de pămînt disputată se trece de drept, prin hotărîrea autorităţilor sovietice, satului Gînsacu. Conflictul care mocnea aproape de un veac se reaprinde, adăugîndu-se la starea de tensiune şi nemulţumirea ţăranilor din Hoţii faţă de măsura predării obligatorii a surplusului de produse agricole Socotelile personale, ura şi răzbunarea îşi găsesc teren prielnic, iar ciocnirile cu detaşamentul de aprovizionare iau forme făţişe o dată cu apariţia în sat a lui Egor Brîkin şi Semion Rahleev, acesta din urmă dezertînd de pe frontul războiului civil. Primul cade victimă ostaşul-comunist Piotr Grohotov, răpus mişeleşte de Egor Brîkin, care îşi răzbuna astfel jignirea de soţ înşelat. Răfuielile se înteţesc, iar spiritele se agită din ce în ce mai mult, mai cu seamă atunci cînd Semion ia asupra lui crima săvîrşită împotriva nesuferitului „Gînsac".

Şi totuşi, ţăranii acestui sat ros de nevoi erau gata să se alăture Puterii sovietice, care le aducea eliberarea şi prosperitatea. Conştiinţa lor începea să se trezească atunci cînd comisarul pentru aprovizionare, trimis de judeţ, le-a vorbit *„înşirînd vorbele ca nişte mărgele pe o aţă şi rostindu-le pe fiecare tăios şi lămurit : «...Drumurile spre izbîndă se croiesc*

cu trudă. Muncitorii, care-s fraţii şi feciorii voştri, rabdă de foame. Oamenii haini nu vor să recunoască dreptul celor ce muncesc. Ei vor să ne sfîşie cu colţii lor veninoşi şi vin pîlcuri-pîlcuri, aducînd cu ei moartea...»" Vorbele lui pătrunse de adevăr impresionează adunarea: *„Hoţii clătinau din cap şi erau mai gata să recunoască că n-ar fi voit s-ajungă să fie iar mînaţi, ca vitele, de oameni de-alde Svinulin..."*

Dar dispoziţia se schimbă pe loc, de îndată ce vorbitorul aminteşte de *„blestemaţii de dezertori, care se adăposteau în pădurile din jurul satului Hoţii, şi ameninţă că vor fi luate cele mai aspre măsuri faţă de toţi aceia care aveau legături cu dînşii"*.

Se stîrni atunci o *„mare neliniştе în adunare"*, iar bătrînul Prohor Stafeev îl întrerupse cu hotărîre:

„— Ce mai treanca-fleanca? la ascultă, fiule, nu mai înjura aşa pe dezertori. Cum vrei să nu vorbim cu dînşii, că doar sînt feciori de-ai noştri..."

Venirea în sat a dezertorului Mihailo Jibanda, cu oameni înarmaţi, ascute şi mai mult conflictul dintre cele două tabere. Căpeteniile răzmeriţei se adună sub acoperişul nopţii în casa bătrînului Saveli Rahleev, unde *„se sfătuiesc ce să facă cu Rosia: s-o cucerească sau nu"*.

Autorul ştie să pătrundă în însuşi miezul stihiei mic-burgheze, să-i arate rădăcinile adînci, alimentate de vălul prejudecăţilor seculare. Semion este convins că răzmeriţa are un caracter „ţărănesc" şi este, deci, un fel de ripostă dată oraşului: *„Totuna-i cine-i mai mare acolo, la dînşii... la oraş... Da noi, ţăranii, sîntem toţi o apă. Broasca nu-şi poate ieşi din piele. Orişicît s-ar umfla broasca, tot nu-i chip s-ajungă bou."*

Tocmai limitele acestea în concepţia ţărănimii înapoiate o împing la acte nesăbuite, la crime împotriva Puterii sovietice. Dar romanul lui Leonov relevă şi latura cealaltă a poziţiei revoluţionare la care aderă ţăranii conştienţi ca Pantelei Cimelev, care încarnează cele mai bune trăsături naţionale ale omului rus din popor: cinstea, hotărîrea, consecvenţa, o minte ageră şi justa înţelegere a intereselor maselor ţărăneşti truditoare.

Tot o victimă a răzbunării chiaburești va fi Pantelei Cimelev, ca și comisarul de la oraș, în care Semion, cu groaza în suflet, va recunoaște pe luptătorul revoluționar Piotr Bîhalov.

Cîteva figuri luminoase de comuniști din rîndurile țărănimii aduc în paginile romanului lui Leonov patosul adevărului revoluționar. În afară de Pantelei Cimelev, luptă alături de Puterea sovietică Serghei Polovinkin, Piotr Grohotov, Matei Lîzlov și fiul acestuia, Vaseatka.

Există însă în romanul *Bursucii* un epizod extrem de semnificativ, care demonstrează caracterul anarhic, inconștient al rebeliunii. Locuitorii satului răsculat, înspăimîntați de propriile lor fărădelegi (devastaseră și incendiaseră sediul comitetului executiv, săvîrșiseră crime), își încarcă în căruțe întreg calabalîcul și o pornesc în goană nebună de-a dreptul peste lanurile de secară coaptă. Exemplul fusese dat de popa Ivan Magnitov. Deodată, unul din țărani, dîndu-și seama că fuga lor e fără rost, scoate un strigăt deznădăjduit: *„Oameni buni ...păi, nu vă dați seama că n-avem unde să mergem?!..."* Și acesta fu semnalul care *„întoarse întregul șir de căruțe și, peste o clipă, tot drumul duduia de roțile care se învîrteau turbate. Zburau toți, luîndu-se la întrecere cu furtuna... ascuzîndu-și în adîncul inimii gîndurile cele mai tainice"*.

Circumstanțierea istorico-socială se intensifică spre sfîrșitul romanului, ducînd la un deznodămînt logic și inevitabil — prăbușirea „bursucilor". Traiul acestor rebeli în bordeie săpate în pămînt, la adăpostul desișului pădurii, le aduce porecla de „bursuci", iar rebeliunea lor față de regimul sovietic vădește teama de ceea ce-i nou, necunoscut încă. Ei luptă ca niște desperați, fără sorți de izbîndă. De aceea nici nu pot izbîndi. Fiindcă nu exprimă interesele și aspirațiile majorității țăranilor. Și nici nu puteau să le exprime atîta timp cît acționau ca niște unelte oarbe în mîna elementelor excrescente ale burgheziei din mediul industrial și negustoresc, de teapa aventurierului Mișka Jibanda, a decăzutei Nastia sau a mișelului trădător Iuda. Destrămarea morală a „bursucilor" dovedește nu numai șubrezenia, dar și absurditatea țelului lor. Instigînd

răzmeriţe în sat sub pretextul revendicărilor sociale şi „principiilor" ideologice, aceşti declasaţi se transformă pînă la urmă într-o bandă de criminali, care se dedau la acte de jaf şi tîlhărie, ca nişte oameni stăpîniţi de patimi neînfrînte, de instincte primare.

Complex prin structura sa psihologică, înzestrat cu o voinţă şi ambiţii greşit canalizate, Semion Rahleev trece printr-o puternică dramă sufletească. El este măcinat de contradicţii care poartă amprenta unor relaţii sociale în descompunere, ducîndu-l la un adevărat haos în gîndire şi sentimente. O furie oarbă şi neputincioasă l-a împins la acţiuni antisovietice, rostogolindu-l spre mocirla fizică şi morală. Scena ultimului cosit simbolizează momentul hotărîtor cînd Semion se rupe de resursele regeneratoare ale muncii şi se afundă în bezna făpturilor inconştiente, în care se vor irosi însuşirile lui native, generoase, de ţăran sărac : *„Semion cosi în ziua aceea nebuneşte. Pe fîşia pe care o lăsa în urma lui, trăgînd o singură dată cu coasa, putea trece o troică. Soarele nu-i mai mîngîia capul cu părul tuns scurt, ci i-l ardea şi-i întuneca mintea. Înfricoşător arăta Semion la această ultimă coasă a lui."*

Destinul tragic al lui Semion, atît de asemănător cu al lui Grigori Melehov din *Donul liniştit*, este determinat tocmai de aceste contradicţii. La fel ca eroul şolohovian, Semion Rahleev încearcă cu desperare să întrezărească posibilitatea unui al treilea drum pentru ţărănime : între revoluţie şi contrarevoluţie. Dar asemenea drum nu există. Un al treilea drum duce, de fapt, la contrarevoluţie şi, în consecinţă, la pieire. Fără să înţeleagă rolul istoric al oraşului proletar, în reprezentarea lui oraşul apărea numai sub aspectul de forţă lacomă a capitalului, care înghite totul. Dar nici „bursucii" şi cauza lor iluzorie nu-l amăgeau : *„Bursucii-s nişte fiare... N-au minte... Oraşul, muşicii... Cei de la oraş atîrnă în perete poze, se duc la teatru... Dar ţăranului ce-i trebuie ?... Şcoli... cărţi. Dar cărţile ?... Nu vin cărţile de la oraş ?..."*

Şi frămîntat de gînduri contradictorii, *„Semion era neputincios să iasă din nămolul în care se împotmolise. Iar nepu-*

tinţa stîrneşte furie." De aceea gîndurile lui o iau razna şi, în ura lui neputincioasă, Semion îşi închipuie un fel de „cruciadă" răzbunătoare împotriva oraşului : „*...Dacă ne-am aduna un milion, cu coase şi pari... Iaca, mai sîntem şi noi. Aţi crezut poate că s-a isprăvit cu noi ? Nu, n-am murit. Noi sîntem temelia, care dăm pîinea şi sîngele... Ce ? Aţi uitat ?... Un milion de pluguri au să are, scîrţîind, locul unde a fost odată oraşul...*"

Şi ura, pe care a încercat să i-o sădească Nastia împotriva celor ce aduceau eliberarea satului prin alianţa lui cu proletariatul oraşului, se întoarce chiar împotriva ei : „*Parcă nu-i şi-aici alături unul din aceşti ochi ai oraşului...?* gîndeşte Semion. *Îi sîntem străini... Nu-i place sudoarea noastră... nu ne cunoaşte... nu ne înţelege sufletul.*"

Linia psihologică a subiectului este adîncită prin legăturile de dragoste care-i frămîntă pe Semion, Nastia şi Jibanda. Nastia plecase de la oraş cu gîndul să-l vadă pe Semion „*în mijlocul cîmpului nemărginit, plin de albăstrele, cu ochii întunecîndu-i-se de dragoste pentru dînsa... La drept vorbind Nastia se ducea la Semion ca să-i sădească în suflet ura ei, gîndindu-se că această ură va izbucni apoi şi va dărîma totul în jur.*" Dar acolo, în vizuinile „bursucilor", toate se petrecură altfel. Simţind că Semion manifestă neîncredere şi „o *anumită răceală faţă de ea*", Nastia îşi exercită firea despotică asupra lui Jibanda, pe care însă nu-l poate iubi, pentru că e dominată de un fel de „filozofie" decadentă despre dragoste : „*Nici pe Mişka nu pot să-l înţeleg. Un cuvînt poate să-l moaie ca ceara. Uite, eu cred că atunci cînd iubeşti ţi-e în acelaşi timp şi frică, ca şi cum o pasăre ar zbura cu iubitul tău în cioc şi te-ar chinui groaza să nu-l scape jos...*" Şi din momentul cînd „patima" Nastiei îi reaprinde sufletul lui Semion, copleşindu-l, din acel moment începe decăderea lui morală. El săvîrşeşte crime şi pierde treptat-treptat autoritatea asupra „bursucilor". Dîndu-şi seama de prăpastia în care se prăvăleşte, încearcă să se reculeagă, dar e prea tîrziu. Din mintea lui n-a pierit tabloul răfuielilor ţariste împo-

triva țărănimii în 1905—1907, și *„spatele stacojiu al tatălui său"*, biciuit fără milă de detașamentul de cazaci-jandarmi, îi chinuiește conștiința. Într-un tîrziu, după întîlnirea zguduitoare cu maică-sa, Anisia, își dă seama de grozăvia situației și de faptul că ura Hoților împotriva Gînsacilor, pe care-i socoteau „sovietici", nu-și are nici un temei : *„Semion tot mai ședea, ascultînd schimbarea care se petrecea în adîncul lui. Se lepăda de toate vechile lui planuri ale cruciadei împotriva orașului."*

Perspectiva triumfului cauzei revoluționare este întrupată în „tovarășul Anton" (Pavel Rahleev). Prin el, Leonov a creat tipul muncitorului metalurgist bolșevic, unul din primii eroi pozitivi ai literaturii sovietice. Scena întîlnirii din pădure dintre cei doi frați — Semion, devenit în mod inconștient instrumentul burgheziei și al contrarevoluției, și Pavel-Anton, comisar al Puterii sovietice — reprezintă un moment culminant care duce la deznodămîntul conflictului.

Superioritatea morală a lui Anton se impune prin ținuta lui fermă, prin conștiința țelului constructiv, căruia și-a închinat toate gîndurile, toate forțele. Măreția cu adevărat epică a acestei scene dezvăluie slăbiciunea „bursucilor", falimentul moral al lui Semion : *„Stăteau acum față în față, dar uitaseră să-și dea mîna. Semion își mai freca fruntea și urmărea încîudat cum punea stăpînire pe dînsul un sentiment neplăcut de nesiguranță, care îl zăpăcea."*

Vorba dreaptă și răspicată a fratelui său, Pavel, cade ca loviturile de ciocan, spulberîndu-i ultimele iluzii și încăpățînarea. La replica : *„«Da. Facem zarvă... Ne căutăm drepturile»"*, Pavel îl întreabă liniștit : *„«Da tu ce ești ? Eser ?» «Ba-s anarhist...», spuse Semion, repede și batjocoritor, și se uită și el piezîș la fața lui frate-său. Fața lui Pavel era rece și de nepătruns, ca o carte scrisă într-o limbă necunoscută."*

Iar în timpul acestei confruntări dramatice, însoțitorii celor doi frați se înțelegeau de minune, ca și cum *„nici nu s-ar afla între ei vreo pricină care să-i facă să se bată..."*

Intoarcerea lui Semion în sat unde vine să se predea în mîinile comisarului Anton, recunoscîndu-şi astfel rătăcirea (*„Am venit să-ţi spun că poate ai avut dreptate azi dimineaţă, în pădure...“*), capătă în roman valoarea simbolică a unei sentinţe dată de istoria însăşi.

Asemenea lui Grigori Melehov, capitularea lui Semion înseamnă sfîrşitul căutărilor lui nesăbuite, înseamnă revenirea cu conştiinţa încărcată spre drumul adevărat al revoluţiei, singurul drum valabil pentru ţărănimea muncitoare care-şi va croi o viaţă nouă alături şi în alianţă nezdruncinată cu clasa muncitoare. Răzvrătirea „bursucilor“ este condamnată la eşec de înseşi legile de dezvoltare ale procesului istoric, în care cei ce nu au nici o punte de întoarcere vor încerca o salvare iluzorie prin fugă (Jibanda, Nastia), iar în cazul lui Semion Rahleev vor trece de partea Puterii sovietice, atunci cînd vor ajunge la concluzia că au ridicat arma împotriva propriilor lor interese, împotriva intereselor colectivităţii din care fac parte.

Iată de ce, apreciind forţa de evocare şi de pătrundere în însăşi esenţa fenomenelor istorico-sociale pe care Leonid Leonov le analizează prin prizma psihologiei eroilor puternic individualizaţi, Maxim Gorki scria că : *„Romanul* Bursucii *face parte din giuvaerurile tinerei noastre literaturi de după revoluţie“*. Iar A. V. Lunacearski îl socotea ca una din cele mai bune zece cărţi scrise în primul deceniu după revoluţie, situîndu-l alături de *Torentul de fier* de Serafimovici, *Ceapaev* de Furmanov, *Înfrîngere* de Fadeev, şi *Oraşe şi ani* de Fedin.

Leonid Leonov are meritul de a fi arătat că această mişcare atotbiruitoare a forţelor revoluţionare n-a fost o mişcare spontană, ci organizată şi îndrumată de partid avînd în faţă ţelurile clare ale construcţiei socialiste. Scriitorul a demonstrat că revoluţia proletară nu este o *vandee* rusească, aşa cum strecurase *„pentru frumuseţea stilului“* şi *„de frică“* unul din personajele romanului, tovarăşul Brozin, în raportul său telegrafic adresat autorităţilor sovietice. Dezvăluind contradicţiile din conştiinţa unei părţi înapoiate a ţărănimii, care aveau o

tragică rezonanță în psihologia complexă a unor oameni cu personalitate puternică, de felul lui Semion, scriitorul a creat o operă a cărei valoare neștirbită l-a îndreptățit pe Gorki încă de atunci să-i consacre talentul printr-o apreciere entuziastă : „*Leonov este înzestrat cu un mare talent. Un talent care îi va ajunge pentru toată viața și care-l va face să făurească lucruri măreție.*"

TAMARA GANE

Erau odată
Doi fraţi buni.
Aceeaşi mamă-i alăptase...
Şi la fel îi înzestrase pe amîndoi:
Unuia, toate bogăţiile lumii,
Celuilalt, sărăcie lucie!

(Cîntăreţii orbi)

PARTEA ÎNTÎI

I. EGOR IVANICI BRÎKIN SE DUCE SĂ SE ÎNSOARE

De sfînta Maria mare sosi de la Moscova acasă, în satul lui, un flăcău pe nume Egor Brîkin, de meserie negustor de mărunţişuri. Acesta ţinea în Tolkuci Rînok[1] din Moscova o dugheană, unde găseai podoabe şi tot felul de lucruri de folosinţă, pentru toate gusturile : şi inele, şi broşe, şi linguriţe de ceai, şi panglici, şi şireturi, şi batiste... Flăcăul îşi vedea sîrguincios de negustorie, îşi striga marfa din uşa dughenei, cît îl ţinea gura, avea planuri îndrăzneţe, strîngea ban lîngă ban, fără să se cruţe de loc, şi se îndrepta cu paşi mari către bogăţie. În talcioc toată lumea ştia că Brîkin, deşi şaşiu, are o vedere ageră, căreia nu-i scapă nimic, că buzele-i sînt subţiri, de om hrăpăreţ, iar ce apucă nu mai lasă din mînă. Oamenii mai ziceau că Egorka o să ajungă vestit prin isprăvile sale.

Cu o săptămînă înainte de sfînta Maria mare, Brîkin găsise sub un uluc un pitac ros. De cînd cu pitacul acesta îl cuprinsese un fel de nelinişte. Se trăsese la faţă şi-şi pierduse vioiciunea, iar puţina hrană ce şi-o mai îngăduia nu făcea decît să-i sporească această nelinişte. Într-o seară, stînd pe pat la lumina unei lumînări, Brîkin se apucă să-şi numere averea şi căzu pe gînduri. I se păru că venise în sfîrşit vremea să uimească lumea cu isprăvile marelui om care se credea că este, iar neliniştea ce-l frămînta o socoti drept o prevestire a viitoarei lui faime. Flăcăul avea cap de negustor, era cumpătat la petre-

[1] Piaţă de vechituri, talcioc în Moscova veche (n. ed.)

ceri, știa socoteala banului, arăta smerenie prefăcută față de cei care erau mai sus decît dînsul, fără însă a nesocoti cît prețuia el însuși. După ce chibzui bine treaba și se mai sfătui și cu Karasiev, un prieten pe care și-l făcuse la oraș, se hotărî ca la vremea secerii să plece acasă și să se însoare.

La gară, Brîkin tocmi, să-l ducă în sat, troica cu zurgălăi răsunători a lui Nazar — că de! o bumașcă de-un sfert de sută nu-i mare lucru cînd e vorba de însurătoare. După ce cinsti din belșug pe vizitiu cu ceai și covrigi, ca nu cumva să-i vină pofta să poposească peste noapte la Suskia, își potrivi bine locul, ca să șadă mai în voie de-a lungul celor patruzeci și patru de verste plicticoase, cît avea de mers, apoi, cu țigara în colțul gurii, scuipă, își făcu cruce c-un zîmbet în fața icoanei prinsă de-un stîlp la marginea drumului și porunci cu ifos și răspicat vizitiului:

— Mînă!

Hățurile pocniră pe hamurile lăturașilor și mijlocașul se smuci. Roțile cu șine de fier porniră cu trosnet mărunt pe prundul șoselii din spatele gării, apoi troica o coti pe-un drum așternut cu colb moale și gros. Căsuțele pipernicite ale slujbașilor mai mărunți de la stație făcură loc lanurilor bogate de secară. De jur împrejur începură să se perinde, una după alta, priveliștile de mult știute ale meleagurilor pe unde copilărise Egor.

Iată, lunecînd pe de lături, văgăunile adînci, în care se păstrează toată vara o revenealâ plăcută, și iată și crîngul cel mic, de șaptesprezece mesteceni, singuratic în bătaia vîntului și a colbului. Întins alene și frumos rînduit, asemenea unei uriașe felii de pîine de secară, se ivi apoi, sub acoperișurile de paie, satul Bedreaga, iar mai departe răsări, fugind zburdalnică din calea lui Egor, o poieniță unde bătuse mingea cu copiii de seama lui, pe vremea cînd venea ca musafir la un unchi al său din Bedreaga.

Cîte un iepure zvîcnea de sub poala pădurii, iar vrăbiile se ridicau în aer, şuierînd din aripi. Un popă bătrîn, cu anteriul peticit, îi făcu o plecăciune şi se feri spre lanurile de secară. Apoi lăsară în urmă o băbuţă, care pornise cale de şapte verste la vreo alta, de-o seamă cu ea, s-o vadă, să mai afle noutăţi şi să-i guste din pită, ca să ştie dacă nu cumva i s-o fi amărît cumetrei făina. Deasupra tuturor acestora se ridica în nori groşi praful des al drumului, stîrnit de troica lui Egor.

Drag îi era lui Egor Ivanîci să privească de pe scaunul înalt al tarantasului [1] aceste meleaguri aproape uitate, pe care le cutreierase cîndva pe jos. Iată şi cerul, drăguţul de el, din care nu picură un strop ; iată şi secara, care tocmai sfîrşeşte de înflorit, şi prin care aleargă vîntul, jucîndu-se cu norii de polen ameţitor ; iată şi-un viţeluş bălţat, legat de-un zăplaz. Iar în depărtare, deasupra pădurii albăstrii, soarele, obosit de cît dogorîse toată ziua, cobora încet către asfinţit. Bine că te mai odihneşti şi tu oleacă, soare drag, că are să ţi se urască cît ai să tot dogoreşti la seceriş !

Lui Egor îi sălta inima de bucurie.

— N-ai auzit ? N-a început încă secerişul prin plasă ?

— Ce să-nceapă ? rîse vizitiul cu bunătate. Nu ştii cum îi cu secara ? Două săptămîni creşte, două înfloreşte, două dă în spic... Da aici, nu vezi că nici n-a albit măcar ? Lumea spune că Gînsacii au şi început să-şi ascută secerile, bombăni în barbă vizitiul, fără să se întoarcă.

— Să-şi ascută secerile ? izbucni Egor cu mînie stăpînită. Gînsacii tăi sînt nişte păgîni. Parc-ar fi tătari sau ţigani, nu alta. Să iasă la muncă tocmai într-o zi de sărbătoare ca asta !

Vizitiul smuci hăţurile de pe spinările asudate ale cailor. Neobosită, troica lui Nazar începu iar să înghită verstele plicticoase şi nesfîrşite. Ziua făcea loc serii. De jur împrejur zările se răcoreau. Luciul cizmuliţelor de

[1] *Tarantas* — trăsură cu covultir, pentru drumuri lungi (n r)

lac ale flăcăului care se ducea să se însoare se acoperise cu un strat subțire de praf.

Prin mintea lui Egorka începu să curgă, molcom și plăcut, pîrîiașul adormitor al visării.

Cum ajunge, își ia armonica și se duce întins în capul satului, la Mitea Barîkov. Au să se așeze amîndoi alături, în cerdac și, în loc să-și povestească cum au dus-o, ce isprăvi au mai făcut și cu ce pot să se fălească, au să-i dea drumul din cele două armonici deodată. Apoi, aruncîndu-și armonica pe umăr, Egorka are să-și întindă cizmulițele și, ca să-l necăjească pe Mitea, iar ciuda acestuia să fie și mai mare, are să scoată din buzunar, așa, ca din întîmplare, tabachera de argint din cel mai fin, cu o femeie goală pe capac, și are să-i spună: „Dmitri Dorofeici, nu pofteşti o țigară din alea subțiri? Cel mai curat tutun turcesc. La magazin costă douăzeci și cinci de copeici cutia!"

Copleșit de visuri, Egorka își lăsase domol capul pe umăr. Dulce-i pentru omul plecat să se-nsoare gîndul la beția amețitoare a propriei lui nunți. Ehei, Egorka! Viața-i larg deschisă înaintea ta. Ia te uită cît loc e hărăzit slavei tale pămînteşti!

— Numa de n-ar muri tătuca! Mi-ar încurca toate socotelile, își spuse oftînd, cu glas tare, Egor Ivanîci și-și plecă din nou capul în piept.

— Cu-um?... rosti tărăgănat și nepăsător vizitiul.

— Întreb dacă mai este mult, răcni Egor și se uită chiorîș la ceafa roșie și murdară, numai crețuri, a vizitiului.

Și, trezit din visare, se zgribuli în haina lui de lustrină.

— D-apoi socotește și tu... De la Bedreaga la Rogozin să tot fie cinci verste; două am făcut. Iar de la Rogozin la Suskia, zece. Atîta mai este...

Cerul senin începea să se întunece. La capătul luncii, peste pădurile din depărtare, mai pîlpîia încă geana prietenoasă a zării. Tufișurile rotunde de la marginea drumu-

lui stăteau nemişcate. Peste cîmpii se lăsa liniştea adîncă de la sfîrşitul unei zile de muncă.

Deodată troica se opri. Vizitul sări de pe capră şi se uită cu luare-aminte la tufişurile întunecate. Apoi, dezmorţindu-şi din mers picioarele, se-ndreptă fără grabă într-acolo. Dar nu degeaba îl făcuse maică-sa pe Egor deştept ; îi strigă din urmă vizitiului :

— Mi se pare mie că ai băut zeamă de varză ! ?

Vizitiul însă parcă nici n-auzi. Cu nelinişte crescîndă, Egor îşi întinse gîtul din tarantas. Vizitiul se aplecă spre un tufiş, dar la urechile ciulite ale lui Egor n-ajungea nici măcar un crîmpei din ce spunea el. Omul se întoarse aducînd în braţe, uşor ca pe-o păpuşă, un băieţel de vreo treisprezece ani. Buzele copilului erau arse ca de boală, faţa îi era cenuşie ca praful, iar mîinile atîrnau, parc-ar fi fost mînecile goale. Trupul neputincios al copilului se lăsa supus şi mlădios în braţele scurte ale vizitiului.

— Nu cumva ai găsit o comoară ? Hai s-o dăm pe din două, rîse cu hohote Egor Ivanîci.

— Chiar are să trebuiască s-o dăm, veni răspunsul vizitiului. Ia să-i faci, mă rog, loc în dreapta şi să-l ţii cînd pornim... să nu cadă.

Şi, fără să mai aştepte învoirea lui Egor, aşeză copilul pe scaunul din spate al tarantasului. Băiatul tremura tot şi se pleca asemenea unui lăstar fără vlagă peste Egor, care spumega de furie.

— Ia ascultă, bărbosule ! se răţoi el şi-şi trase mînios cizmuliţa de lac de lîngă opincile murdare ale copilului. Eu te-am tocmit să mă duci numai pe mine. De băiat n-a fost vorba. Las' c-ajunge el şi pe jos.

Vizitiul porni brusc. Fulgerat deodată de un gînd, Egor Ivanîci amuţi. „Nu zădărî ursul, Egorka ! Locurile-s pustii, mlăştinoase, umblate de hoţi. Bagă de seamă, Egorka, să nu ajungi să putrezeşti în vreo mlaştină, cu lăditele tale şi cu tutunul tău turcesc cu tot, fără de urmă şi fără de slavă !"

Vîntul uşor al serii începu să adie, legănînd domol vîrfurile sălciilor rămase acum în urmă. Năframa aurie a zării care se stingea se rupse în fîşii viorii. Pîcla uşoară a nopţii începu să se lase şi praful din aer se domoli. Coruri neobosite de greieri prinseră să-şi ţîrîie pe haturi cîntecul nocturn. Iarăşi alergau sub roţi stînjenii şi verstele, şi picioarele înfierbîntate ale mijlocaşului abia prideau să le calce.

Satul Suskia. În umbra amurgului, biserica albă şi greoaie a satului acestuia de negustori ba se ivea, ba se ascundea. Pe malul scund al Mocilovkăi ardeau focuri, care păreau ochilor somnoroşi ai lui Egor Brîkin nişte licurici. Egor Ivanîci îşi înfundă şapca pe cap şi trase băiatul cu grijă spre el, ca să nu-l hurduce prea tare la hopuri. Apoi se cufundă iarăşi în bulboana visurilor lui de însurătoare.

Cum ajunge acasă, are să se culce. De dimineaţă are să împartă rudelor cofeturile aduse, cunoscuţilor închinăciuni, iar copiilor, care or căsca gura la dînsul, cîte un bobîrnac nu prea tare. Apoi, potrivindu-şi pe umăr cureaua armonicii, Egor Ivanîci are s-o întindă pînă la Mitea, ca să-i facă o vizită. Iar către seară, cu cizmele lui, cu armonica, cu vorba lui orăşenească meşteşugită, în care fiecare cuvînt e ca un inel de alamă ce străluceşte şi încîntă sufletul, dar de care nu-ţi pare rău să-l arunci din deget, are să sucească el capul tuturor fetelor mari chipeşe, vădanelor trupeşe, precum şi fetelor bătrîne şi ofilite. Şi ce-i dacă îi e ciupită faţa de vărsat, parc-ar fi un ciur? Mare lucru-i faţa? Faţa-i ca duşumeaua, numai spălată să fie.

Apoi, după ce-şi va fi petrecut în voie ultimele zile de burlăcie, are s-o trimeată în peţit la Babinţovi pe preoteasa Katerina Timofeevna, femeie căreia îi place să clevetească. Are s-o trimeată şi are să-i spună să facă întocmai aşa cum vrea el, şi anume să nu dea la iveală de la început cu ce gînduri se poartă el, Egor, ci mai

întîi să facă mofturi cît o pofti. Să spună, de pildă, că fata e cam tare de-o ureche, că aşternutul de puf al fetei a mucegăit de cînd stă în cămară, iar şubele au năpîrlit tot aşteptînd ca Grigori Babinţov să găsească un ginere vrednic să-i fie Annuşkăi bărbat şi ocrotitor. Katerina Timofeevna este o femeie care ştie rostul vieţii. E rotundă la trup, şi cuvintele ei, rotunde şi ele, curg uşor. Brîkin are să ridice în picioare toată plasa. Toate armonicile, cale de zece verste împrejur, au să răguşească de veselia lui Egor. Văleu, ce beţie cumplită au să-i tragă! Văleu, ce-au să mai rîdă!

— Băietanul ţi-e rudă sau ce ţi-i? întrebă prietenos pe vizitiu Egorka, pe care îl mai îmbunaseră gîndurile.

— Da ce? Acu nici pe-ai tăi nu-i mai ştii? Se cunoaşte că n-ai mai dat de mult pe-acasă. Şi vizitiul oftă. Da de pacostea cu vacile ai auzit?

— N-am auzit. Care pacoste? Şi zici că s-ar fi întîmplat la noi, la Hoţii?

— Ne scumpim la tărîţe, zise vizitiul îngîndurat şi cu dojană în glas. Ş-apoi plătim înzecit. De Maximka Lîzlov îţi mai aduci aminte?

— Care Maximka? Văcarul?... Ei, ce-i cu el? îl zori Egor pe vizitiu.

— A stat la soare şi a adormit, că doară-i bătrîn. Iar băieţii care umblă cu vitele îi ştii cum sînt. Trebuie să te ţii de ei, că aleargă toată vremea după trişte. Vacile, de toate opt sau nouă, au coborît în luncă.

— Vai de mine! se sperie Egor şi se suci pe scaunul tarantasului.

— Cred şi eu că ai de ce te văita. Vacile au coborît malul şi au mîncat la cucută de apă pînă s-au umflat. Cinci din ele au crăpat. Apoi a venit felcerul din Cekmasovo — Şebeakin, sau cum îi zice — şi le-a împuns pe celelalte în coastă.

— Ei, şi-au scăpat? întrebă Egor tot neliniştit, foindu-se iar pe scaunul tarantasului.

— Iaca asta nu mai ştiu. Am...

Tocmai treceau peste un podeţ. Bîrnele desprinse clămpăneau, roţile huruiau şi nu se auzea nimica.

— ...l-au bătut rău cu pumnii pe frate-său, măcar că flăcăiaşul îi numa de şaisprezece ani. D-apoi ce? Parcă mai învii vacile! Iar ăsta a fugit. Îl vezi? Patru zile a umblat hoinar prin pădure. Senka te cheamă pe tine sau cum? întrebă el deodată pe băiat care, speriat, îşi aruncă asupra lui ochii mari şi încercănaţi. S-a sălbăticit de tot. Maică-sa l-a căutat pînă şi cu cangea în rîu. Întunecaţi la minte mai sîntem! Parc-am trăi în pămînt, nu alta!...

Lui Egorka îi sări inima din loc. „Hei, Egor, n-o fi cumva printre vacile acelea şi vaca ta?" Şi altă vacă, înseamnă să-şi strige marfa o lună întreagă în talcioc, să nu poată pofti pe-un consătean la crîşmă, să nu poată petrece oleacă de sărbători, bînd bere cu Karasiev. Şi el, care mai avea de gînd să-şi spoiască cu albastru casa cea nouă din Hoţii!...

Şi deodată îşi aduse aminte că şi pe el, Egorka, şi pe răposatul Alioşa Bosonoghi, şi pe Andriuşa Podpreatov, şi pe Mitea Barîkov îi atrăsese în copilărie balta lui Gleb, unde tulpinele înalte şi găunoase ale cucutei sugeau vlaga neagră a pămîntului mlăştinos. Băieţii îşi făceau trişte de cucută. Pe înserate se întorceau acasă tuspatru fluierînd care de care mai tare, zburătăcind sitarii şi găinile şi speriind viţeii de lapte şi femeile borţoase. Chiar de pe atunci Egorka fusese poreclit Egorka cel zurliu.

Pe cerul care se întunecase şi parcă se adîncise se iveau tot mai dese stolurile de stele. Tarantasul se apropia acum de ultima pădurice, după care veneau Hoţii, satul natal al lui Egorka. Şi Egor Ivanîci îşi ridică ţanţoş cozorocul şepcii şi începu să-şi scuture cu batista praful de pe cizme.

— Ce să mai vorbim ? zise Brîkin cu tonul convingător al omului cu scaun la cap. Oamenii de aici, de la noi, sînt sălbatici de tot. Se vede că n-au mîncat destulă bătaie. Azi miorlăie şi-şi căinează copiii, iar mîine îi snopesc în bătaie... Încuiaţi la cap !

— Iaca, bre ! Nu cumva te-ai boierit de cînd stai la oraş ? zise vizitiul, întorcîndu-se spre Egor întîia oară de cînd porniseră.

Pe faţa lui prostănacă se ivi un zîmbet de batjocură, iar ochii bătrîni se îngustară, plini de dispreţ.

— Haide-ha ! Nu te mai hlizi... Mînă mai repede ! zbieră la el Brîkin, rînjind, şi-şi holbă ochii saşii către satul care se apropia. Vezi-ţi de treabă. Scarpină-te mai bine-n barbă !

Vizitiul se mai uită o clipă cu răutate la Brîkin, şi, smucindu-se brusc, se întoarse spre cai.

— Hi-i-i, gloabelor ! răcni el sălbatic, ca apucat, şi biciul şuieră peste tustrei caii deodată.

Scîrţîind din arcuri, tarantasul săltă şi se cufundă în cel din urmă hîrtop, înainte de a intra în sat. Pe Brîkin îl învălui mirosul cunoscut de aşezare omenească. Un cîine zăpăi un timp la roata troicii. Clinchetul îndrăzneţ şi năvalnic al zurgălăilor răsuna acum cu ultimele puteri peste sat.

Innoptase de-a binelea.

II. SAVELI ÎŞI CAPATUIEŞTE BAIEŢII

Egor Brîkin îşi petrecu ultimele zile de burlăcie într-un chef straşnic. Încă nu se însurase, dar oamenii şi începuseră să-i zică Egor Ivanîci, iar cînd se însură ajunse deodată vestit în toată lumea. Au nuntit în casă nouă, în mijlocul rudelor, prietenilor, cîntăreţilor şi popilor. Şi a fost, ce-i drept, o nuntă de i s-a dus vestea. Nici nu puteai ţine socoteala băuturii şi a mîncărilor,

mirosea a vopsea proaspătă, iar podelele trosneau de atîta joc.

Una din rubedeniile venite de prin alte locuri, un unchiaş cam într-o ureche, ciudat de felul lui, dusese în plasa vecină vestea măreţiei lui Egor cam aşa :

— Iha, fraţilor !... Cîntau armonicile, cîntau fetele, cîntau popii. Voiai să mănînci — mîncai, voiai s-asculţi — ascultai. D-apoi casa ! Ce casă ! Numa cuptoru-i de două ori cît o izbă... Aşa casă mai zic şi eu !

Şi picioarele lui, încă bete, îi întăreau spusele. Şi nu numai unchiaşul vorbea aşa.

După ce chefui aşa o lună-două, Brîkin se pregăti să se întoarcă la oraş. Annuşka Babinţova, acum nevastă cu cununie a lui Brîkin, era, ce-i drept, tot atîta de fierbinte şi de neobosită la dragoste ca şi la arat, avea mîinile moi şi lacome, iar buzele îi erau dulci ca fraga. Oricît ar fi noaptea de lungă, c-o nevastă ca asta nu ţi se urăşte. Dar nici dugheana nu mai putea să aştepte. Pe zi ce trecea, paguba se făcea mai mare : ceasul şi rubla. Cu nevasta cea tînără, lui Egor i se sleise şi faţa, şi buzunarul. Şi, în timp ce se pregătea să se întoarcă la munca lui zgomotoasă de fiece zi, iată că Saveli Rahleev, *Bătutul,* îl pofti la dînsul.

După ce făcu rost de nişte rachiu, luat cu împrumut de la un vecin, şi adună ouă de-un scrob, Saveli începu să se ploconească şi să dea din mîini, îmbiindu-şi musafirul să mănînce, în timp ce îndruga cu glas tare vrute şi nevrute. Un lucru însă se desprindea lămurit din toată vorbăria lui fără noimă : că nu izbutea de loc s-o scoată la capăt.

— Iaca acuma şi năcazu cu vacile ! Cine să-şi fi închipuit treaba asta cu cucuta ? Creştea, şi pace bună. Da unde s-a mai întîmplat vreodată ca vitele să se lăcomească la cucută, că doar n-are de loc măduvă... nici un pic de măduvă. Pricepi ? Lujerul e tot numai lemn... Dar nu isprăvi bine vorba, că se şi răsti la nevastă-sa,

Anisia. O-of ! Ce stai în colţ ca o mătură ? Mai bine ţi-ai cinsti oaspetele, necioplito !

Egor Ivanîci şedea la locul de cinste, de sub icoane, şi sufla greu din pricina conştiinţei gloriei lui şi a gulerului strîmt. Rîcîia cu lingura scrobul din tigaie, încuviinţa din cînd în cînd spusele lui Saveli, încreţindu-şi fruntea îngustă, sufla greu şi tăcea.

Saveli se porni iarăşi pe tînguieli şi lacrimi. În vremurile de acum greutăţile gospodăriei erau peste seamă de mari. Să ai băieţi nu-i cum ai avea oi — ca să-i poţi tunde, iar de mîncat pîine, mănîncă destulă. Pe an ce trecea, gospodăria se ducea de rîpă, în curte se năruiau toate, iar pe deasupra — să moară de supărare, nu alta — în toamnă îi mai pierise şi porcul.

— O s-ajung lipit pămîntului... De-aş avea măcar de cine mă agăţa la oraş, mi-aş da băieţii acolo. Ar fi cel puţin ei sătui şi îmbrăcaţi, şi mi-aş lua de-o grijă. Şi poate că, măcar o dată la trei luni, tot le-ar mai cădea cîte o rublă de argint. Dar chiar şi-aşa, cel puţin nu mi-ar mai mînca pîinea. Ar fi şi asta ceva ! rosti cu glas tînguitor Saveli şi, boldindu-şi ochii a neputinţă, se aşeză pe laiţă.

— Da tu crezi că la noi acolo mare lucru-i o rublă ? zise Egor Ivanîci, ridicînd cu îngăduinţă din umeri şi zîmbind cu gura pînă la urechi. La Moscova umblă bumăştile de-o mie pe uliţă. Cît despre ruble, numeri la ruble pînă faci bătături la degete. Principalul e să te deprinzi a agonisi la timp rublişoarele. Aici Egor Ivanîci se ridică şi împinse în lături un castravete pe care nu-l mîncase pînă la capăt. Uite ce-i, Saveli Petrovici : găteşte-ţi căruţa pentru mîine. Îţi iau băieţii... O dată cu ei, mă duci şi pe mine.

Spunînd aceasta, Egor Ivanîci ridică din umeri, se uită la ceasul lui de argint şi ieşi. În tindă dădu de Paşka-şchiopul, băiatul cel mai mare al lui Saveli, care tocmai adusese o doniţă mare de apă de la fîntînă. Egor

Ivanîci îi trase cu prietenie un bobîrnac, dar îi spuse cu asprime :

— Pregăteşte-te, şchiopule ! Mergi cu mine la oraş. Să ştii că ţi-am găsit un loc.

După ce plecă Brîkin, în izba lui Rahleev se iscă mare larmă. Femeia ţipa la Saveli, iar el tot dădea înapoi şi tăgăduia :

— Cu-um ? Adicătelea-s beţiv ? Cînd am slujit la liceul militar, ţin minte cum prinţul Nosovatov — şi era ceva de capul lui ! — îmi spunea : „Bea Saveli ! Bea, că băutura-i podoaba vieţii !" Da eu parcă de podoaba vieţii beau ? Oare-i beţiv cine bea să-şi înece amarul ? Poate că-mi sîngerează şi mie inima că mă despart de copii. Nu-u... Să ştii că n-ai de loc dreptate.

Cu acestea, Saveli sfîrşi vorba, dădu pe gît, pe nerăsuflate, resturile de băutură tulbure de pe fundul paharelor, apoi, ca să scape de gura Anisiei, plecă de-acasă şi se duse să-trăncănească prin vecini, unde rămase toată seara.

...Dimineaţa, potcovită cu un pui de ger, goneşte somnul şi te înviorează. În dimineaţa aceea argintie era încă întuneric cînd căruţa lui Saveli aştepta, gata de plecare, dinaintea cerdacului lui Brîkin. Fraţii, Senka şi Paşka, şedeau în căruţă, încotoşmănaţi cu cele mai noi bulendre pe care le putuse găsi mama, şi-şi boldeau ochii la tatăl lor. Acesta, mărunţel şi neastîmpărat, şi de pe-acuma gata afumat, clucotea cu el însuşi şi tot sărea în jurul căluţului mustăcios şi caraghios, ca şi dînsul de prăpădit. Geamurile negre ale lui Brîkin erau luminate slab de petele roşii şi galbene ale răsăritului zgîrcit, de toamnă.

Egor Ivanîci ieşi în cerdac îmbumbat de sus pînă jos. Era somnoros şi îmbufnat. Gîtul îi era înfăşurat într-un fular vărgat de lînă groasă, un dar de la nevastă-sa. În spatele lui se ivi, cu ochii în lacrimi, tînăra-i soţie.

— Ei, rămîi cu bine, nevastă, zise scurt Brîkin. Şi nu se putu opri să n-o ciupească, drept un adaos la plăcerea pe care nu demult o avusese. Anna, am să-ţi trimit nişte daruri.

— Nu mă pişca, tartore, măcar faţă de lume, şi femeia se feri. M-ai canonit destul.

— Da ce ? Pierzi ceva ? Şi unde mai pui că-ţi face şi plăcere, rîse ironic Brîkin. Nu-i aşa, Saveli Petrovici ?

Dar Saveli clipea numai, şi pe buze îi plutea un zîmbet umil şi aprobator. Paşka se întoarse posomorît şi se uită acum în depărtare, într-un punct din capul satului, unde, scăldată în lumina multicoloră, se vedea casa cu înfloriturî de lemn a băcanului Signibedov. Senea moţăia.

— Ştii, Saveli Petrovici, schimbă vorba Brîkin, fără să lase din palma lui îngustă mîna grăsuţă a nevesti-si, juganul tău nu-i bun de nimica. Uite cum îi atîrnă pîntecele ! Mai că-l tîrîie pe jos. Nu duce el patru oameni.

— Hi-hi-hi, se prăpădea de rîs Saveli, umflîndu-şi obrajii şi piuind ca o vrabie, în timp ce-şi îndrepta brîul. Bată-te norocu, Egor Ivanîci ! Spui şi tu cîte una ! Da ce, la un cal oare pîntecele face parale ? La un cal ţărănesc fac parale dinţii. Cu dinţii mănîncă, cu dinţii mestecă. Picioarele da, zic şi eu ! Da pîntecele ? S-avem iertare. Pîntecele n-are nimica de-a face...

Apoi strînse căpeţeaua şi începu a se foi în toate părţile, fără nici un rost ; bodogănea într-una, cu glas cîntat, ca omul cu chef.

— Şi să ştii că are toţi dinţii în gură. Uite la mine, şi-şi căscă gaura întunecoasă a gurii, mie mi-au căzut toţi ! Ai lui stau însă unul lîngă altul, ca la veveriţă !...

Brîkin se şi aşezase în căruţă şi-şi învelea acuma cu paie picioarele pe care începea să le cuprindă frigul. Apoi dădu ultimele poveţe nevesti-si.

— Nu mai plînge degeaba, că uzi numai locul pe care stai. Muierea trebuie să fie înţelegătoare. Cum am

prilejul, îţi trimit o broboadă. Să ştii că eu mă ţin de făgăduială.

— Numai grija asta o am eu, scînci femeia. Despre partea mea, poţi să nu-mi trimiţi nimica...

Egor Ivanîci scoase o ţigară şi o aprinse. Apoi îl împunse cu degetul în umăr pe Saveli :

— Dă-i drumu l... Vezi să nu pierdem trenu.

— Nu-l pierdem ! hohoti fără rost Saveli.

Roata nimeri într-o groapă din drum, şi osia scîrţîi. Annuşka mai scînci o dată, mai tare : .

— Broboada trimite-mi-o cu Barîkovii...

Un dulău bătrîn şi jigărit îşi scoase capul prin gard şi hămăi, aşa, ca să se afle în treabă. Apoi, în timp ce Saveli se istovea îndemnînd pe Voronka, calul cel bătrîn, să-şi iuţească pasul, izbele începură să rămînă în urmă.

Trecură şi pe lîngă casa lui Saveli. La fîntînă, îi ajunse din urmă Anisia, mama băieţilor. Gîfîind, puse pe genunchii copiilor două pite fierbinţi cu brînză, puţin arse, şi voi să spună ceva, dar ceea ce se lămurea din cuvintele ei neînţelese era numai durerea de mamă în faţa despărţirii. Cum dădu cu ochii de ea, Saveli croi cu coada biciuştii spinarea lui Voronka, şi acesta prinse a ţopăi cu picioarele lui strîmbe, în timp ce pîntecele i se tot bălăbănea. Egor Ivanîci se lovi cu nasul de spinarea lui Saveli, ţigara i se rupse, şi începu s-o drăcuiască pe Anisia şi s-o ameninţe cu pumnul. Anisia tot mai striga ceva, cînd în faţă începu să li se arate pădurea. din care se ridica o abureală vestind ninsoare. Aici gerul înţepa şi mai rău decît la cîmp deschis. Pădurea muribundă se pregătea să-şi pună găteala de iarnă.

La cea dintîi răscruce — la dreapta, drumul o lua spre Gînsacii. Egor Ivanîci scuipă ţigara ruptă.

— Muierea-i tot muiere! spuse el tăios şi înciudat. Ce nevoie avea s-alerge ca turbată? Ia dă-te la o parte, băiete, că-mi murdăreşti cizmele.

— Apoi da, începu iar Saveli, care avea chef de vorbă. Iaca, mi-ai obijduit degeaba juganul. Nu spun eu că la cal dinţii sînt totul?! Cu dinţii mănîncă. Pîntecele n-are a face.

— Bine, bine... Vezi să nu dai într-o cioată! îi tăie vorba Brîkin.

Pădurea desfrunzită, în preajma iernii, alerga pe de lături. Poieniţe, cu iarba moartă, acoperită cu promoroacă, se iveau şi rămîneau repede în urmă. Trunchiurile întunecate ale pinilor treceau în fugă pe lîngă ei.

... Iată cum s-a schimbat viaţa ta, Egor Ivanîci! Mai ieri petreceai prin lume încă burlac, şi toată grija ţi-era doar să trimiţi în fiecare lună părinţilor cîte-o bumaşcă de cinci ruble pentru îndestularea casei şi împlinirea poruncii creştineşti. Acuma o ai şi pe Annuşka. Cînd era încă fetiţă, Annuşka îl împungea pe Egorka cu tot felul de vorbe răutăcioase şi de batjocură: ba că-i ciupit de vărsat, ba că-i un prichindel, ba că-n loc de ochi are nişte bumbi, pe care mai bine şi i-ar pune la nădragi. Dar Egorka, zurliul, îşi pusese încă de pe atunci ochii pe fata aceea sprinţară. Aşteaptă tu, Anna Grigorievna! Nimica nu-i veşnic pe lumea asta. Mai ştii? Poate că ţi-oi fi cîndva mai drag decît toţi. Poate chiar că Egorka acesta, cu ochii bulbucaţi, are să-ţi facă un copil cîndva.

... Şi iat-o astăzi pe Annuşka nevastă cu cununie în casa lui Brîkin. Acum are să-i trimită lui bărbatu-său, la oraş, scrisori pline de respect. Vara, Brîkinii nu-şi văd capul de grija cîmpului. Dar iarna, Annuşka are să stea la geam, aşteptînd singuratică şi tristă de teamă să nu-şi fi găsit cumva bărbatu-său altă femeie. Şi dragostea lui Egor Brîkin, dughengiul din Moscova, are să-i aducă în casă un băietel cuminte. Lui ai să-i trimiţi, Egor Iva-

nîci, în scrisorile tale, părintească blagoslovenie, iar cînd ai să vii pe acasă, ai să-l deprinzi să priceapă viaţa, învăţîndu-l, fără să-i jupoi pielea, smerenie şi înţelepciune. Ah, Egor Ivanîci! Ce-are să ţi se mai umple de bucurie şi desfătare viaţa searbădă de pînă acuma.

Băieţilor lui Saveli le era teamă să se mişte, cu toate că pe Paşka îl apăsa pe picior o ladă mare cu mere, iar lui Senea îi amorţise un picior. Paşka nu îndrăznea să-şi scoată piciorul, ca şi cum lada lui Brîkin ar fi putut să se supere. Aplecat pe umărul lui Paşka, Senea moţăia. Visa căsuţa graurilor, bătută în mălinul dinaintea casei. În toţi anii care au urmat, cînd Semion se gîndea la satul lui natal, cel dintîi lucru care-i răsărea totdeauna în minte era căsuţa aceea de grauri, căsuţa mititică a primăverii.

Fraţii nu ştiau că niciodată nu se vor mai întoarce în sat la ei sub înfăţişarea lor de acum. Şi nu ştiau nimic nici din minunăţiile care-i aşteptau la oraş. Case în care poţi băga cîte-o clopotniţă de sat, maşini care înghit cărbuni şi scot, cu fum şi zgomot, tot felul de lucruri gata făcute. Şi un soi de oameni neastîmpăraţi, în veşnică frămîntare, grăbiţi să născocească cîte şi mai cîte, pentru ca viaţa lor pe pămînt să ajungă tot mai grea. Băieţii însă nu ştiau nimic din toate acestea şi, de aceea, nici nu plîngeau.

III. ZARIADIE

Pe ulicioara Mocrîi[1] — căreia îi zice aşa fiindcă se află chiar lîngă rîul Moscova — la colţul cu strada Bolşoi Şciukin, se ridică o casă gălbuie, bătînd în roz, cu trei caturi înalte. Demult, acum vreo sută de ani, lespezile ca şi oamenii erau mai mari şi casa aceasta de pia-

[1] Ud (rus.) (n t)

tră fusese croită după un anumit tipic, care nu făcuse nici o plăcere celor ce o ridicaseră, cum n-avea să facă vreo plăcere nici celor ce aveau s-o locuiască.

De-a lungul anilor, casa mai fusese cusută cu firul de fier a tot felul de grinzi şi scoabe, dar precauţiile acestea se arătaseră de prisos. Chiar şi fără ele, casa asta, cu toată vechimea ei de un veac, se ţinea tot atît de tare ca şi un bătrîn soldat de pe vremea lui Nicolae I.

Coasta dreaptă a trunchiului ei de piatră ţine aproape cît toată strada Şciukin. Cea stîngă propteşte o biserică veche şi părăginită, care umbreşte ulicioara Mocrii, şi n-o lasă să cadă şi să se risipească uşor, ca scrumul de tămîie. „Sprijină-te, maică, de umărul meu de piatră, că-i destul de tare şi are să te ţină", pare să spună bătrînul soldat acestei băbuţe tăcute şi speriate de hărmălaia tot mai mare a vieţii.

Viaţa curge aici grea şi aspră. În crăpăturile întortocheate, parcă fără de ieşire, ale casei acesteia de piatră, mişună o lume pestriţă, care se îndeletniceşte cu tot felul de meşteşuguri, o lume măruntă, fără glas, o familie de furnici, care se zbate pentru o copeică. Ferestrele pitice ţin cu ghearele căldura ca să nu iasă afară. Sub streaşină s-au aciuat hulubi, şi împrejur ţopăie stoluri de vrăbii. Larma oraşului nu pătrunde pînă aici. Oamenilor din Zariadie le place seninătatea liniştii. Aici e pustiu şi solemn, ca în adîncul unui fluviu mare. Se aude numai gunguritul hulubilor, numai plînsetul ascuţit al caterincii, numai toaca de vecernie. E linişte şi ninge. Viaţa seamănă aici cu o roată care se învîrteşte alene, şi ale cărei spiţe îşi trăiesc fiecare viaţa lor deosebită.

Catul întîi al acestui soldat de piatră este încins, în chip de brîu, cu o firmă de tablă albastră. Se află aici şi un tractir, şi un han, şi camere mobilate. Toată între-

prinderea se numeşte „Veneţia" şi aparţine lui Piotr Sekretov.

Liniştea neatinsă şi tihnită a vremurilor bătrîneşti învăluie casa lui Sekretov. În curtea mare, de trecere, stau în rînduri săniile birjarilor. Caii ronţăie ovăz şi sforăie. În zăpadă fumegă balega caldă. Stoluri de hulubi, nori întregi de hulubi, se ridică alene şi se lasă iar în preajma ieslelor. Hulubii de aici sînt blînzi, încrezători şi mănîncă din palmă. Sunetele răsună aici mai tare, din pricina fierăriei multe. De fier e scara care duce la acoperiş, de fier uşile care străjuiesc magaziile din curte, de fier grinzile şi galeriile care şerpuiesc şi se întîlnesc de-a lungul zidurilor. Tot păienjenişul acesta de fier e plin de zăpadă şi de hulubi.

Cînd te uiţi la faţada din stradă, vezi spînzurînd sub firma lui Sekretov o altă firmă, tot de tablă. Pe marginile de jos ale firmei sînt desenate : un covrig aurit, un calup de săpun albastru de Kazan şi o căpăţînă albă de zahăr. E „Băcănia Bîhalov", unde sînt acuma băieţii lui Saveli. Aici e umed şi întunecos ca într-o cizmă. Tavanele atîrnă greoaie şi apăsătoare deasupra capului, fiindcă toată casa se sprijină pe catul de jos chiar ca pe nişte picioare în cizme. Printre cizmele acestea răşchirate se întinde o boltă lungă, prin care se plimbă şi vîntul, şi birjele, şi-i loc berechet şi pentru vînt, şi pentru birje.

Ferestrele lui Sekretov se uită voioase, parc-ar spune : „Slavă ţie, doamne, că nu vindem sicrie !" Ale lui Bîhalov privesc pe sub sprîncene. Iarna, cum e acuma, în ferestrele băcăniei îngheaţă butelci de oţet, înnegrite, şi pacheţele de praf de muştar, scorojite. Vara se ofilesc de căldură felii roşii de harbuz, grămezi de castraveţi răscopţi şi de mere rumene ca nişte obraji de fată mare. Armate întregi de muşte, grase şi leneşe, şi de copii jigăriţi de prin mahala se uită cu jind la ele. Atunci, mirosul obişnuit al Zariadiei face loc mirosului de harbuz...

Mirosurile Zariadiei sînt felurite şi tocmai cu ele ar fi trebuit să începem. Aci îl loveşte pe trecător mirosul plăcut şi înviorător care se strecoară pe uşa deschisă a vreunei pielării, colo îl pocneşte mirosul puternic al mîncărilor ruseşti, venit din bucătăria birtului pitit în coasta prăvălici lui Bîhalov; dincolo îl trăsneşte, să-i vină rău, duhoarea ce răzbate pe ferestruica subsolului lui Dudin, tăbăcarul. Pe după colţuri stau la pîndă alte sute de mirosuri pătrunzătoare. Cine are nasul gingaş mai bine nici să nu umble prin Zariadie.

În Zariadie, forfoteala începe o dată cu zorile. Pe la şapte, cînd abia se crapă de ziuă, Senea sare de pe laviţa de scînduri şi fuge să deschidă prăvălia. Îi e frig şi tremură, şi-şi deschide ochii somnoroşi mai greu chiar decît lacătele grele acoperite de polei. Pînă ce Paşka dă fuga la tractir să ia uncrop pentru ceai, Zosim Vasilievici Bîhalov iese afară în stradă, unde omătul scîrţîie sub paşii rarilor trecători. Îşi scoate de pe capul chel şapca vătuită, se încruntă şi-şi face cruce de trei ori, către cele trei margini ale zării care-i înconjoară băcănia. Într-una din ele, cea din dreapta, se vede, rumen în lumina zorilor, aurul străvechi al turlelor Kremlinului. În cealaltă parte, dincolo de bolta Porţii Chinezeşti, se află o casă pustie, care nu se ştie la ce slujeşte. De treizeci şi opt de ani Bîhalov crede că după casa aceea ar fi răsăritul. În cea de-a treia margine e un maidan. Aici a fost cîndva o biată casă, care vara se usca de căldură şi toamna se muia de ploaie; zidurile îi fuseseră săpate la temelie de guzgani, ţevile se spărseseră, şi apa inundase totul, iar într-o bună zi focul mistui şi ce mai rămăsese. Aici ochiul odihnit al lui Bîhalov dă de o bucată uriaşă de cer iernatic.

Cînd mai scapă din strîmtoarea cămăruţelor şi de munca istovitoare de fiecare zi, mahalagiului din Zariadie îi e drag să privească cerul trosnind de gerul lui decembrie. Panglicile albastre şi trandafirii ale acestui cer, scoase parcă din dugheniţa de mărunţişuri a lui Brîkin, aleargă şi se desfac în fîşii sclipitoare. Un soare cu dinţi

le spală, iar vîntul care spulberă zăpada le flutură, unduindu-le. Domolindu-şi fîlfîitul aripilor, păsările se lasă prinse în aceste panglici. Hulubii se scufundă în aerul îngheţat ca într-o apă, iar ciorile descriu în tăcere cercuri egale în aer.

În ulicioara albastră de zăpadă şi de aburi, căsuţele par unele nişte copii cîrni, altele nişte moşnegi slăbănogi şi prăfuiţi, iar altele nişte negustori burtoşi şi îngîmfaţi, care caută să-şi arate bogăţia cu firme cît mai arătoase.

...Gravi şi tăcuţi, Bîhalov şi băieţii muşcă din bucăţica de zahăr şi sorb ceaiul tare, care le face gura pungă. În clipele acestea, Bîhalov stă ţeapăn, ca cineva care s-ar afla la cîrmă ; nu te poţi apropia de el. Buzele îi sînt tot aşa de strînse ca şi ale sfîntului Nicolae, înfocatul apărător al negustorilor din Zariadie. Apoi încep să curgă muşteriii.

Ucenicul cizmarului, un băieţel lung şi sfrijit, intră fugă şi îşi loveşte unul de altul picioarele îngheţate. Vrea : „De cinci copeici tobă, de două copeici castraveţi, un pic de muştar, şi şapte copeici rest". După el vine un birjar, aducînd cu şuba lui albastră frigul în băcănie.

— Bîr ! Straşnic ger, Zosim Vasilici !... Pîinişoare de secară ai ?

Apoi, cu părul cărunt vîlvoi şi cu o înfăţişare care te îngrozeşte din pricina slăbiciunii parcă neomeneşti, intră tuşind Ermolai Dudin — tăbăcarul.

— Îmi dai voie, Moş Zosime, să sorb puţină moare ?...

— Măi, că grozav mai eşti ! Nici nu s-a făcut bine ziuă, şi tu ai şi început să umbli să te dregi. Mai bine ţi-ai lua să ronţăi nişte nuci, tună de după tejghea Bîhalov, dar arată cu capul înspre butoiul uriaş pe care stă ca muşchiul promoroaca. Zău că ţi-ar face bine nucile. Cumpără-ţi un funt şi mănîncă-l. Cum nu prea ai dinţi, ţi-ajunge multă vreme.

— Aha ! D-ăştia-mi eşti ? şuieră Dudin supărat şi totuşi cu umilinţă, sărind în sus şi izbindu-şi căputele una de

alta. Să nu bei, înseamnă să te răzvrăteşti împotriva stăpînirii... Că doar pentru noi face statul băutura! Dudin soarbe lacom şi zgomotos moarea rece şi acră. Şi, cum ai zis? Să-mi iau nişte nuci? Rîsul lui de om bolnav umple toată băcănia. Dumneata, Zosim Vasilici, crezi că nucile-s cine ştie ce? Îţi strici numai stomacul cu ele. Iar cît priveşte folosul, apoi s-avem iertare: nu-s bune de nimica...

— Ei, ştii că-mi placi! se minunează binevoitor Bîhalov. Vezi numai să nu-mi bei pielcelele!

Toţi din băcănie încep să chicotească; Karasiev, vînzătorul lui Bîhalov, rîde în triluri, cu vocea lui de tenor, iar o babă, care a venit după nişte vacs, rîde cu voce groasă ca de bas. Pînă şi sfîntul Nicolae din chivotul lui, şi damigeana de gaz, şi piatra de cinci funturi de pe cîntar par să rîdă de bietul tăbăcar.

— Da de ce să-ţi beau pielcelele? protestează Dudin, răsucindu-se în chip caraghios. De la oamenii buni nu iau nimica. Numai te rog să nu mă îmbii cu nuci. He-he-he! Ce-s eu, cal, ca să ronţăi nuci?

Iar trînteşte cineva uşa. Intră alţi oameni şi aduc vorbă nouă. Katuşin, un şepcar bătrîn, care locuieşte la catul al treilea şi care a venit după nişte pîine de grîu, spune, după ce iese Dudin:

— Gîndeşte-te şi dumneata: cum să nu bea meşteşugarul? Şi-a îngropat acuma al treilea fecior. Se mai răcoreşte omul, bucuros c-a scăpat de-o grijă.

Karasiev, iaroslăvean de fel, cîntăreşte nişte sare şi-i bate-n strună lui Katuşin.

— Tare urît mai duhneşte la dînsul. Toată uliţa a umplut-o de putoare. Nici nu-i poţi trece pe la poartă. Pînă şi şobolanii s-au mutat de-acolo. După mine, oameni ea ăsta nici n-ar trebui lăsaţi...

Mereu se deschide uşa. Din podea se ridică aburi şi flacăra candelei de la icoana sfîntului Nicolae pîlpîie, aplecîndu-se într-o parte. Intră oameni cu şube, cu co-

joace, cu caftane. Apoi mai intră, îmbrăcat c-un paltonaş vechi, de-o culoare nehotărîtă, un slujbaş sfrijit, care face totdeauna pe deşteptul, şi o rubedenie a unui negustor, cu o şubă uriaşă, cîntărind pe puţin un pud. Meiul curge fîşîind în pungi, se aude hîrşcîitul cuţitului care taie pîinea şi sunetul gologanilor de aramă. Rafturile de pîine se golesc, zahărul din butoaie scade, damigeana de gaz îşi arată fundul, iar pompa de tablă, care a îngheţat, se îneacă trăgînd uleiul. În băcănie e zgomot şi înghesuială. Argintul şiroieşte lin în sertarul de stejar al tejghelei, şi tot acolo sar şi pitacii întunecaţi ca feţele vechilor icoane moscovite.

În pîcla îngheţată, care acopere Zariadie, se ridică tocmai în clipa asta soarele, asemenea unui pitac de aramă încins de ger pînă la roşu.

IV. LA KATUŞIN

Pe toţi cîţi veneau acolo, cu viclenie sau cu cuget curat, orbi sau cu vederea ageră, nătîngi sau înţelepţi, Zariadie îi primea la fel, dar de plătit nu îi plătea la fel, ci după cum era omul — sfios sau îndrăzneţ.

Aşa, Katuşin venise aici de-a dreptul din sat, pe vremea cînd era încă un băieţaş sfios şi îngîndurat ; Ermolai Dudin fusese plin de îndrăzneală şi de neastîmpăr, iar Piotr Sekretov — viclean şi molcom. Senea se uita la tustrei şi, cu toată mintea lui copilăreaşcă, îşi dădea seama că va veni o vreme cînd viaţa îl va aşeza şi pe el printre dînşii. Aceştia trei erau foarte deosebiţi unul de altul. Oraşul descoperise numaidecît ce anume îi deosebea şi-i împărţise după rosturile lor.

Ca şi pe Senea, şi tot la treisprezece ani, pe Steopuşka Katuşin îl adusese în Zariadie nevoia. Şi Zariadie, reprezentată prin şepcarul Galunov, nu-l respinsese ci, dimpotrivă, îl primise, îl dădăcise, îi aruncase un codru de

pîine, ca să poată trăi, şi-i dăduse o laiţă, ca să aibă unde să-şi pună capul... Şi Zariadie îi spusese lui Katuşin: „Stepan, tu ai să fii şepcar". De atunci, supunîndu-se acestei aspre porunci, Katuşin a început să vătuiască, cu mîna lui harnică şi neobosită, şepci şi căciuli pentru acoperirea capetelor altora. El însă îşi petrecuse aproape toată viaţa purtînd aceeaşi şapcă cu urechi, cu care-l aruncase aici satul.

Semăna cu un bob de mazăre, şi tot de două boabe de mazăre aminteau ochii zîmbitori, care-i alergau pe deasupra ochelarilor sparţi, lipiţi cu hîrtie. De patruzeci şi trei de ani tot cosea într-una, cînd la maşină, cînd cu mîna, marfa lui Galunov şi se uita pe ferestruica lui mică, tăiată în zidul de piatră, la luminile reci ale cerului de deasupra oraşului, sau la umbrele negre ale norilor care întunecau ziua. Părea să nu se fi schimbat de loc. Numai ochii începuseră să-i lăcrimeze, şi genunchii nu mai voiau să-l ţină. Toată deosebirea era că înainte Stepan Leontici se aşteptase şi el la o fărîmă de fericire, iar acum nu mai aştepta decît moartea, care să-l scoată de aici cu picioarele înainte şi să-l ducă la ultimul lăcaş, dincolo de bariera Kalugăi.

Cît trăise, atîta agonisise Katuşin: un sipeţel verde, pe care l-ar fi putut duce şi singur, şi un coşuleţ. În sipeţel erau cîteva albituri vechi, un ceas din acelea care se întorc cu cheia, cu capacul îndoit, un surtuc de postav şi nişte cizme tălpuite din nou. Pe deasupra, puse la vedere pentru ca un străin să nu mai trebuiască să le caute, erau lucrurile de care avea să fie nevoie la înmormîntarea lui, şi anume: un funt de lumînărele pentru pomeni, două bucăţi de pînză la fel de lungi, puţină tămîie într-o cutioară de spiţerie şi nişte bani, şaptesprezece ruble şi jumătate — tot ce agonisise în întreaga lui viaţă.

De alt soi erau lucrurile pe care Katuşin le păstra în coşuleţ. Aici, aşezate cu grijă, se aflau nişte cărticele în-

velite în hîrtie de tapet, purtînd pe ele pete lăsate de mîini străine şi nepăsătoare. Erau cărticele scrise de diferiţi autori nebăgaţi în seamă de nimeni şi care cîntaseră simplu dragostea, sărăcia sau cupa amară a vieţii. Cea mai de seamă din teancul acesta de cărticele era aceea a poetului Ivan Zaharîci, iar în jurul lui se îngrămădeau o seamă de alţi cîntăreţi necunoscuţi ai tristeţii poporului. Deasupra teancului de cărticele, ascunse de privirile lumii într-un caiet cu învelitoare albastră, se aflau stihurile lui Katuşin.

Cînd Stepan Leontici auzea trecînd jos pe uliţă o înmormîntare pompoasă, lăsa deoparte lucrul şi se apuca numaidecît să scrie o poezie, în care cînta cum îl vor duce odată, tot aşa, şi pe el să-l îngroape într-un mormînt în care s-a strîns apă de la dezgheţul de astă primăvară... Cu cea dintîi ploaie de mai, care bătea în geamuri, caietul se îmbogăţea cu o poezioară nouă, în care era vorba de crînguri, unde începe să răsune cîntecul privighetorilor... Dar ce alta ar fi putut cînta şi de ce alta ar fi putut vorbi aceste stihuri, dacă nu de soarta amară a muncitorului obijduit ? Singur Katuşin putea şti dacă a minţit vreodată în poeziile lui.

El a fost acela care l-a primit pe Senea în inima lui umilă şi bună.

Seara, cum mînca, Senea dădea fuga sus pe scară la mansarda lui Katuşin, cocoţată aproape de cerul iernatic. Katuşin îl învăţa pe Senea carte. E puţin probabil să fi avut vreodată Katuşin în viaţa lui bucurie mai mare decît în seara cînd Senea aşternu pe hîrtie primele lui patru slove pline de greşeli. Se bătea cu palmele peste genunchii cîrpiţi ai pantalonilor, netezea cu mîna tremurătoare hîrtia groasă de împachetat pe care scrisese Senea, o ridica la lumină...

Pe vremea aceea Senea sta de multe ori la fereastra lui Katuşin. Afară, mahalaua se domolea şi luminile nopţii clipeau. Ca apele unor pîrăiaşe reci, îi şerpuiau în

spate fiorii ascuțiți ai unei nemaipomenite emoții. Îi venea să facă cele mai nesăbuite mișcări, să sară, să zburde, iar în scîrțîitul tablei desprinse de pe acoperiș i se părea că aude o nedeslușită chemare poruncitoare.

— Ei, de-acuma-ncolo poți lua cărți de la mine, îi zise în seara acea Katușin lui Senea. Am niște cărticele subțiri, dar bune... Cărți groase nu citesc, pentru că m-apucă durerea de cap. Da cînd citesc cîte una mai subțirică, parcă aș face o baie de aburi. Vezi, baia de aburi, asta-i slăbiciunea mea.

Senea îl întîlnea la Katușin pe Dudin, prieten credincios al acestuia, însă tare deosebit de el. Tot aici îl aduse Senea, în una din zile, și pe frate-său.

Pașka creștea sperios. La Bîhalov toată alergătura era în seama lui. Șchiop, lat în spate și cu fața împietrită, băiatul nu-i fusese pe plac stăpînului.

— Prea ești slut. Ai să-mi alungi toți mușteriii, îi zisese stăpînul cînd îl adusese Brîkin și, ca să nu-i uite băiatul vorba, îi dăduse ușurel una peste ceafă. Ai să cari marfa. Nu-i nimic că ești șchiop. Treaba asta nu prea are zor. Chiar de-ai face un singur drum pe zi, tot sînt în cîștig.

Pașka avusese încă din copilărie o viață grea și chinuită. Vedea multe, pe care alți copii nu le vedeau, și de aceea copilăria îi părea o jignire prostească, parcă anume îndreptată împotriva lui. Cînd se întîmplase nenorocirea cu vacile, și oamenii din sat îl bătuseră, Pașka era abia de-o șchioapă. Cum însă nu voia cu nici un chip să se umilească, țipînd și tînguindu-se, tăcuse și-și acoperise numai creștetul cu mîinile. Creștetul capului era locul cel mai dureros al lui Pașka, locul unde i se strîngea amărăciunea. Dar nici lumea din jurul lui — pasărea care zbura, nourașul care plutea, mesteacănul care dădea în floare — n-o privea el cu simplitate, ci după felul cum aceste frumuseți erau oglindite de întunecatul lac al lacrimilor lui înghițite și nestiute de nimeni... Pașka se

uita la lume pe sub sprîncene, iar lumea îi răspundea cu tăcerea ei.

Nenorocirea cu vacile desăvîrşise în Paşka făurirea omului. Şi băiatul intră de-a dreptul în viaţă, fără să fi avut parte de copilărie şi de obişnuitele ei zburdălnicii. Iar viaţa nu-l aştepta cu plăcinte calde. La Bîhalov îşi încălţa de dimineaţă pîslarii găuriţi, se înhăma la săniuţă şi aşa cum era, şchiop şi morocănos, căra prin oraş marfa lui Bîhalov pe orice vreme, pe pietrele caldarîmului cînd ploua, înotînd prin zăpadă cînd ningea, întocmai ca un cal.

...Paşka e în odaia lui Katuşin şi cască. Astăzi s-a mai adăugat o umilinţă la multele umilinţe pe care le-a înghiţit pînă acum. Într-un acces de fantezie, Karasiev l-a trimis la farmacie să-i cumpere de cinci copeici scîrţ şi de-o grivnă fum. Paşka n-avea de unde să ştie dacă se găseau cumva la farmacie asemenea mărfuri, iar spiţerii sînt oameni răi. Acum şade, şi urechile îi mai ard încă de ruşine şi de durere.

Senea tocmai povesteşte întîmplarea. Glasul lui e repezit şi întretăiat, şi aproape îi dau lacrimile de mila lui frate-său. Dudin ascultă, foindu-se pe scaun şi tuşind într-una, iar Katuşin se uită cu tristeţe în podele.

— ...da lucrul cel mai de seamă e că Ivan a uitat că chiar el l-a trimis pe Paşka. Dac-ar fi după mine, uite aşa i-aş face...

Lui Senea îi tremură buzele, iar cu degetele îşi răsuceşte cu înfrigurare şnurul de in subţire al rubaştei.

— Nu te mai amărî pentru atîta lucru. Uită că te-au jignit. Dacă îţi vine să plîngi, plîngi, zice Katuşin, rîcîind cu unghia laiţa pe care şade. Dacă omul s-ar gîndi mereu la toate cîte le rabdă, l-ar mistui fără rost focul mîniei.

— Iaca, eu unul ard de furie, se amestecă cu glasu-i aspru Dudin şi rîde.

— Arzi, arzi, ş-ai să vezi tu cum ai să te mistui de repede. Nu te mai ţine cureaua, Ermolaşa, zice cu duio-

şie Katuşin. Nu ţi-ai rînduit viaţa cum se cuvine şi n-ai învăţat ce-i smerenia.

— Adică cum n-am învăţat ce-i smerenia ? întreabă cu asprime Dudin. Şi pînă unde, mă rog, să meargă smerenia, Steopuşka ? Nu cumva ai vrea să mă las călcat în picioare ?

— Cată-ţi un rost în viaţă... Adă-ţi aminte ce zice scriptura, răspunde sentenţios Katuşin.

— De care scriptură-i vorba, Stepan Leontici ? întreabă Senea c-un oftat adînc.

— De psalmul al o sută optulea, răspunde Katuşin repede şi sigur de el. Pentru lacrimi şi datorii care nu se pot împlini stă de veghe psalmul acesta, al o sută optulea. Şi se bate repede de cîteva ori cu palmele peste genunchi. Acolo, pe marginea psalmului acestuia, se ţine socoteala... Pînă şi cel mai mic gîndăcel îi trecut acolo, îşi are soarta de mai-nainte ştiută. Oamenii mor, cărţile se risipesc, oraşele se prefac în scrum, da scriptura stă neclintită, ca un zid. Dacă nu mai ai în ce crede, Ermolaşka, atunci crede măcar în scriptură...

Katuşin se uită fără să clipească la sita încinsă pînă la alb a lămpii, ca şi cum la lumina ei orbitoare s-ar desfăşura sulul cu toate tristeţile şi tînguirile pămînteşti.

— Şi tu adică ce crezi ? Că-n locul pisarilor ţin îngerii socotelile ? îl înţeapă Dudin şi începe să tuşească, cu un zgomot care aminteşte pîrîitul unei pînze tari cînd o rupi.

— Tu eşti vijelios, Ermolaşa, iar eu sînt om liniştit. Lasă-mă să trăiesc după capul meu. Iaca, tuşeşti, da de astîmpărat, tot nu vrei să te astîmperi. Cauţi într-una cîte ceva. Dar cum poţi să găseşti ceva ce n-ai pierdut ?

Dudin tace un timp, dar numai ca să înceapă cu şi mai mare convingere :

— Uite, eu tot aşa am venit aici, cum au venit băieţii aceştia, şopteşte el cu o patimă în care se simte durerea

Vreau să aibă măcar ei parte de viaţă... Pentru ei caut, Steopuşka.

Katuşin rîde de felul cum se aprinde Dudin :

— Ciudat mai eşti... Parc-ai trăi în nori. Te-am socotit totdeauna copilăros. Iar tu, flăcăiaşule, se întoarce el către Paşka, ai face bine să taci. Ai să le afli tu rostul la toate, cînd ăi ajunge mare. Într-una din zile, urmează el cu glas răguşit, tatăl jupînului meu de azi, răposatul Gavril Andreici — dumnezeu să-l ierte ! — mi-a dat un brînci pe scări de-am căzut şi mi-am rupt degetul cel mic de la o mînă. Laiţele noastre erau alături. Noaptea, cînd a adormit, am stat multă vreme c-un calapod mare de lemn în mînă şi m-am întrebat ce face mai mult, degetul meu sau capul lui ? Şi tare mă-mpingea necuratul să-i dau una-n cap...

Cînd Katuşin ajunse aici, Paşka se ridică de pe scăunelul lui.

— Mă duc să mă culc, zise el pe neaşteptate şi căscă.

— Du-te, măi băiete, că nu te ţin legat, încuviinţă binevoitor Katuşin şi, după ce ieşi Paşka, urmă : Toată noaptea am stat şi m-am frămîntat. Cînd am găsit în sfîrşit ce e cu cale să fac, începuse să se lumineze de ziuă. Treaba era că nevastă-sa se îndrăgostise de vînzător, iar vînzătoru avea o bubă în gură...

— Ce fel de bubă ? întrebă speriat Senea.

— Du-te şi tu, drăguţă, de te culcă, îi răspunse Katuşin, parcă trezit din somn, şi-l luă deoparte. Uite o cărticică. Mai înveleşte-o şi tu într-o hîrtie... Şi vezi de n-o pune unde-i umezeală, să nu se strice. Dumnezeu cu tine ! Frate-tău parcă e de lemn... Ai zice că nici n-are creier.

Încruntat şi bodogănind ceva pe nas, Dudin ieşi împreună cu Senea. Coborîră scara fără să schimbe o vorbă. Cînd ajunseră la poartă, sub lumina tulbure a felinarului de la han, Dudin îl apucă deodată pe Senea de braţ :

— Steopuşka se vede că vrea să ajungă în rîndul sfinţilor... Nu te lua după dînsul, îi şopti el cu convingere, strîngîndu-şi în pumn bărbuţa căruntă. Omul nu trebuie să rabde. Omului i-a fost dată răbdarea numa-n batjocură... Tu nu te lăsa... Războieşte-te! Omul se naşte soldat. De aceea are şi dinţi...

Peste capetele lor licărea felinarul gălbui al hanului. Ningea mărunt. Vîrtejurile viscolului răscoleau toate ungherele. Numai cu cămaşa pe el lui Senea îi era frig. Faţa lui Dudin, care privea în gol cu o stăruinţă dincolo de voinţa lui, îl sperie cu desăvîrşire. Se smulse din strînsoarea lui şi fugi prin zăpadă.

— Stai, băiete... Opreşte-te! strigă rugător din urmă Dudin, luîndu-se după el.

— Nene, te-ai îmbătat, se apără Senea cu glas la fel de rugător.

Apoi bătu din răsputeri în uşa închisă de din dos a prăvăliei lui Bîhalov.

Cînd intră pe uşă, Senea mai văzu o dată, în întunericul albastru de afară, silueta lungă a lui Dudin, care sta singur în mijlocul curţii, cu toată luarea-aminte îndreptată asupra unui lucru pe care Senea nu-l vedea, şi tuşea. Tusea lui Ermolai Dudin semăna cu lătratul nocturn al unui dulău de curte.

V. ONOMASTICA LUI ZOSIM BÎHALOV

Era în aprilie — luna pîrîiaşelor repezi şi a celor dintîi copaci înfloriţi, dar în Zariadie, afară de ciorile cu capetele negre şi de clopotele care sunau de denii, n-avea cine vesti că, gingaşă şi sfioasă, primăvara se furişa în oraş.

În dimineaţa onomasticii lui, întorcîndu-se de la utrenie, Zosim Vasilici văzu că muşchiul de pe zidurile stră-

vechi ale Kremlinului înverzise. Zăpada de prin colțuri se găunoșise și se topea, iar gheața de pe rîu se umflase și se albăstrise din pricina căldurii din ce în ce mai mari, pregătindu-se de ducă. Nu mai era mult și în toată țara avea să înceapă dezghețul rîurilor, soarele avea să se ridice iar spre înălțimile albastre ale verii, praful să se învolbureze pe ulițele Moscovei, iar cartofii să se scumpească.

Zariadie făcuse din Bîhalov un om cu convingeri neclintite, care privea lucrurile cu asprime, nu suferea de plictiseală sau de dor și nu se minuna de nimic. Acuma însă picioarele îi erau cuprinse de slăbiciune, iar în inimă simțea apăsare chinuitoare, neobișnuită, și-i țiuiau urechile. Primăvara îl zăpăcise de tot pe Zosim Vasilici.

Ziua era umedă. Vîntul aducea reveneală dinspre rîu. Văzduhul răsuna de mii de respirații grăbite. Dar Zosim Vasilici își dădea seama că vîntul, care cînta de răsuna și în stîlpi și în copacii desfrunziți, și în moriștele de pe acoperișuri, era nestatornic, ca orice bucurie.

„Zboară primăverile, trec anii, și pulberea se așterne peste oameni. Au să mai treacă o mie de primăveri. La soare, iarba se va grăbi din nou să dea în colț și vîntul va țiui, zbicind cea dintîi frunză plină de sevă. N-au să rămînă din tine, Zosim Bîhalov, decît oscioarele. Și o să li se urască și lor de-atîta zăcut în frig și umezeală, în pămîntul care va începe să se dezghețe. Iar dacă s-ar întîmpla, peste o mie de ani, ca primăvara să fie timpurie, ghețurile să se topească după anul nou, și merii să înflorească în februarie, iar vîntul vijelios să răscolească pămîntul pînă la oasele tale și să le întrebe: «Ce-ați făcut voi oare pe lume, oaselor, de zăceți aici și nu vă bucurați?» oasele n-ar avea ce răspunde. Jalnic are să le mai fie rămășițelor tale, în acea ultimă, a mia primăvară..."

Bîhalov privea orice situație cu judecata lui aspră și nu se prea întrista. Acum însă simțea o durere ascuțită la

inimă, de-i venea să zbiere, așa cum zbiera, în prăvălie, la Paşka. „Stai, primăvară. Oprește-te!" Numai că primăvara nu se oprea. Toate dimprejur se grăbeau să-şi împlinească soroacele care le erau statornicite.

Parc-ar fi fost dimineață, dar noaptea se şi furişa, de pe acum, într-însa. Cerul era sticlos, vîntul şuiera cu furie, primăvara îşi urma cursul. Doi cărăuşi, cît nişte tauri, cu feţele roşii de încordare, împingeau o sanie care se lipea de pietrele dezgolite, răcneau şi băteau calul istovit. Un portar cu picioare scurte, cu numărul de alamă pe piept, sfărîma grăbit gheaţa muiată de pe trotuar, ajutînd primăverii. O femeie, croitoreasă din Zariadie, se tot împiedica, trăgînd după ea o săniuţă pe care erau cîteva bocceluţe cu lucru gata. Îşi petrecuse toată viaţa într-o grabă necontenită, şi faţa i se înăsprise, i se îngălbenise. În turn bătea orologiul, tramvaiul cu cai suna la colţ, trăsurile de piaţă treceau una după alta, nişte ciini se muroseau.

Lîngă paraclis, un vagabond sfrijit se silea de un sfert de ceas s-o convingă pe Matriona Simanna, pe care o ţinea de milă Sekretov, să cumpere de la el nişte mîţişori.

— Mătuşică, vă dau cuvîntul meu de adevărat creştin... Într-o săptămînă se fac şi mai pufoşi. Au să arate ca nişte mieluşei. Întocmai ca nişte mieluşei.

Glasul îi era şuierător şi răutăcios.

— Nu-u, zise bătrîna, clătinîndu-se în bătaia vîntului cu şalul ei gros. Noi ne spetim pentr-un pitac. Mai lasă, maică, din preţ. Mai lasă, pentru o bătrînă ca mine. Uite, dacă mai laşi, îţi iau două mănunchiuri...

— Păi aicea numa nuiele de foc ai de-o grivnă, baborniţa dracului! strigă la ea băietanul, cu un glas ce venea din pîntecele ghiorăind de foame, şi o ameninţă cu mănunchiul de mîţişori.

Zosim Vasilievici trecu pe lîngă ei cu scîrbă. Ajuns acasă, dădu un bobîrnac lui Senka, pentru că nu-i făcuse cizmele, şi îşi mai descărcă furia înjurînd zdravăn, din

toată inima, pe omul din curte, care venise tocmai atunci să-i ureze la mulți ani, și mai răcni și la un cumpărător.

Bîhalov se gîndise ca de ziua lui să țină deschis numai pînă la amiază, ca în zilele de sărbătoare, dar lumea năvăli tocmai cînd se pregătea să închidă. Nu luă în seamă că era ostenit și sta țeapăn și solemn, cu șorțul lui curat, își încorda gîtul zbîrcit, socotea la abac și încerca banii de argint pe o bucată de marmură. Karasiev cîntărea zahărul cu mare iuțeală, parc-ar fi avut patru mîini. Senea mînuia cu mișcări largi cuțitul de tăiat pîinc. Deodată, ușa se deschise, și în prăvălie mai intră un om.

Cel care intrase nu era bătrîn, dar părea mistuit de o boală grea. Pardesiul, ros și fără nasturi, cu vatelina ieșind afară pe alocuri, se lăbărțase și luase forma trupului lung și slab al celui ce-l purta. Umerii și buzunarele, pline doldora, ieșeau la iveală în chip cu totul deosebit. În mîna stîngă îi atîrna o bocceluță albă, în care se vedea că nu e mare lucru.

— Ce doriți ? îl întrebă rece Bîhalov, în timp ce se apleca c-un geamăt ca să ridice un ban care căzuse.

— Eu sînt, tată... rosti cu glas scăzut ființa care abia aducea a om. Mi-au dat drumul azi, la zece și jumătate.

În tăcerea care se lăsase se auzi cum banul de argint îi scăpă iar din mîna lui Bîhalov și se rostogoli pe jos.

— Du-te-n casă. Ne socotim noi mai pe urmă, îi aruncă răstit Bîhalov și se uită în jurul lui, ca să vadă dacă străinii care se aflau acolo au înțeles ceva din ceea ce se întîmplase.

Încovoindu-se și împleticindu-se ca în fața unui pluton care stătea să-l bată cu vergile, feciorul lui Bîhalov trecu grăbit prin prăvălie. Nu apucase încă să ajungă la ușa care dădea în casă, își agățase tocmai o pulpană a pardesiului de-un cerc plesnit de la un butoi, cînd auzi îndărătul lui pe cineva întrebînd. Un bătrîn, cu pungi sub ochi și cu o șapcă aducînd a cuib de pasăre, îl întrebase pe Karasiev :

— N-o fi cumva fecioraşul lui Zosim Vasilici ?

— Ce fecioraş ? Coşcogeamite fecior ! răspunse Karasiev, jucîndu-şi umerii largi. A isprăvit învăţătura, şi-a trecut examenul de cioban...

Dar n-apucă să sfîrşească, ţintuit de căutătura fioroasă pe care i-o aruncă stăpînul.

— Închide ! urlă Bîhalov.

Zăngănind din cele şase lacăte, Senea aleargă şi controlează dacă obloanele sînt închise cum trebuie. N-apucă bine Zosim Vasilici să-şi scoată halatul, şi Karasiev — seducătorul, cu obrajii îmbujoraţi, lăsîndu-şi în jos ochii rotunzi şi jucăuşi, zice cu accentul lui iaroslăvean, puţin ciudat :

Zosim Vasilici, mîncarea-i pe masă. Porunciţi să începem...

— Ia nu te mai tot învîrti, diavole, glumeşte stăpînul, arătîndu-şi dinţii. Întoarcerea feciorului şi vagi nădejdi într-o schimbare hotărîtoare începeau să se facă simţite. Las' că-ţi mai rămîne destul timp să pipăi muierile. Ia te uită ce moţ şi-a lăsat.

— Ca s-arăt mai frumos şi mai elegant, îl lămureşte Karasiev, lipind călcîiele, şi scuipă în palme ca să-şi netezească moţul nemaipomenit de strîmb de pe frunte. Asta o facem, Zosim Vasilici, ca să ne iubească fetele...

— Ţi-am văzut fetele, mormăie Bîhalov. Una mai sfrijită şi mai sulemenită decît alta. Nici nu mai ştii dacă-s vii sau nişte leşuri. Ai ales şi tu, n-am ce zice !

— Nu-i nimica, răspunde puţintel cam supărat Karasiev şi ridică din umeri. Mă pot îndrăgosti şi de un leş. Dragostea-i ceva care vine dinăuntru, şi omul nu poate şti de cine i se lipeşte inima.

— Tîmpitule ! zice Bîhalov, clătinînd din cap şi mirîndu-se ce-l poate bucura aşa de tare pe Karasiev, apoi se aşază la masă. Peste cămaşa albă ca zăpada poartă un surtuc slinos. Tot mai zîmbeşte, pentru că se recunoaşte, şi nu fără plăcere, în Karasiev, aşa cum a fost şi el în tinereţe. Apoi îşi cheamă feciorul. Hai, Piotr, la masă !...

Tăcut, cu ochii în pămînt, Piotr iese din cămăruța vecină și se așază pe marginea scaunului.

— Da cruce nu-ți mai faci ?... bombănește tatăl, aruncînd fiului o privire piezișă și ageră. Ce ? La voi, la închisoare, nu era voie ?

Piotr tace, ca și cum n-ar fi auzit.

Karasiev își face cruce cu sîrguință voită.

— Petruşka, nu te supăra, îi spune tată-său tușind. Tu știi că-s tot timpul în prăvălie... De treizeci și opt de ani de cînd tot stau la tejghea... n-am avut cînd să mă obișnuiesc cu fasoanele voastre.

Piotr îl roagă încet :

— Lasă asta, tată. Sînt obosit...

Oala cu ciorbă de post se golește repede. Karasiev înfulecă cu lăcomie. Gura îi e așa de plină, încît pe obrajii rumeni pielea îi stă întinsă ca pe darabană. Senea mănîncă cu sfiiciune. Piotr nici n-atinge mîncarea.

— Unde-i Paşka ? întreabă Bîhalov, ridicînd atît de tare glasul, încît Senea scapă lingura. Pleacă de la masă dacă nu știi să stai cum se cuvine ! îi poruncește aspru Bîhalov. Ivan, l-ai trimis undeva pe Paşka ? Rău ai făcut, fiindcă-i răcit... Să nu-l fi doborît boala pe undeva.

— Eu l-am... se îneacă Karasiev, înghițind cu vădită desperare o îmbucătură pe nemestecate. L-am trimis de dimineață după esență de oțet. Ne trebuia numaidecît.

Pe masă stă o caşă [1] de mei, stropită cu ulei din belşug. Karasiev își înfundă primul lingura în caşă, dar o oprește la jumătatea drumului către gură și se boldește la stăpînu-său.

— Mănîncă, mănîncă, îi zice Bîhalov rîzînd. Apoi îl întreabă pe Piotr : Da tu de ce nu mănînci ? Sau poate că sarea de acasă-i mai sărată decît cea de la închisoare ?

Și, amărît, rîde în silă.

— N-am voie, am ulcer, răspunde abia auzit Piotr.

[1] Terci, păsat (n.r.).

— Ulcer ?... rîde înfundat Karasiev, uitîndu-se lingușitor la stăpînu-său.

— Măi, nespălatule ! Ți-atîrnă botu pînă-n podele. Nu te temi cumva că-ți intră vreo aşchie ? îl repede cu furie Bîhalov.

Toți tac. Ochii lui Piotr sînt întunecați ca geamurile pe înserate. Senea stă deoparte, uitîndu-se cu jind cum înfulecă Karasiev caşa.

...Senea spală vasele pe prichiciul ferestrei, lat cît toată grosimea zidului.

Primăvara amăgitoare înfloreşte geamurile cu horbota subțire a gerului. În casa lui Bîhalov se întunecă destul de repede şi vara ; iarna, însă, nici nu pătrunde aici lumina zilei.

— Ei... ce-i cu tine ? Povesteşte ! Şi Bîhalov oftează. Din partea mea, n-am ce-ți spune. Iaca, maică-ta s-a dus de pe lumea asta fără să te vadă. Barem să-i fi trimis şi tu o scrisoare de-acolo, din închisoare, că mult te mai căina, săraca.

— Ştiu, mormăie Piotr.

— Bine că ştii. Cred că ai dus-o greu.

— De, cum să-ți spun ?... Bine n-a fost. Sînt istovit de tot, spuse cu glas înăbuşit Piotr. În vremea din urmă au tot scos oameni de la noi în zorii zilei. Senea plescăie mai încet cu apa fierbinte şi trage cu urechea. Vin cam pe la ceasurile trei, zăngănind cheile, spune Piotr tărăgănat şi monoton, şi iau oamenii cu dînşii. Iar oamenii strigă de se aude în toată închisoarea : „Rămîneți cu bine, tovarăşi !“ Şi începe o hrămălaie. Cei rămaşi sparg geamurile, bat în uşi... Închisoarea asta din Taganka are un ecou...

— Şi de ce-i scoate ? Ca să le deie drumul ? întreabă mormăind tată-său, în timp ce rîcîie cu unghia o pojghiță subțire de mîncare sleită pe tabla mesei.

— Nu ca să le deie drumul, tată. Ca să-i spînzure, răspunde liniştit Piotr şi-şi întoarce capul spre fereastră.

Faţa palidă şi serioasă a lui Senea se posomorăşte numaidecît. Îşi aduce aminte de nişte copii de la ei, de la ţară, care spînzuraseră o căţea în pădurea Babaşihina. Căţeaua se tot smucea în sus şi zgîria cu labele în gol. Senea nu luase atunci parte la veselia celorlalţi, şi faţa lui reflectase mişcările zadarnice ale căţelei.

— Şi la noi au spînzurat copiii un cîine... începe el sfios, înghiţînd saliva care-i vine din belşug în gură.

— Ajunge ! Şi, roş la faţă, Bîhalov bate cu pumnul în masă. Mai lasă poveştile astea la mine-n casă ! N-ai de ce te lăuda. I-ai mîncat zilele maică-ti. Vrei acuma să mi le mănînci şi pe ale mele ? Să ştii însă, frăţioare, că eu nu mă las.

— Da nici nu mă laud, spune Piotr şi zîmbeşte trist, netezindu-şi faţa care începe să-i tremure convulsiv. Cu ce să mă laud ? C-am scăpat teafăr ? Nu-i cine ştie ce bucurie.

— Senka, opăreşte ceaiul ! strigă Bîhalov.

Senea pune ceai din plin. În mîinile lui Piotr foşneşte o hîrtiuţă de la o caramelă pe care o desface. Pendula bate. Afară se aude zgomot. Senea deschide. În uşă se iveşte un sergent de stradă împingînd din spate, cu palma lui roşie, pe Paşka. Faţa pămîntie a băiatului pare împietrită. Calcă mai apăsat cu piciorul beteag şi-şi ascunde la spate mîinile bandajate, care-i atîrnă grele şi albe.

— Ce-i cu tine, Paşka ? îl întreabă speriat, în şoaptă, Senea pe frate-său.

— Iaca, mi-au degerat mîinile, răspunde cu nepăsare Paşka.

— Băiatul minte, declară răspicat sergentul.

Şi, tot ducînd mîna la căciula de miel, povesteşte : băiatul ducea cu săniuţa lui două damigene cu esenţă de oţet şi urca încetişor la deal. În drum a întîlnit o înmormîntare şi a început să caşte gura. Din pricina asta săniuţa s-a agăţat de un stîlp, s-a răsturnat, iar băiatul a căzut cu mîinile în cioburile de sticlă

— Ş-aşa de tare s-a speriat băiatul că se iroseşte avutul stăpînului, încît şi-a vîrît mînile, aşa cum erau, fără mănuşi şi pline de tăieturi, în băltoaca de oţet. Se vede că voia să adune cu palmele măcar cîţiva stropi de oţet pe fundul uneia din damigenele sparte, lămuri sergentul îmbinjind binevoitor. Da cînd şi-a văzut mîinile pline de sînge, a început să urle.

Stăpînul păşi încet spre Paşka, fără să-şi ia ochii de la părul scurt şi zburlit al băiatului. Paşka se încrunta şi se tot dădea înapoi spre perete.

La jumătatea distanţei, Bîhalov se opri.

— Du-te de te culcă ! îi aruncă el printre dinţi.

Apoi Zosim Vasilici îşi scoase surtucul şi se urcă pe patu-i înalt. Se întinse, se încruntă şi oftă. Nici în zilele de lucru nu se simţea aşa de obosit.

VI. PAŞKA RAHLEEV PORNEŞTE ÎN LUME

Timp de treizeci şi opt de ani ferestrele lui Bîhalov nu fuseseră deschise niciodată. De cînd i se furase răposatei nevesti-si şuba, Bîhalov pusese plasă de fier la ferestre. Prin plasele astea nu putea răzbate nici cea mai subţire rază de soare, d-apoi un hoţ.

Adăpostite atît de temeinic de aer şi soare, închise între zidurile mucede ale băcăniei lui Bîhalov, sălăşluiau tot soiul de mirosuri, avîndu-şi fiecare cotlonul şi ceasul lui anume. Dimineaţa şerpuia pe podea mirosul înăbuşitor de cartofi încinşi şi te întîmpina, ca o boare rece, mirosul de gaz. Cine venea pe la vremea prînzului simţea, pe deasupra, aburii fierbinţi de pîine de secară acră, iar dacă ar fi rămas pînă seara, i-ar fi mîngîiat nările neaşteptate şi nelămurite miresme, venind de sub patul stăpînului, unde se afla o grămadă de săpunuri ieftine de toate culorile. Noaptea, toate aceste mirosuri erau gonite de un iz

de putregai venind de la sarea jilavă, de la pereţii igrasioşi, daţi cu vopsea de ulei verde.

O sobă uriaşă împărţea în două bîrlogul întunecos al lui Bîhalov. În jumătatea din dreapta, ascuns după o perdea de cit, cu piciorul proptit în sobă, stătea patul stăpînului. La perete — masa, iar deasupra mesei icoana sfîntului Nicolae. De după geamul murdar de muşte al chivotului, sfîntul se uita cu privirea întunecată la candela care fumega în faţa lui. Cu treizeci şi opt de ani mai înainte fusese şi el mai tînăr şi mai vesel : pe vremea aceea sfinţii nu erau încă înşelaţi, amestecîndu-li-se gaz în candelă. De după chivot ieşea o crenguţă uscată de salcie. Mîţişorii îi căzuseră, şi mlădiţa ruptă dintr-o salcie primăvăratică de pe malul unui pîrîu vesel şi zglobiu nu mai era acum decît o nuia bună de bătut copiii neastîmpăraţi.

Jumătatea din stînga era a băieţilor din prăvălie. Într-un cotlon umed, care dădea în prăvălie, li se făcuse băieţilor lui Saveli cîte o laiţă din lăzi vechi. Asemenea unghere nu-s prea prielnice viselor uşoare şi plăcute. Karasiev, craiul mahalalei, îşi avea culcuşul pe poliţa largă de scînduri de lîngă tavan, între sobă şi perete, unde era şi mai cald, şi mai mult foc. Aici veneau cîteodată să sugă din trupul mustos al lui Ivan Iaroslăveanul ploşniţele lihnite de cît supseseră din trupul uscat al lui Zosim Vasilici.

În peretele în care atîrna icoana sfîntului Nicolae se afla o uşă, mai de grabă o gaură, care dădea într-o cămăruţă cît un sipet din acelea care stau sub paturile babelor de prin aziluri, se deschid anevoie şi scîrţîie din balamalele ruginite, schimbîndu-şi glasul după vreme. În ele se ascund molii, boarfe femeieşti vechi şi tot felul de mirosuri : miros mucegăit de pînză, acru de fier, amărui de săpun şi stătut de prescură, venind de la gunoiul dumnezeiesc prăfuit. În cămăruţa asta murise, pe un sipet, mama lui Piotr Bîhalov.

Piotr stătu întins aici, vreme de o jumătate de ceas, pe un fel de bancă înaltă şi tare, care purta numele de pat ; se uita cu tristeţe la policioara cu doctoriile rămase de la răposata şi la icoana fără de chivot a sfintei Treimi din colţul plin de păianjeni. Apoi se ridică şi trecu la tată-său. Întins pe spate, Bîhalov nu dormea şi se uita cu ochii nemişcaţi în tavan.

— Tătucă, zise încetişor Piotr, vreau să vorbesc cu dumneata.

— Of ! Lasă, lasă pentru mai tîrziu ! răspunse bătrînul, aproape scîncind, şi se suci în pat. N-aveţi un pic de milă ! Du-te mai bine în beci. Băieţii au fugit acolo. Vezi să nu li se întîmple ceva.

— În beciul de cartofi ? întrebă supus Piotr şi se îndreptă spre uşă.

— Da. Cheamă-i la culcare.

Uşa nu dădea de-a dreptul în beci. Mai întîi venea o tindă, din care la stînga treceai în băcănie, iar la dreapta, după ce coborai patru trepte întunecoase, nimereai în beci. Piotr pipăi întunericul şi coborî, cu piciorul nesigur, treptele lunecoase, pe care le cunoştea. Cea din urmă treaptă, putredă, trosni.

Piotr aprinse un chibrit şi împinse cu piciorul uşa joasă. Din întunericul beciului îl izbi un val des de aer călduţ, care venea de la cartofi, şi chibritul se stinse. Piotr intră. În urma lui uşa se închise de la sine. În timp ce deschidea uşa, auzise, venind de undeva din adîncul întunericului, un sughiţ înăbuşit. Acuma însă în beci era cea mai desăvîrşită tăcere.

— Măi, care eşti acolo ? răsună, parcă frînt, glasul lui Senea şi se curmă. Iaca, să ştii că Paşka te-a chemat !...

Piotr ciuli urechea. Întunericul tăcea. Piotr se lăsa cînd pe un picior, cînd pe celălalt. Cîte un cartof zdrobit îi pîrîia sub talpă.

— Dă-i pace, Senea ! Dacă vrei, dau în el c-un cartof, rosti întunericul cu glasul răguşit al lui Paşka.

— Atîta ar mai lipsi ! se grăbi să spună prietenos Piotr. Ce-i cu voi, măi băieţi ? Ce vă închipuiţi voi, nici nu se află pe lume. V-au împuiat capul nişte proşti, care nu ştiu nici ei nimic. Ia uitaţi-vă : mă vedeţi ? Îşi aminti că avea chibrituri. Scoase cutia, aprinse unul şi, cu chibritul în mîna întinsă, făcu un pas înainte. Sînt Piotr Zosimîci, Piotr, prietenul vostru, şi am venit la voi să văd ce faceţi.

În aerul greu al beciului flacăra pîlpîi şovăitoare, se înăbuşi şi se stinse.

— Ai venit să vezi dacă nu cumva furăm ?

— Ba n-am venit de loc de asta, se înfurie Piotr. De ce spui aşa, cînd ştii bine că nu-i adevărat ? Nu şade frumos ! Eu sînt mai bătrîn decît tine, tu eşti încă un copil.

— Copil, ai ? D-apoi noi plătim biru pentru cei de-acasă, rînji întunericul. Chiar tată-tău ne-a spus că-n Siberia sînt duşi mulţi copii d-ăştia ca noi.

Piotr se simţi deodată foarte stînjenit. Să plece nu i-ar fi stat bine, să tacă, prea era caraghios ; iar să vorbească în picioare în faţa băieţilor, care stăteau jos, asta era pentru dînsul lucrul cel mai greu.

— Ştiu că tatăl meu are apucături grosolane, mărturisi cu stîngăcie Piotr. Dar pe mine mă vedeţi întîia oară. De ce vrei atunci numaidecît să mă-mpungi ? Sînt doar ca şi voi... La fel de...

Piotr voia să adauge „nenorocit", dar se gîndi să spună mai de grabă „asuprit", însă cuvîntul îi venise în minte prea tîrziu ca să-l mai poată spune. Chinuit de neîncrederea pe care i-o arătau tocmai unii din aceia din a căror cauză stătuse la închisoare, lui Piotr îi venea să plîngă.

— Bine. Fie şi-aşa ! rosti cu linişte şi neîndurare întunericul. Ia dă-te deoparte, Senka. Şi de unde ai aflat, mă rog, că sîntem aici ?

— Mi-a spus tata, recunoscu sincer Piotr.

— Ei, poftim ! Dacă-i aşa, du-te de fură ceva de la tată-tău...

În glasul lui Paşka se simţea batjocura.

— Şi ce să fur ?

— Să zicem ceasul. Fură-l şi adă-l încoace. Atunci ne-om încredinţa că ne eşti prieten.

— Nu înţeleg, zise Piotr şi repetă. Nu te înţeleg de loc... Apoi făcu un pas înainte, bîjbîind cu mîinile întinse, şi adăugă : Lăsaţi-mă să mă aşez lîngă voi şi să stăm de vorbă.

— Şezi, zise încetişor Paşka. După mişcarea aerului, Piotr îşi dădu seama că Paşka se ridicase. Haidem, Senka. Destul ai plîns. Te pomeneşti că de-atîta plîns or putrezi cartofii jupînului.

Tăcuţi şi ferindu-se, băieţii ieşiră din beci şi trîntiră uşa după ei.

Piotr rămase încremenit de jignirea pe care i-o aduseseră băieţii. Cînd auzi şi hîrşcîitul zăvorului, se repezi la uşă şi începu să bată cu putere. Însă nepăsătoare la loviturile lui, ca o spinare zdravănă de uriaş, uşa nici nu se clinti. Lunecînd pe cartofii zdrobiţi, Piotr se întoarse în colţul unde şezuseră băieţii. Bîjbîind, dădu de-un sac pe jumătate plin cu cartofi, se aşeză pe el şi-şi acoperi faţa cu mîinile. După ce stătu aşa cîteva minute, îşi luă mîinile de pe faţă, clătină din cap şi rîse.

Pe Paşka îl scuturau în adevăr frigurile. Încă din beci îşi simţise capul greu. De la o vreme îl cuprindea tot mai des, dimineaţa, o toropeală, şi începea să aiureze. Cum se culcă, începu să i se întunece cunoştinţa, ca şi cum s-ar fi scurs ceva dintr-un pahar crăpat, iar pînă la urmă s-ar fi spart paharul. Apoi începu să gîfîie cumplit, parcă i-ar fi pus cineva în coşul pieptului un ceas mare care bătea furios. Pereţii păreau că se dau în lături, apoi, clătinîndu-se uşor, vin spre el ameninţînd să-l înăbuşe...

Dar iată că au dispărut pereţii, iar în locul lor se întinde acum o pajişte. Nişte femei cosesc fîn. El, Paşka, să tot aibă opt ani. Ziua-i frumoasă şi-i zăpuşeală. Soarele stă drept deasupra creştetului. Albastrul cerului e atît de închis, încît bate în negru. Dinspre răsărit ameninţă

o ploaie. Rîndurile de femei obosite şi de fete voioase şi vorbăreţe înaintează mereu. Paşka şi cu alţi băieţi caută fragi pe haturi.

. Soarele a moleşit-o de tot şi pe Marfuşka, proasta satului. A început coasa de la poala păduricii lui Krivonos şi înaintează acum cu testemelul alb şi rupt lăsat peste obrajii îmbujoraţi şi cu ochii micşoraţi din pricina luminii orbitoare. Coseşte, parcă s-ar juca. Cînd îşi avîntă coasa, umărul şi pieptul îi ies înainte în cadenţă, şi tot în cadenţă se culcă şi iarba sub tăişul coasei. Deodată, Marfuşka îl vede în faţa ei pe Paşka, stînd locului şi uitîndu-se în iarbă. Şi Marfuşka îi strigă :

—Tă-te te-o pate, măi tiavole !...

Dar Paşka n-aude. Marfuşka, poreclită la ea în sat, în Hoţii, Cepeleaga, strigă iar :

— Peacă te-acolo, că te cotesc !

Pe atunci Paşka era îndrăzneţ :

— Nu mă coseşti !

— Ba te cotesc !

— Ei hai, coseşte !

Marfuşka scrîşneşte din dinţi şi-şi avîntă coasa. Strigătul neomenesc pe care îl scoate Paşka seamănă întocmai c-un nechezat de cal. Marfuşka se uită pe sub testemel şi vede că l-a cosit în adevăr pe băiat. Din piciorul lui Paşka, chiar de deasupra gleznei, sîngele roşu curge şuvoi.

Femeile îi leagă lui Paşka piciorul cu o fîşie de cămaşă şi-l duc acasă pe-o rogojină. Cunoştinţa i se întunecă. Apoi se face noapte. Aerul îmbîcsit din izbă miroase a viţei. Muştele se izbesc de tavan. Lîngă Paşka şade Senea şi-i bagă în gura înnegrită de durere o bomboană acră, pătrată. Şi Paşka uită de toate, căci durerea omenească macină totul, aşa cum roade rugina fierul.

— Paşka, scoală, rosteşte încetişor Senea, punîndu-i lui frate-său mîna pe frunte. Dar lui Paşka îi e greaţă şi tace.

— Paşka ţi-am spus o dată : scoală ! îi porunceşte Senea cu asprime şi-i atinge cu degetul fruntea leoarcă de sudoare.

Paşka se supără, înghite în sec şi deschide ochii.

Senea, care stă dinaintea lui, e în jiletcă, poartă barbă şi are ochii răi. Şi nu-i Senea, ci Bîhalov. Aiureala lui Paşka dispare dintr-o dată, ca şi cum nici n-ar fi fost. Numai ochii, nesupuşi, i se lipesc, numai mîinile îi sînt parcă tăiate în bucăţele, şi fiecare bucăţică îl arde.

— Las' că mai ai timp de dormit, zice Bîhalov. Da unde-i Piotr ? Îl trimisesem după voi.

Lui Paşka i se trezeşte memoria alene, se încruntă, şi gura i se deschide de la sine :

— În beciu de cartofi...

— În beci ?! se miră Bîhalov, ţuguindu-şi buzele. O sprînceană i se ridică într-un zîmbet nedumerit. Şi ce face acolo ?

Bîhalov ia de pe poliţă o lampă mică, cu sticla afumată, şi deschide uşa care dă în tindă. Paşka aude cum jupînul coboară cu luare-aminte treptele şi trage apoi zăvorul de la uşa beciului.

— Piotr !... Petruşa !... strigă el spre fundul beciului. Eşti aici ?

Piotr iese din beci şi cum dă de lumina opaiţului începe să clipească des.

— Cum de-ai ajuns aici ? îl întreabă tată-său. Ce ? Te-ai ascuns aici să faci bani falşi ? Cine te-a închis ?

— Singur m-am închis... din nebăgare de seamă.

Paşka nu poate suferi tonul acesta glumeţ al lui Piotr.

— Ce tot vorbeşti fleacuri ? Cum era să te închizi pe dinăuntru ?

— Se vede c-au glumit băieţii, recunoaşte Piotr. Mai ales cel mai mare. Tare-s neîncrezători, tată.

Şi iar se aude rîsul lui Piotr.

Bîhalov cel bătrîn tace o clipă, apoi spune cu glas tare şi aspru :

— Da dacă-ţi dădeau o palmă rîdeai şi atunci ?

Alături de Paşka scîrţîie o uşă. „Aha! Iar se apropie zidul de piatră!" Paşka se ghemuieşte şi-şi trage peste cap polcuţa mamei, cu care a venit de-acasă. Şi iarăşi zboară într-o învălmăşeală sălbatică, ca un vîrtej care-i ia ochii, păşunea, Marfuşka cu coasa, sîngele curgînd şiroi, fragii risipiţi. Paşii se opresc alături.

— Ce vrei cu el? aude Paşka vocea îngrijorată a lui Piotr.

Fără să-i răspundă, bătrînul caută gîfîind să dea de o deschizătură în polcuţă. Paşka se zvîrcoleşte, dar, tot bîjbîind, mîna lui Bîhalov îşi face loc spre capul lui, pînă îl apucă de o ureche...

În aceeaşi clipă, Zosim Vasilici scoate un ţipăt, nu atît de durere, cît de spaimă. Îşi scutură zăpăcit mîna. Pe vîrful degetului mic atîrnă o picătură întunecată de sînge.

Paşka s-a şi ridicat în picioare pe laiţă, şi acum, sprijinit de percte, stă gata să se repeadă. Dinţii umezi sclipesc în întuneric. Pe faţa pămîntie şi posomorîtă, roşeaţa te izbeşte ca un asfinţit de toamnă.

— Aha, aşa? mugeşte Zosim Vasilici şi-şi suge degetul muşcat. Ia dă-te jos! Nu mai ai ce căuta aici. Se apropie de pat şi scoate de sub pernă un portofel de muşama, în care se află actele lui Paşka. Apoi îşi înfăşoară degetul într-o basma roşie. Pregăteşte-te! porunceşte el hotărît băiatului.

— De ce-l alungi? Unde vrei să se ducă acuma? zice rugător Piotr.

Lui Bîhalov, însă, nu-i pasă de loc de ce spune Piotr.

Clătinîndu-se, Paşka îşi îndeasă bulendrele sărăcăcioase într-o faţă de pernă decolorată şi ciuruită de cît a fost spălată.

— Da-i noapte acuma, se roagă deznădăjduit Piotr pentru Paşka şi face un gest vag cu mîna, arătînd cît de întunecoasă şi de neprietenoasă este noaptea de primăvară.

— Nu te amesteca ! rostește poruncitor bătrînul Bîhalov. Crezi că-i joacă ?... Asta-i viața ! Și-n viață-i totdeauna noapte !...

În clipa asta, Paşka face un pas înainte :

— Puneți-mi, vă rog, buletinul în buzunar, zice el cu glas șuierător. Nu-l pot lua cu mîinile.

Și-și întoarce spre bătrîn șoldul cu buzunarul.

— Uite ce e, frățioare... zice după un răstimp Bîhalov.

Pe buzele lui Paşka flutură o clipă un zîmbet de batjocură. Zosim Vasilici se întunecă la față.

— Dacă-i așa, frățioare, atunci poți să și ucizi. Am vrut să te învăț și nu ți-am făcut cine știe ce obidă, ca să te răzvrătești. Și pe mine tot așa m-au învățat minte. Cu cît ți se dă mai des peste gheb, cu atîta te ții mai drept, frățioare... Și, peste o clipă, adaugă cu glasul stins de tot : Iaca, m-am și spovedit.

— Cere iertare ! îi șoptește Piotr lui Paşka, cu limba împleticită de emoție. Hai, băiete, cere iertare... și gata !

— Cere tu, dacă pofteşti.

Legănîndu-se ritmic pe piciorul beteag, Paşka se îndreptă spre ușă. Bocceluța și-o ținea strînsă la piept, cu coatele. Ajuns în prag, își întoarce capul către Bîhalov :

— Mi-ați mai rămas dator o rublă jumătate. Dați banii lui Senka. S-a repezit pînă la Katuşin.

— Stai să ți-i dau chiar acuma, se grăbi să-i spună Zosim Vasilici.

Dar Paşka și ieșise, împingînd doar ușa. Cei rămași în odaie simțiră cum îi ia frigul la picioare. Afară se înnoptase de-a binelea.

...Peste vreun ceas, Piotr trecu pe la tată-său și se așează la picioarele lui. Bîhalov era ca și mai înainte, întins pe pat, îmbrăcat și cu ochii țintă în tavan. La cap îi ticăia sentențios ceasornicul.

— Ai venit ?... îl întrebă cu asprime în glas bătrînul. Atunci, stai lîngă mine. Uite cum trăim, Petruşa ; ne chinuim și n-are cine să ne spună o vorbă bună. Vai ! Da

tare ţi s-au mai rupt ghetele. Nici măcar de ciur nu mai sînt bune! zise el, uitîndu-se la picioarele lungi şi slăbănoage ale lui fecioru-său. Du-le mîine la cizmar, şi încalţă-le deocamdată pe-ale mele.

— Tată, îl întrerupse Piotr, urmărind cu degetul conturul fiecărui peticel pătrat din care era cusută plapuma bătrînului. Voiam să-ţi spun, dar n-am găsit clipa potrivită... Încă n-am scăpat de tot. Peste două săptămîni se judecă celălalt proces al meu.

— Aha! zice cu răceală tatăl, care-l ascultase cu luare-aminte. Te trage aţa la închisoare, Petruşa. Poate n-ai cumva ce mînca în libertate?

— Ba am, răspunde cu o stăruinţă domoală Piotr. Numai că noi vrem, tată, ca toţi să aibă ce mînca...

O vreme stătură aşa amîndoi, fără să se privească. Deodată lui Piotr i se păru c-ar fi spus o necuviinţă. Faţa lui, cu nasul lung, se înroşi uşor.

— Tată, am uitat să te felicit de ziua dumitale... La mulţi ani!

— Ţi-ai şi găsit timpu, nătăfleaţă, zîmbi cu tristeţe bătrînul şi-şi bătu uşor feciorul pe umăr.

În glasul lui Bîhalov se amestecau tînguire, din pricina vieţii lui singuratice, şi batjocură, plină de tristeţe, faţă de grija pe care i-o arăta Piotr.

Piotr se duse să se culce.

Nu trecu nici un ceas şi toată lumea adormise. Gazul aerian fusese stins. Sus, pe poliţa lui, sforăia cu furie Karasiev, şuierînd şi hîrîind ascuţit, parc-ar fi tăiat cineva sticlă.

Jos, alături de laiţa goală a lui fiate-său, se răsucea, fără să-şi găsească somnul, Senea. Îi era frig şi se temea parcă de ceva. I se părea că vede în întuneric un cîmp întins şi nemărginit, iar pe acest cîmp drumurile lor, ale fraţilor, care apucau fiecare în altă parte.

VII. FATA DIN FEREASTRA CU MUȘCATE

Fiecare floare își are sorocul ei. Îi venise vremea și lui Senea. Bîhalov îi spunea acum Semion. De adormirea maicii-domnului, Senea împlini șaptesprezece ani. Viața lui abia începea. Curînd, părul prinse să i se încrețească. Mai înainte purta părul retezat drept și-și domolea cu untdelemn buclele îndărătnice de la ceafă. Dar acum îi jucau în obraji bujorii, și-n jurul capului inelele părului, și nu era chip să ajungă la o înțelegere cu ele. Nu pe toți îi vîra în groapă Zariadie.

Senea avea ochii cenușii, iar sprîncenele lui îmbinate mărturiseau voință și tărie. Viața vibra puternic sub cămașa lui subțire și-i juca pe buzele rumene. Crescuse și se împlinise. Mult nu mai putea să treacă, și văgăuna săracă, îngustă și puțin adîncă a Zariadiei avea să ajungă prea strîmtă pentru dînsul.

În toți cei cinci ani, pe care îi trăise aici ca băiat de prăvălie, Senea de cîte ori avea o clipă liberă se repezea la Katușin, cocoțat în mansarda lui din înaltul cerului. Pînă în vara aceea cînd a împlinit șaptesprezece ani, Senea ajunsese să citească, fără să-i scape vreuna, toate cărticelele lui Katușin. Treptele tocite și lunecoase ale scării lui Katușin își aveau fiecare înfățișarea și locul ei anume în mintea lui Senea... Le urca în fugă, trecea repede prin coridorul întunecos în care dădeau nenumărate uși și, dintr-o smucitură, deschidea una din ele.

Așa se întîmplă și în duminica de care-i vorba aici, după ce închise băcănia. Soarele arunca snopi mari de raze prin geamurile atelierului unde lucra și locuia Stepan Leontici, împrăștiindu-le în pete portocalii pe ușa căptușită cu pîslă și pe podeaua plină de petece de stofă și bucăți de tifon, vată și carton. Cînd ușa se deschise și în pata de soare apăru cămașa albă a lui Senea, Stepan Leontici își făcu ochii mici. Nu mai vedea bine și nu putea suferi lumina prea tare.

— Ce-ai azi de eşti aşa de aprins ? Parc-ai ieşit chiar acuma din cuptor, gata copt.

— V-am adus cartea înapoi, zise Senea c-un zîmbet larg şi nesilit.

— Şi-ai citit-o toată ? întrebă Katuşin, micşorîndu-şi iar ochii.

— Din scoarţă-n scoarţă. Ce să spun, bună carte ! Da tare mult mai vorbeşte de dragoste ! Se vede că altă treabă n-au, decît să se îndrăgostească şi să se despartă.

Katuşin zîmbeşte. Bătrîneţea tîrzie priveşte la tinereţea timpurie :

— Aşa şi este. Toate se învîrtesc în jurul dragostei. Ai dreptate, Seniuşka : altă treabă n-au. Cine iubeşte e fericit. Să ştii de la mine : poţi să cucereşti lumea întreagă, da pînă la urmă tot ai să fii înşelat. Numai dragostea...

— ...te poate mîntui, încheie Senea pentru Katuşin. Asta o spui, Ştepan Leontici, din cartea aceea... Am citit-o şi eu, rosteşte el cu glas puţin tărăgănat. Dar mai departe spune acolo aşa : dacă te înşală dragostea, minciuna ei are să te doară mai mult decît minciuna lumii întregi. Numa că, după cum cred eu, toate acestea-s snoave, adăugă Senea rîzînd cu neîncredere, şi se aşează lîngă bătrîn.

— Da ce ? Am să te mint ? rîde cu şiretenie Katuşin. Doar n-am fost nici eu toată vremea un biet moşneag. Ce ţi-am spus eu sînt adevăruri din viaţă, nu din cărţi.

După un scurt răstimp, n-a mai rămas nimic din veselia lui Katuşin. Stă trist şi tăcut, năpădit de amintiri. Iar îi tremură pe nasul mic ochelarii bulbucaţi, iar îi sînt ridicate sprîncenele, ca la copii.

— ...şi mult am mai vrut să învăţ şi eu carte, zice Katuşin, încovoindu-se şi mai tare. Mă luase sub obîăduirea lui un psalt dintr-un sat vecin. Mă duceam la el pe furiş. Într-o zi, pe viscol, era cît pe ce să îngheţ. Stam atunci la un unchi de-al meu, şi el nu mă lăsa să

mă duc la psalt şi-mi spunea : „Am trăit noi şi fără carte, aşa că nici tu n-ai de ce să-ţi pierzi vremea de pomană". Da psaltul meu tot m-a învăţat carte. Cînd am isprăvit învăţătura, mi-a spus : „Află, Stepane, că tot ce-am ştiut eu te-am învăţat şi pe tine. Asta-i tot, Stepane ! Altceva nu mai ştiu. Ba mai ştiu ceva : să împletesc opinci din curmei de tei. Dacă vrei, te învăţ şi asta. Iar de-acuma încolo, fă şi tu după cum te-o tăia capul".

Senea se uita pe fereastră. Boarea care adia îi mîngîia faţa şi genunchii, răsfirîndu-i gingaş cîrlionţii, ca o mînă de femeie. Plămînii lui respirau zăpuşeala care mirosea greu, a piatră încinsă şi a fier călit. Mirosurile obişnuite ale Zariadiei, care se tem de soare, se ascunseseră mai la adînc, în cotloanele din bolţile porţilor, în lăzile negustorilor, în întunericul scărilor pe care-ţi poţi rupe gîtul. Lui Senea îi plăcea să privească de la fereastra lui Katuşin. De acolo se vedeau multe.

Casele de piatră îşi înălţau cu simplitate severă puţinele lor caturi. Peste acoperişuri domnea, încă nemilos, soarele după-amiezii tîrzii, care încinsese văzduhul, muiase ca ceara asfaltul şi învăluise într-o pîclă portocalie zările prăfuite ale Moscovei. Jos, se furişau ulicioarele strîmbe, în care era o hărmălaie neobişnuită, nu ca în zilele de lucru.

Meseriaşii din Zariadie se plimbau, mîncau seminţe şi scîrţîiau din armonici, care revărsau cîntece triste. Fiecare locuitor al Zariadiei îşi avea locul lui în rînduiala sărbătorii. Dudin stătea în başca lui umedă şi ciocnea cu sticla ; Bîhalov, cu „vieţile sfinţilor" dinainte, se înduioşa citind legendele schivnicilor ; Karasiev se plimba pe ulicioare şi făcea cu ochiul fetelor pe care le întîlnea.

Senea se uita acum la toate acestea cu un sentiment în care se amestecau o oarecare curiozitate şi mirarea. Pe aceleaşi albii, ale aceleeaşi Zariadie, avea să curgă probabil şi rîul propriei lui vieţi. Şi Senea se întreba dacă rîul acesta al lui va curge lin sau spumegînd peste praguri.

Iar cînd va fi să se nisipească, în vieţile căror oameni îi vor trece apele ? Deodată, Senea auzi un oftat bătrînesc, ca şi cum ar fi foşnit o hîrtie.

Katuşin şedea acum cu spatele la dînsul, şi sub citul decolorat al cămăşii îi săltau ciudat umerii bătrîneşti.

— Da ce-i ? Stepan Leontici, unchiaşule drag, se repezi la el Senea.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, drăguţă. Îţi mulţumesc pentru duioşia ta. Iaca, mi-am adus aminte de psaltul meu... zîmbi iarăşi Katuşin, şi faţa lui, netezită de zîmbet, părea ultima filă a unei cărţi stropite cu lacrimi. Trebuie să fie demult ţărînă, c-au trecut atîţia ani de-atuncea. O săptămînă după ce mă-nvăţase să-mpletesc opinci, a murit. Ia, cu mine tot aşa are să se-ntîmple. Părea că nu Senea îl ogoia pe bătrîn, ci mai degrabă bătrînul împăca pe cel tînăr cu gîndul morţii. Nu te nelinişti în privinţa mea, băieţaş. Ţine-te tare ! Nu lua aminte la prostiile mele. Am îmbătrînit. N-am unde mă duce. La azil nu mă primesc... Cică nu mi-am vărsat sîngele şi n-am salvat patria. Da ochii, vezi, ochii spun că vor să se odihnească. Iau acul în mînă, şi nici acul, nici aţa nu le mai văd. Aşa-i, dragă băieţaş, stau singur aici şi cos în gol. Numa mîna nu mă-nşală.

Şi bătrînelul acesta din Kaluga, uscat de vreme, şedea şi se uita la tavanul scund sub care îşi petrecuse toată viaţa şi-şi muşca cu buzele unghia degetului mic, ca un băieţaş care a făcut o poznă, spărgînd ceea ce îi e dăruit omului numai o dată în viaţă.

Căldura de afară parcă se mai domolise. În locul zăpuşelii începu să adie dinspre rîu o boare răcoroasă. Ziua se stingea în depărtare, după casele de la care venea o dogoare înăbuşitoare de piatră încinsă. Undeva, jos, un glas de beţiv porni să cînte, luă o notă înaltă, se opri şi amuţi. În locul lui începură să se audă de la fereastra deschisă a tractirului lui Sekretov glasurile de trîmbiţă

ale pianului mecanic. Nemişcat şi cufundat în gînduri, Senea se uita pe fereastră.

— ...fac într-una la şepci, pînă-într-o bună zi... Pentru că moartea nu te-aşteaptă. Îţi spune numai : „Ia pofteşte, mă rog, de te spală şi te-ntinde pe masă !"... auzi Senea, venind parcă de departe de tot.

La casa cu două caturi de peste drum, de pe partea umbrită a uliţei, cineva deschise o fereastră. Boarea uşoară flutura perdeluţele de muselină. Îndărătul perdeluţelor, Senka văzu, pe prichiciul ferestrei, nişte ghivece cu muşcate tufoase, de-un roşu aprins, şi nişte balsamine înfoiate. Apoi, la fereastră apăru cineva — Senea nu putu deosebi bine dacă era o femeie tînără sau o fetişcană. Îşi îndreptă şorţul, se sprijini cu coatele de prichici, se uită jos, în uliţă, şi căscă. După aceea îşi întoarse privirea în sus, spre acoperiş. Ceva păru s-o neliniştească, dădu la o parte ghivecele cu muşcate şi scoase capul pe fereastră.

— Ţîşti !... Ţîşti !... Da zburaţi odată ! ţipă ea, bătînd neputincioasă din palme. Apoi, zărindu-l pe Senea la fereastra lui Katuşin, strigă la el : Uite un motan care vrea să prindă nişte hulubi. Sperie-l !... Mai repede ! Tare eşti greoi...

Aşa cum stătea la fereastră, frumos încadrată între muşcate, fata avea ceva sărbătoresc şi atrăgător.

— Las' că-i viu eu de hac... răspunse Senea peste uliţă, făcîndu-i semn cu mîna să se liniştească. Numa nu pleca. Mai stai puţin acolo !

Şi, fără să mai asculte ce spunea Katuşin, Senea se repezi la uşă. În cîteva clipe ajunse în pod, de unde sări prin ferestruica spartă pe acoperiş şi începu să tropăiască pe tablă cu cizmele lui grele.

Teama lui Senea, să nu fie prea tîrziu, se adeveri. Un motan gras, alb, cu o brumă de roşu, ţinea în gură un hulub. Din gîtul sfîşiat al păsării se prelingea pe tablă un firicel de sînge.

În clipa următoare, motanul bătea jalnic aerul cu labele, ţinut strîns în mînă de Senea. Dar lui Senea îi lunecă piciorul şi, în acelaşi timp, de la fereastra cu muşcate veni un ţipăt. De nu era ulucul, în care i se oprise piciorul, Senea ar fi pierdut jocul... Clătinîndu-se încă, Senea stătea acum la marginea prăpastiei, fără să-şi fi lăsat prada din mînă, şi se silea să-şi recapete cunoştinţa care i se clătinase o dată cu trupul.

Simţise numaidecît primejdia şi se trăsese, instinctiv, cu jumătate de pas înapoi pe povîrnişul acoperişului. Motanul se tot răsucea şi-i zgîria mîna, iar fata de la fereastra cu muşcate striga ceva. Din glasul ei, Senea deslușea cu mirare că e mînioasă. Capul i se învîrtea încă, şi nu se putea dumiri ce anume o supărase.

Nerăbdătoare, fata bătea cu palmele în tabla prichiciului de afară al ferestrei.

— Dă-i drumul odată, ţi-am spus... E motanul nostru! Şi, întorcîndu-şi capul, zise cuiva din spatele ei: Matriona Simanna, să vezi c-are să-l gîtuie. Doamne, că mulţi proşti mai sînt pe lumea asta!

Senea stătea acum pe creasta acoperişului, ţinîndu-se de un coş de cărămidă. Profilat pe cerul negru-vînăt, prevestitor de furtună, arăta mare şi îndrăzneţ. Cămaşa deschciată la gît ardea portocaliu în lumina prelungită a asfinţitului. Cînd înţelese în sfîrşit ce voia fata, slăbi strînsoarea, şi motanul se smulse din mîinile lui şi dispăru. Fata tot se mai uita la băietanul caraghios de pe acoperiş, clătina din cap şi rîdea.

— Ce te holbezi aşa încoace? Auzi? Să nu te uiţi la mine. Nu-ţi dau voie!...

Avea un glas grav, moale şi sonor, pe care ai fi vrut să-l tot auzi. Senea zîmbea de mînia ei şi se simţea ca în al noălea cer. Dacă i-ar fi poruncit să zboare, s-ar fi supus fără să mai cugete.

„Ce subţirică e!" se minună el, apoi, deodată, se temu să nu i se întîmple ceva fetei şi strigă:

— Bine. Numai nu te-apleca !... Ai să cazi !

O mînă bătrînească închise fereastra şi trase perdeluţele. Neînsemnată, fereastra cu muşcatele se pierdu numaidecît printre celelalte ferestre, tot aşa de neînsemnate.

Senea se aşează pe creasta acoperişului şi se uită împrejur. „Ce subţirică e !", repetă el cu glas tare şi rîse încă o dată de această neaşteptată întîmplare. Vînticelul care se stîrnise îi flutura gulerul deschis al cămăşii. Ridică mîna să-şi încheie cămaşa la gît şi se încruntă nemulţumit. Amîndoi nasturii de sus lipseau. Apoi, privirea îi lunecă fără voie peste cizme. Purta nişte cizme grele şi butucănoase. „Parcă-s nişte putini, nu cizme. Numai bune de pus în ele toamna varză la murat !", se gîndi el, venindu-i în minte cizmuliţele de piele fină, cu carîmbii de lac, pe care le purta Karasiev, şi dădu amărît din cap...

Deodată, ca o arătare a necuratului care cum l-ai pomenit se şi iveşte, în ferestruica podului se arătă chiar mutra asudată şi înfuriată a lui Karasiev.

— Ce stai degeaba aici ? Hai, şterge-o în casă ! urlă el, înroşindu-se de plăcere că-şi poate arăta puterea. De ce strîngi lumea jos ? Las' că-ţi arăt eu, derbedeule !

Dar iată că se întîmplă ceva la care Karasiev nu se aştepta de loc. Senea rîse fără răutate, dar spuse cu o independenţă revoltătoare :

— Ia fă-te numai încoace ! Cînd te-oi izbi o dată, catîr iaroslăvean, te duci de-a berbeleacu !

— Nătîngule ! se înfurie Karasiev, dar nu îndrăzni să iasă pe acoperiş. Eu ţi-s ca un tată, iar tu aşa te porţi cu mine ? Nu cumva să crezi c-am să ţi-o uit. Te-nvăţ eu minte, ţărănoiule !

— Vezi numai să nu uiţi ! strigă voios Senea în urma lui.

Karasiev însă se mistuise tot aşa de neaşteptat cum se ivise.

Senea rămase multă vreme pe acoperiş. Jos, parcă cucerit, se întindea la picioarele învingătorului aproape tot oraşul. Spre stînga, tot mai spre stînga, rîul îşi rotunjea arcul vineţiu, uriaş, tivit cu fir de aur. Mare şi roşu ca o floare învoaltă de muşcată, soarele cobora după turnurile, cupolele şi săgeţile întunecate ale Kremlinului... În stradă însă tot se mai revărsau arşiţa şi zăpuşeala, şi domnea o plictiseală lîncedă şi obositoare. Cerul se stingea, şi toate luau acum reflexul albăstriu al norilor care veneau încet şi ameninţător dinspre răsărit. În zarea uscată a Moscovei începea să scapere. Noaptea care se lăsa vestea furtună.

Senea întoarse capul. Moscova se scufunda repede în crepusculul albastru. Numai cupola şi crucea bisericii sfîntului mucenic Nikita, de pe dealul Şvivaia, mai răspîndeau încă o roşeaţă de bronz încins. În depărtare, bezna înghiţea totul.

Degeaba îşi aşteptase Katuşin toată seara învăţăcelul, căruia îi pregătise cea mai de preţ din toate cărticelele lui. Senea sta sus, drept deasupra lui, copleşit de adînca solemnitate a Moscovei în amurg. Inima îi bătea repede, precis, poruncitor, asemenea tropotului unui mînz încă nepotcovit, care aleargă spre necunoscut, pe-un drum în întuneric.

VIII. PIOTR SEKRETOV

Karasiev avea un plan subtil. Chiar şi pe cei mai voinici dintre mahalagiii din Zariadie moartea tot nu-i iartă. Cînd va fi să moară Bîhalov, banii vor rămîne băiatului, dacă pînă atunci nu-i vor fi putrezit oasele prin închisori, alegîndu-se pulbere din ele. Băcănia însă cui avea s-o lase, dacă nu lui, lui Karasiev, care nu bea, era politicos, purta respect binefăcătorului său, cunoştea rosturile afacerii şi socoteala banului? Karasiev avea să-i schimbe

firma şi să deschidă acolo o măcelărie. Cum banul la ban trage, rublişoarele au să se adune una lîngă alta, iar din strădania stăruitoare a lui Karasiev are să iasă, în preajma bătrîneţelor, o căsuţă de piatră. Poţi cîştiga şi c-o exoflă [1], dacă ştii s-o joci. Dovada era Piotr Sekretov.

Piotr Filipîci pornise de la o băncuţă găurită. Cei mai bătrîni din sărăcimea Zariadiei şi-l mai aminteau aşa cum sosise de la ţară împreună cu Ermolaşka Dudin. Era un flăcăiaş roşcovan, dibaci şi şiret, venit să vîndă la tarabă pere putrede şi cvas [2]. Petka juca cu Dudin rişca, se băteau cu pumnii, şi se ducea şi dînsul la Katuşin să ia cărţi de cetit. Cum avea urechile mari şi pleoştite, fusese poreclit Clăpăugul.

Deodată Clăpăugul dispăru. Unde dracu să fie Clăpăugul ? Ia-l de unde nu-i ! Şi iată că, într-o zi de toamnă, cineva deschise într-o hrubă de piatră, între două case, o vopselărie. Firma, scrisă agramat, anunţa că stăpînul vopselăriei era Piotr Sekretov. Oamenii recunoscură într-însul pe Clăpăug şi se obişnuiră cu el. Cînd avea cineva nevoie să pună un geam, sau să cumpere ulei, sau să arunce ibovnicului vitriol în faţă, unde să se fi dus dacă nu la Clăpăug ? Avea marfă proaspătă, garantată, şi nu lua scump.

Într-o zi, tînăra nevastă a lui Bîhalov se duse să cumpere chit pentru al doilea rînd de geamuri, care se pun pe timpul iernii. Dar vopselăria, nicăieri. Hruba era bătută în scînduri, firma scoasă şi nici urmă de marfă sau de stăpîn. Mare belea pe capul borţoasei — răposata era însărcinată atunci cu Piotr. Trebui să-şi bată picioarele tocmai pînă-n Moskvorecie, ca să cumpere chit de la nişte necunoscuţi.

Copiii, cărora pe atunci nici nu le mijea mustaţa, erau acuma oameni în toată firea, se însuraseră, iar bătrînii cu

---

[1] La unele jocuri de cărţi carte cu o valoare inferioară (n. r.).

[2] Băutură acrişoară, răcoritoare, obişnuită la ruşi, preparată din fructe sau din apă, pîine şi malţ (n. r.).

bărbi fuseseră împrăştiaţi prin cimitire cînd, într-o bună zi, se răspîndi prin Zariadie zvonul că familia Berg îşi vinde casa galbenă-trandafirie, pentru ca vlăstarul lor să-şi poată ţine rangul într-un regiment de gardă şi să facă faţă nevoilor băneşti ale familiei. Golănimea Zariadiei se tot întreba : „Ce fel de stăpîn ne-o mai trimite acum dumnezeu pe cap ?" Într-o noapte, nevasta lui Dudin visă că Bergii vînduseră casa şi c-o cumpărase un boier clăpăug, de care nu mai auzise nimeni pînă atunci. Cu acest prilej, Dudin îi trăsese o bătaie nevesti-si, ca să nu mai menească degeaba. Peste o săptămînă sosi şi noul boier cu nevastă-sa. Cînd se uitară oamenii bine, văzură că era Clăpăugul. Sekretov nu le plăcuse de loc atunci, pentru că răzbise în viaţă pe ocolite, trecînd peste Zariadie. De altfel, pe Sekretov nu-l păgubi cu nimic supărarea lor.

Era îndemînatec şi, pe deasupra, mai întîinise în calea lui un negustor. Acest negustor avea şi mori, şi depozite de făină cu ridicata, şi magazine cu amănuntul, şi o mai avea şi pe Katerina, fată cam prostuţă de felul ei. Sekretov venea la ea în odaie pe scara de incendiu ca s-o mîngîie şi, cum fata era proastă şi tînără, o dezmierda pe fugă. În luna a patra, cînd dragostea Katerinei ieşi la iveală, Piotr Sekretov propuse negustorului, în mod serios şi cu modestie, să acopere prin cununie onorabilă păcatul fetei.

Negustorul îşi netezi numai barba şi zîmbi :

— Oi fi eu deştept, da tu eşti şi mai deştept decît mine. Şi de oameni ca tine şi ca mine e plină Siberia. Ia spune drept... n-ai s-o baţi pe Katka ?

De atunci Sekretov începu să fie fudul şi nu mai dădea „bună ziua" nimănui. Oamenii erau pentru dînsul ca pitacii şi nu căpătau consideraţia lui decît atunci cînd se adunau cîte o sută la un loc. Îşi aranjă o locuinţă peste drum de casa galbenă-trandafirie, proprietatea sa, şi, pen-

tru a se pune la adăpost de hoţi, instală în toate odăile sonerii.

...Într-o zi de mare sărbătoare, pe Dudin, care se întîmplase să n-aibă o leţcaie, îl apucă ciuda pe prietenul lui din copilărie. Se îmbrăcă cît mai sărăcăcios, îşi puse ciubotele cele mai rupte şi se duse să-şi vadă prietenul drag. Cum intră, se opri în uşă, îşi aplecă capul într-o parte, zîmbi cu admiraţie amară faţă de felul cum trăia Sekretov şi se clătină pe picioare, parcă beat. De fapt însă era nemaipomenit de treaz, chiar prea treaz pentru Ermolai Dudin.

Sekretov sta la masă, bea ceai şi muşca dintr-o plăcintă. De o parte şedea nevastă-sa, care era însărcinată, iar de cealaltă cumnatu-său, Platon.

— Da ce ai de te tot strîmbi ? întrebă Sekretov ridicînd ochii şi, în timp ce tot lingea brînza din plăcintă, adăugă : Ce pofteşti ?

— Pare gustoasă plăcinta, se frînse din şale Dudin.

— Na şi ţie ! zise Sekretov, întinzîndu-i plăcinta din care linsese.

— Apoi aşa-i, acuma cînd ai făcut burtă... Numai că eu, Piotr Filipîci, îmi mai aduc aminte de vremea cînd eraţi numai Petka, bolborosi linguşitor Dudin, băgînd plăcinta în buzunar şi fărămiţînd-o acolo de furie. Cînd ne zbenguiam amîndoi în copilărie, doamne fereşte ce golan eraţi ! Ce dezmăţat ! Aş mai spune eu cîte ceva, da mi-i ruşine de dumneaei.

Şi arătă spre Katerina Ivanovna, speriată şi încremenită cu gura plină.

Piotr Filipîci se făcu roşu de mînie. Fără să se ridice, apăsă pe butonul soneriei, aflat sub masă. În uşă se iviră oamenii din curte, îl luară pe Dudin pe sus şi-l scoaseră afară... Dudin n-avea cui se plînge, dar nevastă-sa, care se topea şi ea pe zi ce trecea, observă că, de cînd fusese să-şi vadă prietenul drag din depărtata tinereţe, Ermolai începuse să tuşească tot mai des şi mai înăbuşit.

Sekretov însă se ridica din ce în ce spre culmi. În casa nouă pe care şi-o cumpărase începură să zăngănească farfuriile şi să cînte pianul mecanic. Zariadie era un vad bun şi „Veneţia" începu să meargă din plin. Liniile vieţii lui Sekretov erau grosolane, necomplicate şi clare, aşa cum erau şi liniile mîinilor lui bătătorite. Toate erau la el aşa cum trebuiau să fie. Gîtul scurt nu-i lăsa capul să se întoarcă sau să-i spînzure, cum îi spînzura lui Dudin, care-l avea lung. Mintea şi-o păstra în rînduială şi curăţenie şi nu şi-o îmbuiba cu tot felul de prostii şi de fleacuri, cum făcea Katuşin. Sufletul lui Sekretov, pe care-l aerisea rîsul, nu suferea nici de dor, nici de milă, şi nici dragostea nu-l chinuia.

Patru luni după ce se mutaseră în Zariadie, Katerina Ivanovna născu o fetiţă, pe Nastia. Acestei familii, împerecheate din întîmplare, i-ar fi fost hărăzită, dacă nu fericirea, cel puţin mulţumirea aparentă, cînd, pe neaşteptate, Katerina răci şi căzu la pat. Fetiţa mergea pe al treilea an, cînd maică-si i se umflară picioarele. Totuşi se mai tîra de la pat la fereastră, unde şedea fără nici o treabă, privind la viaţa altora şi ruşinîndu-se de ea însăşi.

Tot aşa cum o zărise Senea pe Nastia, o văzuse şi Katuşin pe ea la fereastră, cu cincisprezece ani în urmă, cosînd la o camilafcă, dar al poporenilor pentru preotul parohiei. Şi pentru că trăise toată viaţa lui fără dragoste, şi-i mai murise şi căţelul, Katuşin se îndrăgostise de Katerina Ivanovna, femeie străină, care se ofilea în dosul unui geam străin. Numai în nişte biete versuri îndrăznise Katuşin să-şi spună păsul. Iar cheia sipeţelului în care îşi păstra caietul cu versuri o purta ascunsă cu grijă la gît, atîrnată de un şnur.

Katerinei îi mai rămăsese un dram de minte. Mai striga prin casă, la slugi, şi cîrpea ciorapii lui bărbatu-său. Curînd însă picioarele nu mai vrură de loc s-o poarte. O culcară deci pe Katerina Ivanovna într-o cămăruţă dintr-un colţ al casei şi astupară fereastra cu un şal, chiar

cu șalul pe care îl purtase la cununie. Acum Katerina nu se mai putea urni din loc și vedea de dînsa Matriona Simanna, o mătușă care venise tocmai atunci din Mojaisk. Această femeie grasă și leneșă ajuta stăpînei să-și facă cruce cu mîna pe care o mișca cu greutate și tot ea spunea în șoaptă rugăciunea în locul Katerinei, lămurind tămăduitorului Pantelimon borboroseala neînțeleasă a buzelor bolnavei. Tot ea o ajuta și în toate celelalte.

Sekretov începu să bea. Într-o noapte, în timp ce în sufletul lui se luptau sentimentele trezite de băutură, veni la nevastă-sa :

— Iartă-mă, Katerina... Iartă-mă pentru tot ce-a fost, zise el încetișor și rămase la ușă, ștergîndu-și cu mîneca ochii umezi.

Katerina zăcea nemișcată, palidă și groaznică la vedere.

— Auzi, nevastă ? Îți cer iertare, repetă el răbdător, bătîndu-se cu pumnii în piept. Deodată însă începu să răcnească de răsuna toată casa : Da ce-i asta, de zaci ca un buștean... și nici nu te-ntorci măcar ?

De atunci o lăsă pe Katerina în plata domnului.

În schimb, cine știe datorită cărei împrejurări, la aceea care fusese odată nevasta lui Sekretov, începu să vină Katușin. Venea spălat, cu cămașa curată, de zile mari, se așeza pe un scaun lîngă pat, unde rămînea liniștit, cu ochii întredeschiși. Uneori, îi povestea ce auzise sau ce citise, sau vreo ghidușie, fără să primească niciodată vreun răspuns, de care, de altfel, nici n-avea nevoie. Katușin rămînea statornic în dragostea lui și o iubea pe Katerina poate încă și mai mult decît dacă ar fi fost sănătoasă. Tot el încercă s-o vindece cu fiertură de foi de varză.

Aici, în ungherul acesta întunecos, se înmulțeau moliile, pîlpîia opaițul, mormăia cîte o călugăriță poposită pentru un timp în casa lui Sekretov și, an după an, ședea tăcut Katușin alături de măsuța plină de doctorii.

Ajunsese chiar să înţeleagă vorba nedesluşită a bolnavei. Într-o zi îi spuse Nastiei :

— Mai treci şi tu din cînd în cînd pe la maică-ta. E supărată pe tine că nu vii.

Altă dată se încumetă să-i spună lui Sekretov :

— Piotr Filipîci, ce-o tot îndopi cu prescură ? Mai bine i-ai de ciorbă...

IX. NASTIUŞA

Nastiuşa creştea. Era o fetiţă voinică, rumenă ca o vişină, şi rîdea mereu ca o floare care înboboceşte.

De copilărie îşi aducea aminte numai cam de pe cînd avea şase ani, şi-i dăruise unchiul Platon o păpuşă.

Era o păpuşă cu mecanism, care scîncea şi clipea din ochi. Bucuriile copilăriei sînt însă trecătoare. Spre seară, Nastia îi desfăcu burtica, voind să afle tainele vieţii păpuşeşti. Găsi numai un arc de sîrmă şi o muzicuţă, care mirosea greu a clei de tîmplărie. Ca să-şi ascundă crima, fetiţa aruncă rămăşiţele păpuşii sub patul maică-si, căci acolo nu măturа nimeni, ca să n-o tulbure pe bolnavă.

Nimeni nu observase isprava fetiţei. Taică-său nu se prea sinchisea de ce făcea Nastia : „Eu te-am făcut şi eu te hrănesc. Asta-i tot ! De crescut, creşte fată, pînă ţi-o fi destul !" Aşa glăsuia înţelegerea tăcută dintre părinte şi fiică. Pe vremea aceea, afacerile lui Sekretov se întindeau într-una şi cereau voinţă, ochi ager şi timp. Fiecare şurub, oricît de mic, al maşinăriei cerea să fie supravegheat şi uns.

Numai duminicile, cînd se aşeza la masă, întreba cu un zîmbet :

— Ei, cum te mai lauzi, Nastasia Petrovna ? Cum văd eu, creşti şi te împlineşti.

— Mulţumesc, tataie, mă-mplinesc... piuia, ţinîndu-i isonul, Nastasia Petrovna, care avea acum opt ani.

Această întrebare o repetă Sekretov duminică după duminică, ani de-a rîndul. Nastiușei îi fu în curînd scîrbă de casa părintească, unde se făceau plăcinte grele cu ficat, unde odăile erau tăcute și umede, iar Matriona Simanna, mare și mătăhăloasă, mesteca într-una pită cu mentă, ca să ascundă mirosul de votcă. De maică-sa se temea ca de visul cel rău. Cînd bătrîna Matriona o ducea duminica de mînă în cămăruța îngustă, cu perdelele totdeauna lăsate, fetița se fîstîcea, începeau s-o chinuiască remușcările și căuta să nu tragă în piept mirosul de mort pe care îl răspîndea boala aceea necunoscută de care zăcea maică-sa. Cel mai mult însă se temea de atingerea mîinilor albe și umflate de sub plapumă...

Îndată ce ieșea de acolo, emoționată și grăbită cum era, își punea blănița zdrențăroasă și șalul de lînă numai găuri, ca să n-o certe tată-său că strică lucrurile noi, și o zbughea pe uliță ca un vîrtej.

Așa creștea Nastiușa, veșnic pe uliță, fără dădacă și fără nici o supraveghere. Tot alergînd prin Poarta Prolomnaia cu copiii la rîu, într-o zi era cît pe ce să se înece într-o copcă. Laolaltă cu toată gloata de copii sîcîia birjarii, tătarii și papagalii zgribuliți de pe caterincile persanilor. Strada, plină de zgomot și de necunoscut, o atrăgea. Tot strada o făcu pe Nastia să fie dezghețată. Nimic nu mai putea mira trupul ei mlădios și îndemînatic... Învăța la școala comunală și prindea ca și băieții de repede elementele de înțelepciune care se predau acolo. Restul timpului patina împreună cu băieții de-a lungul bulevardului Kremlinului, făcea cu ei oameni de zăpadă și se uita curioasă cum vîntul de primăvară, care bătea dinspre rîu, îi găunoșea și-i gîrbovea, apropiindu-i tot mai mult de pămînt. Cît de năvalnică și de zgomotoasă, cît de slobodă și de veselă fusese viața aceea pentru copilă.

Pe vremea cînd mergea pe a douăsprezecea primăvară, copiii născociră ceva neobișnuit. Făcură o gaură în capul

unui om de zăpadă şi lăsară acolo peste noapte un fitil aprins. Nastia se gîndise toată noaptea la luminiţa pe care o aprinseseră fără nici un rost şi se zvîrcolise fără să poată adormi. Straşnic vînt mai sufla în noaptea aceea. Norii se învălmăşeau şi se ciocneau, parcă le-ar fi fost strîmt cerul primăvăratic. Dimineaţa găsiră gaura cum o lăsaseră, numai puţin afumată. Fitilul arsese doar scurtă vreme şi se stinsese. Apoi ninsese şi băltoacele îngheţaseră iar. Aşa încercă Nastia pentru întîia oară amărăciunea legată de orice bucurie şi neliniştea primăverii.

Într-o zi de toamnă se isprăvi cu copilăria Nastiei. Întorcîndu-se de la utrenie cu Zosim Bîhalov, Sekretov îşi deschisese acestuia inima.

— Ţi-am văzut fecioru. Frumos băiat şi prietenos.

— Preotu care-i învaţă religia mi-a spus: „Pe băiatul dumitale l-a însemnat dumnezeu cu degetul", mormăi mulţumit Bîhalov.

— Trebuie s-o dau şi eu la şcoală pe Nastiuşka mea! Cine ştie care o să-i fie soarta... Poate că are s-o ceară careva! Şi nu şade bine unui bărbat deştept să aibă nevastă proastă, glumi rînjind Piotr Filipîci.

— Marfa să fie bună, că sîntem şi noi cumpărători! zise Bîhalov, îngustîndu-şi ochii. Da de ce, mă rog, o porţi îmbrăcată ca pe o prescurăreasă? Frumuşică muieruşcă are să se facă.

— Frumuşică muieruşcă... repetă îngîndurat Sekretov, şi pentru întîia oară îşi preţui fata.

Îndată îi făcu Nastiei o blăniţă nouă — şi cu asta copilăria ei se sfîrşi. Cu blăniţa nouă, nu-i mai venea să se ascundă prin magaziile de cărbuni, nici să se trîntească prin zăpadă. Sekretov îşi dădu fata la un pension, unde-şi trimiteau negustorii copiii.

În seara din ajunul intrării ei la pension, Nastia se duse la tată-său să-şi ia rămas bun. Sekretov îşi scosese cizmele şi haina şi, obosit şi încruntat, ca totdeauna cînd presimţea că avea să se îmbete, şedea pe pat.

— Ei, fată, îi spuse el, luînd-o pe genunchi, vezi să fii cuminte.

— N-avea grijă, răspunse Nastiușa și-și subție buzele.

— Să n-ajungi o neastîmpărată, ci să fii ca un măr în floare... Să desfeți ochii tuturor și să le bucuri sufletu. Trăiește și nu lăsa pe nimeni să-ți calce pe coadă. Uite la mine : am venit aici țăran, și douăzeci de ani m-a frămîntat viața în palmele ei. Dar eu tot nu m-am lăsat. Pricepi ?

— Da ! răspunse fără sfială Nastiușa, strecurînd o privire piezișă la sticlele goale, rămase într-un colț de la ultima beție.

— Învață și ascultă cuvîntul domnului. De aceea i-au fost date omului urechi. Fără de asta, fată, toate-s degeaba. Asta trebuie să ne fie hrana...

— Da matale, tataie, întrebă Nastiușa, pe care o înăbușea rîsul, de ce ți-s așa de mari urechile, ca s-auzi mai bine cuvintele domnului ? Și, nemaiputîndu-se stăpîni, izbucni într-un rîs zglobiu, parcă o legătură întreagă de zurgălăi s-ar fi rostogolit pe podea. Iartă-mă, tataie, dar m-a luat gura pe dinainte, îl rugă Nastia cînd ieși.

...În vremea asta, logodnicul juruit al Nastiei intra la universitate. Spre marea nemulțumire a tatălui său, Piotr dispărea adeseori noaptea de acasă, hoinărea cu tot felul de prieteni bărboși, slăbea și se făcea tot mai palid. S-ar fi zis că învățătura stăruitoare nu-i pria de loc lui Piotr. Între zidurile albe ale pensionului, care făceau aluzie la nevinovăția feciorelnică a directoarei, *madame* Trubina, știința, dimpotrivă, nu prea împovăra fetele. Aici predominau dansurile și aritmetica. *Madame* Trubina, care lua de la fetele de negustor o taxă de trei ori mai mare decît aiurea, se temea să piardă vreo elevă. Un biet neamț încuiat la cap, împovărat de o puzderie de copii, traducea cu glas tare cîte cinci rînduri pe zi, în timp ce se uita îngrozit și trist la fetele rumene, cu obrajii rotunzi, care ședeau în fața lui. În schimb, Evgraf Jmakin, profesorul

de dans, era într-una vesel şi zglobiu, ca un spiriduş. Părea că maică-sa îl născuse dansînd.

Cînd Nastiuşa mergea pe paisprezece ani, se îmbolnăvi de pojar. Multă vreme după ce se vindecase, tată-său n-o lăsă să se întoarcă la pension, iar cînd să se întoarcă, ieşi la iveală o dandana : Katia, fata unui negustor de vază din Zariadie şi colegă cu Nastia, se îngrăşase din motive necunoscute. Sub aceste motive necunoscute se ascundea, de teama părinţilor, însuşi Evgraf Jmakin. Piotr Filipîci se bucură atît de mult de plecarea la vreme a Nastiei de la pension, încît uită chiar să-şi bată joc de ocara care dăduse peste negustor.

Lui Sekretov i-ar fi fost ruşine faţă de prieteni să-şi lase fata fără învăţătură. Urmînd sfatul cumnatului său, începu să se gîndească să-i ia un profesor acasă. Şi aici se nimeri tocmai bine : după prima lui arestare, care n-avusese un temei serios şi fusese considerată drept o neînţelegere, Piotr se întorsese în Zariadie, la tată-său. Un prilej mai bun să angajeze un profesor cu preţ ieftin şi, totodată, să cunoască mai îndeaproape pe Piotr Bîhalov, mai ales dacă ar fi fost să se pună chestia măritişului fiică-si, nici că se putea găsi. Piotr se învoi şi lecţiile începură aproape îndată.

Profesorul venea dimineaţa, cu cărţile şi caietele subsuoară. Pe lîngă că era destul de încovoiat, mai începu să se şi încrunte, pentru a insufla, în felul acesta, fetiţei consideraţie faţă de persoana lui. Se aşeza la masă, deschidea cartea la locul unde era pus semnul şi începea întotdeauna la fel :

— Ei, să începem ! Aşadar...

Făoîndu-şi ochii mici, obicei pe care şi-l luase de la Katia, Nastia repeta întotdeauna pe acelaşi ton, ca un ecou :

— ...să începem.

Vrînd parcă anume să obosească cît mai repede, Nastia se aşeza întotdeauna pe marginea scaunului. Primele zece

minute mergeau strună. În liniştea casei negustorului se auzea numai sunetul tigăilor şi glasul bucătăresei. Nastia punea coatele pe masă, îşi sprijinea capul în mîini şi se uita drept în gura lui Piotr, urmărind, pentru distracţia ei, mişcările acestei guri plicticoase, care rumega conştiincios ştiinţa.

După ce treceau cele zece minute, ochii Nastiei se făceau mici, şi peste ei începea să se aştearnă vălul subţire al aţipelii. Nastia căsca la locurile cele mai neaşteptate. Odată începu să se joace cu un nasture, aproape rupt, al vestonului studenţesc al lui Piotr, iar altă dată se pomeni cîntînd. Mişcarea conştiincioasă a buzelor lui Piotr o adormea şi, ca să nu adoarmă de-a binelea, începuse să cînte.

— Ascultă, Piotr Zosimîci, îi zise ea într-o zi. De cîtva timp te tot văd c-o gaură la cot. Şi Nastia i-o arătă. Hai să ţi-o cos... Mai bine terminăm lecţia după asta.

— Este o gaură veche şi m-am obişnuit cu ea. Dar dacă vrei, mă rog ! Coase-mi-o ! încuviinţă el, scoţîndu-şi vestonul strîmt.

Fredonînd, Nastia începu să caute într-o grămadă de petice de toate culorile unul care să se potrivească. Piotr şedea tăcut şi se uita la mîinile ei îndemînatice.

— Ia spune, te rog, începu ea insinuant, în timp ce punea aţa în ac, e adevărat c-ai fost ocnaş ?

— Adică, cum ocnaş ? se zăpăci Piotr. Vorbe !... Dar cine ţi-a spus ?

Nasul lung al lui Piotr căpătă o nuanţă trandafirie foarte vie.

— Ai ucis pe cineva ?... întrebă cu un glas foarte subţire Nastia, aplecată asupra lucrului.

— A ! Asta voiai să ştii ? Nu ! Am stat închis pentru altceva, răspunse el încet şi repezi o privire piezişă spre uşa deschisă care dădea în săliţă. Potrivit poruncii lui Piotr Filipîci, uşa odăii Nastiei rămînea totdeauna dată de perete.

Şi cum privirea întrebătoare a Nastiei stărnea, supunîndu-i-se, Piotr îi arătă cu glas scăzut care erau păcatele din pricina cărora oamenii erau scoşi din viaţă, cîteodată numai pentru o bucată de vreme, iar cîteodată pentru totdeauna. Părea s-o invite pe Nastia să-i împartă soarta. Nastia se grăbi să isprăvească cu cîrpitul.

— Ia pune-l ! zise ea, rupînd aţa cu dinţii.

Apoi se ridică şi se apropie de fereastră. Afară cădea o ploaie de toamnă. Deodată, umerii mici ai Nastiei începură să se cutremure.

— Ce ai, Nastia ? întrebă speriat Piotr.

— Ştii ce ?... Ştii ce ?... O înăbuşea plînsul. Apoi fetiţa se stăpîni, înălţă capul şi rosti răspicat : Ca să ştii : mai bine nu mă mai cere. Nu mă mărit cu dumneata.

— Şi de ce ? se miră Piotr.

— Ţi-e nasul prea lung. Afară de asta, îţi cade din cap un fel de praf alb, mai strigă Nastia şi ieşi glonţ din odaie.

Toată ziua o petrecu strînsă ghem într-un jilţ. Seara, se duse hotărîtă în odaia de culcare a tatălui ei. Aşteptînd să fie chemat la cină, Piotr Filipîci îşi întorcea ceasul cu o cheiţă de argint.

— N-am să mă mărit cu Piotr Zosimîci al dumitale. Asta s-o ştii ! declară Nastia cu dîrzenie şi-i întoarse spatele. Nu vreau să mă duc cu el la închisoare. Nu vreau !

— Nu mai spune ! Cu mîinile în şolduri, Sekretov hohotea de rîs. Halal muiere ! ... Aşa cum te văd, nu-l prea fericesc pe acela căruia ai să-i cazi pe cap.

Nastia se apropie de el şi, deodată, cu nasul în jiletca lui taică-său, începu să plîngă. În jiletcă erau cuibărite toate mirosurile obişnuite al tractirului. Sekretov o mîngîia pe umeri cu palma lui largă, aproape rotundă. Aşa adormi Nastia în seara aceea pe genunchii tatălui ei. În sufragerie, lampa fumega, şi mîncarea se răcea pe masă.

...Două zile după asta, pe Piotr îl închiseră iar, de data asta pentru o vreme mai îndelungată. În forfoteala paşnică

a vieții din Zariadie, evenimentul acesta era o întîmplare destul de însemnată. Cineva îi spuse lui Sekretov că o caretă neagră venise după criminalul de Piotr și-l dusese să mai stea între cei patru pereți ai temniței țarului.

Bănuitor din fire, Piotr Filipîci se hotărî atunci să isprăvească numaidecît cu treaba asta. Sîmbătă, cu puțin înainte de amiază, intră la Bîhalov în băcănie, prefăcîndu-se că trece pe acolo din întîmplare.

— Bună ziua, cuscre.

Bîhalov făcu ochii mici, căutînd să surprindă cu privirea lui ageră starea sufletească a musafirului.

— Semion! strigă el înspre fundul băcăniei, ascunzîndu-și emoția neînțeleasă care-l cuprinsese. Ia dă-i domnului un scaun... Da șterge-l mai întîi!

— Nu te mai osteni, Zosim Vasilîci. Cum treceam pe aici, mi-am zis: hai să văd cu ce s-o mai fi lăudînd vecinu-meu.

— Mulțumesc pentru vorba bună, răspunse cu glas scăzut Bîhalov, care simți din vorbele lui Sekretov că acesta nu e sincer. Dar șezi, șezi, te rog... Nu se cuvine să stăm de vorbă în picioare.

— Bine, iaca șed. Și, gemînd ușor, Sekretov se lăsă pe scaun. Ehei, cînd te-am văzut, așa de tare m-am bucurat c-am și uitat de ce-am venit. Da... Timpul nu te-ntinerește. Uite cum ai îmbătrînit, Zosim Vasilîci! Și un mort în sicriu arată mai bine decît tine. Tare amărît trebuie să fii!...

Lui Bîhalov i se schimonosi fața într-un zîmbet răutăcios.

— D-apoi și tu, cuscre, grozav te-ai mai buhăit. Tot mai bei? Să te fi întîlnit pe stradă, mai nu te cunoșteam. Nu mai ai mult și-ai să mucegăiești de tot!

— Ei, îți arde de glumă? N-avea grijă, că mă mai zbănțui eu destul pe pămînt. Iaca, mai deschid un tractir la Porțile Serpuhovskie și pun acolo pe ginerele soră-mi. Am mai ochit și o căsuță, pe care mă gîndesc s-o cumpăr.

Ce mai încolo şi încoace, treaba merge strună. Au contabilii ce scrie. Aşa, cum mă vezi, încă-s verde şi bun de însurătoare! Sînt numai cu doi ani mai tînăr decît tine, dar o să trăiesc cu treizeci de ani mai mult.

Ultimul muşteriu plecase. Se lăsa liniştea după amiezii.

— Vanka! porunci cu glas surd Bîhalov băiatului cel nou pe care îl avea acum. Toarnă un ceai la domnu! Şi nu mai bocăni aşa cu cizmele, că nu eşti la tractir.

— Cît priveşte ceaiul, nu te mai osteni, vecine, spuse cu ifos Sekretov, zîmbind viclean şi mîngîindu-şi barba roşiatică şi rotundă. Ceai avem şi noi berechet!

— Da nici noi nu ducem lipsă. Uite, bea-l cu bomboane. Da vezi numa de nu te opări, că la mine ceaiu-i fierbinte.

Zosim Bîhalov puse pe tejgheaua lîngă care şedea Sekretov o cutie cu bomboane.

— A, da! Iaca de ce-am venit... Mi-am adus aminte, începu Sekretov, mestecînd cu linguriţa ceaiul din paharul care stătea chiar la marginea tejghelii. Mi-ai spus... „cuscre". Desigur că .astea toate-s glume şi scorneli, da să nu-ţi fie cu bănat, eu pe Nastiuşa mea n-o dau după fecioru-tău... Nu fii supărat. Trebuie să mă înţelegi.

— Da ce? Ai găsit poate unul mai grozav? Nu-mi prea vine a crede... şuieră printre dinţi Bîhalov, împingînd cutia de bomboane tot mai aproape de paharul musafirului.

— Ia gîndeşte-te şi tu, zise cu batjocură în glas Sekretov, jucîndu-se cu lănţugul ceasornicului. Cui îi arde să-şi dea fata după un puşcăriaş? Mai bine mă duc acasă şi-mi pun fata pe foc în loc de lemne, că tot mai mult folosesc...

. Amîndoi tac. Senea socoteşte totalurile lunare din carneţelele clienţilor şi pocneşte cu abacul de răsună. Greoi cum este, Sekretov şade în voie, lăsînd fiecăruia din mădularele trupului său gras să guste liniştea şi pacea. Ceaiul fumegă în pahar. Sprijinit de tejghea, Bîhalov tot îm-

pinge cutia cu bomboane înspre musafir. Deodată cutia atinge paharul, care se clatină, lunecă, se răstoarnă şi i se varsă lui Sekretov pe genunchi.

În prima clipă, surprins, Sekretov chiţcăie ca un şoarece prins în capcană. Bîhalov nu se mai osteneşte să-şi reţină zîmbetul ironic, subţire, ca un tăiş de brici.

— Vai de mine! Nu cumva te-ai opărit? Ce nenorocire!

Piotr Filipîci îşi apleacă gîtul înroşit şi-şi şterge cu şapca genunchii din care ies aburi.

— Da, m-a pătruns oleacă... însă numai pe deasupra, recunoaşte Sekretov, rîzînd mînzeşte. Îndura cu tărie durerea cumplită, însă deodată se ridică în picioare şi adăugă: Iar pe găliganul de fecioru-tău trimite-l la jupuit pisicile la hingheri.

— Crezi că n-avem şi noi ce spune? Da mai degrabă tăcem.

Şi Zosim Vasilîci îi întoarse musafirului spatele.

— Şi bine faceţi! ţipă Sekretov. Că de nu, te pomeneşti că zbori după feciorul dumitale, la puşcărie. Iar cu băcănia... Las' că-ţi urcăm noi chiria. Că mi-ai umplut toată casa de mucegai. Rămîi cu bine!

Urmă o fluturare de mînă, fără înţeles precis, şi Sekretov dispăru. Pricina pentru care Piotr Filipîci plecase atît de grăbit era că-i plăcea să aibă totdeauna el cel din urmă cuvînt.

X. PAVEL VINE SĂ-L VADĂ PE FRATE-SĂU

De la o vreme, Senea ajunsese să nu se mai amărască prea mult de faptul că n-avea nici o veste de la frate-său. Voinţa tare a lui Pavel, totdeauna poruncitoare, neîmblînzită, nu-l mai apăsa acum, iar viaţa i se făcuse şi ea mai uşoară. Senea trecuse deocamdată prin primele trei etape ale vieţii din Zariadie. Nu-i mai rămînea decît să crească,

să aştepte să se ivească un prilej şi, cu ochiul lui sigur, să se întărească pe poziţiile de mai înainte fixate.

În aceeaşi vară în care Katuşin îşi amintise de psaltul său, într-o duminică, mai către toamnă, Senea ieşise din casă cu gîndul să se ducă la talciocul de la Podul Ustinski. Pe prichiciul dinafară al uneia din ferestrele lui Bîhalov, chiar a celei de lîngă uşă, şedea Pavel. O presimţire dureroasă menind a rău, în felul acelora care te cuprind cînd ai visat o prăpastie peste care nu poţi trece, îi strînse inima. Pavel era îmbrăcat cu haine destul de bune. O şapcă neagră îi acoperea părul tuns scurt. Lucrurile de pe el erau ieftine, dar întregi. Paşka şedea pe prichici şi scria ceva într-un carneţel, aşa că nu-l văzuse ieşind pe frate-său.

— Paşa, tu eşti ?

— Da ce ? Te-ai speriat ? întrebă Pavel, întorcîndu-se liniştit spre dînsul, în timp ce-şi ascundea carneţelul în buzunarul pantalonilor. Ochii îi zîmbeau protector. Apoi îşi scoase batista din buzunar şi-şi suflă nasul.

Ploaia ţîrîia plicticos. Picura de pe acoperişuri şi se auzea zgomotul înăbuşit al apei în uluci.

— De ce să mă sperii de tine ? ripostă Semion, cuprins de o neliniste ciudată, şi ridică din umeri.

Fraţii stăteau faţă în faţă... stîngaci, neştiind cum să înceapă vorba. Dorinţa de a se strînge în braţe care, după cinci ani de despărţire, izbucnise în amîndoi, li se păru acum nefirească şi de prisos.

— De ce-am sta în ploaie ?... Hai şi-om intra undeva, zise Senea, dînd drumul mîinii lui Pavel, vîrtoasă şi neagră, parcă turnată în tuci.

— Hai la tractir, că am eu bani, zise Pavel.

Stăteau chiar în bolta tractirului, în bătaia vîntului umed de toamnă. În curte intrau într-una birje cu pocitul ridicat, şi roţile stropeau cu noroi pe cei doi fraţi.

— Bani am şi eu, se grăbi să se bată Senea peste buzunarul unde sunau cîteva monezi de argint.

Fraţii urcară, pe scara din dos, la catul întîi al casei mari de piatră a lui Sekretov, unde se afla tractirul. Scara strîmbă şi întunecoasă, luminată de flacăra tremurătoare a unei lămpi de gaz, îi duse într-un coridor, iar din coridorul întunecos pătrunseră în lumina nedesluşita a unei încăperi lungi şi zgomotoase, plină de măsuţe puse una lîngă alta. Sub tavanul scund plutea fum gros şi larmă de glasuri. Toate măsuţele erau ocupate. Golănimea mahalalei era aciuată aici printre caftanele albastre ale birjarilor şi cele negre ale micilor negustori, cu marfă de-un pitac şi gureşi de-o băncuţă. Cîţiva vagabonzi, cu privirea blajină şi adormită, îşi aplecau feţele uriaşe şi buhăite peste aburii deşi ai ceaiului. Îmbătaţi de ceaiul tare, ca de votcă, tăceau fericiţi, simţind în tot trupul căldura prietenoasă a „Veneţiei" lui Sekretov.

Mai tare decît toţi vorbeau micii negustori. Dar chiar atunci cînd răsuna cîte o înjurătură în atmosfera aceea înăbuşitoare, hărmălaia, despicată o clipă de sudalmă, se închega îndată la loc, nestingherită, ca şi mai înainte.

Numai birjarii, cu capetele negre sau roşcate lucind de unse ce erau, se bucurau de binefacerile ceaiului într-o tăcere adîncă. Nici nu puteai recunoaşte în ei pe oamenii aceia, cînd linguşitori, cînd batjocoritori, care urlau cînd erau pe stradă. Se ţineau ţepeni, linia cefei trecînd, fără să se mai frîngă, în linia spatelui, fel de a se ţine care-i cu adevărat semnul demnităţii neaoşe a tîrgoveţului rus. Şedeau cîte doi, cîte trei la o măsuţă, cu obrajii îmbujoraţi, asudînd în caftanele lor vătuite, ca la baia de aburi, şi bucurîndu-şi oasele încălzite cu ceaiul care le opărea gura. Roşul bujorilor din obraji le era tot atît de tare ca şi ceaiul proaspăt opărit.

Lumina zilei, şi aşa destul de scăzută din pricina vremii mohorîte de toamnă, străbătea aici cu greu prin pîcla fumului de tutun. Mirosul acru de mîncare cu varză, încălzită, se amesteca cu acela iute de sudoare de cal,

cu acela amărui de bucătărie şi de grăsime arsă, şi cu aroma dulceagă şi plăcută de caramele muiate.

Senea îl duse pe frate-său într-un ungher întunecos, unde, sub un tablou, rămăsese o măsuţă liberă, şi bătu în masă. Chelnerul, cu bluză albă, cu pantaloni largi care se umflau şi cu o grămadă de ceşti, farfurii şi ceainice în mîini, iute ca un vîntişor de iarnă, zbură într-o clipă pînă la ei.

— Ce luaţi ? întrebă el, oprindu-se cu o mutră tîmpită între două măsuţe.

— N-am bătut eu, zise tacticos un birjar de la o măsuţă vecină, într-o mînă cu o farfurioară din care fumega ceaiul şi muşcînd cu dinţii din zahărul pe care îl ţinea în cealaltă. Da cum tot eşti aici, taie-mi, băiete, nişte cîrnaţi, vezi însă să fie feliile mai groase şi prăjeşte-le bine. Scuipă pe deasupra şi ceva piper. Şi adă şi puţin muştar.

— Nouă să ne aduci ceai şi-un scrob pentru două persoane. Da... şi o pîinişoară de secară, comandă Senea şi-i zîmbi lui Pavel. Ai venit la mine, aşa că fac eu cinste.

— Măi-măi ! rîse Pavel. Pesemne că te-ai îmbogăţit. Ai trecut de mie ?

— Ba şi de zece !

Şi Senea îi făcu cu ochiul, bucurîndu-se de gluma lui frate-său, glumă din care îşi dădu seama că puteau vorbi aşa mai departe.

— Dacă te îmbogăţeşti, nu-l uita pe frate-tău, glumi iar Pavel.

— Iaca, luna trecută am trimis acasă patru ruble... De obicei, trimit cîte trei. Nu trece o lună, să nu trimit ceva, se lăudă Senea.

— Vezi numai să nu se nărăvească de tot tata cu băutura, îi tăie Pavel lăudăroşenia.

Mişcîndu-şi sub masă piciorul beteag, Pavel sorbea ceaiul din farfurioară. Căldura ceaiului nu izbutea să-i rumenească faţa. Senea se uita în jurul lui. Venea aici

pentru întîia oară ca muşteriu. Deşi acele ceasului rotund al tractirului arătau abia patru, se întunecase de-a binelea. De-a lungul peretelui din fund, alături de intrarea în sala de biliard, era tejgheaua la care stătea stăpînul tractirului. În spatele tejghelii, îngrămădite într-un dulap fără geamuri, se aflau o mulţime de servicii de ceai ieftine. Pe tejghea se decolorau, în vaze de sticlă, flori de hîrtie. Întrecîndu-se în culori cu florile, erau expuşi tot acolo cîrnaţi de un purpuriu aprins, brînzeturi roşii şi galbene şi borcane de sticlă cu acadele sticloase de culori ţipătoare. Dar mai cu seamă erau aici nenumărate ouă — poate chiar şi o mie de ouă tari, pentru vînzarea zilnică.

— De ce nu mă întrebi cum o duc şi unde mi-am găsit un rost ? întrebă Pavel, luînd cu furculiţa din scrobul care sfîrîia.

— Cum ? Ce-ai spus ? întrebă frate-său.

— Am intrat într-o uzină, începu să istorisească Pavel. E straşnic de interesant acolo ! Toate ţiuie, scîrţîie şi se învîrtesc... Acolo nu-i cum ai vinde cîrnaţi la tejghea. Trebuie să deschizi ochii şi să-i deschizi bine, nu şagă. Chiar în faţa mea l-a apucat pe unul transmisia şi l-a înghemuit de-a umplut tot tavanul de sînge, zise el cu glas tulburat, în care tremura mîndria pentru uzina lui şi pentru toate cîte erau acolo : sîngele de pe tavan, strungurile cu angrenajele lor huruitoare, curelele de transmisie învîrtindu-se ca turbate, oţelul încins, şi totul concentrat dinaintea ochilor într-o singură bucată de fier, căreia îi dai tu viaţă. Să ştii că-mi place foarte mult să mă uit cum se strunjeşte fierul. Ştii, Senka... Cîteodată scîrţîie aşa de tare că m-apucă durerea de dinţi. La început stăteam şi mă uitam şi cîte trei ceasuri în şir şi tot nu mă puteam clinti de-acolo. Uite, asta am făcut-o singur ! şi scoase din buzunar o rotiţă dinţată, cu un luciu şters, şi o întinse lui Senka. Acesta o suci puţin în mînă şi, fără să spună un cuvînt, i-o dădu

înapoi. Acuma citesc tot felul de cărți, urmă Pavel aproape dușmănos. Sînt atîtea cărți pline de înțelepciune, în care-i vorba de oameni... Ehei, cîte n-am învățat eu!

— Bun lucru-s cărțile... zise Senea cu nepăsare, rezemîndu-și capul de perete.

— La început îmi venea tare greu. Mă dureau mîinile...

Jignit de neatenția ciudată a lui frate-său, Pavel începu să vorbească mai încet, ca și cum și-ar fi repetat toate acestea lui însuși, în timp ce Senea își rotea cu nepăsare ochii prin sala tractirului.

Ceva mai departe de tejghea, așa ca să nu asurzească urechile stăpînului, se întindea pe tot peretele dintre uși pianul mecanic al tractirului. Pianul, care acum tăcea, strălucea în lumina amurgului cu trîmbițele lui lungi ca de arhangheli, cu buciumele lui ciobănești și cu flautele groase ca acelea din care cîntă măscăricii pe la panorame. Deodată, din adîncurile lui, se auzi parcă un oftat, valțurile începură să scîrțîie, apoi, luînd-o razna, o trîmbiță sună pițigăiat, iar după dînsa se porniră din răsputeri și celelalte, intonînd laolaltă una din acele melodii lîncede și discordante, pe care le cîntă muzicanții orbi prin iarmaroace. Era un pian vechi. Cînd un val de aer nimerea într-o țeavă spartă, locul gol suspina neputincios, și un vaier șuierător și jalnic trecea deodată prin toate trîmbițele... Așa se revărsa cîntecul de alamă, și toată „Veneția" asculta parcă fermecată. Rezemați de uși, cum le e obiceiul, chelnerii încremeneau într-un picior...

Cerul mohorît de după geamuri se istovise și nu mai lumina. Era acel ceas al amurgului în care lucrurile iau forme ciudate și iradiază o lumină albicioasă și enigmatică.

Lucrurile păreau că se trag la o parte, descoperind privirii ceea ce ascunseseră pînă atunci. În fața lui Semion se desfășura acum, albastru, întretăiat cu cenușiu, un cîmp întins, cu colnice, coaste și povîrnișuri. Și tot timpul

cît cîntă pianul, Semion hoinări pe cîmpul acesta nemărginit al gîndului.

— Multă vreme nu m-am putut obişnui să lucrez în schimbul de noapte... O dată era cît pe ce să mă apuce şi pe mine o maşină, auzea Senea ca de departe. Da tu ce faci ? Dormi ?

— Nu, nu dorm. Te ascult. Spune mai departe... răspunse Semion.

Glasul puternic şi stăruitor al lui Pavel răsuna acum tot mai aproape :

— Una ca asta, nu se poate ierta...

— Ce nu se poate ierta ? Despre ce-i vorba ? încerca să înţeleagă Senea.

— Păi întîmplarea de atunci, cînd mi-am vîrît mîinile în esenţa aceea, ca să nu se părăduiască bunul stăpînului, îi aduse aminte Pavel. În glasul lui înfundat tremura o ură cumplită.

— Da cui anume ? întrebă Senea tot nedumerit. Cui nu i se poate ierta ?

— Lui Bîhalov şi tuturor celorlalţi, îl lămuri Pavel, şi adăugă încet : Şi nici mie nu mi-o pot ierta. Ia te uită aici ! şi întinse către Senea palmele pe care, sub negreala care nu mai ieşea, se vedeau cicatricele roşii ale vechilor arsuri.

Lui Pavel îi scînteiau ochii întunecaţi, şi-i zvîcneau buzele. Senea simţea iarăşi voinţa lui Pavel impunîndu-i-se ameninţătoare, ca un munte de plumb, şi se ridică de la locul lui c-un sentiment neplăcut de plictiseală apăsătoare.

— Mă duc să mai iau nişte cîrnaţi, zise el prefăcut.

— Da nu mai vreau nimica... Stai mai bine aicia cu mine, îl rugă Pavel.

— Da vreau eu, că mi-e foame... N-am mîncat nimic de la amiază.

Senea îi făcu ipocrit cu ochiul lui frate-său şi se strecură printre mese spre tejgheaua tractirului.

Pianul mecanic cînta acum din plin, scoţînd nişte sunete masive şi greoaie, parcă cineva ar fi brodat trandafiri minunaţi pe o canava de piatră, şi aceşti trandafiri ar fi prins viaţă, s-ar fi mişcat şi ar fi înflorit. De obicei sta la tejghea chiar Sekretov, bosumflat şi nemişcat ca un arhiereu în timpul liturghiei.

Senea se apropie de tejghea şi, arătînd la cîrnaţii, unii de culoare roz, alţii purpurii, încovoiaţi ca nişte covrigi uriaşi, întrebă cu privirea lăsată în jos, în timp ce-şi scotea banii din buzunar :

— Cît îi funtul ?

— Aceştia treizeci de copeici, iar ceilalţi treizeci şi cinci, răspunse o voce de femeie, acoperind sunetele pianului.

Cîrnaţii erau scumpi. Bîhalov vindea aceiaşi cîrnaţi cu douăzeci şi cinci, şi le mai punea pe deasupra şi muştar, ca să le dea gust mai bun şi să le mai ia din mirosurile de prisos. Senea ridică ochii, şi răspunsul care era gata să vină îi muri pe buze. Un sentiment vecin cu admiraţia îi umplu sufletul.

Amurgise de tot. În întunericul amurgului înfloreau florile de hîrtie. Îndărătul lor stătea fata care îl strigase de la fereastra cu muşcate... Purta o rochiţă simplă de caşmir cafeniu, strînsă pe trup, care scotea şi mai mult la iveală paloarea mată a feţei, decolorată în clipa aceea de plictiseală. Pe buzele roşii, aprinse ca şi florile de hîrtie, şerpuia acum un zîmbet şiret.

Privind cu ochii larg deschişi fata care zîmbea, Senea păşi mai aproape, uitînd de frate-său şi, mai ales, pentru ce anume venise. Nu-şi dădu nici măcar seama că băncuţa pregătită în palmă îi lunecase şi se dusese de-a dura pe podea.

— A-a... dumneavoastră sînteţi ! zise el aproape cu entuziasm.

— Da, s-ar putea să fiu chiar eu, răspunse fata care-l recunoscuse, deoarece, altfel, nu i-ar fi zîmbit, şi căreia nu-i displăcea să-l vadă pe Senea aproape speriat.

— Nu ştiam atunci că motanul era al dumneavoastră, încercă să se dezvinovăţească Senea şi-şi lăsă iar ochii în jos. Credeam că vă temeaţi să nu mănînce hulubii.

— Măi, băiete, îi strigă în batjocură cineva care stătea alături, îmbrăcat c-un caftan. Ce, arunci banii ? Degeaba semeni băncuţe, că tot n-au să crească ruble.

Senea se aplecă şi ridică moneda. În clipa aceea, pianul mai pîrîi o dată, scoţînd o ultimă notă, şi se opri. Larma de glasuri şi plescăitul obişnuit al tractirului umplură iarăşi „Veneţia".

— Să nu fiţi supărată pe mine, că motanul n-avea doar semn, ca să ştiu că-i al dumneavoastră, mai adăugă Senea, tot cu capul plecat.

— Ce doreşti ? îl întrebă a doua oară o voce de bărbat

— Dă-mi un funt de... ceru Senea, încă nedumerit ce să ia.

— Un funt de ce ?... Poate o piatră de-un funt ?

În locul Nastiei, stătea acum dinaintea lui însuşi Sekretov, bătînd a batjocură cu cuţitul în tejghea.

— Nu, dă-mi din... acestea, ceru Senea, arătînd într-o doară ouăle.

— Ouăle nu le dăm cu funtul, ci cu duzina, îl îndreptă tăios Sekretov.

— Dă-mi atunci o duzină, zise Senea simţind că alunecă pe un povîrniş.

— Şaptesprezece copeici... Minunate ouă ! Poftim restul...

Ochii grăbiţi ai lui Senea căutau fata de la fereastra cu muşcate, dar ea nu mai era acolo.

I se părea că tot tractirul se uita numai la el şi că se prăpădea de rîs, aşteptînd să vadă ce avea să-i mai trăsnească prin cap prostălăului care-şi umple buzunarele cu ouă răscoapte.

Cînd ajunse la măsuţa lui, Pavel nu mai era acolo. Nu-l mai aşteptase şi plecase.

— Ei, vere! strigă Senea chelnerul, nu prea amărît de plecarea lui Pavel. Plata aici...

— La masa asta totu-i plătit, aruncă în treacăt chelnerul, zburînd pe lîngă dînsul ca o vijelie.

Cînd cobora scara întunecoasă pe care venise, ici-colo zvîcneau flăcările lămpilor de gaz. „Veneţia" îşi aprindea luminile. În urma lui bubui iarăşi pianul mecanic, dar de data asta nu a jale, ci a joc. Părea că bătrînul pian se înveselise de întîlnirea lui Senea cu fata şi se pusese pe dans, fără să-i pese că era şchiop şi că-i atîrna un umăr.

XI. MAI ÎNTÎI RIDE NASTIA, DAR PÎNĂ LA URMĂ RIDE SENEA

Lui Senea i se tulburase sufletul ca apele bătute de vînt. Cercurile necontenite, stîrnite de primul entuziasm, fugeau pe oglinda lui tremurătoare. În presimţirea dragostei care se arăta, imaginaţia lui Senea începuse să zburde.

Seara, Senea nu mai alerga acuma la Katuşin. Nici nu puneau bine obloanele — acum prăvălia se închidea o dată cu lăsarea întunericului — că el şi ieşea pe strada în care domnea toamna, ca să hoinărească unde aveau să-l ducă ochii, cu nădejdea că poate tot are s-o întîlnească o dată pe Nastiuşa lui. Emoţia care-l apuca şi făcea să i se învîrtească capul, cum îşi aducea aminte de dînsa, era ciudat de plăcută, tot aşa cum era plăcută şi otrăvitoarea dulceaţă a rătăcirilor lui fără rost.

În anul acela căzură ca trăsnetul primele zvonuri despre război. Cei care ar fi trebuit să cînte ca fraţii acelaşi cîntec stăteau în două tabere, una împotriva celeilalte, umpleau pămîntul străin cu schije şi-l înăbuşeau cu du-

hori de hoit. Multă lume fusese ucisă chiar de la început. Oameni tineri erau luați, rași, și duși în vîltoarea unde pînă și pămîntul se topea ca ceara și putrezea de rușine. Ca și taberele care-și încordau puterile, Zariadie se încordă și ea, trimițîndu-și floarea tineretului în aerul îmbîcsit de mirosul înăbușitor de praf de pușcă.

Ivan Karasiev își pierduse bujorii din obrajii ca merele de Iaroslavl și plecase pe front, amărît și beat. Valul general îl măturase și pe Egor Brîkin, care nu apucase să-și lase un moștenitor. Tot acolo plecase, cu scopuri misterioase, și Piotr Bîhalov. Venise să-și ia rămas bun de la tată-său, îl sărutase pe obrajii aspri, iar bătrînul îi spusese : „Vezi de te purifică, Piotr". Mahalaua amuțise. În tăcerea tulburată numai duminica de dangătul clopotelor și de rontăitul celor ce mîncau plăcinte grase umplute cu pește, nu ajungea tunetul de pe cîmpurile de bătaie îndepărtate. Lui Senea nu-i mai rămăsese acum decît un an pînă să-l ia la oaste, dar el nu se prea sinchisea de asta.

...Era într-o sîmbătă. În văgăuna în care era Zariadie bura. Lumina tulbure a bietelor felinare nu ajungea să risipească întunericul străzilor. Cînd Senea ieși din boltă și se uită ca de obicei la fereastra cu mușcate roșii a casei de peste drum, mahalaua se și culcase și moțăia în liniștea ajunului de sărbătoare. Nu era lumină la fereastră, și numai ochiul lui Senea o putu descoperi printre celelalte ferestre, la fel de întunecate.

Un motan al nimănui, cu blana udă, stătea pe un tarac. Senea fluieră la el, își trase cozorocul pe ochi și o luă de-a lungul ulicioarei. Cu paltonul desfăcut, cum era, satinul subțire al cămășii nu-i ferea trupul de umezeala pătrunzătoare, dar lui tocmai asta îi plăcea. Trecuse de două ulicioare și ajunsese în fața bisericuței sărăcăcioase Zaceatievskaia, cuibărită într-un ungher al zidului Kitai-Gorodului [1]. Sus, în clopotniță, fluiera vîntul. Vecernia se

[1] *Kitai-Gorod* — vechi cartier comercial al Moscovei, înconjurat pe timpuri cu un zid (n. r).

sfîrşise desigur, pentru că din pridvor coborau nişte mogîldeţe gîrbovite şi şterse, înghiţite pe loc de negura nopţii. Înăuntrul bisericii pîlpîia o lumină sărăcăcioasă.

Senea intră.

Tocmai cîntau „Slavă întru cei de sus!" Apoi se făcu o pauză, acea pauză în care, înfricoşat de întuneric, sufletul omului aruncă trupul la pămînt. Lumina nelămurită a puţinelor lumînări dădea aurului icoanelor o strălucire mată, care nu sărea în ochi. Lîngă amvon stătea diaconul cu capul aplecat, ca adormit. Era puţină lume. La dreapta, într-un colţ întunecos, Senea zări pe Nastia. Aflase cum o chema. Fata stătea cu capul plecat, dar deodată se întoarse, ridică mirată sprîncenele şi se înroşi. După nişte semne aproape imperceptibile, sau poate după bătăile inimii, îşi dăduse seama de prezenţa lui.

Slujba era pe sfîrşite. Se dădea binecuvîntarea, cînd Senea ieşi în pridvor. De la pridvor pornea un gărdişor aplecat, mai să se dărîme peste trotuar. Rezemat de gard. Senea aşteptă. Trecătorii nu-l puteau vedea, fiindcă felinarele din apropiere nu erau aprinse. Senea asculta la ce vorbeau.

Trecură mai întîi doi, unul bărbos, celălalt fără barbă:

— Mi se pare că au de gînd să-l facă pe părintele Vasile arhiereu.

— Asta, moşule, nu-i cum i s-ar da unui soldat crucea Sfîntului Gheorghe?...

Cîteva clipe trecură în tăcere. Se auzea numai vîntul vuind. Apoi trecură nişte babe:

— Şi nevasta i-a scris: „Ce să fac c-un ciung? Am să mi caut unul cu amîndouă mîinile tefere..."

— Nu mai spune!

În sfîrşit desluşi nişte glasuri cunoscute:

— Necuratul i-a poruncit: „Culcă-te şi dormi!..." Da Serghei Paramonîci şi-a făcut cruce şi s-a uitat înaintea lui şi, cînd colo, la picioare era o copcă în gheaţă. Şi-a spus numaidecît: „Păi asta-i o copcă!..."

— Da celălalt ce i-a mai spus ?

— Necuratul se fîstîcise de tot.

Deodată Senea, care asculta cu luare-aminte, auzi :

— ...da mata, Matriona Simanna, n-ai văzut asta !

Două femei se apropiau, una bătrînă, cealaltă tînără. Cu tot întunericul, Senea recunoscu îndată pe aceea pe care o aştepta. Nastia mergea în dreapta, de cealaltă parte, unde stătea el. Inima îi bătea puternic. Aşteptă pînă ce femeile ajunseră în dreptul lui, ieşi din umbră şi porni alături de ele. Cea bătrînă se dădu bineînţeles deoparte, ca să-l lase să treacă înainte. Dar Senea, care n-avea de gînd să treacă, mergea mai departe altăuri de ele, tulburat şi sfios.

— Treci, dragă, treci ! trîmbiţă Matriona Simanna cu glasul ei gros şi cătă cu nelinişte la faţa acestui tînăr care dădea de bănuit. Altfel să ştii că strig după ajutor ! şi începu să se uite repede împrejur, dar nu era nimeni prin apropiere, pentru că ele ieşiseră cele din urmă din biserică.

Locul era din cele mai pustii. Se aflau acolo doar un depozit de articole de cofetărie, un atelier de lăzi şi o frizerie cu firma obişnuită, înfăţişînd un om înarmat cu o foarfecă uriaşă care tunde pe altul. Toate acestea erau acum închise cu lacăte şi izolate de zidul gros al somnului.

— Nastia !... strigă încetişor Senea.

Ar fi vrut să-i spună multe, însă toate gîndurile pe care le iscase bucuria de a fi întîlnit-o se contopiseră într-un singur cuvînt, şi acest cuvînt îl şi rostise.

Nastia tăcea. Poate chiar rîdea.

— Ai să ne laşi odată în pace, derbedeule, sau ba ? se înfurie bătrîna, încercînd să se bage între cei doi tineri. Auzi, obraznicul !

Şi, gîfîind, împinse deoparte cu umărul pe Senea, încercînd să se apere de dînsul cu mîneca prea lungă a mantelului, de parcă s-ar fi apărat de necuratul.

La început, Senea se făcu că nici n-o vede ; apoi, supărîndu-se, izbucni :

— Ia stai, mătuşă ! Ce te vîri ? Ce tot te-ncurci în picioarele noastre ca o sfîrleză ?

— Are dreptate, Matriona Simanna. Rămîi mata în urmă, că-i foarte greu să mergem trei deodată, zise Nastia şi, atunci întîia oară, îl privi de aproape pe Senea. Poate că are treabă cu mine...

— Ce fel de treabă, maică, poate avea cu tine un derbedeu, şi mai cu seamă noaptea ? ridică glasul şi mai stăruitor bătrîna. Mai ştii ? Poate că vrea să ne omoare...

— Da poartă-te şi mata mai cu blîndeţe şi nu face gălăgie, că atuncea nu te mai omoară, porunci Nastia. În schimb, ştii ?... N-am să-i mai spun tatăei de clondiraşul matale.

Nastia era bucuroasă, dar simţea în acelaşi timp oarecare teamă. Scotea mereu batista din manşonul mic, care semăna c-un pisoi negru, şi-şi tot ştergea buzele care ardeau să vorbească. Senea mergea. Umerii aproape că li se atingeau.

— Ce vrei de la mine ? începu vorba Nastia, cu capul plecat.

— Eu ? Eu nu vreau nimic de la dumneata, mărturisi el deschis şi rămase chiar cu o jumătate de pas în urmă.

Nastia îl aşteptă pînă o ajunse. Jocul i se păru amuzant.

— A !... Va să zică, aşa-i ? şi-şi muşcă buzele. . Poate că vrei să te angajezi chelner la tata ?

— Nu-u, răspunse Senea, care mai că era gata să dispară în cel dintîi gang, numai să scape de ruşinea neaşteptatei muţenii care îl lovise.

Ajunseseră aproape de capătul ulicioarei, fără să-şi fi spus încă nimic din tot ce gîndeau amîndoi.

— Cum te cheamă ? se hotărî în sfîrşit Senea s-o întrebe.

— Pe mine ?... Pe mine mă cheamă Anisia Lipatovna ! îi aruncă Nastia şi, cu o neaşteptată enervare, se întoarse

către bătrînă : Mata, mătuşă, du-te acasă. Spune c-am rămas la biserică să mă mai închin pe la icoane. Şi reluă convorbirea cu Senea. Da pe dumneata cum te cheamă ?

— Parfenie ! răspunse el tăios, mirîndu-se cine să-i fi dat acestei fete puterea de a-l duce după ea ca de lănţug.

— Ce, ai amuţit acuma de tot ? Dacă te-ai legat de mine pe stradă, spune-mi măcar ceva drăguţ... sau ce ţi-ai pus în gînd cu mine ?

Era ciudat cum smucitura aceasta de lănţug îi pricinuia lui Senea o durere ascuţită şi totodată plăcută.

— Eu... eu nu mi-am pus în gînd nimic, răspunse el şi se posomorî.

— Atunci de ce ai cap ?

— Cap am ca să gîndesc, se apără Senea din răsputeri.

— Ei, slavă domnului !... Şi eu care credeam că spargi nuci cu el.

Se opriră în faţa casei Nastiei. Matriona Simanna o luă înainte.

— Mulţumesc pentru convorbirea foarte interesantă de astă seară, zise Nastia, în timp ce se pregătea să deschidă portiţa grea de lemn.

— Mă rog... N-ai de ce. Îmi pare foarte bine, zise cu desperare Senea şi-şi scoase şapca.

Furia trupului stîrnit lupta cu o sfială de neînţeles.

— Ei, acuma marş la culcare ! strigă Nastia. Şi să nu te mai agăţi de mine ! *Adié !...*

Apoi trînti în urma ei, cu putere, portiţa şi dispăru.

Senea rămase locului, încurcat şi înciudat de cele petrecute. Ultimul cuvînt, pe care nu-l înţelesese, îl plesnise că un bici. Muşchii feţei îi tresăreau într-un biet zîmbet. Apoi îşi trînti şapca în cap şi, cu o lovitură de picior, deschise portiţa grea. Nastia se depărta încet în gang, atît de încet, încît părea că mai aşteaptă ceva, dar nu-şi întoarse capul. Senea o ajunse cînd era gata să intre în casă, o apucă cu putere şi-i dădu capul pe spate, de-o

duru. În clipa următoare nu mai erau nici buzele reci ale Nastiei, nici acelea crăpate ale lui Senea. Ele se contopiseră într-o singură floare întunecată.

— Lasă-mă... se ruga Nastia, lipită cu spatele de zid şi neputincioasă să lupte. Glasul ei era adînc şi galeş.

Mîna lui Senea, care o strîngea s-o frîngă, începu să slăbească. Furia şi patima făceau loc gingăşiei. Mlădioasă şi şireată, Nastia se folosi de această împrejurare prielnică, se răsuci cu îndemînare şi, în clipa următoare, se afla, dreaptă şi batjocoritoare, la trei paşi de Senea, ţinînd în mînă şapca, pe care i-o smulsese din cap.

— Prinde-o !... îi strigă ea şi o aruncă spre bolta porţii.

Şapca zbură prin aer, descrise un arc şi căzu cu un plescăit într-o băltoacă. Clipind din ochi, Senea îi urmărise zborul.

— Nu-i nimic, cumpăr alta. S-or mai găsi bani de-o şapcă ! zise el cu glas răguşit şi se întoarse.

Nastia dispăruse. După un geam prăfuit şi afumat, pîlpîia jalnic, ca o păsărică înfrigurată, o biată luminiţă. Senea ieşi pe poartă. Obrajii îi dogoreau. Se opri să-şi scuture noroiul de pe şapcă şi deodată rîse. Întîmplarea din seara asta îi apărea cu totul altfel decît cu cîteva clipe mai înainte.

...Cînd intră Nastia în casă, dădu de tată-său.

— Da bisericoasă te-ai mai făcut ! observă el bănuitor. De cînd e-acasă bătrîna !

— Mi s-a dezlegat o gheată la poartă.

— A venit o prietenă de-a ta. Nu-i de aici. I-am spus să te aştepte, dar n-a vrut. Nu-s nici trei minute de cînd a plecat.

— Şi cum arăta ? întrebă cu neliniste Nastia. N-o fi fost Katia ?

— C-o fi fost Katia sau n-o fi fost Katia, nu ştiu. Da era una foarte aşa... Şi-i jucau ochii, răspunse dojenitor Sekretov.

„A văzut tot! își spuse Nastia. Poate c-a stat după colțul zidului, lîngă magazia de pielărie... Să nu fug după dînsa, s-o ajung, ca să nu mă dea de gol?..."

Apoi trecu în odaia ei și-și îndreptă părul în fața oglinzii. Aici băgă de seamă roșeața puternică de pe obrajii care-i ardeau. Era în sfîrșit singură. Se apropie de fereastră și începu să-și lipească de geamul ud și rece cînd obrajii, cînd fruntea.

XII. KATIA

În inima ei, Nastia nu așteptase pe unul ca Senea și chiar se mirase cînd își dădu seama că-i pătrunsese în suflet. El însă era acela pe care inima ei feciorelnică îl chema în visările ei, căci altfel nu s-ar fi temut c-ar putea să cadă de pe acoperiș... De altfel, toate acestea erau atît de vagi și de nelămurite, încît, la întrebarea Katiei dacă iubește pe cineva, Nastia preferase să nu răspundă.

Katia era unica fiică a unui negustor din Zariadie care se îndeletnicea cu negoțul de fier vechi. Avea douăzeci și trei de ani. Ochii limpezi ai Katiei, părul ei bogat și o moliciune a întregii ei firi o făcuseră pe Matriona Simanna s-o poreclească Gălușca. După întîmplarea cu Jmakin, Katia plecase în sud, la o mătușă a ei, dar și acolo se ținu de năzbîtii, seducînd pe fanții provinciali. Ba o dată, la o masă cu mulți oaspeți, îl pălmuise chiar pe bărbatul mătușii ei, care, cu tot rangul și vîrsta lui venerabilă, păstrase o exagerată vioiciune a fanteziei. Așa se făcu că, într-o dimineață de toamnă, Katia căzuse iarăși pe capul lui tată-său.

A doua zi după întîmplarea din gang, Katia veni în vizită la Nastia, foșnindu-și mătăsurile și răspîndind niște miresme necunoscute Nastiei, care n-avea voie să se parfumeze. Nastia se repezi să-i deschidă, dar n-o recu-

noscuse îndată. Katia stătea în prag, clipind din ochi şi zîmbind.

— Da, eu sînt ! spuse ea şi mai dădu pe deasupra şi din cap. Bună ziua, puişor ! şi-i întinse mîna strînsă într-o mănuşă.

Nastia sări de gîtul prietenei, dar bucuria ei păli repede.

— Ei, ei... Ajunge ! îi spuse rîzînd Katia, îndepărtînd-o uşurel de lîngă ea. Se poate una ca asta ? Mi-ai şters toată pudra... Hai, condu-mă la tine.

— Vino pe-aici, după mine. Numai ia seama ! Aicea-i un sipet, de care mă lovesc totdeauna la genunchi.

Nastia îşi conduse prietena printr-un coridor întunecos şi întortocheat pînă la dînsa în odaie. Lampa de petrol cu picior de porţelan de pe scrin răspîndea de sub abajurul de hîrtie o lumină sărăcăcioasă. Katia cuprinse odaia cu o privire plină de curiozitate şi zîmbi. Toate lucrurile, pînă la cele mai neînsemnate fleacuri, erau de o curăţenie severă şi neprihănită. Această impresie era accentuată de florile din glastrele învelite în hîrtie colorată, de tapetele albe lucioase şi de perdeluţele scrobite tare.

— Îmi pare foarte bine că te-am găsit acasă, zise Katia în timp ce-şi scotea paltonul şi pălăriuţa. Apoi le puse pe spătarul unui scaun şi întrebă : Pot să le pun aici ?

— Şezi, şezi, te rog. Lasă că le pun eu în cuier, zise Nastia care se învîrtea în jurul prietenei.

— Nu-i nici o grabă... Să mă uit mai întîi prin odaie.

În glasul Katiei răsuna conştiinţa superiorităţii ei. Făcu înconjurul odăii, atingînd fiecare lucruşor al Nastiei, întoarse cheiţa unei casete şi se uită în treacăt la o carte aruncată pe pat...

— Aha, ai şi-o ciupercuţă ! zise ea cu un rîs uşor, şi răsuci în mînă flecuşteţul de lemn, inutil.

— Ciupercuţa se deschide şi ţin într-însa nasturi, o lămuri grăbită Nastia, parcă temîndu-se ca tocmai din pricina ciupercuţei să n-o judece prost prietena ei. Apoi se apropie de ungherul unde ardea candela şi o stinse.

— Iartă-mă că nu ţi-am scris. N-am avut cînd. Ah! Ai şi oglindă! se miră Katia descoperind oglinda şi se apropie să-şi îndrepte părul, ca şi dînsa de foşnitor şi de molatic. Uite, acuma m-am aşezat...

Foşnind din fuste, Katia se lăsă pe patul Nastiei, dar numaidecît o strîmbătură de uimire reţinută i se zugrăvi pe faţa ştrengărească.

— Ciudat! observă ea. N-ai cumva de gînd să te călugăreşti?

— M-am obişnuit să dorm pe tare şi-mi place, rîse Nastia, aşezîndu-se pe un scaun dinaintea prietenei, şi începu să o privească drept în faţă.

— Ce te uiţi aşa la mine? întrebă Katia zîmbind.

— Frumoasă te-ai făcut! răspunse cu sfială Nastia.

— Da-a? întrebă Katia şi se învălui, încă o dată, cu o privire grăbită în oglindă. Dar şi tu... ai crescut. Numai că prea eşti subţirică... Katia căută să descopere ce mai era de lăudat în înfăţişarea Nastiei, dar nu găsi nimic. Vioiciunea băieţească a fetei nu-i plăcea. Dar tot eşti foarte drăguţă, găsi ea, în sfîrşit, şi izbucni deodată în hohote de rîs. N-ai de ce să te înroşeşti... Să ştii că bărbaţilor le plac fetele ca tine! Numai că aici nu eşti destul de împlinită. Şi arătă spre pieptul Nastiei. Ştii, semeni cu Diana. A fost una căreia îi zicea aşa, la greci... Îţi mai aduci aminte?... Ar trebui să mănînci mai mult.

— Nu mai vorbi aşa, o rugă încetişor Nastia. Mi-e ruşine să aud ce-mi spui.

— Nu-ţi mai fie ruşine! Nu te mărită încă taică-tău?

— Îmi găsesc eu singură un bărbat, se aprinse Nastia, pe care întrebarea o tulburase.

— Mai ştii? Poate că ţi-ai şi găsit pe cineva. Unu aşa... Da? şi-i făcu cu ochiul.

— Katia! o rugă Nastia, aşezîndu-se lîngă dînsa. Închide ochii... Vreau să te întreb ceva. Ei, haide, închide-i!...

— Ei, i-am închis... Spune!...

— Ai văzut ceva aseară, sau n-ai văzut ?

— Nu, n-am văzut. Am trecut pe alături... A ! ceea ce s-a întîmplat în gang ? Nu, n-am văzut.

Amîndouă rîdeau cu hohote, şi odaia albă se înveselise. Pînă şi lampa începu să ardă mai viu.

— Da, ştii că-i drăguţ aici la tine ! zise Katia, care nu isprăvise încă de rîs. Şi te uiţi des în oglindă ? Nu, să ştii : trebuie numaidecît să mănînci mai mult... Da bine, prostuţo, cu ce-ai să-ţi alăptezi copilul ?... Bine, bine... Nu mai spun nimic ! sfîrşi Katia, prefăcîndu-se speriată de privirea încruntată a Nastiei.

În odaie intră Matriona Simanna.

— Nastenka, hai la masă. Se supără tataia.

— Nu vreau încă să mănînc. Viu mai tîrziu.

Bătrîna mai rămase o clipă, apoi ieşi brusc, trîntind uşa după ea.

— Matriona Simanna ! îi strigă din urmă Nastia. De ce trînteşti uşile ? Vrei numaidecît să te dăm afară ?

Paşii dinadins tîrşîiţi din coridor amuţiră numaidecît.

— În casa asta toată ziua doar se mănîncă, parc-ar fi sparţi, îi scăpă Nastiei, care se încruntase.

— Dacă te porţi aşa şi cu bărbaţii, atunci halal de tine ! constată preocupată Katia şi începu să se joace cu volănaşul de dantelă al mînecii.

Apoi se grăbi să-i istorisească aventurile ei din ultimii ani, ca şi cum numai de asta venise. Nastia o asculta cu obrajii arzînd. Povestea Katiei, la început plină de lăudăroşenie, pe măsură ce urma ajungea tot mai tristă, şi deodată, pe obrajii pudraţi din belşug, i se iviră două dîre lungi, lăsate de lacrimi.

— Da ce ai de plîngi ? Eşti proastă, zise Nastia cuprinzînd-o în braţe. Va să zică, ai şi tu un drăguţ ?

— S-a însurat cu alta, îi răspunse Katia şi se ridică să plece. Ei, la revedere. Tata e şi el destul de sever.

— Doar nu-i tîrziu, încercă Nastia s-o reţină, simţindu-se în clipa asta ea cea mai în vîrstă.

— Nu, nu pot, se scuză Katia, trăgîndu-şi mîna. Condu-mă, te rog, pînă la uşă.

...Cînd Nastia se dezbrăcă şi se vîrî iute în patul tare şi rece, era tîrziu. Stătu multă vreme cu plapuma peste cap şi cu ochii strîns închişi. Dar somnul nu venea. Atunci se întoarse pe spate şi se lăsă în voia gîndurilor, care-i umblau haotic prin cap.

Deodată sări din pat, se duse desculţă la scrin, bîjbîi după chibrituri şi aprinse lumînarea. Din oglindă o privi o fată subţirică, cu trăsăturile feţei băieţeşti şi regulate, care ţinea o lumînare într-o mînă, iar cu cealaltă cămaşa, ca să nu-i alunece. Amîndouă fetele, şi aceea din oglindă şi aceea din faţa oglinzii, se priveau cu teamă, ochi în ochi.

Fata din oglindă era zveltă, calmă şi severă în goliciunea ei.

Nastia îi zîmbi. Cealaltă îi întoarse zîmbetul, dar deodată se înroşi toată şi se strîmbă dispreţuitoare. Nastia se strîmbă şi ea la dînsa. Rîzînd muteşte, Nastia îşi ţugui buzele spre oglindă. Fata ghici elanul Nastiei şi-i întinse buzele. Nastia nu se hotărîse încă, cînd cealaltă o şi sărutase.

Speriată la gîndul că cineva din casa de peste drum i-ar fi putut zări taina, Nastia suflă repede în lumînare şi sări de la oglindă. Rămase cîteva clipe aşa, în întuneric, trăgînd cu urechea la foşnetele nopţii. Ploaia care cădea cu galeata bătea în geamuri şi-i ţiuia în urechi. Altceva nu se auzea.

Nastia stătea şi rîdea, ca pe vremuri cînd era mică şi făcea haz de cîte-o poznă de-a ei. O cuprinse frigul, se zgribuli şi se strecură sub plapumă. Aproape adormise şi tot mai rîdea. Rîsul unei fecioare este cea mai nepătrunsă taină dintre toate tainele cereşti.

XIII. DUDIN SE RĂZVRĂTEȘTE

Cerul fumuriu, într-una schimbător, din care plouă de obicei mărunt și tăcut, e acum indiferent și închis. Toamna-i pe sfîrșite.

În văgăuna unde se află mahalaua Zariadie, se adună noroaiele apoase de toamnă care se scurg de pe toate înălțimile din jur. Acrul își pierde aici tăria, tencuielile se umezesc, și casa galbenă-trandafirie se împodobește cu pete vînăt-cenușii. E chiar de mirare cum de nu se înecase aici sergentul de stradă Basov în cei patruzeci de ani cîți veghease la liniștea mahalalei.

De pretutindeni apasă tristețea iernii, dar ea nu izbutește să tulbure mersul obișnuit al vieții din Zariadie. De dimineață, Vanka deschide băcănia, în timp ce Semion, cu poalele șorțului ridicate, se îndreaptă spre pupitrul lui. În anul din urmă Zosim Vasilîci a albit și s-a îngroșat, cum se îngroașă o lumînare pe sfîrșite. Pe geamul asudat, Senea vede cum trece pe dinaintea prăvăliei Nikita Barinov, plăcintarul, pe cap cu tava de două puduri de plăcinte, pentru îndestularea protipendadei negustorilor. Îl vede și pe Cigurin, om neînsemnat dacă e să-l asemuiești cu Barinov; aciuat în colțul lui, îmbie trecătorii să-i cumpere plăcințele cu ceapă, căci dacă se vor sătura trecătorii, sătulă va fi și Cigurina, nevastă-sa, și cei șapte plozi ai lor, toți flămînzi.

...Pe dinafară totu-i ca și altădată. Țelul nelămurit, care licărește ca prin ceață înaintea oamenilor, este tot gologanul, numai că acuma sînt alte vremuri și, în goana ei după gologani, Zariadie și-a schimbat pasul măsurat, de mai înainte, într-o alergare de galop. Vremurile sînt acum neliniștite și nesigure. Temelia pe care se rezemase bunăstarea Zariadiei a început să se clatine. Cînd Brovkin, nepotul lui Bîhalov, s-a întors din război, nevastă-sa i s-a aruncat de gît, însă Vasili Andreici nu mai avea cu ce-o săruta. O schijă de obuz nemțesc îi rupsese falca, cu

dinți cu tot. Apoi s-a mai întors unul, Serioga Hrenov, un stîlp al Zariadiei, care-și împlinise cu prisosință datoria față de patrie. Era întreg și tot așa de înalt și de spătos, ca și mai înainte, numai că tremura într-una.

...Sergentul de stradă Basov muri pe neașteptate. În ajun, stătea încă în post și răcnea cît îl ținea gura, iar a doua zi în locul lui se afla alt sergent, un lungan neastîmpărat.

Orice bucurie începuse să aibă iz de praf de pușcă. Pînă și votca fusese oprită, și omul scîrbit nu mai avea acum în ce-și îneca amarul din suflet.

În ultima zi de toamnă și în ultimul ceas al zilei, Ermolai Dudin dădu fuga la Bîhalov după gaz. Tăbăcarul nu mai avea înfățișarea lui de bețiv, dar parcă se înnegrise tot. Negre erau toate de pe el, și surtucelul, și cizmulițele, iar pe față parcă i se așezase un strat de fuligine. Numai capul zburlit ieșea la iveală ca un arici, căunt. Cînd îl văzu, Bîhalov rîse :

— Ce-i cu tine de te-ai gătit așa ? Te pregătești poate să pleci la război ? N-o să treacă mult și au să se bucure, acolo, chiar și de unii ca tine.

— Și de ce nu s-ar bucura ? hohoti răgușit și răutăcios Dudin. Nu-i totuna în cine trag ? Ha ? De altfel, pe mine nu-i greu. să mă împuște. Cum trage unu în mine, am și murit... și nu-i nevoie să mă mai repare. Ș-apoi sînt slab, și n-am să put. Da dacă mori tu, moș Zosime, nu trece un ceas, ș-ai să și duhnești a hoit.

— Lasă-lasă ! Că n-am să stau eu să-ți ascult trăncănelile, se supără Bîhalov. Pe tine, Dudin, te știu toți de cîrcotaș... Ia-ți marfa și șterge-o.

— N-avea tu grijă, cînd mi-o veni timpul, o șterg eu... Vreau numai să văd cum s-or sfîrși lucrurile. Deocamdată atîta știu, că sîngele norodului curge, iar ei trag foloasele. De acuma-ncolo nu se mai astîmpără pînă nu ne-or stoarce de tot pe de-alde noi.

Neliniştit, Bîhalov se tot uita în jurul lui, ca să vadă dacă nu cumva se află în băcănie oameni nesiguri, şi-i făcea lui Dudin semne cu mîinile să tacă. Lumea însă îl asculta pe Dudin, rîzînd şi aţîţîndu-l.

— Da cine te nedreptăţeşte pe tine ?

— Cine ? Tot felul de cinovnici [1].

— Văleu, Ermolaşka, tare mă tem c-au să te închidă !

— N-au decît ! Şi ce-are să fie cu asta ? Au să facă borş din mine ? Tăbăcarilor le pute carnea. Asta-i ştiut ! Nu se tem de nimic, nici de viermi, nici de muşte, şi nici măcar de ţar. Dudin nu se teme nici de închisoare... Stau acolo oameni mai buni decît mine. Iaca, de pildă, fecioru-tău. L-ai alungat de-acasă, da eu, eu mă închin înaintea lui. Dacă mă puneau şi pe mine cu dînsul după gratii, căpătam şi eu minte. Ehei ! De-avea Dudin minte, toată lumea ar fi cîrmit-o din loc. Ce-ar mai fi tras de hăţuri şi ar fi strigat : „Prrr ! Opreşte şi stai aşa cum vreau eu."

Şi Dudin îşi strînse cămaşa la piept şi trase din răsputeri de nişte hăţuri închipuite.

Un acces de tuse îl scutură îndelung. Cînd îi mai trecu tusea şi se mai linişti, faţa lui Dudin îşi reluă expresia chinuită şi copilărească, care îţi făcea milă. Apoi, cu o smucitură, apucă bidonul cu gaz şi se repezi afară pe uşă, mai să răstoarne în prag un ofiţeraş tinerel, care tocmai intra în băcănie.

— Dumneavoastră sînteţi domnul Bîhalov ? întrebă respectuos acesta cum intră.

— Domn nu-s, da Bîhalov, Zosim Vasilici, e chiar numele meu, îl îndreptă sentenţios băcanul.

— Vin din partea fiului dumneavoastră... Şi praporgicul [2] luă poziţie, parcă ar fi dat raportul. Aveţi un fiu pe care îl cheamă Piotr Zosimîci ?

---

[1] *Cinovnic* — funcţionar de stat (n. r.).

[2] *Praporgic* — sublocotenent (n. r.).

— Nu cumva e rănit ?

Şi fruntea lui Zosim Vasilici se brăzdă de cute.

— Cum să vă spun ? se fîstîci praporgicul. V-aş ruga, dacă se poate, să vorbim între patru ochi...

— Închideţi prăvălia ! porunci Bîhalov. Iar dumneata poftеşte, mă rog, în casă. Ai să ne ierţi, da trăim ca într-o cocioabă...

Cînd intrară în odaia din fund, Bîhalov începu să-şi scoată tacticos şorţul şi surtucul slinos. Apoi şterse cu un prosop un scăunaş şi-l întinse către musafir :

— Aici la noi e peste tot murdar şi grăsime, explică el şi, aşezîndu-se în faţa praporgicului, întrebă : Ei, ce noutăţi îmi aduceţi ?

Se înserase de-a binelea, şi acum şedeau amîndoi în întuneric. Tot îndemînîndu-se să înceapă, praporgicul trase deodată de diagonala centironului :

— Să vedeţi, lucru-i simplu de tot. Acum două săptămîni...

— Stai, stai, ca să nu uit ! îl întrerupse Zosim Vasilici şi, fără să se scoale de pe scaun, scoase de sub pat o legăturică. Piotr mă roagă în scrisoarea asta să-i trimit şahul şi vreo două schimburi... Mi-a scris că vine în concediu unu Ievliov. Nu eşti dumneata Ievliov ?

— Nu, nu ! Pe mine mă cheamă Nemoleakin, îl îndreptă praporgicul. Pe Ievliov nici nu-l cunosc şi, de altfel, tare mă tem că fiul dumneavoastră n-are să mai aibă nevoie de şah.

— Va să zică, Ievliov nu mai vine ? îl întrerupse Bîhalov, căutînd să amîne veştile neplăcute ce aveau să urmeze. Da poate că vrei să bei un ceai cu mine ? Să poruncesc să-l opărească ?

— Nu, nu !... se apără musafirul cu palmele deschise spre Bîhalov. Sînt foarte grăbit... Să vedeţi dumneavoastră, era vorba să se execute o operaţie. Înţelegeţi ? O operaţie militară. Am plecat în recunoaştere cu voluntarul... adică cu fiul dumneavoastră. Locul pe care trebuia

să-l recunoaştem era foarte primejdios. De aceea îi şi spuneau soldaţii „Cîmpul Dracului". Ne tîram amîndoi pe burtă... (aici praporgicul, nehotărît, trase de dragonul roşu-aprins al săbiei şi tuşi în căciulă) pînă am dat de un baraj de sîrmă ghimpată, întinsă pe trei rînduri. Să vă fac imediat o schiţă, ca să vă puteţi da seama de situaţie... Uitaţi-vă, mă rog : aicea-i dîmbul, aici un cîmp de mine şi aici un cuib de mitraliere. Înţelegeţi ? turuia praporgicul şi făcu un ghemotoc încîlcit. Iar pe aici mergeam noi... adică ne tîram...

— Stai, s-aprind gazul, că nu văd nimic, zise încet Bîhalov, oprindu-l.

— N-aprindeţi, vă rog ! tresări praporgicul şi, într-o clipă, ascunse carneţelul cu schiţa. Trebuie să plec.

— Nu te grăbi, îl reţinu Bîhalov. Doar nu aud în fiecare zi că mi-au ucis băiatul. Mai rămîi puţin cu mine, că-s bătrîn şi am nevoie de mîngîiere.

— Dar lucrurile nu s-au întîmplat de loc aşa cum credeţi. Absolut de loc ! Cînd am plecat de-acolo l-am lăsat pe Piotr Zosimîci nici că se poate mai teafăr, zise praporgicul, şi, dintr-o dată, pe faţă i se zugrăvi expresia unei hotărîri desperate. Iertaţi-mă, dar nu, nu pot !

— Ce nu poţi, tinere ? Dacă ai rămas viu şi teafăr, poţi tot.

— Nu pot să mint, gemu praporgicul, clătinînd din cap. Noi toţi de-acolo îl preţuiam foarte mult pe fiul dumneavoastră pentru firea lui deschisă şi blîndă, iar gradele inferioare nu mai puteau după el. Mi s-a ordonat înainte de a pleca să vă încunoştiinţez cu cele mai mari menajamente de cele petrecute... Pe la sfîrşitul lunii trecute Piotr Zosimîci a fost arestat pentru că vorbea soldaţilor împotriva războiului. Deocamdată nu aveţi de ce să vă neliniştiţi : învinuirea priveşte două fapte, şi sperăm ca dosarul să meargă la tribunal şi nu la curtea marţială...

După ce isprăvi de spus toate acestea pe şleau, praporgicul începu iar să tragă de capătul diagonalei.

— Aşa-a! rosti Bîhalov, legănîndu-se pe scăunaş. Piotr a fost totdeauna un om moale, dar îndărătnic. Şi acuma, va să zică, şi-a băut pînă la fund cupa cea amară. Ei, de-acu te poţi duce. Desigur, vrei să mai petreci, că doar eşti în permisie. Bagă numai de seamă să nu te răzvrăteşti şi tu, că-i tare plicticos lucru s-atîrni de-un ştreang.

— Vă rog să mă iertaţi pentru vestea aceasta tristă pe care v-am adus-o, zise praporgicul ridicîndu-se. Îşi mai venise în fire şi ţinea căciula depărtată de trup.

— Mai bine mi-ai fi dat foc casei... Ce să fac acuma cu pachetul? Ia-l tu, pentru binele ce mi-ai făcut... Ia-l, că nu-i frumos să refuzi. Dacă au să-l îngroape fără cruce sau măcar o cioată la cap, să fie cel puţin cineva care să-l pomenească c-o vorbă bună.

Bîhalov se duse să-şi petreacă musafirul, care în mers îşi agăţa sabia de tot felul de lăzi, balerci şi hîrdaie. Apoi stătu multă vreme lîngă peretele muced, rîcîind cu unghia băşicuţele de vopsea de ulei. Îşi cheltuise viaţa mai cu zgîrcenie decît toţi, parcă copeică cu copeică, dar acum, la încheierea socotelilor, ieşise că nu cumpărase nimic în schimbul ei.

„...Eh, Petruşa, Petruşa!", rosti el cu glas tare, şi faţa i se zbîrci.

XIV. O SEARĂ LA KATIA

Nastia şi Senea începură să se întîlnească la Katia seara, după închiderea prăvăliei.

Îmbrobodită cu cîte o casîncă[1] mai închisă, Nastia venea totdeauna cea dintîi şi intra în fugă pe din dos.

[1] *Casîncă* — broboadă îmbodobită pe margini cu flori brodate şi cu franjuri (n. r.).

Se ghemuia într-un colţ şi-l aştepta. Presimţirile ei nelămurite în privinţa evenimentelor ameninţătoare care se apropiau o sileau să caute din timp un sprijin. Nastia n-avea pe nimeni mai aproape decît pe Senea, care era puternic, cutezător şi totdeauna gata să se apere. La început, destul de rare, aceste întîlniri se petreceau în prezenţa Katiei. Ca să nu-şi stingherească prietena, Katia îşi trecea timpul scriind cîte o scrisoare sau zdrăngănind din chitară şi din cînd în cînd o întreba pe Nastia cum se simte.

— Înţeleg cît e de greu acum pentru cine are un drăguţ, dar tu degeaba te frămînţi aşa. Nu-i bine să le arăţi bărbaţilor ce se petrece în sufletul tău. Altfel îşi iau nasul la purtare. Bărbaţii trebuie ţinuţi uite-aşa... Şi Katia îşi arătă pumnul strîns. Totuşi, nu mi-ai putea spune ce-ai găsit la băiatul acesta de prăvălie cu cîrlionţi ?

— Nu ştiu... şopti Nastia, blestemîndu-şi slăbiciunea.

— Să ştii că pot ieşi cînd vrei... Spun că plec după nuci. Numai să-mi faci cu ochiul...

— O, nu !

Nastiei i se măriră ochii de groază, şi mîna-i strînse convulsiv degetele moi ale Katiei.

— Asta ţi-o spun, Dianocika, pentru că vine rîndul contingentului lui şi poate fi luat în armată.

— Taci !...

În odaia asta înăbuşitoare, cu miresme excitante, cu mobila de un lux ţipător, de prost gust, şi plină cu tot felul de nimicuri fragile şi nefolositoare, al căror scop s-ar putea spune că era doar să stingherească avînturile omeneşti firești, Senea se simţea şi el stingherit. Sau îl apuca sfiiciunea, sau se înfuria, iar într-o seară aduse cu el o armonică, socotind că asta avea să-l scutească de conversaţia care nu se mai lega. Katia însă îl repezi destul de tăios, spunîndu-i că nu erau la ţară,

ca să fie la ea şezătoare, şi că la oraş omul trebuie să se poarte mai cioplit.

Uneori, vrînd să scape de apăsarea ce i-o pricinuia bogăţia Nastiei, Senea se lăuda cu nădejdile lui de viitor, după ce se va fi isprăvit războiul. Jupînul lui ofta într-una şi ajunsese să cheme nişte călugări în faţa cărora îşi deschisese sufletul... Pînă la urmă nu se putea şti care din doi, Karasiev sau el, Senea, avea să rămînă moştenitorul firmei Bîhalov. Vorbea sacadat, făcînd aluzii vagi la fericirea fetei care va consimţi să-i împartă visurile. În clipele acestea Nastiei i se înroşeau obrajii, pînă şi Katia se uita pe furiş, cu admiraţie, la el.

În alte seri, Senea povestea întîmplări din copilărie, în care erau ascunse rădăcinile dispreţului său faţă de viaţa de la oraş. Aşa se făcu că istorisi o dată, pe nerăsuflate, cea mai veche din amintirile lui. Tîlcul acestei istorisiri era să reînvie nişte

Întîmplări petrecute în anul 1905

...Începuse răscoala. O dată cu seara, au venit cu căruţele de la Popuzino patruzeci şi trei de ţărani, ca să dea foc ultimei curţi boiereşti ce mai rămăsese în judeţ. Şase din ei, capii, au mas peste noapte în casa lui Saveli. Răsculaţii stătură treji toată noaptea, întunecaţi la faţă şi zgîrciţi la vorbă. Cum în sufletul lor se lupta teama cu ura, vorba le era şi ea în doi peri.

— La ce-i trebuie pămînt boierului? zise unul cu ochii trişti. Cred că nici el nu mai ştie ce să facă cu pămîntu: pită să frămînte din el, ori să-l dumice în ciorbă?

Altul vorbi cu ochii în podea:

— Fraţilor, treaba-i limpede. Sîntem oameni supuşi şi nu ieşim din cuvîntul legii. Noi, dacă nu ne supără nimeni, tăcem din gură. Să zicem că ne-ar fi dat în folosinţă tot pămîntu de-a valma. Am fi tăcut, iar el

rămînea cu casa. N-am fi avut nimica împotrivă să vină la noi să mai prindă puteri.

Unui al treilea îi sticleau ochii luminoşi şi copilăreşti :

— Asta-i drept. Aer mai bun ca la noi nici că se află. Putea să fi stat la noi, la aer, chiar şi toată vara, ş-un ban nu-i luam...

Paşka şi Senea, pe vremea aceea încă prea mici, adormiseră după un timp pe podişca de scînduri dintre cuptor şi perete şi nu mai auziseră urmarea. Cînd s-au trezit, noaptea era pe sfîrşite. Răsculaţii şedeau în tăcere, îmbrăcaţi şi gata de plecare.

Unul din ei, un bărbos care se afla la capătul mesei, zgîria lemnul cu unghia. Vecinul lui îi spuse :

— Homka, lasă masa.

Mai stătură ce stătură aşa, pînă cînd un ţăran lung şi sfrijit, din cei veniţi de la Popuzino, se ridică şi zise încet dar apăsat ·

— Ce mai staţi, fraţilor ? A venit vremea să plecăm !

Strîngîndu-şi cingătorile şi îndesîndu-şi din mers căciulile pe ochi, ţăranii ieşiră din izbă.

Saveli, tatăl băieţilor. tot bombănea, cotrobăind sub laiţă după un topor şi un sac : toporul ca să spargă, sacul ca să aibă în ce căra... Paşka sări din culcuş şi se apucă să-şi îndese picioarele în pîslari, începînd cu cel beteag. Lui Senea îi clănţăneau dinţii de tulburare — aşa cum se întîmpla de paşti, cînd la miezul nopţii trăgeau clopotele.

Pe deal, ardea casa lui Svinulin, pîrîind năvalnic şi vesel. Nu ieşea de loc fum. Grinzile, de sub care zvîcneau limbile roşii ale focului cuibărit între ele, trosneau înfundat. Cerul era acoperit cu nori murdari, prin perdeaua cărora abia se zărea soarele cenuşiu. În aer plutea parcă o neliniştе încordată. Pe cîmp albea un strat subţire de zăpadă.

La jumătatea drumului care ducea din sat la curtea lui Svinulin, era un deluşor. Pe costişă, în jurul unui

mesteacăn rămuros, desfrunzit, încremeniseră curioşi şi speriaţi copiii satului. Erau nu numai neliniştiţi, dar şi voioşi.

Deodată, Vaska Rubliov, un băieţel bălăior, încălţat cu nişte cizme vechi ale lui tată-său, bătu din palme şi scoase un ţipăt. Pe poarta curţii se năpustise taurul de rasă, uriaş şi roşcat, al lui Svinulin; scăpase tocmai atunci din mijlocul flăcărilor. Orbit şi împungînd cu coarnele, taurul se oprise, răgînd ameninţător şi jalnic. Un capăt de grindă încins, aruncat de careva cu dibăcie, îl nimeri în coastă. Înnebunit de durere şi de furie, taurul îşi repezi trupul ars spre zăgazul unde fusese cîndva teascul de ulei al lui Svinulin. Ajuns acolo, străpunse cu coarnele, pentru cea din urmă oară, un duşman nevăzut, mai scoase un răget năprasnic şi se prăvăli în apă. La zăgaz apa adîncă clocotea în vîrtejuri. Răgetul furtunos şi măreţ al taurului ajunse pînă la copiii înmărmuriţi. Apoi vîltoarea înghiţi taurul.

...După o săptămînă au sosit de la oraş cincizeci de cazaci cu şepci albastre, înarmaţi cu suliţe şi cu puşti. Caii lor bine hrăniţi nechezau într-una. În mijlocul liniştii celei mai desăvîrşite, cazacii au pus mîna pe cinci oameni, i-au legat şi i-au dus să-i judece. Evgraf Petrovici Podpreatov, Saveli Rahleev şi Afanas Ciugunov, care aveau decoraţii, au primit numai cîte o sutişoară de nuiele fierbinţi, ca să ţină bine minte că averea moşierului era ceva care nu trebuia clintit. De jur împrejur stăteau în tăcere, cu capetele plecate, ţăranii aduşi cu de-a sila. Femeilor le era frică să-şi bocească bărbaţii, dar vîntul de noiembrie rostea vuind ceva din vaierul lor înăbuşit.

Toată viaţa aveau să-şi aducă aminte copiii cum îşi trăgea Saveli pantalonii şi şi-i încheia în văzul întregii lumi, în timp ce plîngea de mînie, de durere şi de ruşine. De la cîmp sufla un vînt cu lapoviţă. Tot timpul cît l-au bătut pe Saveli, mama lor, aşa desculţă cum era,

stătuse în zăpadă, dreaptă ca o lumînare şi groaznică la vedere... Pe cine ameninţa cu pumnişorul lui de copil neputincios Senea, întins în culcuşul lui în întuneric, dacă nu oraşul care venise noaptea, hoţeşte, aducînd cu el legea şi cnutul ?

— De atunci tata a sărăcit şi a dat în patima beţici. Da nu-i nimica. Odată tot ne-om socoti ! îşi încheie Senea povestirea şi-şi lăsă capul în jos cu sfiiciune.

— Îndrăzneţ om ţi-ai ales ! Numai, bagă de seamă, cu unul ca dînsul te paşte necazul, îi zise Katia prietenei sale, şi adăugă tare : Mie îmi plac oameni de aceştia.

Cînd Senea prinse privirea fixă şi plină de admiraţie a Katiei, se aprinse şi spuse rîzînd :

— Că-ţi plac, că nu-ţi plac... dacă-i să te uiţi aşa la mine, apoi uită-te cît mai des.

— De ce-ţi mănînci unghiile ? o întrebă cu asprime Nastia pe Katia.

— Nu te priveşte, răspunse cu batjocură Katia.

— Ba mă priveşte ! Uite... şi, aplecîndu-se la urechea Katiei, îi reproşă ceva în şoaptă.

— Cum m-am uitat la el ?... Ce ai, Nastia ? înălţă glasul Katia, ofensată.

— De ce vorbeşti aşa de tare ? spuse rugător Nastia, privind speriată în jurul ei.

— Nu te înţeleg... Ţi l-am furat ?

— Hai, Nastia ! Te duc eu acasă, zise Senea, ridicîndu-se.

Ieşiră împreună. Amîndoi erau grăbiţi.

— Katia nu-i fată bună ; nu mă simt bine la ea... zise Nastia cînd coborau scara. Apoi nu mi-a plăcut nici cum ai vorbit tu azi. Parcă erai la teatru. De ce urăşti pe orăşeni ? Eşti doar şi tu orăşean !

— Mai poţi să ştii ? Azi sînt alte timpuri... O zi nu seamănă cu alta, răspunse Senea nesigur. Cît despre

teatru... ăsta-i teatru, cînd vezi curgînd sîngele lui tată-tău ? De-aicea încolo, Nastiuşa, începe trînta.

— Nici nu-mi mai vine să te sărut. Uite, şi-acuma ţi-s ochii roşii, zise Nastia încetişor şi porni singură înainte, fără să-şi mai întoarne capul.

— Totdeauna ţi se înroşesc ochii cînd vezi adevărul, strigă Senea din urmă. Apoi se apropie de perete şi lovi cu putere cu pumnul în zid. Piatra colţuroasă îi zdreli mîna pînă la sînge. Uite adevărul ! mai spuse el, privindu-şi mîna.

Asta se întîmplase într-o vineri...

Sîmbătă, fără să-şi dea bine seama, Senea aşternu pe hîrtie prima şi ultima lui poezioară. Şedea şi bătea la abac, socotind datoriile trecute în carnetele muşteriilor. În cap îi umblau tot felul de gînduri, printre care se împleteau cîteva strofe uitate, citite cîndva în una din cărticelele lui Katuşin.

Şi atunci lăsă toată treaba deoparte şi încercă să restabilească din memorie primul dintre versurile rătăcite. Astfel, vers după vers, îşi aminti toată poezia.

Senea stătea tulburat şi înfiorat dinaintea versurilor neîndemînatice şi, tot recitindu-le, descoperea în ele, de fiecare dată, frumuseţi noi. Mai cu seamă îi plăcea sfîrşitul poeziei : „*Să stea de veghe îngeri lîngă tine*".

XV. KATUŞIN SE RĂZVRĂTEŞTE ŞI EL

...De cînd cu Nastia, Senea îl dăduse de tot uitării pe Katuşin.

Nastia era acum totul pentru el : şi viaţa, şi rîsul, şi fiorul năvalnic pe care ţi-l dă bucuria de a iubi — pe cînd Katuşin înfăţişa, dimpotrivă, tristeţea, viaţa lipsită de voinţă şi acea linişte deplină care îşi are izvorul în nemişcare. Sărutarea pe care o dăduse mai demult Nastiei, în gang, îl îndepărtase mult de prietenul său,

dar după prima lui ceartă cu Nastia se simți iarăși tot așa de atras de Stepan Leontici ca și altădată.

În aceeași zi, pe la prînz, Senea urcă scara de piatră, cu gîndul să-i citească lui Katușin cele dintîi stihuri pe care le făcuse. Crăpă încetișor ușa și aruncă din prag o privire în odaie. La început nu recunoscu odaia, acum pe jumătate goală și neobișnuit de curată. O presimțire tristă îi strînse inima.

Laița bătrînului fusese ascunsă după o perdea care era trasă. Scăunașul care se afla de obicei lîngă fereastră și pe care, în zile de sărbătoare, ședea Stepan Leontici cu o carte în mînă, nu se afla acolo. În schimb, lîngă laiță ședea o femeie ciupită de vărsat, care împletea somnoroasă un ciorap gros. Cînd dădu cu ochii de Senea, își vîrî andreaua între testemel și tîmplă și se scărpină în cap.

— Ce poftești? întrebă ea, dușmănoasă, dar în șoaptă.

— Aș vrea să-l văd pe Stepan Leontici... răspunse Senea cu glas rugător.

— Închide mai întîi ușa, bombăni femeia. Dacă ai treabă cu dînsu, uite-l că zace aici. Și arătă cu capul înspre laița cu perdeaua trasă. Da ce treabă mai poți avea c-un mort?

În aceeași clipă se auzi de după perdea o izbucnire de tuse, înfundată și scurtă. Senea se apropie și dădu cu grijă perdeaua deoparte. Katușin mai trăia. Zăcea acolo, dîrdîind ca de frig, ghemuit sub o plăpumioară pătrată făcută din peticele colorate, cusute unul lîngă altul. Cînd Katușin întoarse ochii către Senea, pe acesta îl uimi liniștea din privirea ștearsă a bătrînului. De pe fața palidă, pe care o și însemnase moartea, dispăruse — poate și din pricina lipsei ochelarilor — orice licărire de viață.

— Noroc, Stepan Leontici! zise Senea și încercă să zîmbească.

— Cine-i ? întrebă cu glas spart şi aspru bătrînul, fără să-l fi recunoscut.

— Eu sînt... eu, Semion. Ce ai, Stepan Leontici ? Te-ai îmbolnăvit ?

Senea se simţea ruşinat că e atît de sănătos, în timp ce prietenul lui trage să moară.

— Da, încuviinţă bolnavul, fără nici o expresie în glas, şi se ghemui înfiorat, parcă l-ar fi atins ceva rece. Şezi.

— Rămîi aici, băiete ? întrebă femeia, băgînd de data asta andreaua după guler. Stai puţin cu el, că trebuie să mă duc undeva. Mai este pînă ce-a fi să-l grijim, adăugă ea cu asprime şi, împăturindu-şi ciorapul, îl puse pe coşuleţul de sub laiţa lui Katuşin.

— Ce tot clempăneşti ca o proastă ? Pe cine să grijeşti ? se supără Senea.

Dar femeia şi ieşise pe uşă.

Lui Senea i se făcu dintr-o dată frică de liniştea care se lăsase în el însuşi. Se rupea firul unei vechi prietenii, care n-avea să se mai înnoade niciodată. Îl cuprinse dorinţa să fie în clipele acestea cît mai aproape de bătrîn. Tăcut şi plin de un sentiment adînc şi neaşteptat, se aşeză pe laiţa lui Katuşin.

— Aşază-te pe scăunaş şi nu mă atinge ! zise tăios Katuşin, mişcîndu-se sub plapumă. Mă furnică în mîini.

Supus, Senea se mută iar pe scăunaş şi se sfii să mai înceapă vorba.

— Parcă nu te-aş cunoaşte, urmă Katuşin. Nu mai pot deosebi oamenii... Toate feţele îmi par la fel.

— Eu sînt Semion... de la Bîhalov. Mă mai ştii, Stepan Leontici ? Doar dumneata m-ai învăţat să citesc şi să scriu, şi-mi dădeai cărticele de citit. Am venit să văd ce mai faci.

— Da, acuma mi-aduc aminte, zise cu glas şters Katuşin şi adăugă, ca pentru sine : Numai că acela era mic !

— Am crescut, Stepan Leontici, se dezvinovăți Senea, fîstîcindu-se, și începu să șteargă cu vîrful cizmei o pată de pe podea.

— Nu hîrșcîi, nu hîrșcîi! îl opri Katușin și tuși scurt.

Discuția prietenească de altădată nu mai voia să se lege.

— ...pune numai cîte-o șapcă pe zi și socotește și tu cîte-am făcut în viața mea, începu iar să vorbească Katușin și, timp de-o clipă, pe față i se citi o mare tristețe. Șepcile mele s-au ponosit, și m-am ponosit și eu... Senea observă că bătrînul făcuse sub plapumă o mișcare cu mîna, arătînd că i-ar fi lehamite de toate. Acuma mi-aduc aminte de tine. Tu ai uitat, da eu mi-aduc aminte... Mi-aduc aminte de toate!

Și o adiere a trecutului, pe care nu-l uitase, îi flutură o clipă pe buze.

— Și zi, zaci de mult? Ce te doare?... întrebă Senea cu stîngăcie.

— Iaca-ți las cîteva albituri. Primește-le, te rog. Le mai cîrpești și le poți purta, își urmă gîndul Katușin.

— Lasă c-o să mai trăiești, Stepan Leontici. N-ai de ce te zori. Omul poate trăi și o sută de ani, se grăbi să-l liniștească Senea. Asta ți-a vîrît-o în cap femeia aceea cu ciorapul. Eu în locul dumitale i-aș face vînt. Zău că i-aș face vînt.

— Pe femeia asta s-o lași în pace. Că ea mă-ngrijește, căută să-l împace Katușin.

Senea se ridică și se apropie de fereastră. Apoi se apucă să șteargă cu mîneca geamul aburit și se uită afară. Răbufnelile vîntului aspru și rece măturau de la un capăt la celălalt al bolții cerul apăsător al toamnei tîrzii. Casa cenușie a Nastiei părea și mai tristă. Ferestrele, cu geamurile întunecate, nu lăsau privirile străine să pătrundă înăutru.

„Nastia nu știe că-s aici, că Stepan Leontici moare, că pe mine mă ia în armată..."

— Măi, băicte, mormăi Katuşin, sucindu-se şi căutînd să-şi ridice capul de pe perna bătucită. Dă-mi, mă rog ţie, un gît de apă... Este pe fereastră.

Bătrînul bău apa clefăind, parc-ar fi mestecat-o. De fiecare dată după ce înghiţea, se uita atent la tavanul jos şi afumat şi apoi mai sorbea o dată.

— Uite, acuma patru nopţi m-am trezit şi l-am văzut stînd sfios acolo-n colţ... şi aşteptîndu-mă, zise Katuşin şi se lăsă iar pe spate.

— Pe cine l-ai văzut stînd în colţ ? întrebă Senea şi-şi aruncă fără să vrea ochii într-acolo.

— Pe Nikita Akinfici acela, psaltul meu. Venise aici. Eu i-am spus : „Mai aşteaptă, rogu-te, măcar vreo cinci zile". Iar el mi-a răspuns : „Cum de nu, te aştept. Numai că pe urmă să vii repede după mine."

— Ţi s-a părut, Stepan Leontici. Nu te lăsa, zise Senea cu convingere. Nu crede. Asta-i din pricina slăbiciunii dumitale.

— Da ce are de-a face asta cu slăbiciunea ? îl repezi Katuşin pe Senea. Nuu ! Era Nikita, nu slăbiciunea mea...

Senea nu mai ştia ce să-i spună. Deodată îşi aduse aminte de poezioară, o scoase din buzunar şi se uită întrebător la bătrîn.

— Iaca, am scris aici o poezioară... aş vrea să ţi-o citesc, Stepan Leontici, şi-l privi iar întrebător, însă faţa bătrînului se făcuse acum şi mai nemişcată.

Asta nu-l opri pe Senea să înceapă să-şi citească strofele de pe foaia de hîrtie. Însă ochii muribundului, care se stingeau încet, arătau teamă şi obidă, ca şi cum cineva l-ar fi silit să alerge după unul mai iute de picior.

— Mai bine mă duc, zise Senea, care se zăpăcise de tot, şi se ridică. Deocamdată la revedere, Stepan Leontici.

...În aceeaşi zi, către seară, Matriona Simanna îi aduse la prăvălie un bilețel. În cuvinte care-i trădau

neliniştea, Nastia îl ruga să vină la nouă seara în gangul casei ei. În timp ce Senea tot citea şi recitea bileţelul, bătrîna nu contenea să zîmbească, uşor batjocoritor.

— Ce te tot strîmbi, femeia lui dumnezeu ? o întrebă el cu glas scăzut, bătînd în tejghea cu o piatră de cîntar. Ce bucurie a dat peste tine ?

— D-apoi ce bucurie mai poate da, drăguţă, peste o femeie bătrînă ca mine ? hîrîi cu semeţie Matriona Simanna. La bătrîneţe pînă şi bucuria tot tristă-i. Da de nuntă mă bucur, cum să nu !... Că de-o rochie tot mi-or dărui. De una neagră, că albă nu se mai potriveşte pentru mine.

Cum se întunecă, începură să fulguiască peste Zariadie cei dintîi vestitori ai iernii. Mai întîi Senea se aşezase pe un tarac, dar după un timp, ca să-şi mai treacă vremea, începu să se plimbe în sus şi în jos pe dinaintea casei. Fata tot nu venea.

„Ce să-i fie cu ea ? se întreba Senea. Dacă era bolnavă, nu mă chema. Să-i fi murit oare cineva ? Da atunci ce nevoie avea de mine ?“ Tot felul de gînduri i se îmbulzeau în cap. Îşi aduse aminte de aluzia răutăcioasă a babei, dar nu se putea dumiri ce-ar fi ascunzînd.

Abia într-un tîrziu observă Senea la poartă o birjă de lux. Presimţind parcă ceva, se uită cu ură la trăsura goală. Vizitiul părea că se plictiseşte...

— Îţi aştepţi drăguţa ? întrebă el cu bunătate şi se suci, ca pe o osie, pe dosu-i vătuit.

— Nu. Am venit să-ţi omor boieru, se răsti la el Senea.

— Cum văd, eşti colţos, se lămuri îndată vizitiul, care rînji, şi urmă cu glas cîntător : Degeaba stai, că nu mai vine. Am văzut-o mai adineauri giugiulindu-se c-un soldat pe-o bancă din grădina Alexandrovski.

— Ai văzut-o pe mă-ta ! i-o tăie Senea dînd să plece de lîngă poartă.

În aceeaşi clipă scîrţîi portiţa.

— Eşti de mult aici ?

Nastia îl privea îngrijorată de sub broboada albă şi pufoasă, lăsată pe ochi. O şuviţă de păr negru îi atîrna peste obrazul palid. În lumina tulbure a nopţii, în care se învîrtejeau fulgii de zăpadă, şuviţa asta parcă arăta hotărîrea îndrăzneaţă a fetei de a se despărţi de el.

— Unde mergem ? La Katia ? întrebă în şoaptă Semion.

— Nu vreau să mergem la ea. Hai s-o luăm încolo, şi arătă din ochi către întunericul uliţei. Ştii ?... asta e trăsura lui.

Şi, luîndu-l pe Senea de braţ, Nastia îl tîrî după ea într-o ulicioară, unde cădeau, ici-colo, pe caldarîm fulgii de zăpadă. Din spate se auzeau apropiindu-se nişte paşi. Nastia aproape fugea. Cum şi înaintea lor mergea cineva, se opriră într-un ungher întunecos, între două ziduri de piatră înalte, şi se lipiră unul de altul.

— Nastia ! şopti Senea cu aprindere, atrăgînd-o mai aproape. Chiar i-adevărat că te măriţi ? şi-şi apropie cu gingăşie buzele lacome de ale ei.

— Aşteaptă... să treacă mai întîi lumea, se grăbi să-l întrerupă înciudată Nastia, respingîndu-l cu mîna. Pe urmă...

Pe lîngă ei treceau doi oameni. Unul din ei, tînăr, se uită la dînşii de aproape, cu multă curiozitate, iar cel mai în vîrstă, mai neruşinat, făcu chiar „ahaa !". Încă înainte de a fi trecut bine, Senea căută cu buzele gura ei, sub broboadă. Buzele reci şi umede erau parcă sărate.

— Plîngi ? ghici el.

— Ai văzut trăsura ? întrebă ea, în loc să răspundă.

— Da tu ce-ai hotărît ?

— M-a rugat tataia... Vrea să-şi mărească afacerile. Mi-a explicat el ceva, dar n-am înţeles tocmai bine, se feri Nastia, fără să vrea, să răspundă de-a dreptul.

Senea îşi smulse deodată şapca din cap şi-şi trecu mîinile prin păr

— Ce pot să fac altceva, Nastasia Petrovna, decît să-ţi spun : fii fericită ? Ban la ban trage, şi cei de-o seamă se adună. Cum văd, ai s-ajungi cucoană...

— M-a văzut la teatru... Şi de-atunci îmi tot trimite flori. Tataia rîdea, da eu nu ştiam nimic, istorisea Nastia, trăgîndu-l spre ea pe Senea. Hai, sărută-mă !

— Nu, să nu-mi spui mie asta ! Eu ţi-aş fi trimis şi sufletul, numai să se fi putut, ieşiră tremurînd vorbele din gîtlejul lui Senea.

— Şi unde mergem acuma ? întrebă ea, arătînd în acelaşi timp cu mîna înspre întinsul întunecat de dincolo de arcul Porţii Chinezeşti, unde viscolea şi şuiera vîntul.

Mergeau acum pe chei, prin ninsoare. Vîntul sufla dinspre rîu, înăbuşind larma oraşului, care nu ajungea pînă la ei. Locul era pustiu. Pe apa netedă şi neagră a rîului, care îşi încetinise cursul, începea să se prindă o pojghiţă de gheaţă. Reflexele felinarelor de pe chei se cufundau în adînc, ca nişte cercei uriaşi de alamă. Se rezemară cu coatele de balustrada de fier şi-şi aţintiră privirea în apele rîului. Degetele lui Senea mîngîiau fierul rece şi uscat al grilajului.

— De ce nu m-ai pofti şi pe mine la nuntă ? Poate c-are să fie nevoie de cineva care să scoată musafirilor galoşii sau să spele farfuriile. Cine-i el ?

— Mi-e frig, zise Nastia, zgribulindu-se.

Ninsoarea se înteţea şi rosturile dintre blocurile de granit ale cheiului înălbiseră. Pe Zidul Chinezesc lujerii golaşi ai buruienilor şi mlădiţele firave de mesteacăn, crescute în crăpăturile dintre pietre, se aplecau neputincioase, după bunul plac al vîntului.

— Ai auzit de firma Jeltkov ? El e unul dintre ei, zise Nastia şi se întoarse cu spatele.

— Tare-aş vrea să-l întîlnesc cîndva singur, în pădure.

— L-ai ucide ? întrebă neîncrezătoare Nastia, întorcîndu-se.

— Nu l-aş ucide, da l-aş strînge în braţe cît aş putea. Dacă scapă, despre mine, trăiască mult şi bine, otrava dracului.

— Vezi cum se întîmplă! observă Nastia ca un ecou. Cînd eram fetiţă, m-am supărat pe Petea Bîhalov pentru că nu ucisese pe nimeni, şi fata îşi muşcă buzele. Te trimit acuma şi pe tine pe front?

— Ce-ţi pasă ţie de mine? Nu şade bine logodnicei cuiva să-i poarte de grijă unui străin. Doar n-ai să spui că mă iubeşti?

— Drept să-ţi spun, nu ştiu... Parcă e totul aşa, ciudat, mărturisi Nastia.

XVI. LUI STEOPUŞKA KATUŞIN I S-A ÎMPLINIT SOROCUL

Şepcarul murise noaptea, tocmai în ceasul cînd Senea şi Nastia stăteau alături, privind în apele Moscovei care începea să îngheţe.

Senea nu mai fusese pe la Katuşin, să-l mai vadă încă o dată înainte de-a muri, şi acum îl rodeau neliniştea şi remuşcarea că nu-şi împlinise cea din urmă datorie faţă de bătrîn. Nu ieşi toată ziua nicăieri şi nici cu Nastia nu se întîlni. Îi era lene şi n-avea chef de nimic. I se părea că şi apa, şi aerul miroseau a strujitură proaspătă de pin, că aveau nu ştiu ce gust searbăd — amărui, şi îi era greaţă de orice mîncare.

Ieşi din casă abia a doua zi, după ce înnoptase, şi mai că nu se ciocni în prag cu o femeie, care purta pe cap o broboadă de lînă albă, pufoasă. O recunoscu numaidecît, însă nu-i spuse nici un cuvînt.

— Veneam la tine! vocea Nastasiei era răspicată şi hotărîtă. Chiar de-ar fi să rămîn aici pentru totdeauna... Întîmplă-se orişice s-ar întîmpla, dar nu mai pot...

— Ce nu mai poţi ? Nu mai poţi umbla ? întrebă Senea a batjocură.

— Să stau acasă. Toată odaia e plină de flori... N-am nici măcar unde să fug de ele.

— Ia-le şi zvîrle-le afară, o sfătui Senea cu nepăsare.

— Mîine e logodna... adăugă Nastia, aproape în şoaptă.

Senea o dădu deoparte şi încercă să treacă pe lîngă ea.

— N-ar trebui să te porţi aşa cu mine ! şopti ea tăios, cu voce joasă. Şi îndată se luă după el şi-l ajunse la începutul scării care ducea la Katuşin. Buzele îi tremurau. Asta nu-i de luat în glumă. Nodul s-a strîns. Hai să-l descurcăm împreună.

În întunericul curţii hanului începuseră iar a se învîrteji fulgi de zăpadă. Mai în fund se înjurau alene nişte birjari, pentru un loc.

— Ce-am eu de descurcat în treaba asta ? Că doar nu-s bărbatu-tău. Uite, mi-a trimis maică-mea o scrisoare. Cică n-are cine să vadă acasă de gospodărie şi vrea să mă-nsor.

— Însoară-te cu mine, se hotărî Nastia numaidecît.

— Nastia, tu nu eşti de noi. La ţară nu-i ca la oraş. Ce se poate la oraş, nu se poate la ţară, zise liniştit Semion. Da acuma, lasă-mă... A murit Stepan Leontici şi mă duc la panahidă.

— De ce mă alungi ? Merg cu tine.

Oricît se împotrivi Semion, urcară amîndoi scara braţ la braţ. În coridorul întunecos, dinaintea uşii, Semion o opri :

— Aşteaptă. Mai întîi am să intru eu, apoi vii şi tu. Ne vede lumea împreună şi mai scorneşte cine ştie ce.

— N-are decît ! răspunse Nastia tot aşa de brutal ca şi Semion şi, bîjbîind cu mîna după clanţa rece şi lipicioasă, întră ea mai întîi.

Înăuntru nu-i învălui mirosul de tămîie, ci tocmai acela de strujitură de pin, care-l urmărise pe Senea toată ziua,

în ajun. Atelierul şepcarului Galunov era plin de bătrînii din Zariadie care veniseră să-l petreacă pe acela care pleca pe veci. Slujba abia începuse. Un preot înalt, cu gîtul strîmb, de la bisericuţa sfîntului Nicolae, din ulicioara Mocrîi, împărţea lumînările subţiri, bine cunoscute lui Senea. Alături de Katuşin, care era îmbrăcat în haine noi şi ieftine şi zăcea cu pieptul scos înainte — unui mort nu-i vine greu să-şi păstreze demnitatea omenească — un bătrîn necunoscut, cu capul pleşuv, mormăia din psaltire. Cînd se lăsa de pe un picior pe altul, cizmele lui noi-nouţe scîrţîiau. Citea încet, numai pentru el şi pentru Katuşin, şi se uita din cînd în cînd la mort, ca să vadă dacă acesta stătea cum se cuvine şi dacă asculta cu luare-aminte cuvintele amare ale tristeţii lui David.

Pe nasul bătrînului care citea psaltirea se aflau ochelarii lui Katuşin. Senea îşi închipui cum se petrecuseră lucrurile : „Am venit, da mi-am uitat ochelarii"... Atunci cineva îi spusese : „Uite, ia ochelarii lui Stepan". Cădelniţa de argint a popii cu gîtul strîmb înghiţea cu lăcomie tămîia lui Katuşin. Odaia se făcuse albăstruie de fum. Dascălul se grăbea, parcă cobora la vale o daradaică hodorogită. Trei lumînări mari, gătite cu funde făcute din bucata de stambă a lui Katuşin, nu puteau birui semiobuscuritatea înăbuşitoare.

Senea luă două lumînările, pentru dînsul şi pentru Nastia, şi trecu lîngă fereastră.

Nastia veni lîngă el şi-şi trase broboada pe ceafă, descoperindu-şi faţa, ca şi cum ar fi vrut anume s-o vadă toată lumea. Şi aşa se şi întîmplă. În timp ce cînta pe nas rugăciunile obişnuite la morţi, dascălul îşi întorcea mereu capul către Nastia şi se zgîia la ea fără pic de ruşine. Era unul din băştinaşii Zariadiei şi-i făcea nespusă plăcere să afle ceva în privinţa fetei lui Sekretov.

— Aprindeţi de aici, şopti el Nastiei, întinzîndu-i lumînarea. Cum o mai duce tăticu dumneavoastră cu sănătatea ?

— Îmi picuri ceară pe rochie, îl repezi răstit Nastia.

— Ei, slavă domnului, slavă... zise dascălul, care sau nu auzise, sau se făcuse că n-aude, şi plecă de lîngă ea ca să mai pună tămîie în cădelniţă.

Cînd toţi îşi aprinseră lumînărelele, în odaie se făcu mai multă lumină. Luminate de jos, feţele bărboase ale bărbaţilor, precum şi acelea pline de creţuri ale femeilor, purtau toate pecetea unei înţelepciuni mărginite şi greoaie. Pe oamenii aceştia nu-i întrista durerea, şi nu-i minuna moartea. Ştiau toţi că viaţa nu-i o pajişte înfloritâ, iar a trăi nu înseamnă a culege flori de pe această pajişte. Doi dintre ei, femeia cu ciorapul şi Ermolai Dudin, negru la chip şi îmbrăcat curat, dar căruia i se vedea pe faţă oftica ce-l rodea, trebăluiau ca la ei acasă. Dudin ba dădea ordine din ochi, cu o privire ascuţită şi poruncitoare, ba, plin de dragoste ca o femeie, se repezea să îndrepte perna sau tichia de mucava a prietenului mort, sau să mucărească cîte una din lumînările cele mari, ca să ardă mai solemn.

Semion stătea adîncit în gînduri şi cu ochii în podea, ca şi cum ar fi vorbit ultima dată cu Katuşin. Privirea îi căzu pe ceva alb de lîngă piciorul lui. Cînd întoarse obiectul cu vîrful cizmei recunoscu cutiuţa de spiţerie în care îşi ţinuse Katuşin tămîia. „Ţi-a mîncat zilele oraşul, Stepan Leontici, zise în gînd Semion, şi ţi-a mîncat şi tămîia. Da chiar de erau amîndouă încă pe atîta, tot nu rămînea nimic din ele..." Semion aruncă o privire spre Katuşin. Acesta, parcă speriat de tot tămbălăul din jurul lui, se făcuse şi mai mic. Senea nu-şi luă ochii de la el pînă ce-l izbi, pe neaşteptate, profilul delicat al Nastiei, luminat de flacăra pîlpîitoare a lumînărelei din mînă. Ea îi simţi privirea, şi peste faţa-i slăbită lunecă o părere de zîmbet.

— Ai băgat de seamă? şopti ea, atingîndu-i faţa cu răsuflarea. Stăm alături cu lumînările în mînă, parc-am sta cu pirostriile în cap.

— Tinere! auzi Senea chiar la urechea lui, strîngem lumînările... şi, după o clipă, făcîndu-i cu ochiul în chipul cel mai scîrbos şi mai neruşinat, dascălul zise iarăşi, plin de venin: Tinere, reprezentaţia s-a terminat.

Musafirii lui Katuşin ieşeau doi cîte doi, vorbind în şoaptă. Pe uşa deschisă pătrundea aerul rece, proaspăt, dar mirosul greu de muc de lumînare arsă tot mai stăruia. Popa cu gîtul strîmb îşi scotea odăjdiile întrebînd cu de-a amănuntul pe bărbosul Galunov cum se săvîrşise din viaţă răposatul.

Senea plecă aproape cel din urmă. Cînd dădu să iasă, îşi aduse aminte că din acelaşi loc de lîngă fereastră, unde stătuse chiar acum cu Nastia, o văzuse întîia oară şi se întoarse din prag. Dar la fereastra ei era întuneric şi pustiu. Pornit pe povîrnişul gîndului, privirea îi lunecă, ca şi atunci pe acoperiş, asupra cizmelor. Cizmele pe care le purta acum erau nişte cizme de box, frumoase, de ţi-era mai mare dragul să te uiţi la ele. Toate în lumea asta sînt schimbătoare.

Laiţa din colţ fusese scoasă. Cămăruţa pustie aştepta alt chiriaş. Numai o grămăjoară de gunoi arăta că aici locuise un om şi că asta era tot ce lăsase în urmă-i.

XVII. DIFERITE ÎNTÎMPLĂRI DIN ZIUA URMĂTOARE

De aici încolo toate se petrecură ca în vis.

Dimineaţa, venind din oraş spre casă, Bîhalov citise chiar el ordinul de chemare, înainte de termen, a contingentului lui Senea. Acesta primi vestea cu nepăsare. Armata îi făgăduia o ieşire din situaţia în care se afla. Fără să mai asculte pînă la sfîrşit cele spuse de Bîhalov, plecă în grabă la înmormîntarea lui Katuşin.

Tot ritualul înmormîntării i se păru lui Senea foarte umilitor. Mai întîi îi acoperiră mortului fruntea, care abia avusese timpul să se descreţească, cu un fel

de brîu de hîrtie, apoi îl stropiră cu mir şi presărară pe deasupra ţărînă. Vizitiul dricului, un lungan adus de spate, cu o livrea neagră, în care arăta ca un şperaclu uriaş, numai bun de deschis un lacăt tot aşa de uriaş, se urcă pe capră, şi droaga porni. Pe drum, trecătorii îşi scoteau căciula. Deasupra caselor se roteau nişte hulubi. Ningea cu fulgi mari, care se topeau cum cădeau pe pămînt. Cînd ajunseră ceva mai departe, de unde începea să se întindă oraşul necunoscut mahalagiilor din Zariadie, cei care petreceau mortul tocmiră o birjă. Erau numai doi : Senea şi Dudin. Pe femeia cu ciorapul Senea o văzuse doar dimineaţa, acasă, făcîndu-şi de lucru lîngă sipeţelul mortului.

În drum spre cimitir, gloabele prăpădite, înhămate la droagă, îşi arătară întreaga lor vioiciune, care n-avea nimic funebru. Înghiţeau cu picioarele lor lungi ca nişte prăjini fîşii întinse de caldarîm, bucuroase de povara uşoară, şi zburau de parcă s-ar fi temut să nu le deoache cineva. Cît trăise, Katuşin nu se grăbise aşa niciodată şi nicăieri. Birjarul tocmit de Dudin nu se lăsa nici el mai prejos şi gonea ca la nuntă. De la o vreme lapoviţa ticăloasă se înteţi, şi zăpada nu mai dovedea să se topească. Birjarul ridică poclitul [1].

După barieră, de unde începură să lase în urmă căsuţe tot mai mici şi mai nenorocite, birjarul se opri să-şi aprindă o ţigară şi rămase în urmă. Apoi îi întrebă :

— N-aveţi cumva un chibrit ?

— Ei, la dracu ! Mai rabdă şi tu, că în curînd îţi dăm drumu, răspunse Dudin.

În clipa aceea, Senea îşi dădu seama cu amărăciune că Dudin se cinstise pe undeva.

Peste noapte groapa îngheţase, şi numai o adîncitură, în care se strînsese o băltoacă, îi arăta locul. Popa cimitirului, a cărui făptură înfăţişa toată tristeţea omenească, rosti piţigăiat prohodul obişnuit, legănîndu-şi cădelniţa

[1] Coşul trăsurii (n. r

stinsă. Senea se aplecă şi aruncă cel dintîi în groapă un bulgăre de ţărînă, lipicios şi recc, care căzu fără să se fărîme. Groparul, un om cu picioarele scurte şi vesel din fire, trăgea de zor, cu sapa, pămîntul peste sicriul trandafiriu al lui Katuşin şi tot încerca să intre în vorbă cu careva. Pînă la urmă, nu se mai putu ţine :

— Ce să vă spun ? Desigur că-n privinţa asta crede fiecare după cum îi place... După mine unu nu-i nici un iad pe lumea cealaltă. De unsprezece ani, de cînd sînt gropar, mă tot întreb unde-o fi iadu acela. Şi uite că acuma, în cel de-al doisprezecelea an, am descoperit că iadu-i chiar aici pe pămînt... Numai că noi ne-am obişnuit şi nu mai băgăm de seamă.

Groparul avea o barbă haiducească, roşie şi rotundă.

— Bei ? îl întrebă Dudin, scurt şi cu dispreţ.

— Beau ! mărturisi groparul. Da ce-i ?

— Nimica ! răspunse Dudin. Poţi să pleci.

Cînd nu mai rămase nimeni, Dudin îşi trecu deodată cu nelinişte mîna prin părul neînchipuit de sîrmos şi de nesupus şi oftă adînc, ca şi cum s-ar fi pregătit să înceapă panegiricul răposatului.

— Este undeva pe-aici o ceainărie, unde-i şi băuturică, zise el pe neaşteptate. Hai ş-om trage un fel de comînd pentru omul acesta care a fost numai suflet. Ce zici, mergem ?

Dar în clipa următoare se întîmplă ceva neobişnuit cu Dudin. Se lăsă dintr-o dată alături de moviliţa proaspătă, sub care zăcea Katuşin, şi începu să tremure din tot trupul. Plîngea cu hohote, dar fără lacrimi, scoţînd nişte sunete din acelea pe care le face cleiul de cizmărie, negru şi vîscos, cînd fierbe în cazan. La fel de neaşteptat se sfîrşi şi ultimul rămas bun al lui Dudin. Se ridică, îşi puse în cap şapca murdară, care-i căzuse din mînă, şi strigă :

— În mare mocirlă trăim !

Şi, uitînd să-şi mai şteargă noroiul care i se lipise de genunchi, fără să-şi mai arunce ochii îndărăt, o luă spre poarta cimitirului. Senea îl ajunse din urmă tocmai cînd era să iasă.

...Ceainăria, plină de borfaşi şi de meşteşugari săraci, era cuibărită într-o căsuţă şoldită, cu cerdac. În spate se întindea un maidan. Cînd ajunseră acolo, se întunecase. Sub tavanul negru atîrna o lampă cu abajurul de tablă strîmbă.

Amîndoi se aşezară la o măsuţă la care mai şedea cineva, dar nu-i putură desluşi faţa. Senea bău întîia dată în viaţa lui un amestec tare şi greţos, mai să-i vină să verse.

Necunoscutul de la masa lor se uita la ei cu luare-aminte şi tristeţe.

— De ce înveţi băiatul cu băutura ? întrebă el încet pe Dudin, sorbindu-şi mai departe ceaiul din paharul gros.

— Nu ne mai amărî şi tu ! sări Dudin. Na, ţine şi tu de-aici, şi bea pentru pomenirea unui suflet de om.

— Nu cumva bei chiar pentru pomenirea sufletului tău ? întrebă cu dezaprobare omul.

— Beau şi pentru al meu ! Ce mare deosebire este ? răspunse Dudin. Rîdea de parcă ar fi cotcodăcit. Da tu, mă rog, ce eşti ? Meşter sau ce ?

— Lucrez aici la o uzină metalurgică, răspunse omul, fără chef.

— Aha ! Strujiţi obuze ? Urîtă treabă ! mormăi Dudin fără supărare şi turnă în pahare. Iaca, noi am îngropat un om, un bătrîn cum nu se mai află de cumsecade. Zi şi tu : de optsprezece ori mi-am băut sculele. Veneam la el beat, murdar, o umbră de om, nu alta. Şi-i spuneam : „Înalt preasfinte, împrumută-mi trei ruble, ca s-o mai duc oleacă". Iar el mă întreba : „Va să zică, iar ţi-ai măritat sculele ?" „Măritat, înalt preasfinte !", îi răspundeam. Şi-mi dădea. Îi spuneam *înalt preasfinte* ca

să nu-mi fie chiar aşa de ruşine. Şi aşa au mers bumăştile de zece ruble de la unu la altu cît a trăit. Şi Dudin adăugă visător şi tărăgănat : să-ă-racu !

— Ei, şi mare scofală a făcut că te-a ajutat să bei ? Necunoscutul zîmbi cu ironie, îşi răsuci o ţigară şi umezi marginile hîrtiei cu limba. S-a născut, a trăit şi a murit. Nu-i cine ştie ce mare lucru să duci o viaţă tihnită. Măcar să fi făcut şi el o ispravă !...

Vădit jignit de observaţia necunoscutului, Dudin îşi trase scaunul mai la o parte.

— Si-gu-ur ! se strîmbă el, ridicînd mîinile în sus. De ce-a trăit ?... Şi cine-l judecă !... Tu îl judeci ? Pe mine cine să mă judece, dacă nu m-oi judeca chiar eu ?... Ia să-mi spui, jude strîmb... Aha... taci !... Şi de ce, mă rog, taci ?... Fiindcă nici tu nu ştii de ce-ţi încalţi în fiecare zi ciubotele...

— Ba ştiu ! zise necunoscutul rîzînd.

— Şi ce ştii, mă rog ? Ia răspunde, dacă poţi !

Răspunsul nu mai veni. Poate că, ameţit de băutură cum era, Dudin nici nu l-ar fi înţeles. De după despărţitura de scînduri a odăii se repezi cineva la ei şi le spuse că se face o razie. Necunoscutul se ridică şi fugi spre uşă. Dudin şi Senea se luară după el. Casa nu fusese încă înconjurată. Uşa de din dos dădea într-un cîmp pustiu şi plin de şanţuri, parcă anume săpate ca lumea să-şi poată rupe picioarele. Oamenii se împrăştiară ca potîrnichile. Senea se rătăci de Dudin şi o luă la întîmplare pe o ulicioară lungă şi liniştită, luminată sărăcăcios de vreo zece felinare strîmbe. De pe urma cinstei lui Dudin îi vîjîia capul, şi-i zvîcnea sîngele în pumnii încleştaţi. Hoinări beat şi de ocara lumii, în timp ce în Zariadie ceilalţi beau după ziduri groase la logodna Nastiei.

Cînd Senea se întoarse în Zariadie, prăvălia mai era încă deschisă.

— Unde dracu ai fost ? Mai bine te duceai să încasezi datoriile după carnetele oamenilor. Luna-i pe sfîrşite, bodogăni Bîhalov cînd Senea trecu pe dinaintea lui, călcînd într-adins mai apăsat.

— După carnete ? repetă Senea.

Încîntat de hotărîrea pe care o luase pe neaşteptate, Senea trecu la pupitrul lui şi alese carneţelul pe care lua Sekretov marfa pe datorie.

— Da unde vrei să te duci în halul ăsta ? îşi pierdu cumpătul Bîhalov. Mai bine te-ai culca.

— N-ăi fi crezînd cumva că-s beat ? zise Senea şi se apropie de tejghea. Nu, nu-s beat !

După ce trecu pe lîngă echipajul cunoscut şi pe lîngă cîteva birji care aşteptau în faţa porţii, Senea, cu ochii mînioşi aţintiţi înaintea lui, intră de-a dreptul la Sekretov. Urcă scările şi bătu în uşa de după care răzbătea larmă de glasuri şi chiote — în Zariadie logodnele erau totdeauna cu tămbălău — Senea mai bătu o dată şi apoi, nemaistăpînindu-şi mînia, izbi în uşă cu piciorul.

— Cine-i acolo ? întrebă dinăuntru un glas bătrînesc speriat.

— Deschide, Matriona Simanna ! Am venit cu carneţelul după bani.

Bătrîna deschise uşa.

— Vino peste un ceas... Să plece mai întîi logodnicul... şopti ea, voind să-l liniştească.

— Am poruncă să aştept, zise cu hotărîre Senea, intrînd aproape cu de-a sila în antreu. Uite, că-mi găsesc un locşor aici în colţ.

Temîndu-se să nu zădărască un om beat, bătrîna începu să umble de colo pînă colo prin antreu. Senea însă şedea liniştit sub cuierul încărcat de şube, ţinînd în mînă, de-un colţ, carneţelul. Probabil că aţipise, şi timpul trecuse fără să-şi fi dat seama. Cînd deschise ochii, în antreu tocmai răsunau exclamaţii zgomotoase.

Negustorii îşi luau rămas bun, în pragul sufrageriei, rîzînd, deschizînd braţele în lături şi plescăind din buze.

— Mulţumesc, cuscre, zise potolit unul dintre ei.

Altul, şters, prost îmbrăcat, cu tîmplele scobite, cu o şuviţă căruntă în barbă, şi cu o înfăţişare de ţîrcovnic, îşi tot freca mîinile şi vorbea cu duhul blîndeţii :

— Lasă c-ai să vezi ce bună afacere facem de-acuma-n colo în trei. Şi încă cu cîntec...

— Mare cinste îmi faceţi mie, nevrednicului, se fuduli Sekretov. Să ştii dumneata că-n trei dăm lovitura la sigur...

— Lovitura trebuie dată cu cap, observă prevăzător omul şters, care era unchiul logodnicului.

— D-apoi avem s-o facem cu cap. Greutăţi nu văd să fie, zise fîstîcit Sekretov, netezindu-şi barba rotundă.

Senea dibuise numaidecît printre ei pe logodnic. Era un om scund, sfrijit şi pomădat. Cînd rîdea, toată mutra lui, de altfel curăţică, i se înnoda în jurul gurii buzate, ţuguiată de încîntare. Nastia îşi muşca buzele. Piotr Filipîci, tot vorbind cu musafirii, îi arunca mereu fetei priviri repezi şi rugătoare.

Deodată Piotr Filipîci observă că Nastia se înroşise pînă-n vîrful urechilor şi, urmărindu-i privirea, îl văzu pe Semion.

— De ce-ai venit ? Ha ? îl întrebă el scurt şi cu blîndeţe şi se apropie adulmecînd aerul.

— Iaca de ce-am venit, răspunse Semion, pocnind cu palma pe carneţel.

— Ce-ai acolo ? se interesă cu binişorul Piotr Filipîci.

— M-a trimis după datoria din carneţel, răspunse răguşit Senea.

— Aha ! Datoria din carneţel... se dumeri Sekretov, în felul lui, şi-l lămuri pe loc pe viitorul socru al Nastiei ; acesta se legăna alături pe picioarele butucănoase, răşchirate.

— Uite ce fel de oameni sînt aici la noi. M-am certat

cu băcanul meu, şi el n-a găsit altceva mai bun decît să-mi trimeată tocmai acuma pe beţivanul acesta. Mă iertaţi, vă rog, dragii mei oaspeţi, da nu-i vina mea.

— Mă rog! N-avem de ce te ierta, zîmbi cu îngîmfare un musafir gras.

— Aşteaptă, băiete! Petrec numai musafirii, şi ne socotim, îi zise Sekretov lui Senea.

Văzînd însă neliniştea Nastiei, Sekretov rămase lîngă dînsul. Logodnicul simţise şi el că nu era a bine şi se uita pe furiş la cei doi părinţi.

— Uite la ce m-am gîndit, zise pe neaşteptate Sekretov, bucuros de ideea care-i venise. Băiete, n-ai vrea să intri la mine? Doar n-ai să rămîi cîtu-i lumea băiat de prăvălie! Ţi-oi da şi leafă mai mare... Deocamdată, ia ţine-i logodnicului şuba... Dacă nu-i zgîrcit, îţi mai dă, poate, ş-un bacşiş... adăugă el, făcînd şiret cu ochiul către unchiul cel şters al logodnicului, care urmărise tot ce se petrecea cu o privire de vulpoi.

Luînd şuba din mîinile logodnicului, Senea i-o ţinu cu braţele întinse. Nastia se uita la el cu sprîncenele încruntate, ca împietrită. Logodnicul tocmai îşi vîrîse mîinile în mîneci, cînd Semion îl ridică cu şubă cu tot, de-ai fi zis că se ridicase un cal în două picioare. Şi ceea ce i se întîmplă mai departe logodnicului prefăcu întreaga solemnitate a logodnei într-o harababură, cu totul necuviincioasă într-o casă negustorească.

XVIII. ALUNIŢA KATIEI

Lui Senea îi deschise chiar Katia.

— Nastia nu-i la mine! zise ea, mirată că venise aşa de tîrziu. Însă numaidecît o umbră de bănuială îi lunecă pe buze. De ce te-ai oprit în prag? Intră, te rog!...

Tot fără să-i spună de ce venise, Senea intră în antreu. Judecînd numai după felul în care se uita în jurul

lui, puteai ghici că abia acuma începea să-şi dea seama unde nimerise în beţia lui.

Ea îl întrebă iar :

— Ţi-a făgăduit că vine aici ?... Ce ? Nu ştiai că sîntem cam certate ? Şi adăugă cu glas scăzut : Din pricina dumitale.

Katia era cu bluza boţită şi părul ciufulit. Pesemne că aţipise, şi o trezise Senea cînd sunase.

— Doar n-avem să stăm aici, în antreu ! Nu vrei să intri la mine ?... zise Katia şi, fără să-i pese de el, se întinse alene. Apoi întrebă : Da unde te-ai pilit aşa ? M-am speriat cînd te-am văzut.

Senea nu scoase o vorbă pînă nu intră în odaia ei şi se trînti pe-un scaun cu toată greutatea trupului, nu ca în alte dăţi, cînd se aşeza doar pe o margine.

— Ce făceai ? Dormeai ? întrebă el cu grosolănie şi nu se putu opri să nu-i arunce o privire piezişă.

— Nu, nu... Stai, te rog ! Sînt tot timpul singură şi mă plictisesc.

— Să ştii că i-am făcut chiar acuma una logodnicului, zise Senea cu asprime şi făcu un gest vag cu mîna.

— Cui ? Logodnicului Nastiei ? întrebă curioasă Katia, care se şi tolănise cît mai în voie pe pernele boţite, însă acum, auzind noutatea, se ridică puţin într-un cot. Şi ce i-ai făcut ? I-ai dat vreo cîteva ? mai întrebă ea, repezindu-şi mîna într-o parte.

— Nuu... răspunse Senea fără chef şi, sculîndu-se de pe scaun îşi aruncă pe podea paltonaşul ponosit. Tare mi-i cald ! mai zise el, descheindu-şi gulerul cămăşii, care i se lipise de gîtul smead, înroşit.

Apoi dînd cu ochii de un pieptene al Katiei îl luă, încercă să se pieptene, dar cîrlionţii încîlciţi nu lăsau pieptenele să treacă.

— Lasă pieptenele, că-l rupi, zise ea şi observă în treacăt : Va să zică ai fost la ei acasă ?

— Dă-mi mai întîi să beau nişte apă, ş-apoi îţi spun.

— Uite, ia de-acolo, de pe prichiciul ferestrei, sticla de apă... Ei... şi mai departe ?

Senea turnă încet apa în pahar. Mîna îi tremura, şi apa plescăia. Bău paharul din două sorbituri, se aşeză la loc şi rămase aşa, uitîndu-se prosteşte drept înaintea lui.

— Tatăl Nastiei mi-a spus : „Ţine-i şuba !", începu el să istorisească.

— Cui ? întrebă Katia curioasă, făcînd ochii mari.

— Păi cui altuia ? Se-nţelege că logodnicului !... Iar eu l-am ridicat în sus, uite-aşa... că nu era mai greu decît un sac, şi l-am buşit de pămînt cu şubă cu tot. Tare mi-era ciudă ca tocmai eu să-i ţin şuba.

Ochii îi căzură din nou pe pieptene, şi începu iar să şi-l treacă prin cîrlionţi, însă pieptenele pîrîi îndată, şi o bucată se rupse, lunecă pe păr şi căzu jos.

— Vezi ? Ţi-am spus eu c-ai să-l rupi, zise Katia, fără nici un fel de supărare.

— M-aş fi lăsat atunci să mă taie în bucăţi pentru ea, urmă Senea şi simţi trecîndu-i prin toţi muşchii o undă de nelinişte. De ce nu i-a scos lui tată-său ochii pentru mine ?

— Şi Nastia ce-a făcut ? întrebă Katia, înnodîndu-şi mîinile după cap.

— M-a dat afară, împingîndu-mă cu piciorul, ca pe-un căţel.

— Şi tu ai plecat ?

— Am plecat... Da ce te priveşte pe tine ?

— Frumos !... N-am ce zice, tare frumos.

Katia rîdea încetişor. Avea un rîs măsurat, gîdilitor şi şovăitor, ca mersul unei pisici.

— Va să zică, i-ai dat-o pe Nastia chiar cu mîinile tale vulpoiului ăstuia ? Păcat că nu te-au tocmit şi dădacă la copii... zise Katia batjocoritoare, jucîndu-şi vîrful ascuţit al botinei înalte.

— Nu mă zădărî! o ameninţă Senea, plecînd capul. La ce mă zădărăşti?

Katia stătea întinsă, cu capul pe-o pernă brodată cu trandafiri mari, de lînă, şi cu mîinile sub cap.

— Mai ştii? Poate că vreau să te consolez... şi iarăşi răsună, scurt, rîsul ei sonor, care biciui amorul propriu al lui Senea. N-ai de ce te supăra. Eu sînt bună la suflet şi poate că vreau să-ţi şterg lacrimile.

— Ţi-am mai spus să nu mă zădărăşti, că altfel mă duc, mai zise o dată Senea şi se ridică.

— Unde să te duci? La Nastia? Vezi să n-asmută tată-său cîinii. Pe tine au să te rupă cîinii, iar lor n-o să le ceară nimeni socoteală. Crezi că mare lucru eşti tu pentru ei? Nu faci nici măcar cît un blid de linte.

— Eu îţi spun a treia oară să mă laşi în pace! şi Senea se apropie ameninţător de canapeluţa pe care era întinsă Katia şi se uită ţintă la ea, fără să clipească. Bagă de seamă, că eu nu ştiu multe!...

— În schimb ştiu eu! îl aţîţă Katia. Te crezi tare. Nu? Ia te uită! Te-a alungat o fetişcană şi mai că nu boceşti.

Dincolo de cercul de lumină al lămpii cu abajur de dantelă, faţa Katiei scînteia cu luciri vagi.

— Nu te uita aşa la mine! zise ea gata să rîdă iar. Sînt singură acasă şi, bagă de seamă, să nu mă sperii... Deodată faţa i se destinse şi i se lumină. Uite, şezi aici! îi spuse ea cu glas poruncitor şi se trase mai spre perete, ca să-i facă loc alături. Pune şalul pe scaun şi şezi aici.

Învins, Semion tăcea. Îşi simţea capul greu, parcă strîns într-un cerc de plumb. Toate din jur începură să-i ţiuie în urechi, fiecare într-un fel deosebit, şi ţiuitul lor îl ameţea.

— Bine, iaca şed, spuse el şi se aşează cu stîngăcie pe marginea scaunului.

— Nu acolo. Aici! zise Katia, arătîndu-i un loc pe canapeluță, lîngă dînsa.

— Bine, se învoi Senea și se mută unde îi arătă ea.

Degetele Katiei, cu unghiile mîncate, alergau jucăușe pe bluză.

— Uită-te aici, îl îmbie ea, desfăcîndu-și bluza la gît. Vezi?

— Văd. Ei, și ce?...

— Vezi alunița asta?... Îți place?

— Așa și-așa. Prea mică... zise Senea, ațintindu-și privirea grea asupra Katiei.

Ceva mai sus, deasupra sînului, acolo unde începe pieptul să se rotunjească într-o albăstrire ciudată, se mistuia de dor o mică pată întunecată, ochiul întunecat al păcatului.

— Acuși trebuie să vină tata, gîndi cu glas tare Katia, care tot mai stătea cu bluza desfăcută. Spunea că se întoarce pe la zece...

— Cum văd eu, vrei numaidecît s-o jignești pe Nastia, repetă cu încăpățînare Semion.

O vedea și n-o vedea pe Katia. Sîngele înfierbîntat îi zvîcnea în tîmple. Îi era scîrbă, dar trupu-i înnebunise, și începu să oscileze ca o pendulă. Toate lucrurile îl zădărau, de parc-ar fi vrut cu tot dinadinsul să fie trîntite la pămînt și zdrobite cu tocul cizmei.

Katia își săltă un umăr, focul din ochi i se stinse, și amuți.

...Trecu un timp. Semion se ridică brusc, rîse strident și-și roti ochii obosiți prin odaie:

— Vremea curge ca apa pe uluce... Ehei, Katka, Katka! Mare poznă am făcut noi doi...

Katia îl privi batjocoritoare, se smuci și-și încheie la loc bluza. În clipa următoare fugi din odaie, dar se întoarse numaidecît.

— Hai, pleacă mai repede, şopti ea fără să-l privească. Voiam să ştiu cît e ceasul. Ceasu-i în odaia lui. A venit şi-şi face acum rugăciunea. Şi adăugă bîlbîit : Hai, pleacă odată !

Senea o urmă în antreu, călcînd dinadins apăsat. Cînd să iasă, mai ţinu o clipă, cu piciorul, uşa deschisă şi-i spuse :

— Mi se pare c-acuma ţi-i ruşine ? Aşa-i ? Da să ştii, că de-nsurat cu tine, tot nu mă-nsor.

— Ţărănoiule ! strigă Katia, nemaiputîndu-se stăpîni, şi trînti uşa.

Senea rămase singur în întunericul de pe scară. Ieşi şi o luă pe uliţa care suia din vîlceaua unde se afla Zariadie, spre oraş. O adiere, care aducea miros greu de hrubă de piatră închisă, îl învălui cum intră în uliţa Varvarka. Trecu de-a lungul prăvăliilor de la stradă. În firidele adînci din bolţile porţilor moţăiau paznicii de noapte, îmbrăcaţi cu cojoace de oaie. Senea hoinări aşa mai toată noaptea pe ulicioarele pustii care legau partea de jos cu cea de sus a oraşului. Către ziuă, picioarele lui ostenite nimeriră în Piaţa Roşie, acoperită cu un strat de zăpadă sfios şi neprihănit.

Tot aşa de încet coborî iar în Zariadie. În mintea lui obosită se învălmăşeau crîmpeie din întîmplările zilei trecute : fruntea uscată a lui Katuşin, şapca lui Dudin, tăvălindu-se în noroi, paharul gros de ceai plin cu venin tulbure şi greţos, ochii holbaţi ai logodnicului, privirea mînioasă şi înstrăinată a Nastiei, buzele umuflate ca un buboi ale Katiei.

Senea se dezmetici într-un tîrziu, tocmai dinaintea ferestrei cu muşcate. Perdeaua albă era trasă, şi geamul mut. Simţea o amăreală în gură şi un gol în suflet.

Oraşul începea să se trezească.

XIX. SFÎRŞITUL ZARIADIEI

Înainte de a pleca pe front, Senea trecu pe la Dudin ca să-şi ia rămas bun. Cînd tăbăcarul dădu cu ochii de el, slăbit şi strîns în uniforma ostăşească, începu să se foiască prin atelier.

— Ei, te-au învăţat cum să iei un snop în baionetă? strîgă la el tăios Dudin, scărpinîndu-se în ceafa căruntă cu aşchia pe care o ţinea în mînă. Numa să ştii că oamenii nu-s snopi! Şi să nu faci acolo vreo boroboaţă...

Du-te de te bate şi-ţi cîştigă răsplata : o medalie pe pîntece şi-un picior de lemn.

— Rămîi sănătos, Ermolai Dudin, îi spuse Senea, uitîndu-se cu tristeţe la ochiul de geam tulbure al băştii. Aşa-i spunea el totdeauna cînd vorbea cu Dudin : Ermolai Dudin.

Senea dispăru apoi, ca o piatră aruncată în prăpastia neagră a războiului şi a uitării.

Zariadie începuse încă de pe atunci să-şi piardă înfăţişarea de altădată. Mersul roţii ei se tot încetinea. Molima războiului pătrunsese şi aici. Casele se făcură parcă şi ele mai scunde, oamenii mai întunecaţi, iar pianul mecanic de la „Veneţia" lui Sekretov se stricase, într-o zi de iarnă, luînd o notă prea de sus.

După plecarea lui Semion, viaţa Nastiei ajunse şi mai plictisitoare. Logodna se stricase...

Nastia ridică de pe podea o carte pe care n-o isprăvise şi încercă să citească. Rîndurile îi jucau pe dinaintea ochilor, literele îşi schimbau locul şi nu voiau să se lase citite. Nastia închise cartea cu zgomot şi se apropie de fereastră. Cerul arăta cenuşiu. Pe străzi era zăpadă în care se jucau vrăbii.

Cînd, după moartea maică-si, scuturaseră în odăiţa din colţ, Nastia găsise sub pat vechea ei păpuşă stricată. Se căzni toată ziua să-i facă o mulţime de cîrlionţi

bălțați, dar nu izbuti să dea iar păpușii farmecul tinereții de altădată.

Tristă și sîcîită de o durere în spate, Nastia se duse la fereastră. În gerul ușor al serii, băltoacele primăverii începeau să prindă o pojghiță de gheață. În fața porții de peste drum se oprise un camion încărcat pînă sus cu lucruri. Cineva se muta în casă.

Piotr Filipîci o oprise pe Matriona Simanna la ei și-i dăduse odăița din colț, în care zăcuse nevastă-sa. Nastia se duse la ea. Matriona Simanna ședea pe o saltea vărgată — tot ce mai rămăsese din lucrurile răposatei. Alături avea niște mîțișori, cumpărați chiar atunci. Cînd intră, Nastia o văzu ascunzînd în grabă ceva sub pat.

— Ce-o mai ascunzi? Doar am văzut-o, zise Nastia. Ar trebui făcut foc. Îi cam umed la noi. Mă trec tot timpul fiorii.

— Grigori a făcut focu la tataia, răspunse cu glas înăbușit Matriona Simanna și, hotărîndu-se, scoase de sub pat o sticlă neagră. Ai venit să te mai uiți unde a stat măicuța? Drăguța de tine!... încercă ea cu sfiiciune să schimbe vorba.

Nastia luă o sticluță închisă, rămasă pe măsuță, o suci și o răsuci în mînă și aproape că o aruncă la loc. Apoi își șterse mîinile cu șorțulețul.

— Ce-ai acolo? întrebă ea cam supărată.

— Unde, drăguță?

— În sticlă...

— În sticlă? Madera, recunoscu bătrîna cu o teamă amestecată cu plictiseală.

— Toarnă-mi și mie.

Nastia bău cu sorbituri mici, în timp ce-și plimba ochii prin odăiță.

N-o mai recunoștea. Odăița era acum cu totul alta. Pe vremea cînd era fetiță și venea aici, această odăiță i se părea plină de mistere groaznice, impresie sporită încă de luminile colorate ale candelelor. Lumina amiezii, care

pătrundea acuma cu neruşinare pe fereastră, dezvăluia toată mizeria care domnea aici : pereţii cu tapetele dezlipite şi zdrenţuite, dulapul urît din colţ, care semăna cu un pat dublu pus în picioare.

— De-ai şti ce mai de molii sînt aici ! se jelui Matriona Simanna şi pocni una în palme. Tot aştept să vină unul din ăia care le stîrpesc.

Nastia ieşi. În cap i se învîrtejeau gînduri plăcute. Îşi aruncă un şal de lînă pe umeri, ieşi grăbită pe stradă şi se duse la Katia.

— ...Pot intra ?

— Intră, răspunse Katia cu o uşoară răceală în glas. Bem un ceai împreună.

— Nu stau mult. Nu-mi scot şalul. Rămîn aşa, zise Nastia.

— Era cît pe ce să uit... Ai o scrisoare de la Semion. De două săptămîni te-aşteaptă aici. Ne-a trimis la amîndouă cîte-o scrisoare... şi Katia rîse cu înţeles, ceea ce nu-i scăpă Nastiei.

Nastia luă scrisoarea, mai stătu puţin şi, cînd să plece, zise Katiei din uşă :

— Grozav te-ai mai îngrăşat !... Da să ştii că, chiar dacă slăbeşti, tot grasă rămîi...

Un zăbranic negru acoperea tot mai mult zilele Zariadiei. Fuseseră ele, ce-i drept, şi mai înainte întunecate, însă întunecimea era ascunsă în adîncuri, pe cînd acuma ieşise pretutindeni la iveală, ca nişte pete pe un corp atins de molimă. Undeva, departe, oamenii se încordau cu ultimele puteri. Cu faţa aprinsă şi cu ochii măriţi de groază şi de durerea rănilor, Rusia ţinea piept duşmanului. Tot mai vuiau cîmpurile de luptă, şi din rana care nu se mai vindeca curgea acum puroiul de fier al morţii... Numai Nastia şi Dudin îşi dădeau seama că se apropia sfîrşitul. Cel de-al treilea, care ar fi avut şi el de ce să fie frămîntat de nelinişte, era prea mult cufundat în propriile lui dureri.

...Zosim Vasilici se zbătea, fără să se poată hotărî într-un fel. Îi venise în gînd, încă din vară, să-şi caute ultimul adăpost la o mănăstire şi umblase chiar să culeagă unele informaţii. Ar fi vrut să afle dacă plătind, o dată pentru totdeauna, cele şaptesprezece mii de ruble, sumă la care se ridica rezultatul marilor isprăvi cîte le săvîrşise în viaţa lui, ar avea putinţa să-şi asigure, pentru timpul ce-i mai rămăsese de trăit, o chilioară a lui, unde să se odihnească de viaţă, de dureri şi de trudă. Dacă însă se hotăra să dea din mînă cele şaptesprezece miişoare, asta însemna să recunoască greşeala iniţială, de mult uitată, a vieţii lui. Zosim Vasilici nu se putea hotărî să facă deodată acest lucru.

Aşa se făcu că de la un timp începură a se perinda pe la Bîhalov tot soiul de călugări : şi mai slabi, şi mai graşi, unii semănînd cu nişte îngeri, alţii cu nişte porci, toţi însă cu aceleaşi mişcări line, domoale şi linguşitoare, şi cu vorba ca un susur. Unii miroseau a tămîie, alţii a săpun, alţii a un amestec de cocleală şi scrumbie. Mirosurile din casa lui Bîhalov se retraseseră speriate în cotloanele lor, făcînd loc mirosurilor călugăreşti, oaspeţi de care nu se mai pomenise pînă acum în bîrlogul lui Bîhalov.

Într-una din zile, pe la sfîrşitul lui octombrie, se milostivi să vină să-l vadă pe Bîhalov chiar economul mănăstirii, însoţit de doi călugăraşi. Economul era impunător ca un clopot. Rasa de mătase parcă slăvea bucuriile lumii cereşti, iar mîinile erau dolofane şi moi, parcă anume ca să mîngîie cu ele sufletele oiţelor domnului. Zosim Vasilici avusese de gînd să-şi petreacă toată ziua aceea discutînd pe îndelete cu economul în privinţa celor şaptesprezece mii, la care ţinea foarte mult, cum şi despre sufletul omenesc.

Economul întrebă pe Bîhalov dacă chibzuise bine hotărîrea lui de a se lepăda de cele lumeşti. Şi mai voia să ştie dacă cele şaptesprezece mii ale lui Bîhalov erau

în obligații purtătoare de dobînzi sau în bani gheață. Vocea gravă, de bariton, a economului tuna, amenințătoare, cînd prevestea ziua judecății din urmă și susura, îmbietoare, cînd zugrăvea grădinile tihnite ale raiului.

Netezindu-și părul cu mîna, economul începu să-i povestească lui Bîhalov legenda lui Vavila, de care acesta nici nu auzise vreodată. Acest Vavila, după ce trăise ros de desfrîu, se retrăsese în pustie ca să se izbăvească. Dar și acolo îl urmări păcatul. Și atunci Vavila se închise în tăcerea sufletului său și trase după el zăvoarele unui eroism puțin obișnuit. Însă păcatul izbuti să se strecoare și acolo și iarăși începu să-l roadă. Și iată că într-o dimineață Vavila, nedormit și înnebunit de tot, se năpusti asupra satanei și-l mușcă de coadă. Numai că ceea ce mușcase Vavila nu era coada diavolului, ci...

— Ai priceput? întrebă economul, aruncîndu-și mîngăietor privirea întunecată peste victima lui.

...Lui Bîhalov i se aprinse sufletul. Își închipui îndată cum el, Zosim Vasilici, își încerca rasa și cum se plimba îmbrăcat cu ea prin grădina mănăstirii în care un mălin își ridică tufoasa coroană spre cerul feciorelnic al minunatei primăveri mănăstirești. Acolo nădăjduia el să uite de toate nimicniciile vieții și să uite și de băiat, pe care îl mistuiseră gîndurile răzvrătitoare. Acolo avea să-și găsească liniștea și inima lui, a cărei frămîntare creștea mereu.

Era chiar de mirare cum de curgea fără de sfîrșit din gura economului șuvoiul dulce al tristeții acesteia adînci...

Deodată economul sughiță. Zosim Vasilici tresări și se uită pe furiș la călugări. Unul căsca, iar celălalt se uita plictisit pe geam, în timp ce se scărpina alene pe sub rasă.

— Ce? Ai dat de un purice? întrebă Bîhalov, întorcîndu-se deodată către dînsul.

— E nou la noi... la ascultare, o luă repede economul, aruncînd o privire aspră, de mustrare, călugărașului, care

se înroşi pînă la rădăcina părului. Iaca, din aceştia făurim noi stîlpii credinţei !...

— Ei, frate, oricît te-ai strădui, sfînt din el tot n-ai să scoţi, zise tăios Bîhalov, apoi se ridică şi trase cu urechea.

În clipa aceea, bubui deasupra străzilor pustii ale Zariadiei cel dintîi şrapnel. Nastia văzu de la fereastră o mîţă care adulmeca, în bolta de peste drum, o gheată veche care zăcea acolo de trei zile. Mîţa o luă la fugă, iar Nastia se trase în grabă de la geam, dar nu aşa de repede ca să nu-l fi văzut pe Dudin ţîşnind înnebunit pe poartă. Ţipa ceva şi arăta cu mîinile în sus. Îl mai zări trecînd ulicioara şi mistuindu-se după colţ.

Zariadie părea pustie de tot. Deasupra mahalalei, aerul trosnea ca o grindă uscată, ruptă în două de o putere năvalnică. Abia pe lîngă Porţile Prolomnîie întîlni Dudin pe cineva, un om cu caftan, fugind în neştire de groaza vremurilor care se aiătau.

— ...Cine trage ? urlă Dudin, a cărui faţă hotărîtă, strălucind de-un fel de entuziasm, sperie şi mai tare pe omul cu caftan.

— Se apropie Lenin de Moscova !... strigă omul, ferindu-se din calea lui Dudin.

— Da de unde trag ? răcni iarăşi Dudin, cît putu de tare, căutînd să acopere bubuitul cerului.

— ...De la sfîntul mucenic Nikita... din Dealul Vşivaia. Trag în Kremlin... îl lămuri omul, apucînd-o tot în fugă de-a lungul zidurilor uneia din ulicioarele întortocheate care se înfundau în Zariadie.

Dudin ieşi în goană pe Porţile Prolomnîie. Pe chei trecură pe lîngă el în pas alergător, cadenţat, nişte elevi-ofiţeri. Tuşind şi poticnindu-se, Dudin alerga drept spre locul de dincolo de Podul Ustinski, de unde trăgeau tunurile. Fuga îi acoperise obrajii de o roşeaţă vineţie, iar ochii îi ardeau ca unui soldat biruitor. De oprit nu-l oprea nimeni, fiindcă n-avea cine să-l oprească.

Deodată, un val de sînge i se urcă în cap, şi ochii i se împăienjeniră. Se opri şi se aşeză pe o bîrnă, ca să mai răsufle.

Dealul Vşivaia trăgea ca un vulcan în erupţie. Bubuiturile tunurilor erau legate ca printr-un lanţ de ţăcănitul regulat al mitralierelor. Octombrie începuse...

Scăldat în sudori reci de atîta alergătură, Dudin se uita în sus. Fără să se poată dumeri de ce, îşi aduse aminte de necunoscutul pe care îl văzuse cu un an înainte în ceainărie. Aproape în acelaşi timp simţi un clocot în piept, urmat de o usturătură în gîtlej. Hîrcîi şi scuipă. Scuipatul i se păru de o culoare neobişnuită. Atunci mai scuipă o dată, în palmă, şi înmărmuri cu ochii la cheagurile mari de sînge care pluteau în scuipat. Se uită îndelung la ele şi, parcă, cu prea mare luare-aminte.

PARTEA A DOUA

I. ANNUŞKA BRIKIN IŞI INŞALĂ BĂRBATUL

Deasupra cîmpiei întinse şi nemărginite atîrna liniştea mută a omătului. Venise acel ceas al înserării cînd vînturile, nemaigăsindu-şi calea în întuneric, încetează să mai sufle, şi de bună seamă c-aveau şi de ce să nu sufle : trei păduri dese şi negre le aţineau calea în colţuri de cîmp, trei păduri singuratice şi de nepătruns, ca trei stînci. Cîte vînturi de iarnă, mai mari şi mai mici, nu s-au rătăcit fără urmă în întunericul lor des, cîte nu s-au împrăştiat în viforniţe şi cîte din ele nu s-au desfăcut în vîntoase vîjîitoare mai mărunte.

Ningea şi în seara aceea. Fulgii cădeau încet şi drept în jos. Nu se învîrtejeau şi nu erau purtaţi de vînt în pale, ci se lăsau domol, parcă s-ar fi întins de la cer pînă la pămînt fire lungi de zăpadă. Cine ar fi stat la poala pădurii, rezemat cu spatele de un brad, ar fi putut auzi fîşîitul uşor al iernii care se strecura prin văzduh. Deşi fiecare fulg aducea în urma lui o fărîmă de lumină, şi erau o sumedenie de fulgi, întunericul se făcea tot mai des, pînă cînd, în sfîrşit, birui noaptea.

În amurg, vîntul se trezi şi, cînd se lăsă noaptea, îşi dădu drumul în toată voia. Se învîrtea pe deasupra celor trei păduri şi alerga pe drumul puţin umblat, cu zăpada rotunjită ca dintr-o singură mişcare a unei mîini repezite îndărăt. Dar vîntului nu-i trebuiau numaidecît drumuri, căci nu era cale care să nu-i fi fost deschisă. Cînd avea să vină iarăşi vara, şi în locul zăpezii tăcute avea să se ri-

dice şi să foşnească din nou secara, nimănui n-avea să-i mai treacă prin minte cît de cumplit putuse să bată aici, în pustietatea înzăpezită, vîntul, stăpînul cîmpului nocturn. Şi stăpînul acesta avea la cheremul lui şi lupii, şi gerul, şi întunericul înşelător al viscolului, ba cîteodată şi soarta omului. Îi biciuia pe toţi şi-i mîna cum îşi mînă vizitiul caii... Toate acestea la un loc au adus după ele nişte întîmplări care s-au petrecut în cîmp, în noaptea aceea de iarnă.

Annuşka Brîkina aducea în sania ei, din satul Gînsacii, acasă la dînşii, la Hoţii, pe Serghei Ostifeici Polovinkin. Drumul era lung şi plictisitor. Femeile socoteau că de la Gînsacii la Hoţii erau douăzeci şi una de verste. Cu toate că versta, aşa cum o socoteau femeile, nu era prea lungă, se întîmpla cîteodată să iasă şi mai lungă decît aceea a stăpînirii... Gerul se înteţise şi vîntul se înfuriase rău... Cînd Annuşka se silea să desluşească ceva în învălmăşeala de fulgi purtaţi de vînt în trîmbe, o înţepau şi o usturau ochii.

Luna călătoare, mereu grăbită să ajungă cine ştie unde, se ivi deodată dintre norii fumurii. Fusese de ajuns să-şi arunce în treacăt ochii peste cîmpul întunecat, ca într-o clipă drumul cu pricina să se lumineze.

Sania ţărănească, largă, a Annuşkăi, încărcată din plin cu fîn, începu să se desluşească pe drum. Fînul te îmbie la somn. Şi, ce-i drept, întins în fîn sub cojocul de oaie tras peste cap, pe deasupra căruia mai era şi o bucată de pînză de cort scorţoasă, dormea însuşi Polovinkin, împuternicitul cu strîngerea grîului peste patru plăşi... Fînul era moale, şi lui Serghei Ostifeici îi era cald. Trupul lui voinic era legănat de hîrtoapele drumului, şi mirosul fînului şi acela cald al blănii de oaie îi gîdilau plăcut nările. Toate acestea îl făceau pe Polovinkin să plutească într-un somn legănat şi moale.

Polovinkin visa un soare dogorîtor. Nu desluşea limpede locul care putea fi tot atît de bine o fîneaţă gata de coasă.

ca şi un lan pe vremea secerii. Pe întinsul fără de margini al cîmpului se mişcau nenumărate femei, şi degeaba se silea Polovinkin să priceapă de ce femeile secerau iarba, în loc s-o coseascâ. Oricum, Serghei Ostifeici tot n-ar fi ajuns să se dumirească, pentru că miresmele jilave ale ierbei cosite îi înfierbîntau sîngele, îl ameţeau. Era ameţit şi din pricina funcţiei lui extraordinare, care era să umble printre rîndurile de femei aplecate şi să vegheze ca ele să păstreze ritmul producţiei de iarbă cosită, strigînd pentru asta din timp în timp : „Fiecare firicel de iarbă îşi are socoteala lui !... Fiecare firicel de iarbă..." Lui Serghei Ostifeici i se părea că nu-şi mai avea pereche în lume şi că el, Polovinkin, era buricul pămîntului, iar pămîntul, recunoscător, se învîrtea în jurul lui.

În privinţa acestui Polovinkin trebuie să arătăm că era ţăran în floarea vîrstei, nici tînăr nici bătrîn, nici gras nici slab, şi bărbat în toată puterea cuvîntului. Părul lui Serioga era castaniu, cu cîrlionţi jucăuşi, şi moale ca un păr de femeie. Faţa lui era ce-i drept cam buhăită, în schimb privirea triumfătoare te îmboldea ca un bici. Cîte inimi femeieşti nu s-au topit zadarnic de dorul lui Serioga !...

În visul lui de sub cojocul de oaie, Serioga se strecură pînă la una din femei şi o ciupi, aşa, în şagă : „Nu mai juca din şolduri, muiere ! Apucă iarba mai cu inimă ! Fiecare firicel îşi are socoteala lui !"... Femeia însă se întoarse şi-i dădu una peste nas. Nici n-apucă Serioga să se supere, că strănută şi se trezi.

Un fir de fîn, care i se băgase într-o nară, pusese capăt visului. Pînă să-şi dea seama de ce se întîmplă, Serghei Ostifeici mai strănută o dată şi sperie de tot dulcea moleşeală a somnului. Se întinse, dădu la o parte de pe faţă cojocul de oaie, scoase capul, se uită în jurul lui şi abia acuma începu să-şi dea seama unde se află.

Era noapte şi visase. Viscolul sărea şuierînd peste tufişurile de la marginea drumului... Aha ! Acuma îşi aducea aminte : plecase la Gînsacii să organizeze acolo un centru

de preluare a surplusurilor de produse agricole. Era noapte şi visase. Prin aer zburau, învîrtejindu-se, fulgii de zăpadă, dar trupului îi era cald sub cojocul de oaie. Aţipi iar. Cu cît înainta noaptea, se făcea tot mai frig... „Ce beznă!" Şi din nou îl învăluiră noaptea şi visul.

Într-un tîrziu, Polovinkin îşi întoarse capul. Vîntul îi aruncase în faţă o pală de fulgi mari care se topiseră numaidecît, şi apa i se prelinsese pe faţa umflată de somn. Mintea îi lucra acum mai limpede. Era în drum spre Hoţii, unde se ducea pentru a pregăti campania de vară şi a convinge pe ţăran că şi oraşului îi trebuie pîine, iar la nevoie chiar să-l bage în sperieţi. Ţăranul însă stă ca o buturugă şi nu se urneşte din loc... Şi Polovinkin se trudea să găsească cuvîntul care l-ar putea convinge.

Lui Serghei Ostifeici îi veneau în minte o seamă de lucruri neplăcute, şi gemea, dar dulcea moleşeală a somnului înlătura din gînd grijile realităţii. Aha! Acuma îl ducea la Hoţii Anna Brîkina, aceea căreia i s-a pierdut bărbatul pe cîmpurile pe unde umblă moartea. Aceea care îşi joacă sprîncenele şi nările şi care-şi revarsă în curcubeu rîsul cu hohote. Serioga îşi aruncă ochii peste cap, către propria lui frunte. Şi de-aici încolo începu urmarea visului care tocmai se întrerupsese. Annuşka şedea pe un sac chiar deasupra capului lui Serioga. Cojocul o făcea să pară neînchipuit de grasă. Serioga se uită cîteva clipe la spatele ei şi tuşi cu severitatea lui neclintită. Chiar cu aceeaşi severitate cu care convingea pe ţărani, cînd era vorba de grîu, şi cu care vorbea şi cu şefii lui.

Numai că Annuşkăi nici nu-i păsa de severitatea împuternicitului. Îi era capul plin de-ale ei. Trăgea de hăţuri, îndemna iapa, pocnind din limbă, şi se temea să n-o fure somnul şi să nu cadă cumva în zăpada pufoasă. Mîinile îi îngheţau în mănuşi, iar capul i se apleca tot mai jos, pînă ce bărbia îi atingea cojocul ţeapăn şi îngheţat, şi atunci tresărea. Îşi avînta iar biciul, punîndu-şi în mişcare sîngele care începea să i se sleiască, şi iapa mare a lui Brîkin

smucea iar sania şi ţinea fără grabă drept înainte, prin volbura cenuşie, drumul care nu se mai sfîrşea.

— Ai obosit, se vede, de cînd tot dormi. Acuma te-a pălit şi strănutatul, zise Annuşka, întorcîndu-se către Polovinkin şi pocnindu-se cu mîinile peste genunchi.

— Unde sîntem ? întrebă Serghei Ostifeici, îndesîndu-şi şi mai tare pe cap şapca de piele.

„Cu şapca asta, îşi zise el, îţi degeră urechile. Nu-i de loc potrivită pentru clima asta. Dar nici fără ea nu se poate, pentru că oamenii se tem de şapcă."

Şi o întrebă iar pe Annuşka :

— Oare-am trecut de Otpetovo ?

— Nici n-am mers pe-acolo, c-am luat-o pe la deal. Aşa-i mai sigur. Pe dincolo nu ştiu drumul.

— Ce zici ? Or mai fi rămas vreo zece verste ? întrebă Polovinkin încruntîndu-se.

— Ba eu socot c-or fi vreo şaisprezece, răspunse rîzînd Annuşka.

„Ei, la dracu ! Ce mai slujbă-i şi asta ! Rătăceşti de colo pînă colo, ca ciulinii purtaţi de vînt", îşi zise în gînd Polovinkin şi încercă să mai aţipească. Era încă noapte şi ar mai fi putut visa. Dar somnul nu mai venea. Atunci luă un fir de fîn şi-l rupse cu dinţii. Polovinkin avea dinţi albi şi sănătoşi. Doi din faţă lipseau, pierduţi în război, în aceeaşi zi, într-o luptă. Cînd Serioga se mînia în calitatea lui de împuternicit, cuvintele îi şuierau ascuţit prin aceste două ştirbături.

— Cum îi cu tine acuma ? porni atacul Serghei Ostifeici, scuipînd firul de fîn în zăpada vînturată de viscol. Eşti văduvă, sau ce ?

— Nu-s nici văduvă, nici fată, nici femeie măritată, răspunse supărată Annuşka, smucind hăţurile.

— Şi cum vine asta ? Eu cred că nu-i bine să stai aşa, îşi exprimă compătimirea Serghei Ostifeici.

— N-are pic de obraz... rosti Annuşka, parcă şi-ar fi vorbit singură. De-atîta amar de vreme de cînd m-a luat, a venit de patru ori acasă, ş-atîta tot. La ce s-a mai însurat

atunci ? Mie şaluri şi rochii îmi trebuie ? Ducă-se dracului, cu ele cu tot. Da ce, eu cu şalurile am să trăiesc ?

— Şi numai de patru ori zici c-a venit ? se minună Polovinkin, luminîndu-se la faţă. Mare tontălău ! Dacă eram eu în locul lui şi mă lipeam de tine, apoi nu mă mai dezlipeam cîtu-i lumea şi pămîntul...

Annuşka şedea cu spatele la Serioga, aşa că acesta nu putea să vadă dacă ea se bucură sau se încruntă de gluma lui.

— Chiar aşa ai fi făcut ? lăsă ea să-i scape, în bătaie de joc.

— Chiar aşa ! De eram cu în locul lui...

Şi Polovinkin oftă aşa de tare, încît iapa ciuli urechile şi grăbi supusă pasul.

Serghei Ostifeici se uită iarăşi, pe sub gene, cum se tîra îndărăt drumul pe sub tălpile săniei. Tocmai atunci intrară în pădure. Aici vîntul era parcă mai moale şi nu-i biciuia aşa de tare faţa. Calul alerga şi el mai în voie, şi se mai înmulţiră şi sunetele : tălpile săniei scîrţîiau, splina suna înfundat în burta calului, iar de pe crengile pe care le atingea cercul se scutura zăpada.

Bucăţi mari de zăpadă cădeau pe Annuşka, dar ea nu le băga în seamă de supărată ce era pe bărbatul ei dispărut. „Bărbatul ei !"... Cît nu-l chemase ea şi în gînd, şi în scrisorile ei, să vină acasă măcar pe o săptămînă. Îl mintise chiar că ar fi însărcinată... Dar el veşnic n-avea cînd. Un bărbat fără suflet, ţine mai mult la bani decît la nevastă. Ei, Egor Ivanîci, mulţi bani ai strîns la bancă ?

Annuşka îşi repezi înainte umărul, şi biciul şuieră mai furios, şi mai ascuţit.

— ...Da nu ţi-i urît făr' de bărbat ? Eşti tînără şi n-ai trăit de loc, o luă de la capăt Serghei Ostifeici, ţintind drept unde o durea pe Annuşka.

— Ce mă tot zădărăşti ? îi aruncă Anna peste umăr, apărîndu-se. Lasă-mă-n pace ! Ce nevoie ai tu de una de la ţară ? La voi, la oraş, ai cu zecile.

Serioga ştia aproape de pe vremea cînd era încă în leagăn toate căile, şi pe-acelea drepte, şi pe-acelea ocolite, care duc la inima femeii. Şi acuma mergea de-a dreptul la ţintă, răsucindu-şi nemilos mustaţa.

— La noi la oraş ! Oare crezi că la oraş s-ar prăpădi o comoară de femeie ca tine ? La noi îşi au toate socoteala lor. Dacă fiecare firicel de iarbă are socoteala lui, cum s-ar putea pierde o femeie ca tine ? Iaca, de pildă, ce-aş face eu cu tine. Te-aş trece numaidecît în catastif şi te-aş da în seama unui erou. Iac-aşa ! Treabă-i asta, o femeie tînără ca tine să tînjească ?

Annuşka tăcea. Drumul se întindea fără sfîrşit. Serioga urmă :

— Am cunoscut o femeie. Tot Anna îi zicea. Bărbatusău fusese ucis, şi ea se ofilise toată... Avea treizeci de ani, şi lumea îi zicea bunică.

— Şi unde fusese ucis ? întrebă Annuşka, pe care o trecuse un fior, şi rămăsese acum cu urechea aţintită.

— D-apoi în războiul-acesta care a fost, în războiul ţarist... Ţarul poruncea, iar ţăranii cădeau cu miile. Da parcă morţilor nu li-i bine ? Duhnesc ei cît duhnesc şi pe urmă nu-şi mai bat capul cu nimic. Da bietele femei rămîn şi se chinuiesc. Îţi spun asta fiindcă şi bărbatu-tău a plecat pe front, nu ?

— L-au luat... răspunse Anna c-un glas care nu era al ei. Poate că i-au şi putrezit oasele cine ştie unde.

— Se prea poate, încuviinţă Polovinkin, urmîndu-şi jocul. Dacă cumva mor vara, oamenii putrezesc mai repede.

— De ce m-aţîţi ?... Că doar nu-s nevastă-ta, răspunse Annuşka în doi peri. Mai bine ai sta binişor acolo unde stai, şi-ai dormi. Iac-acuşi ajungem la Hoţii.

— Da parcă ce-am spus ? zise Polovinkin ridicînd din umeri. Treaba asta nu mă priveşte. Eu numai te-am căinat.

Începuse iar să ningă. Fulgii de zăpadă se roteau nebuneşte şi se învălmăşeau în trîmbe. Vîntul îşi făcea de cap

cu zăpada, parc-ar fi numărat fiecare fulg şi l-ar fi pus la uscat, ca să-l aibă cînd i-a fi de trebuinţă.

— Ia ascultă, Anna... am uitat cum îi zicea lui tată-tău. Ţi-o fi frig ? Uite, treci în locul meu de te mai încălzeşte, că de mînat oi mîna eu.

— Binee... se învoi nu tocmai îndată Anna, c-un glas care cerea de la sine îndurare.

Ea îi trecu hăţurile şi schimbă locul cu călătorul ei. Un răstimp mai lung se auzi numai scîrţîitul zăpezii sub tălpile săniei, bătaia hulubelor şi tropotul înfundat al copitelor în zăpadă. Mergeau iar prin pădure, dar acum aveau vîntul în spate. Era ger şi viscolea. Noaptea şi visul se împleteau. De sub cojocul sub care se vîrîse, Annuşka îl văzu pe Serioga legînd hăţurile de loitră şi păturind fînul răscolit de vînt.

— Unde vrei să te duci ? întrebă Ana, săltîndu-se într-un cot.

— Fă-mi loc lîngă tine. c-am îngheţat de tot, răspunse Serghei Ostifeici.

Tot mai ningea. Cîmpul se întindea fără sfîrşit. Iapa mergea înainte fără s-o mîie nimeni. Anna şi Serioga parcă erau făcuţi unul pentru altul. Amîndoi erau înalţi şi voinici. Poate că în conştiinţa Annuşkăi s-ar fi cuibărit pata neagră a păcatului, dacă în zori, pe cînd cojocul le acoperea încă somnul legănat de îndrăgostiţi, nu s-ar fi întîmplat o poznă. La cotituri se îngrămădesc de obicei troiene. În drumul ei, sania dădu de o astfel de cotitură, unde povîrnişul era mai de-un stînjen. Tălpile se cumpăniră, şi sania se răsturnă pe-o coastă. Şi atunci se întîmplă ceva nemaipomenit : amîndoi adormiţii zburară în zăpada adîncă. Cînd frigul începu să le cuprindă trupurile încălzite de somn, Annuşka pufni de rîs, iar Polovinkin rîse şi el. Şi acolo unde răsună rîsul, vesel şi curat, acolo nu mai poate fi vorba de păcat. ci zvîcnesc din plin izvoarele vieţii

— De ce m-ai răsturnat în zăpadă, femeie? întrebă Polovinkin, rîzînd de i se vedea gura ştirbă.

— Ba tu eşti de vină, păcătosule! rîse şi Annuşka şi acoperi cu grijă picioarele lui Serioga cu pînza de cort.

Anna nu socotea că păcătuise, schimbîndu-şi bărbatul bicisnic, dacă nu şi mort, pe unul viu şi sănătos... Dragostea lor mergea din plin. Anna se obişnuise chiar prea repede cu situaţia ei de nevastă fără cununie a unui bărbat străin. Tot satul începu să vadă cum înflorea Anna în cea de-a doua dragoste a ei. Dar Anna se uita acum fără sfială în ochii vecinelor şi nu ascundea de privirile lor, care o osîndeau, pîntecele care-i creştea mereu. Mai băgară de seamă vecinele că, deşi Serghei Ostifeici rămăsese tot neîngăduitor faţă de încercările ţăranilor de a ascunde grînele, el începuse să se poarte mai prietenos cu Brîkinii. Venea şi la ei în casă, iar într-o zi chiar îi spusese soacrei Annuşkăi „mămîucă". Soacra nu răspunse nimic, atîta numai că, scoţînd caşa din cuptor, zăngăni mai tare ca de obicei cu cîrligele de apucat oala.

Dar pe măsură ce-i creştea pîntecele, şi se sfîrşea iarna, Anna era tot mai posomorîtă. Primăvara biruia iarna. Graurul cu capul negru, care se aciuase în căsuţa bătută în copacul din curtea Brîkinilor, aducea peste zi acasă la el tot soiul de gunoaie pufoase, iar cum însera se apuca să fluiere numai cîntece de veselie, în care cînta primăvara, omătul care se topea, cum şi o seamă de alte fleacuri păsăreşti.

Seara, Annuşka şedea în cerdac şi se uita cu ochii duşi şi trişti în depărtare, unde dădea în colţ iarba în lunca satului, la stîlpii cerdacului de pe care se cojise vopseaua, la împrejurimile învăluite în aburii primăverii şi la gîzele fără nume trezite din somnul iernii ca să se tîrască pe pămînt.

Faţa severă, tristă şi plină de taine a Annuşcăi semăna cu faţa maicii domnului, aşa cum e zugrăvită pe icoane.

Aerul jilav, mirosind a ţărînă şi putregai, era plin de ţiuitul neîncetat al ierbei care creştea. Într-o zi în care Serghei Ostifeici plecase cu treburi prin plasă, pe Annuşka o apucă plînsul în cerdac. Avea o ibovnică dreptul să-şi oprească iubitul să umble tot timpul pe drumuri ? Acuma avea să mai vină copilul, pe care nu-l dorise şi nu-l chemase, şi-apoi se mai putea să i se întoarcă bărbatul, pe care toţi îl socoteau ucis şi pe care ea îl alungase de mult din inima ei. Oare nu cumva o să ajungă ea, Annuşka, în care curgea sîngele încăpăţînat al Babinţovilor, să roage pe bărbatul neiubit să recunoască drept al lui pe copilul acesta din flori ?...

Soacră-sa ieşise în prag. Îşi îndreptă testemelul, pestriţ ca o găină, şi se uită cu o privire pătrunzătoare la faţa Annuşkăi. Văzînd-o cum trage în neştire cu degetele fire din polcuţa veche vătuită, îşi închipui la ce se gîndea noră-sa, şi un zîmbet înţepător i se ivi pe buzele uscate şi neînduplecate :

— Hai şi-i mînca !...

Anna tăcea.

— În ce lună eşti ? întrebă soacră-sa în şoaptă.

— Într-a cincea.

Annuşka se ridică. Deodată simţi reîntorcîndu-i-se dorul de viaţă. Căscă prelung, din adîncul pieptului ei sănătos, şi pentru dînsa, şi pentru copil, bucurîndu-se de dulceaţa primăverii care venea. Trupul voinic al Annuşkăi se săturase de atîta tristeţe

II. ÎNTOARCEREA LUI EGOR BRÎKIN LA HOŢII

Oare nu din pricina lacrimilor fierbinţi ale Annuşkăi se topise în anul acela atît de timpuriu zăpada ? Toate cîte ţineau de iarnă erau pe ducă. Vremea era a lapoviţă. Pămîntul plîngea şiroaie, iar drumurile erau năpădite de apele primăverii

Dimineaţa se auzeau cîntînd cocoşii sălbatici. Dar dintr-o dată timpul se schimbă. De sfîntul Gherasim, cel cu graurii, se stîrni o lapoviţă cumplită, în două cu ploaie, iar către dimineaţă îngheţă uşor. O pacoste nu vine niciodată singură. Peste semănăturile de toamnă din locurile joase, avînd şi aşa o înfăţişare jalnică sub apă, se prinsese în noaptea aceea o pojghiţă de gheaţă. Ţi se rupea inima cînd vedeai petele galbene de pe albastrul catifelat al cîmpiilor înecate.

Vîntul începuse să usuce băltoacele, dar soarele încă tot nu-şi putea croi drum pînă la pămîntul care creştea ca dospit şi se desfăcea în palmă în grunzuri calde, pline de mireasmă. Aburi deşi începură să se înalţe, şi cerul se acoperi cu o perdea de nori zdrenţuiţi care treceau în goană. Ploile ţinură patru zile. În urma ploilor se năpustiră nişte vînturi sălbatice şi zvîntară cîmpul. Venise primăvara !

Într-una din zilele acelea uitîte, pe drumul de ţară abia zbicit, venea spre Hoţii un soldat necunoscut. Ochii duşi adînc în fundul capului păreau să cate într-una, şi ziua, şi noaptea, la ceva care îi îngrozea. În spate i se bălăbănea sacul de merinde gol, iar pe cap avea o căciulă de blană de cîine, care semăna cu o dihanie udă şi zgribulită.

Se vedea bine că drumeţul voia să treacă pe drum fără să-l recunoască cineva. Cînd întîlnea cîte un om, se prefăcea că-i şchiop şi rănit. De înnoptat, înnopta ca vagabonzii, pe unde se nimerea, ori într-o curte sărăcăcioasă din dosul vreunei izbe de la o margine de sat, ori în vreun pătul dărăpănat, tot numai crăpături. Iar dacă dădea în cale de o căpiţă de fîn, se gîndea că era şi ea destul de bună pentru odihna unui soldat care se întorcea acasă. Venea ca musafir nepoftit, nu-l vedea nimeni, iar cînd pleca n-avea cui mulţumi.

La Suskia se văzu nevoit să cerşească un codru de pîine la uşa unui gospodar. Îşi pusese o legătoare peste ochi, iar faţa şi-o schimonosise fără cruţare, ca nu cumva să bănu-

iască cineva că ar fi de prin părţile acelea. Aşa umbla soldatul, flămînd şi gol, cum îi era şi sacul, ruşinîndu-se hoţeşte de numele şi de meseria sa.

Iată-l acum cotind din drum, trecînd pe dinaintea acaretelor boiereşti, pe jumătate dărăpănate, şi luînd-o printr-o tăietură de crîng ca să intre într-o pădurice învăluită parcă într-un văl verzui. Cînd ieşi la poala pădurii dădu de o rîpă plină de tufe de ienupăr, dincolo de care se întindeau locuri bine cunoscute drumeţului. Soldatul rămase cîtăva vreme nemişcat, cu ochii duşi, şi abia după aceea îi veni în minte să-şi pună jos sacul cu merinde şi să se aşeze pe el. Îşi scoase căciula şi-şi lăsă capul tuns în bătaia vîntului rece de aprilie. Simţi cum îl trec fiorii, şi i se răcesc picioarele. Trase în piept aerul tare şi umed, ca şi pămîntul. Apoi se uită în zare.

Dinaintea lui se întindea, cît vedeai cu ochii, cîmpul satului natal. Într-o vale din depărtare, mărginită din toate părţile de liniile albastre-cafenii ale pădurilor, se înălţa o movilă, dominînd toată împrejurimea. Lipite de movilă, ca nişte albine puse pe-un butuc ieşind din apă, se vedeau nişte izbe mitítele. Căţărate pe povîrnişul dîmbului, izbele se ţineau ca prin minune în picioare şi coborau pînă la un pîrîiaş care, silit de un bot abrupt al dîmbului, cotea aici aproape în loc. Fumul care se ridica, ici şi colo, în aer era mărturie că în izbe locuiau oameni. Soldatului i se păru că şi aerul pe care îl trăgea în piept era îmbibat de fumul amărui de izbă. Acolo era satul lui, satul în care văzuse lumina zilei, locul care îi era lui cel mai drag din toată lumea.

„Hoţii, Hoţii... glie, maică dragă! Toate cîte au fost odată s-au prefăcut în pulbere şi vis, numai singură tu ai rămas aievea şi stai aici, neclintită de veacuri. Se vede însă că omul se plictiseşte şi de întinderile tale nemărginite, pe care nici mintea nu le poate cuprinde, căci iată, într-o bună zi, unul dintre feciorii tăi a plecat de lîngă tine în strîmtoarea oraşului. Şi-a cumpărat o dugheană în

talcioc şi s-a frămîntat, ca apucat, ani de-a rîndul pe-o palmă de loc, irosindu-şi puterea pe cîţiva bănuţi de aur. Fusese o vreme cînd acest fecior venea în satul lui în clinchete de zurgălăi şi se fălea că uitase tot ce era acasă, chiar şi pe tine, maică, glie strămoşească. Dar cîştigul se dusese pe apa sîmbetii şi, cum se întîmplă într-un basm vechi, uitat, rublele se prefăcuseră în căcăreză. Oraşul te-a stors, Egor Brîkin. Ţi-a scos sufletul şi măruntaiele, şi a îngrămădit în locul lor numai putregai, iar pentru că l-ai slujit cu credinţă, ţi-a dat în schimb o manta veche de culoarea păduchelui şi ţi-a spus: «De-acuma-ncolo vîntură lumea, Egor, tu care ai uitat pînă şi de glia-mamă...» Numai că mamele nu-şi alungă feciorii. Oricum te-ai întoarce, ea tot are să te primească şi are să-ţi spună: «Trăieşte şi te înmulţeşte, Egoruşka, căci faţă de mine, maică-ta, n-ai păcătuit cu nimica...»"

Cu capul plin de aceste gînduri, Egor Brîkin stătu multă vreme acolo, privind la locurile natale. Deodată îl podidiră lacrimile. Oricît ar fi vrut el să şi le stăpînească, nu izbuti. Apoi îşi întoarse buzunarele pe dos, cu gîndul că poate va găsi din ce să-şi răsucească o ţigară. În buzunare nu era decît scuturătură de mahorcă, amestecată cu fărîmituri de pîine. Deşertă gunoiul în palmă şi-l aruncă în vîntul care îl prinse pe loc şi-l spulberă pe jos. Egor îi urmări din ochi zborul şi simţi deodată un dor lacom de libertate. Apoi se aplecă, rupse un fir de măcriş, care abia răsărise, şi începu să-l mestece.

Peste tot întinsul cîmpului trudeau ţăranii cu plugurile de lemn. Vîntul rece de april le biciuia picioarele desculţe şi le umfla pantalonii, de stăteau ţepeni ca nişte stîlpi. Nu mai era mult pînă să înflorească păpădia, curînd după aceea avea să înceapă semănatul. Venise vremea cînd fîşia de ogor a ţăranului prinde a înverzi.

Potrivit unui străvechi obicei, după ce arau un timp, ţăranii se strîngeau pe haturi să mai stea de vorbă şi să fumeze, pînă ce vîntul avea să usuce sudoarea de pe cai.

Îmbătați de cea dintîi lună a primăverii, se așezau unde nimereau și-și scuturau înțepeneala lungilor și înăbușitoarelor nopți de iarnă.

Tocmai cînd Egor Ivanîci venea de la deal, trei țărani se odihneau pe un hat din apropierea drumului. Doi se desfătau cu fum de mahorcă, iar al treilea nu făcea nimic. Acest al treilea era Saveli Bătutu, și el cel dintîi zări pe soldatul necunoscut.

— Uite că vine un om, strigă el, întrerupîndu-și în locul cel mai palpitant povestirea unei istorii de pe vremea cînd era soldat.

Garasim, curelarul satului, un țăran cu barba neagră, care nu mai îmbătrînea și care era singura amintire pe care o lăsase un țigan îndemînatic, în trecerea lui prin Hoții, cu patruzeci și șapte ani mai înainte, scuipă în degetele negre fripte de mucul de țigară și se holbă la soldatul care venea înspre ei.

— Da, istorisea Saveli pentru a nu știu cîta oară. Prin nouăzeci și unu, cînd am fost cinstiți la Varșovia cu un prînz... eu eram ordonanță la liceul militar...

— Nu-i cine știe ce grad !... spuse Evgraf Petrovici Podpreatov.

— Nu-i vorba de grad, răspunse Saveli, ridicînd mîna și lăsînd-o repede în jos, în semn ca să-l lase în pace. Gradu n-are de-a face. Da te măgulea să slujești pe un om ca dînsul... Ș-avea una, cum s-ar zice o ibovnică, care se sclifosea parcă era o cucoană. Iar el dădea într-însa unde nimerea. Am văzut cu ochii mei cum o bătea. Vinu lor n-avea nici o tărie. Ce să zic, era ca o curățenie... numai că pe hîrtia de pe sticlă nu scria pe limba noastră.

— Da cu prînzul cum a fost ? întrebă Garasim care ședea jos, pe hat, cu gîndul să-l aducă înapoi la povestea cu prînzul.

— Cum a fost cu prînzul ? Să vă spun cum a fost și cu asta. Numai farfurii cîte s-au spart. Era acolo un prinț din Caucaz, cam într-o ureche... Mai tîrziu i-a și făcut

felu lui Nosovatov al meu... Prințul ăsta se așeza la masă și mînca, să zicem, un fel de bucate : nu isprăvea bine și pac ! jos cu farfuria... Ma-a-are om !

— Moașă-ta pe gheață ! zise Evgraf Podpreatov, izbucnind în hohote de rîs.

Acest Evgraf Podpreatov era om cu frica lui dumnezeu și n-avea de loc gura slobodă, dar povestea lui Saveli așa de tare îi plăcuse, încît rîdea și cu ochiul cel chior.

— Da-a... urmă Saveli. Și numai ce văd pe prințul Nosovatov că vine la mine și-mi spune deschis în auzul tuturor : „Să bem acum și pentru cei mai mărunței !..."

În clipa aceea se apropie de ei soldatul cel necunoscut.

— Sănătate, fraților ! zise el, uitîndu-se pe sub sprîncene.

Garasim măsură cu o căutătură piezișă zdrențele soldatului, parc-ar fi căutat cu cine să-l asemuiască, dar, negăsind, răspunse :

— Sănătate, măi leat !

— Cum așa, moș Garasime ? zise cu obidă soldatul. Ce, nu mă mai cunoști ? D-apoi la nunta mea cred că numai vin ai dat pe gît de trei ruble... Ș-apoi mi se pare că ți-am împrumutat și niște bani.

— Nu te cunosc. Adică glasul parcă ți l-aș cunoaște, da cine ești nu pot să știu, bombăni nemulțumit Garasim și se uită la fețele tovarășilor săi, ca și cum ar fi nădăjduit să citească pe ele numele soldatului.

— Egor Ivanîci ! strigă deodată Saveli cu glas ascuțit și numaidecît întinse soldatului mîna. Da de unde vii ? Nici nu mai credeam să te întorci vreodată. Annuška...

Nu isprăvi și plescăi numai din buze, în semn că asta nu era în puterea lui.

— Ce-i cu Annuška ? întrebă Brîkin, devenind atent.

— Toți sînt bine, sănătoși... Adică vreau să zic că e bine, sănătoasă... spuse la repezeală Saveli, care se cam încurcase.

— Vin tare de departe, începu solemn Brîkin. L-am respins pe Denikin. Da acuma gata, m-am săturat ! şi-i făcu cu ochiul, hoţeşte, lui Garasim, însă acela nu-i răspunse. Ce să vă spun, fraţilor ? Era să mor pe amîndouă fronturile. Dar astăzi ştie parcă cineva cît preţuieşte un soldat ? Mi s-au zdruncinat şi maţele din mine de cît ne-au tot cărat cu vagoanele dintr-un loc în altul. Pesemne că voiau cu tot dinadinsul să ia pielea de pe noi. M-am istovit de tot. N-am mai putut răbda şi gata !

— Ce n-ai mai putut răbda ? întrebă încetişor Evgraf Podpreatov.

— Să trăiesc la cheremul altora, răspunse Brîkin şuierat. De ce m-ar îngropa în pămînt ? Doar sînt încă viu. În ziua de azi morţii sînt la mai mare cinste decît viii...

Drept răspuns, Garasim tuşi şi se îndreptă spre plugul lui, fără să se mai uite îndărăt.

— Mai bine-ai face să te întorci de unde-ai venit, zise băţos Podpreatov şi-şi frecă ochiul teafăr. Se aude c-au să fie pedepse grele...

— Adică cum pedepse grele ? întrebă Brîkin, tresărind ca un ţipar.

— Asta-i în privinţa dezertorilor. Se zice că are să fie rău de ei, îl lămuri Saveli, c-un glas neaşteptat de piţigăiat. Uite, Barîkov şi cu frate-său s-au întors fără să fie învoiţi. Cei de acasă au început să le facă viaţa amară. Ziceau că de ce s-au întors dacă nu fuseseră nici ucişi, nici răniţi. Şi i-au pus pe fugă. Cică să nu li se întîmple, din pricina lor, cine ştie ce pacoste. Ş-acuma-s amîndoi în pădure, cu o şleahtă de teapa lor.

— Mie să nu-mi spui asta ! îi curmă vorba Egor Ivanîci, şi faţa i se întunecă. Nu cumva mă crezi şi pe mine dezertor ? Da de unde ştii tu că n-am o hîrtie la mînă, care-mi dă dreptul să vă mănînc pe toţi fără să dau cuiva socoteala ? Şi izbucni într-un rîs prefăcut... Apoi, suflecîndu-şi pînă la cot, cu o repeziciune ciudată, mîneca mantalei, în-

tinse lui Savcli dreapta murdară. Uite! Am în mine un glonte. Pipăie aici...

Neştiind ce să facă, Saveli atinse cu teamă locul pe care i-l arăta Brîkin.

— Da, se grăbi el să încuviinţeze. N-am ce să zic... este!

— Păi vezi! izbucni Brîkin. I-am ţinut piept lui Denikin. Na, uită-te aici... urmă el, descheindu-şi mantaua pusă de-a dreptul pe piele şi lovindu-se cu înfrigurare de data asta nu peste mîna dreaptă, ci peste cea stîngă. Glontele încă-i aici!

Acest fapt nu-i scăpă lui Saveli, care-şi lăsă capul în jos. Începuse să bureze.

— Ei, s-a odihnit destul iepuşoara. De-acu mă duc şi eu, se hotărî deodată Saveli, dînd din cap şi arătînd cerul spre apus, de unde venea vîntul şi unde se rotea în aer o pasăre mare, neagră.

— Va să zică, la noi acasă sînt toţi sănătoşi? îl opri Brîkin. Înviorarea lui de mai înainte parcă nici nu fusese.

— Casa-i neclintită la locul ei... Bună casă, n-am ce zice!... răspunse Saveli. Casa-i casă, da oricum o casă mare are nevoie şi de-un stăpîn ca lumea. Mi-a spus Timofeevna c-au putrezit nişte căpriori în pod şi că plouă în casă prin acoperiş. Încolo, casa-i cum o ştii. Acuma că te-ai întors, ai s-o dregi.

— Eu te-am întrebat în privinţa nevesti-mi... zise Egor şi aşteptă răbdător răspunsul.

— Aha, a nevesti-ti! Da parcă cine are dreptu să judece nevasta altuia? O poţi tu judeca pe nevastă-mea? Poate că eu nici nu vreau să-mi judeci nevasta. Stăpînu nevesti-mi sînt eu! şi Saveli porni în grabă spre plug.

Brîkin plecă şi el mai departe. Cu cît se apropia mai mult de sat, cu atît îi slăbea voinţa, care îi fusese atît de tare în clipa cînd o ştersese din vagon. Grăbi pasul. La ultima cotitură a drumului, mai s-o răstoarne pe Fe-

tinia, o femeie răutăcioasă şi limbută. Ajuns acasă nu-l lătră cîinele.

„O fi murit...", îşi zise Egor Ivanîci.

Cînd urcă scara cerdacului, o scîndură scîrţîi sub pasul lui. Tresări. Se opri în cerdac şi, ca de obicei, îşi roti de jur împrejur ochiul de stăpîn.

Toate în jur erau lăsate în părăsire. Banca pe care Brîkin, cu mîna lui, o vopsise în albastru ca cerul, era şi ea murdară şi purta urme adînci de topor.

„Se vede că au hăcuit aici mîncare la porci. Halal gospodari ! N-am ce zice", se gîndi el cu mustrare şi-şi mută mai departe privirea posomorîtă.

Parcă cineva îşi bătuse joc înadins de frumuseţea de cerdac a lui Brîkin. Din înfloriturile trufaşe, albastre şi trandafirii, săpate cu meşteşug în lemn, lipseau bucăţi întregi, iar pe alocuri vopseaua se coşcovise.

Egor Ivanîci se aplecă peste parmaclîcul cerdacului şi văzu în grădiniţă, într-o băltoacă, o bucată mare de lemn cu crestături frumoase, căzută se vede încă de anul trecut şi acum înnegrită de tot. Îl cuprinse mînia, şi-şi muşcă buzele. Apoi, într-un avînt de grijă gospodărească, înconjură cerdacul, scoase bucata de lemn din apă şi începu s-o potrivească de unde căzuse. Nu se mai temea că ar putea să-l vadă cineva. Bucata se umflase de cît zăcuse în apă şi nu se mai potrivea la loc.

Brîkin îşi lăsă sacul de merinde în cerdac şi se luă aşa de tare cu treaba încît, avînd trebuinţă de ciocan, se repezi în tindă, cum făcea de obicei, ca să şi-l ia. Cînd dădu să iasă, o întîlni pe Annuşka. Mătăhăloasă şi purtîndu-şi pîntecele rotunjit cu acel aer de suferinţă pe care îl au femeile însărcinate, venea cu doniţa în mînă de-a dreptul spre bărbatu-său. Zărindu-l, întinse mîinile şi rămase încremenită, holbîndu-se la el cu ochii ei decoloraţi de sarcină, măriţi de groază.

— Unde-aţi pus ciocanul ? întrebă cu nerăbdare Brîkin şi deodată observă ceva neobişnuit la trupul Annuşkăi.

Stăteau amîndoi tăcuți, față în față, ea mirosind a lapte cald, a vaci, el zăpăcit, cu mintea rătăcind printre bănuieli, una mai rea decît cealaltă.

— Va să zică, așa-i treaba ! zise Egor Ivanîci, după ce stătu un răstimp mai lung cu gura căscată. Apoi, luîndu-și căciula din cap c-un gest care nu prevestea nimic bun, adăugă : Hai ș-om intra în casă. Stăm noi de vorbă acolo.

Ea o luă înainte, supusă și închircită, fără nici o apărare. Cum intră în odaie, puse donița pe laiță și, tot fără să se întoarcă, făcu patru pași înainte. Ajunsă lîngă cuptor, se rezemă de el și își acoperi fața cu mîinile, așa că printre degete i se vedea numai un ochi rotund. Era gata la orice.

— Unde-i mama ? întrebă Egor Ivanîci și rămase lîngă ușă, căutînd prin odaie cu ochii încruntați și rătăciți ceva cu care s-o poată lovi. Deodată se aplecă repede și scoase de sub laiță o scurtătură rotundă și subțire, își îndreptă iar trupul scund și uscățiv și stătu nemișcat, socotind timpul cît putuse trece de la păcatul nevesti-si. Ai călcat porunca lui Dumnezeu, păcătoaso ! zise el tare și, parcă împins de cineva, făcu un pas înainte, ducînd în același timp scurtătura la spate.

Annuška, cu ochii ațintiți la lemnul din mîna lui, continua să tacă. Dar, îndată ce dispăru scurtătura după spatele lui bărbatu-său, parcă crescu c-un cap mai mare, iar fața i se lumină, ca și cum un vînt puternic i-ar fi împrăștiat spaima.

— Să știi că nu mă las bătută !... răcni ea răgușit, printre dinții încleștați. Nu mă las bătută de tine. Nu ești bun de sămînță, jugănitule !... Mi-ai tot scos ochii că-s stearpă. Da ia te uită acuma. Iac-așa !... Fac un copil.

Și porni spre el cu pîntecele înainte, rîzînd și plîngînd totodată, uriașă și înspăimîntătoare.

— Haide, haide... Potolește-te ! bolborosi Brîkin zăpăcit. De ce țipi așa ? Spune-mi, de ce țipi ?

Uluit de tot, Brîkin se așează pe laiță.

Îi tremurau buzele, îi tremura tot trupul, și-i tremura și scurtătura pe care o mai ținea încă în mînă. Era nemaipomenit de jalnic cu trupul gol, care i se vedea de sub manta. Atacul neașteptat al Annușkăi îi luase piuitul.

— Te-a văzut lumea ? Știe careva ? întrebă el, mușcîndu-și unghiile și cu ochii țintă la ușă.

— Că-s borțoasă ? îi întoarse ea cu răutate întrebarea. D-apoi cum să nu vadă ?... Cînd m-ai luat, mi-ai făgăduit că mă faci cucoană. Straşnică cucoană m-ai făcut ! Ai făcut din mine o rîndășoaică... Și iapa-i mai cucoană decît mine. Cum să nu vadă oamenii, cînd sînt toată ziua în văzul lor ? Că doar nu-s orbi !... Și, deodată, începu să scîncească sughițînd printre țipete, fără să-și șteargă lacrimile. De ce mi-ai sucit capul ? De ce ? Hai ș-arată ce-ai adus... Cu ce te-ai ales de-acolo ? Arată !

Dar Egor Ivanîci se retrăgea acum pe toată linia. Toate părerile lui despre viață, despre fericirea veșnică, despre familie și demnitatea omenească le risipise pentru totdeauna furia Annușkăi.

— Ei, ce să-i faci ! oftă el nimicit și-și înfipse degetele în obraji. Va să zică, toate au fost degeaba. Mi-am furat singur căciula ș-am rămas tot Egorka cel zurliu. Da-da, cel zurliu, rosti el și rîse singur. Da, toate cîte-au fost s-au irosit.

— Scoate-ți măcar mantaua, zise Annuşka, fără să-și dea seama că-i era milă de dînsul.

Brîkin însă întoarse capul și ieși în cerdac. Stătu aici doar cîteva clipe. Fața i se scofîlcise, că nu mai era de recunoscut. Apoi se apropie de colțul cerdacului și izbi cu cizma, scurt și cu furie, în tăblia de lemn cu crestături a parmaclîcului. O bucată de tăblie scîrțîi slab, se desprinse și căzu afară. Egor Ivanîci se aplecă peste parmaclîc și văzu cu sălbatică bucurie că bucata de tă-

blie înfiorată căzuse într-o băltoacă şi fusese acoperită de noroiul cenuşiu pe care îl răscolise.

— Aha ! Pe deasupra mai eşti şi trandafiriu... Stai că-ţi arăt eu !

Înfuriindu-se tot mai tare, Egor Ivanîci îşi pierdu capul cu desăvîrşire şi începu să dea cu sete, cu scurtătura de mesteacăn, în lemnăria cu crestături frumoase a cerdacului, dărîmînd ceea ce ridicase cîndva, irosindu-şi tot entuziasmul sufletului său mărunt.

Poate că Egor Brîkin s-ar fi făcut singur de batjocură, dărîmîndu-şi toată casa şi prefăcînd-o într-o grămadă de lemnărie putredă, de nu-l oprea o nouă întîlnire. Poticnindu-se şi alunecînd prin noroiul adînc al uliţei, alerga spre cerdac maică-sa.

— Ce te-a apucat, derbedeule ?... De ce dărîmi cu cizmoaiele tale cerdacul altuia ? răcni la el, încă de departe, maică-sa.

Brîkin se întoarse către dînsa, însă ea tot nu-l recunoscu.

— Lasă, păduchiosule, că-ţi arăt eu... mai strigă ea, dar nu sfîrşi, oprită de privirea sticloasă, năucă a lui fecioru-su... Egoruşka, dragu mamii !... Tu eşti, viu şi teafăr ?

— Chiar de-l crestezi, mesteacănul tot nu moare, mărturisi în deznădejdea lui Egor, stînd cu pieptul gol în faţa maică-si.

— Ai găsit măcar ceva de mîncare, dragu mamii ?

Lăsîndu-se în voia mîngîierii poruncitoare a maică-si, Egor Ivanîci izbucni în lacrimi, se aşeză alături de dînsa pe o treaptă a cerdacului şi jeli toate cîte le avusese în tinereţea lui pierdută, din care se alesese praf şi pulbere. Maică-sa plîngea şi ea cu el. Plîngea văzînd unde adusese ticăloasa viaţă soldăţească mîndreţea ei de fecior. De Annuşka nu aminti nici unul dintre ei, cu toate că erau amîndoi cu gîndul la dînsa...

Ziua posomorîtă vuia plină de zgomote. Ramurile desfrunzite fremătau în vîntul puternic, şi ce mai rămăsese din zăpadă scădea văzînd cu ochii. Pe platforma hambarului lui Signibedov şedea, bălăbănindu-şi picioarele goale, Marfuşka peltica, proasta satului, vestită peste tot în împrejurimi, şi cînta încet şi tărăgănat, ţinînd isonul vîntului. Toată viaţa ei prostească şi-o petrecuse visînd, cum visează cei slabi cu duhul, la un logodnic închipuit, care însă nu venise. Toată lumea îşi bătea joc de ea şi o alunga. Ea însă ticluia mai departe cîntece întunecate şi neînţelese ca şi graiul surdomuţilor. Aşa şi acuma. Femeia aceasta de patruzeci de ani, despletită şi cu poalele murdare ale fustei grosolane de cînepă prinse în brîu, îşi bălăbănea picioarele şi mormăia pe nas ceva ce numai ea singură înţelegea.

— Sacu-i al tău ? îl întrebă încetişor maică-sa pe Egor Ivanîci.

— Al meu, răspunse el, uitîndu-se pe sub sprîncene la hambarul lui Signibedov şi la Marfuşka. După un timp o întrebă pe maică-sa : Ce tot fonfăieşte asta, parc-ar prohodi pe cineva ?

— D-apoi cum, tu nu ştii ?... oftă ea şi-şi şterse obrazul cu palma bătătorită. Prostul totdeauna cîntă.

III. POVESTEA CU LUNCA ZINKĂI

Atît de urît se încîlcise nodul dihoniei pentru Lunca Zinkăi, că nu mai era chip să-l dezlege nici mintea ascuţită a funcţionarilor, nici sabia tocită a ispravnicilor. Rădăcinile groase, şerpuitoare şi foarte încîlcite ale acestui nod, care mergeau pînă-n adîncimile vremurilor demult trecute, se strecuraseră în oameni, în sîngele lor, în vorbele lor, în obiceiurile lor, ba chiar pînă şi în fiecare firicel de iarbă pentru care se certau.

Demult, pe vremea aceea de nepăsare căraghioasă, cînd Alexandru al II-lea nu se urcase încă pe tronul Rusiei, trăia în ţinutul acesta un moşier putred de bogat, anume Ivan Andreici Svinulin. După cîte se spune, acest Ivan Andreici era un fel de castravete cu mustăţi, impunător şi ursuz, şi cu o faţă în care găseai cîte ceva din toate fiarele pămîntului.

Ivan Andreici stăpînca, fără să aibă de dat socoteală cuiva, o sumedenie de moşii întinse, păduri, heleşteie, lunci, sate şi locuri necultivate, pe care le moştenise cu toate vietăţile care trăiau acolo : şi iepuri, şi lupi, şi ţîntari, şi ţărani, şi purici de apă. Svinulin ducea o viaţă îmbelşugată, zgomotoasă şi lipsită de griji. Iepurii şi lupii îi vîna cu haitele de cîini, ţînţarii cu mîinile. Pe puricii de apă îi lăsa în voia lor, dar pe ţărani îi punea să-i are pămîntul.

Pe boierul Svinulin îl frămîntaseră felurite patimi încă din cea mai fragedă tinereţe. După ce se însurase, începuse să cultive lalele bătute, de soiurile cele mai nefireşti. După moartea nevesti-si, lui Svinulin, care între timp îmbătrînise, îi intraseră în cap femeile şi hulubii. Multă vreme după aceea bunicii povesteau nepoţilor cum stătea Ivan Andreici pe acoperiş, numai în cămaşă şi izmene, de-l vedea o lume întreagă, şi flutura o fustă într-un vîrf de prăjină. Către sfîrşitul vieţii sale, Ivan Andreici dăduse într-o patimă nouă, foarte rară şi costisitoare, şi anume în patima luptelor de gînsaci.

În fiecare an, pe la începutul iernii, Svinulin poftea la dînsul la ţară lume din tot judeţul. Musafirii veneau cu servitorii, căţeii, papagalii, măscăricii, surugii şi, firește, cu gînsacii lor, pentru că patima asta a gînsacilor trecuse şi la vecinii lui. De sfîntul Nicolae, musafirii se aşezau în jurul unui cerc mare de lemn, în felul unei site obişnuite, cu singura deosebire că pereţii sitei erau căptuşiţi cu vată şi acoperiţi cu catifea roşie.

Gînsacul este o pasăre nervoasă şi nu suferă nicidecum în timpul luptei să dea de ceva tare. Cînd se întîmplă totuşi aşa ceva, atunci toată atenţia i se îndreaptă îndată aiurea şi furia i se potoleşte pe loc, ceea ce face ca lupta să-şi piardă tot farmecul. Svinulin ajunsese, în urma unei lungi experienţe, să născocească cercul acesta căptuşit.

La una dintre aceste lupte de sfîntul Nicolae, venise odată şi un vecin de moşie, un omuleţ mărunţel, dar plin de ifos, care semăna cu o maimuţă. Barba lui rotundă şi ţepoasă părea să pornească dintr-o gaură de sub bărbie. Pe scurt, acesta era Epafrodit Ivanîci Titkin. Svinulin şi Titkin nu s-au putut suferi de la început, dar s-au ferit să şi-o arate... Luptele se desfăşurau în ziua aceea după rînduială. De trei ani încoace vestitul luptător napolitan Neron, cel mai de seamă gînsac al gazdei, bătea într-una, jucîndu-se, din prima rundă, pe toţi gînsacii aduşi de musafiri să se măsoare cu dînsul. Neron era o pasăre minunată, cu trupul aproape golaş, cu capul turtit, cu linia ciocului pură ; nu era mai mic în greutate ca un gînsac de Toulouse, iar în ce priveşte frumuseţea gîtului arcuit, numai cu o lebădă l-ai fi putut asemui. Ochii lui Neron, de culoarea peruzelei, aveau o strălucire deosebită, şi dacă mai punem la socoteală că intensitatea furiei de care sînt în stare gînsacii este apreciată de către cunoscători după tăria albăstrelii ochilor, putem fi pe deplin încredinţaţi că Neron era tot atît de bătăios cît un batalion de pristavi.

Se sfîrşiseră tocmai luptele, cînd Epafrodit Ivanîci se ridică încetişor de la locul său şi, în mijlocul tăcerii generale, rosti următoarele :

— Mă iertaţi, vă rog, Ivan Andreici, dar n-aţi binevoi să-mi îngăduiţi să pun acum gînsacul meu să se măsoare cu al dumneavoastră ? Al meu e din cea mai bună rasă chinezească de gînsaci de luptă. „Fiii cerului" sînt vestiţi pentru grija cu care cresc soiul acesta. Tare sînt

curios să văd cum are să-l dea gata Neron pe gînsacul meu.

Ivan Andreici, care mai avea şi cusurul de a înghiţi vocalele, îşi mîngîie mustaţa şi rîse binevoitor :

— M-rog ! încuviinţă el. Frodit Vanci, cum-l chiam' p-viteaz ?

— Pe viteazul meu îl cheamă Sifunli. De pufos, e şi mai pufos decît tată-su care a murit şi care dădea, cît a trăit, cîte două funturi de pene, precum şi jumătate de funt de puf pe an.

— D-cum, dumnevostr jumuliţi ? !... răsună glasul lui Svinulin. Pentr perne ?...

— Exclusiv în scopuri ştiinţifice. Numai pentru a-i putea trece în registrul păsărilor de rasă.

A doua zi de dimineaţă musafirii făcură cunoştinţă cu chinezul Sifunli. Acesta era un gînsac mai cît o lebădă şi el, cu penajul cenuşiu-deschis, vîrstat cu negru, iar coada înfrumuseţată cu cenuşiu-închis. Gîgîitul lui Sifunli era grosolan, carne n-avea cine ştie ce, însă avea pe nas o bolfă neagră, cam cît un măr potrivit de mare, măr în care se afla toată furia lui gînsăcească. Cum îl văzură, toţi cei de faţă îşi dădură numaidecît seama că Sifunli avea şira spinării puţintel cam strîmbă, semănînd cu litera S. Epafrodit Ivanîci nu ascundea de loc această conformaţie a gînsacului său chinezesc ; chiar, dimpotrivă, spuse îndată tuturora că chinezii strîmbau dinadins gîtul gînsacilor, pentru a obţine o mai mare varietate a loviturilor, dînd astfel putinţă luptătorilor să lovească fie cu muchia, fie cu latul ciocului.

Pus faţă în faţă cu gînsacul lui Titkin, Neron se îndărătnici la culme şi se mulţumi să se uite c-un zîmbet batjocoritor la pocitania care i se dăduse ca adversar. Aşa cel puţin afirma o cucoană, proprietara unei mici moşii din vecinătate, care ţinea morţiş că văzuse foarte lămurit zîmbetul ironic care fluturase o clipă pe faţa gînsacului. Potrivnicul chinezesc parcă era gata să caşte,

arătîndu-şi astfel întreaga trufie şi dînd a înţelege că n-avea nici un chef să lupte cu fantele lui Svinulin.

Totuşi lupta începu. Amîndoi gînsacii erau mătăhăloşi şi se ciocneau ca doi nori. Lupta dură două ceasuri în şir, timp în care au fost cuprinse şi pauzele. Chinezul se înfuria mereu, pe cînd Neron parcă s-ar fi jucat cu el. Îl ciugulea cînd din dreapta, cînd din stînga, ba mai sări şi în partea opusă şi-i dădu o lovitură într-un loc unde celălalt nu se aştepta cîtuşi de puţin.

Cum văzură asta, musafirii amuţiră. Numai Svinulin şi cu Titkin, care şedeau alături, vineţi la faţă de accesele de rîs care îi scuturau, se tachinau unul pe altul.

— Ci tît oftezi. Frodit' Vanci ?

— Mă iertaţi, da mă ţin să nu tuşesc.

În aceeaşi clipă, Sifunli îl atacă direct pe Neron, care stătea în mijlocul sitei, se urcă pe el şi-i dădu şapte lovituri scurte, una după alta. Neron căzu mort. Nişte servitori îl scoaseră aşa de forfecat, încît nu mai era bun nici măcar de fript. Svinulin sădi mai tîrziu pe mormîntul lui Neron un soi nou de lalele, căruia îi dădu numele răposatului.

Ivan Andreici nu se putea împăca cu dispariţia lui Neron. O dată se umili pînă într-atîta, încît se duse în persoană la Titkin, care îşi avea conacul pe o costişă stearpă dincolo de rîul Mocilovka, şi-i spuse să-i vîndă gînsacul chinezesc, că-i dă cît cere şi, la nevoie, îi plăteşte chiar în argint.

— Tar' sufr ! oftă Svinulin.

— Te doare burta cumva ? îl întrebă cu ironie Titkin, prefăcîndu-se că n-a auzit.

— Nu. Din pricin' lui Nem. Vindeţm chinezl !...

Titkin începu să se sucească pe scaun :

— Pentru un vecin ca dumneata mă arunc şi-n foc !... Gînsacul însă nu-l dau, şi cu mîinile făcu un gest de întărire. Mi se rupe inima să mă despart de el... Dar nişte ochiuri de ouă chinezeşti, asta pot porunci să vă

facă. Nici nu știți ce gust grozav au... Nu, gînsacul nu pot să-l vînd.

— Vindeţm chinezl, Frodit Vanci...

— De vîndut nu vi-l pot vinde, însă vă propun un schimb.

— Ci ? șuieră Svinulin.

Tickin îl mîngîie pe Svinulin pe genunchi.

— Am la Golikovo nişte pămînt pe care trebuie să-l populez. N-aţi vrea să-mi cedaţi vreo sută de suflete să le strămut acolo ? Vă plătesc cinstit şi vi-l ofer pe deasupra pe Sifunli cu trei Sifunlice. Veţi primi gîştele chiar din mîinile mele. Folosiţi-le după cum vă place, fie rasol, fie fripte, sau chiar vii...

Svinulin fluieră a pagubă. Dar să plece acum înapoi fără Sifunli îi era peste putinţă. Trebuie ştiut că Svinulin avea ţărani cu miile, care erau destul de înstăriţi şi plodeau într-una. În cumpănă cu asemenea slăbiciune a inimii, suta de suflete pe care o cerea celălalt era pentru el o nimica toată.

Chiar a doua zi Ivan Andreici se şi apucă să împartă satul Arhanghel în două şi trimise una din jumătăţi, păgubită şi înlăcrimată, să sălăşluiască de-acuma-ncolo pe pustietăţile boierului Titkin.

Jucărie a unor patimi de neînfrînat, Ivan Andreici ţinea în mare cinste pe Sifunli, parc-ar fi fost un om în carne şi oase, şi-l înconjura cu tot luxul cu putinţă pentru un gînsac. În anul următor, tot la luptele de sfîntul Nicolae, se înfiinţă iarăşi cucoana aceea care avea prin apropiere o moşie mică, aducînd cu ea un simplu gînsac alb de Arzamass, cu labele portocalii, cum au de obicei aceste gîşte. Cucoana alesese un gînsac nici prea voinic, nici prea slăbănog, numai bun ca Sifunli să-şi bată joc de el, înainte de a-i lua viaţa... Nu de alta, dar ea căuta să se pună bine pe calea aceasta cu Svinulin, presupunînd că ar putea apoi să folosească întinsele relaţii ale acestuia şi să-i facă o carieră fiului ei, Petiuşa. În ziua a doua a luptelor, Sifunli porni ca o uriaşă corabie fantastică

împotriva bicisnicului gînsac de Arzamass, care stătea locului şi-l privea nedumerit. Cînd Sifunli îşi desfăcu aripile, şuierînd ameninţător, Svinulin glumi.

— Prstu ! M-ntîrtă şi pe mine.

Iată însă că gînsacul de Arzamass, încolţit de Sifunli, nu mai avu unde să se retragă şi atunci se zbîrli, îşi aruncă gîtul înainte şi, apucînd cu pliscul bolfa chinezului, începu să-i care la lovituri cu aripile lui grele. Cucoana, stăpîna gînsacului, scoase un ţipăt şi se prăbuşi la pămînt, imitîndu-l pe Sifunli, care căzuse mort. Din aceleaşi izvoare populare se ştie că după această întîmplare Svinulin începu să tînjească şi muri tot în anul acela.

Prea multă pagubă n-a pricinuit moartea lui Svinulin nimănui, ba la înmormîntare fecioru-său chiar îşi freca mîinile şi pocnea din limbă, iar de comînd puse să se gătească cele trei Sifunlice. Dar de-aici încolo nu mai este vorba nici de Svinulin, nici de Sifunlice.

Pămînturile lui Titkin, prin urmare şi costişele sterpe de la Golikovo, se învecinau la răsărit cu moşia lui Svinulin, şi anume cu o luncă întinsă de pe această moşie. Luncii acesteia îi zicea Lunca Zinkăi. Hotarul între moşii îl alcătuia rîul Mocilovka.

După 1861, cînd a început să se dea ţăranilor pămînt de la moşieri, Lunca Zinkăi a fost dată în întregime satului Arhanghel. Ţăranii care fuseseră vînduţi de Svinulin lui Titkin şi-au primit pămîntul de la Titkin, aşa cum îl avea şi el, cu coaste, cu dîmburi, cu văgăuni, cu pădure rară şi cu locuri sterpe.

Cu toate că Lunca Zinkăi se întindea numai la o verstă şi jumătate de sat, drept sub ferestrele lor, ei nu primiră nici măcar o palmă de luncă. Nedreptatea care li se făcuse sărea în ochi, şi nodul pe care li-l legas Svinulin îi strîngea acum şi mai tare de gît.

La vreo zece ani după desfiinţarea iobăgiei, ţăranii lui Titkin trimiseseră vorbă foştilor iobagi ai lui Svinulin

dacă n-ar vrea cumva să le treacă de bunăvoie şi, dac-o fi, nu pe degeaba măcar o treime din lunca mult rîvnită. Cînd auziră asta, ţăranii lui Svinulin începură să rîdă.

— Nu. Nu vă dăm nimica, ziseră ei. Sînteţi de-ai lui Titkin, aşa că staţi mai departe pe locurile lui Titkin. Nu pupaţi voi Lunca Zinkăi cîtu-i lumea !...

Trimişii o luară la început cu binişorul :

— Nu-i frumos, oameni buni, că doar sîntem şi voi, şi noi, tot dintr-un sat, din Arhanghel. Dac-am fost zvîrliţi în pustietatea şi ţînţărimea asta, apoi n-am fost pentru că am vrut noi, ci pentru că aşa a vrut boierul cel cîinos la suflet. Daţi-ne acolo ceva, cît o fi. De la noi la luncă să tot fie o verstă şi jumătate, pe cînd de la voi sînt cincisprezece verste. Cînd cu legea pămîntului, aţi căpătat cît nici n-aţi visat, da noi pe locurile lui Titkin n-avem nici unde să ne învîrtim.

Oamenii lui Svinulin nu voiau în ruptul capului :

— Nu ne cereţi lunca, că nu v-o dăm. Nu rîvnim la bunu altuia, da ce-i al nostru ţinem şi cu dinţii. Aşa că degeaba scînciţi. Iaca, şi nouă ne-au crescut de jur împrejur pădurile ca bărbile. Doar vedeţi şi voi cum se-ntind... şi arătară cu mîna spre pădure. Şi acum scoatem din luncă fîn o nimica toată. Iar peste vreo douăzeci de ani are să ne vină de fiecare doar atîta cît să tragem de trei ori cu coasa.

Trimişii se supărară.

— De ce vreţi numaidecît să ne răşluiţi fîneaţa ? Ce faceţi voi e curată hoţie. Sînteţi nişte hoţi ! Ş-aşa chiar o să vă spunem de-acuma înainte : Hoţii.

Celorlalţi nici că le păsa.

— Iar voi sînteţi nişte gînsaci. V-a dat boieru pe-un gînsac. Măi, gînsacilor ! Ga-ga-ga...

Şi aşa fusese împărţit satul Arhanghel în Hoţii şi Gînsacii.

Şi cum tocmai pe vremea aceea se făcea catagrafia, poreclele satelor fuseseră trecute şi întărite aşa în ca-

tastifele împărăteşti. Ţăranii s-au obişnuit şi s-au împăcat cu noile lor nume şi au rămas, de atunci, unii — Hoţii, ceilalţi — Gînsacii. Cu poreclele s-au împăcat ei, dar în ce priveşte lunca nu s-au putut împăca. Se porniră vorbe, vorbele însămînţară vrajbă, iar de la vrajbă ajunseră în mînia lor să se bată şi să se ucidă, pentru că nu rareori oamenii puneau mîna pe coasă.

Lunca Zinkăi era întinsă şi bogată, măsura patru sute cincizeci de deseatine, şi către cele patru laturi ale zării vedea omul numai cerul. Lunca era udată de Mocilovka, rîu care îşi avea izvoarele departe, în mlaştinile de dincolo de satul Hoţii, şi nu seca niciodată. Locul era inundabil, iar soarele dogorea deasupra lui ca turbat. De aceea se şi acoperea lunca pe vremea coasei cu o împestriţare sălbatică de flori de toate culorile, care-ţi luau ochii. Mireasma florilor era aşa de tare, încît oamenii ameţeau mirosind-o, iar cei mai slabi doar că nu mureau. Pe un dîmb de pe celălalt mal al Mocilovkăi stăteau Gînsacii şi le lăsa gura apă după pămîntul care li se furase.

Gînsacii porniră judecată şi trimiseră hîrtii fără număr. Dar jalbele, chiftind de lacrimile Gînsacilor, se rătăceau toate undeva sub postavul verde al meselor judecătorilor. Cum auziră Hoţii de hîrtiile Gînsacilor, tocmiră şi ei pe un chiţibuşar de apărător, care se întîmplase să treacă atunci pe la dînşii, şi acela le ticlui, la rîndul lui, un teanc de hîrtii asemănătoare. Şi Hoţii trimiseră aceste hîrtii ca să răstoarne pe acelea ale Gînsacilor. În hîrtiile lor, Hoţii arătau că Gînsacii mint atunci cînd spun că Lunca Zinkăi ar avea cinci sute cincizeci de deseatine, că erau, mari şi late, trei sute cincizeci, şi că numai cea mai neagră pizmă putuse spori cele trei sute cincizeci deseatine la cinci sute cincizeci. La jalba lor, Hoţii mai alăturaseră alta, în care rugau pe domnii judecători să osîndească cu asprime pe nesupuşii de Gînsaci pentru

răutate şi clevetire şi pentru c-au bătut capul degeaba înaltei judecăţi.

Hîrtiile Hoţilor se înfundară şi ele printre celelalte de sub postavul verde şi amuţiră acolo. Timpul trecea. Bunicii care începuseră judecata muriseră demult şi iarba de pe mormintele lor crescuse şi se uscase ani de-a rîndul. Însă şi Gînsacii şi Hoţii tot mai scriau în fiecare an cîte o hîrtie. Nu era nici o ieşire din această pricină, cum nu-i ieşire dintr-o casă în flăcări. Postavul verde se umflase de atîtea hîrţoage... Pînă cînd într-o zi le veni şi lor timpul. Pe vremea domniei lui Alexandru al III-lea se găsi un om care, neavînd de lucru, scoase hîrtiile la iveală, chibzui asupra pricinii şi dădu o hotărîre cum că să se trimeată la Lunca Zinkăi doi topometri de la cadastrul gubernial, ca să măsoare lunca şi să vadă care din părţi minte.

Topometrii sosiră, înfipseră jaloane, îşi alinîară aparatele în lunca Zinkăi şi începură să scrie. După ce isprăviră de scris, începură să măsoare cu ruleta clinuri lungăreţe şi să bată ţăruşi. Patru copii mai micşori din Gînsacii se aflau la scăldat în Mocilovka. Cel mai zdrenţăros dintre ei se uită în lunetă şi ce văzu îi plăcu grozav, pentru că totul apărea acolo cu picioarele în sus. După ce se sătură de privit, întrebă pe topometrul care-l lăsase să se uite în lunetă :

— Dar asta ce-i, nene ?

— Asta-i o ruletă.

— Şi-i tare lungă ?

— Ruleta ? rîse topometrul. Lungă, băieţaş... Lungă de tot.

— Da sus la casa lui Taisie o fi ajungînd ? întrebă băiatul şi începu să-şi sugă degetul.

— Şi pînă acolo... încuviinţă distrat topometrul, înscriind ceva în carnet.

Sprinteni cum erau, copii se împrăştiară numaidecît ca patru vînturi zburdalnice, ca să povestească mamelor

despre frînghia de fier, subţire şi straşnic de lungă, cu care domnii aceia măsurau lunca, şi despre o ţeavă prin care toate se vedeau cu capul în jos şi cu picioarele în sus. Mamele spuseră toate acestea taţilor, iar Gînsacii hotărîră pe loc să nu-i mai lase pe topometri să măsoare lunca.

— Nu-i lăsăm ! strigă moş Şofran cel bătrîn şi orb, bătînd cu cîrja în pămînt. Oamenii îl porecliseră aşa din pricina cheliei, gălbuie ca şofranul. Pămîntul nu-i stambă şi n-au de ce-l măsura. Ce ştim noi ? Aşa, ăştia pot găsi şi o mie de deseatine, şi pe deasupra ne mai pot şi pedepsi pentru că i-am minţit. Iar dacă s-o găsi mai puţin, nu ne rămîne alta decît să ne înecăm în rîu de supărare. Hotărît nu ! Nu-i lăsăm s-o măsoare !...

N-apucaseră bine topometrii să înfigă cel de-al treilea ţăruş, că-i şi văzură pe Gînsaci venind în goană asupra lor cu coase şi cu furci. Picioarele topometrilor erau lungi ca nişte compasuri, şi numai datorită lor scăpară teferi. Instrumentele însă le lăsară acolo, pentru că omul ţine mai mult la capul lui, decît la lucrul statului.

De aici începu altă pricină, nouă, pentru ultraj adus unor funcţionari ai statului în exerciţiul funcţiunii. Postavul verde înghiţi însă şi această hîrtie, şi totul amuţi iarăşi o bucată de vreme.

Dar ţeava ocheanului topometrilor mai servi încă un timp îndelungat de distracţie unui băiat, anume Akim Grohotov. Băiatul lăsa pe oricine dorea să se uite prin ţeavă la femeile şi fetele care treceau pe uliţă, ca să le vadă cu capul în jos, iar drept plată lua ce se nimerea : arşice, mere, cuie şi, lucru ciudat, ouă de cioară, pe care le aduna într-un scop necunoscut. Pînă la urmă femeile şi fetele ajunseseră să-şi strîngă poalele la vederea blestematei de ţevi, ca să nu ajungă de ruşine. Dar asta nu secătui de loc izvorul veniturilor băiatului.

Pe neaşteptate, Akim se îmbolnăvi de vărsat negru şi muri în cel de-al treisprezecelea an al vieţii. Ţeava trecu

prin moştenire la Petka. Probabil că zodia în care se născuse Petka nu-i purta însă noroc, şi el schimbă cu Pinka, un băiat din vecini, pe patru arşice, ţeava, de pe care între timp se cojise vopseaua şi ajunsese de nerecunoscut. Acest Pinka care era prost de dădea în gropi, se apucă şi scoase c-un cui sticlele din ţeavă şi vîrî ţeava pe un băţ. Băţul îl lua de obicei taică-său, Vasili, poreclit Ciupitu, cînd se ducea pe la judecăţi.

Pinka se însurase, ceea ce făcuse de altminteri şi frate-său mai mic. Vasili chelise cu desăvîrşire, iar moş Şofran murise, lăsînd cu limbă de moarte porunca: „Măi copii, păziţi-vă pămîntul!"... Cearta pentru Lunca Zinkăi nu-şi găsi însă nici acum dezlegare. Gînsacii coseau ca şi mai înainte fîneaţa Hoţilor şi dădeau drumul vitelor să pască în luncă. Hoţii prindeau vitele, le aduceau în ogrăzile lor şi cereau gloabă. Într-un rînd Hoţii, prinzînd treizeci de capete de vite ale Gînsacilor, hotărîră să le ceară o ispaşă de cîte o rublă de fiecare cap ca să le slobozească vitele.

Gînsacii le răspunseră:

— D-apoi noi c-o rublă cumpărăm mai bine un pud de pîine.

Şi Hoţii la rîndul lor le întoarseră vorba:

— Avem să vă vindem vitele, Gînsacii dracului!

— Şi noi avem să vă punem foc la case, păduchioşilor! Ba şi la secară.

La care Hoţii răspunseră:

— Iar noi avem să vă înecăm în sînge.

Treaba cu vitele se isprăvi cu o bătaie, la care luară parte şi femeile, şi copiii mici. Trebuie să spunem că muierile Gînsacilor erau bătăioase, ca găinile. Pînă la urmă, Hoţii fură siliţi să dea drumul vitelor fără să primească nimic, aşa că degeaba chiorîse în luptă Evgraf Podpreatov, om cu ştiinţă de carte şi cu frica lui Dumnezeu, şi degeaba Gînsacii îi rupseseră coastele hoţomanului de Luka Begunov.

...În anul cînd izbucni războiul, Gînsacii, la o mare adunare a lor, de primăvară, voiră să mai încerce pentru ultima dată şi să trimită Hoţilor o solie ca să-i întrebe dacă n-ar vrea să le vîndă măcar un sfert din lunca blestemată. Căpetenie l-au ales pe Vasili Ciupitu. Acesta avea şi glasul şi statura lungi şi ascuţite, aşa c-ai fi putut să împungi cu el la hamuri, cum împungi cu sula. Îl însoţeau alţi cinci ţărani : cei doi fraţi Timofeev, oameni cu scaun la cap şi meşteri în chibzuieli cum nu se mai află, apoi Ivan Ivanîci, bărbatul şchiop al unei femei saşii, cunoscut în tot ţinutul drept cel mai de seamă zurbagiu, fapt de care de altfel era foarte fudul ; li se mai adăugaiă spre întărire, pentru împrejurarea că s-ar putea să fie jigniţi, Petea Grohotov, nepot de-al Ciupitului, şi Nikita Curelaru, cu părul castaniu-deschis şi vînjos ca un urs.

Din întîmplare în amîndouă satele, şi-n Hoţii, şi-n Gînsacii, era cîte un curelar. Cei doi curelari erau nişte zdrahoni, voinici ca nişte bivoli, numai că Garasim era cu părul negru, iar Nikita, bălan. În toate celelalte, parcă s-ar fi luat la întrecere să arate care din doi era mai chipeş. Cum au zărit Hoţii solia duşmanului, i-a şi cuprins mînia :

— Ehei, aţi ales floarea satului !... Da avem şi noi oameni la fel cu de-alde voi. Voiaţi să ne luaţi ochii cu curelaru vostru. Nikita al vostru e un derbedeu, ş-atîta tot...

De altfel trimişii Gînsacilor ajunseseră şi la un timp nepotrivit. Se nimerise ca Hoţii să fie adunaţi chiar atunci pentru că ieşiseră cu icoanele să se roage să-i mai lase cu ploile de primăvară. Popa Ivan Magnitov, urmat de ţărani, ajunsese la cîmp, unde zăceau sub apă semănăturile de toamnă, şi tocmai aşezase toate cele sfinte pe un analoghion şi rezemase icoana sfintei născătoare de dumnezeu şi crucea dătătoare de viaţă de-un gard, cînd zări pe drumul desfundat, făcut una cu

cîmpul, nişte oameni care mergeau în şir şi veneau către ei.

Gînsacii ajunseră mai aproape, îşi făcură cruce, pentru buna rînduială, cu toate că treceau de necredincioşi, apoi Ciupitu, netezindu-şi barba căruntă, ieşi înainte :

— Sănătate, oameni buni şi temători de dumnezeu !

Hoţii tăceau, cu privirea aţintită care încotro — în spinarea vecinului, în băltoaca de la picioare, în umărul albastru ca cerul al născătoarei de dumnezeu. Numai că Ciupitu nu ştia ce-i sfiala :

— Îngăduiţi-ne, oameni buni, să avem cu dumneavoastră o vorbă deschisă despre o treabă. După asta, ne-om ruga împreună lui dumnezeu şi avem să vă ajutăm şi la cîntat.

Atunci ieşi cu pas măsurat, din partea Hoţilor, Evgraf Petrovici.

— N-avem ce vorbi cu Gînsacii, zise el, învăluind cu singurul lui ochi cerul posomorît care se pierdea spre zările necunoscute ale primăverii. Ce fel de vorbă am putea avea cu voi ? Nici măcar nu înţelegem limba gîştelor...

— Şi de ce n-aţi sta de vorbă cu noi ? Vă opreşte careva ? Sau poate că ne-a vorbit de rău cel cu chica lungă ? întrebă Ciupitu, înţepînd, parcă cu sula, pe Ivan Magnitov, care începuse să-şi scoată în grabă odăjdiile. Ciupitu se sprijini încă şi mai tare în ciomagul care avea drept mîner tubul de alamă al lunetei.

— De oprit nu ne opreşte nimenea, răspunse Podpreatov. Iar pe cel cu chica lungă v-am ruga să nu-l ponegriţi, că noi dacă-i nevoie ştim să-l apărăm, şi mai bine aţi face să plecaţi cît mai trăiţi şi vă poartă picioarele. Să nu ne faceţi să intrăm în păcat de faţă cu maica domnului. Că dacă ne-om mînia, se poate să iasă bucluc.

— Da căpos te-ai mai făcut, Evgraf Podpreatov ! Doar şi tu tot ţăran eşti, ca şi noi, luă cuvîntul Ivan Ivanîci, Gînsacul. Oare nu ţi-a ajuns cît te-au bătut în

nouă sute cinci ? Rău îmi pare că nu ţi-am scos eu celălalt ochi, drac păduchios ce eşti !

La aceste vorbe, Evgraf oftă adînc, se întoarse către ceilalţi, căutînd din ochi apărare şi sprijin, şi începu în acelaşi timp să-şi suflece mînecile. Garasim Curelaru apucă, fără să spună o vorbă, un par înfipt în pămînt şi-l scoase ca pe-o pană, ca să-l aibă la îndemînă pentru orice eventualitate. Dar în clipa aceea fraţii Timofeev salvară situaţia.

Ieşiră amîndoi în faţă şi începură să susure ca două pîrîiaşe domoale :

— Nu vă supăraţi... spuneau în cor fraţii, ciripind ca nişte ciocîrlii. Nu vă supăraţi pe Ivan Ivanîci, oameni buni. Are şi el un cusur al lui, din naştere. Cum s-ar zice, şi-a bătut firea joc de dînsul. Nu vă uitaţi la ce spune... Noi am venit la voi cu vorbe bune. Puteţi să ne căutaţi şi să vedeţi că n-avem cuţite ascunse în sîn. Sîntem oameni paşnici cum nu se mai află şi, ceea ce-i mai de seamă, oameni cumsecade. Noi socotim că treaba cu care am venit s-ar putea, ca să zicem aşa... cîntau împreună fraţii, bătîndu-şi în strună unul altuia, fără să le scape din ochi zîmbetele care fluturau pe feţele posomorîte ale Hoţilor. Desigur că Lunca Zinkăi... Luncii îi zice aşa după Zinaida Petrovna, o ibovnică a boierului... A fost bătută aici împreună cu vizitiu... n-a trecut mult şi s-au şi înecat amîndoi cu zile, undeva aici în rîu, din dragoste nenorocită... Cît priveşte lunca, nu ne împotrivim... Într-un cuvînt, tăcem. Aşa că stăpîniţi-o şi de acuma-ncolo fără grijă...

— D-apoi asta şi facem, zise Garasim posac şi-şi trecu parul din dreapta în stînga.

Auzind aceasta, Petea Grohotov strîmbă numai din nas şi aşteptă să-i vină şi lui rîndul. Lui Nikita însă i se desfăcu gura într-un zîmbet larg, plin de blîndeţe.

— Stăi, stăi, Garaska, începură iar să cînte cei doi hîtri de fraţi. Lasă măru să-nflorească şi lasă mintea

altuia, cum o fi de proastă, să-şi spună cuvîntul. Fiecare minte îşi are cuvîntul ei, pe care vrea să şi-l spună. Iar dacă nu spune fiecare om ce gîndeşte, atunci nu facem nici o brînză. Noi parcă ce alta vă spunem, decît s-o stăpîniţi. Stăpîniţi-o ca pe moştenirea voastră, cosiţi-o, strîngeţi fînul. Mă rog! Ne închinăm... Numai că... şi aici fraţii se lăsară amîndoi deodată pe celălalt picior şi-şi îndreptară în acelaşi timp, tot amîndoi deodată, şepcile pe care le aveau la fel. Ia uitaţi-vă ce mai de pămînt: aveţi numai mări şi rîuri! Şi fraţii îşi fluturară împreună mînecile sumanelor spre cîmpul acoperit de apă. Pe cînd la noi loturile aşa sînt de înguste, că nici nu-i chip să treci cu plugul. De aceea, am vrea să ne înţelegem cu voi. N-aveţi grijă, că dăm şi de băut. Pînă şi căţelandrii au să-şi aibă partea lor. Facem la noi un rachiu cum nu se mai află, fără un pic de iz. Dacă-i mai pui şi puţină miere, e curată maderă...

— Mai lăsaţi trăncăneala, moriştilor! Nu vă dăm pămînt strămoşesc! zbieră deodată Luka Begunov, un ţăran căruia îi atîrna pleoapa dreaptă peste ochi mai jos decît cea stîngă. Cum mai era şi gîngav, îl supăra şi mai tare nemaipomenita elocvenţă a fraţilor.

— Chiar de v-aţi vinde toţi cu ocaua şi încă n-aţi strînge atîta cît face lunca noastră, zise ironic Barîkov cel bătrîn, frecîndu-se la un ochi cu mîneca cămăşii.

— Ce mai treanca-fleanca! Las' că facem şi noi maderă, dacă nu şi mai bună decît a voastră, bodogăni numai cu buzele Prohor Stafeev, om cumpănit şi starostele satului, care tăcuse pînă atunci numai pentru că ţinuse tot timpul în mîini icoana făcătoare de minuni a sfîntului Nicolae.

Ziua era cenuşie şi vîscoasă, cu norii jos de tot. O ploaie amăgitoare îşi trimitea pieziş picăturile mari pe umărul născătoarei de dumnezeu. Vîntul se obrăznicea, furişîndu-li-se bărbaţilor pe sub pantaloni, popii pe sub

antereu şi femeilor pe sub fuste. Peste cîmp se lăsase o zăpuşeală grea.

— Toate-or fi bune, numai uite cum e treaba, ridică glasul Ciupitu. Bine-aţi face să ne vindeţi o bucată de luncă, s-ar lovi cu nevoia noastră, că iaca a trecut săptămîna de cînd am scos vitele la păscut.

— Oricum aţi întoarce-o, tot un drac... hohoti piţigăiat Ivan Ivanîci.

— Păi cum vine asta ? strigă o femeie către alta. Adică, cum le-au scos ?

— Cu biciul, drăgălaşo... Cu biciul, ca de obicei. La voi cum se scot, cu hulubele ? întrebă muşcător Ivan Ivanîci, ţopăind în loc. Dăm în vite cu biciul şi ele o iau la fugă.

Garasim Curelaru ieşi tăcut din mulţime.

— Va să zică, aşa dati voi în vite ? întrebă el, învîrtind cu furie parul.

Pe Ivan Ivanîci parcă-l înghiţise pămîntul, iar în locul lui stătea liniştit şi rîzînd curelarul Gînsacilor.

— Zvîrle parul, şi hai să ne luăm la trîntă, zise Nikita, smulgîndu-i din zbor parul lui Garasim.

Nikita aruncă parul cît colo şi lovi din răsputeri în piept pe nesupusul lui confrate întru curelărie. Acesta se clătină, se scutură, ca să-şi vină în fire, şi porni înainte, ca un taur. Cînd dădură unul de altul se cuprinseră într-o strînsoare de moarte, încolăcindu-şi braţele : se clătinau, bătucind greu pămîntul ce chiftea de apă. Părea că răsărise dintr-o dată o ciupercă uriaşă, cu patru picioare, cum nu s-a mai văzut. Atîta de tare se strîngeau în braţe şi atîta de repede se învîrteau, încît nu-i mai puteai deosebi decît după culoarea cămăşilor. Acestea, nemaiputînd ţine la încordarea trupurilor, se făcuseră ferfeniţă şi le lunecaseră de pe umeri.

— Ţineţi-vă bine, fraţilor... Nu vă lăsaţi ! urla Ivan Ivanîci, cu un guiţat ca de porc, sărind în jurul Ciupitului care sta neclintit. Dar chiar şi fără asta, Gînsacii nu

dormeau, pregătindu-se de luptă cruntă, dar nedreaptă — șase împotriva a treizeci — în care potrivnicii aveau să se lupte piept la piept, mușcîndu-se cu dinții, ca niște lupi pentru o lupoaică. Pămîntul negru și răbdător, numai brazde umflate, se cerea însămînțat și tînjea molești sub cerul de plumb al primăverii întîrziate.

Părintele Ivan care, speriindu-se, își scosese patrafirul, îl împăturise și scuturase rămășițele de tămîie din cădelniță, îl văzu alergînd spre el pe diacon cu o prăjină subsuoară și suflecîndu-și mînicele.

— Mă lași, părinte, să mă răfuiesc eu cu dînșii? întrebă el vorbind repede și rostogolindu-și albul însîngerat al ochilor.

... Împreună cu diaconul rămăseseră pe cîmpul de bătaie și icoanele. Numai că îndată Gînsacii le și luară în stăpînire și începură să lovească cu ele. Aceasta îi scoase cu desăvîrșire din sărite pe Hoți. Ei se năpustiră în rînduri strînse împotriva Gînsacilor, care se retrăgeau, și-i împinseră într-o viroagă mică unde îi încolțiră răcnind amenințător și ridicînd către cer o pădure de pumni încleștați, unii vînjoși, alții mai slăbănogi.

Gînsacii, dimpotrivă, luptau în tăcere. Nikita tot nu obosise strîngîndu-l în brațe pe Garasim căruia, de altfel, îi plăcea să-și mai pună în mișcare sîngele, îngroșat peste iarnă. Vasili Ciupitul era foarte mulțumit de bîta lui cu mîner de alamă al lunetei, pe care o mînuia ca pe un îmblăciu, iar zdrahonul de Petea Grohotov, care era cam băut, își juca cu entuziasm și ușurință pumnii uriași și ciolănoși, nimerind adesea în gol și rîzînd de i se vedeau dinții regulați, dintre care unii erau însîngerați. Frații Timofeev, dimpotrivă, luptau cu socoteală, nimereau totdeauna în plin, fără greș, iar de rîs nu rîdeau, ci numai susurau, ca două pîrîiașe primăvăratice. Nu-i vorbă, că pîrîiașe de acestea cară primăvara prundul cu ele. Lupta se întețea tot mai mult.

Cele două tabere se tot bătură aşa pînă ajunseră la o pădurice de pini. Apoi trecură drumul, intrară în mestecăniş şi se bătură şi acolo. Ivan Ivanîci, care pusese mîna pe maica domnului, se opri pe o moviliţă, ţinînd icoana în mîinile ridicate sus şi stătu acolo cu o faţă de nebun. Cînd Grigori Babinţov se repezi la dînsul, avîntînd crucea, îl lovi cu maica domnului în creştet. În ţinutul acesta de opincari, precistele erau zugrăvite pe scînduri de pin, rămase de la afeturile de tun — nişte pătrate de un arşin şi jumătate pe lături şi de doi verşoci [1] grosime, iar greutatea lor depindea de umezeală. Grigori Babinţov icni, scoase limba, rămase aşa cîteva clipe şi se prăbuşi ca mort. Numai atunci Hoţii lăsară pe Gînsaci să plece nestingheriţi...

Grigori Babinţov nu se mai întremă. În schimb cearta, care dura de veacuri, îşi găsi curînd dezlegarea. Izbucni cea de-a doua revoluţie şi rînduielile bunicilor fuseseră răsturnate cu josul în sus. Postavul verde se zdrenţuise, lăsînd să iasă la iveală munţi de jalbe scrise de ţărani. Un om nou se apropie de masă, se uită încruntat printre hîrtii şi, urmînd îndemnul inimii, găsi de cuviinţă că Hoţii aveau şi aşa destul pămînt, iar întreaga Luncă a Zinkăi să fie dată Gînsacilor.

... Pînă şi Gînsacii se simţeau acum stingheriţi de neaşteptatul sfîrşit al certei acesteia, care ţinea de atîta vreme, şi trimiseră în delegaţie la sovietul judeţean pe Vasili Ciupitu, ca să stăruiască acolo şi să-i scape de beleaua cea nouă care le căzuse pe cap. Ciupitu îşi puse un caftan mai ponosit, îşi luă toiagul cu luneta şi plecă la drum.

— D-apoi cum aţi putut dumneavoastră, tovarăşi, să tăiaţi, de parc-aţi fi dat cu barda ? întrebă Ciupitu pe mai-marele sovietului judeţean. Iaca, aproape se împli-

[1] Un *verşoc* — 4,4 cm. (n. r.)

neşte veacuri de cînd ţino dihonia asta şi tare mult sînge a curs din pricina ei. Chibzuiţi bine treaba şi judecaţi cum se cuvine, după lege...

— Şi cine crezi că-i legea ? rîse cel de la sovietul judeţean. Voi şi cu mine, asta-i legea ! V-am dat toată lunca. Vorba-i acuma, aveţi nevoie de Lunca Zinkăi ?

— Păi de, asta-i cam aşa, încuviinţă Ciupitu scărpinîndu-se întristat. Am ajuns în aşa hal, că făr' de lunca asta nu ne rămînea alta decît să ne întindem la pămînt şi să murim.

— Atunci ce mai vreţi ? întrebă tovarăşul de la judeţ, ştergîndu-şi lacrimile de-atîta rîs. De ce vă mai bateţi capul degeaba, moşule ?

— Cum să nu ni-l batem ? răspunse Ciupitu, simţindu-se jignit pentru întreaga obşte. Iacă, e o sută de ani de cînd ne tot certăm pentru lunca asta. Cîte capete nu s-au spart în toţi anii aceştia ! Şi acuma vii tu şi — hîrşt — tragi o dată cu condeiu şi vrei să le dezlegi pe toate. Bagă de seamă, să nu te judece oamenii. Noi ne-om ţine gura, că n-avem de ce să ne împotrivim. Da ce-au să spună Hoţii ? Aşa c-ai face bine să mai tai vreo jumătate de sută de deseatine din luncă, pentru dînşii. Nu de alta, ca să nu se supere.

Tovarăşul de la sovietul judeţean gîndea repede. Clătină din cap rîzînd şi puse în colţul hîrtiei rezoluţia : „A se trece satului Hoţii petice răzleţe din Lunca Zinkăi, în întindere de douăzeci şi cinci de deseatine".

... Obida asta nouă îi duru pe Hoţi cum doare un buboi ieşit pe-o rană veche.

— Ne-au zvîrlit ceva, parc-am fi cerut de pomană ! strigă la unul din sfaturile obştei Prohor Stafeev, bătînd în pămînt cu piciorul. Sămînţă de diavoli ! Ce mai treanca-fleanca ? Nici pentru morminte, dac-ar fi să ne îngroape pe toţi, şi încă n-ajung douăzeci şi cinci de deseatine. Să ştiţi că asta au făcut-o dinadins clonţoşii

aceia de Gînsaci. Ce-au zis ? „Hai să le aruncăm şi noi cîinilor aistora un ciolan, ca să aibă pe ce se lua la harţă". Nu-i nimica, oameni buni, ne-om supune. Că doar pămîntu n-au să şi-l vîre în buzunar. Pămîntu rămîne pe loc !...

De aici se iscă şi ultima duşmănie. Unul din sate era din tot sufletul pentru puterea cea nouă — celălalt pîndea un prilej ca să se răzbune pentru păşunea pierdută. Hoţii nu pomeneau de luncă, dar nici n-o uitau vreodată. La crăciun, nu se mai duseră la întrecerile de pe Mocilovka, unde se duceau altădată înadins ca să se bată cu Gînsacii, fără să le pese nici de trupuri, nici de sumane. Pe vremea cînd se petreceau toate acestea, cel mai îndîrjit duşman al Gînsacului era Hoţul, iar al Hoţului, Gînsacul.

... Pe deasupra, mai veniseră de crăciun în sat, la Hoţii, Serioga Polovinkin şi Petea Grohotov, amîndoi împuterniciţi cu preluarea surplusurilor de produse agricole. Erau şi unul şi altul Gînsaci neaoşi şi semănau ca fraţii. Purtau scurte de piele la fel şi erau amîndoi tot aşa de înalţi şi de triumfători. Cu dînşii mai sosi o jumătate de duzină de soldaţi. Hoţii se uitară pieziş la puşti şi începură să schimbe priviri viclene cu cei din jur.

Într-un rînd, îi veni gustul lui Afanas Cigunov să-şi bată joc de Serioga Polovinkin [1], împuternicitul :

— Noroc, tovarăşe pe jumătate-n puteri ! Bagă de seamă să nu rămîi de tot fără puteri, aici, în satul nostru.

Serioga se încruntă la Afanas şi-şi pipăi revolverul. Şi, pentru că veni vorba, trebuie să spunem că aşa şi era. Afară de patima femeilor şi a hainelor frumoase, Serghei Ostifeici mai avea încă una şi tot aşa de mare, aceea a băuturii.

---

[1] Polovinkin vine de la *polovina*, în rusește — jumătate (n. t.).

IV. SERGHEI OSTIFEICI DĂ ÎNAPOI C-UN PAS

Încetul cu încetul, Egor Ivanîci începu să se intereseze mai de aproape de treburile satului. Toate erau aşa cum fuseseră şi mai înainte. Satul forfotea ca un furnicar cînd începe vremea să se încălzească şi intra în vîrtejul naturii renăscute, potrivindu-şi activitatea după mersul soarelui.

Luna mai trecea cu paşi uşori pe pajiştile înverzite, şi adierea nopţii era plină de mireazma grea a cleiului de mesteacăn. Se apropia vremea muncilor la cîmp.

Prins şi el în vîrtejul zorului de mai, Brîkin se apucase cu o înverşunare plină de mînie să-şi pună iar pe picioare gospodăria năruită. Ori încotro îşi îndrepta ochii, dădea numai de pulbere şi de putregai, de spărturi şi de găuri de şoareci, care roseseră tot. În zemnic podeaua putrezise şi se desfăcuse, iar grinzile şurii, putrede şi ele, se dezbîrnaseră; acoperişul care se lăsase atîrna ca burta unei gloabe scăpate într-un lan de trifoi.

„Toate-s dărăpănate şi risipite... Toate!" îşi şoptea cu ciudă Egor Ivanîci, căruia nu apuca să i se răcească sudoarea din ajun, că şi tăbăra cu barda pe găurile din zi în zi mai multe. De s-ar fi putut, şi-ar fi rupt bucuros bucăţi dintr-însul ca să le pună drept petice, numai să isprăvească o dată. Dar găurile se îndeseau, mai să-l doboare, şi el se apăra de ele cu întreită rîvnă şi cu barda, şi cu rîndeaua. Ajunsese să vadă, pînă şi-n vis, pretutindeni, numai găuri...

Egor Ivanîci se făcuse ursuz şi răstit, iar într-un rînd sărise chiar la un vecin, care nimerise la el la timp nepotrivit; era cît pe-aci să-l ia la bătaie dacă nu se întîmpla ca tocmai atunci o oaie să-şi vîre capul prin gardul de nuiele, gata să cadă, şi să behăie, de parcă ar fi vrut să-l spună: „Nu-ţi mai bate capul atîta, Egoruşka, că n-ai tu atîtea lacrimi cîte găuri sînt..." Numai asta îl scăpase pe vecin.

În muncă, Egor Ivanîci căuta să mai scape de gîndurile negre care îl năpădeau tot timpul. Noaptea se aştepta să vină nişte oameni întunecaţi la faţă şi să-l ridice. Ziua fugea şi de ochii, şi de rîsul lumii, temîndu-se mai cu seamă să nu încerce careva să-l căineze în privinţa Annuşkăi. Nu mai vorbise cu dînsa din ziua aceea de pomină cînd se întorsese acasă de la oaste. Obosită de dojana lui mută, Annuşka pîndea cu straşnică mînie orice privire a bărbatului ei. Aproape că i se sfîrşea inima, mistuită de o nelinişte firească femeii, şi se trăgea supusă către Serghei Ostifeici, cum sînt atraşi fluturii de noapte de lumină. De-l întîlnea prin sat, oricît o chinuiau ruşinea şi teama, mergea de-a dreptul spre el, legănîndu-şi încet pîntecele. El însă fugea de dînsa în cea dintîi ulicioară, unde se lipea de cîte un gard, dar ea se lua după el şi-l scotea de acolo cu privirea ei tînguitoare.

— Serghei Ostifeici, ia-mă din casa lui Brîkin, se ruga ea, mînioasă şi supusă în acelaşi timp. Am să-ţi port de grijă ca o mamă. Ia-mă, şi ţi-oi fi credincioasă ca un cîine. Uită-te şi tu în ce hal am ajuns...

Serioga îşi micşora ochii verzi şi nu-i răspundea. Numai nasu-i cîrn, rătăcit printre multele umflături ale feţei rumene, arse de vînt şi străbătute de o reţea de vinişoare roşietice, părea să împărtăşească durerea Annuşkăi. Serioga trăgea de cureluşa de piele împletită a revolverului şi se uita peste acoperişuri, peste copaci, undeva în gol. După un timp, Annuşka începea iarăşi să-l roage :

— Ştiu că ai pe alta. Da ce, îi mai dulce ca mine ? Că doar n-o fi unsă cu miere. Odată eram şi eu destul de bună pentru tine, împieliţatule !... Cînd eram fată, nu era alta ca mine. Şi care mai de care venea să mă ceară. Da eu i-am alungat, ca să mă păstrez pentru tine. Şi nu erau cum eşti tu, erau blînzi să-i pui la rană... Hai, vorbeşte odată ! Spune, cum îi ? Tînără ?... Frumoasă ?... Oacheşă ?... îl întreba ea, zgîlţîindu-l de umăr.

Dar Serghei Ostifeici tăcea şi dădea mereu să plece. Într-o seară însă se supără.

— Uite ce, Anna Grigorievna, noi ne-am încurcat în ceasul cel rău. Cum de nu înţelegi dumneata că toate pe lumea asta au un sfîrşit ? Să zicem că toţi ţin la mine, da asta-i numai pentru că au nevoie de mine. Eu sînt omul obştei şi-s în slujba intereselor obşteşti. Las' că ş-aşa îmi scot destul ochii tovarăşii de la judeţ cum că aş fi muieratic. Pentru asta îmi pot da foarte bine şi la cap Păi, ce fel de muieratic oi fi eu, nu ştiu ! Ce-i drept, mă cam atrag femeile, că-s curios să ştiu şi eu cum sînt făcute. Enervat de sîcîielile Annuşkăi, Serghei Ostifeici îşi freca nasul. Se ţin toate scai de mine. Îmi vine să-mi rad mustaţa. Să vezi numai pînă unde ajung ! Mai deunăzi. s-a legat de Petka şi de mine nebuna aceea de Marfuşka. Cică s-o luăm unu din noi, că-i fată bună. Era cît pe ce s-o strîng de gît. Anna Grigorievna, mai bine m-ai scuipa şi ai zice : „Ţine-te tu, iubăreţule, de ibovnicele tale, că eu nu-s de nasu tău. Eu îs femeie cu bărbat !" Eu în locul dumitale aşa aş face.

— Culcă-te tu cu dînsu, dacă-ţi place aşa de mult ! rîse scîrbită Anna. Da cu copilul ce-o să fac ? Să-l duc la comitetul executiv ? întrebă ea, clătinînd din cap îndrăcită şi primejdioasă. Ce-ai vrea să fac acuma, ticălosule ? Să m-arunc într-o bulboană ?

— Anna Grigorievna, te rog lasă-mă să-mi îndeplinesc slujba, zise Serghei Ostifeici cînd văzu unde ajunsese vorba, apoi o dădu deoparte şi plecă. Dar mersul nu-i mai era ca înainte, săltat, de plutonier, ci păşea ca un buiestraş strîns în pinteni.

Lovitura pe care o primise de data asta Annuşka îi frînsese inima. Faţă de bărbatul ei, Anna tăcea, aşteptînd cu jind că poate tot avea să prindă a răcni la dînsa, căci furia cînd se istoveşte aduce după ea iertarea. Egor însă se cufundase în munca lui şi otrăvea zilele nevesti-si. tăcînd.

Pînă şi soacră-si i se făcuse milă de Anna. Ea înţelegea tristeţea femeii înşelate. Într-o seară, după ce se întorseseră vitele de la păscut, bătrîna se duse la fecioru-său în ocol, unde acesta se apucase încă de dimineaţa să taie cu ferăstrăul nişte scînduri dintr-un butuc. Se apropie de el, scărpinîndu-se între sprîncene :

— Ce tot tai tu acolo, în întuneric ? Mai bine mi-ai face un mîner de apucat tingirile, sau o lopată, că n-avem cu ce scoate pîinea din cuptor.

— Ţine de capătul celălalt, îi porunci fecioru-său, care, cînd o văzuse, se oprise ca să-şi şteargă sudoarea de pe frunte. Acuşi isprăvesc de tăiat.

Cu toate că se ferea să audă pe un străin compătimindu-l, glasul îi tremura de o dorinţă nepotolită : ar fi vrut să-l compătimească un om apropiat de inima lui.

— Uite, Annuşka... dădu să înceapă maică-sa, în timp ce apăsa cu genunchiul butucul pe jumătate tăiat.

— Ia să taci ! urlă Egor, oprind din plin mers ferăstrăul care scîrţîi. Dacă vrei, mămucă, să rămînem prieteni, să nu mai aduci vorba de dînsa. Asta să fie cea de pe urmă dată. M-a făcut de ocara lumii pentru cît oi trăi. Destul fierbe sîngele în mine, ca să mă mai stîrneşti acu şi dumneata.

— Dar cum să tac cînd casa noastră parcă-i un mormînt ? începu ea speriată. Cînd văzu însă ochii fioroşi şi buzele tremurînde ale feciorului ei, adăugă numai atîta : Oare crezi tu că eu am să te judec ?

Egor isprăvi de tăiat, puse scîndurile într-un colţ şi începu să dea una din ele la rîndea. Maică-sa rămase alături de el.

— Ce treabă-i asta, să tai scîndurile bucăţi şi după asta să le dai la rindea ?... Eu ştiu că trebuie tocmai pe dos, zise mama şi tăcu iar, privindu-şi feciorul, apoi, prinzînd o clipă prielnică, începu să vorbească grăbit, uitîndu-i-se drept în faţă : Egor, măi Egor ! Mai bine-ai înşfăca-o de păr şi i-ai da vreo cîţiva pumni... De ce s-o

chinuieşti şi să nu-i spui o vorbă ? N-o mai chinui, zău aşa, că nu-i rea la suflet.

— Pleacă de aici ! răcni Egor şi pocni cu rindeaua în tejgheaua de tîmplărie, pe care singur şi-o meşterise. De cînd se întorsese, cu toată mîncarea de acasă, aproape că nu se întremase, ba pielea veştedă de pe faţă parcă i se umflase şi arăta nesănătoasă ; din pricina asta, cînd se înfuria, i se făcea faţa şi mai groaznică.

Neguri atîrnau deasupra casei Brîkinilor. Pîntecele Annei creştea, oamenii şuşoteau, iar iarba era gata de coasă. Lovitura la care se aştepta Egor Ivanîci se apropia neînduplecată. Şi, în afară de asta, tot nu ştia încă cine-i aţinuse calea nevesti-si. S-o întrebe pe maică-sa îi era ruşine. „Las' că aflu eu pe căi ocolite", îşi zicea el în sine şi, chinuit de tot felul de bănuieli încîlcite, căuta să se mai ia cu barda şi cu cuiele. Încercase să afle de la oameni ce era cu nevastă-sa, însă fiecare îl trimetea la altul, iar cînd ajunse la Evgraf, care cică ar fi văzut totul cu ochii lui, acesta tăcu chitic. Era vădit că oamenii se temeau ca nu cumva să se pună rău cu cineva. O vreme Egor crezuse că s-ar putea să fie Matvei Lîzlov, feciorul văcarului şi acum preşedintele sovietului sătesc din Hoţii, dar şi presupunerea asta se dovedi fără temei, căci Matvei, căruia îi murise nevasta, se însurase din nou de vreo patru luni.

Nedumerirea lui Egor Ivanîci se lămuri abia cu puţină vreme înainte de rusalii. Cu toate că avea nevoie de lemnărie pentru reparaţii, nu se putea hotărî să meargă, ca alţii, în pădure. Se temea să nu-l prindă şi să-l întrebe careva : „Da cine eşti tu, măi braconierule ?" „D-apoi eu îs Egor Brîkin." „Adică ce eşti tu, Egor Brîkin ?" „Sînt feciorul părinţilor mei." „Aha ! Al părinţilor tăi ! Va să zică, eşti dezertor ! Ia înşfăcaţi-l, tovarăşi !..."

După ce cîntări toate acestea cu capul limpede, Brîkin se duse la comitetul executiv după autorizaţie. Acolo îl aştepta adevărul.

V. PE EGOR BRÎKIN IL APUCĂ AMEŢEALA

Era o fierbinţeală ca-n cuptor, şi degeaba căutau găinile moleşite de zăduf vreo băltoacă rămasă de la ultima ploaie ca să-şi mai stingă setea şi să-şi umezească creasta şi picioarele arse. Parcă nu era numai soare, ci întreg văzduhul se aprinsese şi dogorea. Soarele atîrna deasupra Hoţilor, învăluind toate într-o toropeală gălbuie.

În drum spre comitetul executiv, Brîkin se întîlni cu Afanas Cigunov, care venea cu nişte coase. Cigunov îl privi cu luare-aminte, dar nu-l întrebă nici de sănătate, nici unde mergea.

— Iaca, mă duc la dînşii... vreau să le cer nişte lemne să-mi dreg casa, zise Brîkin fără ca celălalt să-l fi întrebat ceva şi, urmînd un îndemn nelămurit de a mai zăbovi pe drum, se opri.

Drept răspuns, Afanas se mai uită o dată repede la dînsul, se opri, şi-şi lăsă ochii în pămîntul uscat, de culoarea podelelor proaspăt spălate.

— Cum să-ţi spun... Fireşte că lemnele nu-s spice să le bagi în sîn şi să le aduci acasă ca să nu te simtă nimeni, o luă pe departe Cigunov, tot răscolind cu coada uneia din coase o balegă de cal uscată. Numai nu înţeleg de ce te-ai duce tu acolo de bunăvoie, adăugă el, clătinînd din cap cu gîndul la ceea ce ştia de mult Egor.

— Da de ce să stau acasă şi să mă ascund? se aprinse deodată Egor Ivanîci. Ce-s eu, ucigaş sau chiabur, ca să nu mă-ncumet să ies din casă? D-apoi eu am fost în Armata Roşie şi mai am ş-acu un glonte în mine de la burjui.

Acestea din urmă le rosti cu sfială şi fără să mai arate locul unde avea glontele.

— Să ai un glonte în tine nu-i ceva de care să nu ţii seama... Te apasă şi nu mai poţi munci din greu... încuviinţă alene Afanas, scoţînd din balegă un gîndac. Părul castaniu-deschis, aproape albicios de ieşit la soare ce era,

îi cădea pe față. Brîkin ar fi vrut să se uite drept în ochii lui Afanas, umbriți de o șuviță de păr, ca să afle dacă știa ceva sau voia numai să fie cinstit cu un păhărel. Deodată, Afanas Cigunov își ridică ochii și adăugă: Uite, să zicem, de pildă, lupu...

— Care lup? se încruntă Egor Ivanîci la vorba prostească a celuilalt. Ce te-a apucat să vorbești de lup?

— De lup? Pentru că avea tată-meu o vorbă: dacă nu sare la tine lupu să te apuce de gît, tu nu-l zădărî degeaba.

Brîkin rămase cu ochii țintă la fața lui Afanas. Acesta avea fruntea mare, apăsînd parcă peste partea de jos a feței, mult mai mică decît ar fi trebuit, aproape femeiască. Din adîncul orbitelor, ochii priveau șireți și ageri; numai ei singuri rîdeau pe fața-i nemișcată. Brîkin ghici numaidecît la ce se gîndea Afanas.

— Și mie, măi frate, tot așa mi s-a întîmplat nu demult. Și frate-meu mai mic s-a întors mai zilele trecute... la fel ca și tine. O dată cu Andriuška Podpreatov... Parcă ți-i prieten, nu? Cum a venit, am sărit la el și i-am spus: „Ia arată biletu, măi băiete!" Și cînd colo, n-avea nici el bilet. Atunci le-am spus la amîndoi: „Mai duceți-vă de vă plimbați prin pădure. Pădurea îi prinde bine omului. Săpați-vă acolo o groapă și aciuiați-vă într-însa."

Brîkin se înfurie, dar se sili să zîmbească.

— Se vede că nu-mi lucrează capul cum trebuie, moș Afanas. Mă iartă, că nu prea înțeleg vorbele dumitale. Nu știu de ce bați șaua, da atîta știu că ești om primejdios, moș Afanas.

Și Brîkin o luă cu pași înadins mari spre cerdacul comitetului executiv. Casa în care se afla comitetul executiv, și care fusese cîndva a lui Signibedov, era o casă clădită după moda veche și fațada nu-și pierduse nimic din pestrițul vioi al culorilor. Dinaintea cerdacului erau legați doi cai, din care cel din dreapta, o iapă mare, era cu șaua pe ea. Cînd să urce, lui Brîkin i se strînse inima

şi-i fulgeră prin minte : „Poate c-ar fi mai bine să mă-ntorc...", însă, simţind în spate privirea batjocoritoare a lui Afanas, Egor Ivanîci bocăni cu cizmele în cerdac, intră în tindă şi deschise repezit a doua uşă.

Îl izbi zăpuşeala cămăruţei strîmte. În jurul unei mese, la care era aşezat şi scîrţîia voiniceşte cu condeiul băietanul de şaptesprezece ani al preşedintelui, stăteau în picioare cîţiva ţărani. Erau cu toţii şase, şi pe feţele lor era zugrăvită o nedumerire plină de nelinişte, parcă s-ar fi simţit vinovaţi de cine ştie ce. Unuia dintre ei îi ieşea printr-o gaură a pantalonilor un colţ de cămaşă murdară

Ferestrele erau închise. La geamul tulbure, murdărit de tot felul de gîngănii, se zbătea bîzîind o muscă mare, albastră, căutînd zadarnic să iasă. Aici în odăiţă nu se simţea mirosul obişnuit de izbă, iar aerul gălbui-cenuşiu duhnea a mahorcă şi a soldat.

Egor Ivanîci trecu pe dinaintea oamenilor şi, mai puţin hotărît decît atunci cînd intrase, puse mîna pe clanţa altei uşi.

— Încotro, tovarăşe ?... îl întrebă feciorul preşedintelui sărind de pe scaun, aruncînd repede tocul pe masă şi zugrăvindu-şi pe faţa pe care nici nu dăduseră tuleiele toată severitatea de care era în stare.

— Păi mă duc, Vaseatka, la tatîne-tău. Vreau să-l rog de nişte lemne ; poate că mi-o da, răspunse deschis Brîkin, dar faţa îi cam pălise.

— Aici nu-i nici un Vaseatka, aicea-i autoritate publică, zise cu răceală flăcăiaşul. Şi nu-s nici un fel de tătîni. Şi afară de asta, tovarăşe...

Şi, cuprins de o nesuferită stingherealâ, se făcu roşu ca focul şi nu mai isprăvi.

— Ei, iartă şi tu pe un nătărău, îl luă peste picior Brîkin, ploconindu-se adînc din mijloc. Nu mai ştiu cum să te slăvesc şi să te proslăvesc, că poate tot ţi-oi intra în voie. Doar ştii şi tu că sîntem oameni tare întunecaţi la minte. Trăim într-un fund de ţară.

Şi atît de caraghios îşi apleca trupul, c-ai fi zis că-i venea să verse. Cei şase ţărani începură să rîdă toţi o dată, moale şi cu bunătate.

— Da eu nu-s nici o mărire faţă de tine, Egor Ivanîci. Noi toţi cîţi trăim în lumea asta... într-un cuvînt, sîntem oamenii muncii... se bîlbîi Vaseatka. Şi-apoi uşa asta dă în magazia sovietului. Iar dacă vrei la preşedinte, apoi intră pe-aici... şi-i deschise chiar el lui Brîkin uşa.

— Da mai aşază-te o dată locului şi scrie... omule al muncii! Ne aşteaptă la coasă, zise cel cu pantalonii găuriţi.

— Dacă ai poftă de vorbă, las-o mai bine pe la iarnă, ca să ne mai alungi amorţeala, zise altul fără răutate.

Egor Ivanîci auzea ce spuneau ţăranii, dar nu-i mai venea să rîdă împreună cu ei. Se strecură şoldiş pe uşa crăpată şi se opri în mijlocul odăii.

Aici era linişte şi plăcut, şi mai larg. Pe fereastra deschisă se vedeau nişte meri înfloriţi. Signibedov fusese bun gospodar. Atît de puternic se oglindea soarele în verdele luciu al frunzişului merilor, încît pe feţele oamenilor şi pe puţinele lucruri din odaie stăruia un reflex verzui şi parcă puţin tulbure, care înviora plăcut. Acest reflex verzui dădea odăii un aer de curăţenie neobişnuit, care chiar te nedumerea de cum intrai. O litografie uriaşă, înfăţişîndu-l pe Lenin, atîrnată la loc de cinste, dădea odăii un aer solemn.

La fereastra din stînga, ascuns după un ziar, şedea un om înalt şi spătos, încălţat cu nişte cizme militare cu tureatca fără creţuri. Brîkin nu-i vedea faţa, dar zări în schimb un inel gros în unul din degetele butucănoase care ţineau gazeta. Brîkin nu-i dădu vreo atenţie deosebită, atras fiind mai mult de altcineva. Acesta, comisarul militar al plăşii vecine, şedea toropit de căldură, căsca de nu mai putea şi se distra pocnind cu gesturi comice muştele care i se puneau pe genunchi. Tocmai ucisese o

muscă şi o aruncase sub laiţă. Cînd intră Brîkin, comisarul se ridică şi aprinse o ţigară, pe care o păstrase după ureche, de rezervă.

— Ei, Matvei Maximîci, eu am plecat, zise el scoţînd printre dinţi un fir subţirel de fum. Mai trec pe seară pe la tine, cînd are să mai scadă zăpuşeala... La Popuzino e tot Piotr Vasilici ?

— Tot Piotr... răspunse preşedintele şi căscă distrat.

— Dacă-i aşa, atunci mă duc la Piotr Vasilici.

Preşedintele şedea desculţ la masa lui pe care se afla, pus peste un maldăr de ziare, un petic de hîrtie cenuşie, cam cît o optime de coală. Lîzlov îşi înscria anevoie pe hîrtiuţa asta ideile şi muia din cînd în cînd peniţa în sticluţa cu cerneală. Îşi purta încet şi cu voită luare-aminte peniţa peste peticul de hîrtie, ca şi cum s-ar fi temut să nu apese prea tare, ca nu cumva să-l rupă, şi îşi ţinea răsuflarea, dînd drumul aerului din pieptu-i puternic numai în răstimpuri şi c-un şuierat subţire, înăbuşit. Era de tot hazul, dar îţi şi făcea plăcere, în acelaşi timp, să vezi biruinţa mîinii, tremurînd de încordare, asupra optimii de coală. Pînă şi Egor Ivanîci, care se oprise în faţa mesei, simţi voinţa de neînvins a feciorului acestuia de văcar şi aşteptă pînă ce Lîzlov isprăvi de scris pînă la capăt.

— Ce vrei ? întrebă Lîzlov şi răsuflă din adînc cu gura deschisă, aburind stampila ca să iasă mai bine pe hîrtie.

— Matvei Maximîci, aş avea nevoie de nişte lemne. Aşa, vreo trei trunchiuri de cîte trei arşini, zise grăbit Brîkin. Poate îmi dai o autorizaţie.

— Lemne... zise îngîndurat Matvei Lîzlov. Da de unde să-ţi dau eu ţie lemne ?

— D-apoi de unde ? Se-nţelege că din pădure, răspunse repezit Brîkin, ştergîndu-şi sudoarea de pe faţă. De adus, le aduc eu singur.

— Din pădure... repetă preşedintele, apăsînd cu atîta putere stampila, încît se auzi scîrţîind podeaua. Numai

vezi că... Pesemne că şi pe Lîzlov îl moleşise căldura. Dacă-ţi dau ţie drumu în pădure, apoi ai să te apuci să tai o grămadă de lemne. Ehehei! Dar socoteala mie au să mi-o ceară. Au să mă întrebe: „Ia spune, unde-i trunchiu de la cioata asta?"

— Poate mi-i da atunci nişte trunchiuri uscate. Iaca e unu care putrezeşte, cine ştie de cînd, lîngă şcoală. Dă-mi-l mie. N-aş mai avea nevoie să-l tai, şi Egor Ivanîci oftă şi arătă cu capul spre fereastră. Da la urma urmei, aş putea tăia şi din pădure. Doar pădurea creşte ca iarba.

— Şi de cît lemn ai nevoie? întrebă preşedintele, ascunzînd ştampila în buzunarul pantalonilor spălăciţi, peste măsură de largi.

— Să zicem nişte prăjini pentru uscătorie, apoi ceva scurtături, apoi vreo cinci trunchiuri de cinci arşini pentru grinzi, se întinse Brîkin, care căpătase curaj.

Dar Lîzlov nu-l ascultă pînă la capăt:

— Fă o cerere, hotărî Lîzlov. Arată pentru ce-ţi trebuie lemnele, ce meserie ai, şi cine eşti, pentru că eu nu te cunosc!... Pe scurt: are să-ţi spună Vaseatka ce ai de făcut.

— Matvei Maximîci, oare se poate să mă fi uitat? îi sări ţandăra lui Egor Ivanîci. Eu sînt Brîkin, fecioru lui Ivan Gavrilîci. Mă rog să am iertare, da pe vremea cînd eraţi văcar şi alergaţi cu tatăl domniei-voastre după vaci, maică-mea... Mă rog, să am iertare că vă aduc aminte... maică-mea spunea în glumă că are să vă culce în cuptor. Mai spunea maică-mea... Pesemne, memoria lui Brîkin era mai bună decît a preşedintelui.

— Bine... Da să lăsăm asta. Ştii că se cam vorbeşte de tine, zise Lîzlov, care se cam încruntase, şi-şi vîrî nasul într-un nou petic de hîrtie.

Cu toate că aluzia lui Lîzlov îl privea îndeaproape, Brîkin nu-şi mai bătu capul să asculte mai departe. Omul care citea lăsase gazeta în jos, şi Brîkin îl recunoscu pe Polovinkin. Privirile li se întîlniră, Polovinkin se fîstîci de-

odată şi ridică iar gazeta. Dar nu era chiar aşa de uşor să scapi de Brîkin. Egor Ivanîci trecu în vîrful picioarelor în colţul unde şedea Serghei Ostifeici. Nu faţa împuternicitului, pe care se citea tulburarea, îi atrase luarea aminte, ci altceva, la care nici nu se aştepta.

Tocmai atunci intrară la preşedinte cei şase ţărani din cămăruţa de alături.

Îndată se simţi că aduceau cu ei ca un vînt de tulburare, de nelinişte, dacă nu şi de mînie, şi starea asta de excitare îl cuprinse şi pe Brîkin, care începu să răsufle mai repede, parcă s-ar fi încordat, pregătindu-se să sară. Ţăranii se îndesară spre masa preşedintelui.

— Da ce-i asta, Matvei Maximîci? Ce s-a apucat să facă fecioru-tău cu noi? strigă cu furie ţăranul cu părul negru şi lucios, care stătea în faţă.

— Ne scoate sufletul, zise altul clipind des din gene.

— Cînd am lucrat astă primăvară la scos turbă, vorba vine că noi am lucrat, că fetele noastre... adică pe scurt... căuta să lămurească c-un glas ascuţit un al treilea, cu chica încîlcită. Mi-a spus administratorul: „Măi Prokopie, să ştii că ai isprăvit cu transporturile cu carul". Şi cînd colo acuma, tocmai cînd trebuie cosit fînul, mă mînă iar la cărat. Omul se vîra în masa preşedintelui şi pocnea cu pumnul în palmă, parcă l-ar fi avut în palmă chiar pe administratorul turbăriei. Nu merge, Matvei Maximîci, să faci cu noi una ca asta... Ţăranii-s încrezători. Atunci de ce să-i amăgeşti? Pe ţăran nu trebuie să-l apeşi, pentru că ai să mai ai nevoie de el. Îţi spun. să ştii, ca să nu fie apoi vorbă. Că dacă nu, ne ducem la cei mai mari şi le spunem tot. Şi cînd ne-om da noi drumu la gură, apoi n-avem să ne mai oprim.

— Îi dăm drumu... Hotărît că-i dăm drumu, repetă cu îndîrjire Efim Suponev, un ţăran îndesat, rămas şchiop de pe urma războiului. Ce înseamnă asta? Vor, adică, să ne desfiinţeze de tot? Noi nu ne lăsăm. Avem să ajungem pînă la Lenin şi avem să-i spunem: „Tovarăşe, noi

pentru ce-am luptat şi la ce-am ajuns ? !... Să ne lipsească la vreme de nevoie căruţele, asta e ca şi cum am sîngera..."

— Aşa-i, aşa-i ! Întocmai, parc-am sîngera, strigă, ieşind din mijlocul ţăranilor, un omuleţ de-o şchioapă, care fiind surd, nu auzise despre ce era vorba.

Lîzlov nu înţelegea nimic şi-şi boldea ochii cînd la unul, cînd la altul din ţăranii care se îndesau în masa lui, vîrîndu-i sub nas tot felul de hîrtii.

— Staţi, staţi !... începu Matvei Maximîci. Desigur că statul nu poate să aibă împotriva voastră scopuri ascunse. Iar în privinţa trebii de care vă jeluiţi, aţi face bine să cereţi socoteală administratorului. N-avea nici un drept să vă dea hîrtii cum că sînteţi scutiţi de transporturi.

— D-apoi cum să-i cerem socoteală, cînd l-au dat afară ? se amestecă în vorbă ţăranul care stătea la spatele celorlalţi.

— Da, l-au dat afară ! întări cu glas de bas ultimul ţăran din dreapta, încălţat cu cizme cu tureatcă scurtă, şi el tot fost soldat. Am fost noi acolo, da în locul lui acuma e altul.

— N-avem cînd să mai mergem acolo... Am avut încredere în tine, aşa că tu răspunzi, strigă bătrînul cu pantalonii găuriţi.

... În timpul acesta, Egor Brîkin îşi vedea mai departe de jocul primejdios pe care îl începuse cu Serioga Polovinkin. Mai întîi, Egor Ivanîci trecu în partea dreaptă, dar Serghei Ostifeici mută gazeta tot în dreapta. Atunci Egor Ivanîci veni în stînga, ceea ce avu drept urmare că gazeta se mută şi ea în stînga. Cînd Egor Ivanîci văzu asta, se ridică pe vîrful picioarelor şi se uită peste gazetă.

Faţa lui Serghei Ostifeici tresărea ca cerul brăzdat de fulgere înaintea furtunii, iar pe frunte i se iviseră broboane mari de sudoare.

— Ce te vîri în mine ca musca ? îşi arătă colţii Polovinkin. Dar pe neaşteptate mîinile dintr-o dată vlăguite i se lăsară pe genunchi, cu ziar cu tot

— Păi, ăsta-i surtucelul meu! şuieră deodată Brîkin, cu un glas care parcă nu era al lui, drept în gura căscată a împuternicitului.

Apoi se lăsă repede pe vine şi-şi întinse, drept spre surtucul pe care îl purta Polovinkin, degetul arătător, la care se tăiase în ajun şi era acum înfăşurat într-o petică murdară. Îl întrebă:

— L-aţi prefăcut sau vă vine ş-aşa cum a fost?

Ce-i drept, lucrul acesta dădea de bănuit. Surtucul cu care era îmbrăcat Polovinkin era de stofă bună, albastră, cu dunguliţe, şi Egor şi-l cumpărase de nuntă, mai lărguţ, avînd de pe atunci în vedere că, cu vremea, ar mai putea să crească, ba chiar să facă şi burtă. După ce-l purtase la nuntă, Anna îl pusese printre lucrurile ei la naftalină.

— Şi ce vrei să spui cu asta? întrebă Polovinkin, ntindu-se năuc şi cu gîtul încordat la degetul legat cu cîrpă. Îi fi crezînd poate că ţi l-am furat? Mi l-a dăruit chiar nevastă-ta... Şi aruncă o privire rugătoare spre preşedinte, însă acesta avea destulă bătaie de cap cu ţăranii ca să se mai sinchisească şi de el. Da ia-ţi-l, dacă-ţi trebuie. De altfel, mi-i strîmt în spate... adăugă Polovinkin cu glas sfios şi făcu un gest ca şi cum ar fi vrut să arate că darul Annei îi frigea umerii. Apoi îşi şterse cu palma sudoarea de pe frunte.

— Vai de mine, da se poate!... se apără Egor Ivanîci cu mîinile, aplecîndu-se din şale ba într-o parte, ba în alta, parcă l-ar fi apucat un acces de nebunie. Noi ne rugăm zi şi noapte pentru domnia-voastră, binefăcătorul nostru, că nu v-a fost scîrbă să veniţi la noi în casă, urmă el, bătîndu-se cu furie în piept şi aruncînd jos cu mîna spumele pe care le făcea la gură. Cum s-ar zice, mi-aţi însămînţat nevasta!... Da surtucelu purtaţi-l... purtaţi-l sănătos.

— Hai, frate, sfîrşeşte odată. Ajunge!... Ce te-a apucat, pentru un fleac ca ăsta!

Polovinkin se înălța ca un munte în fața acestui țînțar care îl sîcîia, bîzîindu-i pe dinaintea ochilor. Dar țînțarul nu se lăsa de loc.

— Las' că vă dăm noi vouă! În patru labe o să umblați! Ai să-mi lingi cizmele, gînsac umflat ce ești!

— Tare mă tem că n-ajungi tu să vezi asta, încercă să glumească Serghei Polovinkin, trezindu-se din înțepeneala lui.

— Oare ești vrăjit, ca să n-ajung la tine? șuieră furios Brîkin în bătaie de joc. Nu cumva crezi c-am să mă sperii de pocnitorile tale? adăugă el, arătînd cu capul la revolverul lui Polovinkin și la grenada de mînă atîrnată cu o curelușă de centiron.

— Nu-i vorba aici de pocnitori, ci, frate, am funcție înaltă.

Polovinkin se trăgea de mustață, semn că era gata să-și iasă din fire.

— Și, mă rog, cine te-a pus, tătucule, în funcția asta? vorbi tărăgănat Brîkin. Nu cumva dumnezeu?

— Ba dracu! strigă Polovinkin care se supărase acuma de-a binele și, scoțînd limba la Brîkin, ieși.

Se vede treaba că iapa cea mare era a lui Polovinkin, căci trecură numai cîteva clipe și Brîkin auzi din uliță tropotul ei regulat. Egor Ivanîci mai avu timpul să ajungă la fereastră. Ceea ce văzu îl întărîtă și mai tare. Polovinkin se îndepărta călare de-a lungul uliței pustii și pline de colb, peste care se revărsa dogoarea neîmblînzită a soarelui. Cățelul jigărit al lui Podpreatov alerga înainte și înapoi la picioarele calului și lătra furios, înecîndu-se. Serghei Ostifeici atinse cu nuielușa iapa care se smuci deodată, lăsînd în urmă, într-un nor de colb, cățelul toropit și zăpăcit care se dădu bătut.

Tot se mai auzea larma pe care o făceau țăranii, dar acuma parcă mai potolită. Matvei Lîzlov îl certa cu glas tare pe fecioru-său pentru exces de zel în conducerea treburilor obștești. Vaseatka se întunecase la față.

— D-apoi a ieşit acuma un decret în privinţa transporturilor, se apără el pentru a zecea oară. Punctul al treilea spune...

— Dacă-s trei puncte acolo, înseamnă c-o să fie şi al patrulea, nu se lăsa tată-său.

— Dacă nu mai este alt punct acolo, ce să fac ? şi Vaseatka se înroşi şi mai tare.

Trecuse de amiază şi căldura se mai domolise, însă în ochii holbaţi ai lui Egor totul era de un roşu aprins : şi izbele care se vedeau pe fereastră, şi feţele ţăranilor, şi cămaşa albă a preşedintelui. Peste toate acestea, cercuri ameţitoare fugeau unele după altele, repede şi în ritm egal. Lui Egor i se păru că pînă şi verdele răcoritor al merilor fusese încins de arşiţă şi-l învăluia acum într-o lumină roşie, tremurătoare.

Abia după ce ajunse cam la vreo sută de paşi de casa comitetului executiv, vîntul uşor, care tocmai atunci se stîrnise, îi mai învioră puţin trupul istovit de mînie.

VI. SEMION INTRĂ ŞI EL ÎN JOC

Curînd se mai întoarse încă un soldat acasă, în Hoţii. Atras de dorul casei, umblase toată noaptea şchiopătînd de-a lungul ultimelor opt verste. Înalt şi mătăhălos cum era, nu degeaba oamenii de pe drum trăgeau îngrijoraţi cu ochiul. la faţa lui mare şi la cîrja de ienupăr, cam din topor, care semăna mai degrabă a bîtă de tîlhar. Cu toate că se zdruncinase destul în haosul şi vîlvătaia războiului, după oasele mari şi după coşul pieptului încăpător — ca inima să poată bate în voie — se mai putea recunoaşte şi acum că-i odraslă neaoşă a Hoţilor.

Cum soldatul venea din altă parte decît venise Brîkin, locurile prin care trecea erau şi ele altele ; erau locuri păduroase, neumblate, prin răcoarea cărora îi era plăcut să meargă. Şi tot plăcută îi era şi întoarcerea din vîltoarea

zgomotoasă a oraşului în desişul codrului verde unde, îndată ce păşi, se simţi cuprins, ca de un şuvoi, de o vrajă căreia nu i se putea împotrivi şi unde se întindeau poieni pe care părea să nu le fi călcat vreodată nici picior de om, nici copită de cal.

Dar pe soldat îl tot cerca la fiecare zece paşi piciorul, numai pe jumătate vindecat, făcîndu-l să se strîmbe de durere, iar la fiecare sută de paşi îl silea să se oprească, ca să se mai odihnească puţin. Noroc că soldatul care mărşăluieşte singur n-are niciodată mare lucru de cărat. Cînd ajunse la poala pădurii, se opri şi se lăsă pe o cioată.

Noaptea era pe sfîrşite. Spre răsărit, cerul începea să se îngălbenească în fîşii din care cea mai de jos bătea în verzuiul arinilor abia înfrunziţi.

Domnea o linişte adîncă, ca şi cum fiecare vietate, din adîncul vizuinilor sau din înălţimea cuiburilor, ar fi pîndit cu urechea ivirea pe nesimţite a zorilor. În ceasul acesta minunat mirosea pretutindeni a mere, ca şi cum munţi întregi de mere ar fi fost grămădiţi undeva în apropiere. Deodată zarea se aprinse şi gălbeneala se albăstri. O clipă se făcu frig. Apoi întîiile raze ale soarelui izbiră văzduhul, care tresări. Mai trecu o clipă, şi o rază mică sări pe neaşteptate şi pe scrisoarea pe care soldatul o întinsese pe genunchi.

Pădurea începu să freamăte : tot ce era viu şuiera, ţipa, se căţăra, se îngrămădea, făcînd să vuiască nemărginirea însorită. Cu toată lumina care creştea şi-l alunga de pe bolta cerească, crai-nou, oaspetele vrăjit al nopţii, nu se grăbea să dispară.

Drept în faţă curgea rîul Kuria, dincolo de care, cam la o verstă, se afla satul Hoţii cocoţat pe o movilă. Departe, în stînga, acolo unde ochiul mai izbutea încă să deslueascâ, se ridicau ruinele curţii lui Svinulin. Vîntişorul care se stîrnise aducea la urechile soldatului zgomotele satului care se trezea, fără să piardă pe nici unul în drum. Tot aşa de brusc, ca şi cea dintîi rază de soare, despică

aerul sunetul de corn al păstorului. Un bici nevăzut pocni apăsat şi deodată liniştea se umplu toată de strigătele băieţilor care mînau cireada la păscut în luncă. Aerul parcă se făcuse neîncăpător pentru mulţimea de sunete care năvăleau. Şi era de la sine înţeles că toate cîte le spuneau frunza, pasărea, şi pînă şi cele mai mici gîze ale pădurii, le spunea şi vaca, şi oaia. Din uliţa de la marginea satului porni şuvoiul năvalnic al cailor şi al oilor. Aerul era curat ca apa de izvor. Pulberea drumului, îngreuiată de reveneala nopţii, nu se ridica, căci dimineaţa devreme nici pasul, nici roata nu stîrnesc praful.

Sub povara amintirilor, soldatului i se strînse inima. Totul era acum fum şi închipuire. Pe vremuri ieşea şi el cu vitele la păscut şi se tot silea să scoată din cornul lui Maxim Lîzlov măcar o frîntură de cîntec. Ce nu cînta bătrînul Maxim Lîzlov pe vremea aceea a îndepărtatei copilării a soldatului? Bătrînul cînta tot ce vedea. Dacă vedea fugind pe cîmp un dulău, cornul lui cînta dulăul! Soldatul se ridică şi se apropie şchiopătînd de rîu. Amintirile se ţineau scai de el. Acolo era păşunea lui Gleb unde îşi făceau, el şi Paşka, trişte de trestie, iar dincolo sub salcie, moţăia Maxim. În cealaltă parte, acolo unde se mai vedea încă un semn lăsat de iarnă, mugise cea dintîi din vacile acelea scăpate în cucută, iar ceva mai încolo tăbărîseră ţăranii pe Maxim, vinovat de pacostea aceea. Acuma totul se netezise şi nu mai putea recunoaşte sub iarba grasă şi ţepoasă locurile pe care le bătuse cu doisprezece ani în urmă.

Totul fusese fum şi închipuire. Trecuseră doisprezece ani de cînd dăduse peste el Brîkin, care venea acasă să se însoare. O săptămînă îl ţinuse închis maică-sa în podul şurii, hrănindu-l numai cu lapte. Apoi venise în Zariadie. Totul fusese numai fum şi închipuire, frămîntare şi durere. Iat-o pe Nastia, a cărei scrisoare o ţinea acum

în mîna lui soldățească. Iată-l pe Dudin răzvrătindu-se, pe Katușin rîzînd. Viață și moarte, fum și închipuire. Apoi venise războiul, și încă un război, și rana de la picior. Tinerețea i se irosise, întocmai ca o mlădiță care arde în pădurea cuprinsă de flăcări, iar vîntul se juca acum, spulberînd cenușa și aruncîndu-i-o în ochi. Și cenușa în ochi ustură.

Resfirată pe același mal al Kuriei, cireada satului venea spre Semion. Sub salcia la umbra căreia stătuse cîndva Maxim Lîzlov, ședea acum un alt văcar, împletind opinci din curmei de scoarță, în timp ce băieții de la vaci se pregăteau să se scalde. Toate aceste icoane ale vieții de la țară, care se repetau de veacuri, îi rămăseseră și lui dragi. Mai cu seamă văcarul cel bătrîn îl atrăgea. Se îndreptă șchiopătînd spre el. Se opri ca la trei pași de dînsul și-l întrebă tare și cu prietenie :

— N-ai vrea, moșule, să fumăm o țigară împreună ?

— Dacă mi-i da, fumăm. Cum să nu ? răspunse domol bătrînul, ridicîndu-și o clipă ochii voioși, apoi începu să mînuiască iar cîrligul cizmăresc, petrecînd curmeiul prin ochiuri.

— Iaca, mă-ntorc de la oaste, zise Semion, așezîndu-se pe iarbă alături de văcar.

— De la oaste zici că vii ? Bună-i și treaba asta... Eu unu stau și-mpletesc opinci de curmei, încuviință bătrînul și, uitîndu-se piezîș la mantaua zdrențăroasă pe care o purta Semion, adăugă : Mai bine-ai face să nu șezi pe iarbă, că-i rouă. Te pomenești că mai strici lucru statului...

— Las' că se usucă, rîse Semion, întinzîndu-i bătrînului mahorca în palmă. Da ce moșneag veninos mai ești ! Mai ceva decît o soacră.

— Și ce dacă-s moșneag ? Voi, tinerii de azi, sînteți mai vlăguiți decît bătrînii.

Îşi aprinseră cîte o ţigară. Mînate de boarea lină care adia la pămînt, rotocoale de fum dulceag de mahorcă se îndreptară spre un taur care se oprise la oarecare depărtare de ei.

Taurul adulmecă aerul şi se apropie de văcar, îndreptînd spre el nările şi coarnele.

— Ia uite că s-o mai găsit un fumător! Hai, pleacă de-aici, tovarăşe! şi se făcu că zvîrle cu calapodul în taur. Pleacă o dată! Nu vezi că li s-a urît singure muierilor tale?

Taurul pricepu şi se întoarse la vaci.

— Şi nu te mănîncă, moşule, ţînţarii? întrebă Semion, scoţînd cu nesaţ rotocoale de fum.

— Pîn' la sîn-Petru mă mai mănîncă ei, da după aceea îşi pierd vlaga şi pier. N-avem ce ne plînge de ţînţari. Tu ai stat în oraş?

— Da, în oraş, răspunse fără chef Semion.

— Aşa, va să zică ai venit acasă? Foarte bine...

Şi iarăşi se auzi foşnetul domol al cîrligului de împletit.

Dinspre rîu, veneau strigătele copiilor de la vite, rîsetele şi plescăitul lor în apă. În pădure un cuc cînta de zor. Şi ciocîrlii peste ciocîrlii, neobositele cîntăreţe ale zorilor, îşi tremurau cîntecul, zvîcnind spre vînturile înălţimilor.

— Şi cum o duceţi acuma? întrebă Semion, aşa într-o doară.

— Bine o ducem. Şi aşteptăm s-o ducem şi mai bine... se feri văcarul să răspundă la întrebare.

— Nu umbla cu şoalda. Vorbeşte lămurit, stărui Semion şi, înciudat, luă în mînă biciul cu şfichi lung al văcarului. Iaca-s doisprezece ani de cînd n-am mai dat pe-acasă.

— Doisprezece ani? Nu mai spune!... se minună cu oarecare nepăsare moşneagul şi îndată apucă biciul din mîna lui Semion şi-l trecu de cealaltă parte.

— Şi spune cum e acuma ? întrebă iarăşi Semion.

— D-apoi cum să fie ? Noi, cei de la ţară, trăim şi fiştecare ne judecă, o luă pe departe văcarul. Ce mai calea-valea, desculţi nu umblăm. Numai curmei să avem, că cizme o să fie, mai zise el, arătînd din ochi cîrligul luciu. Apoi strigă la un băieţaş care tocmai ieşise din apă şi-şi punea cămaşa : Se-enka !... Ia alungă vaca aceea de lîngă baltă.

— Şi cum zici că este ?... îi dădu iarăşi ghes Semion.

— Cum să fie ? Iac-aşa !... Cît despre haine e şi mai bine. Coşi două mîneci la un sac şi te plimbi fudul. Ce alta-i trebuie ţăranului nostru ? Dacă are rachiu şi scrumbie, apoi a lui e împărăţia cerurilor, glumi văcarul.

— Eu nu de haine te-am întrebat ! Vreau să ştiu dacă sînteţi mulţumiţi în ziua de azi, zise Semion posomorît din pricina neîncrederii pe care i-o arăta bătrînul. Pe front îţi împuie urechile cu ce-a fost pe vremuri. Eu dacă te-ntreb, apoi te-ntreb ca pe unu de-ai noştri, ca pe-un ţăran.

Văcarul puse deoparte opinca încă neisprăvită şi trase cu grijă din mucul de ţigară, fumat aproape pînă la capăt.

— Măi băiete, tu ai venit la mine dis-de-dimineaţă dinspre pădure. Nu ştiu cine eşti, nici nu mă pot dumiri la ce-ai venit. Vrei să mă iscodeşti şi să mă prinzi cu cine ştie ce vorbă nesocotită. Mai ştii ? Poate că ţi-or da s-o răsplată dacă-l înşfaci de guler pe moş Frol... rosti răspicat şi cu asprime văcarul şi-l privi pe Semion cu ochi ageri, neprietenoşi. Iaca, mai dăunăzi, cînd a înecat apa cîmpu, veneau nişte ţărani cu căruţa şi l-au luat pe unu ca tine. De cumsecade, părea cumsecade, numai că vorbea cam răguşit. Cît despre armă, nici pomeneală. Pe drum, oamenii au trăncănit pentru că aşa-i ţăranul, spune multe, şi vrute, şi nevrute. Chiar de frig dacă vorbeşte, vorbele i-s tot aprinse... Ei, si omu acela i-a iscodit...

Isprăviseră ţigările şi vorba nu se mai lega.

— Da pe Saveli îl cunoşti ? întrebă Semion, înciudat că văcarul îl bănuia, şi se ridică.

— Pe Bătutu ? Cum să nu ! Uite, murgul lui e colo...

— Apoi eu sînt feciorul lui. Poate tu nu mă crezi, da am umblat şi eu un an cu vacile, pe vremea lui Lîzlov, zise jignit Semion şi-şi trecu mîna peste părul tuns scurt.

— Zici c-ai umblat cu Maximka ? se însufleţi pe loc văcarul şi ochii i se făcură iarăşi voioşi şi limpezi ca cerul. Ehei, Maximka acela-i mort. Pe mine mă cheamă Frol Popov. Maximka a murit de mult...

Cînd moş Frol află că Semion era dintr-un sat cu el, îşi dădu într-atîta drumul, încît îi mai ceru mahorcă de-o ţigară, dar de răspuns la ce-l întrebase Semion la început tot nu răspunse. Numai cînd începu să vorbească de Lunca Zinkăi, Frol scăpă o vorbă cu bucluc. Însă cum venise tocmai atunci timpul să mute cireada în alt loc, Frol se ridică şi spuse din mers :

— Locu-i tare strîmt aici. Într-o clipită au şi ajuns vitele la apă. Da ceru-i întins. Uite, acolo ar fi bine să-şi mîie Frol Popov cireada !...

Semion porni mai departe. Zăpuşcala începuse încă de dimineaţa şi în aer se simţea că de undeva, de departe, venea o furtună. Un cîine sfrijit, culcat lîngă izba nouă, abia isprăvită, a lui Lîzlov, îl petrecu cu ochii lui sticloşi şi obosiţi. Cînd ajunse acasă, se uită mai întîi la mălinul lîngă care era prinsă pe vremuri, într-o prăjină, căsuţa graurului. Prăjina era ruptă de la mijloc şi căsuţa nu mai era acolo.

...Semion găsi pe Saveli şezînd aplecat pe laiţă şi înfăşurîndu-şi obielele, iar pe Anisia scoţînd o oală din cuptor. Cînd intră în odaie, maică-sa se întoarse spre uşă, desfăcu speriată mîinile în lături şi scăpă jos casa.

— Doamne dumnezeule ! mai putu ea să strige, şi ochii i se umplură de lacrimi de bucurie.

— Bată-te norocu să te bată... îngînă încremenit de fericire Saveli, care, acum la bătrîneţe, ajunsese să rîdă şi să plîngă uşor.

...Semion şedea la masă, spălat curat şi cu faţa, arsă de vînt, lucind. Maică-sa se tot învîrtea în jurul mesei şi nu se mai sătura să-l privească.

— Cinsteşte-l pe taică-tu cu ceva mahorcă, îi şopti ea la ureche. Bărbaţilor li-i greu fără tutun, mai cu seamă celor care trag din lulea.

— Tată, hai să aprindem cîte-o ţigară, îi spuse Semion lui Saveli.

Saveli, cu gîndul la un secret al lui, de care se bucura, nu-şi găsea locul pe laiţă, foindu-se şi închizînd într-una ochii.

— Mai rămîne acuma să te însurăm, strigă în sfîrşit Saveli. Te însurăm cu Liudmila părintelui Ivan. Să vezi ce bine are să-ţi şadă !...

— N-am ce să zic... Straşnică fată i-ai mai găsit ! Uscată ca o prescură ! făcu maică-sa rîzînd.

— O fi ! Dar e fată de popă, căuta s-o convingă Saveli.

— Baţi cîmpii, omule ! Ai uitat că Liudmila părintelui s-a măritat în duminica Tomii ? S-a dus după pletosul Gînsacilor, ca să nu rămînă fată bătrînă.

— După un Gînsac ? întrebă speriat Saveli şi se întristă pe loc. Va să zică, am văzut-o şi pe asta !... O întorc ei cum o întorc, numai ca să ne facă inimă rea.

Şi, mîhnit de tot, Saveli se apucă să-şi scoată obielele, în timp ce trăgea cu o singură ureche la puţin îmbucurătoarele istorisiri ale lui Semion despre război şi despre oraş, unde aveau să se dărîme toate în curînd.

Deodată Saveli începu să chicotească ascuţit şi subţirel. Rîdea de Liudmila părintelui, care fusese aşa de proastă să schimbe o floare de flăcău ca al lui pe pletosul popă al gînsacilor.

VII. TRIMISUL DE LA JUDEȚ CAUTĂ SĂ-I CONVINGĂ PE ȚĂRANI

În ultimele săptămîni ale sarcinei, Annuşkăi îi era mereu somn. Respinsă de Serghei Ostifeici şi încă netămăduită de dragostea ei pentru dînsul, înconjurată numai de străini, Anna zăcea în durerile facerii pe o laiță din tinda întunecoasă. În odaia luminată de un fitil pus într-o strachină cu ulei, şedeau la cină, în jurul mesei, afară de-ai casei, Frol Popov, cu ochii bătrîni aproape lipiți de somn, şi baba Mania Măturoaia, moaşa şi doftoroaia satului. Sorbeau cu toții în tăcere ciorba de varză, cînd izbucni cel dintîi țipăt al Annuşkăi... Durerile care o cuprinseră nu durară multă vreme. Peste puțin, baba Mania ținea în mîini un făt de opt luni, născut mort.

— Ce-ai băut ? Praf de puşcă cu votcă, sau ce ? întrebă ea cu răceală, aplecată la urechea Annuşkăi care gemea.

— Nu-u, am mîncat lipie cu sămînță de in, răspunse Anna printre gemete.

Baba clătină din cap şi ieşi cu fătul mort, ca să-l ducă undeva după casă, măturînd cu poalele totul în urma ei, de unde i se trăgea şi porecla.

În a patra zi, Anna se dădu jos de pe laiță ; nici nu întrebă măcar unde fusese îngropat fătul şi plecă fără să spună unde se duce. Niște oameni o văzură în pădure, lîngă casa pădurarului, alții o zăriră la trei verste de sat, la o bulboană a Mocilovkăi, acolo unde se varsă Kurna în Mocilovka. Nimeni n-o oprise să facă prostia pe care şi-o pusese în gînd, dar se vede că dorința ei de a trăi şi aceea de a muri se cumpăneau.

Annuşka hoinări toată ziua şi se întoarse acasă abia către seară. Era palidă la față, parcă băuse. Intră în casă, se aşeză pe laiță şi stătu aşa, fără nici o treabă. Aşa şed vecinele într-o casă străină, sau cerşetoarele care bat drumurile. Cînd se întunecă de-a binelea, veni şi Egor

Ivanîci. Cum o zări, începu să-şi caute de lucru lîngă cuptor. Ea se ridică şi veni spre el, tăcută şi plină de o mîhnire adîncă. Polcuţa albastră îi stătea întinsă pe umerii largi şi rotunzi.

— Egor Ivanîci, îngăimă ea abia auzit. Am lepădat. Acuma mă poţi judeca.

— Ce să te judec eu ? ţipă ascuţit Egor Ivanîci. Ai trecut din mînă-n mînă ca o mîţă. Du-te unde ştii şi lasă-mă în pace.

Egor începu să alerge în jurul ei înnebunit, parcă l-ar fi atins cineva c-un fier roşu, căutînd, fără să găsească, cel mai jignitor şi mai veninos cuvînt pe care să i-l arunce. Deodată înălţă sprincenele şi ridică mîna, însă nu dădu în ea, ci fugi pe uşă afară în cerdacul de unde venise. Contemplarea propriei sale dureri îi dădea o satisfacţie mult mai mare decît pocăinţa Annei.

Rămasă singură în întunericul izbei, Anna şedea şi asculta ploaia care începuse să picure, şi mugetele vacii nemulse. Deodată îşi aduse aminte fără să vrea de o întîmplare petrecută cu şaptesprezece ani mai înainte, pe vremea cînd era încă copiliţă şi ar fi vrut să ştie multe lucruri de neînţeles pentru dînsa. Mătuşa Praskovia îşi otrăvise încetul cu încetul socrul beţiv, punîndu-i în pîine sămînţă de mac amestecată cu păr de porc tăiat mărunt. Luîndu-se cu gîndul acesta, Anna îşi mai alină tristeţea care o tulbura şi se mai învioră. Îşi ridică ochii în tavan, zîmbi ostenită şi vorbi tare :

— Ehei, Egorka !... De ce m-alungi ? Femeia obijduită e cum e cîinele : cine-l mîngîie, acela îi e stăpîn.

Apoi luă doniţa din cui şi plecă, legănîndu-se din şolduri, să mulgă vaca.

Nu trecu mult şi Anna întîlni din întîmplare pe Petka Grohotov. Petka cînta ca nimeni altul. Cîntece triste nu ştia şi era burlac. El legănă şi alină inima hoinară a Annuşkăi. Din nou i se umplu sufletul de dragoste pînă

în adîncuri şi nimeni nu mai lua în seamă că Anna înflorea acuma a treia şi cea din urmă oară.

Dar şi aici se amestecă lumea. Către vremea secerişului prinseră a umbla prin izbe tot felul de zvonuri, care de care mai întunecate : că au să închidă bisericile şi au să le pecetluiască uşile, că au să ridice de la oameni toate grînele, fără să le lase nimic... Iar drept adeverire a acestor poveşti, într-una din zile, Vaseatka Lîzlov porni prin sat, sunînd din acelaşi corn de bou cu care strîngea cîndva Prohor Stafeev lumea la sfat. Seara oamenii se adunară să asculte cuvîntarea omului de la judeţ.

Cu toate că la început sătenii se lăsaseră cam greu, pînă la urmă veniră cu toţii. Se opriseră mai la o parte şi se uitau acum pe sub cozoroacele şepcilor şi pe sub broboade la toate mişcările, unele voite, altele nevoite, ale musafirului. Acesta se plimba în sus şi în jos de-a lungul hambarului lui Signibedov, împiedicîndu-se în pulpanele lungi ale mantalei de foaie de cort, îşi freca mîinile şi se uita pe furiş, cu ochi obosiţi şi cam speriaţi, spre ţărani. Uneori ai fi zis că vrea să spună ceva cald şi nepotrivit cu atmosfera gălăgioasă a mitingului, căci se oprea din mers şi-şi ştergea fruntea asudată ; însă îndată începea iar să umble în sus şi în jos, cu o rîvnă încă şi mai mare.

Matvei Lîzlov, preşedintele, ajutat de doi dintre cei trei ostaşi roşii veniţi cu musafirul, aduse de la comitetul executiv o masă şi două scăunaşe. Cei de la comitetul executiv se sfătuiau stînd deoparte.

În timpul acesta, fetele glumeau în fel şi chip pe socoteala străinului.

— Ia uitaţi-vă, fetelor, ce nas are : parcă-i un ciocan. Şi ce-şi mai freacă mîinile !

— Tremură de frig. La ei, în oraş, acum capătă pe zi o optime de pîine, aşa că mai mult se amăgesc, decît mănîncă, pufni de rîs în colţul broboadei altă fată, una Praskutka.

A treia rîdea cu hohote, dar avea şi de ce .

— Pe căldura asta, numai mantaua îi lipsea...

Femeile vorbeau de-ale lor.

— Nu ştiu de ce mă tot mănîncă ochiul. Am să-l frec pîn' ce-am să-l găuresc.

— Nu-i a bine, soro. Înseamnă lacrimi, zise cuviincios nevasta tînără a lui Rubliov, care era însărcinată.

Bărbaţii vorbeau şi ei de-ale lor.

— Acum o săptămînă, Serioga a strîns surplusurile la Popuzino. Se zice că n-a lăsat nici măcar un sac. Lui Teterin, tot căutînd, i-au răscolit toată grădina. A săpat pînă şi Serioga, zise Begunov, care, aşa cum îi atîrna pleoapa, semăna cu un peşte adormit.

— D-apoi de ce să nu sape ? Că doar n-a sădit-o el. Ia te uită ce fălci i-au crescut ! Trei zile de-a rîndul să-l tot stupeşti în faţă şi tot nu i-o umpli, zise cineva peste măsură de tare şi se sperie singur de îndrăzneala sa.

— Uite, acuma ajung cu strînsul şi la voi, zise Semion, care stătea alături. O să daţi voi singuri grînele.

— Cum să nu le dai, dacă cer ? oftă cel îndrăzneţ.

În tot timpul acesta, Vaseatka, care şedea îndărătul mesei cu aerul cel mai serios din lume, şoptea ceva la urechea lui Kuzma Murukov, secretarul comitetului executiv. Mînat de şoaptele lui Vaseatka, creionul lui Murukov alerga nebuneşte. Din cînd în cînd, secretarul îşi vîra creionul în gură, aşa că buzele i se umpluseră de pete violete. Pînă la urmă ajunse şi Vaseatka să aibă pete violete pe obraz. În timp ce musafirul se plimba mai departe, Lîzlov se urcă pe scăunaşul rămas neocupat, întinse mîna, schimbă o privire cu musafirul, ca să vadă dacă putea începe, ţîstui femeile care nu mai conteneau cu meliţatul şi propuse adunării să aleagă un preşedinte.

— Pe părintele Ivan ! se auzi în tăcerea care urmă glasul anume prefăcut al cuiva din spate.

— Cine a vorbit, tovarăşi ? strigă Vaseatka, tresărind din tot trupul, şi sări numaidecît şi el pe scăunaşul pe

care era urcat tată-său. Tovarăşi, oameni de aceştia trebuie înfieraţi. Asta înseamnă să nu-şi dea cineva seamă de însemnătatea momentului.

Matvei Lîzlov, spuse Murukov, cu buzele pline de pete, fără să se întrerupă din scris.

— Eu nu pot fi ales. Alegeţi pe cineva din mijlocul vostru, zise răspicat Lîzlov.

— Atunci mai degrabă să fie Gură-bogată, propuse Feodor Cigunov, fratele lui Afanas.

„Gură-bogată" era porecla lui Pantelei Cimelev, ţăran atotştiutor, gata întotdeauna să comenteze orice chestiuni, fie ştiinţifice, fie neştiinţifice.

— Da! Gură-bogată, Gură-bogată! începură să strige ţăranii, rîzînd cu hohote de propunerea lui Cigunov.

— Puneţi-l mai bine pe Vaseatka, strigă plin de venin Signibedov. El e în stare să dea şi-n tată-său, şi-n mamă-sa. Alegeţi-l pe Vaseatka.

Vaseatka şedea la masă şi asculta cu buzele strînse, cînd înroşindu-se, cînd îngălbenindu-se, din ochii vioi, arunca fulgere în slănina, nepăsătoare la înţepături, a lui Signibedov. Cu gîndul aiurea, se scărpina pe obraz, parcă şi-ar fi dat seama că trebuia să-şi şteargă de acolo pata violetă. După asta se aplecă la urechea lui Cimelev şi-i şopti stăruitor ceva.

Totuşi, pînă la urmă, ţăranii îl aleseră pe Cimelev cel cu picioarele scurte, şi acesta nu zăbovi şi se urcă pe scăunaş.

— Oameni buni, acum eu îs preşedintele vostru. Foarte bine. Vă rog să mă ascultaţi! începu el şi ochii îi străluceau voioşi. Întîi şi-ntîi unu dintre tovarăşii care-s aici de faţă a făcut o propunere... şi se opri, uitîndu-se pieziş la Vaseatka, ca şi cum l-ar fi întrebat dacă repetă întocmai ce-i spusese acesta, cerînd ca cetăţeanul Signibedov să fie îndepărtat de aici. De bună seamă, ştiţi cu toţii că cetăţeanul a fost chiabur şi paracliser. Ei, oameni buni, ce aveţi de zis în privinţa asta?

Ţăranii tăceau. Oaspetele se scărpină la nas şi strîmbă îngrijorat din buze. În depărtare se auzi lătrînd un cîine. O femeie oftă. Scăunaşul de sub picioarele lui Cimelev scîrţîi.

— Vaseatka, nu cumva vrei să m-alungi acum din obşte pentru că nu ţi-am dat covrigi cînd erai ţînc? întrebă Signibedov, înroşindu-se ca racul. Lasă că ajungi tu iar la covrigi.

Fără să mai aştepte hotărîrea adunării, Signibedov plecă. Dreapta, care-i atîrna de-a lungul trupului, tresărea de parcă-l lovise damblaua.

— Aţi auzit, tovarăşi? Ameninţă, se aprinse Vaseatka, gata să plîngă. Propun, tovarăşi, să-i dăm vot de blam.

— Nu te supăra de asta, Pavel Stepanîci. Te poţi duce. Îţi spunem noi pe urmă ce-a fost, îi strigară din urmă, împăciuitor, unii ţărani.

Pantelei Cimelev se înroşi, parcă şi-ar fi frecat obrazul cu un burete aspru, spuse pe nerăsuflate tot ce citise în ultima săptămînă în ziare, apoi mai scăzu glasul, ca să adauge cu modestie cîteva vorbe de-ale lui, şi aceste cîteva vorbe simple avură mai mult efect decît tot ceea ce spusese la început. Ţăranii îl ascultau cu luare-aminte, dar, ruşinaţi de ochii sinceri ai lui Cimelev, rîdeau înadins, ca să pară nepăsători.

— O fi el ţăran, dar mai rar meşter să ştie s-o întoarcă aşa ca el, zise admirativ Saveli, ghiontindu-şi feciorul în coastă.

— Ce dracu mănînci că eşti aşa de deştept? strigă la el Luka Begunov.

— Dă-i drumu despre Marte, îl îmbia moş Lavreon, care stătea mai aproape de musafir. Cînd văzu privirea nedumerită a acestuia, adăugă, bucuros că poate să-i dea o lămurire. Ne spune mereu că ar fi trăind oameni şi-n Marte. Da noi nu credem una ca asta. Ne-ajunge şi răsajunge ce avem aici, pe pămînt; n-avem nevoie să mai semănăm şi-n cer.

– Foarte bine! Dă-i drumu despre Marte, încuviinţă şi Garasim, uitîndu-se pe sub sprîncene şi trecîndu-şi un deget uriaş prin barbă.

După Cimelev se urcă pe scăunaş Vaseatka Lîzlov. Acesta se aprinse chiar de la primele cinci minute şi încă aşa de tare, c-ai fi zis că acuşi-acuşi avea să-şi iasă din piele şi să zboare. Taică-său îl apucă de la spate de cămaşă, îl trase jos de pe scăunaş şi-l stăpîni cîtăva vreme, pînă ce-i mai trecu furia. Îndată după aceea, Lîzlov-tatăl vesti adunării că urma să vorbească musafirul venit în Hoţii şi care era comisarul pe judeţ pentru aprovizionare.

În timp ce mai zîmbea încă cu toată faţa de păţania lui Vaseatka, comisarul începu să vorbească fără să se mai urce pe scăunaş. Chiar de la cele dintîi vorbe, ţăranilor le pieri veselia. Bătrînii se întunecară la faţă, iar cei tineri se încruntară, şi toţi strînseră cercul din jurul vorbitorului.

— ...Să ştiţi că vorbeşte de predarea surplusurilor, şopti cineva şi, cît ai' clipi din ochi, vestea se prefăcu în vuiet şi ajunse aproape în acelaşi timp pînă la marginea pieţii satului.

Ca să încredinţeze oamenii că era cu adevărat comisarul pentru aprovizionare al judeţului, musafirul le arătă de departe o hîrtie care purta cîteva ştampile cu secera şi ciocanul. Comisarul nu era un om în felul lui Cimelev. Trecea mereu de la tonul rece, obişnuit, la unul sincer şi deschis, şi atunci arunca vorbele cu sutele, cum îşi aruncă păpădia seminţele în vînt, cu nădejdea oarbă ca măcar una să se prindă. Ţăranii îl vedeau cum se oprea brusc, din cînd în cînd, la jumătatea unui cuvînt, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de o directivă, şi cum, deodată, începea să vorbească altfel, înşirînd vorbele ca nişte mărgele pe o aţă, şi rostindu-le pe fiecare tăios şi lămurit. Atunci faţa palidă i se înroşea, iar ochii obosiţi, ca după mii de nopţi de nesomn, începeau să clipească, parcă s-ar fi simţit vinovat de ceva. Dacă lui Cimelev îi plăcea să se joace cu cîte un cuvînt pe care nu-l înţelegea, cum se joacă copiii

cu o jucărie nouă, comisarul își rinduia cuvintele ca pe niște soldați înaintea unei bătălii.

— ... drumurile spre izbîndă se croiesc cu trudă. Muncitorii, care-s frații și feciorii voștri, rabdă de foame. Oameni haini nu vor să recunoască dreptul celor ce muncesc. Ei vor să ne sfîșie cu colții lor veninoși și vin pîlcuri-pîlcuri, aducînd cu ei moartea. Armata Roșie e goală și desculță. Ea roagă pe țărani : „Dați-ne, fraților, pîine, și, după ce vom alunga dușmanul, ne vom așeza împreună pe treabă, că noi tot o traistă avem !..." E nevoie de pîine. De nu vom avea pîine, ne va cuprinde bezna, iar bezna are să aducă cu ea molima. Atunci chiar că vom ajunge la aman. Și iarăși i se vor cuibări țăranului în spinare toți păduchii, văzuți și nevăzuți...

Musafirul mai vorbi multă vreme. Frol Popov cînta undeva, la o margine a satului, dintr-un fluier pe care și-l meșterise singur, mînînd cireada pe înserate spre casă. Hoții clătinau din cap și erau mai gata să recunoască că n-ar fi voit s-ajungă să fie iar mînați, ca vitele, de oameni ca de-alde Svinulin... Musafirului îi mergea gura nici că se putea mai bine, cînd, aducîndu-și deodată aminte de directivele venite de la județ, de a ține cuvîntări aspre și hotărîte, pentru ca țăranul să nu simtă vreo îngăduință prea timpurie, începu să ocărască pe blestemații de dezertori, care se adăposteau în pădurile din jurul satului Hoții, și amenință că vor fi luate cele mai aspre măsuri față de toți aceia care aveau legături cu dînșii.

Vorbele acestea din urmă stîrniră mare neliniște în adunare, bătrînii bărboși se burzuluiră și mai că nu-i întoarseră musafirului spatele. Iar Prohor Stafeev, un moșneag cu barba lungă de-un arșin, se duse la comisar, îi puse mîna pe umăr și-i spuse liniștit și cu hotărîre :

— Ce mai treanca-fleanca ? Ia ascultă, fiule, nu mai înjura așa pe dezertori. Cum vrei să nu vorbim cu dînșii, că doar sînt toți feciori de-ai noștri. C-ai venit să flecărești aici, flecărește cît poftești. Da de amenințat, te ru-

găm să nu ne ameninţi. Şi pe vremea ţarului se ţineau de capul nostru să nu trăncănim, da de tăcut noi tot nu tăceam.

Ceilalţi parcă numai asta aşteptau, că şi prinseră a striga toţi deodată :

— ...mîncăm pleavă de ovăz, parc-am fi cai, răsună glasul piţigăiat al cuiva.

— ...poveşti de-acestea de la Adam Babadam am mai auzit noi, da de crezut tot nu le-am crezut, vui o voce răguşită de bas.

— Tovarăşi, păstraţi linişte, îşi spărgea pieptul, de pe scăunaşul lui, Pantelei Cimelev şi se uita necăjit la Murukov, care scria de zor. Cereţi cuvîntul, şi am să las pe fiecare să-şi spună păsul !...

— Semănăturile de toamnă stau sub apă... Melcii ne-au mîncat varza... se auzi dinspre partea unde stăteau femeile.

— Iaca, eu am o mătuşă cam gheboasă, zise Feodor Cigunov, prefăcîndu-se mîhnit. Ieşi înainte şi se sprijini de masa lui Murukov. Înseamnă că am de plătit şi pentru mătuşă-mea ?... Cît ai clipi, smulse hîrtia de sub mîna secretarului şi, rupînd-o în bucăţele, o aruncă jos. Ajunge cît ai scris, măi Kuzma ! Noi habar n-avem de ce scrii tu într-una acolo, îi spuse Cigunov cu răceală. Mai ştii ? Poate că ne pîrăşti că norodul se împotriveşte...

Kuzma sări în sus şi schimbă priviri cu Lîzlov şi cu comisarul. Matvei Lîzlov o luă deodată la fugă spre comitetul executiv. Zadarnic făcea apel Vaseatka la înţelegerea ţăranilor şi căuta în mulţimea zgomotoasă măcar o singură pereche de ochi care să-i dea dreptate. Asemenea ochi nu erau. Ochii ţăranilor priveau în pămînt. Unii începuseră chiar să plece. Însă pe buzele tuturor era unul şi acelaşi gînd, arzător şi neîmpăcat, gîndul la lunca Zinkăi. Plouat de tot, Cimelev mai citi rezoluţia cu privire la susţinerea prin orice mijloace a Puterii sovietice, la atitudinea conştientă faţă de momentul actual şi aşa

mai departe, şi se grăbi să declare adunarea închisă. Ţăranii care rămăseseră într-o îngîndurare ce nu prevestea nimic bun se scărpinau în barbă, după ceafă, în sîn şi în spate. Apoi plecară în grupuri de cîte doi-trei, fără să mai aştepte sfîrşitul...

Amărît peste măsură, comisarul, însoţit de Petka Grohotov, se îndreptă spre comitetul executiv. Încerca să nu se uite nici la ţărani, nici la baba care se ţinea scai de dînsul cu tot felul de întrebări. Comisarul pentru aprovizionare nu era om rău, ba, dimpotrivă, chiar bun şi cinstit, dar spre nenorocul lui era de la oraş şi nu cunoştea satul. Fusese rănit de trei ori pe fronturile războiului civil. Al treilea glonte îl mai avea încă acolo unde-şi poartă mamele copii, şi acest al treilea glonte îi dădea cîteodată o tărie care nu era de obicei în firea lui. Cînd fusese numit comisar pentru aprovizionare îşi dăduse seama că e mai uşor să te aperi cu mîinile goale împotriva bandelor furioase ale generalilor decît să umbli cum umbla el cu detaşamentul de aprovizionare prin sate. În drum spre comitetul executiv, se întreba cu glas tare, nu ştia nici el a cîta oară : oare ce-o fi în capul lor ?

— În capul cui ? întrebă Petea Grohotov, care mergea cu pieptul puternic scos înainte.

— În capul ţăranilor... Ce-o fi ascunzînd tăcerea lor ? repetă comisarul.

— Ce să fie ? zîmbi cu ironie Grohotov. Muncesc şi n-au cînd să gîndească. De altminteri, omul trăieşte mai mult dacă nu se gîndeşte.

— Da ce-i cu dumneata ? Ai băut azi ceva ? întrebă comisarul, încruntîndu-se.

Gura lui Petea duhnea a votcă de te trăznea.

— Ia încearcă să trăieşti aici şi să nu bei, răspunse Petea, aruncîndu-şi capul îndărăt cu vioiciune. Ştii dumneata de cînd sînt eu aici ? Într-o treabă cum i-a noastră, nu te poţi lipsi de băutură. Ş-un şurub, dacă nu-i uns,

într-un ceas de mare zor se poate strica. Da nouă, cîte mutelci nu ne-nşurubează în spinare? Nu de asta e vorba. Acuma totu-i să vedem pe-a cui rămîne...

Cînd urcau treptele cerdacului de la comitetul executiv, comisarul se întoarse către baba care se ţinea de el:

— Ce vrei, mătuşică? Ce te ţii scai de mine?...

— Nici un scai, puişorule, îs o biată bătrînă. Tare te-aş ruga să mă scuteşti de învăţat carte. Toate femeile din sat rîd de mine şi-mi spun: „Să ştii, Egorovna, că au să te pună la învăţătură", fonfăi bătrîna, începînd să plîngă de nemaipomenita nenorocire care dăduse peste dînsa, şi-şi şterse o lacrimă. Ia uită-te şi dumneata: nici dinţi nu mai am în gură. Ce-mi trebuie mie carte? Da am să-ţi... Şi pe faţa babei flutură un zîmbet şiret. Mi-a mai rămas ceva lînă... Am să-ţi împletesc, drăguţule, nişte ciorapi groşi.

Comisarului i se strîngea inima de milă, dar îi venea să şi rîdă:

- Asta, mătuşică, nu mai intră în puterea mea, cu învăţătura e altul... Eu sînt aici pentru strînsul grînelor.

— Ce-ai spus?... Nu te supăra, da eu îs surdă. M-am rablagit de tot, se foi bătrîna, apropiindu-şi urechea mare şi zbîrcită chiar de gura comisarului.

— Asta nu mai este treaba mea, mătuşă. Eu sînt aici cu strînsul grînelor, strigă el în urechea surdă a babei şi se feri, nici el nu ştia de ce, să se uite în ochii ei plîngători.

— Bine, bine drăguţă, cîntă băbuţa, liniştindu-se şi încuviinţînd din cap. Prea îşi bat joc de-o biată bătrînă... Da nu ştii cumva, au să ne dea stambă?

Trecuse de mult de miezul nopţii şi la comitetul executiv mai era încă lumină.

Comisarul şedea la masa lui Lîzlov, cu capul în mîini, şi se uita în flacăra galbenă şi nemişcată a unei gazornite. În faţa lui, pe masă, era un petic de hîrtie, pe care

cineva mîzgălise un denunț împotriva lui Vaseatka Lîzlov:

„...Deoarece eu is simpatizant gata sămi dau viața întreb dacăi drept ca Vaseatka Lîzlov să facă rachiu în izba din pădure despre care tată-so habar nare și-l vinde pe ruble deale țarului, ces numai hîrtii. Cînd l-am întrebat pe Vaseatka spune și tu dece faci asta el mia răspuns că vrea să plece la oraș sănvețe neavînd bani vrea săși strîngă. Pentrucăs simpatizant văntreb pe dumniavostră dacăi treabă de om sovietic să facă rachiu? .“

Acest petic plin de greșeli nu era iscălit. Alături de acesta, mai era unul, scris corect, cu litere mărunțele, cu zațul din sticluța de cerneală. Purta semnătura comisarului, cu nume și pronume, și glăsuia după cum urmează:

„...vă rog să mă eliberați de sarcina pe care o îndeplinesc, ca nefiind corespunzător. Ținînd seama de meritele mele, oricît de neînsemnte ar fi ele, față de... cer să fiu trimis pe unul din fronturile războiului civil... Cu toată originea mea țărănească, viața la oraș m-a rupt de țărănime, și-mi vine greu acum să îndeplinesc munca cu care am fost însărcinat în mediul rural. “

Comisarul pentru aprovizionare reciti de trei ori cererea, iar la a treia citire șterse cuvintele „îmi vine greu“ și le înlocui cu „nu pot“. După ce mai stătu cîteva clipe pe gînduri, șterse și „nu pot“, dar nu izbuti să găsească altceva potrivit, care să înlocuiască ce șterse. Și atunci înfundă penița în zațul de pe fundul călimării și, cu un gest brusc și neobișnuit de voluntar pentru el, tăie de-a curmezișul cu două linii groase întreaga cerere.

Într-un tîrziu, comisarul stinse gazomița și se duse la fereastră. Începea să se lumineze de ziuă. În lumina nehotărîtă de dinaintea zorilor, odaia sărăcăcioasă a comite-

tului executiv îi păru şi mai puţin arătoasă. Afară nu se mişca nici o frunză. În stînga, cerul se acoperea de nori trandafirii şi galbeni, semănînd cu aburii care ies din turte îndată după ce le-ai scos din cuptor.

În mijlocul uliţei pustii stătea un viţel, rătăcit de cireadă încă din ajun, şi zbiera întinzîndu-şi gîtul către zare. După fiecare zbieret îşi ciulea urechile la ecoul care i-l repeta.

...Comisarul deschise fereastra.

VIII. PETEA GROHOTOV INTRĂ ÎN ACŢIUNE

După cum se înţelesese ră pe tăcute, nimeni din Hoţii nu aduse în zilele care urmară surplusurile de cereale. Se găsiră numai cîţiva care aduseră de bunăvoie la comitetul executiv cîte un pud de grîu, aşa că în hambarul lui Signibedov se găseau vreo douăzeci de saci, aduşi numai de ţăranii care erau cu Sovietele, şi nici măcar de toţi aceştia, ci numai de aceia care nădăjduiau să scape doar cu atîta. Ţăranii dădeau vina care pe recolta proastă, care pe ploaia prea multă sau, dimpotrivă, pe seceta prea mare, şi se plîngeau de năpastele fără număr care cădeau pe capul bietului ţăran şi de care conducătorii judeţului nici nu se sinchiseau. La drept vorbind, cei de la comitetul executiv se aşteptaseră la asta şi se pregătiseră din vreme. Încă de dimineaţă, detaşamentul de aprovizionare începuse să colinde satul, mergînd din casă în casă.

Tocmai la o margine a satului trăia o bătrînică săracă, fără nimeni pe lume, căreia îi zicea Afanasa Buhăita, poreclită aşa din cauza feţei ei umflate. Buhăita era certată de mai multă vreme cu o vecină a ei, mătuşa Motia, pentru nişte ouă, pe care găina pestriţă a Buhăitei le oua în tufişurile de zmeură ale Motiei. Motia şterpelea ouăle, folosindu-le pentru nevoile ei, iar Buhăita se gin-

dise s-o pună cu botul pe labe, pîrînd-o în acest scop lui Petea Grohotov, care umbla prin sat împreună cu președintele și cu doi ostași din Armata Roșie, și spunîndu-i cum că Motia ar fi ascuns grîu în cutare și cutare loc. Motia se trezi dată în vileag. Încolțită, Motia arătă că nici celeilalte vecine a ei, cea din stînga, nu i-ar fi lipsind grînele. Și așa se întinse pîrjolul de la o casă la alta. Pînă la urmă se ajunse la Fetinia Bosonogova, despre care se spunea că ar fi ascuns grîul într-un trunchi găunos de stejar, îngropat la marginea ariei, cam la trei pași de straturile de castraveți, și că drept semn era înfipt acolo un țăruș de ienupăr, în care era pusă o opincă. Leoarcă de sudoare din pricina căldurii, detașamentul de aprovizionare se deplasă la Fetinia și, fără multă vorbă, nici tămbălău, scoase grîul din ascunzătoare și-l încărcă în căruță. Vaseatka Lîzlov era gata să pornească căruța înspre centrul de preluare, unde recepționa grîul comisarul, sosit cu trei zile în urmă, cînd Fetiniei îi veni deodată în minte, din prostie, să arate izba lui Savelî Rahleev, care, zicea ea, are grîu ascuns să încarci și cinci căruțe. Fetinia își închipuia că dacă spune cu de-amănuntul unde era ascunzătoarea, drept răsplată aveau să-i mai taie din cotă.

Dar Vaseatka plecă cu grîul Fetinei, iar Petea Grohotov, cam băut și de data asta, ca să-și dea mai mult curaj, nu se putu ține să nu mustre femeia, cu sinceritatea omului beat :

— Da haină mai ești, Fetinia. Ai limbă de șarpe !

— Să nu te stropșești la mine, gînsac ticălos ce ești !

Cum era băut, Petea se aprinse numaidecît și, de nu băga de seamă îndată privirea scurtă și rea pe care i-o aruncă bărbatul Fetiniei, un țăran care semăna cu un cui de proțap mînjit cu dohot, poate că i-ar fi cărat muierii acesteia arțăgoase cîțiva pumni după ceafă.

Cei de la comitetul executiv veniră în curtea lui Rahlcev la o vreme nepotrivită, cînd toți ai casei stăteau

la masă. Era aproape de amiază. Semion, care se grăbea să plece la luncă şi să isprăvească ce mai avea de cosit, şedea cu spatele la fereastra deschisă, ca să i se usuce sudoarea, şi înghiţea în grabă, opărindu-şi gura cu zeama lungă de varză. Tocmai ajunsese la fundul celei de-a doua străchini de zeamă, cînd o auzi pe Anisia spunînd cu glasul schimbat :

— Vin la noi !

— Umblă cu steaua ! îşi aduse aminte Saveli de insigna pe care o purta Petea Grohotov în piept şi rîse scurt.

Semion se uită pe fereastră. Cei din detaşamentul de aprovizionare urcau treptele cerdacului, iar la scară tocmai trăgea căruţa hodorogită a comitetului executiv. Unul din ostaşii roşii avea un topor la centiron. Semion se ridică de la masă şi se trase în colţ, sub polata de lîngă cuptor.

Cel dintîi intră Grohotov.

— Of, că tare-i cald ! oftă el, umflîndu-şi obrajii acoperiţi cu tuleie, şi se lăsă greoi pe laiţă. Curge sudoarea din mine ca din samovar. Pînă şi cizmele mi-s leoarcă. Numai bune de stors.

După ce se aşeză, se uită pe rînd la toţi ai casei. Apoi se plecă şi-şi pipăi vîrful cizmei, îşi deschise tunica neagră, îmbumbată pînă la gît, privi gazdele care tăceau şi se adresă rîzînd Anisiei, care muta cu mîna tremurînd oalele cu lapte din loc în loc :

— Iaca, am venit să vă facem o vizită, începu el cu o şiretenie plină de duhul blîndeţii.

— Umblaţi şi nu lăsaţi oamenii nici măcar să mănînce. Altă vreme n-aţi putut alege ? întrebă încet Semion.

— N-am putut alege, tovarăşe, îl lămuri cu asprime Grohotov, dar asprimea nu se potrivea cu faţa lui blîndă. Dumneavoastră sînteţi mulţi, da eu... şi, încovoind celelalte degete ale mîinii parcă nici nu le-ar fi avut, îi arătă numai pe cel mic, iar eu, eu sînt unu singur

— Asta-i drept că nu sînteţi mulţi, gîndi tare Semion şi tuşi, dinadins, cu grosolănie.

— Mulţi nu sîntem, tovarăşe. Nu, nu sîntem mulţi, încuviinţă Grohotov. N-ai cumva, mătuşă, să ne dai ceva de băut ? întrebă el, făcînd cu ochiul Anisiei, care era numai ochi şi urechi. Ceva cvas cu izmă tot trebuie să fi făcut .. de sîn-Petru.

— Da de unde să fi făcut ? bombăni Anisia, fără să slăbească din ochi oalele cu lapte. Şi pîinea am mîncat-o — pînă la cea din urmă fărîmitură. Toată cîtă am avut-o, am mîncat-o !

— Au mîncat pînă şi ce n-au avut, tună Petea şi schimbă o privire cu Lîzlov, care stătea în prag. Ei, dacă n-au, ce să-i faci ? Hai ş-om căuta ! adăugă el şi se ridică.

Mai întîi ciocăni cu degetul încovoiat cuptorul, prefăcîndu-se că ascultă.

— Aici parcă n-ar fi nimic... Tu cum crezi, Matvei Maximîci ?

— Căutaţi unde vreţi, că nu mai avem, zise Anisia şi strînse din buze. V-am dus patru puduri. Mai mult n-avem.

— Va să zică, n-aveţi ? repetă Grohotov, prefăcîndu-se îngîndurat. Ei, mătuşă, acuma roagă-te lui sfîntu Feodor.

Şi, trecînd repede prin tindă, intră în odaia cea mare.

Aici era mult mai răcoare, nu erau muşte şi mirosea a lapte acru şi a bulendre ţărăneşti. Laptele era într-o cămăruţă din dreapta.

— Ia ascultă, frate, îl opri Semion pe Grohotov. Doar ţi-a spus mama că n-avem. De ce n-o crezi ?

Petea lăsă să treacă un timp scurt şi nu răspunse. Apoi adulmecă aerul şi deodată arătă ostaşilor podeaua odăii acoperită cu o scoarţă pestriţă, ţesută în casă.

— Desfaceţi podeaua, porunci el supărat şi se întoarse să se uite la Anisia.

— Nu te rînji! răspunse furios Semion în locul maică-si. Dacă ţi-au dat ordin să strici, strică, dar nu-ţi arăta colţii.

— Nu te lega de mine... răspunse cu blîndeţe Grohotov, urmărind lucrul ostaşilor. N-am poftă acuma să mă iau de păr cu tine, că-i cald; las' pe cînd s-o mai răcori...

Ostaşii îşi vedeau de treabă, repede şi cu îndemînare, fără să strice prea tare podeaua. Din mişcările lor sigure şi precise se vedea cît de colo că se pricepeau. Un singur ostaş scoase cu toporul stinghia de la perete, care mergea de-a lungul întregii odăi, şi tot cu toporul ridică cu uşurinţă o scîndură, parc-ar fi fost un chibrit. Celălalt ostaş ţinu scîndura ca să nu cadă la loc, se lăsă în genunchi şi aproape că-şi lipi obrazul de podeaua curat măturată, ca să se uite în gaură.

— Este! zise ostaşul cu nepăsare, ba chiar cu plictiseală în glas.

Matvei Lîzlov se apropie şi el ca să se uite. Se uită, clătină din cap şi se întoarse la locul lui.

— Şi-i mult? întrebă alene Grohotov.

— Destul, răspunse, în locul lui Lîzlov, unul din ostaşi, un roşcovan care tocmai scotea a treia scîndură. Pe deasupra-s puse nişte paie, aşa că nu se prea vede.

— Straşnic mai lucrează! se miră Saveli, plin de admiraţie. Eu cînd am pus grîul, am lucrat trei zile de-a rîndul.

Cîtva timp se auzi numai scîrţîitul lemnului şi gîfîitul ostaşului roşcovan, care scotea sacii din ascunzătoare. Îi scotea şi îi punea, unul cîte unul, în spinare lui Lîzlov. Acesta ducea sacii şi îi încărca în căruţă. Încărcase pînă acum şase saci. Cînd roşcovanul dispăru iar în ascunzătoare, Lîzlov rugă pe Semion să-i ridice el sacul care mai rămăsese, şi Semion se învoi.

— Mai este mult? întrebă Vaseatka din uşă. Calul nu stă locului.

— Mai sînt doi saci, se auzi din fundul ascunzătorii glasul gîfîit al ostaşului roşcovan. Sînt vîrîţi în fund.

— Leagă calul de gard şi are să stea, îl sfătui Lîzlov pe fecioru-său.

Apoi se uită pe fereastră şi-şi şterse cu poala cămăşii sudoarea care-i şiroia din belşug pe faţă.

Pe cal tăbărîseră roiuri de muşte şi de tăuni, şi degeaba îşi încreţea sărmanul pielea şi bătea cu coada. Uliţa se umplea de zăduful amiezii. Fiecare piatră răspîndea valuri de căldură, umplînd de arşiţă aerul şi aşa destul de încins. Din sus se auzi scîrţîit de roţi şi aproape în aceeaşi clipă se lăsă la vale, legănîndu-se prin hîrtoape şi stîrnind alene nori groşi de praf, căruţa lui Brîkin pe care o mîna chiar el.

— Egor Brîkin! Ei, Egor Brîkin! strigă Lîzlov, scoţîndu-şi pe jumătate trupul pe fereastră. Unde-ai plecat?

— Mă duc la pădure, se opri Brîkin, strunindu-şi cu putere iapa, neliniştită din pricina căldurii. Mă duc să strîng crengile de la trunchiurile pe care mi le-ai scris în autorizaţia aceea.

— Mai bine nu te-ai mai duce, îi strigă Lîzlov. Iacă, acuşi isprăvim la Saveli şi trecem la tine.

— Au rămas acasă femeile, răspunse Brîkin şi, dînd bici iepei, o luă repede la vale.

— Zici c-au rămas femeile? Bine, fie şi cu femeile! se învoi cu glas tare Lîzlov şi, cu ultimul sac în spinare, ieşi sprinten din odaie.

— Ei, mai scuteşte-mă, Matvei Maximîci, îi zise Grohotov, ajungîndu-l din urmă şi scuturîndu-se de praf. Apoi, îndreptîndu-şi umerii, adăugă: Mergem acolo mai pe seară. Acuma îi tragem mai bine un pui de somn. Pînă ne-om scula, se mai domoleşte căldura.

În sfîrşit, ieşiră cu toţii alene din odaie în cerdac, după Lîzlov.

— Ei, tovarăşe, îl opri Semion pe Grohotov. Glasul îi era înecat şi întretăiat şi, arătînd cu mîna spre odaia unde rămăsese desfăcută duşumeaua, întrebă : Da cu podeaua cum rămîne. Cine o pune la loc ?

— Singur ai s-o pui la loc, răspunse fără chef Grohotov, coborînd în fugă treptele cerdacului.

Semion îl ajunse din urmă pe uliţă şi-şi lăsă mîna grea pe umărul lui.

Lumea se şi strînse şi toţi se uitau la ei, deoarece vedeau după faţa hotărîtă a lui Semion că treaba n-avea să se sfîrşească chiar aşa cu una, cu două.

— Îţi poruncesc să dregi podeaua, zise Semion cu glasul scăzut şi suflînd din greu.

Buzele i se subţiaseră şi se făcuseră verzi ca mazărea.

— Lasă-l ! Lasă-l în pace, Seniuşka, se ruga maică-sa, învîrtindu-se în jurul lui şi uitîndu-se cu teamă înspre hambarul lui Signibedov, unde era acum centrul de preluare, aşa cum şi arăta inscripţia cu smoală de pe pereţi. Dintr-acolo se vedea venind înspre locul certei însuşi comisarul, însoţit de Lîzlov. Lasă, Seniuşka, nu-i nici o grabă. Deseară, cînd vii, pui duşumeaua la loc.

— Dă drumu, spuse Grohotov cu glasul moleşit de căldură, silindu-se să-şi scuture de pe umăr mîna lui Semion, dar acesta şi-o încleştase de scurta de piele, moale şi jilavă.

— Lasă-mă, că de nu, te fac harcea-parcea, spuse moleşit Grohotov şi, trecînd dintr-o dată de la moliciune la ciudă, îl ghionti pe Semion în piept.

— Ce s-a întîmplat aici, tovarăşi ? întrebă comisarul, care tocmai se apropiase, şi i se uită lui Semion în faţă. Lăsaţi cearta. Nu-i acuma timpul să vă luaţi de cap.

Semion se uită cu multă luare-aminte la comisar. Mai văzuse cîndva această faţă, dar nu-i rămăsese în minte decît ca reflexul turbure al unei imagini privite în oglinda unei ape stîrnite de vînt.

— Ia nimica, zise Semion, ridicîndu-şi numai sprînceana dreaptă. Nu-şi cunosc Gînsacii lungul nasului... Da lasă, că treaba asta cu podeaua nu le-o uităm noi...

— N-ai de gînd cumva să dai cu pietre-n mine ? îl zădărî Petka Grohotov, îndreptîndu-şi umărul boţit al scurtei. Ţi-e ciudă, se vede, că n-ai ascuns bine grîul şi l-am găsit îndată ?

Se adunau tot mai mulţi oameni, dar Semion plecase. Ajuns acasă, luă coasa, îşi atîrnă de cingătoare un paneraş şi plecă în luncă.

Semion cosi în ziua aceea nebuneşte. Pe fîşia pe care o lăsa în urma lui, trăgînd o singură dată cu coasa, putea trece o troică. Soarele nu-i mai mîngîia capul cu părul tuns scurt, ci i-l ardea şi-i întuneca mintea. Înfricoşător arăta Semion la această ultimă coasă a lui.

IX. PURTAREA DE NEÎNŢELES A LUI EGOR BRÎKIN

Răcoarea care venea dinspre rîul Kuria se şi lăsase peste sat, soarele cu pletele molatic răsfirate apunea după pădure, şi cocoşul cu glas răsunător al Fetiniei îşi sfîrşise tocmai de trîmbiţat întreaga lui gamă de cucurigu de seară, cînd Brîkin se întorcea de la pădure.

Obosise pesemne destul doborînd copacii, căci mergea alături de căruţă, abia tîrîndu-şi picioarele. Căruţa alungită era încărcată cu trunchiurile proaspăt tăiate. Crengile neretezate măturau drumul, lăsînd o dîră largă în urma roţilor.

Pe cînd urca dealul şi se apropia de casa Buhăitei, Egor zări o ceată zgomotoasă de copii. Îngrămădiţi sub ferestrele bătute în cuie ale Buhăitei, copiii cîntau laolaltă, ca s-o scoată din sărite :

Baba cîrn-a lui Afanas,
Se cunoaşte după nas.
După nas, după nas...

Dar cum îl văzură pe Brîkin urcînd dealul, lăsară pentru un timp baba în pace şi-i săriră înainte, strigîndu-i ultima noutate a satului. Şi era ciudat că Egor desluşi încă de departe ce anume zbierau copiii :

— Au ucis un Gînsac... Bădie, au ucis un Gînsac ! strigă un băieţel murdar care, fără pantaloni, numai cu o cămaşă de pînză aspră, ca de sac, stîrnea pulberea de pe drum cu o biciuşcă pe care şi-o făcuse singur.

— Da, l-a ucis... Uite, bădie, era plin de sînge aici, zise serioasă o fetiţă drăgălaşă şi cu ochii limpezi, arătîndu-şi umărul.

— Cine l-a ucis ?... întrebă Brîkin, întorcîndu-şi capul către fetiţă.

— Un soldat ! strigă cu vioiciune alt băieţaş, cel mai ars de soare din toţi, săltînd într-un picior şi ţinîndu-şi pantalonii care-i cădeau.

În clipa următoare toţi copiii repetau în cor :

— L-a ucis un soldat !...

— Da care soldat ?... întrebă iarăşi Brîkin, dar de data asta mai încet, căutînd să-şi biruie înţepeneala ochilor care rămăseseră ficşi.

Izbuti întrucîtva, dar ochii începură îndată să-i alerge în toate părţile, aşa cum se întîmplă cînd ţi-e somn, sau cînd te paşte primejdia din două părţi deodată, dar tot nu izbuti să capete un răspuns lămurit. În cerdacul izbei se ivi Buhăita cu nişte găleţi, iar în aceeaşi clipă roiul de copii zgomotoşi şi sîcîitori se abătu asupra babei cîrne.

Brîkin porni iar la deal, şi tot aşa de încet. Undeva, departe, mugea o vacă bolnavă. La jgheabul fîntînii din drum, Afanas Cigunov îşi adăpa calul. Egor Ivanîci îşi dădea seama că Afanas îl zărise, dar acesta tăcea şi stătea cu ochii aţintiţi în jgheabul înverzit de muşchi, plin de apă.

Ajuns lîngă fîntînă, Egor Ivanîci opri căruţa.

— ...Ce s-a întîmplat aici, la voi? întrebă Brîkin, cu limba împleticindu-i-se în gură, şi căută să se uite drept în ochii lui Afanas.

— L-au tăiat pe unul! răspunse fără chef Afanas şi privi iar la apa în care calul pufăia zgomotos din buze.

— Cum aşa? sări nedumerit Brîkin.

— Că l-au răpus, l-au răpus, asta aşa-i. Da cine loveşte oare aşa? întrebă Cigunov, trăgînd cu o mişcare iute şi scurtă o linie de la umăr la inimă. Trebuia să-i dea la cap.

— Înseamnă că i-a venit mai la îndemînă de la umăr. Cine a dat a ştiut unde dă, spuse Brîkin cu fereală şi, încovoindu-se tare, privi şi el în jgheab.

— Noroc că Serioga nu-i aici, altfel zgîlţîia el tot satul pentru tovarăşul lui, zise Cigunov.

Calul isprăvise de băut şi Cigunov fluieră, îndemnîndu-l s-o ia din loc.

— Care Serioga, tresări Brîkin şi simţi cum îl trec sudorile.

— Apoi Polovinkin, care altul?

Şi Cigunov se îndepărtă încet, ca şi cum ar fi aşteptat ca Brîkin să-i mai pună o întrebare, şi cea mai de seamă.

Nemaiînţelegînd nimic şi dintr-o dată vlăguit din pricina sudorilor care-l treceau, Egor Ivanîci îşi îmboldi iapa cu biciul, căruţa prinse din nou a scîrţîi, şi crengile copacilor îşi lăsară iar dîra lor largă pe drum pînă acasă. Apropiindu-se de casă, Brîkin începu să-şi zorească iapa, dar îndată ce ea grăbea pasul, o strunea din nou.

Ajuns dinaintea casei, Egor Ivanîci, îndată ce-şi legă de mălin iapa, urcă în fugă scările cerdacului şi se uită de acolo în jurul lui. Uliţa era ciudat de pustie. Dungile portocalii, piezişe, de pe iarba scurtă a luncii satului se întunecau. La marginea satului se auzea cum cineva îşi ascute coasa. De după o cotitură a drumului se ivi Prohor Stafeev şi o luă prin mijlocul uliţii, drept către el. Parcă temîndu-se că tocmai Stafeev are să-l vadă cum

se uită în jurul lui, Egor Ivanîci dădu fuga în izbă şi se aşeză pe laiţă. Abia acum se arătă pe de-a-ntregul toată oboseala lui. Începu să răsufle cu gura căscată şi nu-şi putea stăpîni limba care-i ieşea mereu afară. Simţea în tot trupul o sfîrşeală.

În casă nu era nimeni şi nimeni nu-l strigă. Pe masă, se muiau în ochiurile de ciorbă vărsată fărîmiturile rămase de la amiază. Mai era acolo o solniţă răsturnată, în care nu era sare, cum de altfel nu era în toată plasa. Alături stătea neatinsă o strachină cu mîncare. Peste toate aceste resturi se plimbau alene muşte, care sugeau din stropii vărsaţi şi din fărîmituri, îmbulzindu-se unele peste altele. Lui Brîkin i se părură muştele neobişnuit de mari şi de negre.

Pe perete, între ferestre, era atîrnat un carton de calendar pe care era poza unei domnişoare, cu o pălărie înzorzonată. Încordarea lui Egor Ivanîci ajunse atît de mare, încît, o clipă, i se păru că această domnişoară cu obrazul roz-alb, care părea să cînte, avea să deschidă gura şi mai tare, ca să ţipe să se audă în toată plasa: „Uitaţi-vă la mutra lui Egor Brîkin! Ia uitaţi-vă numai la mutra lui! Luaţi-l şi ucideţi-l!" Egor Ivanîci tresări, se uită în jurul lui şi rîse domol, bătîndu-şi joc de el însuşi, cu un rîs care semăna mai degrabă c-un hohot de plîns. Văzu două muşte încîrligate care se lăsară pe marginea mesei, în faţa lui, şi se opri brusc din rîs. Brîkin se uita îndobitocit la ele şi nu pricepea nimic. Orice foşnet, chiar şi acela al muştelor, îl făcea acum să tresară scurt sau, dimpotrivă, să caşte ciudat de prelung. Căsca dureros, deschizînd gura larg, cît îl lăsau fălcile, pînă ce începea să-l doară bărbia. Dacă şi-ar fi auzit în clipa aceea numele rostit de cineva, Egor Ivanîci şi-ar fi pierdut desigur minţile.

Apoi, fără să-şi dea seama de ce face, sorbi din strachină. Cu sentimentul ciudat al unei nemaipomenite scîrbe, urmări cum îi aluneca pe gît boţul de cartofi sleit,

greţos şi nesărat. Deodată îşi dădu seama că nu făcuse ce-ar fi trebuit să facă. De fapt îi era sete. În clipa în care îşi dădu seama că tocmai setea îl chinuia, i se făcu sete şi mai tare. Vrînd să ocolească masa, o făcu atît de stîngaci încît scăpă un cuţit mare pe podea. Zgomotul căderii îl făcu să încremenească şi, cu ochii holbaţi de groază, ţistui la cuţit să isprăvească cu zgomotul. Doniţa era aproape goală. Numai pe fund mai rămăsese puţină apă. Egor Ivanîci adună apa cu polonicul, îşi întinse gîtul cu vinele umflate şi se uită în polonic. În apa tulbure se zvîrcolea un mormoloc. Se zbătea în toate părţile, se lovea de pereţii de metal ai polonicului, şi era destul să priveşti mişcările dezordonate ale cozii ca să vezi limpede cît de mare era groaza mormolocului în faţa obiectului tare şi rotund în care nimerise.

Egor Ivanîci ţinea polonicul în mînă şi urmărea cu privirea aproape înnebunită mormolocul cenuşiu, scîrbos şi neastîmpărat, care abia se deosebea în apa tulbure, cînd auzi pe uliţă un călăreţ. Brîkin aruncă numaidecît polonicul pe capacul doniţei, sări dintr-o smucitură la fereastră şi aşteptă să vadă ieşind călăreţul de după copaci. Deodată, Egor Brîkin căscă gura ca un broscoi şi scoase din gît un sunet scurt şi nefiresc, asemenea aceluia pe care-l produce sticla cînd treci degetul ud peste ea. Sunetul acesta exprima toată nedumerirea animalică a lui Egor Brîkin.

Legănîndu-se ţanţoş şi autoritar în şa, îmbrăcat cu tunica lui neagră, venea pe uliţă chiar Serghei Ostifeici Polovinkin în persoană, pe care, în mintea lui, Brîkin îl socotea mort. Calul alb mergea în pas mărunt şi egal şi îşi mişca coada tunsă. Pe Brîkin îl fulgeră un gînd neaşteptat: „Va să zică, nu Serioga a fost ucis". Dar, înnebunit în frămîntarea lui, nu luă în seamă gîndul. Fiecare fărîmă a trupului său obosit ţipa, cerînd să bea, numai să bea. Într-o clipă se află iar lîngă doniţă şi o goli pe nerăsuflate. Apa i se ducea pe gîtlejul întins aproape fără

să gîlgîie. Lui Egor Ivanîci i se păru iarăşi apa nespus de sălcie, şi nu-i stinse setea. Apa multă pe care o băuse îl muiase şi din nou îl cuprinse căscatul care-i rupea gura. Se tîrî cu chiu, cu vai pînă la laiţă şi se culcă după perdeaua de cit. Se mai uită o dată la ferestruica dincolo de care începea să se lase seara şi se prăbuşi ca într-o groapă.

Groapa era goală şi rece, şi în mijloc îi părea că spînzură propria lui conştiinţă. Îi era cu neputinţă să-şi dea seama cîtă vreme îi rămăsese conştiinţa în groapa aceea. Cînd se trezi, se întunecase de-a binelea. Pe masă tremura, bătută de vîntul care intra pe fereastra deschisă, flacăra opaiţului. Umbrele negre ale lucrurilor dănţuiau nebuneşte pe albul cuptorului văruit. Cineva trăsese perdeaua la o parte, dar în izbă nu era nimeni... Cu sufletul şi mintea pustiite, Egor zăcea pe o coastă, uitîndu-se cu ochii roşii, umflaţi şi obosiţi, la flacăra opaiţului. În jurul flăcării zbura un fluture de noapte, şi zborul îi era mai încet decît cel al umbrei lui, care îl sperie pe Brîkin.

Cineva intră pe uşă. Femeia rămase în umbră, şi Egor Ivanîci nu-i putu desluşi faţa, apoi veni la fereastră, ca s-o închidă. „Trebuie să fie Annuşka, îşi zise Egor Ivanîci. A venit la mine. Acum are să se apropie de mine ş-am s-o iert. Am să-i dau învăţătură de cum să se poarte de azi încolo, ş-am s-o iert. Acuma au trecut toate... Doar el nu mai este. Nu mai este nicăieri!"

Femeia închise un canat al ferestrei şi se apropie de patul lui Egor, se ridică în vîrful picioarelor şi se aşeză pe marginea patului. Abia acum o recunoscu Egor : era maică-sa.

Maică-sa stătu cîteva clipe, dar îndată se ridică şi se duse de închise şi al doilea canat al ferestrei. Apoi se întoarse şi se aşeză iar lîngă Egor.

— Ei, ce-i cu tine? întrebă ea cu glas hotărît şi liniştit.

— Cine l-a ucis? întrebă Egorka, ridicîndu-se într-un cot. Ochii rugători îi luceau şters.

— Cum cine l-a ucis ? spuse maică-sa, clipind neîncetat din ochi. Glasul ei, ţipător şi prea repezit, nu era de loc convingător. D-apăi Semion l-a ucis. Semion, feciorul lui Savelı.

Egor Ivanîci oftă din adîncul pieptului şi se răsturnă înapoi pe pat.

La căpătîi era cojocul care îi rămăsese de la tată-su. Pielea de oaie dădea gîtului lui Egor o senzaţie plăcută de răcoare. Închise ochii şi rămase o clipă fără să se mişte, aproape fără să răsufle. Dar deodată o bănuială care îi trecu prin minte îl făcu să sară din pat.

— Toporul... unde-i toporul ? strigă el, rostogolindu-şi ochii prin odaie. Era prins în crucea carului.

— Stai liniştit, spuse maică-sa încet şi tăios, aşa cum vorbise şi mai înainte, şi-şi vîrî înapoi, cu un gest obişnuit femeilor, o şuviţă de păr ieşită de sub testemel. N-avea nici o grijă ! Am spălat toporul.

Sleit de puteri, Egorka căzu înapoi pe cojocul lui tatăsău. Deodată îşi simţi sufletul uşor, aşa de uşor, cum nu-i fusese niciodată în viaţă... Nu mai avea acum nici o grijă. Totul i se lămurise şi ajunsese de înţeles. Capul începu să-i lucreze cu o precizie înnebunitoare. Îşi aminti cum umblase de-a lungul cîmpului care ţinea de satul Hoţii. Era acolo o grămadă de gunoi, iar pe grămadă, în lumina roşie a asfinţitului, o mulţime de brusturi cu măciuliile ghimpoase, roşii şi ele din pricina reflexului. La întoarcerea în sat, întîlnise nişte copii care alergau... Ceva cafeniu era pitulat lîngă gardul Buhăitei. Un cocoş... poate un căţel ?... Nu, era un cocoş. Apoi fetiţa aceea cu firul de pai în păr. Cigunov îşi adăpa calul, Cigunov care le ştia întotdeauna pe toate. Muştele care se îmbulzeau pe masă. Şi Polovinkin, tare ca un taur, care îi trecuse viu şi teafăr pe dinaintea ochilor năuciţi. Apoi băuse apă...

Şi iată că Egor Ivanîci se ridică iar, dar de data asta numai ca să se tînguiască în şoaptă, ca un copil :

— Mămucă, am înghiţit un mormoloc.

Iar îl aştepta groapa. Se agăţă deznădăjduit de pat, de cojoc, de mîna uscăţivă a maică-si, care se întinsese ca să-şi mîngîie feciorul, şi se prăbuşi în groapă. Trupul lui Egorka avea chiar nevoie de acest leşin, ca de-o odihnă. Maică-sa se uita pieziş la fereastra neagră, şi pe faţa ei sălta aceeaşi lumină roşietică şi obositoare a opaiţului.

X. PANTELEI CIMELEV

Pentru un străin lucrurile arătau cam în chipul următor :

Îndată ce isprăviră cu Rahleev, cei din detaşamentul de aprovizionare plecară la masă la Pantelei Cimelev. Se apropia amiaza. Arşiţa era de nesuferit. N-avea nici un rost să umble pe o vreme ca asta pe la izbele ţăranilor şi să le deschidă ascunzătorile.

Piotr Grohotov, Matvei Lîzlov şi comisarul fură întîmpinaţi chiar de Cimelev. Tot învîrtindu-se plin de respect şi de grijă în jurul lor, acesta îi pofti să stea jos şi strigă nevesti-si să se grăbească cu masa. Musafirii se aşezară. Matvei Lîzlov îşi mîngîia barba castanie, rotundă, care îi năpădise toată faţa. Piotr îşi însemna ceva într-un carneţel. Comisarul se uita la gazdă cu o curiozitate stăpînită.

Pantelei Cimelev merita cu drept cuvînt atenţia pe care i-o arăta comisarul. De statură mijlocie, el ascundea sub înfăţişarea firavă o putere lăuntrică cumpănită, care îi scăpăra în ochi. Această putere se arăta cînd printr-o scînteiere a minţii, cînd printr-o nemaipomenită bunătate, iar cîteodată printr-o voinţă dîrză. Era iute pînă la neastîmpăr, dar şi neastîmpărul lui era cu rost şi nu-l încurca de loc.

S-ar fi putut crede că lui Pantelei Cimelev, cu mintea lui cuprinzătoare, i s-ar fi cuvenit o izbă de zece arşini pe zece, cu acareturi mari de tot felul, c-un cuptor cît un sfert de izbă, iar în cuptor tot felul de mîncări care le plac ţăranilor. Cît despre straie, i s-ar fi cuvenit să umble îmbrăcat nu mai prost decît răposatul Grigori Babinţov, care nu venea la adunări altfel decît cu jiletcă. Numai că Cimelev n-avea noroc. Viaţa îl freca şi mai fără de cruţare decît pe alţii. Ponoasele nu veneau în gospodăria lui ca urmări ale nepăsării, pentru că Pantelei avea ochiul ager, ci din pricini pe care nu putea să le prevadă, ca de pildă o zăpadă în luna mai. În anii ploioşi, pe lanul lui ana era de patru ori mai mare decît pe lanurile celorlalţi, grindina îl bătea de trei ori mai tare, iar dacă se iveau cumva gîndacii, mîncau la dînsul de zece ori mai mult decît la alţii, parcă li se păreau răzoarele lui Cimelev cele mai dulci din toate. Aşa i se întîmplă întotdeauna bietului ţăran căruia îi sînt toate a pagubă. Un duşman viclean şi nesăţios îl pîndeşte şi în nopţile întunecate, cu vînt şi ploaie, şi în amiezile pline de soare.

Cimelev pierduse în război doi feciori şi rămăsese singur cu nevasta. La ei mai trăia şi toanta de Marfuşa. Marfuşa cea peltică, care îi era şi un fel de cimotie. Cum Cimelev nu mai avea nici o mîngîiere în viaţă, începu să şi-o caute în afară, unde o şi găsi. În ultimii ani se petrecură în ţară schimbări mari. Cărţile fură iar amestecate, începu un joc nou, după nişte reguli de care nu se mai pomenise, şi nişte exofle băteau acuma pe regii cei adevăraţi.

— Păi acuma om duce-o mai bine, numa să luăm mai întîi spuma de pe fiertură... spuse la masă Cimelev, răspunzînd la întrebarea comisarului cum o duce. Judecă şi tu, prietene. Pînă-n nouă sute cinci, în tot satul era un singur samovar. Acuma cînd nu-i samovar într-o casă, înseamnă că l-au băut. Apoi mai este cooperaţia... Iacă, un lucru care te învaţă multe. Ai tot ce-ţi trebuie. Cînd l-au

lichidat pe Svinulin, am făcut schimb de cărţi cu ţăranii : le luaseră ca să aibă din ce-şi suci ţigări, da hîrtia s-a arătat a fi prea groasă pentru aşa ceva. Erau cărţi frumoase de tot. Şi fiecare lucru îşi avea cartea lui. Erau, de pildă, cărţi unde se vorbea de-ale noastre, de gospodărie. Dar nu numai de acestea, ci şi altele, care nu ne privesc, cum era una despre păţaniile unei fete de căpitan [1]. Şi spunea acolo cu de-amănuntul ce se întîmplase cu Pugaciov, cum şi alte întîmplări. Femeile de-aici din casă ţipă la mine, adăugă el în şoaptă, zîmbind cu încredere, şi-s foarte supărate pe cărţi. Spun că-i aiureală adusă de la oraş, care-ţi mănîncă numai vremea... Dacă-i după mine, apoi eu cred că nu putem face nimica fără oraş. Mai deunăzi, spuneai că nu putem trăi fără stambă şi fără cuie. Atuncea am tăcut, da să ştii că nu-i aşa : nu umblăm nici noi goi, şi nici cu prohabu-n spate. Avem şi noi fierari şi gospodine care ţes. Oraşul pentru altceva ne trebuie. Avem nevoie de voi ca de un frate mai mare. Apoi, pe ţăran trebuie mai cu seamă să-l înţelegi : dacă nu-l poţi înţelege, atunci baţi apa-n piuă degeaba.

Isprăvindu-şi cuvîntarea, Cimelev, care la drept vorbind se cam fîstîcise, începu să mute lucrurile de pe masă unele în locul altora : farfuria cu pîine, solniţa, lingurile. Comisarul asculta fără să-i scape o vorbă, Piotr Grohotov căsca, iar Matvei Lîzlov rîdea.

— Iaca, uneori cînd începe să-i meargă gura te-apucă şi somnu, zise Matvei Lîzlov. Da ce spune, să ştii că-i adevărat. Uite, Pantelei, mai bine i-ai spune dumisale cum s-a făcut că te-ai dat cu Sovietele. Ştiu că asta are să-i placă, adăugă el, trăgînd de mînecă pe comisar. Mă tot întreba aseară, căci ar vrea şi el să ştie cum s-a întîmplat treaba asta, ca să le-o spună şi celor de la oraş.

Mîinile lungi ale comisarului pipăiau ciucurii feţei de masă roz, scoasă de gazdă din sipet anume pentru musafiri.

---

[1] *Fata căpitanului*, nuvelă de A. S. Puşkin (n. r.).

— Chiar aşa, hai şi spune... îl rugă comisarul. De altfel, mă bucur foarte mult că te-am cunoscut. Numai într-un punct nu-s de părerea dumitale. Eu cred că înainte de toate e nevoie să scoţi coaja prinsă de veacuri pe oameni, adică prejudecăţile, şi abia atunci poţi s-o porneşti mai departe. Îmi pare că dumneata crezi tocmai dimpotrivă...

— Hai să-ţi spun, zise Cimelev clipind din ochi, în timp ce netezea cu podul palmei cusăturile de pe faţa de masă. Am avut şi eu o pricină, nu cine ştie ce, da mi-a mers pînă la inimă.

Sfiindu-se parcă de privirea atentă a comisarului, Cimelev deveni serios, începu a rîcîi cu unghia noroiul de mult uscat de pe moletiere. Feciorul mai mare îi murise chiar în sat, în Hoţii, şi-atîta îi lăsase moştenire lui taică-său : fîşiile acestea cenuşii. Cimelev le înfăşura de-a dreptul peste obielele ţărăneşti, ceea ce-i făcea nişte pulpe nemaipomenit de groase, dar în schimb îi aduceau mereu aminte de fecior.

Din spusele lui Pantelei, lucrurile se întîmplaseră cam în felul următor : cu un an în urmă, Cimelev plecase cu căruţa la judeţ. Drumul era lung, şi ţinea dusul şi întorsul o săptămînă, pentru că vara drumul înconjura toată mlaştina lui Krivonos. Mlaştinii îi zicea aşa pentru că pînă aici ajunseseră cetele avangărzii lui Pugaciov conduse de unul Krivonos, care se şi ascunsese în această mlaştină, cînd armatele ţariste se năpustiseră să-l prindă pe Pugaciov.

Cimelev trecuse o dată pe acolo mai către seară, întîlnise în drum pe un om şi-l luase în căruţa lui. Se vedea cît de colo că era un om bun. Nu ceruse căruţă de la comitetul executiv, pentru că era pe vremea muncilor, şi asta îl arăta drept un om care-i înţelegea pe ţărani. Tot umblînd din lan în lan, fusese cules în drum de Cimelev.

— Suie-te, că te duc eu, îi spuse Cimelev.

— Bine, mă sui, răspunse omul.

— Cum îţi zico ? Ira !... Da neagră ţi-i barba !... făcu Cimelev.

— Mă cheamă Grigori, răspunse iarăşi omul.

Noaptea, calea-i şi mai lungă, iar cînd ai de înconjurat mlaştina lui Krivonos ceasurile trec şi mai anevoie. Se luară la vorbă. Întins pe spate în fîn, Grigori se uita la cerul nopţii, cu lună şi stele, şi începu să îndruge cîte şi mai cîte : cîte stele-s pe cer, ce fel de stele, din ce anume sînt făcute şi cum de au ajuns oamenii să le cunoască. Vorbea cu glas scăzut, fără să se grăbească, trăgînd dintr o lulea pe care şi-o meşterise singur. Deşi tăcea, Cimelev asculta cu toată ascuţimea urechii lui de ţăran şi, cu toate că era noapte, din pricina celor ce-i spunea Grigori îl treceau căldurile.

— Omul acela vorbea cu multă îndrăzneală despre oricare dintre stele. Mai tîrziu mi-am dat seama că fiecare ştiinţă îşi are îndrăzneala ei ! Mi-am luat inima-n dinţi şi l-am întrebat aşa, într-o doară : „Adevărat să fie că pînă la naşterea lui Christos nu erau stele, şi numai cînd s-a născut el s-a ivit cea dintîi stea ?... Aşa ne spuneau bunicii."

Cimelev se aşteptase ca pe Grigori să-l apuce rîsul de mintea lui ţărănească întunecată şi de prostia de neiertat a bătrînilor din neamul lui Pantelei. Grigori însă nu rise de loc. Cu acelaşi glas măsurat, el îi explică, aşa cum îl tăia capul, că stelele ar umbla printr-o beznă nesfîrşită, că au mers aşa de cînd lumea şi că aveau să meargă întotdeauna aşa, de-a pururi şi fără de sfîrşit.

— Eu i-am spus : „De, ştiu eu ? Poate că m-amăgeşti."

Grigori scoase din geantă o lunetă, o lungi şi i-o dădu lui Pantelei să se uite cu ochii lui la lună. Cimelev opri căruţa, se uită la lună prin ochean şi scoase un oftat greu.

— Cînd mă uit, doamne dumnezeule ! Parcă mi s-a rupt ceva la inimă. Luna parcă era ciupită de vărsat. M-am întrebat : „Cum vine asta ?" De-ai fi turnat ceară topită în omăt, tot aşa ar fi arătat. Atunci mi-a venit un chef

să mă uit mai de-aproape la toate, doar oi mai găsi... ei, hai, să zisem o amăgeală ca asta.

Cimelev, cu capul răsturnat, se uita la cerul nocturn, şi pentru întîia oară îl văzu în toată minunăţia lui. În clipa aceea lui Pantelei Cimelev i se păru că se contopeşte, cu trup cu tot, cu această nemărginită şi ademenitoare genune, în care descoperise pe neaşteptate o socoteală şi un rost.

— Am tot mers aşa. Apoi Grigori a adormit, iar eu tot căscam gura la cer. Tot căscînd aşa gura, am dat peste un mesteacăn... Şi Cimelev rîse încetişor. Să vezi, în locul acela crescuse chiar în drum un mesteacăn. Şi tocmai în acelaşi loc cotea şi drumul, ceea ce iarăşi n-am băgat de seamă, pentru că eram cu ochii pe sus. Tare minunat om mai era şi Grigori acesta. Toate cîte le ştiam mi le-a întors pe dos... Da măcar nu-mi pare rău. Ajunşi la judeţ, s-a coborît din căruţă şi mi-a spus rîzînd : „Apoi să ştii, măi, c-ai dus un bolşevic!" Să fi văzut cum am rămas atunci cu gura căscată.

— D-apoi acela-i agronomul de la staţia experimentală din Cekmasov, unu căruia îi zice Grigori Iakovlici, se amestecă în vorbă şi Matvei Lîzlov, muşcînd mai departe din pîine.

— Te-ai mai întîlnit cu dînsul ? întrebă mişcat comisarul, care mînca puţin, dar în schimb asculta cu nesaţ.

— Da. Vine destul de des pe-aicea. Îmi tot dă ghes să pun cartofi. Ne învăţăm unul pe altul ceea ce nu ştiin fiecare. Ne împăcăm destul de bine. Cînd vine, trage totdeauna la mine.

— Adică cum îţi dă ghes cu cartofii ? vru să ştie mai departe comisarul.

— D-apoi la noi locurile-s mai mult drepte, aproape ca-n palmă, iar pămîntu-i şi el nisipos. Cel mai potrivit ar fi să punem cartofi. Poate c-ar trebui chiar să facem şi o fabrieă aici... Altfel ne-ar veni prea departe să-i

cărăm... N-avem fabrică de amidon decît în județul vecin... Fosta fabrică a lui Vimba, lămuri Cimelev, cu tonul omului care toate le știe.

Tot timpul cît vorbi Pantelei, Piotr Grohotov, care mînca lapte cu pîine, glumi pe seama Marfușei, care ședea mai deoparte. Marfușa îl ruga s-o ia de nevastă, iar Piotr rîdea și-i spunea că n-ar fi tocmai frumoasă.

— Tu tă-mi cumpeli numa lochie, că flumoată mă fac eu... spunea Marfușa cu glasul ei tărăgănat, strîmbîndu-se.

— Aha ! Va să zică, să te înțolesc ? Păi așa nu merge ! Și-un butuc dacă-l înțolești se face frumos.

— Nu-t bătînă, spunea Marfușa, și fața toantă i se lumina, arătînd sinceritatea rugăminții. Ia-mă, Petutka, tale m-am tătulat tă umblu fată mare.

— Bine. Iacă așa, peste vreo săptămînă, cred că te-oi lua, glumi Piotr și se ridică de pe laiță. Voi stați de vorbă aici, da eu mă duc să mă culc, zise el cu glas tare. Mă pot culca la tine în fîn, bădiță Pantelei ? Că nu-s fumător.

— Ia spune ! Ce scandal a fost mai înainte ? își aminti comisarul, încruntîndu-și fruntea.

— La Rahleevi ? întrebă Grohotov, întinzîndu-se alene. Nimica. Așa ceva se întîmplă în fiecare zi... și plecă.

După ce plecă Grohotov, Cimelev începu să spună cum le povestise el țăranilor despre stele, și ce-i răspunseseră ei : „Ce ne trebuie nouă stele ? Noi arăm pămîntul !..." Apoi mai spuse ce cărți citise și cum te ajută cărțile să trăiești. Masa se isprăvise demult. Gazda luă fața de masă și o scutură pe fereastră. Căldura amiezii era în toi. Toate vietățile moțăiau. Amorțiseră pînă și copacii în aerul parcă de sticlă topită. Numai cocoșul lui Cimelev, cu coadă stufoasă și creastă subțire, scurma furios sub fereastră un lemnuș putred, uscat ca iasca, în nădejdea că tot avea să găsească, cît de cît, ceva bun de mîncat.

Curînd plecă și Lîzlov, și comisarul cu Cimelev rămaseră singuri în izbă. Stătură de vorbă un ceas și jumătate,

şi oaspetele tot nu se mai sătura să-l asculte pe Cimelev, cînd dădu buzna pe uşă Lîzlov, palid de tot, şi strigă fără să se uite la nici unul din ei :

— L-au ucis pe Petka !

— Unde l-au ucis ? sări Pantelei, încreţind din sprîncene ca de obicei. Pe loc bărbia îi ieşi parcă şi mai mult în afară. Pantelei arăta o vioiciune uimitoare pentru vîrsta lui.

— L-au găsit în secară... Pălit la umăr cu toporu.

— Să ştiţi că Semion a făcut asta. L-au arestat ? zise Cimelev care se zăpăcise şi bîjbîia cu mîna pe masă.

— Da-da, trebuie numaidecît arestat, spuse comisarul, cu glasul schimbat.

— Pe Semion ? zise Lîzlov. Da Semion a fugit. Am trimis după dînsu pe doi de la comitetul executiv... Unuia i-a smuls puşca din mînă, iar pe celălalt l-a trîntit la pămînt.

— Da unde poate să fugă ? întrebă comisarul, vrînd să se lămurească.

— Apoi în pădure, la aceia... la „zburători", de ceea parte a rîului. Fata Agafiei l-a văzut trecînd în fugă podeţul.

— Tare proastă treabă ! zise Pantelei Cimelev, înfăşurînd şi desfăşurînd o sfoară pe deget. De-acuma dus rămîne...

Cimelev se ridică şi se întoarse spre fereastră.

— I-adevărat. Semion dus rămîne... spuse Lîzlov şi-şi frecă fruntea, vrînd parcă să şteargă de pe ea pecetea grijilor şi a frămîntărilor zilnice.

— Nu-i vorba de Semion, îl întrerupse tăios Cimelev. Altceva voiam să spun. Ce-i pierdut, rămîne pierdut. Proastă treabă. Abia acuma începe...

Cam aşa se arătau lucrurile pentru un străin. Dar nu asta era faţa lor cea adevărată.

XI. SITUAȚIA SE COMPLICĂ

Din ziua aceea, roata porni să se învîrtească mai repede. Satul începu să se frămînte și să se zbată într-o adevărată plasă de întîmplări și, cu fiecare mișcare, se încurca tot mai rău în iețele lor viclene. Minților țăranilor erau răscolite de presupuneri, una mai de neînțeles decît cealaltă. Ba se răspîndise chiar un zvon nelămurit, care de altfel se și stinse repede, anume că nu Semion îl ucisese pe Grohotov, ci bărbatul Fetiniei, țăran pizmaș și crunt la beție. Lucrul părea adevărat, pentru că Petka fusese găsit pe ogorul Fetiniei. Tînăra Axinia Rubliova va întări și ea că bărbatul Fetiniei e ciudat la beție. În seara acelei zile, Axinia îi spusese: „De ce te întreci cu gluma? Las' că te săpunește nevastă-ta!" La aceste vorbe, bărbatul Fetiniei făcuse cu mîna dreaptă un gest obscen și-i mai spusese pe deasupra și două cuvinte tare necuviincioase. Baba lui Podpreatov își apăra părerea ei cum că de vină, în toate cîte s-au întîmplat, ar fi Murukov, secretarul. De la județ fuseseră trimise trei perechi de încălțăminte: două perechi de botine femeiești, cu tocul înalt, și o pereche de papuci de mort, cu talpa de mucava. Matvei Lîzlov dăduse o pereche de botine nevesti-si, s-o poarte pentru a-și aminti mereu de Puterea sovietică. Nu mai avea femeia nici un fel de încălțări, umbla descultă și nici la biserică n-avea cu ce se duce. Celelalte două perechi, dintre care una erau papucii de mort, președintele le dăduse la magazie, dar tocmai atunci venise Murukov, care-i spusese: „Dă-mi și mie, Matvei, o pereche din partea Puterii sovietice. Dă-mi și mie una, pentru cît stau eu și tot scriu." Lîzlov îi dădu papucii de mort, ceea ce îl supără tare pe Murukov.

Oamenii o luară la rost pe nevasta lui Podpreatov:

— Proastă mai ești, femeie! Ce-are de-a face asta cu Petka?

Atuncea Podpreatova se mînie de-a binelea și spuse:

— Da ce-mi tot cauţi tu pricină cu Petka ? Ce treabă am eu cu Petka ? De-ar fi după mine, n-au decît să-i omoare pe toţi de-alde Petka !

Alţii, care n-aveau feciori în pădure, căutau să lămurească lucrurile în felul cel mai simplu : nişte dezertori, ce stăteau în apropiere, l-or fi văzut venind pe Petka. Şi îndată şi-au spus : „Ia uitaţi-vă, tovarăşi, vine Petka ! N-ar fi bine să-l măturăm din drum ?" Şi astfel fusese hotărît sfîrşitul lui Grohotov. Mai erau şi unii care îndrugau nişte prostii aşa de mari, că ţi-era şi ruşine să le repeţi.

Peste tot se aşternuse, mai greu ca vălul nopţii, vina nedescoperită. Pricina acestui lucru era că nimeni nu crezuse la început în vina lui Semion. De-acum înainte, cînd ţăranii întîlneau pe vreunul de la comitetul executiv, se gîrboveau şi lunecau pe lîngă dînsul, căutînd să-şi arate nevinovăţia, ceea ce era chiar adevărat. Signibedov aflase, nu ştiu de unde, că fusese trimisă la judeţ o hîrtie roşie în care era raportată fărădelegea făptuită în satul Hoţii împotriva unui om sovietic.

— Ţine minte vorbele mele : au să aibă muierile de ce se văita ! îi spuse Efim Suponev lui Garasim, iar acesta îşi întipări adînc în minte spusele lui Suponev şi începu să încălzească cu grijă la sînul lui sămînţa rea a acestor cuvinte, cu toate că această sămînţă îi ardea sufletul şi, pe măsură ce încolţea, îl îndemna spre isprăvi noi. Acelaşi întuneric, care atîrnase acum o lună asupra casei lui Brîkin, se lăsa acum, şi mai puternic, peste tot satul.

Era adevărat că fusese trimisă la judeţ o scrisoare, printr-un curier special, un ostaş din Armata Roşie. În scrisoare se comunica oficial că în plasă se apropiau evenimente de mare însemnătate, că pentru a le opri era nevoie de o mînă tare şi, mai cu seamă, nu goală. În scrisoare se mai spunea, cu slova măruntă a lui Murukov, că pădurile dimprejur erau pline de bandiţi proveniţi din dezertori, şi că aceştia se aflau mai cu seamă în pădurile cunoscute sub numele de Isaieva-Secea, care înconjoară

ca un inel toate locurile vecine cu Hoții, cu toate văile, pe o întindere de șapte verste, pînă spre Popuzino... că dezertorii trăiau într-o obște de vînători, căreia îi spuneau „Frăția zburătoare", și cîntau dimineața de răsuna pădurea, luîndu-se la întrecere cu păsările și amintind, prin aceasta, trecătorilor de existența lor vătămătoare...

Nu mai departe de vineri, de hramul bisericii satului, bătrînii aduseseră votcă fiilor rătăcitori și băuseră cu ei. Toate cele cinci sute de perechi de urechi ale satului auziseră cum răsuna în pădure, ca turbată, armonica dezertorilor, însoțită de balalaici. În seara aceea aerul era nemaipomenit de limpede și orice zgomot se auzea bine și lămurit pînă departe de tot. Căpetenia lor părea să fie dezertorul Mihailo Jibanda, căruia îi mergea bine în tot soiul de lucruri necurate. Un singur lucru nu scrisese Murukov în scrisoarea lui : că printre dezertori nu se afla nimeni neînarmat, fiecare avîndu-și pușca lui, și că țăranii aveau pînă și mitraliere, rămase moștenire de pe timpul războiului țarist, și tot felul de grenade, bune de ucis oamenii. Lîzlov nu voise să amintească de mitraliere, temîndu-se să nu supună unei totale distrugeri bogatul lui sat. Așa că ostașul din Armata Roșie, trimis la județ, ducea cu el un raport trunchiat.

Patru zile goni călărețul. Evenimentele însă nu așteptau. O roată căreia îi dai drumul la vale nu aleargă, ci se rostogolește. Cum ar fi putut s-o întreacă o nenorocită de gloabă țărănească ? Inima celor din Hoții se încorda în așteptarea a ceea ce nu mai putea fi înlăturat. În văzduh se și auzea șuieratul tînguitor al parilor avîntați.

La ședința extraordinară a comitetului executiv, care avu loc în seara zilei în care fusese ucis Grohotov, Matvei Lîzlov propuse să nu se lase speriați de amenințările țăranilor, pentru a nu-și arăta slăbiciunea. Comisarul pentru aprovizionare propuse să se trimită o parte din țărani, cu căruțele, la stația de cale ferată, ca să transporte grînele care se îngrămădiseră la centrul de preluare. Țîlcul aces-

tei măsuri, cum şi al altora care trebuiau să se mai ia, era ca în săptămîna ce avea să mai treacă pînă să le vină ajutor de la judeţ ei să se ţină vîrtos pe aceeaşi linie de conduită şi să nu se abată de la ea măcar c-un pas. Tot timpul cît durase şedinţa, Cimelev numai clătinase din cap şi se încruntase, căci din cuvintele comisarului îşi dădea seama bine că acesta habar n-avea de starea de spirit în care se aflau ţăranii.

— N-au să meargă, zise el încet. Ce ? Acuma-i timpul să iei oamenii şi caii de la treabă ? Asta are să-i înfurie şi mai rău... Au să spună că nu-i lăsaţi să-şi vadă de munca lor...

Matvei Lîzlov, care în seara aceea purta o cămaşă albastră cu clinuri, ieşită de soare, îşi freca mîinile şi încerca tot timpul să dea feţii lui aparenţa unei linişti de nezdruncinat. Un zîmbet trist, care-i luneca mereu pe buze, cum şi degetele care băteau într-una toba pe masă îl trădau însă. Polovinkin şedea lîngă fereastra deschisă şi fuma tot timpul. Numai Murukov scria într-una şi-şi apleca nasul atît de tare peste hîrtie, încît răsuflarea lui apropiată mişca foaia. Din cînd în cînd ieşea cîteva clipe ca să lipească, cu cocă, pe scîndura de afişe a comitetului executiv mereu alte înştiinţări, pe care le netezea bine cu mîna ca să nu le ia vîntul. Cînd se întorcea, vorbea în şoaptă cu Lîzlov şi cu Polovinkin şi iar mai scria o înştiinţare, în care ruga pe ţărani să-şi păstreze firea într-o clipă aşa de grea şi, cu liniştea pe care se cuvine s-o aibă fiecare cetăţean, să pregătească pentru a doua zi veşminte călduroase, sau îi încunoştiinţa că în privinţa impozitului pe găini, adică patru ouă de fiecare găină, aveau dreptul să-l înlocuiască cu miere, cu ceară, cu pînză, şi, cine mai avea, chiar cu grîu.

La încordarea acestei şedinţe, la care luau parte opt oameni şi care avea să fie şi cea din urmă în Hoţii, se mai adăuga şi neliniştea pe care o trezise faptul că în împrejurimi ţăranii şi începuseră să-şi facă de cap. În ajun,

în sătucul Maliuga, fusese ucis președintele, un țăran aspru, dar cu sufletul deschis și cunoscut pînă și la județ. Crima nu fusese însoțită de nici un fel de tulburări. Președintele fusese scos la marginea satului, înjunghiat cu cuțitul, iar leșul cufundat într-o mlaștină atît de adîncă, încît putea înghiți în cîteva clipe o troică cu oameni cu tot. Nu degeaba cei din Maliuga treceau în toată împrejurimea drept niște îndrăciți. Locurile pe care trăiau erau foarte mlăștinoase, și omul nu prețuia la ei mai mult decît un topor nou.

— Acuma are să trebuiască să dormim pe rînd, zise încet Cimelev. De-o fi să tabere pe noi, apoi să știți c-au să facă asta numai noaptea.

— Pînă peste două zile n-au să tabere pe noi, zise Lîzlov, împrăștiind cu degetul pata de cerneală, pe care o făcuse Murukov pe masă. Da de pregătit, desigur că n-ar strica să ne pregătim. Și pe Volodka Vasiliev tot noaptea l-au luat.

Volodka Vasiliev era președintele ucis de la Maliuga.

— Ce-ar fi să le facem niște percheziții! se amestecă Polovinkin, care stătuse îngîndurat tot timpul cît durase ședința. Să le luăm armele. Pe urmă, are să ne vină mai ușor...

Nu apucă să isprăvească, și pe fereastra deschisă se auzi un glas.

— Vă rog să mă iertați că vă stingheresc, spuse, apărînd pe jumătate în fereastră, cineva care stătea, se vede, cu picioarele pe prispă. Dați-mi, vă rog, s-aprind țigara, urmă necunoscutul, în mînă cu o țigară neaprinsă, și se băgă aproape de-a-ntregul pe fereastră.

Toți se uitau la dînsul. Nu era prea tînăr, nici prea înalt, avea fața palidă și îndrăzneață; mustața bălaie părea lipită de buza de sus, așa era de semeață, iar bărbia proaspăt rasă. Șapca, boțită și de modă veche, era dată pe ceafă de te minunai cum se mai ține pe cap, iar pe frunte îi cădea o șuviță de păr de asemenea bălaie.

După ce-şi aprinse ţigara de la Polovinkin, se uită cu linişte şi viclenie la cei care şedeau în jurul mesei.

— Tot şedinţaţi ? făcu el, zîmbind ironic. Ei bine, şedinţaţi !

Apoi fluieră, duse mîna la şapcă şi, într-o clipă, nu mai era acolo.

Polovinkin era gata să-şi urmeze gîndul şi să arate că era neapărată nevoie de perchiziţii, dar înghiţi în sec, speriat de înfăţişarea celorlalţi, care încremeniseră. Cimelev şi Lîzlov schimbau priviri. Murukov nu era în stare să scoată peniţa din călimară, de parcă aceasta îi ţinea peniţa cu dinţii. Ceilalţi aveau nişte mutre ca şi cum ar fi fost gata să bată din aripi şi să-şi ia zborul.

Cel dintîi îşi veni în fire Lîzlov, se sculă, înjură şi ieşi pe uşă ca o furtună. Se auzi cum strigă ceva santinelei şi cum santinela fuge după colţul izbei, pocnind din mers cu închizătorul armei.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Polovinkin, uitîndu-se la cei rămaşi.

Pe faţa plină i se adînciră numaidecît patru cute. Nu-i răspunse nimeni. Toţi pîndeau, aşteptînd o împuşcătură, dar împuşcătura nu venea.

— Ce-i asta ? repetă Polovinkin, răsuflînd cu gura deschisă.

— Ai să vezi tu ce-i asta ! bombăni Cimelev. Ştii tu cine a aprins ţigara de la tine ?

— Ei, cine ? şi comisarul ciuli urechea.

— Mişka Jibanda, în carne şi oase, răspunse Cimelev şi se duse să închidă fereastra.

În clipa aceea se întoarse Lîzlov şovăind şi se opri nehotărît lîngă uşă. Cel dintîi lucru pe care îl văzu era că Polovinkin se mutase de la locul lui, de lîngă fereastră, şi avea acum în spate peretele. Lîzlov nu voi să treacă asta sub tăcere :

— Serghei Ostifeici, dacă trag, trece şi prin zid, spuse el cu glas tare. Acum nu mai merge să umbli cu fofîrlica. Ai intrat în horă, trebuie să joci.

Şi, apropiindu-se de masă, nu mai ceru voie şi-şi vîrî mîna în punga cu tutun a lui Polovinkin.

...Noaptea, cerul se acoperi. Era o noapte întunecoasă şi neliniştită, cu aerul înăbuşitor. Zorile nu aduseră nici o uşurare. Norii de culoarea stîncilor, parcă rupţi din munţi, veneau buluc unii peste alţii. Totuşi nici un strop nu căzu pe cîmpul uscat, plin de crăpături. Dincolo de perdeaua de nori se tîra pe nesimţite soarele ajuns în zodia leului. Era în ajunul lui sîn-Petru. Secara înflorea. Ţăranii se grăbeau să coseasc fînul, ca să umple vremea dintre sîn-Petru şi sfînta Maria-mare. Secara se nimerise anul acela timpurie. În văzul cosaşilor din Popuzino, cei din Hoţii începură în zori coasa în lunca Kuriei.

După ce cosiră cam un sfert de luncă, cosaşii osteniră, se aşezară care unde nimeri; desfăcură legăturile şi începură să mănînce. În locul fîşîitului şuierător al coaselor, în luncă se auzeau acum glasuri domoale, dar de rîs nu rîdea nimeni. În ziua aceea, Marfuşka se legase de Dmitri Barîkov, ca s-o ia el de nevastă : „Ia-mă, ia-mă. De volbetc lău, am tă tac." În capul ei tont, avea credinţa neclintită că, odată şi odată, avea s-o ia careva. Ar fi fost un bun prilej ca oamenii să se mai veselească puţin pe socoteala ei, rîzînd de pletele ei cărunte, de picioarele ei desculţe, de care le era greaţă, de ţoalele cu care era îmbrăcată — o fustă de pînză aspră de culoarea albicioasă a mucegaiului, cu totul nepotrivite pentru o mireasă. Dar oamenilor numai de rîs nu le ardea.

Dacă ar fi tras cineva cu urechea la cele ce vorbeau, şi-ar fi dat seama, cu groază, că pîrîiaşele cele mici ameninţau să-şi unească apele într-un fluviu clocotitor care să înece tot. Vorbeau cu jumătate de gură, încîlcind şi schimonosind vorbele, că abia mai puteai înţelege ce spuneau, însă fiecare cuvînt al lor ascundea un tîlc al lui,

întunecat. Doi dintre ei vorbeau mai cu aprindere : Luka Begunov şi Efim Suponev. Ceilalţi se strînseră în jurul lor ca să asculte şi, fără să-şi dea seama, se amestecară şi ei în vorbă. Peste vreo zece minute, locul răsuna de răcnete şi de înjurături. La drept vorbind nu era ceartă, toţi fiind de aceeaşi părere, numai că inima trebuia lăsată să-şi slobozească furia şi gîtlejul să dea drumul răcnetelor. Un ţăran cu nişte opinci de sfoară împletită arăta în aer cu pumnul şi se tot vîra în Prohor Stafeev, urlînd la dînsul şi drăcuindu-l.

— Asta nu se poate. Aşa nu mai scăpăm de harapnic cîtu-i lumea.

— Ce mai calea-valea ? Nu-i chip altfel. Trebuie să aşteptăm să vină oameni mai cu scaun la cap, o ţinea morţiş Prohor Stafeev. Cu ce vrei să încarci puşca ? Cu cîlţi ?

— Toţi deştepţii au crăpat de foame. Nu ne-a rămas acum alta decît să ne descurcăm singuri, strigă omul cu opincile de sfoară împletită, ameninţînd şi mai tare cu pumnul.

O femeie, care-şi făcuse drum cu hotărîre şi ajunsese pînă-n mijlocul mulţimii de oameni, se năpusti şi ea la Prohor Stafeev :

— D-apoi cum altfel ? Pe lanu meu cresc numai bălării. Nici n-am ce treiera, că la mine orzul n-a dat în spic. Şi am zece guri pe capu meu ! Crezi că am de la cine lua ? Ce pot să dau eu ?

— Dar tot ai dat ! o întărîtă altă femeie, cu glasul răguşit şi c-un nas care mai că-i acoperea jumătate din faţă.

Începu să semene a întrunire. Glasurile se linişteau o clipă, apoi iar răbufneau şi se aprindeau. Iar se repezeau ţăranii unii la alţii, ameninţau în deşert şi se trăgeau înapoi, ca să se repeadă apoi şi mai tare. Natura amuţise şi trăgea cu urechea la vuietul clocotitor al sufletelor ome-

neşti. Cînd hărmălaia ajunse în toi, un glas străin spuse în spatele ţăranilor :

— Este neapărată nevoie de o schimbare.

Aceste vorbe, rostite cu hotărîre, îi şfichiuiră ca o vijelie şi făcură să amuţească îndată zgomotul în toată lunca. Ţăranii întoarseră capetele încetişor, parcă s-ar fi temut să nu-şi frîngă gîtul. În apropiere nu se vedea nimeni, dar ceva mai deoparte sta Semion Rahleev, ţinîndu-se cu mîna stîngă de un sorb plăpînd, cu frunza rară. Părea bolnav, avea sprîncenele încruntate şi se uita în gol, peste oameni şi luncă, spre întinsul posomorît al cerului, unde atîrna un nor. Fără să-şi ia ochii de la Semion, ţăranii începură să se tragă înapoi.

Semion îşi smulse deodată şapca din cap şi o trînti cu putere de pămînt, ca şi cum ar fi chemat în deznădejdea lui pămîntul să-i vină în ajutor.

— Ehei, nenorociţilor ! îi auziră ţăranii cea dintîi chemare şi, în acelaşi timp, îl văzură scoţîndu-şi pieptul înainte, gata să înfrunte loviturile. Voiam să vă spun pentru ce l-am ucis pe Petka.

Cuvintele lui Semion parcă tremurau şi buzele care le rosteau tremurau şi ele. Însă, o dată pornit, nu se mai putu opri. Sorbul pe care îl încleştase îşi scutura supus frunzele, la fiecare izbucnire a glasului său. Dacă ţăranii ar fi stat mai aproape, le-ar fi venit greu să i se uite în faţă. Pe chip i se aşternuse o durere nemărginită, ca a mucenicului Feodor Stratilat. Mai tîrziu, Semion nu-şi mai aducea aminte ce anume spusese atunci. Vorbise ca în delir, dar rostise totul cu tîlc şi cu îndemînare, parcă ar fi dat cu coasa peste iarba deasă.

Ţăranii stăteau cu capul plecat şi ascultau cu mare luare-aminte, deşi vorbele lui Semion erau tăioase. Chiar răstimpurile de tăcere îi plesneau ca nişte bice. Tot cu astfel de pocnituri de bici îşi strînge păstorul turma împrăştiată. Lucrul cel mai de seamă, despre care vorbea

el, era cel după care tînjeau inimile țăranilor din Hoții: Lunca Zinkăi, iar în jurul ei, ca în jurul unei osii, se învîrteau toate celelalte roți mai mari și mai mici — și orașul pe care nu-l mai puteai sătura, și învățămintele trase din trecut, și răfuiala care avea să vină pentru Gînsacul ucis. La început, țăranii crezuseră că Semion voia să tulbure lumea, ca să acopere fărădelegea lui cu păcatul întregii obști. Bănuiala asta se risipise acum de la sine. O fetiță, care se ținea de poala maică-si, începu să plîngă din senin. Fetița plîngea numai pentru că taică-său, sprijinit greoi în coasă, tăcea nespus de încruntat. Auzind-o plîngînd, țăranii începură deodată să vorbească tare, ca să amuțească tot atît de brusc.

...Amuți și satul Hoții. Nu vedeai un om pe uliță. Nimeni nu aduse ouăle datorate. Războiul fusese început fără declarații scrise, și amîndouă părțile stăteau tăcute, așteptînd fiecare atacul inamicului. Părintele Ivan Magnitov se prefăcuse greu bolnav și nu făcuse nici o slujbă, nici măcar de sîn-Petru, deși știa că nedumerirea țăranilor va avea urmări pentru el. Ivan Magnitov își opri pînă și copiii să mai iasă în uliță, ca să nu mai aducă aminte cuiva că în Hoții ar fi un popă, pe care l-ar chema Ivan Magnitov.

Comitetul executiv trecea și el printr-o mare neliniște. Serghei Ostifeici se dusese de două ori la Cekmasovo, ca să se înțeleagă la telefon cu județul. Firele agățate de copaci erau tăiate. Din aceste fire, „Frăția zburătoare" își făcuse provizii strașnice de coarde de balalaică. În ziua cînd, peste măsură de deznădăjduit, Polovinkin se dusese pentru a treia oară la Cekmasovo, firele sovietice răsunau voioase pe cele nouă balalaici ale dezertorilor.

...Acolo, în pădure, se ivi în mijlocul poienii cu iarba mătăsoasă lunganul de Petka Diavolul.

Petka se îmbrățișă singur cu mîinile lui lungi, își ridică poalele mantalei zdrențuite, se lăsă la pămînt deodată,

apoi sări repede în sus şi începu să joace, arătîndu-se atît de iscusit la dans, încît lui Tioşka cel cu tălpile groase, întîiul dansator la el acasă, la Penza, i se făcu negru înaintea ochilor de invidie.

XII. LOVITURA

Întrucît ţăranii nu aduseseră ouăle datorate, şi nici măcar ceea ce puteau aduce în locul lor, comitetul executiv hotărî să se meargă cu strînsul ouălor din izbă în izbă. Comisia comitetului executiv, alcătuită din comisarul pentru aprovizionare, Matvei Lîzlov şi un ostaş din Armata Roşie, ieşi a doua zi după-amiază din casa comitetului executiv şi se îndreptă spre marginea din deal a satului, de unde avea de gînd să înceapă strînsul. În urma insistenţei comisarului, ieşiseră fără arme, ca să nu zgîndăre degeaba închipuirea ţăranilor. Numai ostaşul îşi luase arma cu el, pentru că mai degrabă ar fi dat de bănuit dacă n-ar fi luat-o.

Acest pas nechibzuit puse capăt liniştii prevestitoare de rău din ziua aceea. Sub cerul acoperit de un păienjeniş de nori joşi, ziua era înăbuşitoare. Aerul parcă se aprinsese. Pe cîmp nu se simţea nici o adiere, iar florile, neavînd nici ele chip să răsufle, îşi plecaseră capul, triste.

Se ştie de cînd lumea că pe găini le oblăduiesc femeile. Abia se răspîndi prin sat vestea că cei de la comitetul executiv plecaseră pe la izbe, că femeile se şi repeziră să pună cîrligele şi zăvoarele la uşi. Bărbaţii nu se vedeau nicăieri. Uliţa largă a satului răsuna de vaietul prelung al femeilor. Fugeau ele cu mîinile goale, dar erau zbîrlite şi furioase, de-ai fi zis că sînt nişte cloşti speriate, gonite de pe cuibarele lor.

Comisarul mergea mai încet şi rămăsese puţin în urma lui Lîzlov şi a ostaşului, care o luaseră înainte. Mînioase

cum erau, femeile îl înconjurară şi-i despărţiră pe unii de alţii.

— Nu-ţi dăm ouă, strigară către comisar cîteva femei în cor. Furia lor le făcea primejdioase chiar şi pentru un pluton de soldaţi, iar aici erau numai trei oameni, pe deasupra şi dezarmaţi. Copiilor de ţîţă le dăm să mănînce buruieni, iar pe tine, gură-cască, ai vrea să te hrănim cu ouă ?

— ...Asta-i jaf, urla fără încetare o femeie, încercînd în zadar să răzbată prin cercul muierilor înghesuite în jurul comisarului.

Se dădeau în lături unele pe altele, vîrîndu-se în comisar, care le ascultă răbdător şi-şi întorcea capul cînd într-o parte, cînd în alta. O femeie chioară, cu barişul lunecat pe spate, se sprijinea chiar de umărul lui şi-i striga ascuţit şi fără nici o ruşine, drept în ureche :

— Iacă, cocoşul meu e neputincios... nu mai calcă de loc găinile. Cui să spun să le calce ? Moşneagului meu ?

Din pricina ţipetelor ei, la început comisarul nu înţelese ce spunea, iar cînd îi desluşi vorbele se scărpină pe frunte, ca să se dumirească ; iar cînd ajunse să se dumirească în privinţa neputinţei cocoşului, era prea tîrziu. Femeile care se izbeau în ceilalţi doi, din faţă, erau, se vede, cele mai rele şi mai îndîrjite. Degeaba căuta Lîzlov să se desfacă din strînsoarea lor, mai cu gluma, mai cu ameninţarea. Valul de femei creştea mereu şi nu mai era chip să scapi de ele.

În clipa aceea Fetinia, care era mai usturătoare decît urzica şi mai amară decît pelinul, apucă o găină care se încurcase între poalele femeilor şi căuta zadarnic o ieşire şi, cît ai clipi din ochi, îi făcu vînt drept în obrazul ostaşului. Acesta n-apucă să se ferească, şi o gheară a găinii îl nimeri în ochi. Ostaşul îşi făcu ochii mici, se clătină şi, fără să vrea, dădu să se apere de femei cu arma. Din nenorocire, în învălmăşeala femeilor răzvrătite, era şi ne-

vasta tînără a lui Rubliov, însărcinată în luna a şasea, şi lovitura ostaşului o nimeri drept în pîntece.

Fluturîndu-şi cu stîngăcie deasupra capului braţele desfăcute şi ţipînd pătrunzător : „M-a omorît !", tînăra Axinia căzu la pămînt în mijlocul femeilor, care se dădură înapoi îngrozite.

Urletul Axiniei Rubliova a fost ca fulgerul după care vine îndată tunetul. O sută de glasuri de femei repetară urletul ei. Uliţa începu să se golească. Femeile fugeau care încotro. Larma asta parcă ar fi fost tocmai ultimul semnal pe care-l aşteptau bărbaţii. La porţi, pe după garduri, pe la colţuri, începură să se mişte ţărani furioşi. Veneau în fugă cu pari, cu coase şi cu topoare. De undeva se ivi şi Egor Brîkin. Cu ochii sticlind, ca un nebun, căra după el un trunchi pe care, oricum, n-avea putere să-l avînte.

— S-o tragem în ţeapă pe mătuşa „Comuna", striga cu glas de trîmbiţă Signibedov, fugind la vale cu jiletca desfăcută, leoarcă de sudoare, şi cu ochii zgîiţi.

— ...Oho-ho-ho ! răcnea Garasim cel negru, coborînd în fugă dealul cu un par în spate, stîrnind colbul şi bocănind asurzitor cu cizmele lui de toval.

Lîzlov, ostaşul şi comisarul, strînşi tustrei grămadă, se uitau încremeniţi în jurul lor. Lîzlov rînjea înfiorător, arătîndu-şi dinţii galbeni şi puternici, parcă l-ar fi încercat o durere mare. Comisarul îşi freca bărbia şi bolborosea ceva cu buzele neascultătoare. Ostaşul îşi apăsa cu palma ochiul lovit şi se uita cu groază, cu cel teafăr, la femeia aproape moartă şi la arma care zăcea alături de ea. Faţa frumoasă a tinerei femei se învineţea văzînd cu ochii şi se schimonosea în convulsii. De pretutindeni se apropiau ţăranii.

— ...Ce-aţi avut, tovarăşi, cu nevastă-mea ? şuieră veninos cineva în spatele lor.

Se întoarseră toţi trei.

În clipa aceea, Garasim cel negru se năpusti asupra lor cum cade din zbor uliul asupra prăzii.

Toată ziua aceea, pînă-n seară, Serghei Ostifeici rămăsese la Cekmasovo.

Telefonul nu funcţiona, dar în receptor se auzea un bîzîit, ca şi cum cineva, aflat la celălalt capăt al firului tăiat, şi-ar fi bătut joc de dînsul. Către seară, îşi strînse mai tare centironul pe deasupra mantalei şi plecă spre Hoţii. Serghei Ostifeici îşi alcătuise un plan bine ticluit : mai întîi să meargă la Hoţii să-şi ia hîrtiile, apoi să plece cu o însărcinare la judeţ, ca să scape astfel de fărădelegile care se coceau în sat... Mergea fără grabă, pentru că socotea primejdios să facă zgomot în întuneric, prin locurile acelea din preajma mlaştinii lui Krivonos. „Frăţia zburătoare" îşi făcea de cap pe acolo în fel şi chip cu trecătorii, iar calul alb al lui Polovinkin era o ţintă bună în întuneric. La o cotitură a drumului descălecă şi luă calul de dîrlogi pînă ce trecu de pădurricea de plopi care dădea de bănuit. Serghei Ostifeici avea dreptate : era prostie şi nu curaj să te pui la cheremul glontelui şugubăţ al vreunui viteaz necunoscut.

Chiar în locul unde începea lunca Popuzino, vîntul îi aduse la urechi dangătul îndepărtat al clopotului care suna a primejdie. Locul era foarte întins. Serghei Ostifeici încălecă şi atinse iapa cu biciuşca. Cum venea dinspre miazăzi, nu putea să vadă satul Hoţii din pricina pădurilor care îl înconjurau. I se păru că zăreşte pe un nor reflexul unui foc şi înţelese numaidecît de ce suna clopotul. Acum nu mai avea de ce se teme, şi Serghei mai biciui încă o dată iapa.

Cînd ajunse la capătul dinspre sat al pădurii, văzu că ardea undeva. Pesemne că se aprinsese o izbă de la margine. Focul nu se poate întinde, pentru că vîntul nu bate spre sat. Şi-i bine că-i aşa. Oamenii să fie un timp prinşi cu stinsul focului şi nemulţumirea are să li se mai risipească. Pentru că, oricum, mînia ţăranului nu ţine

mai mult... Aşa gîndea Polovinkin, săltînd în şa. După un timp se auzi iar sunînd clopotul. Clopotul cel mare îşi pierduse în învălmăşeală toată demnitatea mărimii şi suna ca turbat, singur, fără acompaniamentul celorlalte clopote mai mici. „Se vede că arde izba Buhăitei...", i se întări călăreţului bănuiala, şi-şi îndemnă a treia oară iapa.

Serghei Ostifeici se apropia de Hoţii pe neauzite, pentru că tropotul copitelor se pierdea în colbul gros al drumului. Cînd ajunse chiar în faţa satului, începu să-i fie frică. Se făcu roşu de ruşine şi izbuti să-şi învingă teama. Îşi legă iepuşoara de zăbrelele podului şi porni să urce spre sat. În urmă dădu de ceva care aducea a şanţ de scurgere. Polovinkin trecu şanţul, tîrîndu-se. Între timp, se întunecase de tot, şi trebuia acum să meargă aproape pe bîjbîite. Tot mergînd aşa, dădu de gardul uneia din izbele de la marginea satului. Pe Serghei Ostifeici îl cuprinse o curiozitate fără margini, căreia nu i se putea împotrivi. Tot aşa umblase el şi în timpul războiului ţarist, cînd trebuia să se strecoare prin întuneric şi să se ferească de patrulele inamice sau de ochiul negru şi iscoditor al cîte unui cuib de mitraliere. Curiozitatea lui era curiozitatea omului sănătos care vrea să vadă moartea în faţă. Se lipi de gard şi scoase capul.

Cu tot întunericul nopţii, uliţa era luminată de limbile de foc ale incendiului. Ardea casa comitetului executiv, aşezată la o parte de celelalte izbe. Vîntul se liniştise şi focul se ridica drept în sus. Nu era fum. Numai roiuri de scîntei fluturau molcom în întunericul din jur. Cerul deasupra satului se făcuse roşietic. Pe uliţă domnea o înviorare de neînţeles. Deodată clopotul cel mare amuţi. Abia acum se auzi glasul răguşit şi poruncitor al cuiva care alerga din izbă în izbă, răcnind din răsputeri: „Fraţilor, puneţi mîna pe arme!..." Un vuiet, cînd crescînd, cînd descrescînd, răspundea chemării. Ser-

ghei Ostifeici nu-şi putea lua ochii de la casa care ardea. Stîlpul de foc uriaş, aproape nemişcat, îl fermeca şi-l ţinea locului.

Inima lui răvăşită bătea scurt şi des. Firesc ar fi fost ca în clipa următoare Serioga să fugă, să se zvîrle în şa şi, înfigîndu-şi pînă la sînge pintenii în pîntecele iepei albe, să gonească într-un suflet cu raportul la judeţ. Dar se întîmplă altceva. Satul sta sub semnul răzmeriţei. Izba comitetului executiv ardea. Toate legăturile de subordonare faţă de judeţ erau rupte. Polovinkin se simţi slobod de toate grijile care-l chinuiseră pînă mai ieri. Acum era de capul lui. Un potop de hotărîri chibzuite şi sănătoase nu fusese în stare să înfrîngă una singură, nechibzuită. Ceva i se mişca în piept. Oftă adînc şi simţi venind din adîncul sufletului dorinţa nebunească de a se afla în mijlocul ţipetelor, al învălmăşelii şi al primejdiei. Nici răceala nopţii nu-l trezi din beţia lui şi, luînd-o prin curţi lăturalnice, începu să se furişeze înspre mijlocul satului.

Deodată auzi aproape de tot huruitul unei căruţe. Drumul tot mai era luminat de stîlpul de foc. Polovinkin recunoscu în lumină pe Ivan Magnitov, popa din Hoţii, care fugea într-o teleagă încărcată, cu vîrf, cu catrafuse şi copii. Popa şedea pe un scrin pîntecos şi îmbrăţişa samovarul pe care-l ţinea pe genunchi. Căruţa lăsă drumul, coti la stînga şi dispăru din ochi. Numai luciul trădător al samovarului mai oglindea pîlpîitul roşu al focului. „Aha! Va să zică, o ştergi!", gîndi cu batjocură Serghei Ostifeici şi dădu să-şi urmeze jocul primejdios. Dar se opri la timp şi se lipi de zidul negru al izbei unde se afla baia de aburi a obştei. În silueta întunecată şi mătăhăloasă, care fugea şi se împiedeca pe drum, recunoscuse pe preoteasă. Femeia se silea să-şi ajungă din urmă bărbatul şi striga la el gîfîind:

— Părinte, părinte... Ai uitat tablaua! Uite, ia-ţi tablaua...

Apoi o luă în goană la vale cu tablaua strîns lipită de piept, tot strigîndu-şi zadarnic bărbatul.

În sat, agitaţia se înteţi. Bărbaţii urlau ca femeile, femeile înjurau ca bărbaţii. Răzmeriţa, pornită de la o găină, se întindea ca un nor întunecat, ameninţînd toată împrejurimea. În noaptea aceea satul Hoţii fu înecat în groază şi în sînge. În răstimpuri, pe poiana golaşă a cerului trecea în salturi neaşteptate, ca o iscoadă, luna şi numaidecît se înfunda iarăşi în moliciunea apăsătoare a norilor. Apoi, asemenea lui Polovinkin, pe care îl chinuia curiozitatea de a privi moartea în faţă, îşi arăta iar, timp de o clipă chipul, ca să se ascundă din nou speriată. Şi avea, în noaptea asta, de ce să se sperie.

În Hoţii începuse să sosească toată „Frăţia zburătoare" care stătuse pînă atunci ascunsă în pădure. Ţăranii îşi întîmpinau feciorii, femeile bărbaţii. Într-un avînt de generozitate, Signibedov scutură toate resturile din prăvălia sa, pregătind primirea oaspeţilor. Numai că nimeni n-avea chef să mănînce. Obişnuita lăcomie pentru mîncare dispăruse. Toţi voiau să bea. Ţăranilor li se aprinseseră ochii de o sete arzătoare. Datorită şireteniei lui Egor Brîkin, fusese descoperită, spre bucuria tuturora, o adevărată fabrică de rachiu în zemnicul mătuşii Măturoaia, moaşa satului. Oamenii băură sălbatic, şi cu căuşele, şi cu farfurioarele, iar unii sorbeau de-a dreptul din mîna făcută căuş.

Dmitri Barîkov venea dinspre o margine a satului cu pasul nesigur al omului băut. De umăr îi atîrna armonica. Chiar lîngă fîntînă se lovi nas în nas cu Andriuşka Podpreatov şi cu Egor Brîkin, amîndoi prieteni de-ai lui din copilărie. Veneau fiecare din altă parte, tustrei bine afumaţi, purtaţi în neştire de voia întunericului şi a băuturii. Şi pe umerii acestora doi se bălăbănea cîte o armonică, care chelălăia pe toate tonurile. Dacă ceilalţi doi erau beţi bine, Brîkin numai se prefăcea.

Ciocnindu-se unul de altul, se opriră toţi trei deodată şi-şi scoaseră fruntea înainte, ca berbecii.

— Să ştiţi că i-am făcut felu nevesti-mi, zise Egor foarte mulţumit de sine şi, smulgîndu-şi şapca din cap, o flutură ca şi cum ar fi salutat, ca pe o nouă stăpînă, noaptea asta de beţie şi de nebunie.

— Be-e-e, behăi Andriuşka. Nu mai spune ! Chiar ai omorît-o ?...

— Nuu... I-am tras numai o bătaie bună, de învăţătură, chicoti Brîkin.

Cei trei mai rămaseră aşa un timp, nas în nas.

În sat se auzeau oameni ţipînd, alergînd. Nori năvalnici astupaseră toate răsuflătorile cerului şi zăpuşeala era de nesuferit. Pe cerul negru ca praful de puşcă, luna nu se mai arăta. În depărtare, fulgera într-una. Deodată, Andriuşka oftă şi-şi săltă cu îndemînare umărul. Din armonică tresări un sunet şi, întocmai ca un căţel dresat, armonica îi veni drept în mîini.

La fel făcură şi ceilalţi doi. Şi, o dată cu armonicile în mîini, apăsară în acelaşi timp fiecare pe cîte patru clape, de mult ştiute, şi desfăcură brusc burdufele armonicilor.

Prietenii cîntau acum cum cîntaseră şi altădată, cînd mergeau tot aşa, alături, beţi fără să fi băut, şi suflînd în triştele pe care şi le meştereau singuri. Mai tîrziu, după ce trăiseră la oraş şi începuseră să fie mai tare ispitiţi de viaţă, mergeau, ca şi acum, cîntînd cît îi ţinea gura şi neîncăpîndu-şi în piele de fuduli, ca nişte flăcăi numai buni de însurat ce erau.

Pe atunci se făleau cu tinereţea lor şi-şi trăgeau mustaţa care abia le mijea, ca să crească mai repede şi să le frîngă fetelor inimile. Şi acuma, după ce-au gustat din ispitele vieţii, iată-i iarăşi împreună pe cei trei prieteni nedespărţiţi, bătînd cu degetele furioase în clapele armonicilor şi cîntînd din gură, în ritmuri jucăuşe, me-

lodii în care era vorba de lucruri triste, de ticăloşenia vieţii şi de puţinele ei bucurii.

Mitea Barîkov îşi întoarse cît putu faţa cu obrajii scofîlciţi, dar buhăită şi roşie, şi strigă cît îl ţinea gura:

. . . . . *ehe-hei!*
Noi petrecem, nu ne pasă,
Adă, babă, borş pe masă.

Din fundacuri veneau spre ei consăteni şi „zburători" străini, oameni de tot soiul: unii neastîmpăraţi, alţii molîi, cu feţele netede sau ciupite de vărsat, bogaţi sau săraci.

— Te-ai îmbătat criţă, măi Timak... strigă unul din ei, dînd din mîini ca apucat.

— De-acuma-ncolo, că sîntem pe dîmb, nu ne mai pasă, urlă drept răspuns necunoscutul Timak. Bem orice rachiu.

— Dacă-i aşa, drăguţă, te poţi îmbăta şi cu otravă de muşte, zise cel dintîi.

— Daţi-i drumul, măi băieţi, răcni tîmpeşte altul, care tropăia necontenit din picioarele încălţate cu opinci.

Strigătele se înteţeau, căci altă ceată zgomotoasă se apropia de ei.

— Au pus mîna pe unu, pe-un prizonier, strigă agitat Saveli Bătutul, vîrîndu-se înainte.

La beţie, Saveli era întotdeauna blînd şi vesel.

— Pe cine au prins, măi?... întrebă cu luare-aminte Brîkin şi-şi mişcă nasul adulmecînd.

— L-au prins pe Serioga Gînsacul, spuse „zburătorul" Tioşka, un om mic de stat, dar lat în spate. Mişka Jibanda n-o fi pe-aici? El de mult şi-a pus ochii pe Serioga.

Se auziră strigăte:

— Nu-u, Mişka-i în izbă la Savelı.

— Mişka-i la noi. La noi. Pune ţara la cale cu Semion al meu, se lăudă Saveli, umflîndu-se ca un curcan. Se sfătuiesc ce să facă cu Rosia : s-o cucerească sau nu.

Ceata se opri.

În mijlocul grupului sta Serioga Polovinkin, întrecîndu-i pe toţi prin înălţimea lui. Îşi pipăia spatele şi se boldea la toţi, parc-ar fi vrut să-şi poată aminti mai tîrziu faţa fiecăruia.

— Mi s-a rupt gaica, căutaţi-o pe aici, se rugă Polovinkin.

— Las' că merge şi fără gaică ! Acuma, pentru tine e totuna, spuse unul care-l ţinea pe Serioga de braţ.

— Să-l zvîrlim în mlaştină la ţînţari, zise cineva din spate.

— Mai degrabă-n foc.

— Facem noi treaba şi fără Mişka.

Polovinkin smîrcîia şi-şi muşca buzele, vîrîndu-şi-le cu totul înăuntru.

Din spate iar mai strigă cineva :

— Să-l zvîrlim la ţînţari. La ţînţari !

— Ţînţarii nu prea-s dibaci acuma, se amestecă îngrijorat un uncheş desculţ, bătrîn de tot, care numai pentru asta se tîrîse de pe laiţa lui, ca să pună la cale cu cei tineri moartea lui Serioga. Ce-i mai pot face acuma ţînţarii ?

— N-avea dumneata grijă, tătucă, îl linişti un flăcău din cei neastîmpăraţi. Acuma-i tocmai timpul păianjenilor. Apoi mai sînt şi furnicile ! Sînt ele gîze destule...

— Să-l zvîrlim în mlaştină, urlau cei din spate care nu ajunseseră pînă la Serioga, ca să-l pipăie măcar cu mîna lor.

— Da cine merge în capul alaiului ? strigă mai tare ca toţi Tioşka, cerînd pentru el această cinste.

— Petka Diavolul ! Petka ! strigară vreo şase. Să meargă Petka, că-i iute de picior...

— ... da, e subțirel la încheieturi, spuse încîntat cineva care nu mai era tînăr și care se vede că la vremea lui își făcuse de cap.

Așa că, în ciuda lui Tioșka, îl rînduiră în față pe Petka Diavolul, un flăcău de douăzeci și opt de ani, lung și subțire ca o prăjină. Acesta ieși înainte. Cineva îi lumină fața cu țigara. Petka se uită, parcă cu vinovăție, își aruncă privirea spre zarea unde fulgera și se minună mai mult pentru el:

— Ia uite ce mai fulgeră!

Deodată, parcă s-ar fi zbătut în chinurile dinaintea morții, se îndoi și se îndreptă numaidecît într-un singur picior, în timp ce cu celălalt bătea măsura, și începu să cînte c-un glas pițigăiat de tot:

E-he-hei și e-he-hei,
Ei, și dacă-i slută ce-i?

Erau tocmai gata să pornească și să-l ducă pe Serghei Ostifeici la moarte, cînd răzbi prin mulțime Marfușka cea peltică.

— Oa-meni buni! Glasul toantei era întretăiat și rugător. Dați mie, că mă logodec cu el. Fățioru mi l-au ucit. Am tă-i port lui de grijă. Ei?...

Era despletită și se vîntura printre țărani cu fusta ei pe care și-o udase cine știe pe unde și care-i atîrna acum, scorțoasă și boțită.

— Du-te dracului... Nerușinato!

— Dă-i cîteva zgripțuroaicei! Moașă-sa pe gheață...

— Cărați-o și pe ea acolo!

Cineva o apucă de fustă, dar ea se smuci și o luă la goană.

Acuma nu le mai stătea nimeni în drum, și Serioga nici nu încercă măcar să fugă. Zeci de mîini erau încleștate

pe fiecare bucăţică din el, ca pe o pradă. Acolo, undeva, în zăpuşeala umedă şi puturoasă a mlaştinii lui Krivonos, îi era scris lui Serioga să desfacă, gol-puşcă, nodul încurcat de Svinulin.

XIV. BEŢIA

Acasă la Semion, în odaia mare şi curată, şedeau în jurul mesei şefii „Frăţiei zburătoare" şi toate căpeteniile răzmeriţei din Hoţii. Izba era plină de oameni şi se mai înghesuia lumea şi în uşă. Pe masă era o grămadă mare de mahorcă şi o tablă plină cu acadele sticloase de toate culorile, tot ce-i mai rămăsese ca marfă fostului băcan Signibedov. Oricine voia se apropia şi lua.

Intr-o parte ardea un fel de opaiţ străvechi. Capătul scrumit al surcelei cădea cu un şuierat de şarpe într-o covăţică plină de apă. Anisia, mama lui Semion, stătea în faţă şi asculta cu nelinişte discuţiile tinerilor, care puneau la cale treburile întregii plăşi, iar în răstimpuri ţistuia la femei, ca să mai tacă, lucru cu totul de prisos, pentru că era şi aşa linişte. Oameni băuţi nu erau aici şi sfatul mergea strună. Buna rînduială a întrunirii n-o întrerupse nici o observaţie nelalocul ei. Nu se mai pomenise întrunire la care să fi fost atîta ordine.

Vorbitorii urmau cu străşnicie rînduiala statornicită. Cuvîntul era preţuit nu după iscusinţa lăudăroasă a vorbelor frumoase, ci după scurtimea şi tîlcul lui. Deşi la această întrunire au fost puse la cale chestiuni nespus de însemnate, ea n-a durat mai mult de un ceas. Toţi, ca un singur om, înclinau fără îndoială către aceeaşi părere :

— Nu sîntem în stare să ţinem piept singuri întregii maşinării. Trebuie să cerem ajutoare şi să ne ridicăm cu toţii, pînă şi babele ştirbe şi copiii, cărora nu le-au dat

încă dinţii... aşa le spunea Semion, pipăindu-şi barba care-i crescuse mare.

Hotărîră pe loc să trimeată călăreţi la Popuzino, la Suskia, şi la îndepărtata Cegodaika, şi la apropiata Maliuga, şi la Duplea, care se afla la jumătate cale şi se ţinea ca prin minune deasupra mlaştinilor, şi la toţi ţăranii de prin împrejurimi, ca să vină în fugă încoace cu ce-or avea la îndemînă. Fără să mai stea la discuţii, ieşiră îndată din mulţime cei nouă oameni statorniciţi de mai înainte pentru treaba asta. În faţa cerdacului îi aşteptau nouă cai fără şei. Oamenii încălecară toţi deodată, caii porniră în tropot şi din nouă margini ale satului se ridică în acelaşi timp, în nori năvalnici, colbul nopţii.

Întrunirea îşi urma cursul. Mişka Jibanda scoase o hîrtie subţire şi mototolită şi citi cu glas tare lista tuturor celor din plasă, care erau pentru Soviete. După fiecare răspuns de încuviinţare, punea cu unghia lui tare o cruce apăsată alături de numele pe care îl citise.

— ...Cimelev Pantelei, citi încet Jibanda.

— Este, răspunse cu glasul trist Afanas Cigunov, uitîndu-se cu luare-aminte la o pată de pe masă.

— ...i-a tăiat Vaska jumătate de faţă cu coasa, se auzi ca un ecou printre femei.

— Şohin... spuse cu asprime Jibanda, în timp ce punea o cruce în dreptul lui Cimelev. Femeilor, am să vă tai limba!

— Care-i acela? Avem doi Şohin, întrebă, într-o doară, Prohor Stafeev de la locul unde şedea, mai la o parte.

— Păi la mine sînt înscrişi doi Şohini, Zahar şi Efim, îl lămuri Jibanda, uitîndu-se mai de aproape la hîrtie.

— Amîndoi... sînt amîndoi, spuse Cigunov, fără să-şi ia ochii de pe pată.

Şi iar, ca un ecou, răsună glasul femeilor:

— ...a sărit pe fereastră numai cu un crac de izmană tras. Şi striga : „N-aveţi conştiinţă-n voi !..." Asuda într-una şi tot ducea batista la cap.

— A dat să se ascundă în tindă, spuse alta atît de încet, că părea să vorbească lîngă un mort. Da uşa la tindă era încuiată. Atunci s-a băgat în beci. Iar femeile din casă strigau la el : „Ieşi, Zaharka. Te caută oamenii. Din pricina ta au să ne omoare pe toate."

— Asta-i pentru cositul în Lunca Zinkăi, îi tăie răspicat vorba o a treia femeie. Cum şi-a aşternut, aşa are să doarmă.

— Vasili Lîzlov, citi mai departe Jibanda.

— A scăpat javra... Te mai poţi aştepta la cine ştie ce pozne din partea lui, că-i tare aprins băietanul, rosti morocănos Luka Begunov şi tăcu iar.

— L-au văzut fugind înspre pîrîu. S-a zvîrlit de pe mal în apă... zise Prohor Stafeev, cu un aer de vinovăţie. Au bătucit oamenii cu cizmele lor tot rogozul... Da ia-l de unde nu-i.

In momentul acela, un cărbune din opaiţ căzu şi sfîrîi în apă.

— Iaca, aici nu mai ştiu, zise Jibanda, strînse din ochi şi duse hîrtia la lumină. Şurupov Kuzma... Ştiţi pe unu pe care-l cheamă aşa ? întrebă el.

— Dă-mi mie hîrtia, zise Semion, o luă în mînă şi citi : Murukov Kuzma... Sigur, ăsta-i !

— Se tîra de-a buşilea în secară, cînd l-au rănit... îşi aminti bătrînul Podpreatov de secretar.

— Zici că l-au găsit în secară ? întrebă Jibanda, care nu se grăbea să pună o cruce în dreptul secretarului.

— Da, l-au găsit, răspunse în silă Cigunov, pe care-l sîcîia povestea asta şi-şi tot freca cu mîna ochii, ce i se închideau într-una, obosiţi de cîte le fusese dat să vadă într-o singură zi. Ce s-o mai lungeşti ? Dă-i mai repede drumu cu cititu ! Că de secure nu scapă nici unul. Asta-i sfînt.

În vremea asta, femeile își povesteau una alteia, în șoaptă, amănuntele morții lui Murukov.

— ...Bătrîna se tînguia că de ce dădeau în mînzoc. Zicea că mai bine l-ar lua ei, că era rotund ca un harbuz.

— ...A și nimerit-o cînd să plîngă după mînzoc, zise batjocoritor o femeie înaltă.

...Citiră așa lungul pomelnic pînă la sfîrșit. În dreptul fiecărui nume, afară de acelea ale lui Vaseatka Lîzlov și Serioga Polovinkin, unghia lui Mișka zgîria semnele adînci ale morții. Întrunirea era pe sfîrșite. Încordarea de la început trecuse, și începură să vorbească mai în voie, cînd Iuda aruncă din senin pe masă o grămadă întreagă de țigări și pofti cu mîna pe toți să ia.

— De unde-ai făcut rost de țigările astea ? îl întrebă Semion, clătinînd din cap.

Iuda era unul dintre „zburători". Nu prea înalt, dar bine legat. Avea o față smeadă și plăcută, o mustăcioară cu sfîrcurile răsucite și un zîmbet șiret, pe care dinții stricați și înnegriți îl făceau să pară lunecos și înșelător. Porecla de Iuda i-o pusese mai demult alt „zburător", Vaska Pekin, fără să știe nici el de ce. Cît ținuse întrunirea, Iuda stătuse deoparte și ronțăise din bomboanele lui Signibedov.

— Țigările ? Le-am găsit la o percheziție, răspunse cu modestie Iuda, uitîndu-se la palma lui mică, cu degete lungi. Stăteau așa degeaba, în magazia lor. Într-un cuvînt : bun obștesc.

— A găsit și botine, spuse cu admirație față de Iuda un alt „zburător", pe nume Tioșka, flăcău vînjos și noduros, de fel de lîngă Penza, care de cum îl văzuse pe Iuda se făcuse omul lui și-i ghicea gîndurile din ochi. Niște botine femeiești. De altfel e îmbrăcat femeiește.

Și, în adevăr, Iuda purta o fustă de lînă în dungi, țesută în casă și încă destul de bună, peste care era încins strîns cu o cingătoare caucaziană cu ciucuri de argint;

era încălţat cu botinele femeieşti lăsate în rezervă de Lîzlov cînd primise încălţămintea ca s-o împartă în plasă. Tocurile înalte ale botinelor nu erau încă scîlciate, aşa că picioarele lui Iuda parcă ar fi avut copite.

— Am picioru mic. Opincile mi-au ros rău de tot picioarele, zise îmbufnat Iuda şi muşcă dintr-un măr care i se ivise din senin în mînă.

— Da mărul de unde l-ai scos ? îl întrebă Vaska Rubliov, uitîndu-se la el pieziş.

— Mi l-a dat mămuca, se suci hoţeşte Iuda, arătînd spre Anisia Rahleeva. „Ia, băiete, mi-a spus ea, şi mănîncă un măr."

— Minţi ! Nu ţi l-am dat eu. L-ai şterpelit ! zise Anisia, stăpînindu-şi supărarea.

— Cum, nu mi l-ai dat dumneata ? întrebă Iuda şi făcu o mutră mirată. Păi l-am şi mîncat. Acum ce să fac ? S-o şterg sau să intru în pămînt ?

Şi aruncă o privire scurtă prietenilor lui, care-şi arătau prin hohote de rîs admiraţia pentru iscusinţa la vorbă a lui Iuda.

Bineînţeles că cel mai tare rîdea Tioşka.

— Ei, acum hai la culcare, spuse Semion, ridicîndu-se, şi, cu o mişcare abia văzută a sprîncenelor, făcu semn maică-si să nu-l mai încolţească pe Iuda după tipicul muieresc.

— Da, ai dreptate, spuse Garasim cel negru şi căscă cu gura pînă la urechi.

— Fă-ţi cruce peste gură, că-ţi intră necuratu într-însa, strigă la el unul dintre „zburători".

N-apucară să rîdă. În izbă dădu buzna Egorka, cu ochii bulbucaţi sticlind de însufleţire. În urma lui se înghesuiau alţii.

— Măi băieţi, l-am prins pe popă ! vesti el cu înfrigurare.

— Cum l-ai prins ? Unde l-ai prins ? urlau „zburătorii".

— Apăi, să vă spun. Am fost de l-am legat pe Serioga acolo unde să-l mănînce ţînţarii şi ne-am întors. Cînd colo, iacă dăm de popă, care-şi biciuia iapa. Plecase, da-şi uitase purcelul şi se întorcea acum să-l ia.

— Ei, ei... Nu mai spune ! se bucurau „zburătorii".

— Da, da... L-am adus aici. Tot acolo am găsit, legată de pod, iapa lui Polovinkin.

— Va să zică, l-aţi prins pe Polovinkin ? strînse din ochi Semion şi făcu un semn cu capul lui Jibanda.

Dar nu mai era nevoie, căci acesta îşi şi vîrîse mîna în sîn ca să scoată hîrtia şi să pună o cruce în dreptul numelui celui prins.

— ...Da, şedeam şi noi pe prispă, începu să istorisească bărbatul Fetiniei, scînteind din ochii lui negri. Stăteam la taifas şi puneam ţara la cale. Deodată a fulgerat tare ş-am văzut cum se mişca o umbră. „De unde umbra ?", ne-am întrebat. Ne-am dat îndată seama că vine de după colţ şi l-am luat pe la spate pe Serioga, că el era. Stătea, se vede, după colţ şi trăgea cu urechea la ce vorbeam...

Ţăranii ieşeau în cerdac, îmbrîncindu-se şi vorbind tare. Afară se şi adunase o mulţime de lume. În mijlocul oamenilor, trei „zburători" ţineau pe prizonieri : unul iapa lui Polovinkin, ceilalţi doi pe preotul fugar. Fără anteriu şi numai c-un fel de pantaloni de pînză de casă pe dînsul, popa semăna mai degrabă cu un ţăran pletos şi caraghios, decît cu vestitul Ivan Magnitov.

— Bună seara, părinte, îi spuse Semion, abia mişcîndu-şi buzele. Ţi-a venit în gînd să ne părăseşti ? Tare rău ai făcut ! Aceeaşi soartă ne leagă, părinte... Trebuie să înţelegi. Ei, acuma, du-te acasă. Daţi-i drumu, spuse el celor care-l ţineau pe Magnitov

Cînd se simţi slobod, Magnitov oftă adînc, îşi mişcă umerii înţepeniţi, dar, cum se vedea, nu se hotăra încă să plece

— Blagosloveşte, părinte... se auzi venind dinspre partea unde stătea Iuda, care-şi ascundea sub genele lui lungi rîsul şi-şi întindea mîinile împreunate ca pentru rugăciune.

Cu o grabă nelalocul ei, preotul ridicase mîna, gata să binecuvînteze, cînd Iuda îl ameninţă cu degetul, vîrîndu-i-l chiar sub nas.

— Şuguieşti, părinte. Cum îl poţi blagoslovi pe Iuda ? Şi unde s-a mai văzut popă în izmene ? Hai, şterge-o ! urlă Iuda drept în urechea popii.

— Şterge-o, părinte !... Haide, şterge-o !... urlau „zburătorii", dîndu-se la o parte şi lăsîndu-i calea deschisă.

Magnitov mai stătu o clipă, apoi făcu o mişcare nehotărîtă, parcă şi-ar fi ţinut anteriul cu mîna, şi sări într-o parte, cu o vioiciune neaşteptată şi pentru rangul, şi pentru vîrsta lui. Frica pe care o avea de necunoscut îl împiedica, se vede, să fugă, căci căzu în mijlocul uliţei, cu răsuflarea tăiată, şi, înăbuşit de groază, îşi acoperi capul cu mîinile şi rămase nemişcat, luminat de flăcările izbei comitetului executiv, care mai ardea. Deasupra lui atîrna noaptea întunecoasă, care ameninţa să-i pătrundă inima copleşită de năvala sîngelui.

— Şterge-o, părinte ! mai strigă o dată Iuda, cu glasul lui metalic şi răsunător, apoi, coborînd glasul, îl rugă pe Semion : Dă-mi voie, prietene, să-mi descarc arma. Uite, mi-a slăbit trăgaciul şi glontele poate porni oricînd. Zicînd aceasta, se uita la Magnitov, care tot mai zăcea în colbul uliţei.

Dintr-o parte venea larmă de glasuri. Semion îl împinse pe Iuda şi se duse să vadă ce se întîmplă. Afanas Cigunov şi cu Garasim cel negru se luaseră la ceartă din pricina iepei lui Polovinkin.

Garasim spunea :

— Da-i albă.

Afanas răspundea :

— Are coada tunsă.

Garasiin :

— Asta-i iapa mea. Ehei ! De cînd mi-am pus eu ochii pe dînsa.

Şi-i trase o înjurătură să-i meargă peticele. Cigunov sări :

— Ai şi fără de asta trei cai. Iar eu am numai o iapă, şi aceea abia de-şi mai duce zilele.

Semion, care se apropiase, tăie scurt cearta. Fiind primul om care ucisese, ocupa de drept locul de căpetenie în răzmeriţă.

— Calul îl luăm la grajdul nostru.

Chiar atunci cineva strigă :

— Babinţovii fac cinste.

Mulţimea fugi în capătul satului. În depărtare tot mai fulgera.

— Măi băieţi, strigă după ei Semion. Nu uitaţi să puneţi bariere la intrările în sat. Mihailo are să trimită femei, să facă de caraulă pînă-n zori...

— U-u... Femei de caraulă... veni răspunsul.

Curînd rămaseră lîngă izbă numai Semion şi Jibanda.

— Mişa, te duci să te culci ? îl întrebă Semion.

— Da, n-ar fi rău să dorm. Poate că mîine are să trebuiască să ne batem.

— Să nu se îmbete şi să fim înhăţaţi în toiul nopţii, îşi arătă teama Semion.

— N-au să aibă cînd. Da ia uite, popa a fugit.

— Lasă-l în pace.

Cînd să se despartă, îşi dădură mîna. Strînsoarea lor era puternică şi nu arăta numai prietenia care se statornicise între ei, ci şi însemnătatea pe care avea s-o cîştige în viitor.

— Ştii, cînd comisarul acela zăcea mort... zise încet Jibanda, uitîndu-se în pămînt, l-am recunoscut. I se lipise colbul de faţă, dar l-am recunoscut totuşi. Era comisarul unităţii noastre. Fusesem răniţi împreună, pe vremea cînd luptam amîndoi împotriva lui Kolceak.

Amintirea lui Jibanda trezi parcă şi memoria lui Semion. Îşi smulse mîna dintr-a lui Mişka şi întrebă:

— Şi cum îi spunea?

— Bîhalov. Piotr Bîhalov. Da ce-i cu tine? L-ai cunoscut? se miră Mişka de cum se schimbase la faţă Semion.

— Aşa care va să zică, spuse Semion, cu gura larg deschisă, şi trase aerul adînc în piept.

Şi cum îşi aduse aminte de Zariadie, aerul înăbuşitor al acestei nopţi i se păru şi mai apăsător.

XV. URMAREA ÎNTÎMPLĂRILOR ACESTEI NOPŢI

Îndată ce Jibanda dispăru în întuneric, Semion intră în izbă şi, fără să se dezbrace, se lăsă pe laiţă. Fereastra deasupra laiţii era deschisă.

Nici nu adia măcar. Flacăra galbenă, mare, a opaiţului stătea dreaptă. Muştele se îmbulzeau zgomotoase, subliniind apăsarea chinuitoare a nopţii. Pe laiţă sforăia prelung şi cu triluri variate Saveli, pradă unui vis aiurit în jurul Liudmilei Ivanovna. Pesemne că şi beat, gîndul lui tot la fata popii era.

„Totuna-i cine-i mai mare acolo, la dînşii... la oraş, îşi aminti Senea de ce le spusese Prohor Stafeev. Da noi, ţăranii, sîntem toţi o apă. Broasca nu-şi poate ieşi din piele. Orişicît s-ar umfla broasca, tot nu-i chip s-ajungă bou. Iar dacă nu-l poate ajunge, ce rost are să se pună cu boul? Ro-ost... pro-ost... o-ost...“ Din pricina oboselii, în subconştientul lui Semion cuvintele începeau să se amestece, să se despartă, pierzîndu-şi forma statornicită şi înţelesul.

Un fluture de noapte intră pe fereastră şi începu să fîlfîie în jurul flăcării, ca o pată cenuşie. Pata se învîrtea tot mai repede şi mai repede, ca şi cum voia să-i obosească lui Semion şi mai tare ochii care, şi aşa, i se

lipeau de somn. Deodată, uşa odăii fu izbită de perete Multă vreme după aceea avea să-şi aducă aminte Semion cît de vijelios pîlpîise flacăra opaiţului, parcă ar fi prins deodată viaţă. Patru oameni intrară în tăcere şi se opriră în mijlocul izbei. Unul dintre ei, care era se vede şeful lor, stătea cu spatele la Semion. Faţa nu i se vedea, dar felul în care omul era adus de spate i se părea cunoscut lui Semion, care se chinuia să-şi aducă aminte cine anume era. „Luaţi-l !", zise încet omul, şi ceilalţi pricepură numaidecît că era vorba de Semion.

Acesta nici nu se împotrivi. I se părea că toţi muşchii i se făcuseră de plumb moale, supuşi voinţei oricui. Oamenii îl luară şi-l scoaseră din casă. Omul a cărui faţă n-o putuse desluşi mergea înainte, iar în urma lui Semion veneau ceilalţi trei, ducîndu-l dincolo de marginea satului, în întuneric. „Mă duc în cîmp", îşi spuse Semion şi se hotărî să fugă. Îşi încordă trupul greu ca de plumb şi, îmbrîncind în lături oamenii, o luă la goană la întîmplare. Nu putea înţelege de ce i se tăiau aşa picioarele. Şi tot de neînţeles era cum oamenii, care se luaseră după dînsul şi-l fugăreau neînchipuit de iute, nu-i puteau totuşi ajunge. Deodată Semion simţi că acela care era şeful lor se oprise şi arăta înspre el cu degetul. Să-şi întoarcă capul, însemna să-şi satisfacă curiozitatea care-l chinuia şi să vadă ; dar în acelaşi timp — însemna să moară. Semion fugea sărind în copci nemaipomenite şi-şi grăbea furios picioarele care nu i se supuneau.

Deodată goana se opri. Nu mai auzea tropotul acelora care-l urmăreau. „Acum am să mă odihnesc puţin", îşi spuse Semion şi, rezemîndu-se de un mesteacăn, începu să se uite îndărăt pe cîmpul negru unde se pierduseră urmăritorii lui. Mai mult simţi decît auzi un foşnet venind din spate. Mai întîi văzu faţa fratelui său Pavel, care i se ştersese pe jumătate din minte, apoi văzu licărind două lumini scurte. Semion se sili să înţeleagă, se sucì şi se trezi.

Anisia, maică-sa, şedea pe laiţa lui şi-i acoperea picioarele cu o polcuţă. Tristeţea sufletului ei femeiesc dădea ochilor cu care îl privea o expresie de supunere şi-i făcea mişcările domoale, aproape leneşe.

— Nu mă mai acoperi că şi aşa sînt leoarcă, spuse Semion printre dinţi.

— Seniuşka... cum are să fie acuma ?... Mai bine, sau mai rău ? întrebă ea încet.

Dar conştiinţa lui Senea era tulburată de impresiile neliniştitoare ale visului, şi tot i se mai părea că aude pe cei care-l fugăreau. Noaptea era pe sfîrşite. Adierea uşoară a zorilor aducea zvon de glasuri şi de armonici. Muştele se liniştiseră. Se făcuse răcoare. Semion îşi lăsă picioarele jos de pe laiţă şi-şi frecă fruntea cu mîna. Anisia îşi făcea de lucru alături şi schimba feştila opaiţului cu una nouă.

— Nu mai aprinde că se luminează de ziuă, zise Semion. Dă-mi nişte apă.

După ce bău jumătate de căuş, Semion ieşi din izbă. Visul groaznic pe care-l avusese mai dăinuia viu în mintea lui şi, pe nesimţite, îl cuprinse dorinţa să vadă dacă dincolo de marginea satului cîmpul era tot aşa de negru şi de bolovănos ca şi acela pe care alergase în vis şi dacă se afla şi acolo un mesteacăn.

Pe uliţă era o linişte adîncă, întreruptă doar de sunetul înăbuşit şi rar al melesteielor cu care băteau femeile de caraulă. Cerul ascundea oarecare albeaţă vestitoare a zorilor. Vrînd să scurteze drumul, Semion o luă de-a dreptul, sări într-un loc un gard şi văzu, acolo unde fusese comitetul executiv, aruncate unele peste altele, cum se nimerise, nişte grinzi arse care mai fumegau. Se vede că în timpul nopţii ţăranii se speriaseră de focul prea mare şi, ca să nu se întindă, stinseseră flăcările care mai izbucneau. Printre grinzi se mai strecura pieziş, pe alocuri, cîte o scînteie leneşă şi se stingea tot atît de singuratică.

Senea mergea pe acelaşi drum pe care fugise urmărit de oamenii din vis. Nu găsea însă cîmpului nici o asemănare cu cel din groaznicul său vis, care începea să i se şteargă cu încetul din minte. Pe cîmpul întunecat, pe care mergea acum, se întindea un lan de cînepă. Tufele înalte şi negricioase foşneau sub adierea vîntului. Cu cît creştea lumina, cu atîta noaptea care trecuse i se părea mai ireală.

Lui Semion i se desfăcuse o moletieră. Puse piciorul pe o stinghie din gardul care împrejmuia cînepa şi începu să deznoade şiretul ros şi murdar, cînd auzi deodată pe cineva fugind. Zgomotul paşilor se apropia repede şi-l făcu pe Semion să-şi aţintească urechea şi să aştepte.

O femeie, cu rochie de oraş, răsărise de după cînepă şi fugea întins spre dînsul. Speriată se vede de ceva, se poticnea şi începea iar să fugă cu paşi mărunţi şi inegali. Semion îi auzea de departe gîfîitul.

— ...mă fugăresc, strigă ea lui Semion, apucîndu-l de mînă, şi, gata să se prăbuşească, se sprijini de el.

Mut de mirare de această neaşteptată întîmplare, înlănţuit de braţele ei, Semion simţea cu inima lui puternică cum bătea alături de el, să se spargă, inima mai mică a femeiei care venise dinspre partea unde începeau să se ivească zorile. Îşi ascundea faţa la pieptul lui, dar el o şi recunoscuse după şuviţa de lîngă ureche.

— De unde vii ? întrebă Semion morocănos şi-şi întoarse capul într-o parte.

Nastia îşi ridică ochii spre el şi se feri, ca de un străin.

— Senea... strigă ea, mai mult cu teamă decît cu bucurie.

Dar nici bucuria lui Semion, pe care nu zăbovi să i-o arate Nastiei, nu era adevărată. Venirea neaşteptată a fetei îi strica toate planurile şi-l lega de mîini şi de pi-

cioare, tocmai acum cînd trecea prin clipele cele mai grele.

Deodată se auzi, apropiindu-se de cotitura drumului unde stăteau amîndoi ascunşi în cînepă, tropotul greu al mai multor perechi de cizme şi de opinci.

— ...aicea... aicea trebuie să fie, strigă cineva care fugea înaintea celorlalţi. Armonica ce-i atîrna de umăr chelălăia în tact.

— Fraţilor... să mă lăsaţi şi pe mine... scîncea unul care rămăsese în urmă.

— Bine, bine !... S-o găsim mai întîi... răspunse cu aprindere un al treilea.

Semion stătea chiar la cotitura drumului. Cel dintîi care răsări de după colţ se ciocni de dînsul. Semion îşi umflă pieptul, şi celălalt zbură într-o parte. Însă îndată se ridică şi-şi scutură colbul de pe surtucul ieftin care-l strîngea şi care, judecînd după cît era de boţit, stătuse multă vreme în sipet. Era Andriuşka Podpreatov. Acum o cerceta pe Nastia, care stătea cu spatele la ei. Ceilalţi făceau fiecare ce le trecea prin cap, îşi muşcau unghiile, îşi strîngeau centironul sau holbau prosteşte ochii tulburi, iar unul se aplecase şi îşi trecea degetele înţepenite peste talpa cizmei, care i se desprinsese în fugă, şi clătină din cap.

— Ce s-a întîmplat, prieteni ?... Aţi tăbărît şapte pe o femeie ? întrebă Semion cu glasul potolit şi făcu cîţiva paşi către urmăritorii fetei. Nu şade bine !...

— Ia mai las-o ! Că noi sîntem mai mari aici, răspunse Podpreatov cu încăpăţînarea omului băut şi aruncă o privire celorlalţi, îndemnîndu-i să-i ţină isonul. Da ce eşti tu aicea ? mai întrebă el, scuturîndu-şi capul.

— Nu te băga, Andriuşka ! Lasă-l să se joace cu dînsa, zise unul cu faţa buhăită de beţie şi de nesomn.

— Ce-s eu aicea ? întrebă Semion, şi faţa i se încordă de furie stăpînită. Hai şi ne-om măsura unu cu altu ş-am

să-ţi arăt ce sînt. Am să scot maţele din tine. Ia spune, vrei ?

— Bine-bine... Credeam şi noi c-am pus mîna pe ceva, şi cînd colo... spuse cam nepotrivit Andriuşka, care se zăpăcise.

Dar cînd se uită în faţa încruntată a lui Semion se sperie de-a binelea, iar ochii lui, pînă mai adineaori obraznici, arătau acum cea mai deplină supunere.

— Lasă şi nu te mai mînia. Ştii şi tu că sîntem cu chef... Şi cînd ne-a ieşit în cale o prospătură...

Şi tăcu, scoţînd cu unghia un strop de noroi uscat de pe şapcă.

Vîntul care se ridicase trecu peste lan şi cînepa prinse a foşni, umplînd şi mai tare aerul de mirosul ei îmbătător.

— N-ăi fi crezînd că fugeam după muicrea ta ? Parcă nu le-avem noi pe ale noastre ? Nu ne trebuie ! S-a nimerit însă bine, că eu chiar la tine veneam. Dar pentru altceva. S-a întîmplat un bucluc.

— Ce bucluc ? întrebă Semion, care se pregătea să plece cu Nastia.

— Uite ce-i : Gînsacu de Serioga a şters-o... Era legat pe hatul dinspre Isaieva-Seci, începu nemulţumit şi cu glas înăbuşit Podpreatov. Ne-am dus la el ca să ne mai treacă de urît... Şi, cînd colo, nici frînghia cu care îl legasem nu mai era. Nu mă pot dumiri la ce-i mai trebuia frînghia...

— Numa Marfuşa aceea trebuie să-i fi dat drumu ! spuse altcineva. Am întîlnit-o chiar acuma, şi s-a lăudat c-o ia de nevastă Serioga. Şi Brîkin tot aşa crede. Se prea poate să fie aşa.

— Da Brîkin unde-i ? întrebă Semion, căutîndu-l din ochi printre ceilalţi.

— Aici era... cu noi. Da parcă a intrat în pămînt ! se tot învîrtea Podpreatov, căutînd împrejur. Veneam împreună... Ştiu eu ?

— Poate c-a rămas în urmă !

Mai stătură un răstimp tăcuți, gîndindu-se la fuga lui Polovinkin. Se luminase de-a binelea. În sat cîntau cocoșii și nechezau caii. Se despărțiră. Nici una din părți nu mai uită vreodată această primă neînțelegere. Numai un singur lucru se lămurise, și anume că Semion era tare pe poziția lui. Nastia mergea alături de Semion și tăcea. „Ne-am întîlnit ca niște străini", gîndi Semion cu mirare. Și avea dreptate. Cîtă vreme fuseseră despărțiți, se rupsese ceva în ceea ce-i lega, și orice cuvînt pe care i l-ar fi spus acum Nastiei, chiar și cel mai sincer, i s-ar fi părut fals.

— Am venit pentru că mi-ai scris să viu... Nu-i așa că m-ai chemat ? zise în sfîrșit Nastia, vrînd parcă să se dezvinovățească.

— Da. Și bine ai făcut c-ai venit, răspunse cu stîngăcie Semion.

Pînă acasă nu-i mai puse nici o întrebare.

Cei șapte, care o fugăriseră pe Nastia, apucaseră în direcția opusă. După un timp norii se spaiseră deasupra pădurii și într-o crăpătură lungă se ivi un soare străin și fantomatic, care semăna cu luna cînd răsare. Toți mergeau cu capul în pămînt, parcă le-ar fi fost rușine de ei înșiși. Unul dintre ei începă mai întîi ca pentru sine, apoi tot mai tare, notele înalte ale unui cîntec tînguitor. Cîntecul era lung și trist și, cînd ajungea la notele de sus, îți strîngea inima.

Toată firea dimprejur tăcuse și-l asculta. Pînă și ciocîrliile nu mai pluteau ca de obicei în dimineața asta deasupra cîmpului. Dar nici n-aveau de ce se bucura ciocîrliile. Ziua care venea era urîtă și posomorîtă, ca o față mare și buhăită, cu ochii încă roșii de beția din ajun.

PARTEA A TREIA

I. TREZIREA DIN BEȚIE

Așa cum piatra pe care o aruncă cineva în baltă răscolește mîlul de pe fund, tot așa fusese tulburată și liniștea Hoților.

Mîlul se ridică și întunecă cerul, soarele se ascunse, și pînă și zilele se făcură parcă mai scurte. Nu-i nimic vesel de spus despre zilele întunecate de mahmureală care au urmat beției.

Solii călări, trimiși de Hoții, sosiră în cele nouă sate dimprejur și se apucară îndată să țină niște cuvîntări nelalocul lor. Aceste cuvîntări nelămurite, în care era vorba de nemărginitul cîmpiilor și de freamătul codrilor, de patria cea mare și de libertate, erau de neînțeles pentru o ureche străină. Tîlcul lor era pretutindeni același și însemna sînge. Nu apusese încă soarele zilei aceleia de mahmureală, și țăranii se și adunară urlînd lîngă izbele comitetelor executive, parii și pietroaiele începură să șuiere și sîngele să curgă șiroaie. Cînd se lăsă peste sate noaptea rece, stăpîna somnului și a liniștii, ea găsi pretutindeni altă noapte, aceea plină de neliniște a oamenilor fără somn. Pînă-n zori răsună pămîntul de tropotul picioarelor omenești furioase.

Nu peste tot se petrecură lucrurile chiar așa de ușor. La Popuzino, președintele trase și răni un mînz. Și tocmai pentru mînzul acela se înfuriară și mai tare țăranii și nu-l uciseră numaidecît pe președinte, ci îl tîrîră mai întîi de picioare pînă la o fîntînă și abia după aceea îl

aruncară. La Maliuga, lucrurile se petrecură fără omoruri. Cei de la comitetul executiv, preveniți de faptele petrecute în alte părți în zilele din urmă, plecaseră în grabă, așa cum se găseau, lăsînd pe loc puținul lor avut. În furia lor nestăvilită, țăranii își pierdeau capul, sfărîmară masa de la comitetul executiv, fiind doar și ea sovietică, despicară icoanele pe care le găsiseră în cămara președintelui și făcură din ele surcele pentru opaițe, iar drept semn de cinstire a bătrîneții de către tineret dădură steagul, ieșit de soare, lui Mikitai Solomkin, să-și facă din el o cămașă.

Cum însă nu izbutiseră să-și irosească întreaga putere dezlănțuită, mai dădură o fugă pînă la Otpetovo, sat vecin, la o depărtare de patru verste, unde nimeriră tocmai la o întrunire.

— Am venit să v-ajutăm, strigară cei din Maliuga. Ce-ați făcut cu ai voștri? I-ați ucis, sau tot se mai plimbă?

Cei din Otpetovo se sfătuiau chiar atuncea ce să facă cu președintele lor: să-i facă felul, așa cum se întîmplase în altă parte, sau să-l ierte. Neavînd pe nimeni în sat la ei care să știe carte, afară de un băietan de vreo șaispiezece ani, îl aleseseră președinte, ca să șadă și să scrie hîrtia statului, așa cum făceau și ceilalți președinți. În schimb, îi dădeau douăzeci de puduri de grîne pe an, jumătate din cît primea un cioban. Băietanul ședea acolo și nu păgubea pe nimeni, ba și aducea folos, scutind de toată hîrtogăria asta de prisos un om în toată firea, bun de muncă; și pe lîngă asta, tînăr de tot cum era, nu se învățase încă să fure.

Sfatul în privința soartei președintelui se petrecu numai în șotii și în rîsete.

Președintele era și el de față, legat de picioare numai de formă, și scîncea gîndindu-se că, dacă lucrurile mergeau așa, are să scape și de chelfăneală.

Asta sporea și mai mult veselia generală.

— Iaca noi, răspunseră cei din Otpetovo, n-avem măcar pe cine bate. Să-l batem pe Ofrem, secretarul ? Păi ăsta e diacon. Iar Ivan, prea e om cumsecade şi ar fi mai mare ruşinea. Ş-apoi, ce avem noi cu dînsul ?

— Atuncea ce ne facem ? rămaseră încurcaţi cei din Maliuga şi se înciudară numaidecît. Hai să mergem laolaltă la Goncearî, găsim noi acolo ceva !

Dezlegară pe preşedintele prizonier şi-l trimiseră la Ivaniha, după ceva băutură, iar bărboşii ţinură sfat dacă să se ducă ori să nu se ducă la Goncearî. Se găsi un soldat cu mers legănat care sări în cîrca unui ţăran şi vesti în grabă ultima noutate, cum că un regiment întreg, cu comandant şi cu bucătării cu tot, trecuse de partea satului Hoţii.

— Ei, dracilor ! urla el, întinzîndu-şi gîtul lung ca de gîscan. Cine vrea să-i ajutăm pe cei din Goncearî să ridice mîna.

— Bine. Ş-odată acolo, ce-avem să facem ? întrebară oamenii.

— Mai întîi ne batem, ş-apoi vedem noi ce facem răspunse cu socoteală soldatul.

Se ridicară şaptesprezece mîini numărate.

— Şi cine-i împotrivă, adică să nu mergem ? întrebă cel care se pusese preşedinte de capul lui.

Iar se ridicară mîini, douăzeci de mîini întunecate şi noduroase, ca nişte crăci rupte dintr-un pom uscat.

— Dumneata ai ridicat mîinile de două ori, şi adineauri şi acuma, se mînie soldatul pe o babă, bătrînă de tot, care se băga şi ea în toate părţile.

— Păi pe toate vreau s-apuc să le fac, ca să nu mă obijduiască, puişorule, că-s bătrînă... răspunse baba cu glas cîntător. Uite-o colo pe Nikitova. A ridicat şi ea mîinile de două ori. Da ce ? Ea îi mai acătării ca mine ?

Pînă la urmă adunarea hotărî să socotească ziua aceea ca zi de sărbătoare şi s-o petreacă în beţie, iar dacă cumva cei din Goncearî au să le ceară ajutor, să le trimită

patru oameni cu topoare, dîndu-le poruncă aspră ca nu cumva să lovească de moarte pe cineva. Trebuia mai ales ţinut seamă că satul Otpetovo era aşezat într-un fund de văgăună şi că-i firesc ca de la unii mai mărunţei să se ceară mai puţin.

...Dar în timp ce la cei din jurul satului Hoţii răzmeiţa se dezlănţuise în sînge şi în hohote de rîs, Hoţii îşi petreceau ziua care urmase beţiei în zăpăceală şi în nelinişte. „Frăţia zburătoare" şi tot tineretul plecau în pădure, în frunte cu căpeteniile lor, Semion şi Jibanda. Înviorarea şi năzuinţele trufaşe li se mistuiseră.

Deodată se auzi un strigăt : „Să-nhame tot satul !"

Începînd de la amiază, căruţele se auziră scîrţîind pe povîrnişul plin de hîrtoape care cobora din sat. Marele exod al satului Hoţii începuse. Vremea era nehotărîtă. Cerul se acoperise de nori şi bătea un vînt arzător. Vîrtejuri de pulbere se învîrteau pe lîngă gardurile de nuiele şi găinile se scăldau în praf, a ploaie. Strigătele şi înjurăturile cele mai veninoase se ridicau ca un zid. Fiecare căuta să-şi întreacă vecinul în răutate.

Căruţele erau încărcate cu catrafusele sărăcăcioase ale ţăranilor. Peste lăzile cu straiele de sărbătoare erau aşezate coşuri legate cu curmeie de tei, şi peste coşuri teancuri de icoane, legate cu grijă faţă la faţă, iar deasupra teancurilor de icoane, presimţind parcă nenorocirile care aveau să dea peste părinţi, urlau copiii. În urma căruţelor mergeau legate vacile, viţeii, oile, care şi acestea numai de tăcut nu tăceau. Oamenii plecau fără chef. Parcă fiecare s-ar fi îndoit de nestrămutata hotărîre a celuilalt de a părăsi un loc în care trăise o viaţă întreagă. Totuşi, crezînd că pleacă pentru vecie, Afanas Cigunov aruncă în fîntînă cîinele lui Lîzlov, pe care-l ucisese în ajun, iar Garasim cel negru tăie mălinul din faţa casei, ca să nu mai înflorească primăvara întru desfătarea ochilor duşmanilor. Pricina şi scopul marelui exod din Hoţii era ca să fugă de răfuiala cu judeţul.

Căruţele mergeau şi cîte două, şi cîte trei alături, după cum era şi drumul, iar unele intrau în tarlalele de cînepă şi de in. Nu era numaidecît nevoie să calce şi să strice aceste bunuri ale femeilor, dar oamenii intrau parcă anume cu căruţele tocmai unde cînepa şi inul erau mai dese, lăsînd în urma lor dîrele adînci făcute de roţi. Cu acelaşi simţămînt, în care se amestecau amărăciunea şi deznădejdea, stricase şi Egor Ivanîci, atunci cînd se întorsese în sat, lemnăria frumos încrustată a cerdacului, rodul trudei lui îndelungate şi a bănetului cheltuit.

Pentru cea dintîi verstă, îndrăzneala şi curajul le ajunsese tuturor din plin. La fel se făleşte şi osînditul la moarte, punîndu-şi şapca pe-o ureche, cînd e dus pe drumul din urmă. Ca îndreptăţire a exodului, ţăranii îşi spuneau că pămînt se găseşte pretutindeni berechet şi că oriunde ar fi să se ducă, tot pe pămînt au să trăiască, că orice pămînt poate fi arat şi că, chiar dacă nu-i semeni, brusturii cresc peste tot. Dar oricît de zgomotoşi erau şi oricît căutau cu ţipetele lor, care spărgeau urechile, să tragă pe cineva la răspundere, pe cîmpiile dimprejur domnea o tăcere apăsătoare.

La versta a doua curajul ţăranilor mai scăzuse.

— Să ştiţi că ne pun foc, zise o femeie voinică, care-şi ducea bărbatul bolnav, şi începu să plîngă.

Bărbatul, încotoşmănat ca o cucuvaie, degeaba îşi rostogolea ochii încercănaţi, fiindcă nu mai era în stare să oprească cîrîitul femeii.

— Baba mea a făcut-o de oaie... zise în batjocură, cu glas gros, moş Lavrion cel şchiop, îndoindu-şi sub el piciorul beteag, subţire ca de cocostîrc.

Apoi învîrti biciuşca pe deasupra căluţului şi-l plesni de-a curmezişul, alungîndu-i doi tăuni de pe spinare. Căluţul însă nu grăbi pasul, ca şi cum ar fi înţeles că nu era pricină în lumea asta care să-l facă pe moşneag să-şi părăsească ogorul părintesc pe care arase şi străbunicu-său.

— Barem de-ai trăncăni mai cu cap, femeie, urmă moş Lavrion. Socoteşte şi tu, ş-ai să vezi că nu-i an în care să nu ardem. Pesemne că aşa ni-i scris. Ne ard casele şi le ridicăm la loc, şi tot mai aproape de rîu. Bunicul lui Grigori' Babinţov spunea că satul Arhangel se afla cîndva la patru verste de rîu, iar noi ne aflăm azi la o verstă. Şi tu te vaiţi c-au să ne pună foc.

Osiile căruţelor scîrţîiau, copiii scîncau, tăunii bîzîiau şi inimile înfricoşate ale ţăranilor băteau din ce în ce mai puţin semeţe, măsurînd încetele clipe ale drumului străbătut. A treia verstă trecu în tăcere şi, ca şi aceea dinaintea ei, fără să fi adus vreo bucurie. Din cînd în cînd vedeau cîte o luncă înflorită şi ici, colo cîte o cruce pe mormîntul unui drumeţ. Pe cruci stăteau vrăbii. A patra verstă o făcură pe un drum plin de hîrtoape. Începu să picure.

Cei dintîi stropi mari, vestitorii ploii cu găleata care se apropia, căzură şi în pulberea drumului, şi pe obezile roţilor de la căruţa Buhăitei, şi pe boarfele babei Motia Măturoaia.

O picătură căzu şi pe nasul cu vinişoare roşii a lui moş Lavrion. La o cotitură a drumului, ţăranii îl văzură deodată pe moş Lavrion, care ieşise din rînd, cum întoarce căruţa şi începe acum să dea în căluţul lui cu o sîrguinţă cu totul nepotrivită. Căluţul se smuci şi o luă repede din loc. Ţăranii se înfuriară numaidecît pe şchiopul de Lavrion.

— Am uitat să sting candela, zise moş Lavrion, întorcîndu-se în căruţă, cînd trecu pe lîngă ceilalţi. Să nu ia cumva foc. Mai bine mă-ntorc...

După Lavrion, Evgraf Podpreatov căută deodată încruntat, cu coada ochiului, spre cerul care stătea să-şi deschidă zăgazurile şi întoarse şi el.

— Ehei, măi cloşcarule... rîseră cu ciudă cei care îşi urmau drumul. Nu cumva ai uitat şi tu candela aprinsă?

Podpreatov nu răspunse nimic, arătă doar plictisit cu mîna spre cer, şi căruţa prinse a se hurduca pe bulgării uscaţi ai arăturii, ca şi cum ar fi trăncănit nişte cumetre tinere pe lîngă un cerdac străin. Ceilalţi îşi urmau drumul, dar mergeau acum mai încet şi cu capetele plecate. În depărtarea nesigură şi împăienjenită de ploaie, ochii ţăranilor nu zăreau vreo mîngîiere.

Ploaia se înteţi, şi începu şi vîntul. Aerul era întins ca o coardă groasă care zbîrnîie înfundat. Tufele se încovoiau, parc-ar fi fost gata să sară. Copacii începură să vîjîie a furtună. Tot şirul de căruţe se opri aşa, ca de la sine.

Deodată Signibedov se urcă dintr-un salt în căruţa lui şi se înfipse drept în picioare, cît era de lung, pe maldărul de sipete. Vîntul îi umfla cămaşa albastră, fără şnur, arătînd oamenilor pîntecele mare şi păros, şi-i flutura vijelios barba, făcîndu-i privirea şi mai fioroasă.

— Oameni buni ! Ei, oameni buni ! răcnea deznădăjduit Signibedov, căutînd să întreacă vuietul furtunii. Oameni buni... păi, nu vă daţi seama că n-avem unde să mergem ? !...

Se opri, parcă vîntul i-ar fi luat răsuflarea. În clipa aceea, toţi înţeleseră din adîncul sufletului, din toate fibrele trupului lor istovit de griji că mai departe nu-i aştepta nimic, că ţăranul fără pămînt e ca o căruţă fără roţi şi că fiecare lăsase în urma lui o casă unde era cald, un acoperiş şi, sub acoperiş, cuptorul. Signibedov sări jos din căruţă şi-şi aţinti ochii îngroziţi asupra calului. Un căţelandru, cu capul caraghios şi sprîncene ca de om, venit cine ştie de pe unde, urla ascuţit, ţinînd ison vîntului.

— Vine furtună, zise îngrijorat Suponev şi cîrmi repede calul înapoi.

Acesta fu semnalul care întoarse întregul şir de căruţe şi, peste o clipă, tot drumul duduia de roţile care se învîrteau ca turbate. Zburau toţi, luîndu-se la întrecere

cu furtuna, şi cei sperioşi care se îndoiseră, şi cei dîrji care stătuseră neclintiţi, toţi la fel de supuşi în faţa soartei, ascunzîndu-şi în adîncul inimii gîndurile cele mai tainice. Unii rodeau cu dinţii codirîştea biciuştii, alţii mînau cu hăţurile în mîinile întinse cruciş ; unii şedeau încremeniţi, alţii încremeniseră în picioare ; unii se zgîiau cu ochii roşii de groază, alţii îi ţineau strîns închişi. Toţi îşi mînau fără îndurare mîrţoagele, cu pîntecele plin sau supt, dar care gîfîiau şi sforăiau la fel de tare. Femeile şedeau ghemuite, strîngîndu-şi la piept copiii. Nasurile li se ascuţiseră şi din buzele pe care şi le muşcau pe dinăuntru fugise tot sîngele, căci nenorocirea care îi păştea pe toţi era la un pas.

...Cînd ţăranii din Hoţii se întoarseră pe pămîntul de care îi legau sudoarea şi sîngele vărsate de-a lungul anilor, se întîmplă ultimul eveniment al acelei zile aiurite. De după o cotitură a drumului le sări înainte Marfuşka, desculţă, cu capul gol şi părul plin de scaieţi şi de tot felul de mărăcini. Coborîse în fugă dealul şi acum alerga, ţopăind şi ţinînd mîinile în sus, spre ţăranii care goneau către sat. O duioşie, care nu se potrivea de loc unei nebune, duioşia copilărească a unei bucurii satisfăcute i se oglindea pe faţă, în mişcarea jalnică a sprîncenelor pe care le ridica, şi în zîmbetul gurii strîmbe care îşi pierduse deodată grosolănia obişnuită.

— ...mi-am gătit un logodnic... mi-am gătit un logodnic ! bolborosea ea, venind în fugă drept spre caii care alergau sforăind. L-am detglopat cu unghiile, cu unghiile !... striga gîfîind Marfuşa şi arătînd c-un gest mîinile-i uriaşe, zgîriate pînă la sînge, pe care le ţinea strîns încleştate deasupra capului, parc-ar fi ţinut prinsă în ele o pasăre roşie, fericirea lor nebunească, care se tot zbătea să-şi ia zborul. Dlăgutul meu... îngelatul meu...

În capul şirului de căruţe alerga harabaua cu doi cai a lui Garasim cel negru. Caii aveau aceeaşi fire ca şi Garasim, iar, pe deasupra, curelarului îi era ciudă pe

Marfuşka pentru că-i dăduse drumul să fugă lui Serioga Polovinkin. Fără să i se vadă măcar o tresărire pe chip, Garasim chiui la cai care trecură peste Marfuşa ca un vîrtej negru, lăsîndu-i pe trup numai trei urme de copite : pe picior, pe piept şi pe frunte.

Nici dealul care urca în sat nu încetini fuga celor din Hoţii, care se dezlănţuiseră. Gonind spre răfuiala care avea să vină, cereau o ultimă vitejie inimii lor deznădăjduite.

...După ce trecu ploaia, îşi aduseră aminte că Marfuşa fusese călcată de copitele cailor şi se duseră s-o ridice. Marfuşa zăcea zdrobită în şanţul drumului, în care se tîrîse înainte de a-şi da sufletul. Cineva avu mintea să treacă şi pe la Fruntea Berbecului unde, sub un mesteacăn, fusese îngropat Petea Grohotov. Desculţa spusese adevărul. Petea Grohotov fusese scos din groapa puţin adîncă în care îl îngropaseră şi şedea acum rezemat de mesteacăn.

Dinaintea lui, pe iarba udă de ploaie, erau întinse, rînduite cu dragoste, toate jucăriile Marfuşkăi : cioburi colorate culese din curtea lui Svinulin, o sfîrlează veche, un mic mănunchi de albăstrele şi de gălbenele, o bucată de panglică şi o pită de secară, pe care i-o dăduse Marfuşkăi în dimineaţa aceea Evgraf, cel cu frica lui dumnezeu.

Marfuşka se străduise să-i ţină de urît logodnicului mort, aşa cum se pricepuse ea mai bine. Va să zică tot îi era scris lui Petea Grohotov să ajungă logodnicul Marfuşkăi. Îi îngropară împreună. Signibedov, care se frămînta cel mai mult dintre toţi, aruncă cu cizma în groapă toate jucăriile nebunei. De atunci nu i-au mai spus dîmbului Fruntea Berbecului, ci i-au schimbat numele în Nunta Marfuşkăi.

II. NAȘTEREA LUI GUREI

In dimineața în care Nastia venise la Semion, stătură amîndoi multă vreme împreună. Avuseseră timp să golească o strachină de ciorbă de varză, rămasă din ajun, și una de brînză de vaci muiată în lapte. Nastia se apucase îndată să-i istorisească amănuntele tuturor întîmplărilor care se abătuseră asupra Zariadiei și care-i schimbaseră, odată pentru totdeauna, căile

„— ... l-am văzut pe Dudin ieșind într-un suflet pe poartă și strigînd nu știu ce... n-am putut auzi ce striga, fiindcă rîndul al doilea de geamuri de iarnă fusese pus..."

„— ... ne-au scos din «Veneția» oglinzile. Tataia le-a spus: «Cine duce oglinzile așa? Cum dați de-o groapă, se sparg.» Omul care lua oglinzile a întors capul și i-a răspuns: «Cetățene, asta nu te mai privește pe dumneata...»"

„— ... ce-am mai suferit de foame!... Iar într-o noapte ne-au furat șubele..."

„— ... cineva i-a spus tatăiei că aveau de gînd să dărîme casa noastră de pe strada Kaluga, pentru lemne de foc. Trei nopți a păzit-o... Acolo a și răcit."

„— ... Katia a intrat în slujbă la Centrul gubernial de pielărie. Îți închipui: Centrul gubernial!..."

În timp ce vorbea, Nastia ținea ochii în pămînt, ca și cum s-ar fi simțit vinovată față de Semion. Dar în dimineața aceea nu-i despărțea numai faptul că ea venise la un moment nepotrivit.

Dacă întîlnirea lor s-ar fi întîmplat la oraș, toate ar fi fost altfel. Atunci nu Semion, ci Nastia ar fi fost plină de acel simțămînt de înstrăinare, apăsător și ciudat. Răzmerița își avea rădăcinile în frica țărănimii de oraș, de orașul care hotăra soarta țării, iar venirea Nastiei îl făcea pe Semion să se abată de la calea pe care și-o statornicise. Totodată, Semion începu să-și pună întrebarea dacă ea reprezenta cu adevărat acel punct culminant al vieții

lui, la care visase cu o dulce neliniște în copilărie, stînd la fereastra lui Katușin, și apoi în adolescență, hoinărind plin de presimțiri nelămurite și tulburătoare pe ulițele Zamadiei.

Sufletul i se îndîrjea și nu voia să răspundă. Dar în însuși refuzul de a răspunde se afla răspunsul.

Anisia, mama lui Semion, se sfii de aerul orășenesc al Nastiei și o primi cu răceală. Și cîtă vreme Nastia rămase în izbă, Anisia nu se arătă de loc.

Vîntul risipise norii, și în cîteva clipe soarele învălui pămîntul într-o căldură sfioasă și nesigură. Pete de soare pătrundeau prin ochiul de geam spart și cădeau drept pe genunchii Nastici. Saveli, care după beția din ajun mai dormea încă sus pe poliția dintre cuptor și perete, se bucură parcă de soare și începu să sforăie și mai tare. Semion deschise fereastra. Un grup de oameni se apropia de fereastra izbei.

— Acasă-i Semion ?...

— Pe tine te caută... zise Nastia în șoaptă și, cu o frică de care nu-și dădea seama, se feri de la fereastră.

— Stai aici, mă duc să văd despre ce-i vorba, zise Semion și ieși în cerdac.

Cu toate că fereastra era deschisă, în odaie nu ajungea nimic din ce vorbeau domol oamenii dinaintea cerdacului. Nastia se liniști și începu să-și plimbe ochii prin odaie. Era o izbă ca mii de alte izbe, cu cuptor. În dreapta cuptorului era întinsă o frînghie, pe care se uscau niște obiele. Un pîslar scîlciat își scotea botul pe gura sobei. Nedormită cum era, gîndacul care umbla pe pîslar i se părea Nastiei un ochi viu, arătîndu-și mirarea.

Deodată sforăitul se întări, dar după un timp se mai potoli, schimbîndu-se într-un șuierat subțirel și ascuțit, ca și cum ar fi suflat un uriaș printr-o crăpătură îngustă. Nastia chiar se miră cînd în locul zdrahonului de trei arșini, la care se aștepta, coborî de pe poliția lui puțin

arătosul mujic Saveli. Acesta rămase locului o clipă, zgîindu-se la Nastia.

— Ce cauţi aici ? întrebă el, frecîndu-şi cu stînga ochii, în timp ce cu dreapta pipăia obielele murdare de pe frînghie, ca să vadă dacă s-au uscat.

— Sînt o cunoştinţă a lui Semion, răspunse Nastia, care se cam speriase de întrebarea lui fără înconjur. Dar dumneata ?

— D-apoi eu sînt tată-său. Dumneata vii de la Piter ? întrebă Saveli şi se aşeză pe prispa cuptorului ca să se încalţe. Frumos oraş ! Am fost şi eu pe-acolo.

— Nu. Eu sînt din Moscova, răspunse Nastia şi rîse de cît de hazliu se strîmba Saveli.

— Iar ai trăncănit ceva ? întrebă Semion, care se ivise între timp în uşă. Nastia îl văzu încleştîndu-şi şi descleştîndu-şi pumnii. Du-te, tătucă, pe cuptor, pînă ţi-o mai trece, zise el încet lui Saveli.

— De ce-l alungi ? Are hazul lui... încercă Nastia să-i ia apărarea.

— Nu-i menajerie aici... ca să te uiţi la fiare ! răspunse tăios Semion. Uite însă altceva : trebuie să te îmbraci băieţeşte. Plecăm azi în pădure. De asta au şi venit oamenii aici. Am să le spun că eşti frate-meu.

Nastia se uită la dînsul fără să priceapă nimic.

— Să mă îmbrac băieţeşte ? Dar de ce ? întrebă ea îngîndurată şi-şi mută în altă parte ochii, care căutau acum puţin cruciş. Ah, da ! înţelese ea şi rîse prefăcut. Ai dreptate. Şi plecaţi mulţi ?

— Mulţi. Toţi sînt acolo, spuse Semion. Numai „zburători" sînt vreo opt duzini. Mai pune şi patruzeci de-ai noştri, şi iaca s-au făcut vreo trei sute.

— Da de unde ai scos trei sute ? întrebă speriată Nastia.

— Da pe noi doi nu ne pui la socoteală ? încercă Semion să glumească, dar tonul acesta glumeţ o apăsa pe Nastia. Lui Semion i se lipeau ochii de somn. Vinele tîmplelor îi erau umflate. Stai puţin, să-ţi aduc cu ce să te schimbi.

In clipa în care ieşi Semion, Saveli îşi scoase capul zbîrlit de după cuptor.

— Îţi e ruşine !... Îţi e ruşine cu mine, şopti el cu o sfială vicleană, făcîndu-i cu ochiul, şi se lungi aşa, ca să se poată sprijini cu coatele de margine. Pe vremea cînd eram ordonanţă la domnii de la şcoala militară a nobililor, eram şi eu cineva. În optzeci şi şapte ne-au cinstit la Varşovia c-o masă... Da ce masă ! Prinţul Nosovatov al meu... scăpase de mai-marii lui şi se bucura de nu mai putea. Rîdea de orice vedea. Cum dădea cu ochii de mine îl apuca rîsul : ha-ha-ha !... Şi Saveli încercă să-şi zugrăvească pe faţă chipul lui Nosovatov rîzînd. Şedeau cu toţii la masă, cînd a venit la mine şi mi-a întins un pocal. Bineînţeles că era, cum s-ar zice, afumat bine : „Bea, fiară !" mi-a spus, că nouă ordonanţelor aşa ne spunea, în glumă, fiare. Şi Saveli, care prinsese gust de vorbă, înfăţişa prin tot felul de mişcări furtunoasa lui admiraţie pentru vremurile acelea minunate. „Bea, fiară, pentru cei de-o seamă cu tine. Da să ştii, măi, că băutura asta-i tare. Vezi de-o dă pe gît fără să clipeşti." „Nu-i nimica, luminăţia-voastră, i-am răspuns eu. N-am să clipesc." Am apucat pocalu şi l-am dat pe gît. După pocalu acela patru zile şi patru nopţi am zăcut, că nu ştiu ce amestecătură pusese acolo. Da, nu-i vorbă, că s-a şi îngrijit de mine. Mi-a trimis pînă şi pe doctorul lui. Foarte bune erau toate ; şi îngrijirea, şi mîncarea. Mai tîrziu am stat şi-n spital. Da ce se potriveşte ! Ca de la cer la pămînt, drăguţă, spuse tare Saveli.

Nastia nu greşea gîndindu-se că Saveli nici acuma nu s-ar fi dat în lături să dea pe gît un pocal cu amestecul lui Nosovatov, dacă ar fi fost să zacă şi acuma patru zile în aceleaşi condiţii.

— Şi mai trăieşte acuma ? se interesă Nastia, mutîndu-şi în altă parte privirea pe care o stinghereau ochii blînzi şi stinşi ai lui Saveli.

— A murit, spuse Saveli, repezit şi solemn.

— În război, sau cum ? întrebă Nastia, numai ca să spună ceva.

— În război ? protestă Saveli jignit. D-apoi în război poate muri orişicine ! A murit în duel ! Îşi boldi ochii la ea, şi adăugă : Din pricina unei raţe.

Cu toate că era obosită, Nastia era curioasă să afle cum de putuse o raţă să nenorocească pe prinţul Nosovatov, dar în tindă răsunară paşi grăbiţi. Saveli dispăru cît ai clipi. În odaie intră un om pe care Nastia nu-l cunoştea. În toată făptura lui, de statură mijlocie şi bine legată, şi în prospeţimea cămăşii de in, scrobită, şi în strălucirea ochilor cenuşii care priveau fără frică printre genele scurte şi dese, Nastia simţi omul căruia îi merge din plin în viaţă. Intrase atît de repede, parcă-l adusese vîntul.

— Este cineva acasă ? întrebă cel care intrase, aruncîndu şi şapca pe laiţă, şi se uită cu ochii micşoraţi la Nastia.

Apoi, cînd şi-i deschise iarăşi, în fiecare din ei parcă se ascunsese un zîmbet îmbietor, care spunea : „Poftiţi, am zîmbete berechet, cît vă doreşte inima. Nu vă sfiiţi, pentru că ajung pentru toată lumea..."

— Semion nu-i aici ? mai întrebă el, dar de data asta cu sfială.

— Vine îndată, răspunse Nastia cu oarecare teamă.

— Nu-i nimic, nu-i nici o grabă. Ne recomandăm noi şi singuri. Sînt tîrgoveţ din Iamburg şi mă cheamă Mihailo Maşistov, dar îmi zice Jibanda, spuse el, şi-şi desfăcu mîinile în semn de neputinţă, ca şi cum voia să arate că nu era de loc vinovat de porecla care i se dăduse.

— Iar eu de la Moscova şi mă cheamă Nastia, zise ea, ferindu-se să spună ceva de-a dreptul, cu gîndul că acest om deştept şi dezgheţat are să priceapă singur.

Miska nu răspunse îndată, ci ridică numai dintr-un umăr.

— De la Moscova ? Ia, un putregai de oraş, dacă îl compari cu Petersburgul. La Moscova nu-i de umblat cu

trăsura. Toate străzile-s strîmbe. De aceea, pentru uliţele ei strîmbe, i-au şi dat foc franţujii în anul opt sute doisprezece. Numai că n-a ars pentru că nimeni nu poate arde Moscova.

— Şi cu ce te ocupi dumneata ? întrebă Nastia, care nu înţelesese ce anume voise să spună Mişka cu Moscova.

— Eu ?... Eu eram birjar de lux. Numai c-am umblat mai mult prin Piter. La Piter oamenii sînt mai sucîţi, la Moscova mai aşezaţi. M-am împăcat mai bine cu Piterul. Iha !... Ce-am mai umblat ! zise Jibanda, plesnindu-se cu palmele peste genunchi, şi se ridică. Sînt sătul pînă-n gît de viaţa de oraş.

Pe neaşteptate se ridică şi Nastia, tulburată de un gînd prostesc, care îi trecuse prin cap. Se uită la Jibanda. Îşi dădea seama că Jibanda era mai în vîrstă decît Semion, dar dacă Jibanda avea douăzeci şi opt de ani, Semion părea să aibă patruzeci. Lui Semion barba şi mustăţile îi creşteau la întîmplare, pe cînd Jibanda purta numai o mustăcioară subţirică. Nastia începu să se simtă stînjenită că-l privise atît de stăruitor, cînd intră pe uşă Semion, care aducea o legăturică de haine. Pregătirile de plecare în pădure, care şi începuseră, îi furau toate gîndurile şi nu-şi dădu seama că Nastiei îi străluceau ciudat ochii şi-i năvălise din senin o roşeaţă în obraz, iar Jibanda încurca puţin vorba.

— Băieţii s-au adunat în dosul băii lui Brîkin, spuse Jibanda, netezindu-şi părul.

— Aproape-s gata şi eu. Numai s-o îmbrăcăm pe dînsa, şi-l privi scurt pe Mişka, drept în ochi, ca să vadă dacă ştia ceva sau nu.

Şi Mişka ştia, pentru că se uita în altă parte.

— Domnişoara vine cu noi ? întrebă Mişka ridicînd dintr-o sprînceană, dar fără să se uite la Semion.

— Da, vine cu noi, răspunse Semion şi-şi muşcă mustaţa. Vreau să te rog ceva, Mişka : nu s-ar putea să treacă drept frate-tău. Ce zici ?

— De ochii băieţilor ? întrebă Mişka, uitîndu-se piezîş spre cămăruţa de alături, unde se schimba Nastia. Da n-au să ne creadă. Nu semănăm.

— Ai să spui că-i de la alt tată, îi veni repede în minte lui Semion.

— Nici aşa n-au să creadă. Are s-o deie de gol vorba, se îndărătnici Jibanda, fără să ştie nici el de ce.

— Şi de ce să nu creadă ? se auzi din spatele lor glasul Nastiei.

Întoarseră amîndoi capul. În uşa cămăruţei stătea un flăcău chipeş, de vreo douăzeci de ani, semănînd leit cu Nastia, parcă era un frate al ei mai mic. O expresie ştrengărească învinsese feminitatea de pînă mai adineauri a feţei. Bluza largă a lui Semion, ajustată cu dibăcie cu o curea luată de la un frîu, ascundea formele femeieşti. Şapca îi era bine îndesată în cap, şi de sub cozoroc rîdeau ochii. Ieşi din cămăruţă şi-l luă de braţ pe Jibanda.

— Merge ? îl întrebă ea pe Semion.

Jibanda îşi trase cu stîngăcie braţul dintr-al Nastiei.

— Ţi-s cam mari opincile, tovarăşe, spuse Semion, uitîndu-se la Nastia. Da nu-i nimica. Îţi face el, Frol, nişte opincuţe ca pentru o vrăbiuţă. Să n-ai grijă de asta, măi Gurei !

— Gurei, repetă Nastia, ascultînd cum suna acest nume nou, pe care nu-l mai auzise. „Să n-ai grijă de asta, măi Gurei", îşi mai spuse ea încă o dată, şi un zîmbet îi flutura pe buze.

...Peste jumătate de ceas, şi „zburătorii", şi „Hoţii" plecau în pădure. Cum nu le era a cînta, nici armonicile nu răsunau. În noaptea beţiei, cineva îi furase lui Podpreatov armonica. Tot în noaptea aceea, altcineva turnase cvas în armonica lui Barîkov, şi armonica răguşise ca şi omul cînd întrece măsura. Armonicii lui Brîkin i se înfundaseră clapele. Totuşi oamenii mergeau sprinteni, cărînd în saci darurile căpătate de la muierile lor : tot felul de haine purtate şi multă mîncare ţărănească simplă, dar

care ţine de sat. De la ferestrele deschise se uitau după ei, triste şi tăcute, fetele şi femeile.

Cînd cei care plecau se mistuiră după deal, ferestruicile se închiseră toate deodată şi în Hoţii se făcu tăcere. Parcă şi cocoşii cîntau acum mai încet.

Printre cei care plecaseră era şi Gurei, fratele lui Mişka. Băietanul sfios, căruia nu-i mijise încă mustaţa, plăcuse „zburătorilor". În timp ce treceau podul peste Kuria, vîntul îi smulse lui Gurei şapca din cap şi i-o duse în apă. Îndată prinse a-i flutura părul negru, tuns scurt.

— Ei, la dracu! exclamă Gurei.

— Ce ţi-ai lăsat părul aşa de lung? Vrei poate să te faci călugăr? glumi Iuda, care mergea alături de Gurei.

— Nu. Să mă fac muiere! bombăni înciudat Gurei.

— D-apoi ce crezi? Dacă ţi-ai schimba hainele, te poate lua oricine drept femeie! zise binevoitor Vaska Rubliov, care mergea în spate.

Iuda se simţi atras în mod ciudat de tînărul Gurei, care arăta a femeie.

— Ţi-s prea mari opincile. Dacă vrei, hai să le schimbăm. Botinele mele-s noi-nouţe, propuse el Nastiei, arătîndu-i vîrful botinei lui femeieşti, atît de elegantă faţă de opinci. Le-am scos numai tocurile... Îmi mai dai tu ceva pe deasupra.

— Ce anume? întrebă Gurei.

— Vedem noi pe urmă, că nu-s negustor să mă tocmesc.

Nu trecu mult şi Nastia se deprinse destul de bine cu situaţia de frate a lui Mişka. Îl ajunse pe Semion, care mergea înaintea tuturor, alături de Jibanda.

— Ştii? Toţi cred că-s băiat, le spuse ea rîzînd.

De abia acum o văzu Semion pe Nastia fără şapcă.

— Unde ţi-s cozile? întrebă el, aproape speriat.

— Le-am tăiat mai demult, răspunse Nastia şi întrebă c-un rîs scurt : Ce, poate că-ţi pare rău ?

— Da, poate că-mi pare rău... răspunse el tărăgănat.

În fundul sufletului aproba însă această ispravă a Nastiei.

III. SERGHEI OSTIFEICI INTRĂ ÎN ACŢIUNE

Codri sălbatici, de nepătruns, mărginesc satul Hoţii spre locul unde se cufundă soarele în noapte. Niciodată nu s-au putut bucura cei din Hoţii de liniştea asfinţitului, fiindcă codrul bătut de vînturi era veşnic întunecos şi plin de foşnete. În locurile acelea, codrul se înfrunta cu omul ; fusese tăiat cu nesăţioasă furie de străbunii acelora care trăiau acum în preajma lui, arsese de nenumărate ori, dar tot rămăsese în picioare, iar rănile de pe urma tăieturilor şi a arsurilor se acopereau repede cu mladă tînără. Niciodată n-au putut Hoţii să vadă ce era dincolo de marginea dinspre apus a codrului.

Mlădiţele dădeau pînă departe în ţelina nearată şi pe pajişti, parcă i-ar fi zădărît pe oameni şi le-ar fi spus : „Degeaba, nu ne puteţi veni de hac cu topoarele voastre !“ În faţă năpădea mesteacănul, iar bradul se ţinea pe urmele lui. Nici focul, nici securea nu putuseră opri viaţa care răzbătea pînă şi prin cenuşă. Codrul venea asupra satului Hoţii. Un mesteacăn vesel ajunsese să crească chiar lîngă fîntîna din faţa grădiniţei lui Suponev. Oricît rupseseră femeile crenguţe pentru mături, mesteacănul înmugurea năvalnic în fiecare primăvară şi nici prin cap nu-i trecea c-ar putea cuteza cineva să-l doboare cu toporul pentru această îndrăzneală a lui.

Dacă treceai dincolo de mariginile satului, în trei părţi dădeai de păduri dese. Pe o adîncime de o verstă se întindeau, tivindu-le poala, nişte pădurici zglobii de mesteceni albi, cu păsările care cîntau şi cu fiare iuţi

de picior. Dar în spatele tivului de mestecenî de la poală, urmele potecilor se făceau tot mai șterse și desișul ajungea aproape de nepătruns, căci brazii se înfrățeau aici chiar de la rădăcină, iar ienupărul albastru închidea calea omului, parc-ar fi fost un pădurar morocănos.

— Așa-i codrul nostru! Ascunzătoare de hoți și de tîlhari, zicea moș Lavrion mîmos, întărindu-și spusele c-o înjurătură, și arăta urma unui glonte care-i trecuse prin picior, cu o palmă mai sus de gleznă. În frageda lui tinerețe, lui moș Lavrion îi venise, din prostie, să se ascundă de recrutare în aceste păduri.

Sălbăticiunile din desișurile pădurii erau posace, singuratice și sfioase. Bătrînii mai țineau încă minte vremea cînd Svinulin cel tînăr venea acolo, cu prietenii, la vînătoare de elani. Iarna, dincolo de Duplea, urlau lupii. Primăvara dispăreau vacile care se rătăceau de cireadă, și țăranii bănuiau că-i ursul, iar băieții din Popuzino, satul cel mai apropiat de pădure, aduceau în fiecare an o mulțime de cățelandri de vulpe și alți pui hămesiți. După ce tăiau urechile cățelandrilor, îi slobozeau, așa însemnați. Pe puii rămași încercau să-i domesticească, dar și puii, și păsărelele tînjeau de dorul pădurii și piereau.

...Dincolo de Duplea începea codrul des și întunecos, plin de mușchi. Între dîmburile nisipoase de sub pădure erau prăpăstii, unde bursucii, aceste dihănii ale nopții, își săpaseră niște cotloane întortocheate. Aici, în împărăția bursucilor, rar pătrunde soarele, și numai ei, bursucii, știau ce șoptesc noaptea coamele codrului. Oamenii care intraseră în codru își orînduiră aici viața după pilda bursucilor. Își scurmară și ei vizuini, numai că mai încăpătoare, și nu cu laba puțin pricepută a bursucului, ci cu hîrletul și cu securea.

Cum se afla așezat între două mlaștini, locul acesta era cel mai sigur din tot ținutul. Aici s-au retras cei care au părăsit satul Hoții. Nu erau mai mulți de o sută, dar

numărul lor spori curînd, în urma unei împrejurări neprevăzute dar foarte jalnice pentru judeţ.

Din istorisirile lui Vaseatka Lîzlov, la judeţ se aflase cu de-amănuntul tot ce se petrecuse în Hoţii. Dar cum lui Vaseatka, scăpat de la moarte ca prin urechile acului, pînă şi musca pe care o văzuse pe faţa tatălui său mort i se păruse cît un munte de mare, după spusele lui s-ar fi putut crede că mai toată partea de miazăzi şi apus a judeţului şi-a zbîrlit coama, arătînd oraşului ghearele de urs, că răzvrătiţii aveau tunuri şi mitraliere, ba că şi femeile, şi copiii s-au dezlănţuit şi au pornit în rînd cu bărbaţii, scrîşnind din dinţi şi aducînd cu ei moartea. Buze nevăzute împrăştiau zvonuri de necrezut despre zecile de mii de ţărani care ar fi pus mîna pe arme, cum şi despre marile planuri pe care le-ar fi avut. Se mai spunea că înviase însuşi Krivonos, tovarăşul lui Pugaciov, bucuros de un prilej aşa de bun de a mai petrece printre cei vii.

La judeţ fuseseră afişate anunţuri despre această situaţie, şi la gubernie fusese trimis un raport amănunţit despre cele ce se petrecuseră în regiunea satului Hoţii. Numai că, de frică, tovarăşul Brozin, care întocmise raportul, stricase toată treaba. Pentru frumuseţea stilului, acesta se apucase să pună în raportul lui telegrafic ceva despre o Vandee[1] rusească şi un Bonaparte al ţăranilor. Afară de asta, mai adăugase că tăcerea guberniei ar arunca o pată de neşters pe munca lor comună.

La gubernie raportul fusese privit pieziş. Cînd preşedintele Comitetului executiv gubernial, ţăran şi el, citi

[1] *Vendée* — departament din vestul Franţei. În perioada revoluţiei burgheze de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea a fost arena rebeliunilor chiaburești şi ale ţărănimii mijlocaşe, organizate de nobilime şi cler cu ajutorul Angliei, în scopul restaurării vechiului regim feudal ce fusese doborît de revoluţie. Cuvîntul „Vandeea" a devenit un nume comun pentru determinarea focarelor contrarevoluţiei chiaburești (n. r.)

aluzia la Bonaparte, clătină din cap, cînd dădu de Vandeea ridică din umeri, iar cînd ajunse la pată, îşi aduse aminte că Brozin fusese pe vremuri curăţitor de pete şi-l apucă rîsul. În răspunsul secret la raportul lui Brozin i se propunea că dacă nu ştiuse să se înţeleagă cu ţăranii cu binele, să facă acuma faţă situaţiei prin mijloace proprii.

Tocmai în perioada aceea tulbure, trei zile după ce sosise Vaseatka Lîzlov, căzu ca din cer la judeţ Serghei Ostifeici Polovinkin. Venise liniştit şi încruntat la şedinţa autorităţilor judeţului. Trecînd peste propria lui păţanie şi oprindu-se aproape după fiecare cuvînt, tovarăşul Polovinkin declară că nu era vorba de mii de oameni, ci numai de vreo sută. Apoi propuse să i se dea un pluton, fie chiar şi din ostaşii roşii care făceau serviciul de garnizoană la judeţ, cu ajutorul căruia nădăjduia să oprească, de la început, focul care, după părerea lui, n-avea nici un substrat politic, ci era numai un fel de răzbunare pentru Lunca Zinkăi, de care fuseseră lipsiţi cei din Hoţii. Aşa glăsuia şi procesul-verbal al şedinţei extraordinare, numai că procesul-verbal nu spunea nimic cu privire la o chestiune foarte înţepătoare, pe care o pusese tovarăşul Brozin la sfîrşitul şedinţei, şi anume: cum de izbutise tovarăşul Polovinkin să iasă teafăr din asemenea bucluc, cînd toţi ceilalţi tovarăşi pieriseră cinstit la datorie? Serghei Ostifeici pricepu întrebarea, veni aproape de tot de Brozin care zîmbea şi, dintr-o smucitură, îşi desfăcu bluza la piept. Unul din nasturii care zburară îl lovi pe Brozin în obraz, şi abia acum înţelese Brozin de ce suflase aşa de greu Polovinkin cînd vorbise şi de ce-şi sucea el atît de ciudat trupul. Tot pieptul lui Serghei Ostifeici, zgîriat pînă la sînge de cele cinci degete ale unei mîini furioase, era de la bărbie la buric numai o rană vînătă şi umflată. Cînd văzu asta, Brozin amuţi.

Polovinkin îşi aducea aminte de nopţi îngrozitoare din războiul trecut, în care fusese plutonier, cînd oţelul în-

sufletit de nebunia omenească urla, smulgea şi sfîşia tot ce era în jur. De o sută de ori mai groaznică fusese însă noaptea aceea în care ţîncarii băzîiau în jurul lui, şi o durere chinuitoare i se urca tîrîş pînă la cap şi-l înnebunea; de o sută de ori mai vie îi rămăsese în minte această noapte, în care stătuse gol, legat de un copac, şi se uitase cruciş la propriul lui nas, pe care-şi mişca alene picioarele un ţînţar care se umfla treptat. Pîntecele roşu al ţînţarului făcuse atunci să dispară pentru el întreaga lume, cu tot ce era într-însa. Şi apoi, după ce fusese dezlegat, fugise gol spre Mocilovka, ţopăind într-un picior, gemînd de durere şi scoţîndu-şi în fugă ţînţarii care se lipiseră de el ca o pînză. Fulgerele mai încingeau încă cerul în păienjenişul lor de foc tremurător. Din noaptea aceea se isprăvise cu sănătatea de fier a lui Serghei Ostifeici.

Polovinkin căpătă plutonul pe care îl ceruse, iar Brozin rămase singur cu puţin îmbucurătoarele lui gînduri. Numărul înştiinţărilor de pe ziduri şi garduri scăzuse simţitor, iar pe cele rămase le udă ploaia. Tot aşteptîndu-se cu înfrigurare la o ultimă lovitură, cei de la judeţ se cufundară în tristeţe şi muţenie.

În timpul acesta, Polovinkin îşi ducea plutonul în marş forţat spre zările împînzite de ploaie. Timpul se schimbase. Ploile desfundaseră drumurile. Detaşamentul lui Polovinkin era încălţat cu opinci, cu cizme rupte şi chiar cu botine femeieşti. Această încălţăminte, bună cel mult pentru stat de santinelă, se stricase cu desăvîrşire şi nu făcea decît să le îngreuneze ostaşilor picioarele ostenite.

Detaşamentul trecuse de calea ferată şi ajunsese lîngă Bedreaga, cînd oamenii începură să murmure. De la Bedreaga pînă la Suskia, de-a lungul celor optsprezece verste, urmă un duel mut din ochi între oameni şi Polovinkin, care mergea călare. Lîngă Suskia, toată treaba se sfîrşi simplu şi fără vărsare de sînge.

Suskia se înconjurase cu bariere de trunchiuri de copaci, şi pe o prăjină înfiptă lîngă un cîmp de cartofi flutura în vîntul umed o cîrpă neagră — semn de răzmeriţă, de ciumă sau de altă năpastă. Pe vremuri, bogata Suskia fusese vestită prin marile ei iarmaroace de cai, de fierărie şi de covrigi, dar din gloria ei de altădată nu mai rămăsese altceva decît că Suskia era aşezată pe un deal. Serghei Ostifeici zări nişte ţărani scoţîndu-şi capul prin gardurile sparte sau de după colţuri şi înţelese că Suskia dăduse mîna cu Hoţii şi focul se întinsese şi aici. Asta vestea greutăţi noi, pe care nu le prevăzuse. Serghei Ostifeici îşi răsuci mustaţa şi, după ce porunci popas pentru ca oamenii să se odihnească şi să fumeze cîte o ţigară — cei care aveau de unde — se trase puţin mai la o parte.

Ploaia contenise. Ziua se stingea după sat şi tot detaşamentul lui Polovinkin putea vedea de sub deal pata neagră şi uriaşă a bisericii din Suskia. În zare, cerul cu nori trandafirii, auriţi, era tivit nedesluşit cu sălcii, iar mai sus se întindeau crăcile mestecenilor, în care erau prinse căsuţe de graur. Mai sus, deasupra tuturor, domnea clopotniţa înaltă şi subţire, semănînd, pentru cine-l cunoştea, cu Vasili Ciupitu, cînd era mirat.

Cea mai mare parte dintre oamenii detaşamentului erau chiar din Suskia şi încă dintre cei mai înstăriţi. Oamenii se uitau posaci la satul pe care urmau să-l înconjoare peste jumătate de ceas.

Unul dădu din cap şi spuse :

— Să ştiţi că aici ne rămîn ciolanele.

Altul trase un fum, îşi puse mîna streaşină la ochi şi descoperi deodată :

— Tovarăşi, au un tun în clopotniţă !

În adevăr, în clopotniţă se vedea ceva negru şi lung îndreptat, după cum i se păru descoperitorului, chiar înspre ei. Îndată se porniră discuţii cu privire la menirea acestui obiect lung şi, pentru că toţi voiau să ajungă

acasă cît mai repede ca să fie duminică la plăcinte, luară o hotărîre, fără s-o mai pună la vot, hotărîre care prefăcu tot marşul lui Polovinkin într-o înfrîngere ruşinoasă.

Serghei Ostifeici, care stătea la o parte, scoase pistolul şi încercă să tragă după oamenii care fugeau spre sat cu mîinile ridicate deasupra capului, dar mîna şi tremura, iar pistolul se încurcase în curea. Apoi trase, dar nimeri de două ori în gol, cu al treilea glonte clătină ramura galbenă a unui sorb sălbatic, iar al patrulea tulbură o băltoacă. Celelalte fuseseră irosite de fostul proprietar al pistolului.

Muşcîndu-şi mustaţa, Polovinkin fugi înapoi spre vîlceaua unde-şi lăsase calul sub paza unui ostaş. Acesta, un tătăruş tinerel, cu mustăcioara neagră, aştepta ţinînd de dîrlogi calul care stătea cu urechile ciulite. În ochii fugari ai tătăruşului sclipea o umbră de vinovăţie strengărească.

— Ei, lua-te-ar strechea ! Te pomeneşti că vrei să te duci şi tu acolo, spuse Polovinkin, aproape scrîşnind din dinţi, şi sări la el.

— Împuşcă tu dacă vrei, zise tătăruşul, şi-şi desfăcu bluza vătuită, pusă de-a dreptul pe piclea goală. Împuşcă la mine, tovarăşe comisar, mai zise el o dată şi pe faţă păru să-i treacă umbra unei herghelii de cai sălbatici. Sarui, sat la mine, asta parte... şi arătă cinstit spre Suskia.

Polovikin îi întoarse spatele. Cîmpul ud mirosea înăbuşitor a cartofi. Serghei Ostifeici se aplecă, rupse un fir de iarbă şi-l frecă între degete.

— Fugi ! Diavole ! zise el fără să se mai uite la tătăruş şi-l împinse de umăr.

Tătăruşul tresări, se uită în jurul lui, ieşi, din vîlcea şi o lua la fugă, împiedicîndu-se de brazde şi ţipînd ceva în limba lui. Un simţămînt de necaz, amestecat cu scîrbă, puse stăpînire pe Serghei Ostifeici. Mai că-i

venea să plîngă. Îl durea pieptul, îl durea spatele. Toate îl dureau. Mîinile, vlăguite, nu mai voiau să țină dîrlogii. Și biciui calul de sub el, parc-ar fi vrut să fugă de durerea care îl chinuia. Îi părea rău din adîncul sufletului că nu mai rămăsese un glonte în jucăria de fier care-i atîrna la șoldul drept.

Se întunecase și se lăsase iar frig. Pe tot întinsul luncii de la Suskia nu mai era nimeni afară de Serghei Ostifeici.

...Femeile aduceau transfugilor smîntînă, brînză și pite de secară, care miroseau frumos. O babă știrbă aduse chiar o armonică rămasă de la fecioru-său, ucis în războiul țarist. După două zile și două nopți de chef, transfugii făcură cele șaisprezece verste, pînă la Hoții, în sunetele acestei armonice și, o dată ajunși acolo, îngroșară rîndurile cetei lui Semion.

Obiectul necunoscut de pe clopotniță se dovedi a fi numai scara pe care se urca paracliserul bisericii, ca să bată toaca de vecernie.

IV. ÎNTÎIA NOAPTE ÎN JURUL FOCULUI

În locul unde răsunase toporul cu care Semion taia aiene cîte un ram uscat, oamenii stătură, cu capetele plecate. Coamele copacilor, zgîrcit încondeiate de lumina asfințitului, foșneau nespus de frumos. Undeva, foarte departe, se auzea un cuc. Oamenii ascultau. Și nu o singură inimă se strînse de jale, cînd își dădură seama că nu le rămînea decît o singură ieșire de aici.

Îndată ce ajunse în pădure, ceata lui Semion se puse pe lucru și munci, cum nu mai muncise niciodată pînă atunci.

Speriată de cîntecul puternic al topoarelor, liniștea înăbușită a codrului plecase din acele locuri, retrăgîn-

du-se înspre zările îndepărtate. Oamenii se năpusteau în vizuinile bursucilor, întărind trecerile cu boiandrugi de lemn. Pămîntul nisipos hîrşcîia sub hîrleţe şi din copacul verde săreau voioase aşchii jilave şi mirositoare. Curînd pămîntul nisipos ajunsese numai gropi şi surpături. Tot săpînd aşa, dădură peste doi bursuci. Cel dintîi izbuti să scape, strecurîndu-i-se lui Feodor Cigunov printre picioare. Pe cel de-al doilea îl lovi Brîkin cu hîrleţul. După aceea se aşeză pe vine şi se uită multă vreme în ochii bursucului care murea. Pînă şi Garasim cel negru, scîrbit, nu mai putu răbda asta şi se repezi la Brîkin :

— Lasă, Brîkin ! Te-ai uitat destul la el ca să vezi cum îi iese sufletul. Ajunge !

De altfel, Brîkin se plictisise şi el. Ochii bursucului nu arătau altceva decît nedumerire, ca şi cum animalul s-ar fi întrebat ce nevoie vor fi avînd de vizuinile lor, strîmte şi liniştite, aceste lighioane puternice, cărora nu le plăcea liniştea...

Lucrul nu conteni nici atunci cînd începu să se simtă răceala umedă a nopţii care se apropia. Dar cum prinseră a se lăsa cele dintîi valuri de pîclă, care păreau să vină dinspre dreapta, unde se vedeau nişte tulpini albe de mesteceni, în focurile aprinse începură să pîrîie ciocpliturl şi coji de mesteacăn, învăluind într-un fum gros poiana curăţată.

Atîrnară deasupra focului cazanul, pe care îl luaseră din baia lui Pantelei Cimelev, ca să fiarbă în el caşa obştească.

Jibanda încercă să vorbească despre planurile lor de viitor, însă oamenii ascultau fără chef. Şedeau în jurul focului şi se uitau la flăcările care cuprindeau crăcile uscate şi ţepoase de ienupăr şi pe acelea de pin, pline de suc. Se uitau la foc şi se gîndeau toţi la acelaşi lucru. În ciuda silinţei lui Mişka Jibanda de-a aduce vorba despre curaj şi nădejde, oamenii vorbeau de ce-i durea pe ei :

— Nu-i de loc greu să mori, zise Prohor Stafeev. E uşor de tot, şi nici măcar nu-i amar. Moartea n-are nici un gust: nu-i nici dulce, nici amară.

„Zburătorii" care nu-l cunoşteau pe Prohor întoarseră nedumeriţi capetele spre bătrîn. Iuda glumi chiar, cu jumătate de glas, dar aşa, ca să-l audă Prohor:

— Iar a luat-o razna moş „Treanca-fleanca"!

Prohor îşi mîngîie cu palma barba albă, ajunsă gălbuie de bătrîneţe, şi lămuri încet şi răspicat:

— Omu-i ca floarea. De cum s-a născut, a şi început să moară. Moare cu încetu, cît trăieşte, şi pe zi ce trece îşi pierde puterea. De aceea se şi naşte, ca să moară. Ochii lui Prohor căzură asupra unuia dintre „zburători", care-l asculta plin de uimire, cu gura căscată, şi rîse încetişor. Ce mai treanca-fleanca? Omu-i ca floarea cîmpului... Cînd s-a săturat să tot vadă lumina lumii, atunci se cere singur la lumina întunericului. Sînt şi unii care ar vrea cu tot dinadinsul să ştie cum vine asta. Dar ce să-ţi mai baţi capu să înţelegi, că-i tot degeaba...

— Nu-i adevărat, moş Prohor, spuse Iuda şi strînse din buze. Apoi se aplecă să-şi aprindă ţigara de la un tăciune. Mi s-a întîmplat şi mie o istorie, numai că tocmai pe dos.

Noaptea se arăta lungă. Caşa tot nu fierbea. Efim Suponev, care fusese ales, cu încuviinţarea tuturor, să fie bucătarul celei dintîi nopţi de veghe, drăcuia focul, în timp ce învîrtea cu o lopeţică fiertura din cazan. Oamenii n-avură nevoie să-l roage prea mult pe Iuda. Tot sucindu-şi capătul cingătorii caucaziene, îşi începu povestea în care era vorba de

O mînă într-o ferestruică

Era un ger cum sînt numai în Siberia...

Ne goneau în trenuri lungi de la o mare la alta. Povestea asta s-a întîmplat acum un an. Într-o zi, vine

comisarul şi ne spune : „Cine are socoteli cu muierile să le încheie, că mîine plecăm de-aici, din Vologda". Se vede treaba că la mare se mai iscase o bubă ţaristă şi trebuia neapărat tăiată...

Bateria noastră nu ştia multe : gata la moment : Cum a venit dimineaţa, am prins afeturile tunurilor de chesoane şi am pornit în marş, pe ger, la gară. Am avut noroc de-un vagon de marfă întreg, cu sobă ; în jumătatea din faţă am pus caii ; în cealaltă, eram noi patru, călăreţii, tuspatru băieţi tot unu şi unu, mari meşteri în privinţa femeilor şi a băuturii. Am stat în gară numai două zile şi două nopţi şi pe urmă am plecat înainte prin troiene.

Ţin minte ca azi : era în optsprezece decembrie. Mergeam voioşi. În vagon aveam şi sobă şi foc, iar afară, zăpadă cît vedeai cu ochii. Ziua bătea într-una vîntul, iar noaptea auzeai trosnind aerul de ger. Ei, se-nţelege că mai erau şi femeile, care împodobeau nopţile soldaţilor. Se mai agăţa cîte una : „Mă rog, luaţi-mă şi pe mine. Merg la bărbatu-meu... sau după pîine..."

Soldatul e, cum am zice, un om căruia îi place viaţa slobodă.

Într-o seară, am ajuns la o staţie. Era ger. Ninsoarea cădea ca la comandă : acu ningea, acu nu mai ningea. Locomotiva plecase să ia apă. Doi de-ai noştri erau duşi la furat lemne. M-am trezit şi eu, ş-am ieşit afară. „Ce staţie îi asta ?", am întrebat. Mi-a răspuns cineva un nume. Suna a Bultîhai, sau aşa ceva. N-am înţeles bine, fiindcă eram încă mahmur de somn. Cînd vagoanele noastre au fost trase mai aproape de gară, au început să dea buzna peste noi tot felul de coate-goale. Un bătrîn voinic şi al dracului era cît pe ce să se ia cu noi la bătaie : „Daţi-mi drumu ! răcnea bătrînu, bătînd cu toiagul în uşă mai s-o spargă. Daţi drumu că vreau să mor prin locuri mai calde. Am dreptul la asta, fiindc-am slujit patria." Apucă-te de lămureşte pe-un surd că meritele lui de altădată nu-i dădeau dreptu să meargă într-un vagon de

lux cum era al nostru. Era printre noi unu — îi zicea Aristarh — un coţcar de nu-i găseai perechea. Şi Aristarh s-a apropiat de uşă şi i-a spus: „Ascultă, tătucule, dă-te la o parte, că de nu, te mănînc..." Tot fluturîndu-şi barba în dreapta şi-n stînga, moşneagu striga: „Pe mine nu mă poţi mînca. Am trei medalii şi-o cruce!..." Aristarh i-a răspuns: „Ce-ai făcut dumneata pentru patrie nu mă priveşte. Da dacă ţi-s medaliile de argint, poţi să le vinzi şi să bei în sănătatea noastră!"

Mai veniră apoi şi nişte babe. Şi pe acestea le-am trimis la plimbare, în doi timpi şi trei mişcări. Mare brînză faci c-o babă? Apoi se apropiară de noi două femei. Păreau să fie ovreicuţe. Tocmai ieşise luna şi puteam privi în voie la amîndouă. Mama avea o umbră de mustăcioară, dar era încă destul de bine. Iar fata, o domnişoară oacheşă, foarte drăguţă, avea un năsuc tare şugubăţ, şi era mlădioasă ca trestia. Ce era mai de seamă la ele, era că n-aveau bagaje, numai o bocceluţă, pe care o ducea mama, şi un fel de cutie în mîna fetei. „Nu ne-aţi lăsa să mergem cu voi pînă la staţia următoare?", întrebară ele şi numiră un oraş. Eu stăteam nepăsător în uşă, ca şi pînă atunci, şi mă scărpinam în sîn. Lui Aristarh îi plăcuse se vede cea tinerică şi le spuse: „Urcaţi-vă, urcaţi-vă!... Numai că la noi cam miroase a grajd... În schimb, salonul nostru merge direct, fără să se oprească, şi-i cald!" Şi le deschise uşa în toată lărgimea ei, lăsînd să iasă toată căldura. M-am dat lîngă dînsul şi i-am spus: „De ce hotărăşti fără să ne întrebi şi pe noi? Lucruri de acestea se rezolvă în colectiv!" Aristarh îmi făcu cu ochiul: „Lasă vorba! Aveţi să fiţi mulţumiţi". Apoi le trase în vagon, pe fată mai delicat, iar pe maică-sa o trase de mînă aşa de tare, încît biata femeie se întinse pe jos cît era de lungă!... Mare mehenghi mai era şi Aristarh!

Abia apucasem să le facem loc, că veni în fugă un băieţan cu o manta de culoare deschisă: un licean. Să

fi avut şaisprezece ani. În spinare îi atîrna un sac. Îşi vîrîse mîna în deschizătura uşii şi nu ne lăsa s-o închidem. Vedeţi, se ducea după pîine. Îi murea de foame maică-sa sau soră-sa, nu-mi mai aduc aminte cine. Tremura din tot trupul, parcă era o femeie bătută. „Lăsaţi-mă..." Noi rîdeam, văzînd cît e de stăruitor.

N-am apucat bine să facem foc, că trenu a şi pornit. Pe cîmp viscolea şi şuiera vîntul, şi pe deasupra mai era şi lună. La noi în vagon însă era cald în toată legea... De cînd trăiesc, nu m-am simţit niciodată aşa de bine ca în vagonul acela. Simţeam o tulburare plăcută în suflet şi o dulce ameţeală. M-am apropiat de ferestruica vagonului şi-am privit afară. „Ia te uită cum s-a rotunjit luna. La ce-o mai fi atîrnînd într-una proasta asta de lună!" Da chiar în aceeaşi clipă am văzut pe ferestruică o mînă fără mănuşă, ieşind dintr-o mînecă cenuşie. Era mîna liceanului. Pe bietul băiat nu-l răbdase inima să nu plece, pusese piciorul pe şina uşii vagonului şi stătea agăţat. Băieţii noştri numeau în glumă acest fel de a călători, atîrnat de vagon, „sistem Crimeia". Ei, şi la urma urmei, ce ne păsa nouă? N-avea decît să atîrne aşa în aer, mai ales că nu ne lăsa inima să-l alungăm... Am început să despic lemne cu sabia... Aristarh îi dădu culcuşul lui mamei, iar el se aşează pe o cioată alături de fată, îşi răsuci o ţigară şi intră în vorbă cu dînsa, întrebînd-o ba de una, ba de alta: de ce neam era, din ce oraş, cum îi spunea după tată, ce avea în cutie. La început domnişoara tot trăgea cu ochiul la maică-sa, da după un timp căpătă încredere. Apoi deschise cutia. În cutie era o vioară, care semăna cu ea, tot aşa de subţirică şi de slăbuţă, şi c-un năsuc aidoma ca al ei. „Va să zică, dumneavoastră cîntaţi din vioară? întrebă Aristarh şi-şi îngustă ochii, parcă era un motan. Ar fi frumos dacă ne-aţi cînta, de pildă, o romanţă. Iaca, la noi este unu, Petrov, care zdrăngăneşte din balalaică, da nu-i mare lucru de capu lui. Că de, sîntem întunecaţi la minte." „De ce spuneţi

că sînteţi întunecaţi la minte ? zise rîzînd domnişoara. De-acuma încolo au să fie toate bune. Toţi vor putea învăţa." „Ba nu-i aşa, spuse Aristarh. Dumneavoastră citiţi cărţi, iar noi mîncăm castraveţi." Domnişoara cu vioara a rîs numai şi şi-a şters năsucul cu batista.

După ce vorbiră prieteneşte un timp, Aristarh se duse în partea vagonului unde era furajul pentru cai şi ne chemă şi pe noi acolo. „Haide să tragem la sorţi cu chibrituri, să vedem cine să fie cel dintîi." Am aruncat patru chibrituri într-o şapcă. Ivan aruncă două, unul pentru dînsul şi unul pentru Petruha.

Petruha rămăsese tot timpul acesta lîngă domnişoară, ca nu care cumva să se plictisească. Cum nu prea era meşter la vorbă, Petruha al nostru o rugase pe domnişoară să-i cînte din vioară. Tocmai trăsesem chibriturile şi-mi căzuse mie să fiu cel dintîi, cînd am auzit un sunet. Am sărit din întunericul unde stăteam ş-am încremenit. Domnişoara, cu ochii pierduţi în jarul din sobă, cînta din vioară. Sunetele simple şi duioase îţi mergeau drept la inimă. M-am aşezat pe un lemn şi mi-am spus c-am s-aştept pînă ce-o isprăvi. Fusesem învăţat de mic să rabd.

Dar să fi auzit cum cînta ! Parcă-i înfloreau trandafiri în ochi, aşa de caldă îi era privirea. Mustăcioasa sforăia, pe cînd asta zbura spre înălţimi. Şedeam cum stau şerpii la soare şi nu îndrăzneam să-mi mişc mîna. Mi se făcuse ruşine de mine însumi. Vioara era firavă, s-o striveşti c-un deget, da ce sunete scotea ! Deodată mi s-a strîns inima şi mi-a venit să plîng. Am sărit de la locul meu şi m-am apropiat de Aristarh. Acesta sta nemişcat, alb la faţă ca varul. Se tulburase tot, cum se tulbură vinul cînd scuturi sticla şi se ridică zaţul de la fund. Treceam tocmai duduind peste un pod. „Asta cîntă de-mi pătrunde sufletul...", îmi şopti Aristarh, însă eu aproape că nu-l auzii, pentru că şi pe mine muzica aceea mă întorsese pe dos. Deodată, parcă mă trase ceva

la ferestruică. M-am apropiat. Cîrligul era la locul lui, da mîna nu mai era acolo...

Fata ne-a cîntat toată vreme cît a ţinut drumul. Nu încăpea nici o îndoială că eu eram cel mai păgubit... Afară, viscolul sufla pe toate glasurile. Aerul îngheţat, care pătrundea prin crăpături, îţi frigea pielea.

— Apoi, numai din şiretenie a cîntat, spuse Andriuşka Podpreatov.

— A vrut numai să ne îmbuneze, adăugă Iuda, ca pentru el.

— Nu era nimica de capul ei. Da voi, voi aţi fost nişte proşti.

Şi Suponev înjură, în timp ce turna în caşă untura care sfîrîia.

— Şi băiatul ce-a făcut ? A sărit, sau cum ? întrebă după o vreme Prohor Stafeev.

— Păi... pesemne că voia să vadă lumina întunericului, zise Iuda cu batjocură şi strînse din fălci a ciudă.

O pasăre de noapte ţipa undeva în tufişurile de la poala pădurii, şi în ţipetele ei era ceva care te făcea să te încrunţi mai tare şi să rămîi cu ochii pierduţi în gol.

— Caşa-i gata ! strigă bucătarul, lingînd lopăţica din care ieşeau aburi îmbietori.

V. A DOUA NOAPTE ÎN JURUL FOCULUI

Nastia îl voia pe Semion aşa cum era el acum.

Acolo, în Zariadie, se gîndise zi şi noapte la toate cîte pustiiseră, ca o ploaie cu grindină, belşugul casei lui Sekretov. Cînd Nastia îşi aducea aminte cum slăbise tată-său, de multele alergături zadarnice, şi ajunsese de batjocură — Sekretov suportase în tăcere această batjocură — o înăbuşea amărăciunea şi conştiinţa i se întuneca de ură, ca şi cum i s-ar fi luat vederea. Putere pentru a se avînta într-o

mare răzbunare n-avea, însă în sufletul ei mocnea dușmănia.

Tocmai atunci îi sosi scrisoarea pe care i-o trimisese Semion îndată ce se întorsese în sat la el, în Hoții. „Dacă rabzi cumva de foame, vino aici la noi, că avem pîine în fiecare zi..." Și ea își aduse aminte de Senea, pe care aproape că-l uitase în vîrtejul alergăturii de toate zilele pentru o bucată de pîine. Deodată, tot jucul lor copilăresc de-a dragostea a căpătat un înțeles. Orașul se cufunda tot mai mult în negură. În vremea asta, tatăl Nastiei murise și atunci cînd se ivi putința să părăsească Zariadie ea nu mai stătu mult la gînduri. Plecă la Semion ca amețită. Ținea minte vorbele lui aspre și amenințătoare despre oraș ; nu uitase nici furia cu care făcuse scandal în seara aceea, a logodnei... Și-l închipuia dinaintea ochilor ca pe unul din zdrahonii aceia legendari de pe litografii, încălțat cu opinci curate și, bineînțeles, cu pletele fluturîndu-i pe umeri, dărîmînd, aidoma lui Samson, stîlpii cerului sovietic. Îl vedea în mijlocul cîmpului nemărginit, plin de albăstrele, cu ochii întunecîndu-i-se de dragoste pentru dînsa. Și se gîndea că cu cît au să i se întunece mai tare ochii, cu atît are să-i sporească și ura, iar ea, Nastia, are să se simtă cu sufletul mai ușor... La drept vorbind, Nastia se ducea la Semion ca să-i sădească în suflet ura ei, gîndindu-se că această ură va izbucni apoi și va dărîma totul din jur

Toate, însă, se dovediră a fi altfel.

Era drept că Semion purta opinci, numai că de la opincile lui venea alt miros decît acela din visul Nastiei. Capul lui tuns o uimise și-i răcise entuziasmul, de cum îl văzuse. În schimb, cuvintele pe care i le spunea Semion o ardeau încă și mai tare decît acelea pe care se gîndise ea să i le spună, în timp ce venise încoace în vagon, cu ochii pierduți pe panta terasamentului. Semion înțelesese numaidecît cum stăteau lucrurile și păstră pînă la sfîrșit o anumită răceală față de ea.

Apoi nemărginitul acela, în care fantezia Nastiei văzuse valurile focului, aprins de țărani, prefăcînd totul în scrum, nu se potrivea de loc cu realitatea. Cerul era poate și mai sălbatic decît în visul ei, însă țăranii își aveau părerile lor în privința evenimentelor care se desfășurau. Țăranul gîndea cu simplitate cam așa : dacă Gînsacilor li s-a dat Lunca Zinkăi — înseamnă că Gînsacii sînt cu Sovietele. O jumătate a orașului s-a luat de gît cu cealaltă jumătate. Și țăranii se așteptau ca, din această încăierare strașnică, orașul să se risipească cu desăvîrșire în praf și pulbere, după care ei aveau să dea foc la ce avea să mai rămînă. Și-atunci să vezi ce bălării au să mai crească pe locurile acelea pîrjolite ! Țăranii strîngeau din pleoape și măsurau timpul pînă la ziua aceea cînd Lunca Zinkăi avea să fie înapoiată proprietarilor ei legitimi, chiar dacă pentru asta va fi nevoie ca ei să treacă prin foc și sînge.

Nastia încercă să-i istorisească lui Semion cum Piotr Filipîci se dusese să-i vîndă șuba, cel de pe urmă lucru care le mai rămăsese. Dar Semion își amintea, nemaipomenit de vie, altă zi îngrozitoare, în care predominau trei culori : albul zăpezii, marginile albastre ale șepcilor căzăcești și spatele stacojiu al tatălui său. Realitatea nu seamănă niciodată cu visul. Și Nastia rămase înșelată în nădejdile ei.

Atunci îl băgase Nastia în seamă, cu privirea ei puțin piezișă, pe Mișka Jîbanda.

Semion se făcuse ascuns și bănuitor. Porecla de Bursuc, pe care i-o dădură mai tîrziu, i se potrivea cum nu se putea mai bine. Jibanda era făcut altfel. Sufletul lui părea să aibă un capac de sticlă, prin care Nastia vedea tot ce voia. Dorința ei tainică era ca Semion să ajungă ca Jibanda, și toată ziua aproape că nu-și mai lua ochii îngînduraţi de la acesta din urmă.

A doua zi, oamenii începură munca o dată cu revărsarea zorilor, și topoarele bufniră toată ziua. O ciocănitoare dintr-un copac zări soarele și începu să ciocănească în

scoarță. De jos îi răspundeau, cu același ciocănit, topoarele. Iarăși scurmară oamenii pămîntul, pătrunzînd în măruntaiele pădurii. Către seară, din treizeci de schelete de bordei, două erau îngropate în pămînt. Mai făcură și o ascunzătoare în scorbura unui stejar trăsnit, pentru un post de veghe.

Noaptea oamenii o petrecură iarăși în jurul unui foc mare. Bucătar în această a doua noapte îl aleseră într-un glas pe Luka Begunov. Clipind cu pleoapa care îi atîrna, Begunov încunoștiință obștea că, deoarece nu se prea pricepea la cașă, are să le facă mai bine un borș. Nu se împotrivi nimeni. Oamenii lăsară discuția despre femei și începură să vorbească despre oraș. Mișka Jibanda stătea deoparte și cioplea un țăruș. Auzindu-i că schimbaseră vorba, Jibanda își înfipse barda într-un trunchi de brad prăvălit alături, veni mai aproape și începu să istorisească.

Povestea cu nemțoaica Dunia

...Trăiam pe vremea aceea la Piter și eram birjar de lux. Tata avea mai multe birje pe piață. Era om bogat. Caii nu mai încăpeau în grajd așa că umblau în două schimburi. Plimbam tot felul de putregaiuri, care aveau însă bani berechet și plăteau bine, pînă și cincizeci de ruble cursa.

Eram singur la părinți și tata mă cruța. Așa am crescut, mîncînd pîinea degeaba. Am început mai întîi să învăț tîmplăria, dar eram prea leneș pentru așa ceva. N-am ajuns niciodată să închei două bucăți de lemn. Bineînțeles că mai chefuiam eu din cînd în cînd fără să știe nimeni... Femeile îmi ziceau „îngerașul". Asta din pricina părului. E drept că și mie-mi place părul frumos, fiindcă păru-i podoaba omului.

Numai că, atunci cînd a împlinit douăzeci și patru de ani, îngerașul a început să cam bea. În vara aceea, Kiriak, căpetenia birjarilor lui tată-meu, plecă de la noi. Cincispre-

zece ani slujise la tata. Îmi amintesc, cum ar fi azi, de seara aceea în care a plecat. Tata se închina, ca de obicei seara, înaintea icoanelor, iar eu veneam chiar atunci de la un bal mascat. Eram beat şi gătit în costum de drac. Tata nu prea ştia ce anume învîrteam. Şi, deodată, mă apucă o trăsneală — să intru la tata pe fereastră. în halul în care eram. Mi-am scos paltonul în curte, în faţa ferestrei, am deschis încetişor fereastra, m-am vîrît înăuntru şi m-am aşezat pe prichici, cu picioarele atîrnînd în odaie. Apoi m-am apucat să mîrîi. Tata se mai închină încă odată înaintea icoanelor şi după asta se apropie de mine. Eu am început atunci să mîrîi şi mai tare. N-am avut timp nici să clipesc, că mă şi apucase de sub nas, de acolo de unde dă mustaţa. Credeam că are să se prăpădească de rîs. Şi, cînd colo, a ieşit mare dandana. Mi-a scos pielea roşie de drac şi era cît pe ce să se apuce de pielea mea cea adevărată şi să mă jupoaie. Ce să vă spun, mare comedie!

A doua zi, m-a dus în grajd. Mi-am spus: „Vrea să mă înveţe minte". În buzunar aveam o piatră de cîntar, pe care mi-o luasem s-o am la nevoie pentru tata. Da el mi-a spus: „De-acuma-ncolo ai să fii birjar. Mie îmi aduci cinci ruble în fiecare zi, iar ce prisoseşte e al tău." Am căzut în genunchi şi i-am spus, după cum se şi cuvenea: „Mulţumesc, tătucă. Drept să-ţi spun, m-am săturat şi eu de viaţa asta de derbedeu şi chiar voiam să-mi fac singur seama." Ivan Isaici, tată-meu, mi-a spus că eram un prost şi a rîs de mine. Ivan Isaici era un bătrînel cumsecade şi bun prieten cu doi arhierei din Piter. „Alege-ţi un cal!" mi-a zis el. Şi mi l-am ales pe Kudeiar, cu care umblase Kiriak.

Era un armăsar sur, cu pete închise, cu coada şi coama creţe, şi cînd umbla abia atingea pămîntul cu copita. Generalul Elizarov pusese de-i fotografiase picioarele şi atîrnase fotografia în perete, acasă la el. Kiriak umblase cu Kudeiar numai un an... Mai rar aşa cal! Nu se temea nici de apă, nici de foc. La alţi cai saltă hamul pe crupă şi

de-o palmă, da la el şedea ca lipit. În schimb nu puteai pune mîna pe dînsul, aşa era de gîdilicios. La cai de aceştia nici n-ai nevoie de bici... Am început să merg şi eu pe la locurile ştiute, pe unde mersese Kiriak. Duceam pe un doctor care şedea pe Serghievskaia, la numărul cincizeci şi nouă. Apoi mai duceam pe baroneasa Kil, o zgripţuroaică c-un cap mic, numai bun să-ncapă într-un degetar. Şedea ţeapănă în trăsură, iar cînd treceam peste vreun hop se temea să nu i se împrăştie oasele. Pînă cînd, într-o zi, m-am săturat de ei. Doctorului îi plăcea să meargă o verstă pe ceas. În drum saluta în dreapta şi-n stînga şi făcea pe grozavu. Şi ţîrul acela de baronească... Mi se făcuse lehamite de dînşii ş-am intrat în schimbul de noapte.

Trebuie să spun că mă-mbrăcam foarte curat. Purtam plastron şi tot dichisul, aveam ceas, cingătoare persienească, fiindcă pentr-un birjar, ca şi pentr-un ţigan, cingătoarea-i lucru de căpetenie. Desigur că atunci cînd era frig nu mi se vedea plastronul, da aşa cerea rangul. Nu mă lipseam de mîncare şi mîncam adesea chiar mai bine decît aceia pe care îi duceam. Fireşte că viaţa bună îţi înviorează şi-ţi înveseleşte sufletul. Dacă a venit vorba, trebuie să vă spun că trăsura la care era înhămat Kudeiar era o caleaşcă de Viena, de mîna întîi, cu tot felul de ciubucuri de metal. Costase cinci sute de ruble. Ţi-era mai mare dragul s-o priveşti.

...Într-o noapte, stăteam lîngă restaurantul Peterhof. Deodată ies doi. El, o javră, un putregai, şi beat turtă. Pălăria îi lunecase pe nas, iar mutra... mutra turtită, parcă-ar fi şezut Tioşka al nostru o noapte întreagă pe ea. Iar ea, o domnişoară mică, vioaie, plină de foc, una din acelea cărora le zic ei, pe limba lor *etoale*, adică stele. „Poţi să mergi cu noi?" m-a întrebat ea. I-am răspuns că puteam să şi zbor. „Atunci zboară, Mikulai! La Insule!" De ce mi-o fi spus ea Mikulai nu ştiu, că doar numele meu de botez e Mihailo. Da unui birjar nu-i stă

bine să se supere. Se urcă în trăsură şi-şi trase javra după dînsa. „Dă-i drumu!" Am mişcat numai din hăţuri. Caii noştri erau vestiţi, că zburau, nu alta.

Kudeiar i-a dus jucîndu-se. Asta-i plăcu domnişoarei. Părea să fie nemţoaică. „Bine mai mergi, Mikulai!" îmi spuse ea. Eu m-am supărat de-a binelea şi i-am spus-o: „O fi ea meseria noastră muţească, da avem şi noi suflet. Slavă domnului, şi pe Stolîpin l-am dus!"... În clipa aceea domnişoara scoate o carte de vizită şi-mi zice: „Na, ţine cartea asta. De-acum ai să mergi cu mine." Şi a plecat. Cartea de vizită am pus-o în sîn, ş-acolo am şi uitat-o. Ce să mă uit la ea? Parcă faci ce vrei? Nume n-ai; eşti numai aşa, un fel de preş pentru boieri.

Aşa am cunoscut-o. Era în adevăr nemţoaică şi-i zicea Dunia. Stătea cu soră-sa, pe care o îmbrăca şi o încălţa. Soră-sa, nu că era proastă, da nu-i ajungea mintea să se descurce în viaţă. Trăiau destul de sărăcăcios la hotelul Monte-Carlo. Toată averea lor era un dulap mare ş-un căţel alb. Tare bine se mai înţelegea cu soră-sa.

O plimbasem de vreo şapte ori, sîmbăta mai cu seamă. Cu javra ei. Javra era feciorul unui proprietar de pe strada Kirocinaia. Tată-său vindea ace cu gămălie şi-şi turnase o căsoaie pînă-n nori. Pe fecior l-a lefterit ea repede. Numa eu luam cincizeci de ruble pentru o cursă.

Apoi Dunia s-a încurcat cu unu Vedeneev, negustor de lemne. Aducea lemnele cu şlepurile. Era de statură mijlocie, serios, şi purta ochelari de aur cu arc. Cerea să mergi, nu şagă, da şi plătea gras. O noapte cu Dunia îl costa cam cît patru şlepuri de lemne. Nu-i vorba că m-a-legeam şi eu cu cîte ceva pe de lături.

Dunia îmi căzuse cu tronc la inimă. Şi asta mă făcea să nu fiu tot timpul în apele mele. Ziua nu puteam dormi şi umblam năuc prin casă. Îmi pierdusem cu desăvîrşire minţile. Într-o zi i-am tras o bătaie lui Kudeiar c-un şleau. De ce, nu-mi mai aduc aminte nici eu. Eram tare amărît că Dunia nu era fată cinstită, cu toate că ştiam bine că

dacă ar fi fost cinstită nu m-ar fi tras inima la dînsa. Pe Kudeiar, însă, îl iubeam ca pe un frate şi-mi venea să mă duc în grajd şi să-i cer iertare.

Văleu, ce i-am mai plimbat într-un an! Şi-n sanie, şi-n trăsură! După negustorul de lemne a venit unul, un găligan care făcea negoţ cu cocs, adică furniza fabricilor cocs. Era un domn cu toane, ş-avea în cap o chică, să fi cîntărit cîteva funturi.

După aceea a venit un pîrlit de ofiţer. Plătea puţin, numai cîte o bumaşcă de zece ruble. Îl duceam mai mult ca să-mi fac o pomană, poate că pe lumea cealaltă au să ţină seamă de asta. Ştiam că Dunia se ruşina să se uite la mine. Cînd ieşea cu el, se-ntorcea şi se făcea că se uită la hulubii care zburau. Numai să iasă de trei ori cu dînsa i-au ajuns ofiţerului banii.

Apoi a venit războiul. Dunia a început îndată să umble îmbrăcată ca surorile de caritate. Treburile îi mergeau mai bine aşa. Eu mă îndrăgostisem de ea grozav. Se vede treaba că o iubeam cu adevărat. Dar parcă poate cineva să-şi vîre capul în trup, ca să-şi întrebe inima? Stăteam toată noaptea la poartă. Tremuram din tot trupul şi vedeam tot, de la început pînă la sfîrşit: cum se dezbrăca ea după paravan, iar el aştepta şi fuma. Numai Kudeiar ştia de chinurile mele. Da ce folos? Era un armăsar şi nu ştia să vorbească.

Pe-atunci Dunia începuse să trăiască c-un licean. Am dus şi de aceştia şi-i cunosc. Erau băieţi înalţi, îndrăzneţi, cu şapca pe-o ureche. Cînd se aşezau în trăsură, parcă duceai un bostan, aşa erau de mîndri. Acesta al Duniei, însă era ca o muiere. Umbla de parcă numai orz mîncase, stîrpitura! Într-un ochi avea o sticlă. Pe mine, drept să vă spun, sticla aceea mă scotea din fire. Cînd o vedeam, îmi tremurau genunchii. Am văzut îndată, după muţenia Duniei, că fata se înflăcărase. Tot focul dintr-însa fusese înghiţit de dragostea ei pentru licean. Trăia mititica în sărăcie, era plăpîndă şi credeai că fiinţă

mai slabă ca dînsa nu era pe lume. Da cum i-a ieşit în cale unu şi mai pricăjit decît dînsa s-a şi aprins fata. Atunci m-a apucat şi pe mine şi mi-am dat drumul : am început să beau vîrtos şi să joc şi mai vîrtos. Tot ce strînsesem s-a dus pe copcă în trei săptămîni.

Cînd m-am uitat mai bine, am văzut că numai ea plătea în toate părţile, iar el se făcea că-şi uitase portofelul acasă. Da ce ifose îşi dădea, stîrpitura ! Pe Insule era un restaurant pe o corabie ancorată căreia îi zicea *Belviu* [1] şi jur împrejur era peste tot apă. Stăteau acolo noaptea peste o sută de birjari şi toţi scoteau o pîine. De la o vreme am văzut că băiatul îşi luase nasul la purtare. Ieşea de la *Belviu* şi striga la dînsa, iar pe mine mă-mpungea cu degetul în umăr. Începeam să tremur, da Dunia îmi şoptea la ureche : „Lasă, Mikulai... taci..." Ce izbutise să facă ea din mine ! Ajunsesem mai cuminte ca o oaie : clipeam numai din ochi şi tăceam, însă cum ajungeam la grajd, unde nu mă vedea nimeni, îl stingeam în bătăi pe Kudeiar...

Trei luni am dus-o aşa, pînă ce, într-o zi, pe cînd mergeam cu ei, am tras cu urechea la ce vorbeau.

De jur împrejur cîmpul şi luna parcă erau sub un văl... Tare frumos mai era !... Liceanul era băut bine. L-am auzit spunîndu-i Duniei : „Să nu cumva să te încurci cu cineva. Să mă aştepţi pe mine." Iar ea i-a răspuns încetişor, aşa ca să n-aud eu : „Mişa, dacă-i vorba de banii aceia pe care ţi i-am dat, să n-ai nici o grijă. Cît voi fi eu tînără, au să curgă într-una bani." Lui i se schimbă glasul şi vorbi, ca şi cum i-ar fi făcut cine ştie ce cinste Duniei : „Ce eşti tu acuma ?... Dacă ai să fii cinstită, ai să fii nevasta mea. Am să ajung guvernator şi toată lumea are să-ţi sărute mîna şi are să-ţi aducă buchete de flori."

Bineînţeles că toate cîte i le spunea erau numai minciuni. Dunia i-a spus atunci şi mai încet decît înainte.

---

[1] *Corect* : Bellevue (n. t.)

dar cu hotărîre şi c-un tremur în glas : „Nu mă mărit eu cu tine, Mişa. Nu-s pentru tine. Mai bine să ne iubim cum ne iubim acuma." Cînd am auzit asta, l-am strunit pe Kudeiar şi am tras cu urechea. Liceanul i-a răspuns destul de tare, fără să-i mai pese de mine : „Dacă nu vrei să te măriţi cu mine, ia-ţi atunci banii înapoi". Şi s-a prefăcut că şi scoate banii din buzunar. Am auzit cum ea a început să plîngă şi am simţit că mă arăta cu degetul. „Mişecika, de ce mă chinuieşti ? Aude tot." Pînă azi mai simt în spate degetul rece al Duniei. Liceanul s-a înfuriat şi a oprit trăsura. „Las' că-ţi arăt eu, a spus el. Tu, care eşti o tîrîtură, ai să mergi în trăsură, iar eu, care-s nobil — mătuşă-mea e măritată cu ambasadorul Italiei — am să merg în urma ta, în noroi. Uite-aşa, ca să te învăţ minte." Şi ce credeţi ? Studentul a coborît şi a pornit pe jos.

Dunia a tresărit, parcă s-ar fi rupt o coardă într-însa. Şi îndată a strigat la mine : „Mînă, Mikulai !" Parcă atîta aştepta Kudeiar. Am zburat unde-l duceau ochii. Să tot fi gonit aşa vreo şapte verste. Mi se vlăguiseră mîinile tot ţinîndu-le întinse. Dunia îşi veni în fire şi-mi porunci să opresc. „Vezi, Mikulai, cum se întîmplă", îmi spuse ea. M-am întors cu faţa către dînsa şi am tăcut. Şedea în trăsură într-o rînă şi-şi muşca degetul mănuşii. Şedeam amîndoi aşa şi tremuram. Era o noapte de toamnă, care te îmbia ca o codoaşă. Deodată Dunia mi-a spus : „Sărută-mă, Mikulai !" Eu tăceam. „Sărută-mă, Mikulai, mi-a spus ea încă o dată. Nu te vede nimeni că săruţi o lepădătură."

M-am repezit la ea. La început, voiam numai s-o mîngîi. Văleu, ce-a mai fost !... Dacă mi-ar fi spus : dă foc Petersburgului, ucide-l pe Kudeiar, fă-ţi singur seama, pe toate le-aş fi făcut. În noaptea aceea, în întuneric, mi-a tot spus Mişecika, mi-a jurat că mă iubeşte, da mie nici să-mi treacă prin cap că-şi chema cu inima frîntă, pe liceanul ei, că mie tot Mihail îmi zice. Am priceput asta

abia mai tîrziu. Atunci, am umblat aşa cu dînsa cu trăsura pînă-n zori. Mă rodea pe mine gîndul că n-a făcut ea asta chiar de dragul meu.

Totuşi, pe licean l-am mai întîlnit. Mă aflam o dată tot în faţa restaurantului Peterhof. Ieşise cu o dămuţă foarte frumuşică, care purta o pălărie c-un pampon în faţă. Era noapte şi s-au urcat în trăsură fără ca să mă recunoască. „La *Belviu*, porunci el. Da mînă!"

Ce-am mai gonit!... Parcă-mi stătea un nod în gît. Mi se părea într-una c-o vedeam pe Dunia fugind înaintea mea. „Dunia, mi-am spus în gînd, Dunia, domnişoara mea cea mititică..." Şi deodată am scos de sub şezut biciul, m-am ridicat în picioare şi-am început să-l plesnesc pe Kudeiar între urechi, numai între urechi. Şi asta pe Kudeiar, care era gîdilicios cum nu se mai află! Voiam parcă s-o ajung pe Dunia, care fugea într-una înaintea ochilor mei. Încă de pe cînd eram pe caldarîmul de lemn din oraş îmi sărise cauciucul la o roată din spate. Kudeiar zbura ca un zmeu. Sfîrîiau roţile în ostii, nu alta. Da cînd am ieşit afară din oraş, nici nu mai ştiai cu ce să-i asemuieşti mersul. Pălăria mi-a zburat. În urma mea auzeam ţipete: „Calci lumea! Opreşte!" Nici nu isprăveau bine de strigat, că eu eram şi mai departe...

Auzeam numai cum o hurducă pe madama liceanului, pentru că de văzut nu vedeam nimic, nici drum, nici cîmp, nici nimic. Cînd trăsura a început să salte de-a binelea, liceanul s-a trezit şi a prins a răcni: „Opreşte! Ai să mă ucizi..." M-am întors către el şi i-am spus: „Ai dreptate, drumu-i cam prost. Cînd ai să ajungi guvernator vezi să porunceşti să-l repare". Amîndoi şi-au înfipt mîinile în cingătoarea mea şi gemeau numai. Pînă la urmă, i-am adus la restaurant, da-ntr-un hal fără de hal. „Cît să-ţi dau?", întrebă liceanul. Iar eu, furios, i-am răspuns: „Două sute". A rîs şi a început să-şi îndrepte geamu de sticlă din ochi. „Prostule, ceri prea puţin. Ţine!" Şi mi-a întins trei sute. Asta n-am mai putut-o răbda şi i-am spus:

„Prost eşti tu! Tu eşti Mişa, şi eu tot Mişa. Iaca, ţine!" Şi i-am dat o dată una cu biciul, şi încă una, şi încă una, pînă i-am scos sticla din ochi. Ehei, să fi văzut ce tărăboi a fost!

Mişka Jibanda mai rămase o clipă locului, uitîndu-se în foc şi zîmbind a batjocură. Apoi faţa aprinsă începu să i se liniştească, strălucirea ochilor se şterse, şi trăsăturile i se făcură iar grosolane. Trei inşi se duseră să mai aducă nişte vreascuri.

— Halal boier! Să ajungă să fie bătut cu biciu de-un ţăran, spuse Prohor Stafeev, care stătea lîngă Nastia.

Nastia tăcea. Obrajii i se îmbujoraseră. După un timp, întrebă c-un glas care o dădea de gol:

— ...ş-ai mai umblat mult cu Dunia aceea a ta? Se vede treaba că erai bucuros că te-a dezmierdat o domnişoară...

— Ehei, frăţioare! — rîse misterios Petka Diavolul şi picioarele îi zvîcniră din senin. Picioarele lui Petka aveau personalitatea lor şi exprimau în felul care le era firesc orice simţămînt al stăpînului. Te-a nimerit unde te doare, frăţioare!...

— Nu. Nu prea, răspunse liniştit Jibanda. Pe urmă am trăit cu ea... Jibanda tăcu, căscă şi se uită la Nastia. Dar după aceea am fugit eu de la dînsa. Tot focu îi pierise. A început să bea. N-am noroc la femei şi pace! I-am lăsat un sutar pe masă, am sărit pe fereastră şi mi-am dat drumu pe uluc...

Cel dintîi care vorbi după tăcerea care se lăsase a fost Garasim cel negru.

— Păi n-ai dat gata calul dacă l-ai gonit atunci aşa? întrebă el ursuz pe Jibanda.

— L-am dat a doua zi unui tătar... răspunse Mişka scurt şi în silă.

Şi se duse să guste din mîncarea lui Begunov.

În întunericul pădurii se auziră foşnete. Erau cei trei oameni care se întorceau cu vreascurile.

Ziua următoare trecu plină de larmă şi de roboteală. Lucrul la bordeiele bursucilor avea să mai ţină două săptămîni bune, dar partea cea mai grea fusese isprăvită încă din seara celei de-a treia zile. Pe bulamacii îngropaţi de mai înainte s-au pus grinzi şi totul fusese acoperit cu pămînt bătătorit şi cu brazde de iarbă. După indicaţiile lui Semion nu tăiaseră toată poiana ci mai lăsaseră pe alocuri cîte un copac. Cărările înspre bordeie le presăraseră cu vreascuri, menite să vestească apropierea vreunui oaspete străin. Pe margini săpaseră nenumărate gropi de lup.

Ţăranii din Suskia, veniţi şi ei să se ascundă în pădure, dăduseră Hoţilor, retraşi acolo, porecla de Bursuci. Porecla aceasta se răspîndi într-o clipă în tot judeţul, în acelaşi timp cu zvonul despre gîndurile de cucerire pe care le-ar fi avut Semion Bursucul. Însă Bursucilor nici prin gînd nu le trecea să iasă din vizuinile lor. Aveau pîine destulă, şi merindele aduse de femei nu conteneau să curgă. Cu toate acestea nu trecu mult şi, din motive strategice, Bursucii hotărîră să nu lase femeile să treacă mai departe de păduricea tînără de plopi, unde era bordeiul de gardă.

In toamna anului următor ajunsese să se vorbească printre ţărani de bordeiul cel mai mare al Bursucilor, spunîndu-se, printre altele, că ar fi avînd două odăi, mobilate cu nişte lucruri rămase de la Svinulin, printre care era o canapeluţă frumoasă, îmbrăcată cu atlas, cu dungi de un roşu-aprins, dar acuma ieşite de soare, că-şi ţineau acolo adunările, iar ca să-şi mai scurteze lungile nopţi de iarnă jucau cărţi şi, cîteodată, se şi îmbătau. Şi se mai spunea că Bursucii i-ar fi zicînd acestui bordei al lor reşedinţa de iarnă. Multă vreme nu voise canapeluţa asta să intre prin deschizătura strîmtă şi murdară a bordeiului, şi Luka Begunov era gata să astîmpere cu ferăstrăul no-

bila ei fandoseală, cînd Feodor Cigunov îl scoase din încurcătură. Urmîndu-i sfatul, Bursucii tăiară picioarele canapelutei, după care catadicsi în sfîrşit să intre în bordei, ca să fie aşezată acolo pe nişte butuci.

Bordeiul de gardă fusese săpat în locul unde un colţ de luncă intră în pădure. Şi cum nu se găsiră muşterii care să vrea să stea singuri, dădură Nastiei bordeiul.

— Venim noi să te vedem, măi Gurei, îi spuse Iuda, bătînd-o pe spate, şi-i făcu prietenește cu ochiul.

Bursucii petrecură şi cea de-a treia noapte a lor în jurul focului, sub cerul liber. La început vorbiră despre răzvrătirea oraşului împotriva a tot soiul de măreţii, printre care pomeniră şi de aceea a lui dumnezeu. Oamenii ajungeau să-şi dea seama că degeaba se bat cu capul de pereţi. Numai în ceasul morţii, spuneau ei, poate afla omul dacă este vreo putere care le mînă pe toate sau dacă totu-i numai aşa, o nălucire.

— Acestea-s legile firii şi nimeni nu poate trece peste ele, zise un ţăran bărbos din Otpetovo şi-şi lăsă capul pe spate, uitîndu-se ţintă în gol.

— Te pomeneşti că legile tale or fi făcînd să meargă şi trenurile, îl zădărî Jibanda, care cioplea cu cuţitul o cioată de lemn. Orice lege are ştiinţa ei.

— Firea bate ştiinţa, se amestecă Prohor Stafeev. Ce mai treanca-fleanca ? Acolo unde cel neînvăţat pătimeşte o dată, cel învăţat pătimeşte de două ori.

— Ba n-o bate... zise cu nehotărîre Petka Diavolul, uitîndu-se cu coada ochiului la Jibanda.

— Ba o bate ! spuse Evgraf Podpreatov, făcînd un pas înainte. N-are cum să se împotrivească un copil maică-si.

— Chiar de i s-ar sui în cap, tot nu-şi obijduieşte mama copilul, zîmbi ironic Jibanda.

— Asta o spui numa-aşa, ca să vorbeşti, ripostă Podpreatov.

Toţi îşi dădură seama că nu degeaba stăruia atîta Evgraf. Acesta trecu de se aşeză la capătul unui trunchi şi stătu o vreme uitîndu-se în foc. În jurul focului, care ardea în mijlocul celei mai desăvîrşite tăceri, şedeau amuţiţi oamenii. Deodată Evgraf Podpreatov rise încetişor, ca şi cum i-ar fi venit în minte tocmai atunci sfîrşitul vesel al unei poveşti începute jalnic. Cum îşi presăra de obicei vorbele cu glume, povesti cu mult haz.

Întîmplarea cu Kalafat cel fără de astîmpăr

Povestea asta bunicu-meu a auzit-o de la străbunicul meu şi străbunicului i-a citit-o dintr-o carte un starover, adică un om de credinţă veche.

De atuncea-i tare mult. Pe vremea aceea, pînă şi văzduhul era parcă mai curat. Pe cîmp erau păsări, în păduri vulpi, iar în văgăuni ţîşneau din pămînt izvoare. Împărăţiile erau uriaşe. Nu-ţi ajungea o viaţă de om să înconjuri măcar una. Iar împăraţii, unul mai fioros decît altul. Ieşeau dimineaţa în turn şi se uitau de sus peste păduri. Tare frumoasă mai era priveliştea. Norii alergau pe cer, pădurile vuiau, rîurile îşi mînau apele. Cînd îl apuca pe cîte un împărat urîtul, răcnea din turn: „Toate-s ale mele, rîurile, pădurile, mlaştinile, prăpastiile, ţăranii, urşii, pămîntul şi toate cîte-s sub cer..." Ţăranul, cu toate că-l auzea, nu se supăra. Nu strigă şi se lăudă la fel şi cocoşu de pe gard? Şi pe deasupra îl mai şi hrăneşti cu grăunţe. Ce mai treanca-fleanca, sta împăratul cocoţat în turnul lui, aidoma cocoşilor de pe gard. Pe atunci oamenii trăiau fără să se obijduiască unii pe alţii.

Pe vremea aceea, unui astfel de cocoş i se născuse un fecior. Băiatul, pe zi ce trecea, creştea şi la trup, şi la minte. Cînd a împlinit băiatul nouă ani, s-a dus la taică-său, împăratul, şi i-a spus: „Tătucă, tu trăieşti fără nici o rînduială. Toate în împărăţia ta merg halandala.

Iaca, mi-ai putea tu spune cîte fire de iarbă sînt pe cîmpiile tale? Cîţi copaci în păduri? Cîţi peşti ai în rîuri şi cîte stele pe cer? Aha!... Vezi că nu ştii?..."

S-a scărpinat în creştet taică-său, împăratul, şi i-a răspuns: „D-apoi noi aşa trăim de cînd lumea. Am mîncat după poftă, am dormit cît am vrut şi am trăit minunat." „Ei, asta nu-i drept, a spus băiatul. Este acuma o ştiinţă căreia i se zice *eometrie*: după ştiinţa asta trebuie să-ţi rînduieşti traiu. Ai să pui număr fiecărui peşte, fiecărei stele, fiecărui fir de iarbă — c-o înflori, că n-o înflori. Eu am să plec în munţi şi am să învăţ acolo *eometria*."

Ce mai treanca-fleanca, şi-a aruncat o izbă pe umăr şi a plecat în munţi.

Unsprezece ani stătu băiatul în izba aceea. Altul în vremea asta ara cine ştie cît pămînt. Da băiatul se ţinuse numai de *eometrie*. În sfîrşit, isprăvi cu învăţătura pînă la capăt. Cînd a împlinit douăzeci de ani, s-a întors acasă la taică-său: „Bună ziua, tătucă. Ei, cum o mai duci?" Taică-său cînd l-a văzut, s-a speriat şi i-a răspuns: „Da mare-ai mai crescut!" Ce-i drept, băiatul crescuse în neştire. Ieşea pe furtună, îşi flutura căciula în cer şi alunga norii. „Iaca, îi spuse feciorul, am să te dau deoparte şi am să văd singur de treburi. De-acu încolo are să mă cheme Kalafat (adică pe limba lor: «Ajung eu să le fac toate»). Acuma, ştiu eu cu ce să uimesc lumea." Taică-său i-a răspuns: „Voi, deştepţii, veţi cînta, iar noi, proştii, vom asculta".

Băiatul îl scoase pe taică-său din domnie şi începu să muncească în sudoarea frunţii. Însemnă peştii, dădu păsărilor buletine de identitate şi înscrise fieştecare firicel de iarbă în condici... Împrejur toate se întristară. Ce mai treanca-fleanca? Peste tot era cea mai curată zăpăceală. Pînă şi ursul tînjea şi începuse să slăbească, neştiind bine de-i fiară sau om, de vreme ce i se dăduse şi lui buletin. Atunci îi veni în minte lui Kalafat să ridice un turn pînă-n cer. „Am să văd, spuse el, priveliştea care se deschide

ochilor de-acolo, ş-o dată cu asta însemn şi stelele." Şi de-aici, de cînd i-a dat asta-n cap, s-a şi tras sfîrşitul lumii.

Kalafat a început să strîngă ţărani cu gîndul să-i pună să-i clădească turnul. Într-un rînd întîlni spre seară pe prichindelul pădurii. Prichindelul purta o pălărie de scoarţă de copac şi avea în mînă un coşuleţ. „Ascultă-mă pe mine, îi spuse prichindelul, slobozeşte toată omenirea asta. Decît să-ţi faci singur rău, mai bine trăieşte în pace." „Nu, răspunse Kalafat, vreau să-mi ridic un turn." „D-apoi pentru asta-s şi alte căi", îi spuse piticu. „Vreau să ajung mai mare", răspunse Kalafat. „Da şi-aşa eşti destul de mare. Se spune că la tine vrabia a ajuns să cîntărească zece funţi [1]." „Ehei! se lăudă Kalafat. La mine pînă şi păduchele are cinci funţi." Bătrînelul rîse : „Atunci de ce mai vrei să creşti, cînd şi păduchele creşte o dată cu tine ? Ai să creşti cît un munte, da păduchele cît jumătate. Şi are să te sugă şi mai rău." Kalafat îi întoarse bătrînelului spatele, că de! acela nu ştia ce-i *eometria.*

De atunci toate începură să se umfle : oamenii se umflau de putere şi de furie, copacii de mîndrie că erau ai pămîntului, şi noaptea se umflă de două ori faţă de zi. Creştea turnu lui Kalafat şi ajunsese acuma pînă aproape de cer. Douăzeci de ani clădiră la turn. Douăzeci de ani la dînşii erau cît la noi douăzeci de veacuri. Un an îţi trebuia numa să înconjuri turnu. Norii se loveau de turn şi se scurgeau în pîraie de-a-lungul zidurilor. Intr-o bună zi, căpetenia zidarilor îi spuse lui Kalafat : „Nu mai avem unde clădi, am ajuns la capăt. Mai departe nu-i chip, că ne arde grozav soarele în creştet." Cîtă vreme se clădise turnul se iscase o groază de berecheţi, care voiau să se urce ei cei dintîi în turn. Nu era cărămidă să nu-şi aibă berechetul ei.

[1] *Funt* — măsură de greutate egală cu aproximativ 0,5 kg. (n. r.).

Într-o primăvară, Kalafat se pregăti să se urce la cer. Intră în turn şi trase toate zăvoarele, pentru ca nimeni din prostime, ca să zic aşa, să nu se poată lua după el.

Vreme de cinci ani a tot urcat într-una Kalafat. La sfîrşitul celui de-al cincilea an cerul se limpezi. Kalafat dădu un iureş şi ajunse pînă-n vîrful turnului. Dar cînd se uită de jur-împrejur îşi lăsă capul în pămînt de amărăciune.

Toată *eometria* se dusese dracului.

Cît timp ţinuse urcuşul împăratului în turn, turnul, care nu putea ţine şi greutatea lui Kalafat, se tot înfundase în pămînt. Kalafat nu se ridicase nici măcar c-un verşoc [1]. Cînd făcea el un pas în sus, făcea şi turnul un pas în jos, în pămînt. Aşa că acum de jur împrejur foşneau iarăşi pădurile şi în păduri mişunau vulpile. Cîmpiile înfloreau pline de miresme şi păsările cîntau. Firea se lepădase de buletinele lui Kalafat. Şi iaca aşa, toată treaba a rămas baltă.

Evgraf îşi isprăvi povestea şi se uită în foc, zîmbind.

— Dacă amesteca de la început pămîntu cu beton, poate că era ceva de capu lui, spuse Teoşka, cel din Penza.

— Vezi, vezi! Poate că acolo în cer creştea şi fîn... Ce să-l mai fi cărat? Îi dădeai numai drumu de sus şi gata, îl luă peste picior Semion.

— Trebuie să fi fost de treabă prichindelul acela al pădurii, zise Stafeev. Îi voia binele.

— Iaca, Pantelei Cimelev spunea nu demult că-n stele ar fi toate de cîte are nevoie omu. Oare să fie adevărat? îşi aduse aminte bătrînul Barîkov.

Nu-i răspunse nimeni. Amintirea lui Cimelev strică numaidecît buna dispoziţie a tuturora. Cu toţii îl văzură dinaintea ochilor pe Pantelei entuziasmat şi închinîndu-se în faţa ştiinţei, pe care n-o cunoştea, şi bîlbîind, în neputinţa lui de a explica ceva lămurit

[1] Măsură mică de lungime, egală cu aproximativ 3,5 cm. (n. r.).

Deodată Brîkin spuse :

— O s-avem de furcă cu Gînsacii. Au primit arme...

— Da de unde ştii ? întrebă Semion, schimbînd o privire cu Jibanda.

— Iaca ştiu, se lăudă Brîkin.

Dar se vedea că-i cam pare rău de lăudăroşenia lui, care-i scăpase fără voie.

VII. TOAMNA

Zăvorîţi faţă de lumea din afară, Bursucii prinseră rădăcini în pădurea liberă. Firul vieţii lor se depăna pierzîndu-se în depărtarea unde nu ajungeau priviri străine şi curioase.

În Hoţii, unde nu mai era nici o stăpînire, treburile le hotărau acuma femeile cu gura lor. Ţăranii rămaşi amuţiseră. Aduceau tăcuţi snopii de secară de pe cîmp şi, tot tăcuţi, îi puneau la uscat sub şuri. Cum nu erau siguri de ziua de mîine, lucrau fără nici o tragere de inimă. Ca să risipească simţămîntul de nelinişte şi de tulburare, care-i cuprinsese, se întovărăşeau ca să facă rachiu. Băutura le răscolea şi mai mult rana. Aşteptau, nerăbdători şi cu sete, să se isprăvească o dată, fie cum o fi, cu starea asta de lucruri.

Cînd se plictisiră să tot aştepte, într-o dimineaţă, începură să mînuiască pe arii îmblăciile. Dar şi îmblăciile loveau fără chef. Grînele multe pe care le strînseseră nu-i bucurau de data asta. Zilele se făceau tot mai scurte şi toamna tîrzie intra în drepturile ei. Pe cîmpul de mijloc rămăsese moartă miriştea bălţată. Pe ogorul nesecerat al lui Pantelei Cimelev se strecurau foşnind stăncuţele. Ţîştarii ronţăiau grăunţe pe neauzite. Pe Kuria se înnegriseră măciuliile coapte ale trestiei. Vîntul vuia prin stufăriş aplecînd măciuliile, frîngînd trestia şi irosind munca soarelui de vară.

Pelinul se făcea tot mai cenuşiu, cîinii mai răi, şi inimile oamenilor mai împietrite. Garasim, care se ceruse să vină acasă la seceră, se apucase iar să-şi bată nevasta şi, cum făcea asta în fiecare toamnă, răcnetele femeii lăsau acuma nepăsători pe vecini.

— Cum aşa ? Şi pe-a treia nevastă vrei s-o trimiţi pe ceea lume ? strigă la Garasim, în auzul întregii uliţe, bătrînul Frol Popov, care ieşise tocmai atunci în cerdac, ca să mai răsufle.

— E nevasta mea. Eu o bat, eu o mîngîi.

— Da. Asta aşa-i, răspunse Frol Popov. După bătaie vine totdeauna mîngîierea.

— Ia mai tacă-ţi fleanca, hodorgule ! îl sudui Garasim, dar asta nu-l supără de loc pe Frol Popov.

...Ţăranii smulgeau cînepa de pe lanul lui Svinulin şi săpau cartofii dincolo de şura lui Mavrin. Oamenii mai mult se înjurau decît lucrau.

Norii, din ce în ce mai deşi, se strîngeau tîrîş din toate marginile zării. Soarele, nemaiputînd să se împotrivească frigului care se lăsase, se trăsese în zodia scorpiei.

Apoi începură ploile.

Cîmpiile se goliră de păsările negre şi cenuşii. Pe drumuri, lutul se făcu mai lipicios şi mai înverşunat. Dar nici n-aveau oamenii unde pleca. Închipuirea punea pe la toate răspîntiile bariere potrivnice. Şi apoi, nici n-aveau oamenii de ce se duce, fiindcă iarmarocul din Suskia, unde erau şi cai, şi turtă dulce, şi seceri, şi spălătoare, şi stambă, şi cercuri de ham fusese amînat pe la sfînta Paraschiva. Dar de sfînta Paraschiva nu mai era de ieşit din sat, pentru că i se năzărise tocmai atunci unui vînt să se zbîrlească, frigînd parcă cu urzici, într-un fel care nu era de loc obişnuit toamna, la vremea asta.

Începuseră iar zvonurile de tot soiul. Zvonurile prind uşor, şi omu-i lesne prada lor. Un ţăran din altă parte, în trecere prin Hoţii, scăpă o vorbă, cum că toţi Gînsacii,

pînă la cel din urmă, s-au făcut soldaţi, ca să-i nimicească pe Hoţi. Lumea mai spunea că Frol Popov, care fusese să se tocmească peste vară la Suskia, adusese vestea că autorităţile judeţului ar fi propus următoarele ţăranilor din Bedreaga :

— Să ni-l aduceţi mai întîi pe Semion, căpetenia Bursucilor şi atuncea vă mai dăm pămînt.

La care cei din Bedreaga ar fi răspuns cu toţii într-un glas :

— Nouă Semion ne dă pace. Iar voi, dacă vă mănîncă, scărpinaţi-vă.

Un păstoraş adusese o veste şi mai şi. Cu vreo lună mai înainte se treziseră la Kalamaevo, sat căruia îi zicea şi Rogozino fiindcă se împleteau acolo rogojini, cu un om, pe care nu-l ştia nimeni şi umbla încălţat cu botine. Se învoise cu femeile de acolo să-i facă nişte opinci de un arşin, ba şi mai mult dacă socoteai şi îndoitura. O femeie îl întrebase pentru cine avea nevoie de asemenea opinci, şi omul îi răspunse că avea nevoie de ele pentru fraţii lui întru Christos.

— Ia spune, tătucule, ce li-s aşa de lungi picioarele oamenilor acelora ? N-or fi cumva draci ?... se încumetă să întrebe o femeie cam neîncrezătoare.

— Nu, răspunsese omul încălţat cu botine şi dădu fiecărei femei cîte o jumătate de rublă de argint. Peste două luni, cînd mă întorc, vă plătesc totul peşin, cu aur curat. Iau oricîte-or fi gata. Pe scurt, daţi-i zor !

Apoi omul se făcu nevăzut. Femeile împletiră munţi de opinci. Trecuseră trei luni de atunci, dar omul tot nu venise. Femeilor le venea acuma greu să lase lucrul o dată ce-l porniseră. Jupuiseră de scoarţă toţi teii din ţinut şi, deşi toată lumea îşi bătea joc de femeile din Kalamaevo, ele împleteau înainte, ca ieşite din minţi, la opincile lor caraghioase.

Acest zvon făcuse apoi o droaie de pui. Egorovna aflase cu de-amănuntul că povestea cu opincile fusese

anume scornită de Puterea sovietică pentru ca țăranii să nu mai țină posturile, să nu se mai închine și să trăiască cu fetele după legea lui Adam, adică goi. Alte femei adăugau că boierul Svinulin, în carne și oase, umbla pe pămînt sub înfățișarea unui om cu botine, care nu învîrtea nici o treabă și iscodea care din țărani făcuse casă cu lemne furate din pădurea boierească.

Se iscaseră chiar vorbe ce să facă și dacă n-ar fi bine să se răscumpere, dînd boierului cîte un pud de grîne de fiește-care suflet, ca să nu-i mai tulbure pe țărani și să plece cît mai departe din locurile acelea, sau să descurce treaba altfel, și anume să tocmească pe vreun om îndrăzneț, care să-l omoare pe Svinulin cînd avea să vină după opinci, iar drept răsplată să i se dea botinele. Iar de se vor găsi bani la mort, să fie dați pentru înfrumusețarea bisericii, cu hramul sfintei treimi, din satul Hoții.

Zvonurile acestea făcură ocolul județului și nu-i iertară nici pe cei din Gînsaci. Trecuse prin Gînsaci un soldat tînăr și chior, care cerșea, dar care știa multe. În timp ce mînca, în casa lui Vasili Ciupitu, o strachină de ciorbă, cu care acesta îl miluise, soldatul îi spusese că opincile erau comandate pentru armata trimisă de undeva să întărească Bursucii.

— Opinca asta se pune de-a dreptu pe pîslari, în loc de tălpici, spunea soldatul pe îndelete, dîndu-i zor cu lingura. Nici nu se află să luneci mai bine pe omăt decît cu tălpici. Fiarei nu i s-a dat minte, de aceea și piere, că n-are tălpici și se afundă în troiene. Poate că ai auzit de unu Vasili Șebeakin ? Patru vulpi a prins cu acest meșteșug.

Ciorba caldă, gustoasă, urmată de o cașă, dispăru repede în pîntecele soldatului cerșetor, dar poveștii tot nu i se zărea sfîrșitul. Ciupitu, tatăl președintelui din Gînsacii, isprăvise de mîncat și stătea acuma drept ca prăjina și plîn de batjocură, ghicind dinainte întortocherile prin care avea să treacă născocirea cerșetorului. Pe Ciu-

pitu îl apăsau de altfel gîdurii grele. În dimineaţa acelei zile găsise lipită pe uşa comitetului executiv următoarea scrisorică : „Să nu iasă nimeni azi la lucru. Venim la noapte. Bursucii." Ciupitu nu prea credea ce scria în biletul acela, dar, în acelaşi timp, nu-şi putea alunga neliniştea din suflet.

— Uite, tu umbli peste tot locu. Vreau să ştiu dacă n-ai întîlnit cumva pe căpetenia Bursucilor ? întrebă, aşa într-o doară, Ciupitu pe cerşetor.

Gîndul acestuia era însă numai la caşă.

— Cum să ştiu eu ? Nu-mi vezi ochiul stîng ?... Mare lucru poţi vedea c-un singur ochi ?...

Răspunzînd parcă la o întrebare, care nu-i fusese pusă, Ciupitu zise :

— Nu-i nimica. Uite, o vezi cum stă acolo-n colţ ? Şi dădu din cap c-un gest de siguranţă, arătînd puşca care sta rezemată în colţul dintre laiţă şi cuptor. Uite, asta are să ne apere.

— Se zice că vi s-ar fi adus multe de-astea ?... întrebă cerşetorul, ascunzîndu-şi în sîn bucata de pîine ce-i rămăsese.

— Care „de-astea" ?... se repezi Ciupitu la cerşetor.

— De-astea cu care se trage.

— Pentru Hoţi, avem destule, se lăudă cu răutate Ciupitu şi-şi întări spusele, scuturînd din barbă.

Cerşetorul rămase peste noapte la Ciupitu.

...Zvonul despre ajutoarele venite Bursucilor se întinsese şi mai fusese înflorit cu o mulţime de născociri. Fetele ar fi avut despre ce să vorbească pe la şezători în serile umede de toamnă. Dar nu de asta le ardea lor acuma. Satele se goliseră de flăcăi, şi fetele şedeau în izbe, fără nădejde şi fără să găsească o ieşire. Cîntau cu glas ascuţit toată seara, dar pînă şi cele mai vesele din cîntecele pe care le cîntau ele tot a mort sunau. Toate armonicile plecaseră în pădure, o dată cu flăcăii. Fetele

cărora le venise vremea să se mărite în anul acela își luaseră nădejdea de la măritiș.

— Au să ne omoare toți logodnicii dracii aceia împielițați, bombănea Domna, o fată voinică, cea mai frumoasă și mai mînioasă din Hoții. Iac-așa, Praskutka, tare mă tem să n-ai parte de-un ciuntit și să-i tot legeni cioturile.

Praskutka își înnodă mîinile după cap și-și întinse trupul de șerpoaică, parcă îmbiind pe cineva s-o iubească. Îi era lene pînă și să mai pună alt fitil la opaiț, sau să-și mai împletească strîns cosița castanie.

Afară burnița fără sfîrșit.

Deodată, Vasionka țistui la fetele care cîntau.

— Sst! Da tăceți odată! Îmi pare că vin băieții... Da, fetelor! Vin încoace!... strigă ea, simțind cum o străbătea un fior de bucurie. Dar îndată adăugă: Aoleu! Cu puștile!

— Oare la noi or fi venind? întrebă Domna, ridicîndu-se alene.

Fetele își lipeau de geamuri obrazurile bucuroase, căutînd să deslușească în fețele oamenilor care mergeau de-a lungul uliței cine anume erau. În întuneric nu se putea vedea bine dacă erau douăzeci sau patruzeci.

Vasionka deschise cu o smucitură fereastra, își scoase capul în burnița pătrunzătoare de septembrie și strigă:

— N-ați vrea să intrați în casă, să jucăm? Ni s-a făcut dor de voi.

Fetele începură să-i zică cel mai vesel cîntec al lor: „Fetelor, tăceți, tăceți, iacătă ne vin băieții!" dar nu primiră de la cei care mergeau în mîzga drumului răspunsul pe care-l doriseră.

— Mai jucați și făr' de noi, mîndrelor, c-avem treabă...

— Sînteți de pe-aici?... nu se lăsă Vasionka, încovoindu-se ca o pisică din mijlocu-i subțire.

— Sîntem de peste mare, răspunse batjocoritor un glas din uliță.

— Bursucii s-or fi ducînd undeva, zise cu ciudă Vasionka şi închise fereastra. Apoi scoase din buzunarul şorţului o bomboană uitată şi o crănţăni în dinţi cu un scrîşnet răutăcios şi neînduplecat. Tot alergi după ei şi pînă la urmă te alegi c-un beţivan. Arză-i focu să-i arză!...

— Dracu să-i ia, tună cu glasul răsunător Domna, apoi căscă şi-şi puse capul în poala Vasionkăi, ca să-i caute în cap.

Celelalte, mai puţin dezgheţate, se uitau triste la aceste două fete frumoase, cele mai frumoase din sat. De afară venea zgomotul ploii. Iar se auzea bîzîitul muştelor vlăguite. Ehei, muşte de toamnă, mai rele sînteţi voi decît cele mai afurisite fete bătrîne!...

VIII. CEA DINTII DIN ÎNTÎMPLARILE UNEI NOPŢI DE TOMANĂ

Printre aceia care apăruseră din întuneric, trecuseră tropăind prin noroi şi se cufundaseră iar în noapte, erau şi Semion şi Gurei, aşa-zisul frate al lui Jibanda, şi încă douăzeci şi şase de flăcăi, toţi cu căciulile şi şepcile aşa de tare înfundate în cap, încît li se vedeau numai ochii şi mustăţile. Mergeau fără să scoată o vorbă, iar cînd ajunseră în dreptul casei, unde se adunaseră fetele, se încruntară. Trecură aşa, şi noaptea le şterse urma.

N-avură mult de mers. Ajunşi în faţa unei izbe noi-nouţe, Semion opri detaşamentul şi spuse oamenilor:

— Aicea-i...

Un „zburător" bătu cu patul puştii în cerceveaua ferestrei. Nu primi nici un răspuns. Atunci cîţiva Bursuci urcară treptele cerdacului şi aduseră aici, la adăpost de ploaie, ceva nu prea mare, dar greu. Unul dintre ei lovi cu cizma în uşa grea, din bîrne cioplite. După cîteva clipe, un glas de femeie întrebă de după uşă cine era acolo şi la ce venise.

— Eu-sînt, Mitri, spuse prin uşă Barîkov. Trezeşte-l pe Garasim.

— Garasim s-a sculat. Uite-l că vine, răspunse femeia.

Apoi o auziră scoţînd drugii. Zăvoarele hîrşcîiră. Curelarul Garasim trăia într-un fel de cetate, înconjurată cu o îngrăditură înaltă. Foarte puternic, lui Garasim puţin îi păsa de-o năpastă care să dea peste el ziua. Se temea însă noaptea, cu somnul lui greu, să nu fie luat pe neaşteptate. Îndată ce intră în tindă, Vaska Rubliov aprinse un chibrit. Toată lemnăria odăii, scînduri şi grinzi, era mărturia vie a dragostei lui Garasim pentru lucrurile trainice şi veşnice. Un hîrdău, care îl minună prin mărimea lui, închidea trecerea spre odaie, dar nu mai puţin îl uimi pe Vaska sumedenia de hamuri vechi atîrnate de pereţi. În casă mirosea a catran. Mai mult nu-l lăsă să vadă nevasta lui Garasim.

— Ce vreţi ? întrebă ea frecîndu-se cu dosul palmei la ochiul învineţit, în timp ce împingea înapoi, puţin cîte puţin, pe cei care intraseră în tindă.

— Spune-i lui Garasim să-nhame calul, zise Semion.

Ar fi vrut să mai adauge ceva, dar uşa se închise brusc şi zăvoarele hîrşcîiră pe tonuri felurite. Semion clătină numai din cap.

Bursucii se aşezară pe treptele cerdacului şi începură să aştepte. Ţigările pe care şi le răsuciseră luceau în întuneric ca licuricii. Neliniştiţi de întunericul nopţii, tăceau. Isprăviseră de fumat, dar Garasim tot nu se arăta. Timpul era scump şi o clipă preţuia cît un ceas.

— Te pomeneşti că iar a adormit... zise Semion. Brîkin, ia mai bate tu o dată, da mai tare...

Dar Brîkin nu mai apucă să bată. Poarta simplă, de grinzi cioplite chiar de mîna lui Garasim, se deschise, şi căruţa, cu roţile cu şină de fier, ieşi din curte, duruind pe podişcă. Garasim sări din căruţă şi începu să-şi potrivească scurta de piele tăbăcită, care îi venea pînă la genunchi şi pe care se întindea, ca lipită, barba lui neagră şi lată.

— Duceţi-vă careva din voi şi mai luaţi două căruţe.

— Moş Garasim, am crezut că ai început să te hîrjoneşti cu baba, rîse linguşitor Brîkin.

— Ia mai tacă-ţi gura ! i-o tăie Garasim, care potrivea nu ştiu ce la căruţă.

Aşezaţi în cele trei căruţe, Bursucii ieşiră din sat. Tot satul dormea. Numai în izba în care tînjeau singuratice după flăcăi fetele satului mai licărea în geam o luminiţă gălbuie şi spălăcită. Nu întîlniră ţipenie de om şi nici un cîine nu-i lătră.

...Cum ieşiră din sat, ploaia şi vîntul se înteţiră. În nopţile de toamnă cîmpu-i plin de neastîmpăr. Vîntul purta prin văzduh valuri de pulbere de apă. Oamenii încărcaţi în cele trei căruţe se înghesuiau unul în altul, afară de Garasim, căruia în general nu-i plăcea să se vîre printre alţii. Şedea ţeapăn şi plin de gravitate chiar la capătul căruţei, care mergea în fruntea convoiului, şi-şi mîna calul fără să-l atingă de loc cu biciul şi fără urlete, îmbiindu-l abia auzit, într-un fel al lui anume, parcă ar fi imitat tropotul de copite sau i-ar fi vorbit ţigăneşte.

Cu toate că încetul cu încetul ochii li se mai obişnuiră cu întunericul, li se mai întîmpla din cînd în cînd să ia cîte o tufă drept om şi se speriau. Cum intrară în pădure, întunericul se făcu şi mai des. Crăcile joase, pline de apă, scuturau stropi mari şi reci peste oamenii care treceau pe sub ele. Numai un zănatic îşi putuse lăsa pe o vreme ca asta cuptorul cald şi uscat de acasă. Clisa, chiftind de apă, fleşcăia sub roţile care împroşcau în toate părţile, dar căruţa lui Garasim nu scîrţîi nici măcar o dată în tot timpul drumului. Garasim cerea pînă şi ciubotelor să-l slujească vreme îndelungată şi fără cusur. Potrivită cu cizmele, care cîntăreau un pud, era şi căruţa căreia să-i fi dat drumul de pe un munte la vale tot nu i s-ar fi întîmplat nimica. Şi potrivit cu căruţa era şi calul. Garasim avea înţelegere faţă de cal.

Aştepta de la el să tragă cît trei, dar se purta mai blînd cu dobitocul decît cu oamenii. La fel cu calul era şi Garasim. Viaţa îl făcuse atît de vînjos, încît dusese în spinare, fără să se gîrbovească, de trei ori greutatea obişnuită vieţii unui ţăran. Garasim trăia şi nu îmbătrînea. Amintea de stejarii veşnic verzi care cresc cîteodată răzleţi, mai la o parte de turma pădurii, îndurînd în singurătatea lor nenorociri şi urgii, dar avînd parte şi de bucurii luminoase.

Semion, care şedea alături de Garasim, îşi aduse aminte că pe acelaşi drum îl scosese în lume, cu doispreze ani mai înainte, Egor Ivanîci, numai că atunci cînd ajunseseră la răscrucea cu drumul spre Otpetovo cotiseră la stînga, iar de data asta o luară drept înainte. Acum urmărea cu ochii îngustaţi şi cu buzele strînse tot ce trecea pe dinaintea lui. O salcie lăturalnică îi păru a fi o femeie cufundată în gînduri, iar tufişurile de la marginea drumului nişte lighioane fără nume, care se furişau abia zărite pe cîmp, la adăpostul întunericului. Toate se repetau întocmai. De spinarea lui îşi freca acum spinarea osoasă acelaşi Egor Brîkin, numai că acum nu mai bombănea că-i locul strîmt şi că băiatul îi murdăreşte, cu opincile lui grosolane, cizmele de lac. Şi cum spatele lui Brîkin începuse să-l apese, porunci scos din sărite :

— Ţine-te mai drept, Egor ! Mi-a amorţit de tot spatele.

— Semion Savelici, n-am unde să mă dau mai încolo, răspunse Brîkin, sucindu-se în toate părţile ca să-i facă pe plac.

Şi după o bucată de drum, iar începu să-l apese spatele lui Brîkin.

— Ai face bine să-ţi mai îndemni zmeul, aruncă el o vorbă lui Garasim, dar acesta se uita drept înainte şi tăcea, parcă era mort. Ai amuţit ? Sau ce-i cu tine ? îi sări ţandăra lui Semion şi-şi flutură mîneca largă a scurtei deasupra calului.

— Nu te supăra, Semion Savelici, tresări speriat Brîkin, pe care îl furase somnul. Am aţipit o clipă...

Calul o luă la trap. Fără a-şi lua ochii de pe spinarea calului, Garasim îi dădu lui Semion mîna deoparte şi-i şopti răspicat :

— Îţi mai aduci aminte cînd erai ţînc şi te luam de urechi ?

Semion nu-şi dădu seamă dacă era o mustrare, pentru obrăznicia lui, sau numai dorinţa de a-şi aminti de timpurile de mult trecute. Treptat aţipi şi el.

„...mai simt putere în mine, dar nu-s în stare să-i răspund", îi trecu prin minte, gata să adoarmă în mijlocul tăcerii. Apoi pierdu firul gîndurilor, şi ele o luară razna care încotro. „Bursucii-s nişte fiare... N-au minte... Taie copacii şi lasă cioatele de un arşin. Pentru scos cioatele nu le mai ajunge voinţa. Oraşul, mujicii... Cei de la oraş atîrnă de perete poze, se duc la teatru... Dar ţăranului ce-i trebuie ?... Şcoli... cărţi. Dar cărţile ?... Nu vin cărţile de la oraş ?..." Pe jumătate adormit, Semion se zbătea zadarnic în nămolul propriilor lui gînduri.

Semion era neputincios să iasă din nămolul în care se împotmolise. Iar neputinţa stîrneşte furie.

„...dacă ne-am aduna un milion, cu coase şi cu pari... Iaca, mai sîntem şi noi ! Aţi crezut poate că s-a isprăvit cu noi ? Nu, n-am murit. Noi sîntem temelia, care dăm pîinea şi sîngele. Ce ? Aţi uitat ? Într-un rînd, neavînd ce face, Evgraf s-a apucat să socotească cu calendarul în mînă că dacă ar fi să ne ucidă, chiar cîte zece mii pe zi şi, pe lîngă asta, nici nu ne-ar mai lăsa să ne înmulţim şi tot ar fi nevoie de peste treizeci de ani ca să ne stîrpească pe toţi... Aţi uitat ?... Un milion de pluguri au să are, scîrţîind, locul unde a fost odată oraşul... Acolo are să deie iarăşi grîul în spic şi au să-şi cînte fetele cîntecele lor prosteşti..."

„...dar oraşul nu doarme. Miile lui de ochi atîrnă de fire lungi şi ne iscodesc. Parcă nu-i ş-aici, alături, unul

din aceşti ochi ai oraşului ?... Îi sîntem străini... Nu-i place sudoarea noastră... nu ne cunoaşte... nu ne înţelege sufletul."

Gîndurile lui Semion ajunseseră la Nastia, care şedea în căruţă, alături de el. Şi, ca şi cum i-ar fi simţit cursul gîndurilor, ea se suci spre el şi întrebă cu vinovăţie în glas:

— Spune, Semion, nu-s acolo, pe dîmb, Gînsacii ?

— Acolo-s. Da ce vrei ?

— Nimica. Am întrebat numai aşa... răspunse în şoaptă Nastia şi întoarse capul.

Treceau acuma prin Golikovo, pustietatea sărată care se întindea de-a lungul malului drept al Mocilovkăi. Locul era înalt şi bîntuit de vînturi. Drumul urca. Înspre stînga, conturate nesigur pe cerul albicios, abia de se zăreau prin spuma întunecată a vremii ploioase nişte izbe şi o bisericuţă joasă, ascunse cu îndemînare după pîlcuri de copaci cu coama rotundă. Aici erau Gînsacii, mica cetate a noii puteri, pierdută în mijlocul cîmpiilor nemărginite ale Hoţilor.

— Gînsacii... zise Vaska Rubliov, apoi oftă prelung şi se foi.

Mai merseră cîtva timp. Tufişurile erau tot mai dese. Deodată, dintr-un tufiş din dreapta drumului, se auzi: „Stai !" Din tufiş ieşi un om şi se apropie de căruţa care se oprise în faţa lui.

— Iuda ? întrebă încet Semion, cercetînd din ochi întunericul. Ei, ce se aude ?

— Chiar el ! răspunse acesta cu glas prefăcut. Armele-s strînse în beciul preotesei celei bătrîne... Le-au ascuns dinadins la ea, ştiind că n-are să-i treacă nimănui prin minte să le caute acolo... Bătrîna şade peste drum de comitetul executiv..

— Da ce-i cu Mişa ? L-ai văzut ? întrebă Semion.

— A rămas să doarmă la Ciupitu.

— Şi de ce rîzi ?

— Cum să nu rîd ? A lipit azi dimineaţă la comitetul executiv o hîrtie, vestindu-i că venim.

— Şi de ce-a lipit-o ? întrebă Semion, încruntîndu-se.

— Ei, de ce ? Aşa, ca să-i vîre în spărieţi, răspunse Iuda, mirat că Semion nu înţelegea acest soi de îndrăzneală.

Oamenii se dădură jos din căruţe şi se adunară în jurul lui Semion, care le dădea îndrumări.

— Mitri, tu te aşezi cu mitraliera la capătul uliţei...

— Lasă-mă pe mine, se rugă de el Gurei, fratele lui Jibanda.

— Bine... atunci te aşezi tu, încuviinţă Semion, fără să stăruiască, dar, aproape în acelaşi timp, se uită la Nastia cu un simţămînt nelămurit. Nu-i vedea ochii. Îi apucă mîna şi i-o strînse tare, căutînd să-i smulgă un ţipăt. Nastiei îi trosniră degetele, dar nu scoase o vorbă. În clipa aceea, aproape că se urau. Semion îi zvîrli mîna : Semnalul de plecare am să-l dau cu bricheta. Şi mai cu seamă să nu uitaţi că trebuie să-i luăm pe neaşteptate. Tragcţi numai în aer... Dar ce-i asta ? exclamă el c-un gest de ciudă şi începu să se caute prin buzunare. Toate buzunarele mi-s găurite. Bine. Atunci am să fluier. Plecaţi toţi la locurile voastre !

Oamenii, înfrigurati, porniră fugind în mare grabă spre sat. Se vedea bine că Bursucii dădeau acest atac de noapte după un plan bine chibzuit. Numai că se auzi un ţăcănit. Din nebăgare de seamă, unul din oameni pocnise cu închizătorul armei.

Nu trecu mult, şi lîngă caii legaţi de o cioată de salcie nu mai era nimeni. Caii ronţăiau fînul pus dinaintea lor care se acoperea cu o pojghiţă subţire de polei. Deodată se opriră din ronţăit şi stătură cu urechile ciulite. Alături de şuierul vîntului, un fluierat ascuţit şi prelung sfredeli aerul. După cîteva clipe de tăcere, fluieratul se mai auzi o dată, dar mai scurt şi mai înăbuşit.

IX. CEA DE-A DOUA DIN ÎNTÎMPLĂRILE UNEI NOPȚI DE TOAMNĂ

Somnu-i mai adînc cînd afară e vreme rea. Numai două ființe din Gînsacii auziră fluieratul de la miezul nopții : un cățelandru tărcat din curtea lui Timofei și bătrînul Vasili Ciupitu. Tînăr și prost, cel dintîi era neștiutor. Ce știa, era numai să latre cînd auzea un zgomot străin, și să se gudure și să dea din coadă cînd vedea pe stăpînu-său. Întristat că nu știe ce să facă, coteiul începu să urle.

Ciupitu, însă, își lăsă repede picioarele jos de pe cuptor, parc-ar fi fost încă tînăr, și întinse mîna spre colțul unde, sub o buccea, se afla o armă. Mîna dibui locul gol. Fără să-și piardă capul, Ciupitu începu să scotocească pe cuptor. Nu găsi acolo decît perechea lui de cizme vechi și ude. Dăduse de ele tocmai la timp. Cerșetorul, care dormea pe laiță, prinse a mișca. În izba îngustă era beznă. Scăpără un chibrit și lumina pîlpîi într-un cerc galben orbitor. Întunericul izbei strîmte se trase în lături. Vasili încă nu știa că cerșetorul era chiar Jibanda. Dincolo de cercul de lumină, Vasili deosebi șezînd pe laiță, în locul cerșetorului, un țăran tînăr și voinic, al cărui ochi chior căuta ceva pe pereți, la fel de bine ca orișice ochi sănătos. Pe laiță, alături de cerșetor, se afla pușca feciorului lui Vasili, care era președintele Gînsacilor și în noaptea aceea dormea la comitetul executiv.

Toate cîte se întîmplară de aci încolo se petrecură cu hotărîre și îndrăzneală. Vasili se aplecă și ținti cu una din cizme în cercul galben care pîlpîia. Chibritul se stinse pe loc. Cizma nimerise drept în țintă. Cerșetorul mai întîi icni, apoi strănută. În același timp răsună afară prima împușcătură. Pocnetul răsunase moale, ca și cum ar fi plesnit cineva cu o scîndură în apă. Ciupitu ridicase acuma cealaltă cizmă și aștepta, pîndind cu urechea, un

foşnet în întuneric, cînd simţi o mînă care bîjbîia în aer, cu mişcări încete, atingîndu-i piciorul gol. Scoase un ţipăt şi aproape în acelaşi timp repezi cizma în întuneric. Nici lovitura asta nu merse în vînt, pentru că îl mai auzi pe Jibanda icnind o dată... Ciupitu era însă bătrîn, pe cînd Jibanda numai se prefăcuse neputincios.

— Ascultă, moşule, ia dă cizmele încoace ! Toată faţa mi-ai julit-o. Te pomeneşti că mă ucizi, fără să vrei, zise Jibanda, trăgîndu-l jos din culcuşul lui, şi, apoi, prăvălindu-l sub el, îi întoarse mîinile la spate.

— Nu mi le suci aşa de tare, diavole, gemu bătrînul, c-ai să mi le rupi.

— Nu te răzvrăti, tătucule, nu mîrîi şi nu urla. Eşti bătrîn şi n-ai altceva de făcut acuma decît să-ţi ţii gura că dacă nu, iaca, îţi pun un căluş, zise Mişka, lăsîndu-l legat pe podele.

Apoi luă arma de pe laiţă.

— ... La ce-aţi venit ? întrebă Ciupitu, căutînd în zadar să-şi mişte umărul, căci nodurile făcute de Jibanda erau strînse bine de tot. Va să zică, voi sînteţi Bursucii ?

— Noi sîntem Bursucii, tătucule, şi nu numai Bursuci, dar şi lupi. Am venit să controlăm comitetul executiv, zise Jibanda, pipăindu-şi nasul lovit. O dată cu asta, vă luăm şi tunurile... Aoleu, ce mi s-a mai umflat nasu. Dracu te-a pus să dai în mine ? şi, spunînd asta, Jibanda aprinse un chibrit, deschise uşa şi ieşi în cerdac.

Noaptea se umpluse acuma de strigăte şi de înjurături. Un călăreţ trecu în goană pe uliţă, trăgînd după dînsul, de căpestrele scurte, patru sau poate chiar mai mulţi cai, care se înghesuiau unul în altul, îşi suceau gîturile şi sforăiau. La cîteva ferestre ardea lumina. La comitetul executiv era întuneric. Nimeni nu ştia ce se întîmplă. În depărtare se auzeau împuşcături rare. Nu se putea desluşi cine anume ataca. Ploaia rece biciuia întunericul Pe dinaintea casei Ciupitului trecu în fugă, muteşte, o ceată, parcă de vreo cinci oameni. Unul din ei, care părea dus

de subsuori aproape pe sus, se împotrivea, în timp ce altul îi căra la pumni în spate.

— Cine-i acolo ? întrebă cineva pe Jibanda, şi se opriră.

— Pe cine duceţi ? întrebă, în loc să răspundă, Jibanda, care recunoscuse după glas pe unul de-ai lui.

— Am făcut un prizonier... adică am luat un ostatic, îl lămuri pe nerăsuflate Andrei Podpreatov. Ăsta-i preşedintele lor, proaspăt scos din aşternut.

— Duceţi-l la căruţe, ordonă Jibanda, arătînd cu mîna într-acolo.

— Am înţeles, răspunse Barîkov şi-i dădu prizonierului un genunchi.

Pe tăcute, tuspatru porniră în fugă la vale ; văzîndu-i, nimeni n-ar fi crezut că cel din mijloc alerga aşa de repede fără voia lui.

Deodată cineva, venind din întunecimea uliţei, dădu peste Mişa.

— Ciupitu-i aicea ? întrebă necunoscutul, care arăta ca smintit.

— Ce nevoie ai tu de Ciupitu ? întrebă Jibanda, căruia i se păru că recunoaşte pe Brîkin.

Făcu un pas înainte, însă acesta se şi mistuise în întuneric.

Nu trecu mult şi Jibanda şi uitase de asta. Tot frecîndu-se la nas, o luă spre partea de sus a satului. Dinaintea casei preotesei era trasă o căruţă, în jurul căreia foiau Bursucii.

— Unde-i Semion ? întrebă Jibanda.

— Semion i-aici, jos în beci, îi răspunse cineva din întuneric. Încărcăm.

Prin geamurile sparte de la o fereastră a casei preotului cei trei oameni care se aflau afară luau de la alţii dinăuntru nişte arme, pe care apoi le aşezau în căruţă, peste cîteva lăzi de cartuşe. Treaba era pe isprăvite. Nu trecu mult şi Jibanda zări pe Semion, leoarcă de sudoare,

ştergîndu-şi faţa cu mîneca. Scurta şi-o zvîrlise peste încărcătura din căruţă.

— Sînt numai o apă, zise Semion. I-am dat zor. Da ne-am ales în schimb cu treizeci şi două de puşti. S-a făcut vremea să plecăm.

— Chiar acuma l-am întîlnit pe preşedintele lor, pe care-l duceau prizonier, rîse Jibanda.

Dar, deodată, ciuli urechea.

Dinspre partea de sus a satului venea tropotul unei mulţimi care se apropia în goană.

— Aleargă încoace ţăranii din susul satului. Pesemne că ne-au simţit, îşi spuse gîndul Semion şi sări în căruţa în care se şi aşezaseră ceilalţi.

— Proastă treabă, zise Jibanda, înţelegînd cum stau lucrurile, şi se aruncă şi el în căruţa, care se şi pusese în mişcare. Să vedem acum dacă izbutim să ne strecurăm pe lîngă ei.

Nimeni nu-i răspunse. Calul se opinti şi căruţa prinse a sălta prin hîrtoapele din vatra satului. Semion fluieră, dînd semnalul retragerii.

Trecuseră o bună bucată din sat, dar tropotul ţăranilor care alergau se apropia acum tot mai mult. Deodată văzură deschizîndu-se în uliţa mare braţul larg al unei alte uliţe, lăturalnice.

Ţăranii, îmbrăcaţi fiecare cu ce apucase să pună pe el, veneau tăcuţi, gîfîind şi suflînd. Cel care alerga în frunte purta într-un vîrf de băţ un borcan cu smoală aprinsă, cu coama de foc pîlpîind cu zgomot în vînt. Se vedea că, îndată ce se dăduse alarma, fiecare se înarmase cu ce-i venise la îndemînă. Unul, care alerga ceva mai deoparte, ţinea deasupra capului o coasă mare, cu fierul strălucitor, iar un moşneguţ, cu o barbă mare şi fără cingătoare, fugea printre cei din frunte, sărind sprinten peste bolovani şi plesnind dintr-o biciuşcă cu care despica şuierînd întunericul.

Semion îşi oprise privirea asupra biciuştii copilăreşti cu care bătrînelul voia să răspîndească moartea, cu nădejdea că aşa se va putea desface din ghearele Bursucilor, şi i se făcuse milă de bietul om... În clipa aceea începu să ţăcănească mitraliera îndreptată împotriva ţăranilor. Nu dură mult, ca şi cum cineva ar fi băgat un băţ între spiţele unei roţi în mişcare. Sărind din căruţă, Semion îl văzu pe moşneag răsucind ultima dată biciul deasupra capului şi căzînd în noroi, iar pe ţăranul care ducea în vîrful băţului smocul de foc rostogolindu-se din fugă. Sinoala aprinsă se răspîndi în pîrîiaşe de flăcări prin noroiul care se împotrivea sfîrîind. Ţăranii se opriră, parcă s-ar fi temut să sară peste băltoaca de foc.

Însă numaidecît începu să ţăcăne a doua oară mitraliera, şi de data asta nu se mai opri îndată, ca mai înainte.

— ... ticăloasa de Nastia ! răcni Semion din răsputeri, cu glas răguşit, şi fugi spre mitralieră, agitînd revolverul lui Polovinkin, pe care îl ţinea de ţeavă. Nu trage, că te tai !...

Nu-i răspunse decît ţăcănitul mitralierei. Căruţa cu armele o luă în goană la vale. Înnebunit de omorul care se săvîrşea, Semion alerga prin noroi împiedicîndu-se, spumegînd de furie şi înecîndu-se în strigăte şi înjurături. Ochii, arzînd de furie, căutau numai faţa Nastiei, pe care o ura acum şi în care era însetat să lovească.

Deodată mitraliera amuţi. Cîteva clipe, deasupra Gînsacilor înfrînţi, se zgribuli, ciulind urechile, liniştea. Semion se şi apropiase de Nastia, ca s-o judece, cînd căpătă o lovitură la care nu se aşteptase. Ciupitu, pe care noră-sa îl dezlegase, venea şi el acum înspre Nastia, înarmat cu un par. Cum auzi fugind în întuneric un Bursuc, ridică parul şi aşteptă. Ţinti capul, dar parul umed îi lunecă din mînă şi lovitura îl nimeri pe Semion în umăr. Umărul pîrîi şi mîna care ţinea revolverul se lăsă în jos, neputincioasă. Semion mai apucă să vadă cîmpul, pe care fugea, ridicîndu-i-se în faţă ca un perete, se clătină, mîna încercă

să se încleşteze de ceva din acr, simţi o durere cumplită şi căzu.

Ultimul lucru pe care l-a mai văzut Semion în bezna leşinului au fost flăcările ce se ridicau din băltoaca de smoală.

X. CEA DE-A TREIA ÎNTÎMPLARE A ACELEIAŞI NOPŢI DE TOAMNĂ

... Al doilea sărise din căruţă Jibanda. Îşi amintise şi el de Nastia şi fugea acum înapoi, înspre ascunzătoarea ei. Nu cunoştea bine locul şi alerga la întîmplare. Vîntul aducea de departe larmă de glasuri întărîtate. Înţelesul, cît şi tăria vorbelor rostite, îi ajungeau schimonosite la ureche.

Mişka aproape că se împiedecase de Nastia, care şedea îndărătul mitralierei, ghemuită pe vine, cu capul aplecat şi mîinile spînzurînd. Parcă încremenise. Văzînd-o însă că ţine într-o mînă o bandă nouă, Mişka o atinse de umăr.

— Ridică-te! Trebuie să fugim cît mai repede...

Nastia părea să n-audă. Îi clănţăneau dinţii şi buzele îi bolboroseau cuvinte neînţelese.

— Da ridică-te odată! porunci stăruitor Jibanda, aruncînd mitraliera pe umăr.

În clipa următoare, cobora în fugă dealul pe care se afla satul, trăgînd-o după el pe Nastia, pe jumătate moartă. Nastia pierduse orice judecată şi voinţă, şi nu i se împotrivea. Fugea aşa de uşor, parcă o dată cu voinţa şi-ar fi pierdut şi greutatea trupului. Alergară vreo treizeci de stînjeni, cînd Nastia căzu cu faţa şi mîinile în noroi.

— Senea... şopti ea gîfîind. Nu mai pot! Glasul i se îngroşase şi nu mai avea nici o rezonanţă feminească, încît

părea că altcineva vorbea dintr-însa. Fugi singur... Eu rămîn să mă mai odihnesc.

Abia atunci își aduse aminte Mișka de Semion. Nu-l întîlnise în timp ce urcase la deal, în sat, și se gîndi să nu i se fi întîmplat ceva. Îl cuprinse ciuda și simți cum i se încleștează fălcile. O lăsă pe Nastia în noroiul în care căzuse și porni încet înapoi, spre sat. Iarăși îi țiuia la ureche vîntul, cu gemete omenești, și iarăși i se lipea de cizme pămîntul negru, cleios. După un timp se poticni de ceva rotund : era tocmai parul cu care dăduse Ciupitu în Semion. Se ridică și porni mai departe, făcînd să țîșnească de sub tălpile cizmelor noroiul în stropi grei. Năduşise și era ud leoarcă. „Aicea trebuie să fie...", își spuse Mișka și începu să cutreiere încet, în lung și-n lat, pajiștea cu iarba călcată. Nu dădu însă de nimeni. Ostenise. Cercuri de toate culorile îi jucau pe dinaintea ochilor. Tot mergînd așa, simți ceva sub picior, se aplecă să pipăie ce era și dădu de o bandă de mitralieră, trasă. Se opri scrîșnind din dinți. Nu mai știa ce să facă. Timpul trecea.

Apoi prinse iarăși cu urechea ropotul vrăjmaș al mulțimii care alerga și mai desluși că pe urma ei goneau niște călăreți. Mișka o luă în fugă la vale. În drum dădu peste Nastia, o prinse de mînecă și începu s-o tragă cu furie după dînsul. Urmăritorii orbecăiau în întuneric și se opreau mereu, ceea ce le dădu putința amîndurora să iasă din sat și să ajungă pînă la tufișurile unde Mișka știa că-i așteptau căruțele lui Garasim. Căruțele însă nu mai erau acolo. Nastia era ca amețită și nu mai putea să-și dea seama cam pe unde ar fi putut să fie, iar Mișka își închipui c-ar fi într-o parte, după cotitura drumului. Se repezi într-acolo, tăind drumul prin tufișuri, cu degetele încleștate de mîna Nastiei. Tufișurile nu se mai isprăveau.

— Ga-ra-sim, strigă mai întîi Mișka, apoi șuieră, vîrîndu-și degetele în gură.

Luîndu-se după direcţia de unde venea glasul lui Mişka, cineva trase la întîmplare, dar nu nimeri. În mijlocul gemetelor vîntului, ecoul răspunse cu un bubuit prelung. Zgomotul făcut de urmăritori se apropia mereu. Acum se auzea foarte lămurit sforăitul cailor şi lătratul deznădăjduit al unui cotei. „Acolo trebuie să fie...", îşi zise Mişka, croindu-şi drum printre tufişurile care scuturau peste ei valuri de apă. Cînd dădu deoparte ultimele mlădiţe, ieşiră într-o poieniţă rotundă, numai de cîţiva stînjeni. Să fugă înapoi nu mai era chip, iar în faţă, la doi paşi, se deschidea o rîpă întunecoasă, în fundul căreia, după zgomotul care se auzea, trebuia să fi fost o apă curgătoare. Vîntul urla în rîpă, ca o haită de cîini.

— Au plecat, ticăloşii, izbucni Mişka şi o tîrî după el pe Nastia pînă pe malul rîpei.

— Cîinii... de-abia putu şopti Nastia.

Aproape de tot lătrau, sufocîndu-se, nişte cîini. Unul din ei îşi scosese chiar botul dintr-un tufiş. Nu mai era nici o scăpare.

— Sări, Nastia ! Sări, că nu ţi se întîmplă nimic !... îi şopti Mişka cu blîndeţe, dar şi poruncitor, atrăgînd-o către el. N-ai de ce te teme, acolo e apă.

— Mi-e aşa de frică...

Ai fi zis că numai părul ei, fluturat de vînt, şoptise.

— Da sări odată ! răcni Mişka cu sălbăticie, cu un glas răsunînd a înjurătură, şi ridică ameninţător mîna.

Tocmai atunci începu să trosnească şi lăstărişul dat în lături şi călcat de picioarele cailor... Înfrigurată, Nastia suspină şi sări. Trupul, înţepenit, atîrnă o clipă în gol. Răsuflarea i se oprise. Aerul îi vîjîia prelung şi dureros în urechi. După ea sări şi Mişka.

Deşi Mocilovka, umflată cum era de ploile de toamnă, curgea spumegînd, nu era totuşi destul de adîncă pentru asemenea sărituri. În schimb era plină de gropi, de bulboane şi de vîrtejuri, unde în apa clocotitoare înotau stînci.

Nastia căzu cu picioarele înainte tocmai într-una din aceste bulboane. Apa neagră o acoperi şi totul amuţi. Nu mai auzi cea de-a doua împuşcătură, care venise de sus, de pe mal. Vîrtejul o ridică la suprafaţa apei, şi Mişka izbuti s-o prindă.

O dată ajunsă pe celălalt mal, Nastia, care nu mai avea acum conştiinţa primejdiei, se uită cu uimire mută la rîpa întunecoasă care o despărţea de Gînsaci. Mişka se scutura de apă, vesel că scăpaseră. Dinţii îi luceau în întuneric.

— Hai să fugim acuma, ca să ne încălzim !

— Vorbeşte mai încet, răspunse Nastia, care-şi venise puţin în fire. Să nu tragă.

— Dă-i dracului... că nu ne mai ajung. Hai să fugim.

— Încotro ?...

— Oriunde o fi. Cît ne mai duc picioarele.

Le venea greu să fugă cu hainele îngreuiate de apă. Picioarele, amorţite de frig, li se supuneau anevoie. Lunca Zinkăi, prin care fugeau acum, era întinsă ca în palmă, fără dîmburi, fără gropi.

— Nu mai pot... se tîngui Nastia.

— Încă oleacă şi gata... spuse hotărît Mişka şi, cu o mişcare repede şi sigură, îi vîrî mîna sub guler. Spatele Nastei era ud şi rece. Aleargă pînă ce-i asuda ! Uite, eu îs asudat ca în baia de aburi.

— Nu mai pot fugi... Nu mai pot, zise gîfîind Nastia şi se lăsă neputincioasă pe iarbă. Fugi tu. Eu rămîn aici.

După cum bănuia Mişka, erau acum cam la o verstă şi jumătate de malul rîpos al Mocilovkăi şi de urmăritori. În faţa lor lunca se întindea, parcă la nesfîrşit.

— Stai ! Uite o căpiţă de fîn.

Era o căpiţă de fîn uriaşă, rămasă acolo din toamna trecută, zbîrlită pe dinafară, însă făgăduind să aibă înăuntru, unde nu pătrundea ploaia şi vîntul, pale de fîn uscat şi mirositor. Mişka se lăsă în genunchi şi începu să scurme cu mîinile în fîn. Înţelegînd ce voia să facă,

Nastia îngenunche alături şi începu să-l ajute, cu toate că fînul bătos îi împungea şi-i zgîrîia mîinile. Încetul cu încetul se făcu la poala căpiţei un cotlon destul de larg, aducînd a vizuină. Mai întîi se vîrî acolo Nastia, după care se strecură alături şi Mişka, astupînd intrarea, pe dinăuntru, cu fîn. În cotlon ploaia nu răzbătea, ba era chiar cald, numai că scuturătura de fîn le intra în ochi şi-i ustura.

— Încălzeşte-te, îi şopti Jibanda Nastiei, stînd întins în fîn alături de dînsa şi tulburat de apropierea ei. Hai şi te încălzeşte, mai mormăi el, dar nu îndrăzni să se mişte.

— Uite, pune mîna... Sînt udă leoarcă, se tîngui ea cu glas înăbuşit şi îndată întrebă, aproape scîncind: Ce să mă fac?

— Nu-i nimic. Dă-te mai aproape de mine şi te încălzeşte, răspunse Jibanda. Am sîngele fierbinte. Înainte de război mă scăldam iarna în copcile de pe rîu... Dacă nu mi se udau chibriturile, făceam foc.

— Lasă chibriturile, zise Nastia iarăşi cu glasul acela care parcă nu era al ei.

Întins în fîn şi cu ochii în bolta neagră şi mirositoare, Jibanda tot nu se mişca. Afară vîjîia vîntul, însă în cotlonul lor era linişte. Praful de scuturătură de fîn nu se aşezase încă şi-i înţepa în ochi şi în nas. Deodată Mişka răsuflă adînc şi strănută.

— Dezbracă-te, stărui Nastia, enervată. Mi-s amorţite de tot degetele de la picioare.

— Cum aşa, să mă dezbrac? Doar nu-s femeie, zise cu grosolănie Jibanda, care se fîstîcise, şi apoi adăugă: Parcă mi-i nu ştiu cum...

— Tot una-i, că-i întuneric. Uite, mie nu mi-e ruşine.

— Adică cum...?

— Mişka, să ştii că mor... şi începu să scîncească.

— Nu-i nimica. Lasă că nu mori. Ai să trăieşti.

Şi Mişka rîse fără să ştie nici el de ce. Îndată îl cuprinse şi pe el înfrigurarea Nastiei.

...Din trupul fierbinte al lui Mişka, căldura plină de vigoare trecea în Nastia, căreia i se aprinseră năvalnic mai întîi obrajii şi după asta tot trupul. Două inimi începură să bată în acelaşi tact.

— Iaca, voi, cele de la oraş, toate sînteţi aşa... zise Mişka.

— Adică cum sîntem ?

— N-aveţi sînge în voi. Sînteţi reci. Tot aşa era şi Dunka.

— Aha ! zise cu glas tărăgănat Nastia şi se trase puţin mai deoparte.

— Ce-i cu tine ? Vino să te încălzeşti.

— Tot n-ai uitat-o pe nemţoaica ta ?

— Îmi pare rău de Dunka, răspunse cu simplitate Mişka, fără să se ascundă.

— Da de mine nu-ţi pare rău ?

— De tine n-are de ce să-mi pară rău. Tu eşti de capul tău. Şi, fără să vrea, adăugă : Drăguţa mea, tu pentru mine eşti ca o ferigă. Ştiu că nu înfloreşti, dar sufletul tot mi l-ai robit.

— M-am înrăit. M-am făcut rea, mai rea decît toţi, recunoscu ea cît se poate de sincer şi începu să plîngă. Să ştii că nu vreau să-i fie cuiva milă de mine... Am să-ţi scot sufletul.

— Ia nu mă mai speria, zise Mişka şi, oprindu-şi răsuflarea, trase cu urechea : Auzi cum plouă ? Apoi, ca s-o liniştească, începu s-o mîngîie pe faţă. Simţind pe pielea netedă şi fierbinte o ciupitură mică de tot, întrebă : Da asta ce-i ?

— Un semn de cînd am avut pojar... Ştii ?... Azi... adică nu azi, ieri în zori, am văzut cum treceau nişte cocori.

Plînsul i se potolise. Plînsese numai pentru că o răzbise oboseala.

Adormiră îmbrăţişaţi ca doi soţi şi dormiră aşa, somn greu şi odihnitor, pînă-n zori. Vîntul nu le cînta cîntece de nuntă vesele, ci de jale.

XI. PRAF ŞI PULBERE S-ALEGE DIN GÎNSACI

Aşa se stîrnesc zvonurile despre lucruri care nici nu s-au întîmplat. Mavra cea tînără se jura pe toţi sfinţii că văzuse cu ochii ei pe necuratul şi pe nevastă-sa. Se dusese cu căruţa la căpiţa de fîn pe care o aveau neridicată în Lunca Zinkăi, încă din vară. Era cu soacră-sa. Cînd ajunse aproape de căpiţă, văzu că fînul era răvăşit, parcă-l răscolise o vită cu botul. Mavra spuse imediat soacră-si că au fost nişte hoţi la fîn.

Dar soacră-sa nu se învoia niciodată cu ce spunea altul.

— Fată, n-au fost hoţi. Fînul l-a răscolit vîntul, că doar toată noaptea a fost vijelie.

— Nu, mamă, să ştii că au fost hoţii, o ţinea morţiş nora neîncrezătoare.

— Şi eu îţi spun că vîntul l-a răscolit, nu se lăsa soacra.

Dar nu apucă să isprăvească că deodată căpiţa se desfăcu în patru şi din mijlocul ei sări în picioare chiar necuratul, sub chipul unui drac din cei verzi, de pădure, nicidecum păros, şi semănînd mai degrabă cu un ţăran. Iar în urma lui răsări şi nevastă-sa.

Pe Mavra o furnica încă amintirea acestei întîmplări :

— N-am apucat să spun nici pîs, istorisea ea unor femei care se strînseseră în jurul ei, că m-a şi pişcat necuratul şi m-am trezit la pămînt...

Drept mărturie a spuselor ei, Mavra arăta sub sînul drept o aluniţă cît un bănuţ.

— Nu mai spune! se minuna una din femei, însărcinată, vîrîndu-şi părul sub testemel. Dacă mă ciupea pe mine, să ştiţi că chiar acolo, pe loc, năşteam.

Mavra mai povesti şi alte amănunte, ceea ce o făcu să crească c-un cap în ochii celorlalte femei.

— Vai, ce m-a mai pişcat!... M-am aşezat repede jos. Soacră-mea s-a prefăcut că-i moartă, gîndindu-se că aşa n-are să mai dea într-însa, şi mîinile şi le-a pus cruce la spate... Şi pe urmă au plecat cu căruţa noastră...

Şi ajunsă aici, Mavra începu să plîngă.

Gînsacii se scărpinau posaci în barbă, minunîndu-se de lungimea vătămătoare a limbii muiereşti, şi se întrebau cum de se face că le e mintea mai mult la aluniţa de sub sînul Mavrei, decît la cei patru oameni de-ai lor, ucişi în noaptea aceea, fără să mai pună la socoteală pe preşedintele lor, de care nu mai ştia nimeni nimic, şi pe cei şapte răniţi. Ascunzîndu-şi adînc în suflet durerea după feciorul pierdut, Vasili Ciupitu se minuna a suta oară :

— Cum se poate să fi fugit, cînd nu era în stare nici măcar să se tîrască? Cînd am dat într-însul cu parul, a căzut de s-a cutremurat pămîntul. Mă-ntreb unde dracu s-a putut duce feciorul acela de cîine?

— Moş Vasia, eu cred că l-o fi luat unu de-ai lor. După ce-ai dat în el, dumneata ai fugit şi ei se vede că au dat de dînsul, l-au ridicat şi l-au dus, căuta să-l liniştească pe Ciupitu un nepot de-al lui, unul sprîncenat. În bezna aceea, parcă mai era chip să deosebeşti ceva?

— Ei, asta-i! Beznă... se supără bătrînul. Şi ce dacă era beznă? Nu cumva mi-am pierdut ochii în barba ta? M-am dat deoparte numai o clipă, ş-atîta tot. Cînd m-am întors, ia-l de unde nu-i. De tîrît, nu se putea tîrî. Dacă-i aşa, atuncea unde dracu a intrat?

Prea mari fuseseră în noaptea aceea pierderile în oameni, cai şi alte bunuri, ca să-i vină vreunui Gînsac în minte să rîdă de proasta de Mavra, sau să se ciorovăiască

cu Ciupitu. La înmormîntarea oamenilor căzuți veni și tovarășul Brozin împreună cu doi Gînsaci, care ocupau posturi însemnate la județ. Cît timp durase slujba morților și cîntaseră popa cel pletos și cu socru-său prohodul, au stat tustrei de vorbă și au fumat în uliță, după gardul bisericii. După ce coborîră morții în groapă, Brozin, care se aprinsese din pricina urletelor și bocetelor văduvelor, ținu o cuvîntare lungă și bine închegată. Dar deși Gînsacii erau foarte devotați noii puteri și-i urau pe Bursuci, cuvîntarea lui Brozin nu le plăcu nicidecum.

— Ce tot îi dă cu hidra internațională? zîmbi cu batjocură Ciupitu. Aicea-i vorba de buba noastră cea veche, cu pămînt. Toată dihonia vine de la Lunca Zinkăi. Hidra!... D-apoi hidra pînă și la umblătoare merge încălțată cu botine, pe cînd noi și la nuntă tot cu opinci de curmei ne ducem.

După aceea Brozin, cu conștiința că-și îndeplinise sarcina, a plecat ducînd cu el în buzunar o rezoluție a Gînsacilor, în care era vorba de voința lor nestrămutată de a spăla rușinea adusă de Bursuci cauzei comune a țărănimii.

Apoi începură iar să curgă, una după alta, zilele obișnuite ale vieții țărănești. Pînă să ajungă cîte o veste la ei în sat, întîmplările despre care vorbeau acele vești trecuseră de mult. Așa, de pildă, vestea că felcerul din Cekmasovo dispăruse, nu se știe unde, apoi aceea că cizmarul din Bedreaga fusese răpit de un necunoscut. Tot soiul de meseriași se duceau la fund ca niște pietre aruncate de o mînă nepăsătoare în vreo băltoacă, și numai zvonurile dacă mai plescăiau în urma lor. Ba chiar, o dată, într-o bună zi, cinci sobari dispăruseră ziua în amiaza-mare, cu scule cu tot, parc-ar fi intrat în pămînt... Gînsacii își dădeau seama că vrăjmașul se așeza temeinic, dar îndurau cu resemnare toate acestea, așteptînd răbdători să le vină și lor timpul. Cîteodată un țăran băut se apropia de malul rîpos al Mocilovkăi și se uita

îndelung, tăcut şi morocănos, în depărtarea vînătă de dincolo de Lunca Zinkăi, unde hoinăreau nori tulburi, vestind sosirea iernei. Nopţile lungi se umplură de griji şi de groază. De la un timp, bărboşii nu mai lăsară fetele să cînte. Oamenii se culcau devreme şi nu mai aprindeau lumina.

Atunci cînd cu căpiţa de fîn, Mişka şi cu Nastia rătăciră toată ziua în căruţa furată.

Se înnopta cînd au ajuns la Popuzino. Oamenii de-aici îi ospătară din belşug şi îi găzduiră peste noapte, dar numai după ce aflară că fugarii erau Bursuci.

Satul Popuzino era înconjurat de păduri, şi oamenii nu se uitau la lemne cînd era vorba de făcut foc în cuptor. Pe Nastia o bucură chiar aerul înăbuşitor şi mirosind a acru din izbă. Îndată ce sfîrşiră cina, adormiră pe poliţa dintre cuptor şi perete. Nastia visă că se mărita cu Semion. În vis se arăta cum că însăşi viaţa i-l hărăzise de bărbat pentru tot timpul cît avea să trăiască şi nu era chip să nu se învoiască cu asta. Semion stătea ursuz şi drept, ca o făclie, şi îşi ferea ochii de privirile miresei. Nastia abia îşi putea stăpîni frica de dînsul. Apoi o sărută, şi ea îi simţi răceala buzelor, care era la fel cu răceala apei negre din noaptea trecută. Deodată auzi pe cineva alături de ea spunînd: „D-apoi l-au ucis..." Nastia, cu ochii înroşiţi de somn, se uită de sus din culcuş. O vecină, care venise la gazda lor, spunea ceva acesteia, însă fără nici o legătură cu Semion. Nastia, însă, nu înţelegea nimic şi tremura speriată:

— Mişa... Mişka! Scoală-te! se apucă ea să-l trezească pe Jibanda care sforăia subţirel.

Cîteva clipe, Mişka bolborosi prin somn cuvinte fără şir. Apoi deschise ochii:

— Ei?... Ce s-a întîmplat? Am şi sosit? întrebă el frecîndu-şi ochii, care i se lipeau de somn.

Nastia nu mai avea însă chef acum să-i spună ceea ce voise şi, puţin încurcată, întrebă doar atîta:

— Dormeai ?...

— Da-a, dormeam, răspunse Mişka, întinzîndu-se alene. Da ce-i ?

— Aşa. Am întrebat numai. Dormi ! Dormi !...

Nastia se zvîrcoli fără somn toată noaptea.

Acum se lumina de ziuă tîrziu.

Căruţa cu amîndoi ieşi din curtea primitoarei lor gazde din Popuzino cînd era lumină bine. Era o dimineaţă cu soare. După ce se trăseseră deoparte, dezgolind verdele tremurător al cerului de toamnă, norii stăteau acum nemişcaţi. Toamna se hîrjoneşte cu soarele numai dimineaţa. Din pădurile dimprejur venea miros de mucegai. Păsări negre zburau peste cîmp, vestind apropierea iernii... Aerul tare şi amărui, puţintel sărat, acrişor şi plăcut, amintea moarea de castraveţi.

Către prînz ajunseră în tabăra Bursucilor. Bursucii tăbărîră asupra lor cu întrebări, parcă nu-i mai văzuseră de cînd lumea. Atacul de noapte care, chipurile, se isprăvise cu succes, însufleţise pe Bursuci.

— Trebuie să mergem la Semion, spuse Mişka Nastiei. Zic băieţii că zace în bordeiul cel mare.

— Nu merg... rosti ea hotărît, cu glas răguşit. Te-aştept aici.

— Mergi cu mine. Nu te teme, că te apăr eu.

— Du-te singur...

Mişka coborî în bordei împreună cu ceilalţi.

XII. SEMION CERE SOCOTEALĂ

Flacăra gazomiţei stătea dreaptă ca o santinelă ; în aerul înăbuşitor plutea din belşug funingine. Cînd intrară oamenii, flacăra tremură nehotărîtă, dar, după ce se închise uşa, încremeni şi iarăşi începură a sări din toate părţile pe pereţi umbrele uriaşe ale Bursucilor.

În colțul din dreapta al bordeiului, pe o stivă de lemne pe care erau așternute niște paie, se afla culcușul lui Semion. De sub manta, îi ieșeau picioarele nemișcate, încălțate cu cizme, cu vîrfurile desfăcute în lături ca la morți. Alături, cu fața ascunsă în palme, moțăia Șebeakin, felcerul din Cekmasovo. Cel mai mare zgomot în bordei îl făcea fitilul din gazomiță, care, cînd și cînd, parcă săturîndu-se de ars, începea să arunce furios cu stropi de foc, sfîrîitori.

— Noroc, Senka... spuse Mișka cu glas de îmbărbătare.

— Doarme, îl preveni Șebeakin, ridicînd capul. Felcerul era ciupit de vărsat, iar jocul luminii pe fața lui rotundă o făcea să semene cu luna. Doarme, mai zise încă o dată felcerul. Toată noaptea i-a fost rău. Spre dimineață întreba de-o femeie.

— Care femeie ? Că doar n-are femeie. Poate că de mine a întrebat ? stărui Jibanda.

— Da ție cum îți zice ! V-ați pus niște porecle, curat ca la cîini... Șebeakin dădu să rîdă, dar cînd văzu fața împietrită a lui Jibanda, rîsul i se stinse. Jibanda spuse cine era. Da, da. Și de tine a vorbit, de Mișka... se grăbi să spună Șebeakin.

— Apoi de ce n-ai spus de la început ? Vorbeai parcă de-o femeie, zise tăios Jibanda și se așeză pe canapeluța de atlas care se murdărise și mai avea acum și o gaură în mijloc.

Ceilalți erau în picioare, deși ar fi avut destul loc să șadă. De-a lungul pereților bordeiului erau laviță largi de scînduri geluite.

— Și mult aveți de gînd să mă țineți aici ? întrebă Șebeakin, punîndu-și iarăși capul în palme. Lui Mișka nu-i plăcuse fața vicleană și ciupită de vărsat a lui Șebeakin, și nu-i răspunse. La urma urmei cît : o săptămînă, două ?

Felcerul se mişcă iar şi, cu gîndul aiurea, începu să vîre înapoi paiele care ieşeau de sub Semion.

— Ce tot spune ? întrebă unul din grupul de Bursuci care stăteau în semicerc.

— Vrea să se ducă acasă, să se mai zbănţuiască, zise batjocoritor altul.

— Te ţinem aici la noi ş-un an, la nevoie, zise un al treilea.

— Nu vă mai ţineţi nici voi aici mai mult de jumătate de an, mîrîi Şebeakin, întorcîndu-şi repede capul spre ei.

— Vorbeşte mai puţin, că te trăsnesc, îl repezi înciudat Petka.

Se lovise de cîteva ori de grinzile tavanului scund şi stătea acum gheboşat. Apoi se apropie de masă în vîrful picioarelor şi scăzu lumina gazorniţei.

— Prea fumegă, lămuri el, mişcînd din sprîncenele albicioase.

După ce-l chinui de ajuns pe Şebeakin cu tăcerea, Jibanda îi spuse :

— Uite ce-i : avem nevoie de flăcăul acesta. Şi arătă spre Semion. Pune-ni-l neapărat pe picioare. Nu-i vorba să-l vindeci, că se-ndreaptă el şi fără tine... Treaba-i c-avem nevoie de el cît mai degrabă. Dacă-l faci repede sănătos, îţi dăm o patalama la mînă şi te facem medicul curţii.

— ...Al curţii voastre ? făcu Şebeakin pe prostul.

— Nu te hlizi încă. Dacă nu-l vindeci repede, cred că ştii care-s legile nescrise ale pădurii. Poc !... şi s-a isprăvit cu felcerul...

— N-am ce zice, bine m-aţi pricopsit ! rîse tremurător Şebeakin. Apoi eu ţi-aş putea fi şi tată...

— ...Şi să-ţi ţii gura, cînd îi pleca de-aici. Cîinele leagă-l c-un lanţ, da limba să ţi-o fereci cu şapte lanţuri, îl lămuri sfătos Jibanda. Dacă au să te întrebe ce-ai văzut, spune-le şi tu că ţi-au îmbătrînit ochii. Poate să fi văzut ceva. dar tot aşa se prea poate să nu fi văzut nimic.

Deodată, cineva dintr-un colţ al bordeiului strănută cu putere şi tot de acolo se auzi un ţîstuit. Strănutase Petka Diavolul şi îndată tot el ţistuise, holbîndu-se în dreapta şi-n stînga.

— Eu am strănutat... din pricina fumului, se apără el cu teamă.

În clipa asta Semion îşi mişcă mîna cea sănătoasă. Şebiakin îi descoperi faţa, apoi se uită la Jibanda c-un aer de demnitate jignită :

— S-a trezit. Mai bine aţi face să vorbiţi mai puţin.

Îndată ce deschise ochii, Semion începu să se uite drept înainte cu o privire atît de fixă, încît Petka, şi aşa foarte mişcat că şedea alături de tovarăşul lui rănit, se uită cu teamă în jur. Bursucii se înghesuiau să vină mai aproape. Faţa slăbită a lui Semion nu exprima nimic. Buzele îi erau strînse, parcă lipite.

— Te doare rău ?... începu Mişka, cu grijă.

— Nu-u... Mi-a mai trecut, zise Semion, cu glas tărăgănat şi fără expresie, şi-şi trecu ochii peste Mişka, uitîndu-i-se drept în frunte, de parc-ar fi vrut să-şi aducă aminte de ceva.

Mişka începu să nu se simtă tocmai la largul lui, şi faţa bătută de vînt i se înroşi. Dar nu-şi plecă privirea : „Să fi ghicit ceva ? Dacă-i aşa, de ce nu-mi spune în faţă ? De ce nu vorbeşte ?... Hai, spune o dată !...", gîndi el şi simţi cuprinzîndu-l pe loc o nelinişte cumplită.

— În noaptea aceea, ne-am şi scăldat, începu Mişka, dar se opri deodată.

Semion îşi mută privirea de pe fruntea lui Mişka la buzele care i se mişcau şi, deodată, tăindu-i vorba, întrebă :

— ...Cîţi de-ai noştri au fost ?

— Douăzeci şi opt, raportă Petka, luînd poziţia şi holbîndu-se la el, aşa cum nu stătuse smirna în războiul trecut nici chiar înaintea căpitanului.

Toată această stăruinţă a lui Petka venea din faptul că era milos din pricina inimii lui bune.

— Şi cîţi s-au întors ? întrebă Semion, cu aceeaşi faţă nemişcată.

— Douăzeci şi şapte, raportă iar Petka, dar de data asta mai jalnic.

— Aha... îngînă Semion şi închise ochii. Ai fi putut crede că dormea, dacă degetele mîinii stîngi, ale celei sănătoase, nu s-ar fi lipit pe rînd de podul palmei, ca şi cum ar fi urmărit o socoteală. Au adus-o ? întrebă Semion.

— D-apoi pe Vaska Rubliov l-au ucis, se grăbi să-l lămurească Jibanda, făcîndu-i semn cu ochiul.

— Tocmai de el întrebam ! L-aţi adus ? zise Semion după ce pricepu, şi o roşeaţă abia văzută îi coloră umerii obrazului, puţin ieşiţi.

— Pe Vaska ?... Nu-u, gîngăvi Petka, care, cum era cel mai înalt, se socotea el dator să răspundă. Nu ne mai ardea de Vaska, tovarăşe. Garasim a încărcat grîu în căruţe, aşa că nu mai era loc destul nici pentru cei vii. Unde să mai fi cărat şi-un mort ?... se dezvinovăţi el bîlbîind şi asudînd.

— Asta am făcut-o de capul meu, zise Garasim, încet şi cu linişte, şi se bătu cu şapca peste şold. Am luat cincizeci de puduri de grîne, trei cai, dintre care doi cu căruţe cu tot. Şi-am mai luat ovăz, că de ! cailor le place ovăzul !

Pe măsură ce Garasim înşira prada pe care o luase, faţa lui Semion se încrunta. Bursucii îşi dădeau seama că furtuna care venea era de neînlăturat. Oamenii începură să vorbească în şoaptă.

La lumina tremurătoare a flăcării, umbrele începură să se mişte tot mai repede pe pereţi.

— Ia mai ieşi puţin la aer, şopti Jibanda lui Şebeakin, care se prefăcea că aţipise.

— Ureche străin astupi mai bine nisip, rosti deodată tătăruşul din Sarni, repartizat în bordeiul numărul douăzeci şi trei şi care nu deschisese pînă atunci gura.

— ...se-nțelcge că de mîncat poți mînca, la urma urmei, și scoarță de brad sau cine știe ce alte porcării, că nu degeaba sîntem noi Bursuci... urmă Garasim, îndată ce ieși Șebeakin. Da avînd în vedere că eu sînt aici la dumneavoastră, cum s-ar zice, cu aprovizionarea și că am de hrănit o sută șaptezeci de guri... Ia nu te mai uita așa la mine, că nu mă sperii, îi zise el lui Semion. Destul ne amenința țarul cu ocna, și popa cu iadul... Dacă m-aș mai sperla și de tine... Mai bine gîndește-te : dacă n-aveam caii, cum ți-am fi adus felcerul... ?

Garasim se așteptase ca Semion să-i răspundă ceva, însă acesta tăcea. În liniștea care se lăsase deodată se auzeau numai răsuflările gîfîite ale celorlalți. Cei doi se uitară cîtva timp unul la celălalt. Jibanda culese de jos o surcică, o făcu fărîme în mînă și aruncă așchiile într-un ungher.

— Nu te mai supăra și tu, Semioane, zise într-un tîrziu Garasim, cu glasul schimbat și privirea în pămînt, și-și șterse cu mîna sudoarea de pe frunte. N-ai ce-i face, că noi, ăștia din Hoții, sîntem chiar niște hoți. Iaca eu, cînd văd un cal bun, nu mă rabdă inima... Caii sînt patima mea cea mare, de cînd mă știu.

O clipă după mărturisirea lui silită, țăranul din Garasim dispăruse și rămăsese țiganul. Iarăși îi sticleau în orbite, străini și neînțeleși, ochii negri. Adăugă :

— Ce-i luat, e bun luat !

Semion închise iar ochii, și fruntea i se încreți adînc.

— Vrei poate apă ? îl întrebă Jibanda.

— Nu. Mi-a trecut, răspunse Semion și, deschizînd ochii, se sili aproape cu ultimele puteri să afle : Prizonieri ați făcut ?

— Ce prizonieri să facem ? zîmbi încurcat Petka Diavolul, plimbîndu-și arătătorul pe palma întinsă. Unul a fugit, iar celălalt înjura urît de tot și nu numai de mamă... ba menea și a rău. Ș-atuncea lui Iuda i-a sărit țandăra .

— Ei, şi ce i-aţi făcut ? întrebă Semion, închizînd iar ochii. I-aţi dat vreo cîteva la fălci ?

— Ba l-am achitat, răspunse cu simplitate Dmitri Barîkov, care se plictisise se vede de cînd tot tăcea.

Mucul gazorniţei se îngroşase şi începuse să scuipe stropi de foc. Semion zăcea nemişcat, parcă murise.

— Măi băieţi, ia duceţi-vă de-aici. Şi feriţi-vă de păcat, că ni s-o mai trage cine ştie ce năpastă din pricina voastră, zise, făcîndu-le semn să plece, Jibanda, fără să-şi ia ochii de la mîna lui Semion, care-şi vedea mai departe de neînţeleasa ei socoteală.

Chiar de n-ar fi fost Jibanda să-i îndemne, Bursucii tot n-ar fi rămas. Ieşiră afară plictisiţi. Bucuria pe care le-o dăduse atacul izbutit le trecuse. Uşa grea, cu uşorul pus cam strîmb, se închise cu zgomot în urma ultimului Bursuc.

— Senea... spuse destul de lămurit Mişka, ridicînd din sprîncene, parcă mai gata să-i dea lacrimile. Nu te mai îngrijora din pricina asta şi linişteşte-te. Tot mărul îşi are putregaiul lui. Asta-i ştiut. Cît despre preşedintele acela al lor, lui acuma îi e totuna, că nu mai simte nimica. Iar oameni, oameni sînt în Rosia cîtă frunză şi iarbă.

— Tu să taci ! scrîşni din dinţi Semion. Nu eşti vrednic să-i rosteşti Rosiei numele, slugoiule ! Nici n-am ieşit încă din plasă şi v-aţi şi pus pe jaf. Cum mă fac bine, am să vă cer socoteală... şi, înainte ca Mişka să-l fi putut opri, Semion se şi ridicase în picioare ca să se prăvălească în clipa următoare pe umărul zdrobit.

Numai geamătul înăbuşit care îi scăpă îi mărturisi durerea...

Jibanda ieşi iute. În faţa bordeiului, aproape se ciocni de Şebeakin. Se uită la el aşa de urît, încît felcerul avu deodată impresia că de-acum încolo zilele lui erau numărate şi se repezi înăuntru. Jibanda o luă la fugă prin pădure, pe dinaintea bordeielor, împiedicîndu-se de cioatele rămase de la tăieturi şi de butucii răspîndiţi

pretutindeni. Nu-şi dădea seama de ce-o căuta pe Nastia. Dădu în sfîrşit de dînsa.

Imbujorată la faţă şi încruntată, Nastia stătea în mijlocul Bursucilor, care rînjeau veseli, arătîndu-şi dinţii. Înaintea Nastiei, parcă s-ar fi înfruntat la vreo trîntă, stătea Iuda, care-şi trecea într-una mîna peste gît c-un gest plin de şiretenie şi nu-şi mai dezlipea de dînsa ochii rîzători. Mişka ajunse lîngă ei tocmai atunci cînd, provocată iscusit de către Iuda, Nastia suduia îndelung şi urît de mama focului.

— Asta-i înjurătură ? Asta-i fleac, nu înjurătură. Tiage-i una şi mai a dracului, o zădăra Iuda.

— Cum adică să-i trag ? întrebă Nastia, uitîndu-se împrejurul ei, ca o fiară încolţită.

— Să-i tragi o înjurătură, da, ştii, una urîtă şi cît se poate de mai a dracului, zise Iuda, făcîndu-i cu ochiul.

Şi atunci Nastia începu să înjure cu şi mai multă patimă, întrebuinţînd nişte sudălmi bărbăteşti, urîte şi grosolane. Bursucii, strînşi în jurul ei, hohoteau de rîs. Erau bucuroşi să rîdă, şi orice prilej le era binevenit.

— Ştii ce, Gurei ? spuse zîmbind Iuda, cînd rîsetele se mai potoliră şi nu se mai auzea decît hohotul rar şi gros al lui Tioşka. Vrei să-i trag eu una, ca să te fac să amuţeşti ?

— Eşti încă un mucos pentru aşa ceva. Da haide, dă-i drumul ! îşi luă inima în dinţi Nastia. Însă petele roşii din obraji o trădau.

— Îţi spun, da numai la ureche, îi dădea ghes Iuda, vrei ?

— Hai, spune odată !

Şi Nastia îşi apropie urechiuşa, care-i ardea de ruşine.

Iuda îşi frecă mîinile, făcu cu ochiul înspre Bursuci şi se aplecă dinadins greoi peste umărul Nastiei.

— Parcă nu ştiu eu că eşti fată ?... îi şopti el, cu ochii arzînd de poftă.

XIII. EGOR IVANICI IŞI PIERDE ROSTUL VIEŢII

Chiar în întîia duminică de după sfînta Paraschiva, Brîkin ceru să-l învoiască să plece acasă. Drumul pe care şi-l alesese ocolea şi ascundea primejdii. Egor Ivanîci îşi pusese în gînd ca, în drum, să se abată şi pe la Bedreaga, ca să-l vadă pe unchiu-său. De la Bedreaga trecuse şi pe la gară, cu toate că n-avea nici o treabă acolo, şi abia de la gară o luă spre casă, în sat la el, la Hoţii.

Pricini de plimbare avea destule. Mai întîi trebuia să se plimbe ca să-l mai bată vîntul. Peste capul lui se revărsaseră tot soiul de amărăciuni. Cele mai multe dintre ele îi veneau de la nevastă-sa. După întîmplarea aceea petrecută mai demult, cînd în frămîntarea lui înghiţise mormolocul, Egor îşi bătuse nevasta. I se statornicise în cap părerea că, bătînd-o pe vinovată, o ierta şi o izbăvea în acelaşi timp de multele ei păcate. Anna îndură tăcută bătaia şi după aceea zăcu cîtăva vreme, nemaivrînd să-şi vadă bărbatul, care se învîrtea în jurul ei, pradă neliniştii. Pe urmă, Egor Ivanîci plecă în bîrlogul din pădure.

Deodată îi sosi vestea că Anna se întorsese acasă la maică-sa. Egor Ivanîci gîfîi şi se îndreptă din şale, căci, cu vremea, spinarea i se gîrbovise, parcă n-ar fi fost în stare să ducă povara capului greu de gînduri. Încercă să uite de nevastă. Numai că ea nu se lăsa uitată. Dacă sufletul mărunt al lui Egor Ivanîci ar fi fost în stare să iubească, de mult şi-ar fi batjocorit şi călcat în picioare dragostea. Dar el n-o iubea pe Anna. Ea era pentru dînsul numai mărturia vie a înfăptuirilor şi isprăvilor lui, a roadelor vieţii lui migăloase şi socotite.

Atunci cînd se ridicaseră dintre Bursuci oameni care luaseră conducerea pe temeiul drepturilor pe care le dădeau forţa şi voinţa, Brîkin rămăsese în umbră, jignit şi

zdruncinat. Pentru capii Bursucilor, Brîkin nu însemna mai mult decît cuiul în care își atîrna Jibanda șapca, cînd se întorcea acasă, în bordeiul în care locuia cu Iuda. Egor era furios. Îl rodea gîndul că Semion îl furase, folosindu-se de munca și de bunul său. De cîte ori, aducînd apă la bucătărie, din porunca lui Garasim, al cărui ajutor era, nu se gîndise la otravă! Se gîndea la asta pînă ce simțea o apăsare chinuitoare în tîmple, pînă ce i se încercănau ochii și-l podideau lacrimi umilitoare, care de altfel nu-l ușurau de loc. De aceea se și temea să umble pe căi drepte și alegea numai pe cele ocolite. În drumurile acestea strîmbe își găsise Egor prilejul să-și descarce furia.

Reluarea vieții comune cu Annuška era socotită de Egor Ivanîci cel dintîi lucru pe care îl avea de făcut pentru a-și restabili față de oameni faima călcată în picioare. Îndreptîndu-se de data asta spre Hoții, Egor avea în minte un plan dinainte chibzuit. „Cum vin, mă duc întins la Babințovi. «Unde-i Anna Grigorievna Brîkina, nevasta mea cu cununie?» «În șură.» «Bine, ne-om duce și-n șură»... «Bună ziua, nevastă. Am venit să-mi dai înapoi lucrurile pe care ți le-am dăruit. Am numaidecît nevoie de ele.» Și aicea am să încep să înșir un lung pomelnic; șalul cel gălbui cu flori negre și un trandafir roșu-aprins în mijloc; broboada de lînă cu flori trandafirii și cu ciucuri cenușii, apoi botinele de piele, cu tocu nalt, pe care am dat optsprezece ruble, apoi rochia de stofă închisă, apoi mărgelele și celelalte trei rochii înflorate, tot de stofă, apoi șapte ruble cu doi țari pe ele, de la jubileul de trei sute de ani, apoi pantofii cu pietricele colorate, și toate cîte ți le-am mai dat." De altfel, Egor Ivanîci știa de mai înainte că Annuška n-are să asculte pînă la capăt pomelnicul și are să izbucnească într-un plîns de pocăință, din acelea cu sughițuri. Și atunci el are să se aplece peste dînsa, iertînd-o din bunătate, după

cum spune şi sfînta scriptură, şi apoi are s-o ia în braţe, izbăvindu-i cu mărinimia lui sufletul păcătos.

Numai gîndindu-se la asta, lui Egor Ivanîci şi începea să i se învîrtească capul. Închidea ochii, îşi muşca buzele şi vedea parcă aievea dinaintea lui faţa plină şi plăcută a Annuşkăi, cu obrajii vîrtoşi şi îmbujoraţi. În clipe de acestea Egor Ivanîci era gata să plece cerşind pînă la capătul pămîntului, dacă i s-ar fi năzărit cumva Annuşkăi să poftească un inel cu peruzele. Poate că abia acum se trezise în sufletul mărunt al lui Brîkin nevoia arzătoare a dragostei.

Cu capul înfierbîntat de asemenea visări, Egor Ivanîci îşi gonise nebuneşte calul tot drumul pînă la Hoţii. Ajuns acasă, sări din căruţă întinerit şi sărută pe maică-sa cu un respect deosebit. Îşi simţea sufletul înnoit, ca după o baie. După ce se aşeză la masă, se gîndi că, înainte de a se duce la Babinţovi, ar trebui să vadă dacă Annuşka luase cu dînsa toate darurile pe care i le făcuse. Aşteptă pînă ce ieşi maică-sa, ridică macatul de stambă, se puse în genunchi şi se uită sub pat. Inima i se strînse de durere cînd văzu că sipetul Annuşkăi, cu benzi de tablă colorată, bătute în ţinte, era la locul lui. Grăbit să se încredinţeze ce era cu lucrurile, se zăpăci de tot. Trase sipetul afară, luă un cuţit, îl vîrî în lacăt şi începu să bată cu un lemn în cuţit. Apoi apăsă. Lacătul complicat pîrîi şi capacul sipetului sări în sus. Din el zbură o molie. Egor Ivanîci îi urmări zborul cu jale. Nu-i venea să-şi creadă ochilor şi căsca gura. Apoi pipăi lucrurile. Toate erau la locul lor. Deasupra era pus, cu florile la vedere, şalul cel de lînă cu trandafirul roşu-aprins la mijloc, mîncat de molii. Pe locul unde roşul era cel mai viu, foiau o groază de viermi. Deodată începu să alerge zăpăcită, pe fondul şalului, o scîrbă argintie, grozav de vioaie. Găurile de molii treceau prin toate darurile pe care le făcuse Egor Ivanîci nevesti-si de cînd o luase, asemenea lungilor labirinturi ale necazurilor sale. Sucea

şi răsucea în mîini cîrpele care nu mai făceau acum nici o para chioară, dar amărăciunea pierderii se risipi îndată faţă de mila de el însuşi care îl cuprinse numaidecît. Cînd intră maică-sa şi aduse mîncarea, Egor şedea la masă cu spatele spre uşă. La început mîncă fără chef, dar cum tot mîncînd i se făcu foame se răzbună pe caşa de hrişcă subţire. Urechile i se înroşiră de atîta mîncare, iar faţa cenuşie i se buhăi şi mai mult.

Egor Ivanîci stătuse două ceasuri în lapoviţă, ascuns după o căpiţă de paie, pîndind-o pe Annuşka, dar de văzut o văzu abia către seară, trecînd c-un coş pe umăr spre hambarul Babinţovilor. Uimit de schimbarea pe care o văzu într-însa, nu îndrăzni s-o oprească. Îmbătrînise, purta o rochie cenuşie şi mergea cu ochii în pămînt. Cînd ieşi din hambar, puse zăvorul la uşă.

— Annuşka, o strigă Egor, tremurînd de emoţie şi de frig, neîndrăznind să-i taie drumul.

— Dă-mi pace, Egor, îi spuse ea liniştită, uitîndu-se peste capul lui. Sînt ostenită şi mi-e lehamite de tine.

— Da ce, parcă eu te-am ostenit ? Ibovnicii trebuie să te fi ostenit, nu eu, nu se putu ţine Brîkin să nu-i spună şi se luă după dînsa ca s-o ajungă. Annuşka !... o strigă el din urmă, cu un glas deznădăjduit. Annuşka, vino înapoi... Ţi-am adus un dar !

Iată de ce, întorcîndu-se pe drumul şerpuit care-l ducea înapoi la Bursuci, Egor Ivanîci, plin de lut din cap pînă-n picioare şi amărît de ruşine, se legăna în căruţă de beat ce era şi cînta cît îl ţinea gura. Vîntul care se stîrnise bătea destul de tare ca să-l bălăbănească încolo şi-ncoace. Din felul cum îl durea tot trupul, Egor îşi dădea seama că se apropia cea de pe urmă etapă a frămîntărilor lui fără de nici un rost. Îşi simţea sufletul greu şi de aceea şi cînta. Cîntecul pe care şi-l născocise spunea de maică-sa, care îl obijduise la ospăţul lui frate-său. În răstimpuri, părea să se trezească din beţie, şi atunci se uita

ţintă, cu deznădejdea nebunului, la peticele de pîrloagă cu spini uscaţi şi la miriştile care se tîrau pe alături.

— E-hei, toţi sîntem la fel! oftă Brîkin şi-şi schimonosi în chip caraghios faţa, parc ar fi vrut să sperie o pasăre care îşi întindea tocmai atunci, alături, aripile şi se ridica în vînt.

Apoi îl cuprinse iar înţepeneala care urmează beţiei, şi sufletu-i pustiit începu să scîncească, aşa cum plînge vîntul într-o sticlă goală. Cu cît se apropia de tabăra Bursucilor, cu atîta îşi urla mai tare cîntecul fără nici o noimă, pe care-l născocise în căruţă. Cînd trecea cu căruţa pe lîngă bordeiul de gardă, Brîkin îl văzu pe Jibanda ieşind de la Nastia. Furios cum era, cu gulerul desfăcut şi fără de centiron, Jibanda putea speria pe orişicine, nu însă şi pe Egor, care era beat.

— Ce urli aşa? Vrei, cumva, să-i arăţi cuiva drumul? strigă la el Jibanda, care încremenise, parcă-l lovise damblaua. Unde dai, măi? Ai să fărîmi toate roţile, împieliţatule!

— Să am iertare, domnule locotenent-colonel. Şi Brîkin îi scoase limba. Ura din ochii lui Mişka îl făcu să-şi mai piardă din avînt: Ia nu mă mai cicăli, că tot de-acelaşi juvăţ avem să atîrnăm cu toţii

— Unde te-ai îmbătat aşa? întrebă Jibanda, apropiindu-se de Brîkin.

— Unde-am băut, a fost da s-a isprăvit, se feri Egor să răspundă şi dădu bici calului.

— Opreşte, omule, zise Mişka, cu o răceală care nu menea a bine, şi apucă calul de căpăstru. Brîkin dădu în cal, dar calului îi tresări numai spinarea udă. Stai, că de mine nu scapi aşa de uşor!...

— Dă-mi drumu... zise încet Brîkin, care se trezise. Am un secret!

Lui Jibanda i se păru că arătase cu capul spre bordeiul Nastiei.

— Ascultă, Brîkin! Secretul acesta numai tu să-l ştii, zise Jibanda tăios. Dacă deschizi gura, chiar că aici au să-ţi putrezească oasele.

— Vă folosiţi de bunul nostru, şi tot noi să tăcem? urlă Brîkin şi scuipă cu atîta iscusinţă, încît scuipatul trecu numai la o palmă de fruntea lui Mişka.

— Ai să taci odată? întrebă Mişka, apropiindu-şi faţa de mutra lui Egor, care rînjea.

— Nu, n-am să tac! urlă Brîkin cu glas răguşit, ca scos din minţi. Lasă, dracilor, c-au să vă împuşte ca pe cîini.

— Da?... Ţine atunci o arvună! zise Jibanda şi-i dădu un pumn în faţă.

Brîkin urlă sălbatic, calul se smuci, şi căruţa, dînd din cioată în cioată, o apucă înspre bordeie.

— Tovarăşi! răcni Egor Ivanîci la Bursucii care se strînseseră roată în jurul lui. Ce înseamnă asta, tovarăşi? Cui să mă jăluiesc, dacă chiar el m-a plesnit drept în faţă ca pe o scîrnăvie? Pe mine nu trebuie să mă bată nimeni... Fiindcă eu sînt cel dintîi care am...

Clăbuci de spumă i se prelingeau la colţurile gurii...

— Oare ce-ai putut tu să faci, mă rog, cel dintîi? întrebă Prohor Stafeev, care ciocănea în apropiere la un horn.

— Eu?

Egor se opri ca trăsnit şi începu să-şi muşte unghiile pînă la sînge.

Îndată după aceea se ghemui în căruţă, îşi puse capul pe genunchi şi începu să plîngă în hohote. Durerea lui nemărginită îţi făcea silă. Egor Ivanîci nu-şi putea însă alina această durere a lui, dezvăluindu-şi taina.

— Hai şi dă-i drumul, îi porunci Stafeev, lăsînd deoparte ciocanul.

— Ehehei! scrîşni din dinţi Brîkin şi, în furia lui neputincioasă, îşi muşcă un capăt de unghie şi-şi repezi cu o smuncitură mîna în lături.

XIV. DESPRE DRAGOSTEA LUI MIŞKA ŞI MULTE ALTE ÎNTÎMPLĂRI

Mişka umbla întunecat la faţă şi avea de ce. Nu era noapte să nu vină în bordei la Nastia. Venea, se aşeza la masă, se uita cu un simţămînt nelămurit la faţa ei oacheşă şi pămîntie, în care ardeau, şi mai vii ca înainte, buzele. Nu-şi dădea seama decît de un singur lucru : că feriga stearpă ardea şi-i atrăgea inima încrezătoare. El venea fără să cunoască cuvîntul fermecat, şi noapte după noapte se mistuia în focul ei, iar dimineaţa renăştea din cenuşă. Se dăruia cu trup şi suflet, fără să primească nimic în schimb, şi tînjea după ceva de care singur nu se putea dumiri.

— De ce taci ? o întrebase în cîteva rînduri Mişka, după ce-i spusese toate vorbele de dragoste pe care le ştia. Hai, spune şi tu ceva !...

— Întreabă-mă, şi am să-ţi răspund, se apăra Nastia.

— Simt că nu eşti a mea, îi spunea Mişka, sucindu-se neliniştit pe scăunaş, gata să sară şi s-o sugrume.

— Dar ce-ai vrea mai mult ? zicea ea rîzînd rece şi cu înţeles, cu ochii în focul din sobă.

— Ai în tine o comoară. Dă-mi-o !

— Ia-ţi-o !

Mişka ştia că mai era în Nastia şi altceva decît ceea ce stăpînea el. Tot căutînd această comoară, smulgea deocamdată cu buzele grăbite florile de foc de pe ferigă, frigîndu-se şi amăgindu-se. Şi Nastia nu-l alunga, pentru că avea nevoie de puterea lui. Comoara ascunsă în sufletul Nastiei era patima ei pentru Semion, pentru chipul lui pe care singură şi-l făurise şi care îi umplea nopţile. Numai pe el îl dorea.

Jibanda venea în toate serile la bordeiul de gardă, pe o cărăruie abia văzută în iarbă, şi nu-l simţea pe Iuda, care se ţinea de dînsul ca umbra. Sprinten şi îndemînatic cum era, Iuda îşi împletea în dragostea lui Jibanda iţele

jocului său mişelesc. Nu dorul simplu şi de înţeles pentru această frumoasă fată străină, care se ascundea sub numele de Gurei, îl rodea pe Iuda şi-l făcea să-i calce seară după seară pe urme lui Jibanda, ci năzuinţa neînfrîntă de a ieşi biruitor în acest duel în care îl înfrunta. Cînd era vorba să-şi împlinească o dorinţă a lui, Iuda era stăruitor şi neînduplecat, cum sînt numai copiii. Cum intra Jibanda în bordei, se şi auzea huruind zăvorul. Iuda se aşeza pe povîrnişul bordeiului şi-şi trecea vremea aşteptînd cu răbdare şi fără ciudă. Bursucilor li se isprăvise de mult tutunul. De-ar fi avut tutun, serile lui Iuda, pline de foşnetul surd al vîntului şi de plînsetul jalnic al cucuvelelor, ar fi fost chiar plăcute.

Într-o seară, Mişka uită să pună zăvorul. Iuda ieşi din lozii şi şezu un timp pe treptele bordeiului, muşcînd dintr-o coajă de pîine pe jumătate crudă, din aceea pe care o coceau Bursucii. Tocmai atunci ieşea şi luna. Tot mestecînd, Iuda privea la razele neînsufleţite ale lunii care-şi făceau loc prin cetina deasă a brazilor legănaţi de vînt. Iuda mai muşcă o dată din coaja de pîine şi deschise uşa bordeiului. În bordei era o căldură înăbuşitoare. Nu ardea nici opaiţul, nici gazorniţa, însă pe pereţii de pin jucau necontenit reflexele roşietice, lucii ale focului din sobă. Iuda intră, muşcă încă o dată din coaja de pîine şi se opri, căutînd să desluşească ce era în jurul lui.

— ...Ce poftești ? strigă Mişka, sărind în grabă dintr-un ungher al bordeiului.

— Eu ? Nimica... zîmbi cu blîndeţe Iuda. Am trecut pe aici... Din coş ieşea fum gros şi m-am gîndit să nu se fi aprins cumva bordeiul.

Mişka, pe jumătate îmbrăcat, stătea în faţa lui Iuda încruntat şi cu ochii în pămînt.

— N-avea grijă, că nu se aprinde. Ei, acuma te poţi duce, zise el hotărît şi-şi mai întări spusele c-un semn cu mîna.

— Ţi-alungi musafirii... zise blajin Iuda.

— Nu te-alung, răspunse Mişka, stăpînindu-se. N-avem de ce să ne certăm. Hai, du-te !

— Văd că nu eşti bucuros de musafiri. Iaca, mă duc. Dar rămase locului, cătînd din cînd în cînd la pieptul negru şi păros al celuilalt, care i se vedea prin cămaşa desfăcută. Asta-i drept, că n-avem de ce să ne certăm, că doar sîntem prieteni la cataramă, zise Iuda, prefăcîndu-se că-i băut, dar aşa ca Mişka să vadă că o face dinadins. Chiar de-a fi să împărţim între noi întreg pămîntu, tot nu ne-am certa. Ţi-aş spune : „Ia tu, Mişka, jumătatea din dreapta, că eu oi lua-o pe cea din stînga. Ştii şi tu că-s om cuminte şi de înţeles..."

Cîteva clipe, Jibanda tăcu. Simţea o umilinţă de nesuferit şi începuse să i se facă scîrbă.

— Acuma pleacă ! Las' că vorbim noi altă dată de împărţirea pămîntului, încercă el să glumească. Iuda, nu te mai preface faţă de mine că eşti beat. Ştii tu bine ce vreau să spun.

— Va să zică, nici nu mă laşi să vorbesc. Bine, iaca plec. Noapte plăcută, zise Iuda, apoi îi făcu cu ochiul şi se opri lîngă uşă. Întors pe jumătate spre Mişka, dar cu ochii pierduţi în gol, întrebă : Da' mie... ai să-mi dai şi mie voie pe urmă ?

Mişka se repezi la Iuda, îl înşfăcă şi cu o smuncitură îl ridică în aer. Izbit cu capul de tavanul scund, Iuda icni, gemu şi amuţi. Mişka nu-l zvîrli pe uşă afară, cum voise mai întîi să facă în mînia lui. Deschise uşa cu piciorul şi-l împinse numai în întunericul jilav. Toamna timpul se schimbă repede : începuse să bureze. Iuda o şterse pe tăcute, şi Mişka, care rămăsese să asculte lîngă uşa crăpată, îl auzea îndepărtîndu-se şi fluierînd, printre tufişurile ude.

— Dă-l dracului !... răspunse el la privirea întrebătoare a Nastiei. Ia, o secătură...

Nopţile cu Nastia îi sporeau numai lui Mişka setea şi dorul. Începu să colinde plasa cu un mic detaşament şi

să-şi facă de cap. Afară de asta, trebuia găsită hrană pentru întreaga bandă a „zburătorilor". Dar despre toate acestea nu spuneau nimic lui Semion, care nu încuviinţa nici o silnicie împotriva ţăranilor.

Nu plecase bine Mişka, şi Nastia se şi duse la Semion. Aşteptase parcă anume ca să fie plecat. Tot ce i se strînsese în suflet căuta neapărat o ieşire. Era vremea cinei. Bursucul de gardă, care se întîmplase să fie tătăruşul din bordeiul douăzeci şi trei, dădu din cap, cine să ştie de ce, şi o lăsă să treacă. Nastia se repezi în bordei. Şebeakin era dus la cazan după mîncare şi nu mai era altcineva în bordei. Neînsufleţiţi de umbrele omeneşti, pereţii goi erau trişti. Nastia, care nu mai fusese aici de la întîmplarea de lîngă rîpa Mocilovkăi, îşi roti privirea prin încăpere. Semion nu zăcea pe culcuşul de paie din colţul din dreapta al bordeiului, cum îi spusese Jibanda, ci era tolănit într-o rînă pe canapeluţa lui Svinulin, aşezată în colţul din stînga.

— Am venit să văd ce mai faci, zise Nastia, sfioasă şi cu glas întretăiat.

Semion îşi ridică numai genunchii de sub manta, dar nu-i răspunse. La licăritul gazomiţei, i se vedeau strălucind ochii aţintiţi în tavan.

— Senea... şopti Nastia, neştiind ce să facă. Senea, iartă-mă! Şi trecu repede prin bordei, căutînd un loc unde să se aşeze, dar, negăsind, îngenunchie lîngă canapeluţă. Iartă-mă, aşa deodată, fără lămuriri... Vrei? Şi-i atinse cu mîna genunchiul care-i ieşise de sub manta, ca şi cum ar fi vrut să-l trezească din muţenia lui. De-ai şti ce urît mi-e fără tine..., zise ea şi-şi întoarse capul.

— Aşază-te acolo... uite colo, pe laiţă, spuse Semion.

Nastia se dădu supusă mai înapoi, însă rămase tot în genunchi.

— Tot te mai doare umărul? întrebă ea încet.

— Nu... numai mîna, zise el şi-şi mişcă genunchii.

— Senea, începu iar Nastia. Ştii, pe mine m-a scăpat Mişka. A fost groaznic. De două ori m-a scăpat de la moarte.

— Ce-i acum, ziuă sau noapte ? întrebă el cu aceeaşi cruzime pe faţă. Am dormit şi nu-mi mai dau seama.

— E seară. Dar nu ştii încă tot : de o lună trăiesc cu el. Glasul îi era subţirel şi jalnic, şi fiecare cuvînt al ei cuprindea parcă o întrebare. Dar numai pe tine te-am dorit, adăugă ea sincer, cu glas scăzut. Se vede că aşa se întîmplă totdeauna în viaţă. Vrei să faci una şi te trezeşti c-ai făcut alta.

— Ştiu... zise Semion şi zîmbi ironic.

— Da de unde ştii ? întrebă Nastia, tresărind, şi se apropie în genunchi de canapeluţă. Ţi-a spus Iuda ? Iuda-i un ticălos. Să-i fie ruşine !... Te rog să nu-l crezi.

— Nu-nu. Mi-a spus chiar Mişka.

Îşi muşcă buzele de durere şi jignire.

— Şi tu ce i-ai răspuns ? întrebă ea.

— Mai bine te-ai duce de-aici, Nastia. Nu vezi cum sînt de... zise Semion, săltîndu-se în cotul sănătos.

— Nu plec. Ştiu ce i-ai răspuns, spuse ea repede. Dar eu numai pe tine te-am dorit ! Ai ajuns de se uită toţi la tine... Nici tu nu-ţi dai seama cum eşti. De te-ar descrie cineva cum eşti, nu te-ar recunoaşte nimeni !... Oricît mă silesc, nu te pot înţelege... Doar numai să vrei şi ai putea să faci orice. Uite, l-ai ucis pe acela... pe Grohotov. Mi-a spus Mişka. Şi mai eşti în stare să faci încă multe. Cred în tine... Faţa ta mi-e dragă, şi toate la tine mi-s dragi...

O sumbră şi neînţeleasă pornire îl făcu pe Semion să-i curme Nastiei vorbirea năvalnică :

— Du-te ! Cînd vorbeşti, mă doare uite, aici... şi arătă înciudat, cu capul spre umăr. Hai, du-te.

Nastia nici nu răspundea, nici nu pleca. Stătea cu capul în pămînt şi mîzgălea cu degetul pe podeaua de scînduri, plină de urme de noroi, un desen cu nişte unghiuri ascu-

ţite. Intr-un ungher al bordeiului picura într-o baltă dintr-un spălător de lut ars.

— Îţi mai aduci aminte... începu ea cu glas ciudat, în timp ce-şi frîngea degetele. Stăteai pe acoperiş, iar eu mă uitam la tine de după perdea. Grozav mi-era de frică să nu cazi... Pe atunci nu te cunoşteam, şi totuşi mi-era frică. Uite, şi-acuma mi se strînge inima şi amenţesc cînd mă uit la tine... Dar de Katuşin îţi mai aduci aminte? Venea în fiecare zi la mama. Ştiai asta? Venea, se aşeza lîngă patul ei şi şedea. N-am înţeles niciodată oamenii ca dînsul. Nici pe Mişka nu pot să-l înţeleg. Un cuvînt poate să-l moaie ca ceara. Uite, eu cred că atunci cînd iubeşti ţi-e în acelaşi timp şi frică, ca şi cum o pasăre ar zbura cu iubitul tău în cioc şi te-ar chinui groaza să nu-l scape jos... Deşi trează, Nastia parcă aiura. Vezi să nu cazi şi tu... Spune, cînd ai ucis pe omul acela te-ai temut? Te-ai temut sau nu te-ai temut? Răspunde. Şi cum l-ai ucis?

— Nu eu l-am ucis, ci altcineva, răspunse Semion, cu oarecare dispreţ, dar şi răspicat, ca să-i întipărească aceasta în minte Nastiei o dată pentru totdeauna. În încăierare se întîmplă multe, dar chiar şi un tîlhar ţine minte toată viaţa pe cei care au căzut de cuţitul lui. Dar tu, ia spune, pe cîţi ai ucis fără nici un rost în noaptea aceea, în Gînsaci? Şi acuma vii şi spui că-ţi pare rău de o trădare de care mie nu-mi pasă cîtuşi de puţin! Despre cei pe care i-ai ucis n-ai suflat o vorbă. Sîntem prea puţini ca să mă pot certa cu Mişka, pentru că dacă n-ar fi asta... Şi Semion strînse din pumni aşa de tare, încît Nastia îi văzu pumnul înălbindu-se. Eşti o făptură searbădă, Nastia, bună cel mult să-şi facă gustul cineva cu tine, aşa cum era şi Katia... Are să vie o zi în care au să mă spînzure şi pe mine. Să ştii însă că fiecare din oamenii aceia care au căzut atunci îmi sînt mai aproape decît îmi eşti tu. Ai priceput? Ne desparte sîngele celor căzuţi în noaptea aceea. Pleacă!

Nastia se ridică fără zgomot.

— Cîți ani au trecut, Senea, de atunci, de la Katuşin, cînd am vrut să ne luăm ? Şi Nastia socoti în minte, apoi zîmbi unei greşeli pe care se vede că o făcuse. Nu, nu-i chiar aşa de mult de atunci... Şi eu care credeam că dragostea noastră avea să dureze toată viaţa !...

Noaptea, Nastiei i se păru că tot ce-i spusese Semion fusese numai din gelozie, din pricina bolii lui, care se tot prelungea, şi a gîndurilor triste pe care i le stîrnea viitorul lor întunecat. Nu-i venea să creadă că ar fi fost cu putinţă ca Jibanda şi cu Semion să fi vorbit amîndoi deschis despre dînsa. În zilele care urmară, Nastia veni destul de des la Semion, ca să mai mături în bordei şi să-i aducă de mîncare. După ce isprăvea treaba, se aşeza pe cioata lui Şebeakin, de la intrare. Semion însă nici n-o băga în seamă. Îi mai rămînea acum să aştepte întoarcerea lui Jibanda, ca să se încredinţeze de ruptura dintre Semion şi dînsa.

Şi chiar aşa se şi întîmplă. Într-o seară a sfîrşitului aceluia de toamnă tîrzie, Bursucii se adunaseră în bordeiul lui Semion. Gazomiţa ardea mai scînteietoare şi pîrîia şi mai tare ca de obicei. Soba încălzită peste măsură răspîndise o căldură moleşitoare, la care se mai adăuga mirosul mîncării din ajun, mirosul de mantale ude, cum şi un miros iute de sudoare, pe care-l răspîndeau picioarele trudite. Oamenii munciseră toată ziua la o nouă reţea de curse şi de gropi, plănuită de Semion pentru a îngreuia cît mai mult accesul la tabăra lor.

Hrana lor se mărginea numai la varză, pîine şi apă, în orice combinaţie cu putinţă, dar e drept că toate acestea erau din belşug. Iată de ce stăteau încruntaţi Bursucii în seara aceea, visînd la o viaţă paşnică, la mahorcă, la o mîngîiere de femeie şi la o ciorbă grasă. Desculţ şi zbîrlit, Dmitri Barîkov trăgea alene din armonica lui răguşită, răcită parcă, şi din care cîntecul nu voia să iasă cum trebuie.

— Zvîrle-o mai bine, că tot n-ai să scoți nimica dintr-însa, îl opri Garasim, chircit lîngă sobă și găurind cu o sulă înroșită în foc o lulea meșterită de el, care îi sfîrîia în mîini și fumega subțirel.

Barîkov se uită la el speriat și prostește, cu ochii lui albicioși, și-și vîrî armonica sub laiță. Iarăși se făcu liniște, liniștea aceea de sub pămînt, care-i cea mai adîncă din toate.

— Bine-ar fi dacă aș găsi ceva de vînat, zise Petka Diavolul, care ședea pe podele cu picioarele întinse, și căscă scurt. Deunăzi am zărit un iepure. Poate nimeresc vreunul!

— Cu degetul nu poți împușca, și de la cartușe ia-ți nădejdea, îl împunse Garasim și pe acesta.

Iar trecu un răstimp de tăcere și de plictiseală. Oamenii căscau. Se auzea numai sfîrîitul sulei lui Garasim în lemn, iar în peretele de bîrne ciocănitul răsunător al unei ghionoaie harnice. Deodată, de după ușă se auzi larmă de glasuri și vorbe. Oamenii își ciuliră urechile. Petka Diavolul se uită somnoros înspre ușă. Toți cei douăzeci și doi de oameni din detașamentul lui Jibanda, în cap cu Iuda, cu căciula dată pe ceafă, intrară buluc în bordei. Erau îmbujorați de ger și strîngeau din ochi din pricina luminii. Fură primiți cu exclamații și întrebări:

— Am onoarea, fraților! se fandosi Iuda, dar zărind-o pe Nastia alături de Semion oftă cu amar și-și lăsă ochii în jos. Apoi îl întrebă pe Stafeev: Ei, cum te mai lauzi, moș „Treanca-Fleanca"?

— Cum să mă laud? Ce viață-i asta? Lîncezim, bombăni Prohor Stafeev. Da barem ceva de fumat ai adus, drac împielițat?

— Fumatu strică, tătucă. Dogește pieptu, și, bătîndu-l pe umăr așa de tare, încît moșneagul icni, adăugă: Nu te tîngui, tătucă. Ți-am adus tutun. Ba am făcut rost și de carne.

— Curat drac împielițat !... se minună Prohor de Iuda.

— Am adus și spirt, spuse Brîkin. Dar oamenii parcă nu-l auziră.

— Toate ni le-au dat cei din Bedreaga, răspunse Iuda la privirea întrebătoare a lui Semion și, parcă vrînd cu tot dinadinsul să-l întărîte, începu să scoată din buzunare, dintr-o legăturică, de peste tot, pumnișori de mahorcă, pe care-i răsturna pe masă. Tare bună inimă mai au oamenii aceia !...

— Așa-i ! Se putea ca tocmai ție să nu-ți fi dat ! rîse cu înțeles Garasim, de i se mișcă bărbuța. Carnea s-o ducă la bucătărie...

Băieții aduceau sticlele cu rachiu, înfofolite în tot felul de cîrpe, și le desfăceau cu grijă. Lui Petka Diavolul nu-i mai tăcea gura de glume și snoave. Cînd, peste puțină vreme, intră și Jibanda, nu mai puteai recunoaște bordeiul. În aer se legănau straturi grele de fum de mahorcă, prin care era greu să deosebești ceva. Bursucii nu se grăbeau nici cu mîncatul, nici cu băutul, visul care-i chinuia de săptămîni, ci se desfătau, pufăind din țigările pe care și le răsuciseră din mahorca iute, tare, și tăiată gros. Larma de glasuri se potolise și se prefăcuse într-un murmur de mulțumire. Toți cîți veniseră acolo se învîrtiseră fiecare de cîte un locușor. Brîkin ședea pe picioarele întinse ale lui Petka Diavolul, care zăcea de-a dreptul pe podea și trăgea c-un aer de adevărată voluptate dintr-o țigară uriașă, pe care și-o răsucise pe măsura lui. Cu cît pufăia mai tare, de scotea mai mult fum și aprindea și hîrtia, cu atîta i se făceau mai somnoroși ochii înroșiți.

— Ia te uită ce țigară și-a făcut ! Aproape cît un crucișător... zise Iuda, care ședea pe o cioată, chiar deasupra capului lui Petka, și-l împinse cu piciorul în coastă. Petka nici nu auzi măcar, și se întinse cît norul de fum pe care

îl scotea. Are să ne dea repede gata mahorca ! şi-l împinse iarăşi cu piciorul.

— Şi-a dat drumu, aprobă Garasim, umplîndu-şi punga de mahorcă.

O închipuire de zîmbet îi netezi o clipă brăzdăturile adînci care-i fugeau de la aripile nasului subţire pînă la gura largă.

În vremea asta, Jibanda se apropiase de Nastia.

— Ce fel de rufe ai atîrnat la tine acasă ? o întrebă el pe jumătate glumind, dar aşa ca să-l audă şi Semion. Apoi strînse cu putere mîna acestuia. Am trecut pe la tine şi nu era chip să intru : atîrnau ca nişte perdele.

— Am spălat nişte rufe şi le-am pus să se usuce, răspuse tăios Nastia şi se încruntă, ca şi cum i-ar fi fost frig.

Şi cu degetele neîndemînatice şi tremurătoare, începu să-şi răsucească o ţigară.

— Da parcă mi-ai mai spălat mai deunăzi nişte rufe, zise Mişka fără să înţeleagă şi se uită la mîinile ei.

— Acestea-s ale lui, spuse nepăsătoare Nastia, arătînd cu capul pe Semion.

Apoi se întoarse să aprindă de la Tioşka, care şedea alături de ea şi rîdea cu hohote, de i se cutremurau picioarele, de o glumă a lui Iuda.

— Aha, zise liniştit Jibanda, pricepînd deodată tăcerile de pînă atunci ale Nastiei şi, în acelaşi timp, taina comorii sufletului ei, pe care degeaba se chinuise atîta s-o găsească.

— Ei, lasă-le să se usuce ! Şi strigă către Iuda : ascultă, Iuda, ia pune nişte carne la fiert să mîncăm ceva... şi destupă şi sticlele !

— Mult aţi găbjit ? glumi Semion, dar cu asprime în glas.

— D-apoi ce-ai crăpa, dacă n-om găbji, cum spui tu ? — răspunse Mişka, glumind şi el şi stăpînindu-şi furia care-l cuprinsese. Am cerut în zeci de locuri, da nu mi-au

dat nimica. Cum am bătut cu pumnul, au început să iasă tot soiul de bunătăți... Lasă-te de fasoane că nu-i vremea acuma de așa ceva. Ai auzit de tată-tău ?

— Nu, da ce-i cu el ? întrebă Semion și-și aruncă ochii lucitori la Bursucii care făceau o larmă atît de cumplită, încît nu se mai auzea nimic.

— Cum de nu știi, cînd e la doi pași de tine ? spuse Jibanda, aprinzîndu-și o țigară. Saveli Petrovici s-a cocoțat sus de tot. Nu știu dacă-i așa, da oamenii spun că-i președinte acuma în Hoții. Mi-a spus unul din Bedreaga, de altfel mare mincinos, așa că nu știu dacă-i adevărat sau nu. Spunea că acuma-i Saveli al nostru la cîrmă...

— La cîrmă... dădu din cap Semion. Vra să zică, i s-a urît să mai fie țăran. Da nu cumva mă minți ? întrebă el, strîngînd din ochi.

Dar numaidecît zîmbi, arătînd că era gata să ia drept glumă nevinovată știrea serioasă pe care i-o aducea Mișka

— Dacă m-au mințit pe mine, mint și eu, răspunse Mișka. Iuda dragă, dă-mi să aprind că iar mi s-a stins țigara. Dar mai este ceva, urmă Jibanda. Ia te uită aici... și-i întinse lui Semion o căciulă veche.

— Ce să văd ? Asta-i căciula ta cea veche, zise Semion cu o dușmănie pe care nu și-o putea explica.

— Căciula o fi ea veche, da întîmplarea-i nouă. Vezi într-însa o gaură ? Înseamnă că a tras cineva din spate, cineva dintre ai noștri... Am simțit glontele.

— Din spate ? repetă Semion. Bănuiești pe cineva ? și se săltă în mîna sănătoasă.

— Stai, stai liniștit, zise Nastia îngrijorată.

— Lasă-l, că acuma nu i se mai întîmplă nimica... zise Mișka, apucînd-o de umăr și dînd-o deoparte. Nu te mai vîrî și tu !

— Ba nu te vîrî tu ! îl repezi Nastia. Și deodată prinse prin fumul de mahorcă privirea pătrunzătoare a lui Iuda. Ia te uită la el !... zise ca, strîmbîndu-se, și trase adînc din țigară.

— Nu cumva el a tras ? întrebă încetişor Semion.

— Nu, că n-avea cu ce trage. Eu îl bănuiesc pe Brîkin. A greşit c-un deget. Iuda trage fără greş.

— E adevărat că au ocupat satul Hoţii ?

— Că l-au ocupat sau că s-au predat Hoţii de bună voie, nu ţi-i totuna ?

Sprijinit greu cu cotul pe un genunchi, Mişka pufăia, scoţînd tot atîta fum ca şi Petka. Părul zbîrlit îi acoperea fruntea, şi o şuviţă care-i ieşea de sub căciulă îi cădea pe o sprînceană, dîndu-i înfăţişarea unui copil îmbufnat. Nastia se uita cu ochi ageri la Semion, căutînd să-i surprindă gîndurile.

— Ascultă, Mişa... zise deodată Semion, foarte încet şi foarte deslușit. Trăieşte cu dînsa, dacă... Nu eu am să vă despart.

Nastia ascultă cu faţa împietrită mărturisirea lui Semion. Apoi se ridică şi se îndreptă spre uşă, purtîndu-şi trufaş umerii osoşi.

— Cum poţi să spui una ca asta ?... îl dojeni Mişka pe Semion şi, adînc tulburat, se repezi după Nastia.

— Gurei, măi Gurei ! izbucni în hohote de rîs, în urma Nastiei, Brîkin, cu ochii aprinşi de rachiu. N-ai vrea să bei cu noi pentru toţi prizonierii, militarii şi obijduiţii ? Ei ?

Şi fără să se sfiiască de privirea severă a lui Semion, îi şopti ceva la ureche lui Iuda.

Iuda zîmbi cu dispreţ, încuviinţă din cap şi-i dădu lui Brîkin un ghiont.

Înfierbîntaţi de cît tot încercaseră rachiul, Bursucii făceau mare tărăboi, în vreme ce pe plită dădeau în clocot oalele cu carne. Pentru distracţia lui şi pentru a-şi satisface josnicia care i se dezlănţuise, Iuda trimise pe Brîkin după tătăruşul din bordeiul 23. Acesta, trezit din somn, venise zbîrlit, cu ce apucase pe el, şi se uita speriat la căpeteniile pe jumătate bete.

— Ei, Mahmetka, ia şezi aici. Băieţi, turnaţi-i ! Brîkin, taie-i tu lui Mahmetka o bucată de carne, ordonă

Iuda. Ia spune, Mahmetka, despre Adam... spune cum i-a dat dumnezeu o nevastă, porunci Iuda, îndoindu-se voios din şalele pe care şerpuia cingătoarea caucaziană.

Mai demult, Iuda îl auzise pe tătăruş cum se ciorovăia cu nişte bărboşi, din Otpetovo ; era vorba care dumnezeu e mai mare, şi tătăruşul le spusese povestea păcatului lui Adam. Tremurînd de nerăbdare din tot trupul, Iuda îl zgîlţîia, îndemnîndu-l s-o mai spună acum încă o dată, spre înveselirea Bursucilor beţi.

— Haide ! Bea întîi şi-apoi dă-i drumu !

— N-am să beau, n-am să spun !... se apăra cu disperare tătăruşul. De ce rînjeşte ? Tu cu credinţa al tău, eu cu credinţa al meu. Asta drum la fel.

— Nu se cade, nu se cade, adăugă şi Evgraf Podpreatov cu limba împleticită. De ce te legi de un dumnezeu care nu-i al tău ? Dacă te mănîncă limba, leagă-te de dumnezeul tău, că ăstuia tu-i eşti stăpîn.

— Aştept, Mahmetka ! îl ameninţă Iuda şi se schimbă la faţă. Pupilele i se micşorară şi se rotunjiră. Să ştii că multă vorbă nu fac cu tine.

Şi iarăşi se frînse din şale, parcă ar fi vrut să sară din cingătoarea lui caucaziană.

Băgat în sperieţi de ochii lui Iuda şi de aceeia ai întregii conduceri a bandei, faţa tătăruşului se acoperi de pete roşii de ruşine, ca şi cum călca o poruncă straşnică a strămoşilor lui, şi, tot bîlbîindu-se, începu :

— ...Iaca, Adama n-a fost a voastră... Adama a fost a noastră. Adama a fost tatar. Într-o zi, dumnezeu i-a spus : „Adamka, Adamka, eşti om cumsecade, vin nu bei, carne de porc nu mînănci... *Sen-ii-ulan :* adică ai să mori. Am să dau la tine femeia care să-ţi slujească la toate. Femeia, şi aici tătăruşul clipi cu ochii zgîiţi de încordare, mai dulce ea harbuzul. Iac-aşa a fost...

— Fe-me-ie !... Ha-ha ! izbucni Tioşka într-un rîs tăcut şi batjocoritor, răsturnîndu-şi capul pe genunchii lui Andriuka Podpreatov.

În urma lui prinseră a rîde şi ceilalţi. Cuiva, care ar fi stat de o parte, nu i s-ar fi părut că rîd nişte oameni, ci mai degrabă că ceva vuieşte, scîrţîie, gîfîie, pîrîie sub lovituri de picioare. Rîdea şi Evgraf Podpreatov, dînd din cap cu dojană. Se rotunjea de rîs şi barba stufoasă a lui Garasim. Prohor Stafeev îşi ştergea lacrimile de rîs, iar Petka Diavolul rîdea fericit, arătîndu-şi dinţii mari şi strîmbi. Numai Iuda nu rîdea.

— Ei, acuma şterge-o ! zise el, cu ochii pe jumătate închişi, tătăruşului, care-şi isprăvise povestea. Hai, şterge-o !

— Dă-mi, zise tătăruşul, arătînd cu capul spre masă.

— Ce să-ţi dau ? îl fulgeră cu privirea dispreţuitoare Iuda.

— Să dai la mine vin.

Încremenit de umilinţă, tătăruşul îşi trăgea mustaţa moale, care abia îi mijea, şi se uita pe rînd la toţi cu privirea lui jalnică. Din orbita oacheşă şi gingaşă, umflată ca o ceapă sub sprînceana arcuită, atîrnă o clipă o lacrimă şi se rostogoli apoi pe pata roşie de ruşine, care-i ardea obrazul.

— Ce v-a apucat de rîdeţi aşa ? întrebă Jibanda care tocmai intra pe uşă. Aha... făcu el cînd dădu cu ochii de tătăruş şi izbucni şi el într-un rîs prelung şi răutăcios.

Şi îndată se apucă să toarne în pahare.

XV. SE APROPIE IARNA

Urmînd pilda celorlalte sate răzvrătite, Hoţii se supuseră de bunăvoie. Singur faptul acesta prezicea sfîrşitul repede al Bursucilor. Totuşi, uitîndu-se la harta pe care era însemnat cu creionul roşu ţinutul satului Hoţii, tovarăşul Brozin de la judeţ tot se mai frămînta.

Plăşile care se alăturaseră Bursucilor erau cuprinse de presimţiri neliniştitoare. Apoi se obişnuiră cu ele. Oa-

menii dormeau iepureşte şi nici nu voiau să se gîndească la ce avea să le aducă ziua de mîine. Fiecare zi în care nu se trăgea un foc de armă era socotită ca o amînare fără rost a sorocului care se apropia neînduplecat. Toţi îşi spuneau că nenorocirea avea să vină cu întîia ninsoare. Cum are să se facă pîrtie, au să şi înceapă să scîrţîie săniile venind de la judeţ, şi mulţi ani de-acum încolo au să-şi aducă aminte ţăranii de cel dintîi drum de sanie din anul acesta.

Cu toate că ţăranii vedeau în Bursuci o putere care le era aproape, îşi dădeau seama că era ceva nechibzuit în toată treaba lor, care era, fie şi numai din pricina asta, sortită pieirii. Îşi pierduseră încrederea în ei, privindu-i mai degrabă cu milă. Pe lîngă asta, în izbele ţăranilor, pe care le zăvorîse teama, pătrundeau arareori veşti despre Bursuci.

Ţăranii din Popuzino scoaseră un zvon care făcu ocolul ţinutului, şi anume că Bursucii făceau acuma cărbuni, şi de aceea nu le mai ziceau Bursuci, ci cărbunari. În plasa Suskia, zvonului îi crescu chiar şi o barbă. Se spunea că Bursucii nu numai că făceau cărbuni, dar voiau să-i şi ducă de vînzare la oraş, să strîngă o groază de bani şi să se strecoare înspre locuri mai calde, de frica judecăţii sovietice, pe care o aşteptau dintr-o zi în alta. Şapte săptămîni umblase zvonul acesta prin plăşi şi tot nu se întorsese acasă, la ţăranul care, neavînd ce face, îl născocise. În sfîrşit, zvonul se întoarse, şi ţăranul trîndav nu-şi mai putu recunoaşte copilul cel fără de minte: Bursucii făceau cărbuni numai aşa, de ochii lumii. „Noi sîntem cărbunari şi facem cărbuni. Sîntem o cooperativă de făcut cărbuni şi muncim ca să ne hrănim. Da de omorît şi de jefuit oameni, asta au făcut-o ţăranii din Hoţii ! Răfuiţi-vă cu dînşii..." Acest zvon se întorsese la Popuzino după ce Jibanda trecuse pe acolo să ridice daidia pentru hrana Bursucilor.

Cam tot pe atunci se găsise un țăran care încerca să convingă lumea că Bursucii își părăsiseră vizuinele și că pe locurile lor se înălțau troiene de zăpadă și din zăpadă — brazi.

— De două ori am trecut de-a lungul Babașihăi și n-am văzut nici măcar urme de iepuri.

— Aiurezi! Umblă cu schiurile pe o cărăruie. Am văzut acolo un brăduleț. N-o fi stînd el acolo degeaba, zise altul, ridicîndu-și spre nas degetul arătător.

— Care cărăruie, nătîngule? Eu n-am văzut nici o cărăruie.

— A șters-o viscolul.

Oamenii vorbeau despre asta cu glas scăzut. Prin împrejurimi rătăcea prin zăpada neatinsă Polovinkin cu un detașament de voluntari, alcătuit din țărani bărboși chiar din plasa Gînsaci, oameni furioși și, de aceea, stăruitori. La început, pînă și cumetrele nu se puteau dumiri ce însemna hoinăreala asta prin zăpadă.

— Doamne dumnezeule, la ce-or fi tot umblînd? Ce tot caută prin zăpadă?

Cînd însă în Suskia se statornici iarăși Puterea sovietică, cumetrele pricepură deodată tot. Se spunea că cei din Suskia trimiseseră singuri, nesiliți de nimeni, oameni la județ cu o solie. „Veniți de luați voi conducerea, că de cînd sînt toate vraiște, am început să ne sălbăticim. Puneți capăt neliniștii, că n-o mai putem răbda...“ Și cum să fi trăit oamenii în liniște? Suskia nu era cetate, n-avea metereze, nici suflete de piatră, ci inimi blînde. Polovinkin întîlnise, pe o viforniță, un om din Suskia rătăcind pe cîmp și-i poruncise cu strășnicie: „Să nu vă mai faceți de cap, că praful se alege de voi!“ După o săptămînă, cînd veniră comisiile de la județ, Suskia răsuflă ușurată, pentru că asta însemna lepădarea de Bursuci.

După Suskia căzuse Otpetovo, iar după Otpetovo și Goncearî. Dar pocăința lor era înșelătoare, pentru că tot ce era tînăr și puternic rămăsese în pădure. De aceea,

Polovinkin venea noaptea să caute pe cei vinovați și îi judeca repede. Sau îi punea la ispașă, luîndu-le vaca și calul și mustrîndu-i în fața lumii, sau nu-i lua nimic răzvrătitului, ci îl scotea afară din sat, într-o rîpă, unde viscolul urla amarnic, și acolo se sfîrșea prosteasca poveste a zilelor lui fără de noroc.

Oamenii lui Polovinkin erau, ca și el, puternici și călîți. Vînătorul care umblă după o fiară ia obiceiurile fiarei pe care o vînează. Așa și Serghei Ostifeici începu să cunoască obiceiurile Bursucilor. Ca și Jibanda, care le lua oamenilor pîinea pe furiș, cu îndrăzneală, speriindu-i noaptea, așa apărea și Polovinkin, călcînd tot așa de neauzit ca și Bursucii și într-una pe urmele lor.

Și ca și vînturile nopții, care nu știu nici de adăpost, nici de culcuș cald, rătăcea și Polovinkin cu oamenii lui. O dată amîndouă părțile se întîlniră într-o văgăună, între două păduri. Răsăritul rumenea zăpada răvășită pe alocuri de rarele gloanțe trase de niște mîini leneșe. Să fi tras oamenii înadins în zăpadă? Nici un glonte nu-și nimerise ținta. Era ca și cum două fiare, care se dușmăneau, s-ar fi întîlnit în pădure, s-ar fi mirosit, ar fi mîrîit și s-ar fi despărțit mergînd de-a îndărătelea. În dimineața aceea, detașamentul lui Polovinkin văzuse pe însuși atamanul Jibanda și-l auzise cum poruncea cu glas răgușit Bursucilor să fugă, iar pe Gurei îl văzuse alergînd prin zăpada pînă la brîu spre mitralieră. Chiar așa și-l închipuiseră țăranii pe Gurei: frumos ca o fată și fugind prin zăpada care-i ajungea pînă la brîu, înfășurat tot în benzi de mitralieră. Întîlnirea asta ajunse mai tîrziu izvorul nesecat a tot felul de povești. „Primăvara, cînd se va topi zăpada și vor înverzi cîmpiile, atunci va veni, pe cai albi, cu săbii ascuțite și capete zvăpăiate, armata lui Gurei, ca să-i întărească pe Bursuci..."

Așa cum se aprind pe înserate luminile, una după alta, trecuseră de partea lui Polovinkin șapte din cele zece plăși răzvrătite. Gînsacii conduceau acum județul cu

toată osîrdia pe care o poate pune un țăran. Se vede că nu degeaba prorocise la beție, de pe prispa lui, moș Șofran că „au să se ridice Gînsacii mai sus decît norii și au să apese pămîntul cu labele lor roșii". Nici Hoții nu se putură feri de prorocirea lui moș Șofran, căci, pînă la urmă, se predară și ei.

În vremea asta, iarna se întețise. Nopțile se făcuseră tot mai lungi și frigul tot mai aspru. În pădurea de pini domnea gerul, iar dimineața ieșea tot mai mult fum din coșurile bordeielor.

La 18 octombrie, ziua cînd începu să descrească luna, se așternu un strat gros de zăpadă, care așa și rămase. La amiază timpul se încălzi, zăpada prinse a se muia ușor pe deasupra și cărăruțe întunecate întinară albeața ei feciorelnică. Pădurea se mohorî și se umezi, dar peste două săptămîni, cînd Semion ieși întîia oară din bordei după boala lui, aerul serii era tare ca apa înghețată. Semion porni prin zăpadă spre marginea pădurii. În timp ce mergea, începu iarăși să ningă. La poalele pădurii dădu de o cioată și se așeză pe ea. În poiana Kurlei, fulgii cădeau fără zgomot. Părea că fulgii stăteau nemișcați în aer, iar toate împrejur, și pădurea liniștită, cu stolurile de vrăbii, și rarele fire de iarbă care-și făcuseră loc prin stratul subțire de zăpadă, toate se ridicau sus, în adîncul siniliu al cerului.

În tot timpul bolii cît zăcuse pe culcușul de paie, Semion se gîndise la ceea ce apucase să facă. Acum văzu pădurea, cîmpul, întinderea acoperită de omăt și simți plin de deznădejde cît de șubrede erau toate la cîte se gîndise sub tavanul apăsător al bordeului. Oftă adînc. Cum îi pătrunse în piept aerul aspru, simți numaidecît o împunsătură, acolo sus, unde-l lovise Ciupitu. „Lucrurile nu-s așa, ci mult mai simple. Aici în pădure ninge, sînt copaci... Gînsacii au luat lunca, și cei din Hoții au rămas mofluzi. Iaca, pe zăpadă, urme de aripi de găinușă și urma bine deslușită a unei vulpi. Vulpea mergea pe

urmele găinușii, asta spune zăpada... Cît de simplu-i totul..." Tot ce-și închipuise mintea lui obosită și înfrigurată se desfăcea acum ca o horbotă de hîrtie în vînt. Semion își scoase căciula și rămase pe gînduri. Albul zăpezii îl făcea să clipească. „Cum de m-am putut gîndi să izbutesc cu de-alde Egor Brîkin, Garasim, Iuda sau Petka Diavolul. Și chiar și cu Jibanda?... Un vîrtej fără minte și fără rost, ca o furtună; o mînătarcă crescută pe marginea unei cărări și care nu știe a cui cizmă are s-o calce. Dacă Pantelei Cimelev n-are să fie ucis înainte de vreme și are să aibă un copil, acesta are să meargă la oraș. Feciorului lui Cimelev are să i se deschidă capul, are să vadă ce-i alb și ce-i negru, și în trufia lui de învățat are să uite de consătenii lui flămînzi și întunecați la minte. Feciorul lui Cimelev are să caute drumul cel mai scurt spre stele, iar consătenii lui au să scormonească mai departe cu pluguri strîmbe pămîntul sărac și în timpul liber au să fiarbă otrava amețitoare a băuturii, cîntînd cîntece de ocnași. Ehei! Numai cu securea dacă s-ai putea croi drum pînă la noi." Așa gîndeau, în locul lui Semion, boala și oboseala lui.

Vrăbii zburau peste capul lui Semion, scuturînd zăpada de pe ramuri. Porni înspre casă. Zăpada afînată care cădea de sus i se lipea de cizme, îngreuindu-i mersul. Capul îi vuia, parcă era beat. Se înserase.

XVI. SEMION VINE S-O VADĂ PE MAICĂ-SA

Semion voia să se ducă în sat la el, la Hoții, dar Șebeakin, care se deprinsese cu viața de tabără, nu-l lăsa să plece și-i arăta primejdia care-l păștea.

— De ce mă ții în lanț ca pe-un dulău de curte? îl întrebă încruntat Semion, mai mult în glumă.

— Da de unde, tovarășe, se apăra felcerul, făcîndu-i semn cu mîna lui mică, că n-avea de ce să se neliniș-

tească. Prietenul tău m-a amenințat că dacă nu te pun pe picioare, pot să-mi iau gîndul de la viață. Și izba mi-e plină de plozi, și unde mai pui că și tată-meu stă la mine. Am unsprezece guri pe capul meu... Nu, nu te pot lăsa. Fă-mi ce mi-i face, da de lăsat, nu te las. Dă-i timp încheieturii să se prindă la loc, adăugă el cu asprime.

Timpul trecea. În ziua cînd tătăruşul îl duse pe felcer la Cekmasovo, Semion se hotărî să plece acasă.

— Mai bine nu te-ai duce, îi spuse Jibanda, încruntat E încă prea devreme. Uită-te numai cît eşti de galben.

Semion nu-i răspunse nimic şi începu să se pregătească. Încercă închizătorul armei, îşi puse opincile, vîrî în buzunar grenada care atîrnase cîndva de centironul lui Polovinkin şi luă şi revolverul, care tot al lui Polovinkin fusese. Cînd porni la drum, cerul vînăt se întunecase de-a binelea. Cine îl întîlnea pe drum aşa, îl lua drept un opincar care se întorcea de pe front, cum umblau pe vremea aceea mulţi pe toate drumurile : cu mantaua ruptă, peticită în pripă şi de mîntuială, cu arma fără baionetă, cu o căciulă din care curgea blana şi cu sacul de merinde gol. Satul Hoţii nu i se ivi deodată înaintea ochilor Ascuns în întuneric, după un dîmb troienit, satul îi urmărea parcă fiecare pas cu sute de ochi ageri. Dar pe lîngă asta, parcă îi mai şi şoptea : „Aha ! Iaca, acuma ai păşit peste un căprior din dărîmăturile casei Barîkovilor, iar acuma ai trecut peste podeţ... Aha, ş-acuma te uiţi la noi !"

Semion se sprijini de parmaclîcul plin de zăpadă al podeţului şi aruncă o privire cercetătoare către sat. Tot aşa de cercetător se uitase la sat altădată, de aici, şi Polovinkin.

Uliţa acoperită de zăpadă era pustie, ca moartă. O femeie trecu la apă. Cumpăna fîntînii, în vîrful căreia stătea o cioară, se profila clar pe cerul vînăt. Cumpăna începu să se aplece scîrţîind, şi cioara zbură de-a lungul

satului. Un băieţel trăgea după el în sus, spre sat, o leasă de nuiele, udă şi murdară de bălegar. Ajuns lîngă locul pe care se aflau resturile arse ale izbei comitetului execútiv, băieţelul se aşează pe leasă, o împinse şi porni huruind zgomotos la vale, nestingherit de ceilalţi copii. Tipa de plăcere : copacii, izbele, zăpada, aerul, toate se învîrteau şuierînd în juru-i, parcă anume spre bucuria lui. Cînd ajunse la începutul podului, dădu deodată cu ochii de un soldat aplecat peste parmaclîc, sări speriat de pe leasa lui şi era gata s-o ia la sănătoasa.

— Stai, măi mucosule, nu fugi, că nu te mănînc, îi spuse soldatul, apucîndu-l de umăr. Eşti de-aici din sat ?

— Da, de-aici, răspunse bănuitor piciul, uitîndu-se cînd la ţeava armei care se vedea după umărul soldatului, cînd la buzunarul umflat al mantalei sale.

— Cine-i acuma preşedinte la voi în sat ? începu să-l descoasă soldatul.

— Tătuca, răspunse băieţelul şi trase cu îndărătnicie de frînghiuţa de care era legată leasa. Da tu cine eşti ?

— Vin de la Gînsaci c-un ordin. Cum te cheamă ?

— Păi dacă vii de la Gînsaci, trebuia să vii din partea aceea, răspunse băieţelul bănuitor şi arătă spre celălalt capăt al satului.

— N-am prea ştiut drumul, şi m-am rătăcit.

— Nu vrei să vii să bei ceai la noi ? Tătuca aşteaptă un musafir... Haide, vino.

— Lasă că oi veni, oi veni, căută să scape Semion, cu ochii iscoditori îndreptaţi spre satul peste care se lăsa amurgul.

— Da patine ştii să faci ? întrebă mai departe băieţelul, care se ţinea scai de soldat. Şi ce ai în buzunar ? Ia arată !

Semion o luă prin tot felul de curţi, numai ca să se descotorosească de băieţel. Nu întîlni pe nimeni, afară de o fetiţă, care trecu pe lîngă el în fugă, clempănind din papuci ; se ducea după foc la o vecină. Cînd urcă

treptele cerdacului, simţi cum îl fulgeră o durere în umăr din cauza respiraţiei grăbite. Pe omătul care acoperea prispa, se vedeau bine întipărite urme de păsări. Se opri în tindă şi ascultă. Urechile îi ţiuiau. Crezu că deosebeşte rîsul lui Saveli.

Deodată auzi cîntînd în vecini un cocoş, şi strigătul puternic şi prelung al cocoşului îl bucură. Semion intră în odaie. O zări pe maică-sa, care şedea plictisită şi nepăsătoare pe laiţă, parcă în aşteptarea cuiva. Era într-un hal de neîngrijire înspăimîntător. În izbă era însă curat. Anisia se uită nepăsătoare la feciorul său, care intrase şi-şi scutura zăpada de pe opinci, şi-şi aţinti iar privirea îndobitocită la podeaua curat măturată.

— De ce eşti aşa de murdară ? o întrebă el cu mirare, văzîndu-i părul nepieptănat, dar încă foarte negru şi fără un fir alb într-însul.

Niciodată pînă atunci nu văzuse pe mamă-sa fără scufie sau fără testemel în cap. În timp ce-şi lua arma de pe umăr şi o sprijinea de masă, se întrebă dacă nu cumva maică-sa se pregătea de sărbătoare şi, obosită, se aşezase tocmai să se odihnească. Dar îşi dădu seama că n-avea cum să fie sărbătoare. Se uită din nou la ea şi prinse privirea ei cercetătoare şi îndobitocită.

— Tata unde-i ? S-a dus pe undeva ? întrebă Semion, luptînd să-şi învingă o nelinişte nelămurită.

— Taică-tău e dus unde-i fericirea veşnică, răspunse maică-sa, ca o lecţie pe care o învăţase pe dinafară şi o spusese parcă chiar adineauri altcuiva.

Apoi se ridică, mută de la locul lor, de pe prepeleac, două ulcele şi se aşeză iar. Ţinea buzele strînse, şi asta îi dădea un aer sever.

— Aştepţi pe cineva ? o întrebă Semion şi-şi dădu seama că începuse să înţeleagă mult mai greu ca înainte.

— Mi-a făgăduit unu din Gînsaci să trimeată şi după mine, spuse mama. Iaca-i săptămîna de cînd tot stau şi-l aştept.

— Așa-a, spuse Semion tărăgănat și înțelese că săptămîna trecuse de mult. Ce ? Ți-au luat și văcuța ? întrebă el cu glas scăzut, schimbîndu-se la față.

— Mi-au luat-o. I-am rugat să-mi lase măcar mînzocul. „Stai, stai, mi-au zis ei, nu trece mult și venim și după tine."

— Aha ! Așa stau lucrurile !... spuse Semion și-și frecă gîtul, care începuse să-l doară.

Se sili să nu se uite la maică-sa, care nu mai putea plînge, și stătea împietrită de lunga așteptare. Simțea cum îl cuprindea furia, și cele mai nesăbuite gînduri începură să-i treacă prin minte, limpezi ca ziua.

Semion mîncă pîinea neagră pe care i-o puse dinainte maică-sa și bău apă, zîmbind silit și spunîndu-și în gînd că era comîndul aiuritului de taică-său. După ce isprăvi de mîncat, Semion se culcă pe laiță, își întinse picioarele și își sprijini capul de marginea de scîndură. Anisia se așeză lîngă el.

— Am găsit un loc în secară... unde am ascuns niște grîne. Cînd au să vină, am să fug. Secara foșnește și n-au să m-audă... spuse ea încet, dar nu văzu ochii îngroziți ai fiului ei. Mult a mai zăcut aici tată-său. Îl mîncau muștele, spuse Anisia.

— Ce tot bați cîmpii, mamă, strigă grosolan Semion și sări ca ars de pe laiță. Ce, sînt muște iarna ? Unde s-a pomenit ca secara să foșnească acuma, în decembrie ? Ce tot vorbești prostii ?

Strigătele lui Semion o făcură pe maică-sa să-și vină în fire. Plîngea acum fără lacrimi, cu ochii larg deschiși și nemișcați, și, în timp ce îi spunea toate cîte se întîmplaseră în lipsa lui, se uita pe geamul la care era trasă perdeaua amurgului. Dădu chiar să-și îndrepte șuvițele negre încîlcite, cu o mînă care n-o asculta. Semion se uita la mîinile ei bătătorite, cu degetele chircite, fără să-și poată lua ochii de la ele. Tot istorisindu-i ultimele clipe ale lui Saveli, sub povara amintirilor răscolite Ani-

siei i se sleiră tot mai mult puterile, pînă ce căzu istovită cu capul pe masă şi adormi. Semion o luă cu băgare de seamă, ca să n-o deştepte din somnul neaşteptat care dăduse peste dînsa, şi o duse pe pat. Şi cum nu se putea hotărî s-o părăsească tocmai acum pe mamă-sa, zăvorî uşa, sprijini arma de masă şi se culcă.

Închise ochii, dar, oricît se silea să adoarmă, somnul nu voia să vină. În cap îi umblau huruind tot felul de imagini fantastice, asemenea pietricelelor dintr-un caleidoscop de copii. Apoi îi apăru tatăl lui, care stătea alături de o groapă şi se răsucea într-un chip foarte caraghios, încercînd să-şi convingă tovarăşii lui de moarte, Barîkov şi Signibedov, că toate acestea nu însemnau mare lucru şi că undeva, pe lumea cealaltă, oamenii trăiesc mai departe... Apoi, cum se întîmplă de obicei cînd visezi, toate se încîlciră şi primul vis se destrămă în alte visuri. Noi imagini începură să-l chinuiască, ca nişte scoabe de fier care-i pătrundeau în suflet. Visul este o durere a capului peste măsură de trudit.

Cînd, în toiul nopţii, se auzi bătînd în geam, Semion sări în picioare şi ascultă. Glasul tremurător al unei femei o chema din uliţă pe Anisia. Celelalte cuvinte ale femeii nu ajungeau pînă la el, din cauza celor două rînduri de geamuri. Semion o strigă pe maică-sa, care se trezi şi ieşi supusă în tindă, parcă nici nu dormise.

— Nu deschide îndată. Întreabă mai întîi cine-i, îi spuse la ureche Semion.

Anisia ascultă, liniştită, fără să dea măcar din cap. Era încredinţată că veniseră după dînsa.

Semion trase cu urechea, încercînd să ghicească după sunete ce se întîmpla. Maică-sa crăpă uşa. Prin crăpătură pătrunseră numaidecît nişte baionete. Ea scoase un strigăt şi oamenii intrară în tindă. Semion puse repede zăvorul la uşa odăii şi-şi aruncă ochii în toate părţile, căutînd o ieşire. Se gîndi să arunce grenada în tindă. Dar

acolo era şi maică-sa. Tot căutînd, privirea i se opri la fereastră. Găsise ieşirea.

Cu patul armei începu să lovească cu putere în cercevelele ferestrei. Erau nişte cercevele vechi, de stejar, pe care le meşterise gospodarul de Saveli, pe vremea cînd nu apucase încă să cunoască gustul vergilor ţariste. Aşchii zburară în toate părţile, şi prin geamurile sparte pătrunse îndată aerul rece şi înviorător. În noaptea geroasă de afară sclipeau stelele. Semion deslusi sub ferestre umbre de oameni şi le auzi şoaptele. „Se vede că vor să mă prindă de viu...", îşi spuse el rînjind cu răutate şi scoase cu o ultimă lovitură ceea ce mai rămăsese din fereastră.

— Seniuşka, sînt la fereastră, auzi el prin uşă şoaptele gîfîite ale maică-si.

Timp de o clipă văzu în minte degetele ei uscate şi zgîrcite, şi i se strînse inima.

— Rămîi cu bine, mămucă, strigă el cu desperare şi aruncă pe fereastră toate cîrpele pe care le găsise pe pat, după ce le înveli în mantaua lui.

Toţi cei pitiţi afară, sub fereastră, începură să strige şi se năpustiră, care de care mai repede, asupra nadei lui Semion. Atunci Semion aruncă în mijlocul grămezii de oameni grenada şi descărcă revolverul. Aproape în aceeaşi clipă sări pe fereastră şi o luă la goană. Îl scăpară nămeţii adînci, picioarele lui tinere şi noaptea. Două împuşcături răsunară în urma lui, dar nici una nu-l nimeri. Nu se luă nimeni după el. Cînd se crezu scăpat de orice primejdie, se opri. Inima îi bătea să se spargă de cît alergase. Se lăsă, gîfîind din greu, în zăpadă şi şezu aşa cîtăva vreme, cercetînd cu privirea cîmpul învăluit în noapte. Zăpada licărea lin sub lumina stelelor. Dincolo de Duplea se auzeau urlînd lupii. Semion tot mai şedea, ascultînd schimbarea care se petrecea în adîncul lui. Se lepădă de toate vechile lui planuri ale cruciadei împotriva oraşului. Şi aici se născu un alt Semion, tocmai acel Semion-Bursucul, căruia i-au făcut cîntăreţi ne-

cunoscuți tot felul de cîntece, cîntate apoi prin iarmaroace, pe la petreceri și pretutindeni unde își cîntau cu glasuri tărăgănate cîntăreții orbi baladele lor mediocre și nesfîrșit de lungi.

XVII. EGOR IVANÎCI BRÎKIN ÎȘI DĂ IN VILEAG SECRETUL

Ca urmare a schimbării care se petrecuse într-însul, Semion nu se mai lăsa acum călăuzit de prudența lui de altădată. Bursucii se aruncară prin județ ca lupii. Ținta principală a acestor expediții era satul sovietic Gînsacii, pe care mereu îl încercuiau.

De patru ori se strînse cercul în jurul Gînsacilor, și de patru ori le arseră hambarele. Gînsacii se apărau, și de fiecare dată cu vărsare de sînge.

Prin județ se răspîndiseră din gură în gură niște vorbe pe care le-ar fi spus mai-marele Bursucilor: „N-aveți grijă, curățăm noi județul de președinți". Se prea poate ca toate acestea să fi fost născociri, însă pînă în primăvară de trei ori izbele comitetelor executive din regiune se goliseră de ocupanții lor. Președintele nou-numit nu rămînea prea multă vreme în izba dărăpănată și neîncălzită, fiindcă repede-repede îl ajungea mîna nevăzută a lui Semion-Bursucul. Pînă la urmă, Gînsacii ajunseră să se încredințeze că era mai greu să conducă cineva un sat din această regiune neliniștită, decît să facă față îndatoririlor unui întreg județ. Polovinkin născocise chiar o amenințare nouă, pentru cei din detașamentul lui care nu-i dădeau ascultare: „Să știi că te pun președinte la Suskia. Am să văd atunci ce-ai să spui!"

Detașamentul lui Polovinkin sporise de nici nu-l mai cunoșteai, dar și ceata Bursucilor, condusă chiar de Semion, să mărise de asemenea foarte mult. Pînă și gerurile cumplite, cum nu s-au mai pomenit, de crăpase pînă

şi gheaţa de pe Mocilovka, nu erau în stare să oprească cele două tabere duşmane în rătăcirile lor nebuneşti prin troiene. Numai că acuma rareori întîlnirile lor se isprăveau cu lupte. Parcă n-ar mai fi avut destul avînt pentru o ură atît de neînduplecată. La expediţii luau parte acuma toţi Bursucii. În bordeie rămîneau numai bătrînii şi bolnavii, în cap cu Prohor Stafeev. „Zburătorii" le ziceau acestora „bucătari", ceea ce nu supăra pe nici unul dintre ei. Jibanda îşi avea detaşamentul lui deosebit şi se întîlnea cu Semion numai acasă. Şi pentru că veni vorba, trebuie spus că nu era adevărat că-i ucideau pe preşedinţi. Bursucii îi păstrau, cum ai ţine gologanii într-o puşculiţă, pentru răfuiala de la sfîrşit.

Încă din februarie începură să se arate zile vesele, presărate cu zăpadă moale. Zîmbetul îndulcea tot mai rar trăsăturile din ce în ce mai înăsprite ale lui Semion. In timpul din urmă ajunsese să se ducă tot mai des la poala pădurii, se aşeza pe trunchiul pe care îi plăcea lui să şadă şi se silea să prindă răsuflarea abia auzită a primăverii care se apropia. Primăvara aceasta însemna pentru dînsul ultima miză în jocul pe care îl juca şi, în acelaşi timp, nădejdea că va putea vedea ce preţuiau în adevăr toate presupunerile şi socotelile lui şi că va putea să găsească în sfîrşit o ieşire. Tot în februarie Iibanda, care tocmai se întorcea dintr-o expediţie, îi aduse o veste care îl umplu de nelinişte şi de mînie.

— Halal berechet Brîkin acesta al tău, zise încruntat Jibanda, uitîndu-se într-o parte.

Bătea un vînt jilav, cerul se limpezise şi erau semne că în noaptea aceea are să fie lună.

— Ce, iar a tras în căciula ta ? spuse Semion rîzînd. Mi se pare că-i ceva putred aici.

— Putred-neputred, degeaba de hlizeşti. Cei din puşculiţă au şters-o.

Bursucii spuneau „puşculiţă" bordeiului în care erau închişi preşedinţii prizonieri.

— Da cine era de santinelă la drum ? întrebă Semion, căruia îi năvălise deodată tot sîngele în față.

— La drum era Vaska Pekin, numai că ei n-au luat-o pe drum, ci au tăiat-o de-a dreptul prin zăpadă.

— Da de unde au luat schiuri ? întrebă neîncrezător Semion, uitîndu-se chiorîș la Jibanda, și grăbi pasul, îndreptîndu-se spre bordeie.

— Brîkin a luat o pereche de la Mitka Barîkov și i-a spus c-aș fi zis eu să i le dea. Eu însă nici gînd să-i fi spus așa ceva. Afară de asta, a mai venit aici unul din Suskia, care a vorbit multe pe socoteala lui Brîkin.

— Și unde l-ai închis ?... spuse Semion. Mă duc să-l văd.

— Pe cine, măi ?

— Pe Brîkin.

— Da greu mai ești de cap ! D-apoi Brîkin a șters-o împreună cu dînșii. Numai unu a rămas... Acela cu piciorul degerat.

Intrară în bordeiul lui Semion. Cît lipsise el, bordeiul se răcise și aerul înăuntru era umed.

— Ce-ar fi, prietene, să aprinzi focul în sobă ? îl rugă Semion și se îndreptă spre canapeluță, pe care se trînti cît era de lung.

— Cum să nu ? răspunse Mișka și îndată îngenunche la gura sobei și începu să facă focul.

Nu trecu mult și lemnele în care Mișka sufla de zor începură să pîrîie... Flăcările care țîșniră își revărsau dogoarea roșie peste obrajii lui umflați.

— Halal prieteni ! N-am ce zice, spuse Mișka, aruncînd în sobă surcele și rumegătură. Au s-ajungă să-și facă nevoile în capul nostru. Mai întîi de toate, chiar dacă nu punem mîna pe Brîkin, trebuie să-l judecăm în lipsă. Nu de alta, da măcar să-l vîrîm în sperieți. Mare ticălos ! Să știi că spurcăciunea a lucrat din porunca lui Polovinkin.

— Da ce să vorbim numai de Brîkin! Deunăzi a venit la mine prietenul tău. Mi-a spus c-a găsit o comoară. Cică printre noi ar fi o femeie. „Vrei să ţi-o aduc? m-a întrebat el. Ia-o mai repede, că altfel pun mîna ceilalţi pe dînsa."

— Cine ţi-a spus asta, Iuda? întrebă Mişka şi ridică capul.

— Da, Iuda.

Soba trosnea din plin. Mişka se aşeză la picioarele lui Semion.

— Semion... Era ciudat ca cineva băut să vorbească cu tonul cu care începuse Mişka. Vrei să mi-o iei pe Nastiuşka?... Nu mă tem. Spune-mi pe faţă.

Semion nu avu cînd să răspundă. Uşa în care loviră cu piciorul mai mulţi deodată se deschise, şi cîţiva Bursuci dădură buzna în bordei. Pumni puternici împingeau înaintea lor o mogîldeaţă îngheboşată, care semăna a om. O hărmălaie de glasuri furioase însoţea alaiul.

— Intraţi, intraţi, le strigă Semion, trăgîndu-se la o parte şi dînd glasului său o asprime prefăcută.

Se apropie de masă şi voi să aprindă lumînarea, dar fitilul se jilăvise. Chibritul îi ardea degetele, însă fitilul tot nu se aprinsese. Semion puse căpeţelul chibritului pe fitil, care începu să fumege şi apoi se aprinse, răspîndind o lumină gălbuie şi slabă.

— Închideţi uşa că iese toată căldura, mai strigă Semion.

— Atunci cum rămîne? îl întrebă Mişka, care se apropiase de el. Hotărăşte-te.

— Poate că vrei să te desfeţi din plin pînă nu mori? întrebă Semion, măsurîndu-l pe Mişka cu o privire jignitoare.

Cu toată beţia, Mişka văzu că lui Semion i se înroşiseră uşor urechile.

— Tu eşti, Egor Ivanîci ? zise Semion, aplecîndu-se asupra omului care şedea pe podea. Mişka, du-te de cheamă băieţii ! Şi iar se aplecă asupra lui Brîkin. Ei, Egor Ivanîci, acuma avem să te judecăm. Ştii şi tu că noi trăim în pădure, fără pereţi împrejur...

Mişka, care tocmai atunci ieşea, îşi dădu seama încă o dată de neliniştea abia simţită din vorbele lui Semion.

Ceea ce zăcea pe jos erau parcă rămăşiţele lui Brîkin. Cît timp îl tîrîseră pînă la bordei, Bursucii îl loviseră doar o singură dată, după cum mărturisea un ochi învineţit, dar Brîkin se blegise de tot, cum se fleşcăiesc toamna poamele răscoapte. Sufletul lui Egor putrezise încă din viaţă, şi trupul îi era acuma copt pentru moarte. Lumînarea trosni şi se stinse, căci flacăra sfioasă nu putuse lupta cu picăturile de apă de pe suprafaţa sleită a seului. Aşa că nu mai încercară să aprindă lumînarea, ci se mulţumiră cu lumina roşie şi neliniştită a focului din sobă...

... Bordeiul era ticsit de Bursuci. Cum nu mai era loc de şezut, mulţi săteau în picioare.

— Ei, atamani neînfricaţi, hai să începem, spuse Semion.

Mişka băgă de seamă cu mirare că niciodată pînă acum nu-şi dăduse Semion atîta osteneală să cîştige bunăvoinţa Bursucilor. Singur Petka Diavolul, care stătea în rîndul întîi, scoase un fel de sunet caraghios, dar se opri îndată şi se uită la cei din jurul lui.

— Nu spune şi scriptura că dacă te doare mîna s-o tai şi s-o arunci ? rosti Iuda din colţul unde stătea.

Numaidecît îl răsplăti rîsul tuturor.

Mişka îşi dădea seama că, după ce calul îşi ia vînt gonind în neştire pe cîmp cu căruţa fărîmată după el, e prea tîrziu să mai faci ceva. Totuşi, se apropie de Semion, ca să mai încerce o ultimă dată :

— Ce spui ? N-ar fi mai bine să-l curăţăm fără multă vorbă ? Doar ştim cum stau lucrurile !

Semion nu-i răspunse. Numai buzele i se desfăcură, arătînd rînjetul umed al dinţilor, iar pupilele i se întunecară. Mişka, căruia beţia părea să-i fi trecut de tot, stătea şi aştepta zadarnic răspunsul.

— Unde l-aţi găsit ? întrebă tăios şi răsunător Semion din umbră.

— L-a găsit Podpreatov, zise Petka Diavolul.

— Cum aşa, Podpreatov ? strigă Semion.

— S-a dus să-şi facă nevoile... răspunse Iuda şi pe toţi îi păli rîsul. Tocmai atunci intra pe uşă Podpreatov. Hai că te cheamă comandantul, îi spuse Iuda şi iar se stîrni un rîs, care nu prea menea a bine.

— Unde l-ai găsit ? întrebă Semion cu o nepăsare voită.

— Pe Brîkin ? spuse Andrei Podpreatov, uitîndu-se piezîş la Brîkin, care şedea pe podea, cu ochii închişi. Ieşisem din bordei ca să mă duc la umblătoare.

— Ce ai de te tot duci la umblătoare ? Ce, eşti bolnav ? întrebă Semion, înjosindu-se parcă cu această întrebare. Şi, în adevăr, ca şi cum ar fi fost înţeleşi de mai înainte, Bursucii tăcură toţi la gluma lui Semion.

— ...cînd am ieşit la umblătoare, am văzut ghemuită în zăpadă, după un tufiş, o mogîldeaţă neagră, urmă Podpreatov, nemulţumit că fusese întrerupt. Cînd m-am apropiat, am văzut că era un om. L-am atins uşor cu piciorul şi s-a prăbuşit pe loc. Nu mişca, şi pace ! M-am uitat mai bine şi am văzut că era Brîkin.

— Iaca ce-i, măi băieţi, începu Semion, mîngîindu-şi barba.

— Măi, fraţilor, îl întrerupse repede Mişka Jibanda. Ce-ar fi să isprăvim cu el şi fără judecată ? Pe unul merge să-l judeci, da pe altu-i mai bine să-l spînzuri de-a dreptul. De ce să nu-l judecăm ca pe cîmpul de luptă ? Ei, ce spuneţi ?

— Da de ce nu l-am judeca ? Trebuie să-l judecăm cum se cuvine, zise smîrcîind Efim Suponev. Că doar nu arde.

— Tocmai asta vreau să spun şi eu, rosti Semion, punînd stăpînire pe atenţia Bursucilor. Brîkin e un trădător, şi de asta îl şi judecăm. Eu v-aş propune să avem oarecare îngăduinţă cu dînsul, pentru că n-a fugit... urmă el şi căută să prindă privirea lui Egor, ai cărui ochi neliniştiţi rătăceau prin bordei.

— Asta are s-o hotărască de-acuma înainte sfatul atamanilor, spuse Iuda, cu o batjocură abia simţită în glas, îndreptată împotriva lui Semion.

— Sigur. Ce mai vorbă? spuse un ţăran bărbos, care stătea într-un colţ.

— Nu vă pripiţi, măi băieţi. Nu-i nevoie să vă pripiţi, se amestecă cu nelinişte un prieten al bărbosului şi, fără să aibă de ce, scuipă în palme.

— Să hotărască sfatul! încuviinţă şi Prohor Stafeev.

— Atunci, tovarăşi, putem începe interogatoriul? întrebă Mişka.

— Ce-i nevoie de atîta vorbă? Nici n-am mîncat încă astă-seară, bodogăni morocănos Garasim, şi la auzul cuvintelor lui toţi oftară în cor.

— Începe, spuse Semion.

Dar toţi avură deodată impresia că, şi fără încuviinţarea lui, interogatoriul tot ar fi început.

Jibanda se aplecă spre Brîkin şi-l atinse pe umăr.

— Hai, scoală, şi aşază-te aici pe trunchi, îi spuse el liniştit.

Apoi mai aşteptă un răstimp, aplecat peste Brîkin.

Brîkin mişcă din cap, dar rămase tot aşa de ţeapăn ca şi mai înainte. Atunci Jibanda ridică dintr-o sprînceană, îl săltă pe Brîkin de la pămînt şi-l aşeză pe un trunchi rotund care stătea în mijlocul bordeiului. Brîkin se clătina şi dădea într-una să cadă, parcă n-ar fi fost viu.

— Sprijină-l, porunci Jibanda cu asprime Bursucului care stătea mai aproape de Brîkin.

Acesta se întîmplase să fie tocmai curelarul Garasim. Ascultător, el întinse mîna, îl apucă pe Brîkin de păr

şi-l ţinu aşa, îndreptîndu-i faţa cînd spre lumină, cînd spre acela care-l întreba. Faţa lui Brîkin era ca moartă. Numai buzele crăpate şi umflate, care-i tresăreau uşor, arătau că undeva în el mai licărea o scînteie de viaţă.

— Nu-l ţine de păr, ţine-l de subsuori... bombăni Stafeev cu scîrbă.

— Da ce-s eu, jilţ, ca să-l sprijin de subsuori ? răspunse rînjind Garasim şi-l ţinu şi mai strîns de păr.

Puterea întunecată, care izvora în clipa aceea din întreaga făptură a lui Garasim, era aşa de uriaşă, încît nimeni n-ar fi îndrăznit să i se împotrivească. Faţa lui Brîkin atîrna mai departe în aer, ca o foaie de hîrtie albă, pe care era de mai înainte scrisă sentinţa Bursucilor.

— Hai să începem odată ! spuse oftînd Jibanda. Apoi tăcu, scărpinîndu-se cu unghia pe bărbia rasă. Ei, Brîkin, mă auzi ? spuse el şi se uită cu luare-aminte la mişcarea buzelor lui Brîkin. După ce tăcu cîteva clipe, îşi apropie deodată faţa de a lui Brîkin şi strigă : Ia, spune, cine l-a dezlegat pe comisarul Polovinkin ?... Ei, spui ?

Lui Brîkin i se învioră treptat faţa, parcă i-ar fi stropit-o cineva cu apă vie. O umbră de roşeaţă îi întuneca fruntea, deasupra sprîncenei drepte, şi urechea stîngă, care i se ciulise ciudat.

— Întorceţi-l la lumină, întorceţi-l cu faţa la lumină ! strigară cîţiva Bursuci, în timp ce Mişka urmărea cu luare-aminte, după mişcarea buzelor, înviorarea treptată a lui Brîkin.

— Marfuşka cea desculţă, strigă deodată Egor, neaşteptat de tare, apoi se îndreptă de şale, deschise ochii, dar, orbit de lumina focului din sobă, îi închise numaidecît.

Viaţa grăbită şi neliniştită începu să alerge în pîrîiaşe voioase pe muşchii încă contractaţi ai feţei lui Brîkin. Bursucii rîseră de strigătul neaşteptat al lui Brîkin.

— Marfuşka, mai răcni o dată Brîkin şi-şi smulse capul din mîna lui Garasim. Am stat în tufiş şi am tras cu urechea. Voiam s-o rup în bucăţi, ticăloasa! Să vedeţi, tovarăşi, ce i-a spus: „Însoară-te cu mine, c-atunci te dezleg..."

Brîkin vorbea repezit, cu ochii sticlindu-i în cap, mulţumit de cuvintele care i se revărsau şi bucurîndu-se de minciunile care îi mai rămîneau de spus. Fiecare cuvînt îi lungea timpul scurt care-i mai era dat să-l petreacă printre cei vii.

— El i-a spus: „Dezleagă-mă. Dacă mă dezlegi mă-nsor cu tine." Iar ea i-a răspuns: „Clie-mi o hîtiuţă..." Brîkin se silea să vorbească cum vorbea Marfuşka, ba chiar să-i maimuţărească şi faţa. Dar el i-a spus: „Păi cum vrei să-ţi scriu, dacă mi-s mîinile legate? Dezleagă-mă mai întîi, şi apoi ţi-oi scrie tot ce vrei." Ea însă nu voia: „Mai întîi să-mi clii". Eu mă tăvăleam de rîs...

Brîkin tremura spasmodic şi se holba la Bursuci, cu o groază nebună întipărită pe faţă.

— Bine... îl întrerupse Jibanda, cu un ton care şterse toată impresia de sinceritate a mărturiei lui Egor. Şi iarăşi se clătină Brîkin pe trunchiul pe care şedea, şi iar îi şopti Jibanda lui Garasim: „Ţine-l, să nu cadă". Apoi strîngînd din ochi şi răsucindu-şi mustaţa, spuse lui Brîkin: Ei, şi pe urmă i-a spus Marfuşka: „Păi eşti gol", şi-a fugit. Aşa-i?

— Aşa-i... răspunse Brîkin, abia mişcîndu-şi buzele.

— Apoi ai ieşit tu din tufiş şi l-ai dezlegat pe comisar, îi spuse cu asprime Jibanda. Cum de i-ai dat drumul? Doar ţi-a luat nevasta!

— Jumătate de viaţă mi-a luat-o, strigă tînguindu-se Brîkin.

— Şi cum de i-ai dat drumul, fără să te fi înţeles de mai înainte cu dînsul? întrebă iar Jibanda, dînd din cap cu mustrare şi atingînd cu degetul fruntea lui Brîkin.

Privirea lui Brîkin era plină de groază, iar buzele strînse nu mai voiau să vorbească.

În bordei mai intrară cîţiva Bursuci.

Nimeni nu scotea o vorbă. Numai cînd Nastia îşi făcu loc prin cercul strîns al Bursucilor, se auziră şoapte. Tioşka, omul lui Iuda, oftă tare, în batjocură, şi îl ghionti pe Podpreatov :

— Dulce-i... S-o mănînci, nu altceva...

Podpreatov nu răspunse nimic.

— Tovarăşi, asta înseamnă că totu-i limpede... spuse cu glas tare Mişka, acoperindu-i pe toţi. Brîkin s-a înţeles cu comisarul şi i-a dat drumul. „Acuma îţi dau eu ţie drumul, iar cînd or sta rău Bursucii, ai să-mi dai tu mie drumul." Cum vedeţi, vina lui e destul de mare. Aşa-i tovarăşi ?

— Destul de mare... Ajunge.

— Ce să-l mai chinuim degeaba ?

— Ni-i foame... se auziră glasuri din toate părţile.

— Staţi, mai aşteptaţi... atamani voinici, strigă Iuda cu o ironie insinuantă şi-şi făcu loc printre rînduri

Toată atenţia se îndreptă asupra lui, dar el se uita la Mişka, aşteptînd parcă de la dînsul un semn de încuviinţare. Roşu de mînie, Mişka se scărpina cu dreapta pe obraz, în timp ce-şi ţinea, strînsă lîngă trup, stînga cu pumnul încleştat. Iuda aştepta pesemne un răspuns, însă cum Brîkin începuse iar să se prăbuşească, ca şi cum ar fi pierdut pînă şi ultimul sprijin pe care îl dă simţul de demnitate, Garasim schimbă mîna şi-l trase iarăşi în sus.

— Mai ţine mult ? Mi-a amorţit mîna, spuse el nemulţumit.

— Îndată, îndată... Aştept şi eu, zise încet Iuda. Apoi adăugă şi mai încet : Mişka, aştept.

Toţi văzură cum Mişka clătină din cap că nu se învoieşte.

Un capăt de lemn aprins căzu pe tabla de fier din faţa sobei şi urmă să ardă, scoţînd fum.

— Ce vrei, Iuda ? îl întrebă Nastia cu glas tremurător, înfruntîndu-l cu privirea.

Iuda nu-i răspunse, însă apropiindu-se de Brîkin îi spuse poruncitor la ureche, parc-ar fi vrut să-l trezească :

— Egor Ivanîci, hai, descoperă-le acuma taina ta.

Dar cel din urmă zar fusese aruncat şi soarta lui Brîkin pecetluită. Multe din cele care zăcuseră fără dezlegare în minţile Bursucilor căpătau acuma un tîlc, al cărui vîrf ascuţit îl arăta pe Egor. Îşi aduseră aminte cum Brîkin dispărea zile întregi şi la întoarcere împărţea cu îngîmfare ţigări tovarăşilor de bordei. Cum luase o dată un iepure drept om şi fugise după el în pădure şi vorbise acolo cu iepurele... Şi chiar Jibanda îşi aminti de chipul pe care îl zărise în noaptea aceea de neuitat, cînd mergeau să atace Gînsacii, şi care era al lui Brîkin. Egor nu mai auzea nici exclamaţiile Bursucilor, nici întrebările precise şi stăruitoare ale lui Iuda, cu care acesta se pregătea să dea ultima lovitură. Conştiinţa slăbită a lui Brîkin se învăluia ca într-o ceaţă. Deschise ochii şi zări ochii liniştiţi ai lui Iuda, care licăreau molcom printre gene, dar care pe el îl ardeau şi-l îndemnau să treacă la fapte.

Deodată Brîkin sări în sus de pe trunchiul pe care şedea. Gura îi era deschisă şi făcea cu mîinile mişcări nesigure, ca să apuce ceva pe nevăzute, la întîmplare, ca şi cum s-ar fi jucat de-a baba-oarba. Apoi începu gîfîind, printre sughiţuri :

— Fraţilor... să ştiţi că pe Petka Grohotov eu l-am ucis... Eu, şi nu el, zise Brîkin, întinzîndu-se din tot lungul trupului într-un gest prin care îl arăta pe Semion, care tăcea. Nu el l-a ucis... Cînd am plecat atunci la pădure, îmi uitasem toporul acasă şi m-am întors să-l iau. Ca să scurtez drumu, am tăiat de-a dreptul prin nişte curţi. Nu m-a văzut nimeni. Calul îl lăsasem în crîng la Babaşiha. Mi-am luat toporu şi-am fugit înapoi la cal. Tot fugind aşa, am văzut într-un lan de secară pe-un om cu Annuşka...

Ş-am dat într-însu cu toporu. De-acolo am ajuns, tot prin secară, în pădure. Secara era călcată... şi venea de la ea praf de floare... Omu purta un surtuc negru. Crezusem că dau în Polovinkin... Pe topor rămăseseră urme de sînge...

Brîkin umbla înnebunit prin bordei, din colţ în colţ, şi bursucii se dădeau într-una depoarte ca să-i facă loc pentru ultima lui izbucnire. Striga şi glasul i se făcea din ce în ce mai ascuţit.

— Nu el l-a ucis... Semion Savelici, mi-ai luat tot ce-am avut... M-ai prădat !... Dă-mi înapoi ce-i al meu !...

Apoi pe Brîkin îl apucă plînsul.

Plîngea agăţîndu-se cu mîinile şi cu dinţii de Semion. Nu era plăcut să te uiţi în clipa aceea nici la el, nici la Semion, care se apăra de Brîkin, îndepărtîndu-l cu genunchii şi cu pumnii.

Bursucilor le era ruşine de ruşinea lui Semion şi tăceau cu toţii. Nimeni nu-i aruncă o vorbă de dojană. Unii dintre Bursuci îşi întoarseră chiar capul. Numai Iuda, care stătea mai aproape, nu-şi lua privirile de la Brîkin, care se tîra, şi aştepta parcă clipa în care avea să se oprească spovedania asta a lui Egor, la fel de chinuitoare şi pentru ochi, şi pentru urechi.

— Senea, de ce taci ? Nu-i nimic. Numai nu te lăsa ! Nu te lăsa ! îi şopti Nastia cu înfrigurare, fără să se mai ascundă acum de Bursuci. Dă în el, fă ce vrei, numai nu mai sta aşa... Ei, hai odată !

Dar Semion se ţinu tare şi întrebă cu faţa aproape liniştită :

— Ei, zburătorilor, ce hotărîm cu el ?

— La ce să-l mai chinuim ? spuse Feodor Cigunov, nemulţumit, şi se uită la picioarele lui Semion. Nu şade bine, zău aşa.

— Mai că mi-a pierit şi mie pofta de mîncare, oftă Petka Diavolul, mirat şi el de asta şi leoarcă de sudoare.

— Cum şi-o face omul, nu i-o face nici dracul... Nimeni nu-i poate face omului răul pe care şi-l face singur, mormăi Stafeev.

— Mişka, dă tu ordine, spuse Semion şi ieşi din bordei. Nastia îl urmă.

— Treaba se mai poate îndrepta..., şopti Iuda Nastiei, cînd ea trecu pe lîngă dînsul.

— Ce tot mormăie acolo? o întrebă Semion, rărind pasul şi întorcîndu-şi capul către Iuda.

— Treci, treci înainte! Îţi spun eu pe urmă tot, îi şopti rugătoare Nastia. Vin îndată. Haide, pleacă.

...Tioşka şi Feodor Cigunov luară de subsuori pe Brîkin, care slăbise de cît ţipase, şi-l scoaseră afară. Petka Diavolul dădea în lături pe Bursuci de pe treptele pline de zăpadă ale bordeiului.

— Ei, tovarăşi, nu-i daţi voie să aprindă o ţigară? murmură el grăbit, aşteptîndu-se că poate ceilalţi au să-şi bată joc de dînsul, au să-l lovească şi au să-l gonească. Egor, Egor... îngăimă el aproape rugător, zgîlţîindu-l pe Brîkin de umăr. Na, ia şi fă-ţi o ţigară. Că mîine nu mai fumezi. Na, ţine..

Şi adună cu băgare de seamă din buzunar cele cîteva fire de mahorcă, care erau toată averea lui.

— Hîrtie am eu. Iaca-ţi dau, zise Iuda şi-i dădu o lovitură lui Petka pe umăr. Eşti un ticălos. Dimineaţa, cînd te-am rugat, n-ai vrut să-mi dai.

Bursucii se strînseră în jurul lui Brîkin într-un cerc îngust, uitîndu-se unul la altul pe furiş. Brîkin se aşezase jos, în zăpada muiată şi călcată în picioare, şi se chinuia acum să-şi răsucească ţigara.

— Ce-ţi mai tremură mîinile! Lasă că ţi-o răsucesc eu, îi spuse Mitea Barîkov.

Şi Barîkov se apucă să-i răsucească cu îndemînare o ţigară, pe care i-o vîrî în gură. Luka Begunov i-o aprinse. Egor fuma grăbit şi se îneca cu fumul pe care-l trăgea în el cu lăcomie, ca şi cum ar fi vrut ca o dată cu fumul să

trage în piept cît mai mult din cerul acela de seară, din zăpada de pe copaci. Se vedea cît de colo că fumul iute şi dulceag de mahorcă îl bucura mai mult şi-l liniştea mai tare decît aerul rece mirosind a zăpadă. Trecu asa în tăcere un răstimp scurt.

— Ei, de-acuma ajunge, zise Iuda şi, c-un bobîrnac fără de greş, goli de mahorcă mucul din gura lui Egor.

Ghemotocul de mahorcă aprins căzu în zăpada umezită şi se stinse.

XVIII. PRIZONIER LA NASTIA

Nastia fugea pe cărări lunecoase, care abia se zăreau în amurgul ce se lăsa, căutîndu-l pe Senea. Era moină, zăpada se muiase şi picioarele lăsau urme adînci chiar pe drumurile bătătorite. Începuse dezgheţul. Picura de pretutindeni şi aerul era plin de semnele prevestitoare ale primăverii.

Nastia îl găsi pe Semion şezînd pe cioata la care ştia că se duce în clipele de deznădejde, de la o vreme tot mai dese. Nastia ghicise din instinct că trebuie să fie acolo şi se apropia acum pe nesimţite, ca şi cum s-ar fi temut ca zgomotul uşor al respiraţiei pe care şi-o ţinea să nu-i sperie prada. I se păru chiar, după sunetele pe care le prindea, că Semion plînge. Dar nu era aşa, pentru că nimic nu-i mai înşelător decît foşnetul pădurii pe înserate. Întinzînd gîtul ca să-l poată vedea mai bine pe Semion, Nastia rupse o creangă pe care îşi pusese genunchiul.

— Tu eşti ? întrebă Semion fără să se întoarcă.

— Da, eu.

Şi, aproape în acelaşi timp, Semion simţi atingerea autoritară şi liniştită a mîinii ei reci.

— Lasă. Nu mai sta așa. De-acuma-i totuna. Da la ce te gîndeai ? întrebă ea, mîngîindu-l cu drag pe obraz, ca să-l liniștească.

— Am pierdut, Nastia, spuse el nesigur, fără să se împotrivească mîinii care îl mîngîia. Ne-am dezbinat... Degeaba ne-am tot amăgit c-au să ne vină întăriri.

— Încă nu trebuie să-ți pierzi nădejdea. Iată, vine primăvara și vom căpăta puteri noi. Se spune că în Bedreaga sînt iarăși tulburări, născoci Nastia la întîmplare.

— Nu-i vorba de asta, răspunse Semion, care se enervase. Și, aruncînd deodată mîna Nastiei de pe obraz, se ridică. Hai, să mergem...

— M-ai iertat ? Spune că m-ai iertat. Da ? zise Nastia cu neliniște și începu să-l tragă după ea, de mînă, prin zăpada adîncă și afînată, pe lîngă poala pădurii. Deodată se întoarse spre el și i se uită drept în ochi. Spune-mi, la ce te-ai gîndit în clipa asta ?

— Nu-ți spun.

Semion apucă o cracă de ienupăr pe lîngă care treceau și o scutură de zăpadă.

— Bun băț ar ieși din craca asta pentru un vagabond, își spuse el tare și adăugă numaidecît, pentru Nastia : Numai că nu la tine m-am gîndit.

— Știu. Te gîndeai la Mișka. Crezi c-are să plece ? Nu pleacă, spuse ea cu convingere.

Pe cer se iveau stelele. Începea să înghețe.

— Pe Mișka îl am cu totul în mîna mea... Așa că-i mai bine să te ții de mine. Lui Semion i se păru că Nastia rîsese spunîndu-i asta. Acuma tot greul vine de la Iuda. El e acela care-i aține pe oameni. Da Iuda poate fi oricînd curățat. Numai că asta tu trebuie s-o faci.

Porniră mai departe. Nastia, dusă pe gînduri, cîntărea în minte ieșirile care le mai rămăseseră.

Merseră tot așa, pînă la bordeiul de gardă. Se întunecase de-a binelea. Acoperișul era troienit, și ușa bordeiului părea să ducă undeva în depărtarea nemărginită a

zăpezii. Semion stătea nehotărît, ca şi cum nu era în stare să înţeleagă de ce, în mersul lor fără nici o ţintă, i se ivise în faţă tocmai acest bordei. Chiar în clipa următoare se rostogoli pe culmea pădurii o împuşcătură, urmată îndată de alta. Semion n-o auzi pe Nastia, care-l chema din uşa deschisă :

— Lipseşte o treaptă. Vezi să nu luneci... Da intră mai repede... După ce intrară, trase zăvorul. De-acuma eşti musafirul meu... Prizonierul meu. Nu-i nimic că-i aşa de cald aici la mine ? Îmi place căldura. M-am obişnuit aşa încă de pe cînd eram mică.

Rîsul ei îl ardea. Semion o vedea întîia oară în starea asta. Stătea lîngă sobă şi privea bănuitor, pe sub sprîncene, cum îşi făcea de lucru prin bordei. Fitilul opaiţului, a cărui flacără pîlpîia alene, linse şuierînd hîrbul de oală, în care nu mai rămăsese nici o picătură de ulei.

— Uite, a mai rămas ceva mîncare de la prînz. Nu mînînci ? Dacă vrei, ţi-o pot încălzi numaidecît. Nu vrei ? Atunci fumează. Am ţigări. Mi le-a adus Mişka. Aruncă pe măsuţa ei un pumn de ţigări şi se aşează în faţa lui Semion, rîzînd de răsuna bordeiul. Credeai poate că ai să fugi de mine ? Nu poţi fugi de mine. Nu te uita acolo, arătă ea înciudată spre uşă. Uită-te la mine. Ştii tu foarte bine că oricum tot puneam mîna pe tine. Chiar şi dacă nu era istoria asta cu Brîkin...

— Brîkin e acela care m-a luat cu el la Moscova, îşi aduse aminte Semion şi începu să bată darabana cu degetele pe laiţa pe care şedea. Şi cum au ieşit lucrurile...

— Brîkin ? Ce-i Brîkin ? Numai o nălucire. Nici Mişka nu-i nimic, zise Nastia şi se aşează pe laiţa pe care şedea Semion. Dacă vrei, îi poţi zdrobi pe toţi. Şi pocni din degete. Răsuflarea ei îi ardea urechea mare, cenuşie. Apoi mai este şi Iuda. Dar lui Iuda i se poate face de petrecanie. Asta ţi-am mai spus-o. Momeşte-l în pădure, uite, la Isaieva-Secia, sau mai bine la Pinii lui Matveikin. Ai să fii cu dînsul acolo între patru ochi. Vrei să spun lui

Mişka să facă el asta ? Stau în acelaşi bordei. Nici nu s-ar putea născoci ceva mai simplu... O clipă se gîndi cu încordare la ceva. Ascultă ! De ce nu l-ai ucis chiar tu pe Petka ? Brîkin are poate dreptate cînd spune că l-ai prădat. Fapta asta a lui e doar singura pe care a făcut-o în viaţă. Dar nu-i nimica, nu te încrunta. De cînd ştiu asta, îmi eşti şi mai drag. Eşti de neînţeles, însă nu şi pentru mine. Hai, hai, nu te supăra... Făcu o mişcare ca să-l sărute, dar Semion se dădu la o parte ca speriat şi sărutul nimeri în barbă. Taie-ţi barba, îi strigă ea supărată, gata să plîngă. Privirea îi căzu asupra ţigărilor, luă una şi o aprinse, dar, după ce trase de cîteva ori din ea, o aruncă. Fumul tare o îneca. Tare-i amară.

— Mi se pare că bate cineva... spuse Semion după ce trăsese o clipă cu urechea.

— Bate ?... întrebă ea. Ascultă şi alergă la uşă. Cine-i acolo ? Mişka ? Semion e-aici la mine. Auzi ? Pleacă, că-i Semion la mine. Nu mai vreau să am de-a face cu tine. Hai, pleacă de-aici ! strigă ea prin uşă.

De afară nu mai veni nici un zgomot.

— A plecat, spuse Nastia, care rămăsese lîngă uşă.

Sub genele aplecate, licărea flacăra vie a ochilor ei negri.

— De ce trebuia să vorbeşti aşa cu el ? întrebă Semion, încruntîndu-se, şi-şi acoperi faţa cu mîinile.

— Nu îndrăzneşte el să intre cît te ştie aici, zise Nastia şi, aşezîndu-se peste cîteva clipe alături, adăugă : De altfel, acuma mi-e totuna.

Semion i se uită în faţă şi-i zări pentru întîia oară semnul mic de pe obraz, care-i rămăsese de cînd fusese bolnavă de pojar. Îşi aminti de aluniţa Katiei, dar aluniţa era altfel, bombată. Semion vru să-i vadă mai de aproape faţa, dar tocmai atunci fitilul opaiţului mai pîlpîi o dată cu desperare şi se stinse.

— Întotdeauna se stinge aşa, la timp ?... rîse Semion.

Glasul îi era grosolan şi aprins.

Toate amenințările pe care le aducea apropierea primăverii îi erau acum aproape indiferente.

Împușcătura care răsunase ceva mai înainte părea să fie ultimul cuvînt cu care găsise de cuviință lumea să-l cinstească pe Egor Brîkin. Egor parcă ar fi fost repezit în valurile adînci ale uitării omenești; apele întunecate îl înghițiră cu un plescăit și se liniștiră. Un singur lucru rămase să mai amintească de trecuta lui existență. Petka Diavolul, împins pe căile vieții de bunătatea inimii lui largi și de superstițiile minții lui puține, crestă cu toporul, în coaja brazilor care se ridicau lîngă locul unde pierise Egor, trei cruci cu cîte zece brațe. Petka crestase trei cruci cu cîte zece brațe pentru că uitase de credința strămoșească și își închipuia că cu cît crucea are mai multe brațe, cu atît este mai adevărată, și cu cît sînt mai multe cruci, cu atît este mai eficace apărarea împotriva a tot felul de necazuri. Gerurile de februarie sînt straşnice. Crucile fuseseră săpate în scoarța celor trei brazi pînă la lemn. Cînd trunchiurile se acopereau de un strat de chiciură, îndată ce se întuneca se iveau, lucind cu sfioasă albeață, crucile.

Împușcătura care curmase viața lui Brîkin fusese pentru Nastia începutul unei noi legături, ultima răbufnire a unui foc impetuos pe sfîrșite și care îi umplu zilele umede și triste ce urmară. Acest foc, chiar în mijlocul nămeților, făcea parcă sub semnul zăpezii legătura cu alte întîmplări ale vieții ei, cum fusese de pildă în îndepărtata vreme din pragul adolescenței luminița sfioasă din capul omului de zăpadă și mai tîrziu flacăra rece a ferigii. Pierdut și cu pămîntul fugindu-i de sub picioare, Semion se dărui în întregime Nastiei. Nopțile le erau prea scurte și neîncăpătoare pentru toată frenezia dragostei lor atîta vreme înfrînată.

Apoi căzu iar puțină ninsoare și albeața întinderilor, întreruptă pe alocuri de pete întunecate, unde se topise zăpada, se reînnoi. Iarăși se lungiră distanțele, și Gînsacii

se îndepărtaseră parcă așa de tare, încît nici într-o săptămînă nu ajungeai pînă la ei, chiar și cu caii lui Garasim Semion și cu Nastia plecau acum într-una acolo cu detașamentul și, îndemnați de dragostea lor, săvîrșeau tot felul de isprăvi, în care îndrăzneala aproape că atingea nebunia. La Mișka, care își petrecea tot timpul în bordei, se gîndeau amîndoi cu o anumită stînjenire în care se amesteca mila. Din seara aceea în care îl interogase pe Brîkin, Mișka se sălbăticise și, ca să-și înece amarul din suflet, se apucase de cele mai neînțelese năzbîtii. Alcătuise mai întîi un cor, în care intraseră cei mai leneși dintre Bursuci, și rătăcise cu ei prin zăpada muiată din pădure, cîntînd cît îi ținea gura. Dar după o săptămînă se plictisi pentru că le venea greu cîntăreților lui să se întreacă în urlete cu pădurea. Apoi înființase un atelier, și Bursucii începură să meșterească mese cu tot felul de dichisuri boierești, una mai strașnică decît alta, și în care își găsea descărcare forța lor turbată, oprită în dezlănțuirea ei. După asta, Mișka se cufundă iar în singurătatea durerii lui. Nopți de-a rîndul ciopli, cu o frîntură de cuțit de cizmărie, un butuc de stejar care nu i se supunea. Dar, în ciuda durerii care îl frămînta, izbuti pînă la urmă să cioplească, din lemnul care cu greu se lăsa lucrat, un trandafir de o mărime uriașă. Și cum începea să se însereze, gîndurile lui Mișka apucau pe cărăruia știută, dintre tufele de ienupăr, spre bordeiul gol al Nastiei.

Într-o noapte, cînd se deșteptase iarăși primăvara, Iuda se întoarse foarte tîrziu acasă în bordeiul lor.

— Tot mai cioplești la butucul ăsta al tău ? Măi-măi ! Văd că ți-ai suflecat și mînecile ! zise Iuda glumind și se așează alături de Mișka, urmărind cu ochi neîncrezători mersul operii lui.

Mișka, care fuma tăcut din mahorca oferită de Iuda, nu-i răspunse.

— Am făcut rost de șapte puduri de carne și, pe lîngă asta, am mai luat cu rechiziție ș-un porc, raportă Iuda.

Jibanda nu-i răspunse nimic nici de data asta. Ascuți numai mai departe cuțitul pe o piatră, pufăind ca și pînă atunci.

— Mișa, începu Iuda cu glas stăruitor. Ascultă-mă bine, Mișa! Eu am fost acela care am tras în șapca ta. Am tras așa, anume, ca să nu te omor. Sînt un om care nu uit niciodată cînd m-a jignit cineva și nici nu-l iert. N-am puterea să uit. Atunci voiam numai să-ți amintesc de mine. Da, sînt un om deschis. Și de aceea îți spun, teme-te de mine, Mișa! Drumurile noastre-s strîmte, ca și cărăruile pe care merg furnicile. Mi-ești foarte drag, dar te pîndesc și-aștept să-mi cazi în mînă. M-ai jignit, Mișa. Așa de tare m-ai jignit, că-mi vine să plîng.

— Dar cu ce te-am jignit? întrebă Jibanda, clipind din ochi din cauza fumului care se ridica din țigara lui, și rîse.

— Ai lăsat să-ți scape muierea din mînă. Și mie, prietenului tău, care ți-s ca un frate, n-ai vrut să mi-o dai, să mă zbenguiesc și eu cu dînsa. Foarte rău ai făcut. Să știi că ăstuia nu i-o mai scoți din mînă. Mi-aș putea-o lua și fără să te-ntreb, da vezi că nu vreau fără voia ta... Eu vreau să am învoirea ta. Ehei, Mișka!...

Jibanda se uita la Iuda și strînse așa de tare mînerul cuțitului, încît vîna albastră a mîinii i se încordă pînă la cot.

— Vezi, chiar ș-acuma mă jignești, zise Iuda, cu liniște în glas și arătă cu capul spre cuțit. De înfipt cuțitu-n mine știu că n-ai să-l înfigi... pentru că nu se poate să lovești drept în față pe-un frate! Dar chiar de-ar fi să faci asta, cred că ai să te simți după aceea și mai rău, pentru că ești un om care are conștiință. Știu asta.

— Pleacă de-aici, Iuda... Du-te unde vrei. Du-te măcar o clipă, numai du-te, îl ruga Jibanda, tulburat de tot ce-i spusese Iuda și cu fața schimonosită, parc-ar fi înghițit ceva nemaipomenit de amar și de grețos.

— Nu pot să plec pînă nu-ți spun tot. Femeia asta a ta, îți spun deschis, numai pare să aibă ceva într-însa, da

nu-i nimica de capul ei. Am avut anu trecut cîte-am vrut ca dînsa... Are, ce-i drept, ceva aşa ca o lumină care arde şi care te îmbie s-o stingi. Totuşi nu-i cine ştie ce...

— Da du-te odată dracului de-aici ! urlă Mişka, sărind drept în picioare.

Iuda tot nu se urnea din loc. Se uita la trandafirul de stejar şi trăgea de capătul cingătorii.

— Mă duc... spuse el cu tristeţe în glas. Mă duc să-i spun şefului tău noutăţi. Am fost ieri la gară. Aici nu ştim încă nimica, da acolo s-au şi pornit toate. Se aşteaptă pe mîine un tren blindat, c-un oaspete de seamă. Comisarului care vine îi zice „Comisarul morţii". Şi, spunînd aceste cuvinte neobişnuite, Iuda rîse încetişor. Numai că tu, Mişa, n-ai de ce te necăji. Nu rămînem noi aici cît îi hăul. Uite, ca să ai şi tu. Îţi torn ceva mahorcă... Măcar în floarea asta !

Şi Iuda vărsă cîţiva pumni de mahorcă în trandafirul de stejar la care lucrase Mişka patru nopţi de-a rîndul, ca să-i mai treacă chinul.

XIX. ANTON

Brîkin tusese crăpătura prin care treceau în judeţ veştile despre Bursuci. Dar crăpătura fusese astupată şi zvonurile amuţiră şi ele. Vremea trecea, mugurii copacilor se umflau, vînturile calde vuiau în stîlpii de telegraf şi drumurile aproape că se zbiciseră. Din senin se răspîndi vestea cum că Bursucii ar fi făcut să deraieze un tren care aducea provizii în judeţ. Nu trecu bine ziua că se auzi altceva, şi anume că Bursucii făcuseră un chef într-o fostă mînăstire de lîngă oraş. Mai trecu o zi şi se auzi că Bursucii, în număr de şaizeci, străbătuseră cîntînd uliţa principală a capitalei judeţului şi se mistuiseră apoi fără urmă.

Brozin se obişnuise acum să trimită aproape în fiecare zi la centru cereri mişcătoare şi alarmante, prin care im-

plora ajutor. Din aceste cereri lipseau acum frazele pompoase, şi ele cuprindeau numai tînguielile unui om care se îneca în apele întunecoase ale dezgheţului. Iată motivul pentru care cei de la gubernie dădură în sfîrşit ascultare cererilor lui Brozin. Gubernia trimise un tovarăş pentru cercetări. Acesta veni ca o furtună, strigă la Brozin că e nepriceput şi-l ameninţă chiar să-l zboare. După aceea, tovarăşul plecă cu motocicleta la Gînsaci, ca să pătrundă pe teren pînă la rădăcina întregii afaceri. Nu ajunse totuşi la Gînsaci şi nici nu făcu cercetări. Bursucii, care erau acum încunoştiinţaţi de tot ce se întîmpla, întinseseră de-a curmezişul şoselei, tocmai la înălţimea gîtului, o sîrmă împletită în cinci. Motocicleta mai zbură cîţiva stînjeni şi se încurcă într-o tufă de anini, speriind cu trosnetele ei neobişnuite vrăbiile care întîmpinau pe înserate primăvara cu ciripitul lor nepăsător.

Vestea morţii acestui tovarăş fusese cea din urmă pe care o mai transmiseră sîrmele de telegraf. A doua zi, toate sîrmele erau tăiate. Această ultimă ispravă puse în sfîrşit în mişcare gubernia. O comunicare, sub care erau semnături mai cu greutate decît puţin însemnata semnătură a lui Brozin, luase drumul centrului. Nu trecu o zi şi un tren care gonea cu zgomot de oţel peste toate macazurile, fără să se oprească prin staţii şi halte, porni gonind spre locul unde răzmeriţa se strîngea amenin-ţătoare în jurul numelui lui Semion Bursucul.

Trenul zbură pe lîngă rămăşiţele eşalonului deraiat, care zăceau alături de rambleul liniei, în zăpada murdară ce se topea, şi se opri în gara de unde pornise pe vremuri Brîkin spre Hoţii, ca să-şi caute o nevastă. În gară, Brozin şi preşedintele comitetului executiv judeţean aşteptau, încă de dimineaţă, sosirea trenului cu detaşamentul de represiune. În închipuirea acestora, numele tovarăşului care sosea era legat de o voinţă calmă şi de o hotărîre care nu ştia ce-i frica, adică tocmai însuşirile ce-i lipseau lui Brozin. Mai ştiau că Anton potolise, nu o dată,

diferite răzmeriţe şi-l aşteptau acum cam neliniştiţi şi stînjeniţi.

Soarele apunea. Razele lui molcome şi piezişe se aşezau şi pe nisipul terasamentului, care ieşea din zăpadă, şi pe pădurea întunecată din depărtare, şi pe pereţii scorojiţi ai clădirilor gării, răspîndind peste toate un reflex portocaliu-spălăcit. Acelaşi reflex portocaliu strălucea şi pe şinele care alergau departe în liniştea rece şi primăvăratică, şi pe corpul locomotivei, care pufăia, fumega şi din care picura unsoare. Iuda minţise. Nu era un tren blindat, dar avea o locomotivă bună : scăpase pînă atunci ca prin mîmune de ciuma care dăduse în locomotive. Cincisprezece vagoane de marfă, noi-nouţe, amenajate cu bănci şi sobe, şi un vagon de pasageri nu puteau nici pe departe să fie socotite drept o povară prea mare pentru puterea ei.

Brozin stătea pe peron lîngă preşedintele comitetului executiv, privea cu gîndul aiurea la oamenii lui Anton, care săreau din vagoane, şi se uita la faţa scofîlcită şi nerasă, cu mustaţa pleoştită, a preşedintelui, luminată de asemenea de roşul soarelui care apunea. De jur împrejur se întindea depărtarea nemărginită, în care părea că tremură suflul slobod şi dătător de viaţă al primăverii. Lui Brozin, numai cu o scurtă de piele pe el, i se făcuse frig.

— Serghei Semionîci... spuse el preşedintelui. Ce-ar fi să ne ducem la el în vagon şi să facem cunoştinţă ?!

— Las' că iese el singur. De ce să ne ducem ? zise şovăind preşedintele şi trăgîndu-se de bărbuţa rară.

Apoi îşi întoarse spre Brozin faţa lui ţărănească, cu umerii obrajilor ieşiţi în afară, şi strînse din ochii mici şi trişti.

— Şi de ce eşti aşa de curios să-l vezi ? Ia, unu de la centru, ca toţi ceilalţi de la centru, ş-atîta tot.

— Nu-i chiar aşa, se umflă în pene Brozin şi ceru preşedintelui o ţigară. Dar acesta n-avea ţigări. Se vorbeşte despre dînsul cum c-ar fi un om foarte aprig. Tare îl mai lăudau la comitetul gubernial, urmă el, pufăind parc-ar fi fumat. La Samara a restabilit liniştea într-o săptămînă.

Se vedea că Brozin era mîndru de sosirea lui Anton.

— Hai să-l întrebăm ce mai e pe la Moscova. Ce zici ? căuta să-l ispitească Brozin pe președintele comitetului executiv, dar acesta se uita mai departe, fără să clipească, la discul tot mai tulbure al soarelui care părăsea aceste meleaguri.

— Dacă ții numaidecît, haidem, răspunse fără chef președintele, apoi se încruntă și-și desfăcu și mai mult scurta de blană. Se face cald, spuse el. Hai să mergem... nu zic nu.

Oamenii se îngrămădeau zgomotoși pe peronul acoperit cu prundiș. Un flăcău înalt, cu o cubancă căzăcească cu fundul roșu, se luase tocmai la trîntă, în joacă, c-un leton uriaș care se ținea neclintit ca o stîncă ; îl cuprindea de umeri, de gît, silindu-se să-l aplece la pămînt. Ceilalți stăteau în jurul lor, îi asmuțeau și-l sfătuiau pe flăcău ba să-l aplece mai tare, ba să-l apuce mai strîns pe leton. Ceva mai departe, cîțiva de la aprovizionare aprindeau niște surcele și niște paie umede, îngrămădite sub un ceainic atîrnat de o baionetă înfiptă într-un copac, care înmugurise de timpuriu. Ostașii, care ședeau lîngă foc, urmăreau din ochi cu atenție pe însoțitorul președintelui, care o luase înainte.

— Nu-i prea mititel ceainicul vostru ? Nu cred să v-ajungă la toți, zise președintele.

— D-apoi, așa cum îl vezi, ceainicul acesta ne-a slujit în trei campanii. Cu ceainicul acesta l-am bătut pe Kolceak, zise unul dintre oameni, nu prea arătos la vedere, trăgîndu-și în jos bluza și uitîndu-se în sîn.

Apoi își ridică ochii la președinte, care venise mai aproape, și amîndoi începură să rîdă de unul mărunțel, ce ședea jos pe o scîndură ruptă de cine știe unde.

— Stătea acolo aruncată, fără nici un rost și fără să-i fie cuiva de trebuință, ș-am luat-o, crezu că trebuie să se dezvinovățească mărunțelul și se așează și mai vîrtos pe scîndura cu pricina.

— Da, sigur, dacă stătea fără nici un rost, încuviinţă preşedintele şi trecu mai departe.

...Preşedintele şi Brozin se urcară pe platforma vagonului de pasageri. Acolo îi opri o santinelă care le ceru hîrtiile. Brozin se înroşi şi cîteva clipe cît se căută prin buzunare, ca să dea de un document, simţi că nu era chiar un personaj aşa de însemnat, ci mai curînd un om mărunt în uraganul care se dezlănţuise pe neaşteptate şi desfundase adînc păturile ascunse ale pămîntului, care zăcuseră pînă atunci neroditoare. În vagon trecu el cel dintîi şi se zgribuli numaidecît. Îndată se uită înapoi să vadă ce era cu preşedintele. Acesta îşi şi încheiase toate copcile scurtei lui de blană. Brozin îşi dădu, se vede, seama de ceva şi vru să facă acelaşi lucru, dar se încurcă cu nasturii, îi încheie strîmb, iar îi descheie, se zăpăci cînd, chiar în clipa aceea, întîlni ochii lui Anton.

Pereţii despărţitori ai vagonului fuseseră scoşi. Vagonul era gol şi spaţios. Petele portocalii, care cădeau pe pereţi, prin fereastră, alcătuiau acum singura podoabă a locuinţei neprietenoase a lui Anton.

La peretele din fund se afla un pat scund de scînduri, pus pe butuci şi acoperit cu o pătură cenuşie cu tivuri pe margini. Două dintre ferestrele vagonului erau bătute în scînduri, a treia era acoperită cu un dos de saltea, în dungi, iar pe geamul celei de-a patra se vedeau crăpături care porneau în chip de raze din jurul unei găurele făcute de un glonte. Toate acestea erau mărturia multelor încercări, lungi şi primejdioase, prin care trecuse în drumurile lui vagonul tovarăşului Anton. Lîngă pat era o masă pe care se vedea o hîrtie şi pe care ardea, cu toate că nu se întunecase încă, o lumînare. Flacăra lumînării pîlpîia uşor, abia văzută, în lumina soarelui. Pe masă nu erau nici cărţi, nici pîine, nici arme şi lipseau pînă şi ziarele. Anton, care cu toată bluza lui verde părea şi el portocaliu sub razele soarelui ce se revărsau asupra lui, stătea nemişcat lîngă cea de-a cincea fereastră, cu geamul prăfuit şi ne-

spălat. Nu clipea și părea că se uită pe sub sprîncene la zarea fumurie, roș-albăstrie, care se întindea în jurul stației.

— Vă plac locurile noastre? întrebă zîmbind Brozin, care izbutise în sfîrșit să-și încheie toți nasturii, fără să-l fi văzut Anton, și se simțea acum plin de curaj.

— Bună ziua, tovarăși, spuse după o clipă Anton, făcînd un pas spre dînșii.

Brozin văzu numaidecît că șchiopăta.

— Iaca, am venit să ne încălzim. Ne-a pătruns de tot frigul... urmă zîmbind Brozin, dar se necăji numaidecît din pricină că tonul pe care îl luase i se păru inadmisibil de familiar. La noi e încă frig. Nu-i prea plăcută primăvara pe-aici...

Brozin căută din ochi țigări pe masa lui Anton, dar nu găsi.

— N-aveți cumva ceva de fumat?... întrebă el bîlbîind și căuta să pară simplu și prietenos.

Dar cheful de fumat îi trecuse.

— Tu ești președinte aici? îl întrebă cu interes Anton, învăluindu-l într-o privire scurtă.

— Nu, nu-s eu, răspunse Brozin, oarecum speriat. Uite, ăsta-i președintele.

Și, întorcîndu-se, arătă către președinte. Acesta stătea în umbră și se uita la lumînarea care ardea fără nici un rost.

— Bună ziua, tovarășe, spuse Anton și se apropie de președintele comitetului executiv. Acesta își ridică întrebător ochii. Ce pozne v-ați apucat să faceți pe-aici?

— Iaca, țăranii... oftă președintele și-și trecu greutatea trupului de pe un picior pe celălalt.

— Așa-s țăranii, ce să-i faci, se amestecă Brozin. Sînt în coada revoluției, tovarășe. Da chiar și-n revoluția franceză... de pildă în Vandeea...

— Lucrezi și la ziarul local ? Scrii acolo ? îl întrerupse Anton, de data asta fără nici o curiozitate, și se uită la un nasture de la scurta lui Brozin, mai gata să cadă.

— Da, scriu din timp în timp cîte un articolaș. Da sînt tare prins cu lucrul, spuse repede Brozin, așteptînd ca Anton să-l întrebe unde lucrează. Dar Anton nu-l întrebă nimic.

— Fii bun, te rog, și cheamă-l aici pe șeful stației, îi spuse Anton, fără să schimbe tonul și fără să-și ia ochii de la nasturele acela nenorocit care atîrna. Caută de-l adu aici...

— Să-i spun santinelei ? îl întrebă Brozin.

— Cum așa, să-i spui santinelei ? Santinela are altă treabă : să stea la post. Du-te singur ! zise Anton cu glas hotărît și se întoarse către președintele comitetului executiv. Ia să stăm de vorbă. Șezi te rog, aici... Și Anton îi arătă patul pe care se întindeau acum fîșii pestrițe de lumină portocalie. Apoi se aplecă și scoase dintr-un coșuleț de sub pat o cutie de țigări, desfăcută. Uite, dacă vrei, fumează. Ia o țigară. Eu nu fumez, dar am țigări cu mine pentru că-i nevoie cîteodată. Tu ești Serghei ? M-a rugat Nikita să-ți spun salutări din partea lui. Lucrează acum la noi și se ocupă de chestiuni militare. Mi-a spus să-ți aduc aminte de dînsul. Ești țăran ? Sau nu ești ?

— Da, sînt de-aici. Și Brozin, tot de-aicea-i. Degeaba te-ai legat de dînsul ! E drept că nu vede prea departe și nici pe țăran nu-l prea cunoaște. El e acela care ne-a făcut boroboața cu Lunca Zinkăi. Totuși, n-am ce zice, e devotat și activ, adăugă președintele comitetului executiv, care se fîstîcea din ce în ce mai tare. Eu am lucrat mai înainte la fabrica de amidon.

— La fabrica de amidon ? întrebă Anton și rămase un timp fără să spună ceva, apoi urmă : Tot acolo se fabrică și glucoza ? Fiindcă veni vorba, începu el, netezindu-și reverul bluzei și așezîndu-se mai bine, trebuie să-ți spun

că voiam de mult să știu un lucru : ce se face, mă rog, cu cartofii după ce-i fierb ? Se storc sau ce se mai face ?

— Nu-i fierb de loc, spuse zîmbind și cam stingherit președintele comitetului executiv, scuturîndu-și în palmă scrumul țigării. Se uită apoi neîncrezător la fața lui Anton dar nu văzu în ea nici urmă de batjocură. Cartofii se pun mai întîi într-o cadă, c-un fel de șurub la mijloc, acolo se spală și se zdrobesc. Pe urmă trec în zăcători, unde...

— Da ce-s zăcătorile ? întrebă Anton.

— Zăcătorile-s niște vase care au un diametru cam de șase arșini, zîmbi președintele și iar își scutură, fără să-și dea seama, scrumul. De-aici terciul trece la aparatele de vid, și acolo i se adaugă, bineînțeles, acid sulfuric.

— De ce ?

— Cum de ce ? se miră președintele de această întrebare naivă. Pentru fabricație.

— Aha, spuse Anton și păru și el să zîmbească. Spui acid sulfuric ?

— Da... acid sulfuric. Uite, mi-a rămas pînă acuma o urmă de arsură cu acid. Dracu știe cum s-a făcut că a țîșnit așa, deodată, și m-a stropit.

—Și eu mi-am ars pe vremuri mînile, însă nu cu acid sulfuric, observă Anton, în treacăt.

— Da. Se-ntîmplă destul de des la noi cîte ceva. Iaca, un frate de-al meu s-a prăpădit într-o zăcătoare. S-a urcat să curăță tamburul. În zăcătoare sînt niște lopeți care amestecă cartofii cu apa. Meșterul se îmbătase și a dat drumul mașinii. Și unde au început lopețile să-l izbească pe frate-meu ! L-au lovit întîi peste picioare, aruncîndu-l cu capu în jos, apoi i-au dat în cap și iar l-au rostogolit, și iar l-au lovit în cap. În loc de băiat, am scos un boț de carne...

Președintelui comitetului executiv îi era acum mult mai la îndemînă să vorbească, decît la început. Se miră singur cît de ușor îi venea și se uită iar la fața lui Anton.

Anton era lat în spete, şi stofa verde a uniformei strîmte abia de-i cuprindea trupul colţuros. Toate cheotoarele erau ascunse şi nu i se vedea nici un nasture. Soarele îi cădea pe unul din genunchii laţi, care era uşor scobit, cu rotula ceva mai jos de încheietură şi ieşind afară. Faţa îi era pămîntie, ca şi cum ar fi trăit toată viaţa la întuneric.

— Şi eraţi mulţi la lucru acolo? întrebă Anton.

Deşi întrebarea suna aspru, nu avea nimic rece în ea...

— Nu prea mulţi. Să fi fost o sută. Ba nu... nici măcar o sută! La fabricile de amidon se lucra numai toamna, după ce se scoteau cartofii. Muncitorii erau toţi numai ţărani. De-ai noştri eram acolo numai trei.

— Mai sînt pe-aici şi alte fabrici? întrebă Anton.

— Cum să nu! răspunse preşedintele comitetului executiv, dîndu-se mai aproape de Anton. Două fabrici de cînepă, o torcătorie de in... Da, şi patru fabrici de ulei.

— Şi una de cherestea, adăugă liniştit Anton, alungînd un fir de praf de pe un genunchi al musafirului.

— Care de cherestea? întrebă mirat preşedintele

— A lui Egorov.

— Aha!... D-apoi aceea a ars... încă de-acum doi ani. Şi, simţindu-se parcă vinovat, se juca cu degetele. Dar de unde ştii? Dumneata ai mai fost vreodată pe aici, pe la noi?

— Da, veneam pe vremuri, răspunse vag Anton şi trecu la fereastră. Ştii ce, spune-mi mai bine „tu", că nu-mi place... mai adăugă el de la geam.

Ziua era pe sfîrşite. Fîşii de lumină portocalie se tîrau alene prin vagon. În vagonul de alături cîntau ostaşii. Cîntecul lor răsuna tare şi plin de viaţă. Cînd se întorcea refrenul, flacăra lumînării de pe masă începea să tremure.

— Ce se vede acolo? Nu-i Suskia? întrebă deodată Anton, arătînd biserica albă scăldată în ploaia scînteietoare de raze a soarelui care apunea.

— Nu-u-u, acolo-i Bedreaga, îl îndreptă preşedintele.

— Da, sigur că-i Bedreaga. Suskia vine mai încolo, zise Anton şi se cam fistîci.

— Nu. Întîi vine, la vreo patru verste, Rogozino, şi pe urmă abia Suskia.

— Aşa-i, aşa-i, zise Anton şi, pentru întîiaşi dată de cînd vorbeau, zîmbi.

Avea un fel de a zîmbi, numai cu buzele. Ochii n-aveau nici o legătură cu buzele, treaba lor era să privească.

În clipa aceea se auzi pocnind clampa uşii, şi Brozin intră în vagon. De după spatele lui Brozin căta o faţă roşie şi asudată. Brozin era înalt, chiar cam prea înalt. Faţa asudată, care se tot băga înainte, nimeri în snopul de raze şi, speriată, se trase numaidecît înapoi.

— Vino-ncoace... mai aproape! Uite, vino aici, zise Anton noului-intrat, fără să se mişte de la geam. Tu eşti şeful staţiei?...

— Nu... sînt subşeful, răspunse emoţionat cel întrebat, mai făcu „nu" şi din cap şi-şi scutură şapca.

Mîna stîngă, care ţinea şapca, o lăsă de-a lungul trupului, iar dreapta o ţinea la cingătoare. Pe deget îi lucea o verighetă. Era numai într-un tricou albastru, dar nu părea să-i fie frig.

— Dar şeful unde-i? întrebă Anton, încruntîndu-se, şi se scărpină mai sus de încheietura mîinii.

— E plecat. S-a dus cu junca la taur. O dată cu asta trece şi pe la nevastă-sa, care locuieşte tot pe-acolo.

— Cum îi zice? întrebă Anton, apropiindu-se de masă, unde era hîrtia.

— Nevestei? întrebă subşeful, care asudase şi se uita pe sub sprîncene la preşedintele comitetului executiv

— Nu nevestei. Lui... şefului tău.

— Pe dînsul îl cheamă Arkadi Petrovici, iar pe nevastă-sa...

— Da nu asta te-ntreb. Vreau să-i ştiu numele de familie. Ce mă priveşte pe mine că-i zice Arkadi Petrovici,

îl întrerupse Anton fără umbră de enervare, urmărind cum, la fiecare răsuflare a subşefului, se mişca şi peticul cu care era cîrpită cămaşa drept deasupra cingătorii.

— Îi zice Osîrdov. Arkadi Petrovici Osîrdov, spuse aproape ţipînd subşeful, simţind că nu mai putea să îndure feluritele simţăminte care-l năpădiseră.

— Nu prea dă dovadă de osîrdie în slujbă şeful, observă Anton cu răceală, în timp ce însemna ceva pe o fîşie îngustă de hîrtie, pe două treimi scrisă. Apoi stinse cu degetele lumînarea.

— Te rog, fii bun, şi nu mă pune pe linia de garaj. La noapte plec la gubernie, iar mîine dimineaţă am să-ţi fiu iar musafir! Mai este ceva. S-a stricat nu ştiu ce la locomotivă... Vezi, te rog, de repară ce este pînă nu înnoptează de-a binelea. Are să-ţi spună mecanicul despre ce-i vorba. Şi abia atunci observă că subşeful nu mai avea inelul. Da unde ţi-e inelul, acela pe care-l aveai în deget?

— L-am scos, şopti îngrozit subşeful, holbîndu-se la Anton.

— Şi de ce l-ai scos, caraghiosule? Nu ţi-l furam, zîmbi Anton în silă.

— E inelul meu de cununie şi m-am gîndit că poate n-are să vă placă. Şi de aceea l-am scos...

— De cîţi ani eşti pe linia asta? întrebă cu asprime Anton.

— De cincisprezece, răspunse încet de tot subşeful, şi peticul de pe cămaşă prinse a-i sălta mai repede.

Comisarul Anton se uită iar pe geam. Soarele asfinţise. Petele de pe pereţi nu mai erau. În vagon se făcuse întuneric. Brozin se aplecă la urechea preşedintelui şi-i şopti ceva, vrînd parcă să-l convingă.

— Ce tot spui acolo? întrebă Anton, întorcîndu-se.

Preşedintele molfăi ţigara, se aplecă şi-şi luă căciula de pe pat.

— Ieri s-a întîmplat aici la noi o nenorocire, spuse el şi se încruntă. Un tovarăş de la gubernie a plecat cu moto-

cicleta la Gînsaci... Avem aici un sat căruia îi zice așa... Și Bursucii au întins o sîrmă. Chiar acum i-au adus trupul... Avem ordin să-l trimitem la gubernie.

— Poate că... începu Brozin, c-un glas în care se strecura o notă de adîncă și sinceră convingere. Tocmai propuneam tovarășului președinte să facem cu acest prilej un miting, pentru băieții dumitale. Aș putea lua eu cuvîntul... apoi dumneata, și dumnealui.

Anton parcă nici n-ar fi auzit vorbele lui.

— Hai să mergem să-l vedem, spuse el, parcă înghițindu-și cuvintele, și se duse într-un colț al vagonului ca să-și pună mantaua pe umeri. Apoi întrebă : Unde-i ?

— Dincolo de peron, lîngă drum, răspunse Brozin aproape în șoaptă.

Coborîră din vagon și trecuiă dincolo de peron. În josul rambleului ardeau focuri, și oamenii se îngrămădeau în jurul cazanelor. Pe cerul încă albastru luci cea dintîi stea. Se făcuse rece de-a binelea și începea să înghețe.

În spatele telegrafului aștepta o căruță. Calul era legat de un stîlp pe care stătuse altădată o icoană în fața căreia își făcea cruce Brîkin, cînd venea pe-acasă. Gloaba istovită mesteca alene niște scuturătură de fîn aruncată în fața ei, de-a dreptul pe zăpadă. Cîțiva din oamenii veniți cu Anton stăteau în jurul căruții. Căruțașul, un țăran cu o pălărie de pîslă în cap și cu o față cu trăsăturile nelămurite, se dusese mai deoparte, pe cîmp, pentru o treabă a lui. Anton se apropie de căruță, ridică rogojina care acoperea mortul și se uită îndelung la el. Brozin i se uită peste umăr, cu toate că era loc destul alături.

— Da șireți au fost, cum l-au nimerit, mormăi Anton, vorbind pentru el singur, și strîmbă din buze. Puteați barem să-i fi spălat fața, spuse el cu mustrare căruțașului care se întorcea în grabă.

— Nu-i voie să-l atingi. Nici înainte nu mergea să faci una ca asta, d-apoi acuma, îi răspunse numaidecît căruțașul, cu bunăvoință, dînd din mîna în care ținea pălăria.

— Da, aşa-i... zise încet Anton, fără să-şi dezlipească ochii de pe mort.

Lui Brozin, care stătea acuma de cealaltă parte a căruţei, i se păru că un ochi al lui Anton se făcuse mai mic.

— Îl cunoşteai ? întrebă Anton pe preşedintele comitetului executiv.

— Ne întîlneam pe la conferinţele de partid... Deştept băiat... Era de la comitetul gubernial.

— Aha, zici că era de la comitetul gubernial ?... repetă Anton şi lăsă să cadă încet înapoi rogojina, parcă s-ar fi temut să nu trezească mortul.

Era în gestul lui o solemnitate neobişnuită. Un străin saluta în tăcere pe alt străin, despre care părea să fi ştiut de mai înainte totul, măcar că-l vedea acum întîia dată şi încă ciopîrţit, şi de care se simţea mai legat decît de-un frate. Liniştea primăverii era adîncă şi rece, ca un lac de pădure. Se întuneca.

— Luaţi-l, tovarăşi, spuse Anton oamenilor lui, care stăteau împrejur cu capetele descoperite. Duceţi-l în vagon la mine. Îl luăm la gubernie.

Şi, schiopătînd mai tare ca de obicei, plecă de lîngă căruţă.

O pasăre străpunse aerul, fîşîind din aripi.

— Hai să ne aşezăm acolo, zise el celor de la judeţ şi arătă spre o grămadă de traverse aruncate lîngă un macaz.

— Dar cu mitingul cum rămîne ?... Îl mai facem ? mai încercă o dată Brozin, care începuse să se descurajeze.

— Tare mai eşti năstruşnic !... Pentru cine vrei să faci miting ? Pentru mine ? spuse înciudat Anton, întorcîndu-se către el.

— Nu... De ce pentru dumneata ? se fîstîci Brozin. Pentru dînşii, răspunse el, arătînd spre focurile care ardeau ceva mai încolo.

— Pe ei n-ai de ce-i lămuri. Şi Anton zîmbi în silă, în timp ce se aşeza pe o traversă. Ei sînt mai lămuriţi chiar

decît mine, şi decît tine. Cei cincizeci de oameni ai mei nu o dată au salvat situaţia pe front. Ai înţeles ?

— Am înţeles, repetă zăpăcit Brozin. Şi, ca să iasă din situaţia neplăcută în care se afla, întrebă : Va să zică, dumneata ai fost rănit la picior tot pe front ?

— Nu, asta o am din copilărie, răspunse nemulţumit Anton şi se întoarse către preşedintele comitetului executiv, care strîngea înciudat în pumn zăpada afînată de primăvară, făcînd-o să scîrţîie. Ei, acuma să-mi spui...

XX. NEAŞTEPTATA REAPARIŢIE A LUI POLOVINKIN

Cu toate că în anul acela fuseseră zăpezi mari, la dezgheţ apăraia era mai puţină decît în alţi ani, drumurile nu se desfundaseră şi vremea urîtă nu ţinu mult nici ea. Nu trecuse o săptămînă de cînd se muiase vremea, şi gheaţa de pe Mocilovka, ca şi troienele de pe cîmpii se topiră. Lunca Zinkăi începu să sclipească de verdeaţă, şi semănăturile de toamnă se ridicau vesele. Începură să înmugurească năvalnic pădurile şi ziua creştea văzînd cu ochii.

Ţăranii arau, spre marea bucurie a păsărilor, care se uitau de sus la peticele de pămînt răscolite de plug. Zilele frumoase nu încetineau mersul obişnuit al muncii cîmpului. După ce isprăviră de arat, veni vremea semănatului. Oamenii semănau nestingheriţi, ba chiar voioşi, parc-ar fi vrut să şteargă din amintire, cu semănăturile de primăvară, păcatul greu al toamnei care trecuse. Din cauza muncilor de primăvară, detaşamentul lui Polovinkin se împrăştiase de la sine. Ţăranii ascultau de chemarea pămîntului. Deşi nimeni nu mai tulbura acum somnul şi conştiinţa ţăranilor, totuşi nopţile lor erau pline de frămîntare. Întîmplările care urmară porniră cu repeziciunea unui foc care, mînat de vînt, aleargă pe un cîmp uscat.

Trenul lui Anton tot mai stătea pe linia de garaj. Acolo veneau cu rapoartele lor președinții de plăși, autoritățile județului și cei din conducerea fabricilor. Toate acestea se petreceau potrivit documentului pe care-l avea la mînă Anton și pe care era pusă ștampila celor mai înalte foruri. Lucrurile se petreceau în așa fel încît nimeni nu-l vedea pe Anton. Pe cei care veneau îi primea Polovinkin, care însemna cifre, îi lăuda sau bombănea, și-l înlocuia în toate pe Anton. Tot în vremea aceea fură lipite la comitetele executive de plasă încunoștințări scurte, semnate chiar de Anton. Aceste încunoștințări spuneau că tuturor țăranilor care au călcat din nesăbuință legea și propria lor conștiință, li se vor ierta toate, dacă aveau să vină la Anton începînd din ziua de douăsprezece mai. De dezertori și de Bursuci încunoștințările nu pomeneau nici măcar un cuvînt, cît de neînsemnat, care să dea a înțelege, chiar pe departe, c-ar putea fi vorba de iertare.

Iuda găsise pe un mesteacăn scorburos, aproape de tot de bordeiele Bursucilor, o încunoștințare la fel cu celelalte, numai că vorbele dintr-însa erau mai nelămurite și parcă mai alunecoase și se isprăveau cu: „potrivit cu vina". Nu trecu nici un ceas, că toată lumea și aflase vestea, iar două ceasuri după asta toți Bursucii se aflau adunați la sfat în bordeiul lui Semion pentru a dezbate planul de acțiune. După ce căpeteniile se așezară în întunericul bordeiului, iar mulțimea Bursucilor se îngrămădi afară, dinaintea ușii deschise, Semion ceti cu glas tare, și asta pentru a doua oară, la lumina unui chibrit pe care-l aprinse Jibanda, slova cărții lui Anton. După ce isprăvi, fără să mai dea timp Bursucilor să cadă pradă gîndurilor vătămătoare, începu să vorbească. Cele dintîi vorbe pe care le rosti fură întîmpinate de Bursuci cu mormăieli. Apoi începură să-l asculte cu mai multă luare-aminte. De data asta, Semion își punea tot sufletul, în cuvinte sincere și înflăcărate, și vorbea logic și convingător, cum nu vorbise niciodată. Fața lui, încadrată de o barbă neagră, se

făcuse parcă mai severă şi mai impunătoare. Nu departe de dînsul stătea Nastia. Sub imboldurile privirii ei, Semion abia prididea să-şi urmeze şuvoiul gîndurilor.

— ...se aude că în guberniile vecine s-au întîmplat tot soiul de bucluciri şi că ai noştri ar fi avînd pînă şi tunuri... Ai noştri sînt acolo tari de tot. Am rugat pe toţi cîţi au trecut pe-aici să dea de veste tuturor Bursucilor din lumea întreagă să vină aici la noi, ca să ne unim. Cum avem să ne unim, îi lovim în patruzeci de locuri deodată. Dacă fiecare din noi am arunca numai o piatră, şi tot s-ar ridica un munte. N-avem ce aştepta de la milostenia lui Anton. Ia te uită, mă rog, cum încearcă să ne sperie cu judecata. La ce judecată ne putem aştepta noi doi, Evgraf Petrovici Podpreatov ? Sau tu, Kiril, sau tu, Lavrion ? Parcă nu voi aţi cărat paiele care au fost puse de-a lungul pereţilor izbei comitetului executiv ? Sau n-ai fost tu, Garasim, acela care l-ai ridicat şi l-ai izbit de pămînt pe Murukov ? Pentru noi nu se află altă judecată, decît cea de apoi. Glontele, asta e judecata care ne aşteaptă aici... Ce te tot sucești, Garasim ? Uită-te la mine, ca un şoim. Nu se cuvine ca un surugiu, cum eşti tu, să se poarte ca o curcă plouată. Şi pentru tine se află un glonte în buzunarul lui Anton. E cu putinţă oare să vă fi băgat în sperieţi în aşa hal, încît nici nu mai sînteţi în stare să fugiţi la vreme în desiş ?... Şi la urma urmei, cine-i mă rog, acest Anton ?

— Dacă făgăduieşte iertare, înseamnă că are şi puterea să ierte, spuse cu glas înăbuşit, dar destul de tare ca să se audă, unul din Popuzino, mai cu scaun la cap. Şi, îmboldit de tăcerea binevoitoare a celorlalţi, îşi drese glasul şi urmă : Da tu ce putere ai ? Tu eşti de-al nostru şi de asta nu ne putem supune ţie ! Iar el, uite, cum a venit, ne şi porunceşte să arăm.

— Asta, aşa-i... Iaca, în primăvara asta n-am arat nimica, spuse îngîndurat un bărbos din bordeiul douăzeci şi trei.

— Se spune c-au să ne ia pămîntul, adăugă un prieten de-al bărbosului şi se scărpină în ceafă.

— Da parcă numai puterea lor ştie să ierte ? răspunse Semion, năpăstuindu-se asupra lor plin de mînie. Mai aşteaptă puţintel, pînă ne vin ajutoare, să scăpăm de sub mîna lor, ş-atunci om ierta şi noi. Cred şi eu că-i uşor să ierţi, atunci cînd ţii biciul în mînă...

— D-apoi noi nu luptăm ca să iertăm, se supără Garasim.

— Asta aşa-i. Iertarea nu face decît să strice oamenii, adăugă bărbosul din bordeiul douăzeci şi trei.

Starea de spirit se schimbă. Oamenii erau hotărîţi să se apere cu îndîrjire pînă vor veni ajutoare. Mişka îşi aprinse o ţigară. La lumina chibritului, Semion trase cu ochiul la Nastia, şi toată puterea lui, pe care o simţea că se duce, năvăli din nou într-însul, ca apele pline ale primăverii care rup zăgazurile. Nastia şedea într-un colţ, cu ochii pe jumătate deschişi, şi-şi mişca mîna parc-ar fi mîngîiat pe cineva care îi stătea în faţă. Semion începu să vorbească şi mai neînduplecat. Era ca apucat, ca şi cum ar fi lovit şi ar fi încercat să rostogolească un munte care i se pusese în cale. Nu se mai auzi ca vreunul să cîrtească. Ţăranilor le mergeau vorbele lui drept la inimă, şi îndată începură să grăiască în ei sîngele şi pămîntul. Garasim, aiurit de tot, îşi răsucea cureaua cu care era încins peste cămaşă. Iuda îşi mînca unghiile şi se uita cu privirea lui deşteaptă şi pînditoare cînd la faţa albă a lui Semion, lucind nedesluşit în întuneric, cînd la faţa Nastiei, care se legăna vrăjită, în tactul cuvintelor lui Semion. Bărbosul din bordeiul douăzeci şi trei îşi scosese în afară pieptul încordat şi stătea ţeapăn, cu faţa luminată, plină de vinovăţie şi solemnitate, parcă era la spovedanie, iar bunul lui prieten, care-i ţinea isonul, dădea din cap, plîngea jalnic, se scărpina în ceafă, se uita în toate părţile şi-şi tot smucea pantalonii în sus, făcînd toate acestea deodată.

— Asta aşa-i !

Şi cu acest cuvînt împrumutat de la prietenul lui, scîncea împingîndu-şi vecinul în coastă.

Un Bursuc, nu prea înalt la trup, scoase pumnul din mulţime şi acoperi cu strigătul lui glasul lui Semion :

— Să ne batem... pînă la capăt... Să lovim, să pîrjolim...

În clipa aceea se auzi afară larmă de glasuri. Cei care stăteau mai la urma mulţimii îngrămădite în spatele bordeiului fugiră care încotro. Cineva fluieră mirat, altul căzu, şi lumea strînsă începu să rîdă de dînsul. Altcineva trase un foc. Zăpăceala şi învălmăşeala creşteau într-una.

— Ce mai treanca-fleanca, fraţilor ! Îmi pare c-au venit după noi, ghici cu glas tare Stafeev.

— Du-te de vezi ce-i, îi zise Semion lui Jibanda, cu glas tremurat şi oprindu-se la mijlocul fiecărui cuvînt.

N-apucă Jibanda să facă trei paşi prin mulţime, că Petka Diavolul, cu mîinile lui lungi şi întotdeauna săritor la nevoie, se opri înaintea lui Semion. Faţa îi era schimonosită :

— Ce-i cu tine ? îl întrebă Semion, îndepărtînd-o cu mîna pe Nastia, care-şi făcuse şi ea loc pînă la dînsul.

Petka Diavolul oftă adînc, scoase limba şi-o trase înapoi, se zgîi cu ochii lui rotunzi la Semion, dar de vorbit, îi era cu neputinţă.

— Of ! Am fugit cît am putut mai tare. Nu mai pot răsufla, izbuti el în sfîrşit să spună. Apoi începu iar să gîfîie şi scoase iarăşi limba. Mă dusesem să schimb santinela... Cînd m-am apropiat de mesteacănul cu scorbura...

— Cine era acolo de santinelă ? întrebă Semion.

— Tioşka. Cînd mă uit, se şi pregătea să tragă.

— Da vorbeşte odată ca lumea, diavole, strigă supărat Semion.

— Iacă spun, spun îndată... Numai să-mi vin în fire. A venit comisarul... strigă Petka şi, istovit, se aşeză pe podea.

Semion n-avu vreme să-i mai întrebe ceva. De afară se auzeau strigăte:

— Îl aduc, îl aduc!

— Ei, ei?... Pe cine-l aduc? întrebă neliniştit prietenul bărbosului, vîrîndu-se încolo şi-ncoace printre Bursuci.

— L-au prins pe diavol, tătucule. Diavolul s-a dus după zmeură, şi l-au înhăţat, îi răspunse Iuda liniştit, dar cu răutate, şi grohăi ca porcul.

— Ce fel de zmeură, frăţioare? Că nu-i încă vremea zmeurei, spuse prietenul bărbosului, crezînd de bună seamă că Iuda a vorbit serios.

— Lumină, aprindeţi o lumină, strigă unul.

Begunov aprinse opaiţul, dar cineva îl răsturnă îndată şi iar se făcu întuneric. În uşă se iviră cîţiva Bursuci, care îl aduceau pe cel prins.

— De ce nu faceţi lumină? strigă, tînguindu-se acelaşi glas de mai înainte.

Mişka aprinse un chibrit şi-l ridică sus deasupra capului. Pe pereţi prinseră a fugi în toate părţile umbre greoaie, îndesate şi hîde. Dar chibritul se stinse şi întunericul înghiţi iarăşi pereţii. Cineva aprinse în sfîrşit iar opaiţul şi lumină pe oaspetele necunoscut.

— Pe tine te-au adus acuma? întrebă batjocoritor Semion pe Polovinkin, care stătea în faţa lui.

Îl recunoscuse numaidecît, deşi trăsăturile feţii fostului comisar pentru aprovizionare din Hoţii erau cu totul schimbate.

— Tu eşti Semion Bursucul? întrebă triumfător şi cu glas tare Polovinkin şi i se uită drept în faţă.

— Eu sînt. Ei, şi? spuse Semion cuprins de nelinişte.

— Ai o scrisoare de la frate-tău!

Şi-i întinse pe palmă o scrisoare boţită, care mai că nu era făcută cocoloş. Opaiţul se stinse. Dar Semion mai izbuti să prindă, în ultima răbufnire a flăcării, batjocura de sub mustăţile lui Polovinkin.

Nedumerirea îi cuprinse pe toţi. Nu uitaseră încă de tot pe Brîkin. O nelinişte ciudată puse stăpînire şi pe Semion, nelinişte care amintea de aceea pe care o simţea în tinereţe ori de cîte ori îl întîlnea pe Pavel. Semion luă scrisorica şi o strînse în pumn. Din pricina întunericului, nimeni nu zări zîmbetul plin de amărăciune care i se aşternu pe faţă. Cineva aprinse iar opaiţul. Toţi aşteptau în tăcere, uitîndu-se la Semion cu ochi întrebători. Iuda îşi umflă obrajii şi şuieră cu dibăcie. Toţi înţeleseră tîlcul acestui şuierat.

— Eu am plecat, spuse Polovinkin, aruncînd o privire întrebătoare lui Semion, şi se întoarse, gata să pornească. Sau poate aveţi de gînd să mă ucideţi ? zise el deodată şi se răsuci, uitîndu-se nehotărît în jurul lui.

— De data asta nu te atingem, fiindcă eşti singur, îi spuse încet Semion, care ştia că Bursucii îl ascultau mai cu luare-aminte ca niciodată pînă atunci. Hai, pleacă.

— Poate că mă legaţi la ochi ? întrebă Polovinkin, fără să-şi dea osteneala să-şi ascundă zîmbetul batjocoritor.

— Nu, pleacă aşa ! spuse Semion, simţind cum de mînie i se ridică un nod în gît. Prietenului tău Brîkin i-am făcut felul. Ai auzit poate de asta ? adăugă el dinadins.

— Ce ? L-aţi spînzurat ?

— Nu aşa... cu puşca, spuse Jibanda, care se apropie dintr-o parte, legănîndu-se din şale.

— Păcat, spuse cu răceală Polovinkin. Nu făcea să strici un glonte pe unul ca el. Trebuia să-l atîrnaţi de-o cracă, ş-atîta tot.

— Poate că vrei şi tu să te duci unde ţi s-a dus prietenul ! Este loc destul şi pentru tine !

Şi Mişka îl plesni în glumă, dar destul de dureros, pe umăr.

— Parcă eu nu ştiu că sub pămînt e loc berechet, încuviinţă Polovinkin, ca şi cum n-ar fi simţit durerea loviturii lui Mişka. Ei, am plecat. M-aşteaptă căruţa.

Şi ieşi pe uşa deschisă a bordeiului.

Bursucii se dădeau deoparte, făcîndu-i loc să treacă. Înciudaţi şi nedumeriţi, se încurcau în tot felul de bănuieli şi erau mai gata să se înfurie, dar deocamdată tăceau. Aşteptau ca Semion să le dea un ordin. Polovinkin se îndepărtase, plecase de-a binelea, dar Semion tot mai stătea locului, îşi muşca buzele şi mototolea în pumn scrisorica. Îşi pipăia obrajii, asculta cu luare-aminte un zgomot închipuit şi făcea mii de mişcări aproape nevăzute, care-i dădeau de gol zăpăceala.

.. Noaptea, Jibanda veni în bordeiul de gardă. Nastia era trează şi şedea pe jumătate dezbrăcată lîngă masă. Somnul nu se lipea de ea. Ridică întrebătoare ochii către Mişka şi, cu o mişcare a capului, îşi dădu părul pe spate.

— Nu dormeai ? o întrebă Mişka, uitîndu-se prin bordei. De ce stăteai cu uşa deschisă ? Am venit să mai vorbim... Nădăjduiesc că n-ai să mă alungi ?

— Spuneai de uşă ? Aştept un musafir, răspunse ea tăios şi, întinzîndu-şi braţele pe jumătate goale pe masă, căscă. Mult ai de vorbit cu mine ?

Mişka se uita la un punct de pe gîtul ei.

— Rea mai eşti, Nastia, tare rea, îi zise el rar şi răguşit. Eşti frumoasă, dar rea la inimă. N-ai de ce să te temi de mine. Am venit să-ţi vorbesc ultima dată. Pe urmă, fă ce ştii.

— Nu cumva vrei să fugi ? întrebă ea c-un rîset şi se întinse alene, scoţîndu-şi tare pieptul înainte.

— Ah ! Rea mai eşti, zise Jibanda, clătinînd din cap, fără să-şi poată lua ochii de la gîtul ei gol. Ce tot stai aşa ? Aduni venin ?

— Doar ţi-am spus c-aştept un musafir... zise Nastia şi-şi ridică sprîncenele ; îi era ciudă că Mişka putea să fie atît de greu de cap. Şi de ce stai în picioare ? Stai jos. Ia spune-mi, unde ai de gînd să fugi ?... Sau poate vrei să te ascunzi chiar în buzunarul tău ?

Mişka oftă adînc şi holbă ochii, dar îşi birui numaidecît furia care-l cuprinsese. Gemu numai şi-şi netezi repezit mustaţa dreaptă.

— Nu rîde de mine, că nu-s cîine. Bagă de seamă, că pot să te şi omor. Te iubesc, şi dacă te iubesc înseamnă că am şi putere asupra ta.

— De unde ai tu putere asupra mea ? răspunse Nastia şi-şi muşcă buzele. M-ai scăpat de la moarte. Bine. Pentru asta ţi-am plătit.

Nastia se ridică, luă din cui scurta ei de piele, şi-o puse pe umeri şi se aşeză iar la masă.

— De ce mă chinuieşti aşa, Nastenka ? N-am venit aşa, numai ca să te văd... Am venit să-ţi spun că s-a isprăvit cu noi. Ne ducem la fund. Ţăranii au început să se frămînte. Iuda... Parcă cuprins de deznădejde, Mişka strîmbă din buze şi-şi netezi mustaţa. Se aude că şi-n gubernia vecină lucrurile încep să meargă anapoda pentru noi. Să ştii că ce-ţi spun e adevărat şi inima îmi porunceşte să ţi-o spun. Cît o ţine vara, om sta amîndoi prin păduri, iar apoi om lua-o iar de la capăt. Aici însă lumînarea noastră dacă mai arde o săptămînă. Apoi se stinge. Mişka coborî glasul. Semion n-are să plece, din încăpăţînare. Acuma parcă-i nebun... Are o idee fixă : ajutoare şi numai ajutoare. Rosia ! hoboti el răguşit şi-şi puse mîinile în şolduri. Rosia ! Parcă Rosia ar fi cine ştie unde, departe peste mări şi ţări. Da Rosia sîntem noi ! Iaca, şi eu sînt Rosia ! spuse Mişka, umflîndu-şi nările de mînie şi bătîndu-se cu pumnul în piept. De unde scoate, nătîngul, cuvinte aşa de răsunătoare ?...

Apoi îşi întoarse capul spre uşă.

— Nu-i nimica. E vîntul, îl linişti Nastia. Spune mai departe. Pe Semion îl aştept... Pînă cînd vine, poţi vorbi !

Mişka se legăna pe un scăunaş, uitîndu-se la braţele goale ale Nastiei. Setea arzătoare a patimei îl chinuia şi-şi coborî privirea grea în podea.

— ... se-nşală singur şi ne sapă mormîntul nostru, al tuturor. Nu te iubeşte. Capul îi e numai la gîndurile lui. Tu îi ţii numai loc de vin, îl îmbeţi... îmbeţi ca vinul, ca o otravă. Ia te uită cum îţi tremură nările. Da, la urma urmei, n-au decît să tremure... îi strigă Mişka, ca în

ceasul cel de pe urmă. Orice-ar fi, tot dragă-mi eşti. Ce să fac ? Şi Dunka tot pe altul îl dezmierda în mine... Şi tu m-ai otrăvit tot cu vorbe pregătite pentru altul... Mă ospătez ca un hoţ, cu ce rămîne de la ospăţul altora.

Şi rîse aproape schimonosindu-şi faţa.

— Unde-ai răguşit aşa ? îl întrebă liniştită Nastia.

Dar prinzînd privirea grea a lui Mişka, începu să tremure toată şi-şi strînse pe ea scurta de piele.

— E lună şi vremea s-a răcit iar. Ar fi tocmai timpul cel mai potrivit să plecăm.

Nastia se ridică, veni aproape de dînsul şi se aşeză pe marginea scăunaşului pe care şedea el.

— Ei, ai spus tot ce-ai avut de spus ? întrebă ea şi-l mîngîie pe păr c-un gest linguşitor.

— De ce faci asta ? şi, bănuitor, Mişka se trase puţin îndărăt.

— Stai şi ascultă. Eu te-am ascultat. Acuma ascultă-mă tu pe mine, zise Nastia şi cu o mişcare din umeri îşi aruncă scurta de piele pe podea şi se aşeză aşa, ca să-i poată vedea bine faţa. Bătăile repezi ale genelor ei lungi secătuiau voinţa furtunoasă a lui Mişka, cum secătuiesc nişte cofe, într-una cufundate, apa dintr-o fîntînă. Apoi urmă : Nu, nu-ţi întoarce capul. Uită-te la mine, drept în faţă... Da, aşa. Şi spune-mi, cum mă găseşti ? Sînt frumoasă sau urîtă ?... Hai, răspunde !...

— Daa... mugi Mişka abia înţeles. Drăguţă !...

— Bine... Ştiu că nu-i el acela care l-a ucis L-a furat pe Brîkin. Acuma toţi au să se supere pe el pentru că i-a dat drumul lui Polovinkin şi i-a lipsit de o distracţie pe toţi aceşti... ticăloşi, adăugă ea cu greutate, dar nici nu-i trecu prin gînd să-i pară rău de cuvîntul care-i scăpase. Şi eu, Mişka, îl aştept, şi fiecare picătură de sînge din mine mă arde... Cîte picături de sînge, atîtea focuri. Înţelegi ? Dă-ţi osteneala şi înţelege ! Nici nu ştii tu ce fel de om este Semion. E ca un şuvoi. Nici el nu-şi dă seama de asta. Noi nici nu vedem toate cîte le vede el, fiindcă sîntem mărunţi. Şi Nastia îşi încrucişă mîinile

după genunchi şi începu să se legene pe scăunaş. Apoi, îngrijorată, îşi lăsă ochii în jos şi adăugă : Ştii, Mişka... ce îngrozitor de greu e să iubeşti pe un om ca dînsul.

Nastia aiură aşa multă vreme, chinuindu-l fără milă pe Mişka. Semion veni tîrziu. Cînd dădură mîna, amîndoi căutară să-şi ascundă unul altuia sfiala care-i cuprinse. Nastia vorbea tare şi plină de bucurie.

— Ştii, Senea... strigă ea punîndu-şi mîna pe umărul lui Mişka ; acesta se uita plictisit la o omidă care se tîra pe masă. Omida se depărta din cercul de lumină al flăcării, şi cu cît se depărta, cu atîta i se lungea şi umbra. Mişka a încercat să mă convingă să fug... urmă ea. Nastia urmărea cu luare-aminte mişcările lui Semion. Nici n-apucă el să facă o mişcare cu mîna, că-l şi întrerupse : Nu te teme, că nu pleacă. Rămîne cu noi pînă la urmă. Ştii, Senea, Mişka-i şi el un băiat nici că se poate mai bun. Numai că... Nu ştiu cum să spun...

— Maică-mea m-a făcut pe cîmp, pe vremea secerii. Tocmai secera grîul nostru. Şi de aceea am ieşit aşa cum sînt, zise Mişka rîzînd batjocoritor şi ieşi în grabă din bordei, fără să se mai uite la Nastia.

XXI. ÎNTÎLNIREA DE LÎNGĂ NIŞTE TUFE DE IENUPĂR

Scrisorica semnată de Pavel, pe care o adusese Polovinkin, nu-l chema pe Semion la tratative în legătură cu Bursucii, cum greşit bănuise Iuda, chinuindu-le Bursucilor închipuirea, ci pentru cu totul altceva.

„Am tot auzit de tine, pînă am aflat că tu eşti Semion Bursucul... Aş vrea să te văd, ca să ştiu ce-ai devenit." Locul propus de Pavel pentru întîlnirea lor era o văgăună de la poala pădurii lui Krivonos, cam la o sută patruzeci de paşi de drum şi la douăzeci de un pin căzut. „Vino, te rog, mîine la amiază, prieteneşte şi fără arme, e-ajung şi vorbele. Şi vino, te rog, singur, fără însoţitori, pentru

că am să vin și eu singur." Tonul scrisorii suna așa ca și cum Pavel ar fi fost convins că Semion avea să primească.

Pe Semion, amintirea lui frate-său îl tulbura adînc. Îndată îl cuprinsese o amărăciune și o nedumerire. Nu se mai culcase în noaptea aceea, adică în cele două ceasuri care mai rămîneau pînă să se facă ziuă, după ce se întorsese de la Nastia, și-și petrecuse timpul șezînd pe buturuga lui, cu ochii la lunca pustie și așteptînd răsăritul. Soarele, peste măsură de grăbit, răsări deodată. Curînd, în aer avea să se simtă zăpușeala, însă deocamdată căldura era astîmpărată de rouă. Așa cum începea, ziua arăta să sfîrșească cu furtună, cea dintîi furtună primăvăratică însoțită de o ploaie cu găleata.

Cînd Semion porni spre locul întîlnirii cu Pavel, vîntul și începuse să ridice pe drum valuri de praf înecăcios. Tufișurile se zbîrliră și-și ascunseră frunzele de soare și de praf. Căruța lui Semion o mîna Barîkov, care îl mai luase cu el pe Suponev. Nu erau neînarmați. Pe fundul căruței, ascunse sub paie, se aflau două puști.

Soarele galben se ridica tot mai sus pe cerul curat, fără nici un nor și de un albastru atît de închis, încît părea negru. Asta văzu îndată și Barîkov.

— Ia te uită cum e cerul, arătă el cu biciușca. Parcă vine sfîrșitul lumii.

Suponev îi răspunse :

— Și cît e de întins... Și, deodată, răspunzînd parcă propriilor lui gînduri, spuse lui Semion : Ei, Semion Savelici, tu nu înțelegi ce-i în inima țăranului !...

Umblară așa o vreme. La a șaptea verstă de la bordeie întîlniră o căruță cu o femeie grasă din Popuzino. Căruța huruia, femeia sălta și-i săltau și obrajii. Semion opri căruța și întrebă pe femeie dacă Puterea sovietică se ține bine la ei sau dacă nu cumva se clatină. Merseră iar o vreme, pînă ce Suponev, care se scobea alene în nas, arătă spre un trunchi căzut și întrebă :

— N-o fi acolo ?

Semion sări din căruță și se uită împrejur. Afară de ei, nu mai era nimeni. Pe iarba fragedă nu se vedeau nici urme de copite, nici de roți. La dreapta, cam la o jumătate de verstă, șerpuia o văgăună mică. Malul văgăunii dinspre ei cobora drept în jos. Semion ordonă lui Barîkov să-l aștepte acolo, pînă ce va veni el sau va fluiera după dînsul. Semion stătu un răstimp lîngă văgăună, scormonind iarba cu bîta. Apoi se plictisi. Cu toate că purta o cămașă albă, soarele îl ardea. Se îndreptă atunci spre pădure, rupînd fără nici un rost, cu bîta, crengile uscate ale brazilor. Era în mai. Pochivnicul i se tîra sub picioare și pretutindeni înflorau mărgăritărelele. Florile alb-verzui, ca de ceară, atîrnau gingașe de crenguțe care parcă ascultau cu luare-aminte în liniștea dimineții pătrunsă de mirosul de putregai al pădurii.

„N-a venit încă, își spuse Semion. De-aici am să pot vedea dacă Pavel vine singur sau nu..." Numaidecît îi răspunse parcă un ecou din străfundul lui că nu venise singur, numai ca să se împotrivească măcar cu ceva voinței neînduplecate a lui Pavel, pe care o simțea de departe cum se apropie. Temîndu-se să nu scape clipa venirii lui Pavel, Semion începu să umble, chiar la marginea pădurii, descriind parcă niște cercuri. Deodată înțelese că mersul acesta în cercuri era un semn al neliniștii lui. Cîteva clipe, se luptă cu dorința nehotărîtă de a pleca înapoi, fără să-l fi văzut pe Pavel. Se opri și lovi cu bîta într-un brad gros. Bîta se rupse și capătul căzu aproape de locul unde el se oprise. Trecu mai departe, în mînă cu frîntura de bîtă care-i rămăsese, și simți urcîndu-i-se un val mai puțin de putere și mai mult de obrăznicie.

O ciocănitoare începu să bată într-un copac. Semion își lasă capul pe spate și se uită la ciocănitoarea care își toca, cu mișcări repezi și îndemînatice ale ciocului, hrana de coajă de pin. Ciocănitul ei neîntrerupt era des și repede. Pe Semion îl cuprinse o înțepeneală ciudată.

Sîngele îi năvălise în gît. Dar se uita mai departe la ciocănitoare şi la cerul care se vedea dincolo de ea... „Ia te uită, parc-ar bate cu ciocanul ! Eu unul n-aş putea bate aşa de repede ca ciocănitoarea, pentru că am capul mare, iar ea îl are mic." Gîndul acesta puse stăpînire pe el şi se prefăcu într-o idee fixă. Deodată, cuprins de curiozitate, începu să lovească cu fruntea în scoarţa copacului, căutînd să atingă iuţeala ciocănitoarei şi precizia loviturilor ei. Nu reuşi să atingă nici una, nici cealaltă. Mai încercă şi a doua oară, dar se întoarse deodată, fără să-şi dea seama de ce. Simţise cum îl cuprinde un tremur nervos. În faţa lui stătea Pavel. Îl recunoscu numaidecît, deşi între ei se înălţa, ca un perete de sticlă aburit, stavila anilor care trecuseră. Pavel cel şchiop şedea, în carne şi oase, pe trunchiul căzut, cu mîinile sprijinite pe genunchi şi urmărea îngîndurat pe bărbosul căruia îi venise în minte să imite o ciocănitoare...

— Nici nu te-am băgat de seamă, zise Semion, care se zăpăcise, şi se îndreptă spre frate-său. Eşti de mult aici ?...

— De vreo douăzeci de minute, răspunse Pavel, ridicîndu-se. Am stat aici tot timpul.

— Atunci de ce nu mi-ai spus că erai aici ? îl mustră supărat Semion.

— Am crezut că mă vezi şi că te prefaci numai că nu ştii că-s aici, îl lămuri cu simplitate Pavel. Apoi, drept să-ţi spun, nici nu te-am recunoscut, în acest om ciudat cu cămaşa albă...

Stăteau acum faţă în faţă, dar uitaseră să-şi dea mîna. Semion îşi mai freca fruntea şi urmărea înciudat cum punea stăpînire pe dînsul un sentiment neplăcut de nesiguranţă, care îl zăpăcea.

— Ce tare te-ai schimbat, spuse Pavel, după o clipă de tăcere. Barba asta... Parcă n-o aveai înainte...

— Ai dreptate, încuviinţă enervat Semion. N-aveam barbă, dar mi-a crescut mai tîrziu.

Sus în copac fluierau acum niște păsări pe care nu le vedeau. Un vînt ușor începu să bată, și doi pini își loviră vîrfurile unul de altul, scîrțiind.

— N-au ieșit încă ciupercile ? Nu știu de ce, dar îmi miroase tot timpul a ciuperci... spuse Pavel, făcîndu-se că nu bagă de seamă izbucnirea lui Semion.

— E prea devreme pentru ciuperci. Ciupercile care se găsesc acuma sînt viermănoase, spuse Semion și învîrti în aer frîntura de bîtă. Cele bune ies mai tîrziu, cam pe vremea secerii.

— Da-da... că nu degeaba ești tu acuma omul pădurii... Toate le știi... încuviință Pavel, grăbit. N-ai vrea să mergem mai în adîncul pădurii ? Și se uită cercetător la frate-său. Poate vrei să mergem încolo ? zise el și arătă înspre locul unde se îndeseau tufele de ienupăr și unde domnea veșnic întunericul.

Pavel urmări iarăși, cu privire de frate mai mare, mișcările lui Semion.

— De ce să nu mergem ? Haidem, încuviință Semion, și porniră alături. Va să zică, nu vrei să știi nimica de cei de-acasă ? Te-ai depărtat de tot de noi, Pavel... observă posomorît Semion, înconjurînd o tufă înaltă de ienupăr.

— Dar ce ? Au murit ?... întrebă Pavel și rupse din mers o crenguță de ienupăr, o frecă între degete și o mirosi.

— Nu le cînta prohodul înainte de vreme. Mama mai trăiește...

Și lovi cu bîta în furca unei ramuri de ienupăr. Craca se rupse și rămase atîrnată de un fir subțire de coajă.

Pavel părea că nu bagă în seamă toate mișcările lui Semion și mergea înainte trăgînd piciorul beteag, la care purta un toc ortopedic înalt.

— Mare zarvă ai mai făcut ! Uite, eu am venit pentru tine toomai de la Moscova. Ți s-a dus vestea pînă acolo, cale de trei mii de verste.

— Da. Facem zarvă... Ne căutăm drepturile luptînd, zise apăsat Semion.

— Dar tu ce eşti ? Eser ? întrebă liniştit şi curios Pavel şi se întoarse către frate-său.

— Ba-s anarhist... spuse Semion, repede şi batjocoritor, şi se uită şi el pieziş la faţa lui frate-său.

Faţa lui Pavel era rece şi de nepătruns, ca o carte scrisă într-o limbă necunoscută.

— Aha... Ei, s-auzim !...

Şi se opri, ca să-şi tragă tureatca cizmei care i se lăsase în jos.

— Ce tot te minunezi ? Vorbeşte deschis.

— Am făcut numai aşa. Mie-mi plac anarhiştii. Pavel părea că rîde. Am un bucătar care-i anarhist. Băieţii n-au de ce se plînge de el. Îşi cunoaşte bine meseria.

— Nu mă mai tot lua peste picior, se supără din nou Semion. Prea devreme aţi început să vă lăudaţi, voi şi Anton al vostru, de izbîndă. Aşteaptă numai să ne desfăşurăm, ş-atuncea... Semion se opri, ţintuit de privirea atentă a lui Pavel. Ei, ce te uiţi aşa la mine ?

— Dac-ar fi să-mi spui adevărul, sînteţi mulţi aici ? întrebă Pavel şi o părere de zîmbet îi ajunse pînă pe sub mustaţa scurtă.

— Noi ? Da ! Numai „zburători" sînt o mie, ş-apoi mai sînt... începu să se laude Semion în deznădejdea lui şi din nou văzu în faţa ochilor cartea al cărei înţeles nu-l putea pătrunde.

... Se apropiară de un loc unde se dezlănţuise cîndva o furtună. Printre tufele uriaşe de ienuperi, aruncate una peste alta, putrezeau aici trei copaci, smulşi cu rădăcină cu tot. Pavel se aşeză pe un trunchi, dar sub povara lui lemnul putred se lăsă în jos trosnind. Se mută atunci puţin mai încolo şi-i arătă lui Semion locul de lîngă el, dar Semion rămase în picioare.

— Bine, dar vreo sută sînteţi ? întrebă Pavel, încercînd în dinţi o boabă de ienupăr rămasă pe-o crenguţă încă de anul trecut.

— Socoteşte de trei ori o sută şi înmulţeşte cu zece. Are să iasă tocmai bine cîţi sîntem, răspunse Semion, aproape fără să gîndească.

— De ce te superi ? De bătut ne-om bate noi mai tîrziu. Nu de asta am venit acum, zise Pavel, ridicînd uşor din umeri. Sînt curios să ştiu ce-i cu tine... Glasul lui Pavel se îndulcise şi suna ca venind din inimă. Îndată ce se aşeză lîngă frate-său, pe Semion îl şi cuprinse din nou neliniştea. Sînt chiar foarte curios... urmă Pavel. Doar am aflat îndată că era vorba de tine. Am ajuns să fiu foarte curios atunci cînd e vorba de oameni. Nu te uita că... Pavel se încurcă şi faţa i se întunecă o clipă. Am în detaşament o sută patruzeci de oameni. Printre ei este şi un diacon. Da, da, nu te mira. Mai poartă ş-acuma plete. Da-i straşnic de pornit. A îndurat pe vremuri multe umilinţe. Ţi-l arăt eu pe urmă, dacă vrei. Mă uit cîteodată la dînsul şi nu-nţeleg de unde ia omul acesta atîta ură... Ei, dacă se întîmplă să nu-ţi iasă bine un model, înseamnă să-l arunci la gunoi ? Nu. Îl îndrepţi şi iese minunat. N-ai cum face altfel cu omul. Şi Pavel zîmbi acru. Omul este o necesitate istorică.

Semion nu prinse firul gîndului lui Pavel. Se uită la el şi i se păru că fruntea i se făcuse parcă mai bombată şi că buzele îi atîrnau veştejite. Pavel, care se uitase la un gîndăcel ce-i umbla pe palmă, urmă :

— Nu ştiu ce să fie cu mine. Să fi obosit ? Cînd e vorba să te gîndeşti la ceva mare şi însemnat, trebuie să faci asta în aer liber, de pildă sub cerul înstelat.

„Trebuie să faci asta în aer liber", atîta înţelese Semion din tot ce-i spusese frate-său Pavel.

Amîndoi se gîndeau acuma fiecare la altceva. Ienuperii din jur păreau că întruchipează tîlcul tăcerii celor doi fraţi.

Ienupărul este un arbust ghimpos, neprietenos şi perfid, care nu te lasă să te apropii de el, şi plin de severitate faţă de viaţă ; de bună seamă, e cel mai înţelept dintre toţi arbuştii noştri. Tufele de ienupăr, cu inelele lor albăstre-trandafirii, cresc anevoie şi cu zgîrcenie, şi mirosul care izvorăşte din fiecare inel aminteşte de linişte, de pace şi de înţelepciune. În locurile întunecoase unde creşte ienupărul, aproape că nu-i iarbă. Nestingherite de om, tufele de ienupăr creşteau aici înalte şi dese, şi frunzele lor aveau nuanţe albastre-străvezii. Numai pe fundul rîurilor adînci se află acelaşi albastru şi aceiaşi tăcere.

Fraţii şezură încă multă vreme pe trunchiurile acelea pe jumătate putrede. Sus, într-un copac, un cuc îşi făcea cu glas răsunător neînţelesele lui socoteli.

Tot uitîndu-se la gîndac, Pavel întrebă pe Semion ce anume îl făcuse să se apuce de nişte fapte aşa de reprobabile. Semion îi repetă ca pe-o lecţie învăţată pe de rost tot ce spusese în ajun Bursucilor. Era frămîntat de gînduri şi scobea în pămînt o gaură cu frîntura lui de bîtă. Toată neîncrederea lui de la început faţă de Pavel se risipise fără urmă. Cînd isprăvi de vorbit, numai gaura din pămîntul moale al pădurii rămase drept mărturie a frămîntării lui.

— Multe năzbîtii ai mai făcut aici, spuse Pavel în timp ce, cu gîndul aiurea, acoperea cu vîrful cizmei gaura pe care o făcuse Semion. Desigur că n-am venit să te conving dar, fiindcă tu ai început vorba, ascultă-mă acuma şi pe mine.

Groapa pe care o făcuse Semion se tot umplea şi curînd se făcu una cu pămîntul din jur, iar un firicel de iarbă, ajuns acolo din întîmplare şi ieşind afară numai cu vîrful, voia parcă să dovedească că niciodată nu fusese aici vreo groapă şi că aşa crescuse el de cînd lumea. Apoi vorbi Semion şi, în timp ce vorbea, goli iarăşi groapa. Dar Pavel o astupă din nou. Amîndoi făceau aceste gesturi în mod mecanic, fără să-şi dea seama. Deodată, parcă înte-

leşi mai dinainte, se sculară amîndoi şi stătură aşa, nehotărîţi, cîteva clipe. Apoi Pavel nimeri cu tocul ortopedic în groapa pe care tocmai atuncea o umpluse.

— Îţi aduci aminte, Paşka, cum am plîns atunci amîndoi în beci ?... spuse cu tristeţe Semion, ridicînd sprîncenele, şi aruncă departe capătul de bîtă.

— Ce-mi tot miroase mie a ciuperci ? mormăi Pavel, ca şi cum n-ar fi auzit ce-i spusese Semion.

Tot mergînd alături, fraţii ieşiră din desiş.

— Uite ce voiam să-ţi spun, urmă Pavel. Voi tot aveţi să veniţi la noi... Şi nu numai pentru că vă apărăm pămîntul. Nu de asta. Dar pentru că fără noi nu-i pentru sat nici o ieşire. Ai să-ţi dai seama şi tu de asta. Şi nu eu am să te judec. Viaţa are să te judece. Îţi spun deschis că am să distrug mîna ta de oameni. Noi făurim, nu ştiu cum să-ţi spun ca să înţelegi, noi făurim o lume nouă, iar tu ne stai în cale... Ia uite şi ciuperci. Spuneai că n-au ieşti încă ciupercile.

Şi Pavel se aplecă peste o cioată.

— Acestea-s otrăvitoare, spuse în treacăt Semion şi se cutremură.

Tăcuţi merseră alături pînă la poala pădurii.

— Calul meu e legat acolo, în văgăună, spuse Semion în treacăt.

Îi era ruşine de frate-său că nu venise singur şi călcase astfel învoiala.

— Şi al meu tot acolo-i, îi răspunse Pavel şi strecură o privire piezişă către Semion.

...Se apropiară de văgăuna pe malul căreia era un alun şi se uitară numaidecît unul la altul, zîmbind cu ironie. Nici Pavel nu venise singur. Dar nu asta îl miră. Călăreţul care îl însoţea pe Pavel, un tînăr ostaş în cap cu o căciulă căzăcească, şedea în căruţa lui Semion, alături de Bursuci, şi le spunea ceva cu însufleţire, accentuînd tare unele cuvinte, după cum simţea cele povestite. Barîkov şi Suponev îl ascultau amîndoi, plini de atenţie şi de respect.

Fumau tustrei prieteneşte şi parcă nici n-ar fi fost între ei vreo pricină care să-i facă să se bată, poate chiar şi a doua zi, într-o luptă care putea fi ultima pentru dînşii.

— Vezi cum se întorc lucrurile ? rosti Pavel cu dojană.

— Zău aşa, Pavel, abia ne-am dat puţin deoparte şi uite ce paşnic stau de vorbă. Ce-ar fi fost dacă nu eram noi doi ? spuse Semion, împingîndu-l uşor pe frate-său.

Pavel ridică din umeri.

— Ascultă ce-şi spun, zise el cu răceală. Judecînd după frînturile de vorbe care ajungeau pînă la ei, băiatul înalt, cu căciula, istorisea cum au înăbuşit ei rebeliunea unor dezertori. Vezi, acuma al meu îi convinge pe-ai tăi, zise Pavel, zîmbind doar din ochi.

— Mitka, urlă Semion cît putu de tare, ieşind din tufiş. Adă aici căruţa...

Cei de jos se zăpăciră. Barîkov stinse cu degetele ţigara pe care n-o sfîrşise de fumat şi-şi băgă mucul în păr. Lunganul cu căciulă îşi făcea de lucru pe lîngă cai.

— ...Şi să spui lui Anton al tău, strigă Semion urcîndu-se în căruţă, că Bursucii-s grei de cap şi nu vor s-o lase mai moale.

— Bine. Am să-i spun... spuse rîzînd Pavel, care şi încălecase.

Piciorul beteag nu-l oprea pe Pavel să se ţină bine în şa.

XXII. UN CAPITOL ALCĂTUIT DIN CRÎMPEIE RĂZLEŢE

Barîkov, care se ştia vinovat, biciui caii. După ce trecură vreo două verste de la văgăuna unde se opriseră, se întoarse către Semion şi-i spuse :

— Ţine, Semion Savelici, c-are să-ţi prindă bine. Şi-i întinse un revolver. Ştii ? Tocul era deschis, şi nu m-a răbdat inima...

— Lunganului i l-ai șterpelit ? întrebă Semion, care se înveselise și zîmbea acum batjocoritor.

Și cît dură drumul suci într-una în mînă revolverul șterpelit cazacului.

Drumul trecea pe lîngă poala pădurii. Cam după a patra verstă, acolo unde drumul cotea după o limbă de pădure, Semion auzi un scîrțîit regulat de opinci de curmei și, în aceeași clipă, văzu venind înspre căruță niște oameni cu saci de împletitură de scoarță de tei în spinare. Erau peste douăzeci de bărboși, tot bordeiul douăzeci și trei. Tătărușul, singurul tînăr dintre ei, mergea și el tăcut, ca și ceilalți.

— Încotro ați luat-o ? strigă speriat Semion, sărind din căruță.

Bărboșii, îmbrăcați toți cu caftane groase de șiac, se opriră în jurul lui, în semicerc, cu ochii în pămîntul galben-roșcat, în care se amestecau nisipul și lutul, și-și ștergeau acum toți fața cu mîneca.

Era zăduf și abia de puteai răsufla. Pe cerul nespus de negru pluteau nori ușori, cu marginea de jos netedă și tivită cu vîrșat, care păreau niște petale albe uriașe.

— Cică s-ar fi făcut pace !... spuse oftînd bărbosul cu părul castaniu-deschis, chiar acela care în ajun susținuse pe Semion mai vîrtos decît se cuvenea.

— Ne-am luat înapoi pămîntul și acuma n-are cine să-l are, adăugă după cîteva clipe prietenul lui și, aruncîndu-și ochii triști asupra mîinii lui Semion, care tot mai ținea revolverul, urmă : Ascunde bazacovenia asta, pentru că, mai știi... poți să scapi un glonte.

— Ce-i asta, măi fraților ? spuse Semion, care se fîstîci și ascunse revolverul în paiele căruței. Ați încurcat ițele și acum vreți să vi le descurce altul ?

Căută cu ochii altă pereche de ochi care să-l aprobe și dădu în sfîrșit de aceia ai tătărușului, care se uita la el fără să clipească.

— Sarui, sat la mine, gata răzmeriţa ! izbucni tătărușul cu o vădită nesinceritate şi pe loc amuţi.

— Uite, şi cu Polovinkin... spuse cu dojană unul dintre bărboşi, lăsîndu-se cînd pe un picior, cînd pe celălalt. Toată casa mi-a întors-o pe dos ; mi-a scos pînă şi zarzavatul din grădină. Am venit la tine pentru că mi-am spus că, de-aci-ncolo, am să pun eu mîna pe el. Da tu l-ai lăsat să plece fără nici un folos pentru noi. Degeaba, Semion Savelici... n-ai în tine simţămîntul dreptăţii. M-ai jignit cumplit, amarnic m-ai jignit... Şi dacă nici eu nu te-am slujit cu credinţă...

— Nu mie mi-ai slujit, Prokofi, îi tăie vorba Semion. Aici e o treabă obştească. Să pleci tocmai acuma, nu şade frumos.

— Sigur că asta-i treabă obştească, încuviinţă nemulţumit Prokofi şi se dădu mai la o parte. Numai că noi nu ne-am tocmit la tine.

— „Nu şade frumos"... îl îngînă un vomic, spătos şi cu o pălărie înaltă, clătinînd din cap cu amărăciune. Vrei să spui că nouă nu ne şade frumos ? Ai o frunză de urzică în loc de limbă, Semion Savelici. Să ştii că cineva a aruncat o hîrtie unde spune c-au pus preţ pe capul tău şi că ne plătesc peşin dacă te dăm pe mîna judecăţii. Da te-a atins cineva din noi măcar c-un deget ? Ei, spune, te-a atins ?

— ...Şi cîte parale ! oftă amărît prietenul bărbosului.

Semion se uita la bărboşi pe sub sprîncene.

— Dacă-i aşa, fraţilor, drumurile noastre se despart.

Şi Semion ridică din umeri şi înjură urît. Se urcă încet în căruţă. Bărboşii nu se mişcau din loc. Barîkov dădu iarăşi bici cailor şi căruţa o luă la goană pe drumul bătut, însoţită de privirile triste ale bărboşilor. Semion nu-şi întoarse capul.

După ce căruţa se depărtă cu vreo sută de stînjeni, cineva strigă din urmă ·

— Eheı... Semion ! Opreşte !...

Barîkov struni caii. Semion întoarse capul. Bărboşii erau tot acolo unde-i lăsase, numai că trecuseră de cealaltă parte a cotiturii şi vorbeau cu aprindere. Cel mai tînăr dintre ei venea în fugă spre Semion, făcîndu-i semn cu mîna să rămînă locului.

— Semion Savelici, uite ce-i : bătrînii m-au rugat să-ţi spun că, măcar că i-ai înjurat, nu-ţi poartă pică. Şi încă ceva : dacă cumva o să aveţi nevoie de pîine, să trimiteţi la Otpetovo. Om găsi noi să-ţi strîngem ceva.

Bărboşii începură iar să strige.

— Dar ce-or mai fi avînd să strige ? spuse trimisul şi ascultă cu luare-aminte. Apoi dădu nedumerit din cap. Mai staţi o clipă. Mă duc să văd ce-i şi mă-ntorc numaidecît.

Trimisul fugi îndărăt. În săculeţul de curmei de tei îi clempăneau tare catrafusele. Semion aşteptă, zgîriind cu unghia coşul căruţii.

În sfîrşit trimisul se întoarse.

— Uite ce-i... strigă el, oprindu-se la vreo zece paşi de căruţă. S-au răzgîndit, frăţioare. Prokofi zice că mai bine să nu-ţi dăm pîine. C-a doua oară n-au să ne mai ierte. Nu mai trimite pe nimeni, că nu-ţi dăm nimica. Să fii sănătos şi descurcă-te cum poţi...

Şi trimisul îşi scoase căciula şi se uită într-însa cam încurcat, ca şi cum ar fi găsit acolo ceva care să-i fie de mustrare.

— Dă-i drumul, Mitri ! spuse repezit Semion printre dinţi şi, smulgîndu-i biciul, puse mîna pe hăţuri şi începu să dea în cai.

Parcă ar fi vrut să gonească iepele acestea ale Gînsacilor pînă ce aveau să crape. În cumplita deznădejde care-l apucase, dădea în ele cu o mînie nemaipomenită, fără să se uite unde nimerea, peste crupe, peste urechi, peste cerc, peste hamuri. Bărboşii rămăseseră în urmă şi dispăruseră acum de mult în norii de praf, dar căruţa tot mai alerga pe drumul nisipos ca pe o podişcă de

lemn ; şi roţile, şi osiile, şi armele de pe fundul căruţei huruiau. Cînd nu mai rămase decît o verstă pînă la bordei, Semion vru să treacă hăţurile lui Suponev :

— M-am săturat... Ţine, Efim, şi mînă tu !

— D-apoi ce să mai mîn ? răspunse Efim fără să pună mîna pe hăţuri. Acu ucide-le tu pînă la capăt. Că doar nu-s iepele noastre.

Bursucii se îngrămădiseră într-o poieniţă între bordeie unde fuseseră tăiaţi copacii, şi urlau. Semion îşi dădu seama încă de departe că lui Mişka, care stătea pe o ridicătură rămasă de la un bordei prăbuşit, îi venea greu să ţină piept mulţimii. În picioare, cu pieptul scos afară, roşu la faţă ca un rac, Mişka asculta cu încordare pe un ţăran ciolănos, cu cămaşa ruptă, care se vîra într-însul şi-i vorbea, gesticulînd cu palmele întinse. Faţa lui Mişka ardea ca para focului, iar a ţăranului era ameninţătoare şi împietrită ca un pumn. Ceva mai deoparte şi tot pe o ridicătură stătea un ţăran cu nişte pantaloni de molton vărgat şi cu faţa însîngerată ; din cînd în cînd scîncea, îşi trecea degetele scurte peste faţă şi se uita, dînd din cap, la mîna mînjită de sînge. Nu departe de aceştia stătea Iuda, înconjurat de „zburători". Un zîmbet şters îi rătăcea pe faţa palidă şi părea să nu-i pese de loc de neorînduiala din jurul lui.

— Ei, ce faceţi aici ? strigă Semion, ivindu-se din spatele lor.

Îl primi un vuiet duşmănos şi îndîrjit. Observaţii răutăcioase, pline de venin, curgeau din toate părţile. Abia acum înţelese Semion că n-ar fi trebuit să plece în dimineaţa aceea.

— Nu-i timpul acuma să mă înlăturaţi. Aşteptaţi, că plec eu singur... le aruncă el în faţă, plin de dispreţ şi de furie. Apoi se întoarse către ciolănosul cu cămaşa ruptă : Ce-i ?... Hai, spune !

Omul făcu un pas îndărăt, parcă-l lovise cineva. Dar numaidecît se bătu peste şolduri şi, aplecîndu-se, împinse spre Semion pe ţăranul cu faţa plină de sînge.

— ...Se poate una ca asta ? Se poate purta cineva aşa cu un om ? Are cineva dreptul să se poarte în felul acesta cu un om ? întrebă el, şi numai că nu sărea în sus. Vezi, sînge, sînge ! Na, ia-ţi-l ! Şi repede, cu gesturi de stăpîn, atinse cu degetele faţa însîngerată a vecinului şi mînji cu sînge cămaşa albă a lui Semion. Ia uitaţi-vă, fraţilor, cîtu-i de roşu sîngele care curge dintr-însul !...

— Stai, frate, nu mai trăncăni atîta, îl opri Semion cu liniştea omului furios şi-l apucă cu putere de umăr. Ce tot urli ca o femeie în chinurile facerii ?

— Aţi auzit, fraţilor ? Aţi auzit cum pîrîie ? strigă ca apucat ciolănosul, zbătîndu-se ca un ţipar în mîna lui Semion. Vrea să-mi sfarme umărul, să mă nenorocească, pentru că spun adevărul... Săriţi, măi, de mă scăpaţi.

Bursucii începuseră să şuşotească între ei, şi condamnarea care li se citea în ochi era rece şi neînduplecată. Totuşi, cine ştie din care pricină, nu se hotărîră să se amestece.

— Ce s-a întîmplat, Mişka ? Lămureşte-mă şi pe mine ! spuse Semion lui Jibanda, cu ton ca de interogator. Răspunde-mi, căci pe tine te-am lăsat aici. Şi răspunde tare, ca să audă toţi...

— Bordeiul al douăzeci şi treilea şi bordeiul al nouălea au plecat, răspunse în silă Mişka şi, nemulţumit, îşi întoarse capul ; după o clipă, mai adăugă : Şi-al zecelea.

— Raportează mai departe !

— Afară de asta, a mai venit un ţăran de la Popuzino după ajutor. La ei a început încă de aseară... Am încercat să-i conving, dar nici gînd să mai asculte de ceva.

— Da pe acesta de ce l-au bătut pînă la sînge ?

Mişka tăcea. Amuţiră şi Bursucii. Numai cel cu pantalonii de molton vărgat mai scîncea şi se uita cu înţeles la cei din jurul lui.

— Hai să-ţi spun eu... se oferi deodată Iuda, ieşind din mijlocul „zburătorilor".

— Spune, încuviinţă Semion şi, chiar în clipa aceea, închipuindu-şi cam despre ce ar putea fi vorba, începu să caute cu ochii printre Bursuci.

— Nu i s-a întîmplat nimica. E în bordei la tine... în afară de orice primejdie, fu cel dintîi lucru pe care i-l spuse Iuda, care prinsese privirea lui Semion şi voia să-l liniştească. Apoi coborî glasul: Cît ai lipsit, au vorbit de dînsa. Pe mine nu mă priveşte asta, da ceilalţi sînt furioşi că numai tu şi cu Mişka... v-aţi desfătat cu dînsa pe furiş, ca să nu ştie nimeni. Nu mai vorbesc de faptul c-ai ocupat un loc la care n-aveai nici un drept. Da mai ai ş-afară de asta destule păcate. În timp ce vorbea, Iuda îşi curăţa unghiile una cu cealaltă... Poate vrei să ne înţelegem ca doi oameni cinstiţi? N-ai decît să-mi spui, că-i strunesc eu îndată. Şi atinse cu degetul mîneca lui Semion. Îmi faci un serviciu, îţi fac şi eu unul! Hai, spune!...

— Am să te împuşc... răspunse cu glas răguşit Semion şi dădu deoparte mîna lui Iuda. Sudoarea curgea de pe el şiroaie.

— Şi unde vrei să mă nimereşti? întrebă batiocoritor Iuda.

Mai rămase o clipă locului şi trecu apoi la o parte.

Deodată Bursucii începură să urle. Ciolănosul stătea nelinişti, şi nehotărît, neştiind cum s-au isprăvit tratativele lui Iuda. Cel cu pantalonii vărgaţi îşi şterse sîngele de pe nas care se închegase şi se prefăcuse în zgrunţuri. Evgraf Podpreatov zgîria cu unghia scoarţa unui copac, parcă voind să arate că n-avea nici în clin nici în mînecă cu toată treaba asta.

— Ei, şi cum rămîne atunci? întrebă Iuda, care iar se întorsese în mijlocul „zburătorilor".

— Uite, așa rămîne! strigă batjocoritor Semion. Aveți dreptate, frații... N-are nici un rost acuma să ajutăm pe alții sau să-i sprijinim pe cei din Popuzino.

Și fluieră în bătaie de joc, de felul în care rămăseseră cu gura căscată Bursucii.

Niciodată nu fusese Semion atît de obraznic cu oamenii lui.

Iuda nu prevăzuse această ieșire și se zăpăcise:

— D-apoi cum așa? Vorbeai doar tot timpul chiar tu de întăriri. Ar trebui să pornim chiar acuma.

— Ba eu spun ca să nu pornim de loc, răspunse Semion, ridicînd glasul, și dădu să plece, urmărit de vuietul nedumerit al Bursucilor. De-acuma-ncolo s-a isprăvit cu jocul nostru. Iar cine vrea să se ducă acasă, n-are decît să se ducă, strigă el cînd se depărtase. Dati-i drumul... Duceți-vă unde vreți!

...În bordei era răcoare, întuneric și locul părea strîmt. Nastia vorbea grăbită într-una.

— ...eram sus cînd a dat Mișka într-însul. Cel cu pantalonii vărgați a spus nu știu ce, urît, de mine. Mișka i-a spus să mai zică o dată și acela a repetat. Atunci am fugit.

Larma pe care o făceau Bursucii nu ajungea pînă aici. Se auzea numai un șoarece care rodea în perete.

— ...am văzut pe unul din Popuzino, care venise călare. Nu-nu... n-avea barbă. M-am apucat să-l descos. A început să se încurce și a luat-o din loc. Altceva nu știu... Cînd am ieșit dimineața, bătea clopotul a primejdie. A bătut multă vreme, pesemne ca să auzim și noi...

Semion bătu în lemnul cu care era căptușit peretele.

— ...vrei să sperii șoarecele? De-un ceas de cînd îl tot aud. A început mai încolo, da acuma a venit mai aproape. Ascultă, de ce-ai plecat din mijlocul lor? Trebuia să fi rămas cu dînșii. Locul tău e acuma alături de ei.

Se auziră pași. Apoi Jibanda intră în bordei și ușa se închise c-un pocnet.

— Aicea sînteţi ? strigă el gîfîind, parcă se luptase cu cineva piept la piept.

— Ei, ce se aude acolo ? întrebă Nastia. Tot mai strigă?

— Tot ! Mişka trecu în întuneric şi, judecînd după glas, se aşeză pe cuptor. Se lovi pesemne cu cotul de coş, căci trase o înjurătură zdravănă şi dădu în coş cu pumnul.

— M-au alungat, strigă el, şi tremura de furie.

— Las' că mă duc eu la dînşii, pentru că din pricina mea a început toată cearta, spuse Nastia hotărîtă şi se ridică în picioare.

— Ba nu, n-ai de ce te duce, spuse cu încăpăţînare Mişka. Treaba a început să se cam strice pe-acolo. Nu te duce.

— Lasă-mă. Ducă-se dracului toate ! spuse Nastia, încercînd să se descotorosească de dînsul.

— Stai aici îţi spun, îi strigă cu asprime Mişka, care se lovi iar de coş şi iar înjură.

— Senea, de ce nu-mi spui tu să nu mă duc ? Spune. Că de nu, să ştii că mă duc, zise Nastia cu glasul frînt.

Dar Nastia nu se urni din loc. Timpul trecea. Iarăşi se deschise uşa. De data asta intră Prohor Stafcev, care sprijini uşa c-o cioată, ca să rămînă deschisă.

Şuviţe de lumină, verzi şi galbene, oglindite de frunziş, năvăliră în bordei.

— Stai cu noi, tătucule, mormăi Mişka, cîrnind din nas. Nu cumva au ajuns la cuţite ?

— Au plecat în marş, bombăni Stafeev nepăsător şi vlăguit. Apoi se aşeză pe o cioată şi-şi puse mîinile pe genunchi. Au plecat cîntînd.

— Trebuie opriţi ! Numaidecît opriţi !... Se duc la moarte, sări în sus Semion, ieşit din fire. În Popuzino e linişte. Asta-i o cursă a lui Anton ! Mişka, fugi după dînşii şi-i opreşte... Adu-i înapoi.

— Nu mă duc !... răspunse Mişka după o clipă. Mai dă-i în...

Şi trase o înjurătură.

— Mă duc eu, spuse Nastia, după ce se gîndi puțin, și dădu să iasă.

— Stai, ți-am spus, strigă Mișka și se repezi după ea, o ajunse lîngă ușă și o trase spre el.

— Mișka, îți ordon să te duci, porunci Semion cu un glas hotărît, parc-ar fi vrut să-și încerce puterile. O pată verde îi cădea pe față, făcînd-o să pară tot atît de neînsuflețită ca și ochii lui închiși. Ai auzit ?

— Ce să-mi mai poruncești, băiete ? Că doar nu mai sîntem la război ! Acuma nu mai ești nimic. Și l-au ales acuma de șef pe Iuda. Iuda i-a dus... Și tot Iuda a făgăduit să-i aducă înapoi, spuse Stafeev.

— Ce să-i mai aducă înapoi !... zise Semion încetișor, făcînd un gest cu capul înspre Mișka. Au să-i secere pe toți.

— N-ai decît să te duci tu, mormăi Mișka, îndreptîndu-se spre ușă.

Nastia se repezi după el, ca să-i spună ceva.

— ...de cînd ți-am spus că trebuia isprăvită povestea asta, zise sentențios Stafeev, netezindu-și barba. Mai mare pozna !... Poate să tragă o pereche de găini un car de fîn ? și rîse.

— ...Ba nu-i așa ! strigă Semion, sărind în sus. Strînse din ochi și ridică pumnul, gata să lovească. Minți ! Altfel îmi vorbeai...

— Ce ridici mîna ? răspunse liniștit Stafeev. Sigur că-ți vorbeam altfel. Stăpînului i se spune numai ce-i place să audă. Ești un prost.

Și rămase locului în bordei.

Planul comisarului Anton era cum nu se poate mai nimerit. Bursucii trebuiau dezbinați, iar cea mai puternică parte din ceata lor trebuia atrasă în cîmpia deschisă de la Popuzino. Să fi luat bordeiele de aproape era cu neputință. Prea multe primejdii putea să ascundă pămîntul răscolit, și Anton n-avea obiceiul să pună în primejdie

viaţa oamenilor lui. O dată cu încercuirea lui Iuda, era prevăzut şi atacul împotriva bordeielor. Oamenii înaintau, cercetînd şi hăituind fiecare palmă a pădurii Bursucilor. Trecuseră însă acum de linia bordeiului de gardă şi nu întîlniseră pe nimeni. Darul de a convinge al lui Iuda era în adevăr foarte mare.

Dinspre cîmp ajungea pînă la pădure ţăcănitul mitralierelor şi aerul spumega de atîta zgomot. În mestecănişul de la poala pădurii, lîngă crucile lui Brîkin, care se înverzeniseră cu timpul, şedeau Nastia şi cu Semion şi trăgeau cu urechea. Soarele roşu-încins, de culoarea zmeurei, se revărsa peste frunzele mestecenilor, scăldîndu-i într-o lumină cafenie-tulbure. Pe cer apăru un nor, parcă gata să se prăbuşească.

— ...Stai aici, spuse deodată Nastia, după ce se gîndise cîteva clipe. Am să încerc... Mă duc s-aduc caii.

Semion făcu o mişcare de nerăbdare cu mîna. Nu puteai şti dacă din pricina Nastiei sau a roiului de ţînţari care-i jucau în jurul feţei.

— Rămîi aici... Mă întorc îndată.

Şi Nastia începu să alerge înspre bordeie, fără să se mai uite înapoi.

Tocmai în clipa aceea răsună în pădure cea dintîi împuşcătură, care se desfăcu numaidecît în zgomote mici şi neînsemnate, repetate de orice copac, de orice creangă, de orice frunză. Erau oamenii lui Anton, care întîmpinaseră în partea dinspre miazăzi a bordeielor pe Jibanda. Acesta începu să fugă, şi ei se luară după dînsul. În desiş, izbuti însă să-şi înşele urmăritorii. Dăduse în fuga lui de o cioată, o aruncă la stînga, şi zgomotul, pe care îl făcu cioata căzînd, mînă pe cei de pe urma lui în stînga. Jibanda se strecură neauzit în dreapta şi, peste o clipă, răsări chiar în locul unde Nastia îl aştepta pe Semion. Nastia era călare, cu faţa spre marginea pădurii, şi ţinea în mînă şi dîrlogii celuilalt cal. Nu văzu că acel care se apropiase era Mişka.

— Vino aici şi-ncalecă... spuse ea repede şi aproape liniştită, dînd drumul din mînă frîului iepei celei murge.

Mişka sări în şa şi amîndoi se avîntară în pădure, în mestecăniş. Abia aici dădu Nastia cu ochii de Jibanda.

— Descalecă ! îi strigă ea cu glasul ascuţit. Faţa-i păli şi se uita cu ochi rotunzi la nepoftit. Calul e pentru Semion, nu pentru tine. Descalecă !

— Semion e-acolo !... Mişka arătă nehotărît undeva înaintea lui. Sîntem urmăriţi.

Şi lovi cu cozorocul şepcii calul Nastiei peste ochi.

...Găsiră scăpare în meştecănişul care se întindea pînă departe. Urmăritorii, ajunşi la bordei, se opriră şi-l cercetară cu aceeaşi băgare de seamă care o arată copiii, cînd dau de un cuib de viespi. De departe se mai auzeau împuşcături rare, dar în cîmpul deschis, în care se aflau acum, n-aveau de ce se teme de ele. Caii îi duceau repede, parc-ar fi ştiut încotro îi purtau, şi pentru ce anume...

Furtuna era gata să izbucnească. Soarele mohorît se acoperi cu nori vineţi, bătînd în negru. Vîntul, care se înteţise, aducea dinspre răsărit zăduf şi valuri de praf uscat şi usturător. O parte a celui mai întunecat dintre nori semăna cu un cap de piatră însufleţit. Dunga care înfăţişa sprînceana capului se ridica într-una, pînă ce linia orizontului se apropie şi începu să mugească înăbuşit. Apoi soarele dispăru şi aerul se umplu de răpăitul şuierător al ploii.

Cei doi călăreţi alergau fără să-şi încetineze mersul. Picături mari de ploaie începură să-i biciuiască, şi vîntul mătura pe cîmp, asemenea unei mături uriaşe, praful amestecat cu şomoioage de iarbă şi buruieni mai mari. Fulgerele izbucneau tot atît de dese ca şi picăturile de ploaie. Puternică şi frenetică, această primă furtună de primăvară era ca cea dintîi patimă cu neputinţă de stăvilit a unui om tînăr.

Ploaia se mai domolise, dar călăreții tot mai galopau. Vîntul mută norul spre apus, cerul se albăstri și-și scutură ultimele picături mari pe pămînt. În spărtura albastră a cerului apăru deodată luna tînără și veselă, parcă acum, nou-nouță, bătută din argint. La stînga, sub curcubeul șters, se mai vedeau brăzdînd cerul în depărtare perdele cenușii de ploaie. Acolo unde ajunseră cei doi călăreți, aerul se încălzea tot mai mult. Luncile se înecau în mireșme Întunericul se lăsa repede.

— Nu mai pot... Mă doare tot trupul. Și-s udă leoarcă, strigă Nastia, apoi opri calul și descălecă în iarba udă. Se și așezase, cînd deodată rămase o clipă atentă, trăgînd parcă cu urechea la ceva nevăzut, și încremeni, privindu-și țintă pîntecele, cu ochii ei încercănați și speriați.

Mișka se așeză alături de dînsa și-i cuprinse mîna în mîinile lui.

— Știi, Mișka... începu ea, dar numaidecît se fîstîci. Cuvintele ei sunau a nedumerire și a tînguială. Îmi pare că sînt...

Nu isprăvi și începu să plîngă.

Șezură așa pe iarbă, fără să se gîndească nici unul la Semion. Se lăsase frig. Ceva mai încolo pășteau caii.

Cînd totul se liniști, Semion ieși din adîncul pădurii și o apucă spre Hoții. Cizmele găurite se umflaseră de apă și-l băteau. Se așeză pe o cioată, se descălță și le aruncă în tufiș. Apoi porni desculț mai departe. Ploaia mare gonise prin izbe santinelele lui Anton. De altfel Anton nici nu se aștepta să mai fie atacat. Furtuna trecuse și se lăsase o liniște deplină. Pretutindeni curgeau pîraiele, iar lîngă izba Buhăitei cădea o adevărată cascadă.

Toată vremea cît merse prin Hoții nu-l opri nimeni. Satul era pustiu. Pînă și copiii, cărora le place totdeauna să se bălăcească cu picioarele în noroiul lipicios, nu se zăreau nicăieri. Nu se vedea nici o lumină. Izbele stăteau triste și cu geamurile întunecate, parcă era toamnă tîrzie.

În drum, o întîlni pe Suponeva cea bătrînă. Aceasta dădu să se tragă înapoi, dar răspunse totuşi la întrebarea lui Semion. După aceea se îndreptă spre casa lui Babinţov, de la marginea satului. Aerul era umed de tot.

În cerdacul mare era pusă o masă, iar pe masă ardea o lumînare. Cum nu mai bătea de loc vîntul, flacăra lumînării stătea dreaptă. Pe scară şedea Anton şi-i dicta ceva lui Afanas Cigunov, care fusese cîndva furier la un statmajor şi se oferise de bunăvoie lui Anton să-i facă vremelnic serviciul de conţopist.

— Aha... spuse Anton fără umbră de mirare. Tot ai venit ! Ei, vezi ?...

— Am venit să-ţi spun că poate ai avut dreptate azi dimineaţă, în pădure, îi răspunse tot atît de liniştit Semion.

— Vorbeşti de ce ţi-am spus cu privire la ţărani ? întrebă încruntat Anton şi se uită chiorîş la frate-său care stătea dinaintea lui cu capul plecat.

Afanaş, care nu se uita la Semion, rodea cu dinţii capătul condeiului.

— Ce ai la picior ? Îţi curge sînge, spuse Anton, aplecîndu-se puţin înainte.

— Nu-i nimic. Am trecut prin pîrîu şi m-am tăiat... răspunse Semion nepăsător.

Anton tăcea şi se uita acuma la lună, la care se uitau în aceeaşi clipă şi Nastia cu Mişka şi care părea o aşchie proaspăt ruptă dintr-un mesteacăn şi aruncată de vîntul jucăuş şi zglobiu drept în cer.

—

SFIRŞIT

1923—1924

SUMAR

De la „preistorie" la istorie — de Tamara Gane

Pag.

PARTEA ÎNTII

I. Egor Ivanîci Brîkin se duce să se însoare 5
II. Saveli îşi căpătuieşte băieţii 13
III. Zarıadie 20
IV. La Katuşin 26
V. Onomastica lui Zosim Bîhalov . . . 33
VI. Paşka Rahleev porneşte în lume . . . 41
VII. Fata din fereastra cu muşcate . . . 51
VIII. Piotr Sekretov 58
IX. Nastiuşa 64
X. Pavel vine să-l vadă pe frate-său . . . 73
XI Mai întîi rîde Nastia, dar pînă la urmă rîde Senea 82
XII. Katıa 89
XIII. Dudın se răzvrăteşte 94
XIV. O seară la Katıa 99
XV. Katuşın se răzvrăteşte şi el 105
XVI. Lui Steopuşka Katuşin i s-a împlinit sorocul 113
XVII. Diferite întîmplări din ziua următoare . . 117
XVIII. Aluniţa Katiei 124
XIX. Sfîrşitul Zarıadiei 130

PARTEA A DOUA

I. Annuşka Brîkin îşi înşală bărbatul . . . 139
II Întoarcerea lui Egor Brîkin la Hoţii . . 148
III Povestea cu Lunca Zinkăi 160
IV Serghei Ostifeici dă înapoi c-un pas . . 181
V Pe Egor Brîkin îl apucă ameţeala . . . 186
VI Semion intră şi el în joc 196
VII. Trimisul de la judeţ caută să-i convingă pe ţărani 204
VIII. Petea Grohotov intră în acţiune 216
IX. Purtarea de neînţeles a lui Egor Brîkin . . 223
X. Pantelei Cimelev 230
XI. Situaţia se complică 239
XII. Lovitura 248
XIII Satul Hoţii petrece 251
XIV. Beţia 259
XV. Urmarea întîmplărilor acestei nopţi . . . 267

PARTEA A TREIA

I. Trezirea din beţie 277
II. Naşterea lui Gurei 286
III. Serghei Ostifeici intră în acţiune . . . 294
IV Întîia noapte în jurul focului 301
V. A doua noapte în jurul focului . . . 308
VI. A treia noapte în jurul focului . . . 320
VII Toamna 326
VIII Cea dintîi din întîmplările unei nopţi de toamnă 332
IX. Cea de-a doua din întîmplările unei nopţi de toamnă 339
X. Cea de-a treia întîmplare a aceleiaşi nopţi de toamnă 44
XI. Praf şi pulbere s-alege din Gînsaci . . 350
XII. Semion cere socoteală 354

XIII. Egor Ivanîci îşi pierde rostul vieţii . . . 362
XIV. Despre dragostea lui Mişka şi multe alte întîmplări 368
XV. Se apropie iarna 381
XVI. Semion vine s-o vadă pe maică-sa . . . 386
XVII. Egor Ivanîci Brîkin îşi dă în vileag secretul 393
XVIII. Prizonier la Nastia 406
XIX. Anton 413
XX. Neaşteptata reapariţie a lui Polovinkin . 426
XXI. Întîlnirea de lîngă nişte tufe de ienupăr . 436
XXII. Un capitol alcătuit din crîmpeie răzlețe . 445

Redactor responsabil : TEICA N.
Tehnoredactor . STELU PETRE

Dat la culeș 29.05 1961. Bun de tipar 26.07.1961. Apărut 1961. Tiraj 30.145 ex. Broșate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 24,04. Coli tipar 15. Planșe tleidruck 1. A. nr. 0461/1961. C.Z. pentru bibliotecile mari 68. C. Z. pentru bibliotecile mici 68.—31=R

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN" București — R.P.R., comanda nr. 10865

În colecţia

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

vor apărea:

THEODOR STORM

Iezerul albinelor

nuvele

MIRON COSTIN

Letopiseţul Ţării Moldovei * De neamul moldovenilor

K. FEDIN

Fraţii

roman

FRANCISC MUNTEANU

Lenţa

nuvele

AL. ODOBESCU

Scene istorice * Pseudo-cynegeticos

MIHAIL ŞOLOHOV

Pămînt desţelenit

roman, vol. I

Lei 5